

שבוע פרשת תשא

(25 February - 02 March 2024)

ט"ז - כ"ב אדר ראשון תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מניח החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגֵיךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאִכְלֹתָ וְשִׂבַּעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וְשִׂמְתֶם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאֹזֶת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמֵתִי חֶלֶק לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאֹזֶת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל
 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדוניהם כעיני
שפחה אל יד גברתה בן עינינו אל
וי אלהינו עד שיחננו: ג חננו וי חננו
כי רב שבענו בוז: ד רבת שבעה לה
נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי
יונים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית יי גלך:
ב עמדות היו רגלינו בשערך ירושלים: ג ירושלים
הבנויה בעיר שחברה לה יחדו: ד ששם עלו שבטים
שבטייה עדות לישראל להדות לשם יי: ה כי שמה
ישבו כסאות למשפט כסאות, לבית דוד: ו שאלו
שלוש ירושלים ישליו אהבך: ז יהי שלום בחילך
שלוה בארמנותיך: ח למען אחי ורעי אדברה נא
שלוש בך: ט למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:

אגרות קודש

ב"ה, א' אדר, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ג הוו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר יהודא זאב שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הארוך נעם לי לקבל מכתבו מעש"ק משפטים, בו כותב אשר הענינים בהשיבה מתנהגים בהצלחה, ובודאי לדכוותי למותר להעיר ולדייק אשר כיון שכבר פסקו רז"ל לא יגעת ומצאת אל תאמין, מובן ע"פ שכל שלמציאה בערך היגיעה אין נזקקים להצלחה, וההצלחה באה להוסיף כ"פ ככה נוסף על מה שמגיע לפי ערך היגיעה, ויה"ר שיהי זה בשלשת הקוים היינו במצות, בתורה (בהקדמת ברכת התורה וע"פ המבואר ברבנו יונה והורחב בב"ח בטור או"ח סי' מ"ז שלזה הכרח) בעבודת התפלה, והתבוננות מזמן לזמן בדברים המביאים לאהבתו ויראתו של נותן התורה, וע"פ המבואר בתניא סוף פרק מ"א וכן באמצע היום כו' וכמו בגט (הקו דסור מרע) וספר תורה (הקו דועשה טוב) וכו' בכל שעה עכ"פ, יעוין שם, וזכות הרבים תלוי בכת"ר ועוזריו, להדריך את התלמידים בדרך חיים זו...

בברכת מזל טוב מזל טוב.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 207..... שולחן ערוך עם הערות וצינונים
208..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
211..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 216..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 217..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 218..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 219..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 221..... ספר המאמרים - תרפ"ט
222..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
224..... רשימת המאסר
226..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 34..... ילקוט לוי יצחק על התורה
37..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
165..... נביאים וכתובים.
175..... עין יעקב - מסכת ברכות.
227..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
228..... חומש לקריאה בציבור.
236..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
238..... לוח זמנים.
239..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה כי תשא את ראש בני ישראל
ש"פ ויקהל, פ' שקלים, מבה"ח וער"ח אדר שני, ה'תשל"ג... 5

התוועדיות

- משיחות לילות ג', ד', ה' ועש"ק יום ש"ק פ' כי תשא,
י"ד-י"ח אדר ראשון ה'תשנ"ב... 12

לקוטי שיחות

- פרשת תשא, כרך כא, ב... 24
פרשת תשא, כרך כא, ג... 30

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 39..... חומש יומי - פרשת תשא.
72..... לוח לתהלים היומי.
73..... תניא יומי.
83..... לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 86..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
90..... שלושה פרקים ליום.
142..... פרק אחד ליום.
162..... ספר המצוות.

לימוד מוחולק לפי ימים

- 167..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת נדרים
176..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא
196..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא מציעא.
208..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתחילת פרשת כי תשא, בפסוקי פרשת שקלים:
 2 **כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקוּדֵיהֶם וְגו'**, כאשר תבוא
 3 למנות את מספרם של בני ישראל זה יתנו כל העובר על הפקודים
 4 כל אחד מהנספרים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל גו', (ומס'יים הכתוב) לְכַפֵּר
 5 עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם¹. וְצִרְיָךְ
 6 לְהֵבִין, מְדוּעַ נֹאמַר כָּאן
 7 הַלְשׁוֹן תִּשָּׂא שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן
 8 הַרְמָה², הגבהה ונשיאת ראש
 9 וְכִדְאִיתָא וכפי שמוכח בְּגִמְרָא
 10 במסכת כְּבֵא בְּתֵרָא³ אָמַר מִשֶּׁה
 11 לְפָנֵי הַקֶּבֶ"ה רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם
 12 בְּמָה תְרוּם תְּרוּמָם וּתְנַשְׂא קֶרֶן
 13 יִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 14 הוּא לְמִשֶּׁה כְּכִי תִשָּׂא, שְׁעַל פִּי
 15 זֶה הַפִּירוּשׁ דְּכִי תִשָּׂא אֶת
 16 רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא כִּי
 17 תְרוּם כאשר תבוא להגביה ולרומם
 18 אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
 19 דְּלִכְאוּרָה אינו מובן, מִה שְׂיִיף
 20 עֲנִין הַרְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 21 לְפִירוּשׁ הַפְּשׁוּט של הפסוק 'כי
 22 תשא את ראש' (כדברי חכמינו ז"ל
 23 בנמרא אֵין מְקַרָא יוֹצֵא מִיַּדִּי
 24 פְּשׁוּטוּ⁴ וגם לאחר שיש לפסוק
 25 פירושים נוספים, שלא על דרך הפשט.
 26 המשמעות הפשוטה של הפסוק
 27 במקומה עומרת ואיננה 'יוצאת') דְּכִי
 28 תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 29 לִפְקוּדֵיהֶם, שֶׁהוּא עֲנִין
 30 הַמְנַן⁵ המספר של בני ישראל, ומה
 31 השייכות של מנין ומספר לנשיאת
 32 והרמת ראש?
 33 גַּם צִרְיָךְ לְהֵבִין מִה שְׁנֹאמַר
 34 בַּפְּסוּקִים אֵלֶּה כִּי תִשָּׂא גו' זֶה
 35 יִתְנוּ גו' מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל, הֵינּוּ
 36 שֶׁהָעֲנִין דְּכִי תִשָּׂא נְשִׂיאַת

בס"ד. ש"פ ויקהל, פ' שקלים, מבה"ח וער"ח אדר שני, ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 **כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקוּדֵיהֶם וְגו'**,
 2 זֶה יִתְנוּ כָּל הָעוֹבֵר עַל הַפְּקוּדִים מִחֲצִית
 3 הַשֶּׁקֶל גו', (ומס'יים) לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם.¹
 4 וְצִרְיָךְ לְהֵבִין, מְדוּעַ נֹאמַר כָּאן הַלְשׁוֹן תִּשָּׂא
 5 שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן הַרְמָה², וְכִדְאִיתָא בְּגִמְרָא כְּבֵא
 6 בְּתֵרָא³ אָמַר מִשֶּׁה לְפָנֵי הַקֶּבֶ"ה רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם
 7 בְּמָה תְרוּם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ כְּכִי תִשָּׂא, שְׁעַל
 8 פִּי זֶה הַפִּירוּשׁ דְּכִי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 9 הוּא כִּי תְרוּם אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דְּלִכְאוּרָה,
 10 מִה שְׂיִיף עֲנִין הַרְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפִירוּשׁ
 11 הַפְּשׁוּט (אֵין מְקַרָא יוֹצֵא מִיַּדִּי פְּשׁוּטוּ⁴) דְּכִי
 12 תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקוּדֵיהֶם, שֶׁהוּא
 13 עֲנִין הַמְנַן⁵. גַּם צִרְיָךְ לְהֵבִין מִה שְׁנֹאמַר כִּי
 14 תִשָּׂא גו' זֶה יִתְנוּ גו' מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל, הֵינּוּ

37 והגבהת הראש של בני ישראל נְעִשָּׂה עַל יְדֵי זֶה יִתְנוּ גו',
 38 דְּלִכְאוּרָה, מִהִי הַשְּׂיִיכוּת דְּהַרְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְנִתְיַנַּת
 39 מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל וכיצד נתינת מטבע של חצי שקל פועלת נשיאת ראש?
 40 גַּם צִרְיָךְ לְהֵבִין מִה שְׁנֹאמַרוּ בַּמִּדְרָשׁ⁶ וּבִירוּשְׁלַמִּי⁷ וּבַזְהַר⁸
 41 שְׁנַתְקִשָּׁה מִשֶּׁה בְּעֲנִין מִחֲצִית
 42 הַשֶּׁקֶל, וְהִרְאָהוּ הַקֶּבֶ"ה
 43 מְטַבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ, וְזֶה לְשׁוֹן הַמְדַרְשׁ
 44 תַּנְחוּמָא עַל הַכְּתוּב 'זֶה יִתְנוּ': "אמר
 45 רבי מאיר, כמין מטבע של אש הוציא
 46 הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתַּחַת כְּסֵא הַכְּבוֹד
 47 וְהִרְאָהוּ לְמִשֶּׁה וְאָמַר לוֹ, זֶה יִתְנוּ, כֹּזֵה
 48 יִתְנוּ", דְּלִכְאוּרָה, מִה שְׂיִיף זֶה
 49 שִׁמְשָׁה רַבִּינוּ נִתְקַשָּׁה בַּהֲבַנַּת עֵינַי
 50 מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל וְהִרְאָה לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 51 הוּא מְטַבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ לְעֲנִין הַמְנַן.
 52 וְגַם צִרְיָךְ לְהֵבִין מִה שְׁנֹאמַר
 53 זֶה יִתְנוּ גו' מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל
 54 (וּמוֹסִיף הַכְּתוּב לְפָרֵשׁ וּלְפָרֵט)
 55 עֲשִׂירִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל הַשְּׁלֵם,
 56 דְּלִכְאוּרָה, פִּינּוּן שְׂצִרְיָךְ כֹּל אַחַר
 57 לְתַת רַק מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל, לְמָה
 58 צִרְיָךְ הַכְּתוּב לְפָרֵשׁ כְּמָה הוּא
 59 שֶׁקֶל שְׁלֵם. וְאִם הַפְּוֹנָה בְּזָה
 60 בְּכַדִּי שְׁנַדַּע שֶׁהַמְּחֲצִית
 61 שְׂצִרְיָךְ לְתַת הִיא עֲשִׂרִי גֵרָה,
 62 הִנֵּה לִיָּה לְמִימַר הִיָּה לוֹ, לְפָסוּק,

15 שְׁהָעֲנִין דְּכִי תִשָּׂא נְעִשָּׂה עַל יְדֵי זֶה יִתְנוּ גו', דְּלִכְאוּרָה, מִהִי הַשְּׂיִיכוּת דְּהַרְמַת
 16 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְנִתְיַנַּת מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל. גַּם צִרְיָךְ לְהֵבִין מִה שְׁנֹאמַרוּ בַּמִּדְרָשׁ⁶
 17 וּבִירוּשְׁלַמִּי⁷ וּבַזְהַר⁸ שְׁנַתְקִשָּׁה מִשֶּׁה בְּעֲנִין מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְהִרְאָהוּ הַקֶּבֶ"ה
 18 מְטַבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ, דְּלִכְאוּרָה, מִה שְׂיִיף זֶה לְעֲנִין הַמְנַן. וְגַם צִרְיָךְ לְהֵבִין מִה
 19 שְׁנֹאמַר זֶה יִתְנוּ גו' מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל (וּמוֹסִיף לְפָרֵשׁ) עֲשִׂירִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל,
 20 דְּלִכְאוּרָה, פִּינּוּן שְׂצִרְיָךְ לְתַת רַק מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל, לְמָה צִרְיָךְ לְפָרֵשׁ כְּמָה הוּא
 21 שֶׁקֶל שְׁלֵם. וְאִם הַפְּוֹנָה בְּזָה בְּכַדִּי שְׁנַדַּע שֶׁהַמְּחֲצִית שְׂצִרְיָךְ לְתַת הִיא עֲשִׂרִי

(1) תשא ל, יב-טו. (2) ראה אוה"ת תשא ע' א'תתלת. (3) י, ב. (4) שבת סג, א. (5) פרש"י עה"פ. (6) ראה תנחומא תשא ט. נשא יא. במדבר פ"ב, ג. פרש"י תשא שם, יג. (7) שקלים פ"א ה"ד. (8) ח"ב קנח, א"ב. וראה אוה"ת שם ע' א'תתקו ואילך. סה"מ תרל"ד ע' קל. תרמ"ב ע' קיח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לומר מלכתחילה זה יתנו עֶשֶׂר גֵּרָה, וְלָמָּה אֹמַר זֶה יִתְּנוּ
2 מַחְצִית הַשָּׁקֶל שהוא לשון שמצריך לפרט ולפרש כמה הוא שקל שלם,
3 כדי ללמד ולהודיע כמה הוא חצי שקל?
4 (ב) וּבִיאוּר הָעֲנָן, דְּהֵנָּה, מַה שֶּׁנִּתְקַשָּׁה מִשָּׂה, מְבוֹאֵר
5 בַּרְמ"ז⁹ פירוש על הווהר מאת רבי
6 משה זכות (במובא בכמה
7 דרושים¹⁰ מאמרי חסידות),
8 שָׁזָהוּ לְפִי שֵׁי שִׁשְׁרָאֵל שְׂרָשָׁם
9 למעלה באלוקות מְבַחֲינָה נְעֻלִית
10 שְׁלֹמְעֵלָה מִהֶמְסָפֵר
11 וְהַחֲשׁוֹן, וְאִיךְ יַעֲלוּ לְמַנְיָן
12 וּמְסָפֵר כּו'. וזה היה הקושי של
13 משה רבנו בענין מחצית השקל. וְיִשׁ
14 לְהוֹסִיף בְּתַמִּיּהָ שֶׁבְּדָבָר,
15 שָׁזָהוּ לְפִי שֶׁהַצִּיּוּי כִּי תִשָּׂא
16 גו' הִיָּה לְמִשָּׂה, שֶׁמִּשָּׂה יִמְנָה
17 אֶת יִשְׂרָאֵל לְדַעַת אֶת מִסְפָּרָם,
18 וְהָיָה יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהֵם מִצַּד
19 מִשָּׂה [הֵינּוּ כְּפִי שֶׁמִּשָּׂה
20 כּוֹלֵל אוֹתָם, כְּפִי שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
21 כְּלוּלִים בְּמִשָּׂה רַבִּינוּ דְּכִינּוֹן
22 שֶׁהַנְּשִׂיא שֶׁל הַדּוֹר הוּא הַכֹּלֵל¹¹,
23 כְּלִשׁוֹן רִשִׁי בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה
24 "שֶׁמִּשָּׂה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מִשָּׂה,
25 לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור
26 כי הנשיא הוא הכל", הָרִי הַנְּשִׂיא
27 כּוֹלֵל אֶת כּוֹלָם וְכִל אֲנִשֵׁי הַדּוֹר
28 כְּלוּלִים בו, ובני ישראל כפי שהם
29 כְּלוּלִים בְּמִשָּׂה] הֵם לְמַעֲלָה
30 מִמְּדִידָה וְהַגְּבֻלָּה [שָׁזָהוּ עֵינֵן
31 זה שבני ישראל הם למעלה מהגבלה,
32 ולכן תמוה איך אפשר לספור אותם
33 במספר מוגבל, הוּא גַם הַפִּירוּשׁ
34 דְּכִי תִשָּׂא מִלְּשׁוֹן הַרְמָה, לְפִי
35 שֶׁהַמַּנְיָן הוּא עַל יְדֵי מִשָּׂה,
36 וְכִפִּי שֵׁי שִׁשְׁרָאֵל הֵם מִצַּד
37 בְּחִינַת מִשָּׂה הָרִי הֵם מְרוּמָמִים
38 וְהֵם לְמַעֲלָה מִמְּדִידָה
39 וְהַתְּחַלְקוּת], וְאִם כֵּן אִיךְ
40 שִׁיף שֶׁמִּשָּׂה יִמְנָה אוֹתָם.
41 וְעַל זֶה הַתְּמִיּהָ אִיךְ יִתְּנוּ שֶׁמֶשׁ
42 שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל כְּלוּלִים בו בדרגה שלמעלה מהגבלה ימנה את בני ישראל בלמדן

9 לזהר ח"ב רכה, ב. 10 אוה"ת וסה"מ שם. 11 פרש"י חוקת כא, כא. 12 ראה גם סד"ה זה יתנו תרע"ה (תער"ב ח"ב ע' תתעד ח"ד ע' א'קפ').

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ג) וַיֵּשׁ לְקִשְׁרֵי זֶה עִם מַה שֶּׁכְּתוּב בְּפֶרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעַ 13 פֶּרֶשֶׁת
 2 ויקהל ויקהל משה את כל עדת בני ישראל. ובהקדים,
 3 דהנה, בני ישראל מצד עצמם הם למעלה מהתחלקות
 4 לפרטים רבים ושונים, הנמנים כל אחד בפני שְׁהַרְי על בני ישראל
 5 נאמר בתורה בָּנִים אַתֶּם לַה'
 6 אֱלֹהֵיכֶם¹⁴, וְלִכֹּן, כִּשְׁם
 7 שְׁהַרְי מִצַּד עֲצָמוֹ הוּא
 8 אֲחָדוֹת פְּשוּטָה וְלִמְעָלָה
 9 מִהֶתְחַלְקוֹת לִפְרֻטִּים רַבִּים וְשׁוּנִים,
 10 כִּף גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצַּד
 11 עֲצָמָם הֵם עֵינֵן אֶחָד לִמְעָלָה
 12 מִהֶתְחַלְקוֹת. אֲלֵא שְׁלֹא־חַר
 13 שְׁיִרְדוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה
 14 הַתְּלַבֵּשׁ בַּגּוֹף גִּשְׁמֵי בְעוֹלָם הַזֶּה
 15 הַגִּשְׁמִי, וּבִפְרָט עַל יְדֵי חֲטָא
 16 הַעֲגָל, נִעֲשֶׂה פִּיזוּר הַנִּיּוּצוֹת
 17 שֶׁל הָאֱלוּקוֹת לִפְרֻטִּים רַבִּים וּבִמְקוֹמוֹת
 18 שׁוּנִים, וְעַד הַתְּפוּרוֹת לִמְרַחֲקִים
 19 כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּתוֹרָה אִם הֲיִנָּה
 20 נִדְחָף בְּקִצָּה הַשְּׁמַיִם¹⁵. וְאַחַר
 21 כִּף אַחַר שֶׁהַנִּיּוּצוֹת הָאֱלוּקִיִּים יִרְדוּ
 22 מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה הַתְּחַרְקוּ מִשׁוֹרֵשׁ
 23 וּמְקוֹרֵם צְרִיף הַלְּיֹת הַהַעֲלָאָה
 24 שֶׁל הַנִּיּוּצוֹת מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה -
 25 כַּמִּשְׁךְ וְסוּיָם הַכְּתוּב 'אִם יִהְיֶה
 26 נִדְחָךְ... מִשְׁם יִנְבְּצָךְ הַרְי'
 27 אֱלֹהֵיךָ וּמִשְׁם יִנְבְּצָךְ¹⁵. וְזֶהוּ
 28 הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּכַתּוּב וַיִּקְהַל
 29 מֹשֶׁה גו'¹⁶, שֶׁלְּמַחֲרַת יוֹם
 30 הַכְּפֹרִים¹⁷, שָׂאוּ הֵיחָד מִעַמְד זֶה
 31 כַּפִּירוּשׁ רִש"י עַל הַכְּתוּב : 'ויקהל
 32 משה. למחרת יום הכפורים, כשירד
 33 [משה רבינו] מן ההר', בִּפְעַם
 34 הָאֲחֵרוֹנָה שָׂאוּ שְׁהָ אַרְבַּעִים יוֹם
 35 מִרְאֵשׁ חֹדֶשׁ אֶלּוּל עַד יוֹם הַכִּיּוּרִים,
 36 כִּשְׁכָּבֵךְ הֵיחָד הַסְּלִיחָה עַל
 37 חֲטָא הַעֲגָל, בְּיוֹם הַכִּיּוּרִים,
 38 וּבְאֹפֶן שֶׁל סְלַחְתִּי בְּדַבְּרְךָ¹⁸,
 39 הַסְּלִיחָה שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵיחָד

40 כפי שמשח רבינו ביקש שְׁזָהוּ תְּכָלִית הַשְּׁלִימוֹת בְּעֵינֵי הַסְּלִיחָה,
 41 בְּרִצּוֹן וּבְלֵב שְׁלֵם¹⁹, וְכַפִּירוּשׁ רִש"י (בִּפְרֻשׁת כִּי תִשָּׂא) "בִּי בַתְּשִׁירִי
 42 נִתְרַצָּה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה וּבְלֵב שְׁלֵם, וְאִמְרוּ לוֹ לְמִשְׁחָה סְלַחְתִּי
 43 כְּדַבְּרֶיךָ, וּמִסֵּר לוֹ לֹחֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת, וְיִרְדּוּ וְהִתְחִיל לְצִוּוֹת עַל מְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן",
 44 אֲזַי פָּעַל מֹשֶׁה שִׁיחָה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל
 45 הָעֵינֵי דְוִיקְהַל, הֵינּוּ,
 46 שְׁבִמְקוֹם הַפִּיזוּר וְהֶתְחַלְקוֹת
 47 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻלְקִים וּפְרֻטִּים שׁוּנִים
 48 הַנִּפְרָדִים זֶה מִזֶּה פָּעַל וַיִּקְהַל,
 49 שְׁיַעֲשֶׂוּ לְקָהֵל אֶחָד מֵאֹחָד,
 50 לְמַעְלָה מִהֶתְחַלְקוֹת.
 51 וְנוֹסֵף עַל הָעֵינֵי דְוִיקְהַל
 52 שְׁמִשְׁחָה רְבִינוּ פָּעַל בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרוּךְ
 53 שֶׁל הַתְּעֻלוֹת וְהַתְּקַרְבוֹת לְאֱלוּקוֹת
 54 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, יֵשׁ בְּוִיקְהַל
 55 גַּם עֵינֵי הַהִמְשָׁכָה שֶׁל הָאֵרָה
 56 אֱלוּקִית עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִלְּמַעְלָה
 57 לְמִטָּה, שְׁזָהוּ שְׁמִיד שְׁמִיד אַחַר
 58 הַסְּלִיחָה בְּשִׁלְמוֹת בְּיוֹם הַכִּיּוּרִים
 59 צָוָה מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל
 60 מְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן, שְׁעֵינֵי
 61 הַמִּשְׁכָּן הוּא כְּכַתּוּב בְּתוֹרָה
 62 שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִצְוֶה וְעָשׂוּ לִי
 63 מְקֻדָּשׁ וּשְׁכַנְתִּי בְּתוֹכְכֶם²⁰, בְּתוֹךְ
 64 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּפִי שְׁלֵמִים מִכָּךְ שֶׁלֹּא
 65 נִאֲמַר 'בְּתוֹכְךָ, לִשׁוֹן יְחִיד, כְּפִי שִׁיחָה
 66 רֵאוּי לֹמַר עַל הַמִּשְׁכָּן אֵלֵא 'בְּתוֹכְכֶם'
 67 לִשׁוֹן רַבִּים, הֵינּוּ בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד
 68 מִיִּשְׂרָאֵל, וּשְׁכַנְתִּי מִלְּמַעְלָה
 69 לְמִטָּה, שְׁהַמְשִׁיף עַל יְדֵי הַמִּשְׁכָּן
 70 הֵיחָד הַמִּשְׁכָּה וְהַתְּגֻלוֹת מִלְּמַעְלָה
 71 לְמִטָּה שֶׁל בְּחִינַת אֲחָדוֹת
 72 הַפְּשׁוּטָה שֶׁאֵין לָהּ הַגְּדֵרָה וְצִיּוּר
 73 שְׁלִמְעָלָה מִהֶתְחַלְקוֹת.
 74 וּבְכַפְרֻטִּיּוֹת יוֹתֵר, הֵנָּה בְּעֵינֵי
 75 הָאֲחָדוֹת דְוִיקְהַל מֹשֶׁה גּוֹפֵא
 76 עֲצָמָה יִשְׁנָם יִשְׁנָם שְׁנֵי הָעֵינֵינִים
 77 דְהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה
 78 וְהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה²¹

1 (ג) וַיֵּשׁ לְקִשְׁרֵי זֶה עִם מַה שֶּׁכְּתוּב בְּפֶרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעַ
 2 ויקהל ויקהל משה את כל עדת בני ישראל. ובהקדים,
 3 דהנה, בני ישראל מצד עצמם הם למעלה מהתחלקות
 4 לפרטים רבים ושונים, הנמנים כל אחד בפני שְׁהַרְי על בני ישראל
 5 נאמר בתורה בָּנִים אַתֶּם לַה'
 6 אֱלֹהֵיכֶם¹⁴, וְלִכֹּן, כִּשְׁם
 7 שְׁהַרְי מִצַּד עֲצָמוֹ הוּא
 8 אֲחָדוֹת פְּשוּטָה וְלִמְעָלָה
 9 מִהֶתְחַלְקוֹת לִפְרֻטִּים רַבִּים וְשׁוּנִים,
 10 כִּף גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצַּד
 11 עֲצָמָם הֵם עֵינֵן אֶחָד לִמְעָלָה
 12 מִהֶתְחַלְקוֹת. אֲלֵא שְׁלֹא־חַר
 13 שְׁיִרְדוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה
 14 הַתְּלַבֵּשׁ בַּגּוֹף גִּשְׁמֵי בְעוֹלָם הַזֶּה
 15 הַגִּשְׁמִי, וּבִפְרָט עַל יְדֵי חֲטָא
 16 הַעֲגָל, נִעֲשֶׂה פִּיזוּר הַנִּיּוּצוֹת
 17 שֶׁל הָאֱלוּקוֹת לִפְרֻטִּים רַבִּים וּבִמְקוֹמוֹת
 18 שׁוּנִים, וְעַד הַתְּפוּרוֹת לִמְרַחֲקִים
 19 כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּתוֹרָה אִם הֲיִנָּה
 20 נִדְחָף בְּקִצָּה הַשְּׁמַיִם¹⁵. וְאַחַר
 21 כִּף אַחַר שֶׁהַנִּיּוּצוֹת הָאֱלוּקִיִּים יִרְדוּ
 22 מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה הַתְּחַרְקוּ מִשׁוֹרֵשׁ
 23 וּמְקוֹרֵם צְרִיף הַלְּיֹת הַהַעֲלָאָה
 24 שֶׁל הַנִּיּוּצוֹת מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה -
 25 כַּמִּשְׁךְ וְסוּיָם הַכְּתוּב 'אִם יִהְיֶה
 26 נִדְחָךְ... מִשְׁם יִנְבְּצָךְ הַרְי'
 27 אֱלֹהֵיךָ וּמִשְׁם יִנְבְּצָךְ¹⁵. וְזֶהוּ
 28 הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּכַתּוּב וַיִּקְהַל
 29 מֹשֶׁה גו'¹⁶, שֶׁלְּמַחֲרַת יוֹם
 30 הַכְּפֹרִים¹⁷, שָׂאוּ הֵיחָד מִעַמְד זֶה
 31 כַּפִּירוּשׁ רִש"י עַל הַכְּתוּב : 'ויקהל
 32 משה. למחרת יום הכפורים, כשירד
 33 [משה רבינו] מן ההר', בִּפְעַם
 34 הָאֲחֵרוֹנָה שָׂאוּ שְׁהָ אַרְבַּעִים יוֹם
 35 מִרְאֵשׁ חֹדֶשׁ אֶלּוּל עַד יוֹם הַכִּיּוּרִים,
 36 כִּשְׁכָּבֵךְ הֵיחָד הַסְּלִיחָה עַל
 37 חֲטָא הַעֲגָל, בְּיוֹם הַכִּיּוּרִים,
 38 וּבְאֹפֶן שֶׁל סְלַחְתִּי בְּדַבְּרְךָ¹⁸,
 39 הַסְּלִיחָה שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵיחָד

13 ריש פרשתנו. 14 פ' ראה יד, א. 15 נציבים ל, ד. וראה לקו"ת תצא לו, א. שערי תשובה ח"א ג, א. 16 ראה גם רד"ה ויקהל משה באוה"ת פרשתנו ע' ב'קטז. שם ע' ב'קכב ואילך. 17 פרש"י עה"פ. 18 שלח יד, כ. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה 10. 19 תנחומא פקודי יא. פרש"י עה"פ תשא לג, יא. עקב ט, יח. 20 תרומה כה, ח. 21 ראה גם אוה"ת שם ע' ב'קז ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כלומר, בנוסף למבואר לעיל, באופן כללי, שמשם רבינו פעל 'ויקהל' בדרך
 2 העלאה מלמטה למעלה ואחר כך היתה פעולה של 'ויקהל' בדרך המשכה
 3 מלמעלה למטה (על ידי הציווי על עשיית המשכן), הנה בפרטיות יותר
 4 בפעולת משה עצמה יש גם העלאה וגם המשכה, כפי שממשיך ומבאר.
 5 **דְּהַנָּה, עַל הַפְּסוּק וַיִּקְהַל**
 6 **מֹשֶׁה אֵיתָא מוּבָא בַּמִּדְרָשׁ**²²
 7 **אָמַר הַקְּב"ה (לְמֹשֶׁה) עֲשֵׂה**
 8 **לְךָ קְהָלוֹת גְּדוּלוֹת כּוֹי פְּדִי**
 9 **שִׁילְמָדוֹ מִמֶּךָ דּוֹרוֹת הַבָּאִים**
 10 **לְהַקְהִיל קְהָלוֹת כָּל שַׁבַּת**
 11 **וְשַׁבַּת וְלִכְנוּס, הַתַּחֲסוּף**
 12 **בְּכַתְּבֵי מִדְרָשׁוֹת לְלָמַד**
 13 **וְלְהוֹרוֹת לְיִשְׂרָאֵל דְּבַרֵי תוֹרָה**
 14 **כוֹי. וְהָרִי עֲנִין הַתּוֹרָה הוּא**
 15 **הַמְּשַׁכָּה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,**
 16 **כְּמוֹ שַׁבְּתוֹב**²³ **עַל הַתּוֹרָה בְּנוֹאֵת**
 17 **וְרַמְיָהוּ הָלוֹא כֹה דְּבַרֵי פְּאֵשׁ,**
 18 **שְׁהוּא דְּבַר ה' שְׁלִמְעָלָה**
 19 **מִמִּדְיָהּ וְהַגְּבֵלָה, שְׁאִינוּ נַתִּין**
 20 **לְהַגְבִּילוֹת וְהַגְדוּרוֹת שֶׁל הָעוֹלָם הַמוֹגְבֵל**
 21 **שְׁלִכְן אָמְרוּ רַז"ל**²⁴ **בְּגִמְרָא פֶל**
 22 **הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה פְּאִילוֹ**
 23 **הַקְּרִיב עוֹלָה, אָף עַל פִּי**
 24 **שְׁהוּא בַּחוּץ לְאָרְצָן וְלֹא בְּבֵית**
 25 **הַמִּקְדָּשׁ וְאִין מִקְרִיבִים קְרַבְנוֹת בַּחוּץ לְאָרְץ וּבְבִלְיָהּ וְלֹא בְּיוֹם וְאִין מִקְרִיבִים**
 26 **קְרַבְנוֹת אִלָּא בְּיוֹם וְאִינוּ כֹהֵן וְמִי שְׁאִינוּ כֹהֵן אִינוּ רֹשְׁאֵי לְהַקְרִיב קְרַבְנוֹת,**
 27 **פִּינְיֹן שְׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה מִמִּדְיָהּ וְהַגְּבֵלָה, וְלְמַעְלָה**
 28 **מִהַתְחַלְקוֹת**²⁵ **לְפָרְטִים מוֹגְדִירִים וּמוֹגְבִילִים, וְכַמְבּוֹאֵר בְּלִיקוּטֵי תוֹרָה**
 29 **לְאִדְמוּרֵי הוֹקֵן: "הַתּוֹרָה הִיא בַּחֲנִינָה הִיא הַנֶּפֶשׁ שְׁהוּא הוּא הַמִּמְשִׁיךְ רוּחַ**
 30 **חַיִּים בְּאִבְרִים מִן הַנֶּפֶשׁ עֲצֻמָּה וְהוּא מְקוֹר חַיִּית הַנֶּפֶשׁ בְּאִבְרִים... כֵּן הוּא עֵינִין**
 31 **הַתּוֹרָה שְׁהִיא נוֹתֵנָת חַיִּים לְבַחֲנִינָת הַמִּצְוֹת עֲצֻמָּן. וְהוּא זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם א'**
 32 **ד"ם שְׁהֵן הֵם פִּירוּשֵׁי הַמִּצְוֹת וּפְרָטֵי הַלְכוּתֵיהֶן אִיךְ שַׁתְּחִיָּה הַמִּצְוָה כְּתִיקוּנָה,**
 33 **וְבוּזָה יוֹבֵן מֵאֲרוֹז' כֹּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה כְּאִילוֹ הַקְּרִיב עוֹלָה שְׁנֹאמֵר זֹאת**
 34 **הַתּוֹרָה לְעוֹלָה וְכֹר... וְלִמָּה תְּחִיָּה אִם-כֵּן מַעֲלַת הַתּוֹרָה זֹו עֲדִיפָא מִהַמִּצְוֹת**
 35 **עֲצֻמָּן שְׁאִינִים נוֹהֲגוֹת אִלָּא בְּזִמְנָן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קִיָּים דּוֹקָא בְּמִקּוּם מוֹזָבָה,**
 36 **וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בְּתוֹרָה כָּל מִקּוּם וּבְכָל זְמַן מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב**
 37 **וְכֹי וְכֵן בְּשֹׂאֵרֵי מִצְוֹת הַתּוֹרָה יֵשׁ מִהֵן שַׁתְּלוּיִין בְּזִמְנָן כְּמוֹ שֶׁבַת שׁוֹפֵר סוּכָה**
 38 **וְלוֹלֵב אִין נוֹהֲגִין אִלָּא בְּזִמְנָן, אֲבָל שְׁלֹא בְּזִמְנָן לֹא מִצְוָה הִיא כָּלָל, מָה שְׁאִין**
 39 **כֵּן תַּלְמוּד תּוֹרָה שְׁהוּא מִצְוָה בְּכָל זְמַן לְעוֹסֵק בְּבִרְבֵּי תּוֹרָה וְאִפְּלוּ בַּהֲלֻכוֹת**

(22) ילקוט שמעוני ריש פרשתנו. (23) ירמ' כג, כט. וראה ברכות כב, א. וש"נ. (24) ראה מנחות בסופה. ש"ע אדה"ז: או"ח מהדו"ת סוף סימן א. מהדו"ק שם ס"א. הל' ת"ת פ"ב ס"א. (25) ראה לקו"ת במדבר יג, סע"א. מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"ב ע' תקצד. אוה"ת שבועות ע' קנט. סה"מ תרנ"ה ע' לד. וראה לקו"ש ח"ח ע' 413 ואילך. (26) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. ועוד. (27) ברכות ה, ב. לקו"ת ברכה צו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ויראת ה' מצד הגבורה שְׁנַמְשְׁכִים מַעֲנִין הַדַּעַת (פִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן
 2 שְׁבַעֲדַת, מְלֻשׁוֹן דַּעַת), כִּי הַדַּעַת עֵינֵי הַהִתְקַשְׁרוֹת עִם הָעֵינִי שְׁבו
 3 הָאֵדָם מִתְּבוֹנֵן נִחְלָק לְחֶסֶד וּגְבוּרָה³⁴, כְּמוֹבָא לְעִיל מִסְפֵּר הַתְּנִיא.
 4 וְעֵנִינוּ שֶׁל הַדַּעַת בְּעִבּוּדָה שֶׁהָאֵדָם עוֹבֵד אֶת ה', שְׁעַל יְדֵי שְׂתִיקָע
 5 הָאֵדָם מִחֻשְׁבְּתוֹ בְּתוֹקֵף
 6 וּבַהֲתַקְשְׁרוֹת חֻזְקָה בַּהֲתַבּוֹנוֹת
 7 בְּגִדּוּלַת אֵין סוּף בְּרוּף הוּא,
 8 הָרִי הוּא בָּא לְאַהֲבַת ה'
 9 הַנוֹבְעַת מִחֶסֶד וְיִרְאַת ה' הַנוֹבְעַת
 10 מִהַגְּבוּרָה, שְׁלֶכֶן מִפְּנֵי שִׁישׁ בּוֹ אֲהַבַת
 11 ה' וִירַאת ה' מְקַיִּים כָּל הַמְצֻוֹת
 12 עֲשֵׂה יִרְאָ לְעַבּוֹר עַל רְצוֹנוֹ
 13 יִתְבַּרְךָ, כְּמִבּוֹאֵר בְּתַנְיָא³⁵
 14 שְׂאַהֲבָה הִיא שְׂרֵשׁ לְרַמ"ח
 15 מְצֻוֹת עֲשֵׂה, וְיִרְאָה הִיא
 16 שְׂרֵשׁ לְשִׁס"ה מְצֻוֹת לֹא
 17 תַעֲשֶׂה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "כִּי אֲהַבְתָּ הִיא
 18 שְׂרֵשׁ כֹּל רַמ"ח מְצֻוֹת עֲשֵׂה וּמִמֶּנֶה הֵן
 19 נִמְשָׁכוֹת וּבִלְעֵדָה אֵין לָהֶן קִיּוֹם אִמִּיתִי
 20 כִּי הַמְקַיִּימִן בְּאַמַּת הוּא אֲהוּבֵן אֶת שֵׁם
 21 ה' וְחַפְצֵן לְדַבְּקָה בּוֹ בְּאַמַּת וְאִי אֲפִשֵׁר
 22 לְדַבְּקָה בּוֹ בְּאַמַּת כִּי אִם בְּקִיּוֹם רַמ"ח
 23 פְּקוּדֵינִן שֶׁהֵם רַמ"ח אֲבִירִין דְּמַלְכָא
 24 כְּכִיכּוֹל כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּמִקּוּם אַחֵר,
 25 וְהִירְאָה הִיא שְׂרֵשׁ לְשִׁס"ה לֹא תַעֲשֵׂה
 26 כִּי יִרְאָ לְמִרּוֹד בְּמִלְךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים
 27 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. אוֹ יִרְאָה פְּנִימֵי מוֹו
 28 שֶׁמִּתְּבוֹשֵׁשׁ מְגוֹדְלוֹתוֹ לְמִרוֹת עֵינֵי כְּבוֹדוֹ
 29 וְלַעֲשׂוֹת הַרַע בְּעֵינָיו כֹּל תּוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר
 30 שֶׁנֶּאֱמַר הֵם הַקְּלִיפּוֹת וְסִטְרָא־אַחֲרָא אֲשֶׁר
 31 יִנְקָתֵם מֵהָאֵדָם הַתַּחְתּוֹן וְאִחִיתֵם בּוֹ
 32 הוּא בְּשִׁס"ה מְצֻוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה."
 33 וּמְזָה מַעֲנִין הַדַּעַת לְפִי שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים

1 צְרִיף לְהִיּוֹת וַיִּקְהַל בְּרוּךְ שֶׁל הַעֲלָאָה מְלֻמְטָה לְמַעְלָה, עַל יְדֵי
 2 הַתְּפִלָּה, וְאַחַר כֵּן וַיִּקְהַל בְּרוּךְ שֶׁל הַמִּשְׁכָּה מְלֻמְעָלָה לְמַטָּה,
 3 עַל יְדֵי הַתּוֹרָה.
 4 וּמָה שְׁפָתוֹב וַיִּקְהַל מִשָּׂה אֶת כָּל עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִבְיָאוֹר
 5 הַפְּנִימִי בְּכֵן שֶׁבַהֲקִשֵׁר זֶה שֶׁל פְּעוּלַת
 6 מֹשֶׁה בְּבִנְיֵי יִשְׂרָאֵל הֵן בְּרוּךְ שֶׁל הַעֲלָאָה
 7 וְהֵן בְּרוּךְ שֶׁל הַמִּשְׁכָּה נִקְרָאִים בְּנֵי
 8 יִשְׂרָאֵל כְּכַתּוּב 'עַדַת יִשְׂרָאֵל', הִנֵּה
 9 בְּתִיבַת כַּמִּילָה עַדַת יִשְׁנָם
 10 שְׁלֻשָׁה פִירוּשִׁים²⁸, דַּעַת,
 11 עַדוֹת, וְעַדָה, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
 12 וּמִבְּאֵר. עֵנִין הַדַּעַת הוּא כְּמוֹ
 13 שְׁפָתוֹב²⁹ כְּדַבְּרֵי הַיָּמִים שְׂדוּד הַמֶּלֶךְ
 14 צִוִּיה אֶת שְׁלֵמָה בְּנוֹ דַע אֶת אֱלֹקֵי
 15 אֲבִיךָ, שְׂהוּא עֵינֵן הַדַּעַת מְלֻשׁוֹן
 16 הַתְּקַשְׁרוֹת וְהַתְּחַבְּרוֹת, כְּמוֹ בְּלִשׁוֹן
 17 הַכְּתוּב וְהָאֵדָם יַדַע אֶת חַוָּה³⁰,
 18 וְהַכּוֹנֵה לְהַתְּקַשְׁרוֹת עַד שְׂהִיּוֹ
 19 לְבָשֵׁר אֶחָד³¹, שְׂהִיּוֹ
 20 וְהַהֲתַקְשְׁרוֹת וְהַהֲתַחְבְּרוֹת שֶׁל הָאֵדָם
 21 בְּאַלּוּקוֹת הִיא עַל יְדֵי שְׂתִיקָע
 22 מִחֻשְׁבְּתוֹ בְּחוּזְקָה בַּהֲתַבּוֹנוֹת
 23 בְּגִדּוּלַת אֵין סוּף כּוֹ'³² כְּדַבְּרֵי
 24 רַבְּנֵי הוֹזָק בְּסִפֵּר הַתְּנִיא, "וְהַדַּעַת הוּא
 25 מְלֻשׁוֹן הָאֵדָם יַדַע אֶת חוּה וְהוּא לִשׁוֹן
 26 הַתְּקַשְׁרוֹת וְהַתְּחַבְּרוֹת שֶׁמִּקְשֵׁר דַּעַתוֹ
 27 בְּקִשֵׁר אִמִּין וְחֻזֵק מְאוּד וִיתְקַע
 28 מִחֻשְׁבְּתוֹ בְּחוּזֵק בְּגִדּוּלַת אֵין סוּף בְּרוּךְ
 29 הוּא וְאִינוֹ מְסִיחַ דַּעַתוֹ כִּי אִף מִי שֶׁהוּא
 30 חֶסֶם וְנִבּוֹן בְּגִדּוּלַת אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא,
 31 הֵנָּה אִם לֹא יִקְשֵׁר דַּעַתוֹ וִיתְקַע
 32 מִחֻשְׁבְּתוֹ בְּחוּזֵק וּבַהֲתַמְדָּה לֹא יוֹלִיד
 33 בְּנַפְשׁוֹ יִרְאָה וְאֲהַבְתָּ אִמִּיתִית כִּי אִם
 34 דְּמִיּוֹנוֹת שׁוֹא וְעַל כֵּן הַדַּעַת הוּא קִיּוֹם הַמְּדוּת וְחִיתוּן...". וְכִיּוֹן שְׁבַחֲבִינַת
 35 הַדַּעַת שֶׁהוּא אֶחָד מִכּוֹחוֹת הַשֶּׁכֶל (וְלֹא עִצֵּם הַנְּשִׁמָּה) שְׂעִיף כְּבָר עֵנִין
 36 הִירְיָדָה כּוֹ', לְכֵן צְרִיף לְהִיּוֹת בְּזָה הָעֵינִין דְּוִיקְהַל שֶׁעַל יְדֵי
 37 אֲפִשֵׁר לְמַנּוּעַ אֶת הִירְיָדָה.
 38 וְאַחַר כֵּן נִמְשָׁף מְזָה הַפִּירוּשׁ עַדַת מְלֻשׁוֹן עַדוֹת, שְׂאֵין
 39 עַדוֹת פְּחוֹת מְשִׁנִּים³³, עַל פִּי הַהִלְכָה שֶׁעַדוֹת הִיא דּוּקָא בְּשְׁנֵי עוּדִים,
 40 שְׂהֵם שְׂתֵי הַמְּדוּת חֶסֶד וּגְבוּרָה, הַמְּבִיאֹת לְאַהֲבַת ה' מִצַּד הַחֶסֶד

(28) ראה גם אוה"ת פרשתנו ע' ב'קט ואילך. (29) דברי הימים-א כח, ט. (30) בראשית ד, א. (31) שם ב, כד. (32) ראה תניא ספ"ג. (33) שופטים יט, טו ובפרש"י שם. מסוטה ב, ב. (34) ראה עץ חיים שער לד (שער הנוקבא) פ"ג. סידור עם דא"ח ז, סע"א ואילך [ט, סע"ד ואילך]. (35) פרק ד. (36) ראה סנהדרין עד, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כאן ונקדשתי בתוך בני ישראל ונאמר בחטא קורח ה'בדלו מתוך העדה
2 הזאת, ולמדום גזירה-שוה 'עדה' האמורה כאן מ'עדה' שנאמרה במרגלים,
3 מה להלן עדה זו של מרגלים עשרה היתה, וכולם מישראל, אף כאן לענין
4 קידוש ה' צריך שיהיו עשרה וכולם מישראל [שעשור הוא שלימות
5 המספּר³⁷, כמבואר בתורת הסוד
6 שפולל המספר עשר את פל
7 המספרים, ואחר כך המספרים
8 הבאים לאחר מכן, מעשר והלאה, אינם
9 דבר חדש אלא רק מקפילים
10 אותם את המספרים שמאחד עד עשר
11 כו', והיינו, שנמשך ענין
12 השייכות והחיבור של האדם לאלוקות
13 וחודר (עם נעמט דורך תופס
14 וחודר) בכל לבבך ובכך
15 נפשך³⁸, בכל עשר כחות
16 הנפש, שהם בחינת עשור
17 גרה³⁹, וגם וענין האלוקות חודר
18 גם בשלישת הלבושים שדרכם
19 כוחות הנפש פועלים ובאים לידי ביטוי
20 מחשבה דיבור ומעשה.
21 וזהו ויקהל משה את כל עדת
22 בני ישראל, שבכל שלש
23 הבחינות דעת שקיימות בבני
24 ישראל - דעת, חסד וגבורה,
25 ועשור כחות הנפש - פעל
26 משה רבינו הענין דויקהל היינו
27 ההתחברות והשייכות לאלוקות
28 והתאחדות כל ישראל יחד, למעלה
29 מפרטים ולמעלה מהתחלקות.
30 ד) והנה פללות הענין התוכן
31 הכללי דויקהל קשור גם עם
32 מחצית השקל, כי שני חצאי
33 השקל קאי מכון על בני
34 ישראל והקב"ה⁴⁰, שכל אחד
35 מהם הוא כמחצית ויחד הם דבר שלם
36 וכדאיחא וכפי שמוכר
37 במדרש⁴¹ על הכתוב בשיר השירים
38 שבני ישראל נקראים תמתי⁴²
39 תאומתי, שנקנסת ישראל היא

1 תאומתו של הקב"ה, וכמו שביאר הרב המגיד⁴³ מעזריטש
2 על הפסוק⁴⁴ בתורה שהקדוש ברוך הוא צוה על משה רבינו לעשות
3 שתי חצויות פסף, שהם החצויות שתי חצאי צורות,
4 שקאי שמכוון על אדם העליון הקדוש ברוך הוא ואדם הפחתון,
5 שכל אחד מהם בפני עצמו הוא
6 חצי צורה בלבד, והיינו,
7 שהאדם שלמטה הוא רק
8 חצי צורה וללא הקדוש ברוך הוא
9 אינו דבר שלם, וגם אדם העליון
10 הקדוש ברוך הוא, הרי כפיככול
11 אינו צורה שלימה, אמנם
12 כשיתדבקו ויתחברו הקדוש ברוך
13 הוא והיהודי יחד נעשה צורה
14 שלימה. וזהו שישאל
15 נקראו בשיר השירים רעייתו של
16 הקב"ה⁴², בדוגמת איש
17 ואשה, שכל זמן שכל אחד
18 מהם הוא לעצמו עדיין, הרי
19 הוא כלשון הוזהר פלג גופא⁴⁵,
20 חצי גוף ועל ידי היחוד והחיבור
21 בין האיש והאשה, הרי הם נעשים
22 גוף אחד שלם. וזהו ענין
23 היחוד והחיבור דשני חצאי
24 השקל, הקדוש ברוך הוא והיהודי,
25 כאמור לעיל, ששניהם יחד
26 נעשים לשקל שלם. וזהו גם
27 הענין דויקהל משה את כל
28 עדת בני ישראל, שמקהיל
29 את הניצוצות דישאל ומחבר
30 אותם ומייחד מאחד אותם עם
31 שרשם למעלה באלוקות, פנזכר
32 לעיל.
33 ועל זה פעולת ענין ויקהל' בבני
34 ישראל, המבואר לעיל, נאמר כי
35 תשא את ראש בני ישראל,
36 שהענין דויקהל בנוגע לכל
37 הבחינות הנזכרות לעיל

1 [שעשור הוא שלימות המספּר³⁷, שכולל את כל
2 המספרים, ואחר כך רק מקפילים אותם כו'],
3 והיינו, שנמשך וחודר (עם נעמט דורך) בכל
4 לבבך ובכך נפשך³⁸, בכל עשור כחות הנפש,
5 בחינת עשור גרה³⁹, וגם בשלישת הלבושים
6 מחשבה דיבור ומעשה. וזהו ויקהל משה את
7 כל עדת בני ישראל, שבכל שלש הבחינות
8 דעת - דעת, חסד וגבורה, ועשור כחות הנפש
9 - פעל הענין דויקהל.
10 ד) והנה פללות הענין דויקהל קשור גם עם
11 מחצית השקל, כי שני חצאי השקל
12 קאי על בני ישראל והקב"ה⁴⁰, וכדאיחא
13 במדרש⁴¹ תמתי⁴² תאומתי, שנקנסת ישראל היא
14 תאומתו של הקב"ה, וכמו שביאר הרב המגיד⁴³
15 על הפסוק⁴⁴ שתי חצויות פסף, שהם שתי
16 חצאי צורות, שקאי על אדם העליון ואדם
17 הפחתון, שכל אחד מהם הוא חצי צורה בלבד,
18 והיינו, שהאדם שלמטה הוא רק חצי צורה, וגם
19 אדם העליון כפיככול אינו צורה שלימה, אמנם
20 כשיתדבקו יחד נעשה צורה שלימה. וזהו
21 שישאל נקראו רעייתו של הקב"ה⁴², בדוגמת
22 איש ואשה, שכל זמן שכל אחד מהם הוא
23 לעצמו עדיין, הרי הוא פלג גופא⁴⁵, ועל ידי
24 היחוד נעשים גוף שלם. וזהו ענין היחוד דשני
25 חצאי השקל, ששניהם יחד נעשים לשקל שלם.
26 וזהו גם הענין דויקהל משה את כל עדת בני
27 ישראל, שמקהיל את הניצוצות דישאל ומייחד
28 אותם עם שרשם, פנזכר לעיל.
29 זה נאמר כי תשא את ראש בני ישראל, שהענין דויקהל בנוגע לכל

37) ראה פרדס שער ב (שער טעם האצילות) פ"א-ב. (38) ואתחנן ו, ה. (39) ראה סד"ה כי תשא תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תתקא [ח"ד ע' א'ריו]). (40) ראה אוה"ת תשא ע' א'תתמו ואילך. (41) שהש"ר פ"ה, ב (ב). ראה גם זח"ג (אד"ז) רצו, א. (42) שה"ש ה, ב. (43) בספרו אור תורה סימן קלד. הובא ונתבאר באוה"ת תהלים (יהל אור) ע' שנו. ובארוכה - המשך תער"ב פשפ"ד ואילך (ח"ב ע' תשצ ואילך [ח"ג א'סו ואילך]). (44) בהעלותך יר"ד, ב. (45) זח"ג ז, ב. קט, ב. רצו, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁבַע עֲדָתָהּ (ענין העדע, ענין העדות וענין העדה) הוא מצד בְּחִינַת
 2 הָרֹאשׁ החלק העלה שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה. וְלָכֵן עַל יְדֵי הַהֶקְדָּמָה דְּכִי
 3 תִּשָּׂא אֶת רֹאשׁ גֹּו', הגבחה והרמת הראש פּוֹעֲלִים הַיְחוד האחדות
 4 (וַיִּקְהַל של הפרטים הרבים לדבר אחד) בְּבִחִינַת דַּעַת (עֲדַת מַלְשׁוֹן
 5 דַּעַת), שֶׁהַדַּעַת שָׁלוּ של האדם
 6 העובד את ה' נַעֲשֶׂה מְיוּחָד דבר
 7 אחד עם אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוא
 8 כּוֹ, וְגַם בְּשִׁמְי הַמְדוּת דְּחֶסֶד
 9 וּגְבוּרָה (שְׁזָהוּ עֲנִין הַעֲדוּת,
 10 עֲדַת מַלְשׁוֹן עֲדוּת כמבואר
 11 לעיל), וּבְכָל עֶשֶׂר כַּחוֹת
 12 הַנֶּפֶשׁ, שְׁזָהוּ עֲנִין הַעֲדָה
 13 (עֲדַת מַלְשׁוֹן עֲדָה) שכל אלה
 14 מתאחדים עם האלוקות.
 15 וְזָהוּ וַיִּקְהַל מִשָּׂה אֶת כָּל עֲדַת
 16 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלְאַחַר שֶׁעַל יְדֵי
 17 חֲטָא הֶעֱגַל נַעֲשֶׂה פִּיזוּר
 18 הַנִּיצוּצוֹת האלוקיים שהתחלקו
 19 לפרטים שונים כַּנֶּזְכָּר לְעִיל, פָּעַל
 20 מִשָּׂה שִׁיחָה בְּהֵם הַיְחוד כּוֹ'
 21 וְכֹלֶם יתאחדו יחד, וְעַד שֶׁהִמְשִׁיךְ
 22 עֲנִין זֶה לְמִטָּה, שְׁזָהוּ הַצִּיּוּי
 23 עַל מְלֶאכֶת הַמְשָׁכָן, שְׁהוּא

24 עֲנִין וְשִׁכְנַתִּי בְּתוֹכְכֶם²⁰, שתהיה השראת השכינה בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד
 25 וְאֶחָד⁴⁶ וכל אחד ואחד מישראל יתחבר לאלוקות ויתאחד עם האלוקות.
 26 וְעַל יְדֵי בְּנֵן הַמְשָׁכָן הַרוּחָנִי שֶׁבְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כמבואר
 27 לעיל, זוכים לְבָנֵן הַמְקַדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, דְּמַקְדָּשׁ אִיקָרִי
 28 מְשָׁכָן⁴⁷, כמבואר בגמרא, מצינו
 29 שהמקדש נקרא משכן כמו שכתוב
 30 בתורה וְנִתְחִי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם והכוונה
 31 לבית המקדש, וכן מצינו שהמשכן
 32 נקרא מקדש, ככתוב בציווי על עשיית
 33 המשכן וְעַשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וּשְׁכַנְתִּי
 34 בְּתוֹכְכֶם, ולכן אין פלא שעל ידי בנין
 35 המשכן (הרוחני) זוכים לבנין בית
 36 המקדש בְּגֵאוּלָּה הָאֱמִיתִית
 37 וְהַשְּׁלִימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ
 38 צְדָקָנּוּ.

1 הַבְּחִינּוֹת הַנֶּזְכָּרוֹת לְעִיל שֶׁבַּעַתָּה הוּא מִצַּד
 2 בְּחִינַת הָרֹאשׁ שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה. וְלָכֵן עַל יְדֵי
 3 הַהֶקְדָּמָה דְּכִי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ גֹּו', פּוֹעֲלִים הַיְחוד
 4 (וַיִּקְהַל) בְּבִחִינַת דַּעַת (עֲדַת מַלְשׁוֹן דַּעַת),
 5 שֶׁהַדַּעַת שָׁלוּ נַעֲשֶׂה מְיוּחָד עם אֵין סוֹף בְּרוּךְ
 6 הוּא כּוֹ, וְגַם בְּשִׁמְי הַמְדוּת דְּחֶסֶד וּגְבוּרָה (שְׁזָהוּ
 7 עֲנִין הַעֲדוּת, עֲדַת מַלְשׁוֹן עֲדוּת), וּבְכָל עֶשֶׂר
 8 כַּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, שְׁזָהוּ עֲנִין הַעֲדָה (עֲדַת מַלְשׁוֹן
 9 עֲדָה).

10 וְזָהוּ וַיִּקְהַל מִשָּׂה אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלְאַחַר שֶׁעַל יְדֵי חֲטָא הֶעֱגַל
 11 נַעֲשֶׂה פִּיזוּר הַנִּיצוּצוֹת כַּנֶּזְכָּר לְעִיל, פָּעַל מִשָּׂה שִׁיחָה בְּהֵם הַיְחוד כּוֹ',
 12 וְעַד שֶׁהִמְשִׁיךְ עֲנִין זֶה לְמִטָּה, שְׁזָהוּ הַצִּיּוּי עַל מְלֶאכֶת הַמְשָׁכָן, שְׁהוּא עֲנִין
 13 וְשִׁכְנַתִּי בְּתוֹכְכֶם²⁰, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד⁴⁶. וְעַל יְדֵי בְּנֵן הַמְשָׁכָן שֶׁבְּתוֹךְ כָּל
 14 אֶחָד וְאֶחָד, זוכים לְבָנֵן הַמְקַדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, דְּמַקְדָּשׁ אִיקָרִי מְשָׁכָן⁴⁷, בְּגֵאוּלָּה
 15 הָאֱמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנּוּ.

(46) ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים). של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. (47) עירובין ב, א.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמ' ב

1 טמא ואסור באבילה יש בו הפסד כהן אם יחלל עליו משום דָּרְאוּ
 2 לְהַדְלִיק בו, הלא יין טמא נְמִי דָּרְאוּ לְזִילּוֹף. וְכִי תִימָא זִילּוֹף לְאוּ
 3 מִיִּלְתָּא הִיא – אינו חשוב ואין מניעתו נחשבת להפסד, וְהָא אִמְר
 4 שְׁמוּאֵל מְשׁוּם רְבִי חִינְיָ, שׁוֹתֵין – יין לשתיה קונים מְלוּג בְּסַלְעַ –
 5 כשהיין זול ונמכר לוג בסלע, וּמְזַלְפִין – יין לזילוף קונים מְלוּג
 6 בְּשִׁתִּים – אף כשהיין יקר ונמכר לוג בשתי סלעים, שזילוף נחשב
 7 להנאה יתרה וראוי להוציא על כך יותר מאשר לשתיה. הרי
 8 שזילוף חשוב הוא. מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמֵאי עֲסָקִינּוּ, בֵּיין תְּדַשׁ
 9 שאין ריחו נודף ואינו ראוי לזילוף. שואלת הגמרא: וְהָא רָאוּ לְיִשְׁנֵנוּ
 10 ולאחר זמן יהיה ראוי לזילוף. משיבה הגמרא: כֵּאֵן אֵין לִישְׁנֵנוּ
 11 משום דְּתָתִי בִּיה לְיָדִי תְקַלָּה, שישבח שהוא טמא וישתה ממנו.
 12 וכיון שאינו ראוי עתה לזילוף אינו ראוי לכלום ואין זה הפסד.

13 שואלת הגמרא: שָׁמֵן נְמִי אֵתִי בִּיה לְיָדִי תְקַלָּה ששימוש הוא
 14 להדלקה מעט מעט, ויאסר להשהותו זמן רב. משיבה הגמרא,
 15 דְּמִנְחָה את השמן בְּכָלִי מְאוּם, ואין לחוש שיאכל או ישתה ממנו.
 16 שואלת הגמרא: יין נְמִי מִנְחָה לִיה בְּכָלִי מְאוּם וממילא יוכל
 17 להשהותו. משיבה הגמרא: הַשְּׁתָא לְזִילּוֹף קָא בְּעֵי לִיה, בְּכָלִי מְאוּם
 18 קָא מִנְחָה לִיה – הרי רצונו שיתיישן לצורך זילוף להשרות ריח טוב
 19 בבית, וכי יבוא להניחו בכלי מאוס, וכיון שאינו מניחו אלא בכלי
 20 נקי יש לחוש שיבוא בו לידי תקלה ולכך אסרו להשהותו.
 21 הגמרא מבארת שחשש תקלה בזה, שנוי במחלוקת: וְתְקַלָּה עֲצָמָה
 22 ביין תרומה טמאה, תְּנָאִי הִיא – נחלקו בה תנאים. דְּתַנְיָא בברייתא,
 23 חֲבִית שֶׁל יִין שֶׁל תְּרוּמָה שְׁנַמְמָאת, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים,

התוועדות

בס"ד. משיחות לילות ג', ד', ה' ועש"ק ויום ש"ק פ' כי תשא, י"ד-י"ח אדר ראשון ה'תשנ"ב.

- תרגום מאידית -

22 ושבירת הלוחות הראשונות, וניתנו בזמן שונה
23 [נתינת לוחות הראשונות בסוף ארבעים יום
24 הראשונים, ונתינת לוחות האחרונות - בסוף
25 ארבעים יום האחרונים, ביום הכפורים¹³], ואעפ"כ
26 באים כאן כולם בפרשה אחת, בהמשך אחד. שמזה
27 מובן שנוגע לידע שכולם הם חלק מהמשך ענינים
28 אחד.

יתירה מזו:

29
30 בפרשתנו מדובר אודות הפרטים במעלת
31 הלוחות הראשונות ("לוחות אבן כתובים באצבע
32 אלקים"¹⁴, "לוחות כתובים משני עבריהם מזה
33 ומזה גו' והלוחות מעשה אלקים המה והמכתב
34 מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות"¹⁵, עד שגם
35 בלוחות האחרונות מדגישים את מעלת הלוחות
36 הראשונות - "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים
37 גו'¹²", בכ"ף הדמיון, כי אינם מגיעים למעלת
38 ה"ראשונים" שהם "מעשה אלקים").

39 ולכאורה: פרטי מעלת הלוחות הראשונות היו
40 צריכים להכתב בסוף פ' משפטים, שם הוא מקום
41 העיקרי המדבר אודות לוחות הראשונות ("עלה אלי
42 ההרה גו' ואתנה לך את לוחות האבן גו'¹⁶). וכאן,
43 בפרשתנו, הי' מספיק שיהי' כתוב בקיצור
44 (כהקדמה למעשה העגל ושבירת הלוחות) "ויתן
45 אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות
46 העדות לוחות אבן"¹⁴, ולאח"ז "וירא העם כי
47 בושש משה גו'²."

13 פרש"י שם, כט.

14 פרשתנו לא, יח.

15 שם לב, טו-טז.

16 משפטים כד, יב.

1 א. בפרשת כי תשא מצינו דבר חידוש:
2 בפרשה זו מדובר אודות ענינים מן הקצה אל
3 הקצה - הלוחות הראשונות¹, חטא העגל ושבירת
4 הלוחות², תיקון וכפרה על החטא ע"י תפלת
5 משה³, ראיית משה כבודו של הקב"ה⁴, י"ג מדות
6 הרחמים⁵, נתינת לוחות האחרונות⁶, עד להסיום
7 אודות "קרן עור פני משה"⁷. דאע"פ שענינים אלו
8 הם מאורעות שאירעו בהמשך אחד, הרי נוסף לכך
9 שיש להבין מדוע התורה (מלשון הוראה⁸) מספרת
10 לנו באריכות אודות הענינים הבלתי רצויים (ובפרט
11 דלכאורה: מאי דהוה הוה⁹, ואפילו "בגנות בהמה
12 טמאה לא דיבר הכתוב"¹⁰) ה"ה ענינים שונים
13 לגמרי, מן הקצה אל הקצה, בריחוק הערך הכי
14 גדול ביניהם:

15 הלוחות הראשונות הם ענין הכי נעלה שניתנו
16 מלמעלה, "הלוחות מעשה אלקים והמכתב מכתב
17 אלקים"¹¹, שבירת הלוחות (בגלל מעשה העגל)
18 הוא ירידה שאין כמותה, י"ג מדות הרחמים וראיית
19 משה בכבודו של ה' - ענין הכי נעלה, ולאחר מכן
20 נתינת לוחות האחרונות - סוג לוחות אחר לגמרי
21 ("פסל לך"¹², מעשה ידי משה), שבאו בגלל החטא

1 לא, יח, לב, טו-טז.

2 לב, א ואילך.

3 שם, ל ואילך.

4 לג, יז ואילך.

5 לד, ה ואילך.

6 שם, א ואילך.

7 שם, כט ואילך.

8 ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ועוד. וראה זח"ג נג, ב.

9 ע"ד יומא ה, ב. ועוד.

10 ב"ב כקג, א. וראה פסחים ג, א.

11 פרשתנו לב, טז.

12 שם לד, א.

28 הפרשה. ועפ"ז צריך ביאור בנוגע לפרשתנו: שם
 29 הפרשה ("כי תשא") קאי בפשטות רק על הציווי
 30 בתחלת הפרשה לתת מחצית השקל, ואין לו
 31 שייכות כלל לרוב הפרשה – כמדובר לעיל, שרוב
 32 הפרשה מדברת אודות ענינים אחרים לגמרי,
 33 שלכאורה אין להם כל שייכות להתחלת הפרשה!
 34 יתירה מזו: מעשה העגל – שתופס חלק חשוב
 35 מהפרשה – ה"ה ירידה שאין כמותה, עי"ז "חזרה
 36 זוהמתן"²⁵ מחטא עץ הדעת²⁶ (לאחרי ש"פסקה
 37 זוהמתן" במ"ת²⁷), עד שזהו ראש ושרש דכל
 38 החטאים, כמ"ש²⁸ "וביום פקדי ופקדתי עליהם
 39 חטאתם", "תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם
 40 ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות,
 41 ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת
 42 מפרעון העגל" – בדיוק להיפך מתוכן (שם)
 43 הפרשה – "כי תשא את ראש בני ישראל", הנשיאת
 44 ראש ועליית בני²⁹!

45 וכן בסוף הפרשה – בענין קרני ההוד – דרוש
 46 ביאור: מדוע נוספה במשה המעלה ד"קרון עור
 47 פניו" דוקא לאחר שקיבל את הלוחות האחרונות,
 48 ולא בקבלת לוחות הראשונות³⁰, "והלא³¹ כבר

(24) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ועוד.

(25) זהו ח"א נב, ב. ח"ב קצג, ב. וראה תניא ספ"ו.

(26) שבת קמו, א.

(27) שבת שם. זהו שם.

(28) פרשתנו לב, לד ובפרש"י.

(29) גם לפי פירוש חז"ל ש"תשא את ראש בני" (עי"נ נתנית מחצית השקל) באה לכפר על חטא העגל (ירושלמי שקלים פ"ב סוף ה"ג. תנחומא פרשתנו י"א. ועוד).

(30) ראה פרש"י פרשתנו לד, כט (משמור"ר פמ"ז, ו. תנחומא פרשתנו לז): "ויהי ברדת משה - כשהביא לוחות אחרונות ביוהכ"פ .. ומהיכן זכה משה לקרני ההוד רבותינו אמרו מן המערה שנתן הקב"ה ידו על פניו שנאמר (פרשתנו לג, כב) ושכותי כפי". ובמפרשי רש"י (רא"ם. גר"א. דברי דוד) מבואר שקושיית רש"י היא: למה לא היו באמת קרני ההוד בלוחות הראשונות ("דלכאורה אנו אומרים שזכה לה ממעלת הלוחות ולמה יש מעלייתא באחרונות טפי מהראשונות" - דברי דוד שם). ועל זה פירש רש"י "מן המערה שנתן הקב"ה ידו על פניו שנאמר ושכותי כפי" (היינו ש"זהו בא לו דוקא ע"י מעשה שהי' קודם אחרונות" (ולא ע"י הלוחות עצמן) - דברי דוד שם).

אבל: מפשטות לשון הכתוב "ויהי ברדת משה מהר סיני ושני לוחות העדות ביד משה גו' כי קרן עור פניו בדברו אתו" מובן, שיש לזה שייכות לענין דלוחות האחרונות דוקא (ולא ללוחות הראשונות). ובפרט ש"ושכותי כפי" הי' דוקא ע"י תפלת משה לאחר שבירת הלוחות הראשונות.

(31) לשון הרא"ם שם.

1 איך מתאים שבמקום המדבר אודות (החטא
 2 שהביא ל) שבירת הלוחות הראשונות יוסיפו ענינים
 3 חדשים במעלת הלוחות הראשונות – ה"ז ע"ד
 4 לועג לרש¹⁷ ח'?!!

5 – אלא עכצ"ל, שכאן באים הלוחות הראשונות
 6 (לא כטפל והקדמה למעשה העגל ושבירת הלוחות,
 7 אלא) כחלק מכל הענין ודהמשך אחד – של
 8 הלוחות הראשונות, שבירת הלוחות ולוחות
 9 האחרונות.

10 אפילו לפי פירש"י¹⁸, ש"אין מוקדם ומאוחר
 11 בתורה, מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן
 12 ימים רבים הי', שהרי ב"ז תמוז נשתברו הלוחות
 13 וביום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל ולמחרת
 14 התחילו בנדבת המשכן כו" – הרי א) לכאורה
 15 אי"ז ביאור בנוגע להפרטים המסופרים כאן אודות
 16 הלוחות הראשונות, שמקומו הוא בס"פ משפטים,
 17 כנ"ל¹⁹. (ב) ונתיק: ע"פ הידוע²⁰ שגם במקום
 18 שאומרים "אין מוקדם ומאוחר בתורה" ישנו טעם
 19 לסדר זה (כל דבר בתורה – גם סדר בתורה – הוא
 20 בתכלית הדיוק) – צריך להבין מדוע הענינים הנ"ל
 21 מסופרים כאן כפ' כי תשא²¹.

22 נוסף לכך, מובא קרוב לסיום הפרשה עוד ענין
 23 שלכאורה אין לו שייכות כלל לכאן – הציווי על
 24 שלש רגלים²²!

25 ב. השאלה מתחזקת עוד יותר מצד שם הפרשה
 26 – "כי תשא"²³:

27 ידוע²⁴ ששם הפרשה מורה על תוכן כל

(17) משלי יז, ה. ברכות יח, א. סוטה מג, ב.

(18) פרשתנו לא, יח. וראה גם פרש"י שם ל, טז (בסופו). לג, יא - כדעת התנחומא תרומה ח.

(19) וכן לפי הרמב"ן (ר"פ ויקהל - כדעת הזהר ח"ב קצה, א) שהפרשיות נאמרו על הסדר (כי חטא העגל הי' לאחרי ציווי ה' למשה על עשיית המשכן, וקודם ציווי משה לישראל כפ' ויקהל) - צריך ביאור, מה נוגע לספר כאן הפרטים על מעלת לוחות ראשונות, כנ"ל בפנים.

(20) ראה של"ה תב, ב.

(21) ראה ראב"ע ריש פרשתנו: "ואחר כן הזכיר תפלת משה לפני רדתו מן ההר, והוצרך להזכיר מעשה העגל בתחלת לדעת למה התפלל כו". היינו שזהו כאילו "מאמר המוסגר" כדי לדעת למה התפלל. אבל מכיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק, מובן, שהזכרת מעשה העגל בפרשתנו נוגע לתוכן והמשך הענינים.

(22) פרשתנו לד, יח ואילך.

(23) כן נקראת ברמב"ם בסדר תפלות כל השנה בסו"ס אהבה.

31 הוא, שה"כולא בה" נמצא שם בגלוי, באופן דתורה
 32 שבכתב – בכתב בגלוי.
 33 ד. והענין:

34 הקב"ה קבע שכל הענינים נחלקים בכללות
 35 לשלשה: ראש, תוך (אמצע) וסוף³⁸. לכל לראש בא
 36 הראש והתחלת הכל – שכולל בתוכו (כוונת
 37 ותכלית) כל הדבר. לאחר מכן – בא הדבר עצמו,
 38 התוך והאמצע, שעל-ידו נעשה התכלית (כי "סוף
 39 מעשה במחשבה תחלה"³⁹).

40 ובכללות ה"ז נחלק בג' הענינים של א) תורה
 41 – היסוד והתחלת כל הענינים, כדברי חז"ל⁴⁰
 42 ש"תורה נקראת⁴¹ ראשית דרכו", כי היא קדמה
 43 לעולם⁴², וזהו התכלית והכוונה דכל הענינים,
 44 "בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית"⁴⁰. (ב)
 45 בריאת העולם (וסדר השתלשלות בכלל) והעבודה
 46 בבריאה כדי למלאות את תכליתה (בשביל התורה),
 47 ג) גמר ושלימות הכל – בגאולה האמיתית
 48 והשלימה, כשמתמלא "תכלית ושלימות בריאת
 49 עולם הזה שלכך נברא מתחלתו"⁴³.

50 ויש לומר, שג' ענינים אלו מרומזים בשלשת
 51 האותיות הראשונות א' ב' ג': כל התורה כלולה
 52 בעשרת הדברות⁴⁴ הכלולים בתיבה הראשונה
 53 "אנכי"⁴⁵ הנכללת ומתחילה באל"ף⁴⁶. בריאת
 54 העולם – "בראשית ברא אלקים את השמים ואת
 55 הארץ"⁴⁷ – מתחיל בבי"ת⁴⁸, כי ב"בי"ת נברא

38 ראה גם שיחת ש"פ בהו"ב תש"נ ס"ד (התוועדיות
 תש"נ ח"ג ע' 206 ואילך).

39 פיוט "לכה דודי".

40 פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית. וראה תנחומא שם ה.

41 משלי ח, כב.

42 שבת פח, ב. ועוד.

43 תניא פל"ו.

44 ראה ירושלמי שקלים פ"ו ה"א. פרש"י משפטים כד, יב.
 תניא רפנ"ג. וראה תו"כ כרך טז מילואים ס"א. וש"נ.

45 כידוע שתיבת "אנכי" כוללת כל הפרטים שבדיבור אנכי
 (ראה פורת יוסף (כג, ד) בשם הבעש"ט), ש"אנכי ולא יהי' לך
 הם כללות כל התורה כולה" (תניא רפ"כ. וראה תו"ש שם. וש"נ),
 ויתירה מזו – שדיבור אנכי כולל גם הדיבור לא יהי' לך (ראה
 תורת מנחם – הדרנים על הרמב"ם ושל"ס ס"ע מח ואילך).

46 ראה פנים יפות (לבעל ההפלאה) יתרו כ, ב.

47 ר"פ בראשית.

48 והטעם שהתחלת התורה ובריאת העולם אינה באות
 אל"ף (דאנכי), ראשון כל האותיות, ואל"ף דאנכי קדמה לעולם
 והוא תכלית הבריאה – ראה לקמן סעיף ו. והתיווך עם הביאורים
 בזה במדרשי חז"ל שבעהרע הבאה והביאור ע"ד החסידות

1 נהנה מזיו השכינה בארבעים יום הראשונים כמו
 2 בארבעים יום השלישיים³²? ואדרבה: הגילוי
 3 אלקות בלוחות הראשונות (בהיותם "מעשה
 4 אלקים") ה"ה נעלה יותר מהלוחות האחרונות
 5 (שהיו מעשה ידי משה), נוסף לכך שנתנית לוחות
 6 הראשונות באה לאחר הגילוי הנעלה והקולות
 7 וברקים דמתן תורה (משא"כ הלוחות האחרונות
 8 ניתנו בחשאי)³³ – וא"כ, היתכן שדוקא בקבלת
 9 לוחות האחרונות ניתוסף במשה "קרן עור
 10 פניו"?

11 ג. הביאור בכל זה יובן בהקדים שבכל פרשה
 12 (מג"ן פרשיות³⁴) בתורה יש ענין מיוחד ובפ"ע בה
 13 היא נחלקת משאר הפרשיות. כמובן גם מזה
 14 שקורין כל פרשה (מתחלתה ועד סופה)³⁵ רק פעם
 15 אחת בשנה.

16 ועד"ז בנוגע לפרשת כי תשא: יחד ע"ז שכי
 17 תשא היא פרשה בפ"ע, ה"ה פרשה נפלאה שיש
 18 בה חידוש (לגבי כל שאר הפרשיות) שהיא כוללת
 19 בתוכה את כל סדר ההשתלשלות, מתחלתו ועד
 20 סופו. החל כפי שהוא בתורה (שממנה הוא סדר
 21 השתלשלות העולמות)³⁶ – כל התורה כולה
 22 מהתחלת התורה עד לסיום התורה. ובמילא כוללת
 23 הפרשה את כל הענינים כולם.

24 – בכל ענין בתורה אפשר למצוא את כל
 25 הענינים, כמאחז"ל³⁷ "הפך בה והפך בה דנולא
 26 בה", די"ל שקאי לא רק על כללות התורה, אלא גם
 27 על כל ענין פרטי בתורה, ועאכו"כ פרשה שלימה
 28 – אבל ברוב הענינים ה"כולא בה" נמצא רק ברמז
 29 וכיו"ב וצריך למצוא ולגלות זאת (ע"י יגיעה "הפך
 30 בה והפך בה"); משא"כ בפרשת כי תשא החידוש

32 ובפרט לפי פירוש שני בתנחומא שם (אבל פירוש זה לא
 הובא בפרש"י) "בשעה שהי' הקב"ה מלמדו תורה מניצוצות
 שיצאו מפי השכינה נטל קרני ההוד". ולכאורה, עיקר לימוד
 התורה (מפי השכינה) הי' לפני נתינת לוחות הראשונות בארבעים
 ימים הראשונים.

33 ראה תנחומא פרשתנו לא. פרש"י פרשתנו לד, ג.

34 זח"א קד, ב. זח"ב רז, ב. תקו"ז תי"ג (כט, ריש ע"ב).
 סידור הרס"ג – קריאת התורה. ספר האורה לרש"י הל' ספר תורה
 ס" עג.

35 משא"כ חלקים מסכמה סדרות קורין גם בזמנים אחרים
 בשנה (כמו הארבע פרשיות, קריאת מועדי השנה וכיו"ב).

36 ראה ב"ר בתחלתו. זח"ב קסא, א"ב.

37 אבות ס"ה.

33 דבריאית העולם (בשביל התורה) – כמסופר ומצווה
34 בארוכה בכל הפרשיות דחמשה חומשי תורה.

35 עד ג) סיום התורה, בה מדובר על כך שה'
36 מראה למשה "עד היום האחרון"⁵⁴, עד להסיום
37 ממש – "לכל האותות והמופתים גו' ולכל המורא
38 הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל"⁵⁵ – סיום
39 ושלמות התורה, שקשורה לשלמות דהגאולה
40 האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו (שמשה הוא
41 גואל ראשון הוא גואל אחרון)⁵⁶, כשיהי' השלמות
42 דגילוי אלקות ("האותות והמופתים") "לעיני כל
43 ישראל", כמ"ש⁵⁷ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
44 נפלאות".

45 כמרומו גם בפרקי אבות: א) התחלת פרקי
46 אבות היא "משה קיבל תורה מסיני" – כללות ענין
47 התורה (כמאחז"ל⁵⁸ "כל מה שתלמיד ותיק עתיד
48 לחדש ניתן למשה מסיני"). ב) "ומסרה וכו'
49 והעמידו תלמידים הרבה וכו'"⁵⁹, הסדר דמסורת
50 התורה מדור לדור – אופן התגלות התורה
51 בפרטיות (ע"י "תלמיד ותיק עתיד לחדש"). ג)
52 סיום כל הפרקי אבות – "ה' ימלוך לעולם ועד"⁶⁰,
53 שכולל כל המשך הזמן עד סוף כל הזמנים –
54 הגאולה האמיתית והשלמה, כש"ה' ימלוך לעולם
55 ועד", "לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו"⁶¹ –
56 שלימות מילוי הכוונה דקבלת התורה ומסירת
57 ולימוד התורה במשך כל הדורות.

58 ויש לומר, שזהו אחד הטעמים לכך מדוע
59 (מתן) תורה קשורה לענין ד"תליתאי" – כדברי
60 חז"ל⁶² "ברוך רחמנא דיהיב) אוריין תליתאי לעם
61 תליתאי על ידי תליתאי ביום תליתאי בירחא
62 תליתאי" (ור"נ גאון שם מבאר עוד ענינים של
63 שלשה בקשר למתן תורה), כי היות שע"י (מתן)

1 העולם", כמבואר בחז"ל⁴⁹. וראש התיבה דגאולה
2 – האות גימ"ל.

3 ובפרטיות יותר ישנם ג' ענינים אלו בסדר
4 השתלשלות הבריאה עצמה: א) קודם כל – עלה
5 ברצונו יתברך לברוא את העולם. ב) הבריאה
6 (בפועל. ג) שלימות הבריאה – בגאולה העתידה –
7 ע"י "מעשינו ועבודתינו" להמשיך ולגלות אלקות
8 בעולם⁵⁰. ובלשון הקבלה והחסידות⁵¹: א) לכל
9 לראש, אור אין סוף ממלא כל המציאות – אוא"ס
10 לפני הצמצום. ב) לאח"ז – צמצום האור כך
11 שנשאר חלל ומקום פנוי. וכוונת הצמצום היא
12 בשביל הגילוי – שיהי' גילוי אלקות בעולם, עד
13 שמגיעים אל ג) שלימות הגילוי, שממשיכים בתוך
14 החלל ומקום פנוי – אוא"ס, עד לאוא"ס הבלי גבול
15 שלפני הצמצום, עד שנעשה – דירה⁵² לו יתברך –
16 לו לעצמותו⁵³ – בתחתונים.

17 ה. ויש לומר שמכיון שכל הענינים נמשכים
18 ע"י התורה (ה"דיפתראות ופינקסאות" של העולם,
19 ואסתכל באורייתא וברא עלמא³⁶) – לכן נחלקת
20 התורה עצמה בהתאם לג' ענינים אלו:

21 א) התחלת התורה היא "בראשית" שזה כולל –
22 לא רק התחלת הבריאה, אלא לכל לראש האל"ף
23 (ראשית) של התורה שקדמה לעולם, שכן
24 "בראשית" פירושו "בשביל התורה שנקראת
25 ראשית" (כנ"ל). וכמודגש גם בב"ת ("ד"בראשית")
26 עצמו, שבי"ת "מכריז" שהוא בא כשני לאחר
27 האל"ף – האל"ף (אנכי) דתורה.

28 ב) "בראשית ברא אלקים את השמים ואת
29 הארץ" – בריאת העולם [ובפרטיות – ישנם בזה
30 גופא ג' דרגות, כנ"ל], ולאח"ז המשך כל הפרשיות
31 שבתורה, במ מדובר אודות המשך סיפור
32 המאורעות בעולם והעבודה למלאות את הכוונה

(54) ספרי ורש"י ברכה לד, ב.

(55) ס"פ ברכה (לד, יא"ב).

(56) ראה שמו"ר פ"ב, ד. שם, ו. זח"א רנג, א. שער הפסוקים

פ' ויחי. תר"א משפטים עה, ב.

(57) מיכה ז, טו.

(58) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר

רפמ"ז. הנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.

(59) אבות פ"א מ"א.

(60) בשלח טו, יח.

(61) פרש"י שם, יז.

(62) שבת פח, א.

(אוה"ת בראשית תקסו, א. וראה לקו"ת ראה יט, ב. ועוד) – ראה שיחת ש"פ שלח תשמ"ז ס"ז ואילך.

(49) ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב. ב"ר פ"א, י. תנחומא (באבער) יתרו טז. ועוד – הובאו בתורה שלימה ר"פ בראשית.

(50) ראה תניא רפ"ז.

(51) ראה ע"ח בתחלתו. המשך תרס"ו בתחלתו. ובכ"ח.

(52) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(53) ראה סה"מ תקס"ה ח"א ע' תפט. הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא הערה 32.

32 וי"ל הביאור בזה⁷⁰: כשם שע"י חטא העגל
 33 ניתוסף בבני המעלה דבעלי תשובה⁷¹ [ובגלל זה
 34 הי' החטא, כדלקמן], שלמעלה מעבודת הצדיקים
 35 ("מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורין
 36 אינם עומדין"⁷², עד שאין "יכולין לעמוד בו"⁷³) –
 37 כך גם בנוגע לשבירת הלוחות (המסובב דחטא
 38 העגל), שהטעם (פנימי) על כך הוא בכדי שע"י
 39 יתוסף עילוי בתורה – הלוחות האחרונות שיש
 40 בהם מעלה לגבי הלוחות הראשונות, כדברי חז"ל⁷⁴
 41 שהקב"ה אמר למשה רבינו (ע"ז שהצטער על
 42 שבירת הלוחות) "אל תצטער בלוחות הראשונות
 43 שלא היו אלא עשרת הדברות לבד ובלוחות
 44 השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש
 45 ואגרות .. כפלים"⁷⁵ לתושי". וכדברי הגמרא⁷⁶
 46 "אלמלא לא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא
 47 חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד שנאמר⁷⁷
 48 כי ברוב חכמה רוב כעס", "לפי שבעטו וחטאו
 49 נוסף להם רוב חכמה להטריחן יותר"⁷⁸.
 50 וזהו גם העילוי בכך שהלוחות האחרונות היו
 51 מעשה ידי משה ("פסל לך"), לא "מעשה אלקים"
 52 כמו הלוחות הראשונות:
 53 מעלת הלוחות הראשונות (האל"ף) הוא כפי
 54 שהתורה ניתנת מלמעלה וזה נותן כח לעבודה גם
 55 למטה (הבי"ת וגימ"ל), כפשטות הענין שאל"ף
 56 הוא ראש כל האותיות וזה מוליך לבי"ת וגימ"ל.
 57 אבל היות שאל"ף מצ"ע (הגילוי מלמעלה) הוא לא
 58 בערך ואינו חודר בגדרי התחוננים (הבי"ת
 59 ד"בראשית"), שייך בזה ענין השבירה כו', כי מצד
 60 הבריאה לא מוכנים לכך [ולכן התחלת התורה היא
 61 אכן בבי"ת ולא באל"ף, כי הכוונה היא שימושך
 62 ויחדור בעולם, שההכנות לזה נפעלו ע"י העבודה
 63 בכ"ו הדורות עד מתן תורה⁷⁹].

1 תורה מתמלא תכלית כל סדר השתלשלות –
 2 הנחלקת לשלשה (ראש תוך וסוף), לכן נחלקת
 3 התורה ל"תליתאי", א' ב' ג'⁶³.
 4 ו. ויש לומר שג' ענינים אלו – נמצאים בגלוי
 5 בפרשתנו:
 6 (א הלוחות הראשונות – שעליהם חקוק עשרת
 7 הדברות הראשונות⁶⁴ שנאמרו במתן תורה (החל
 8 מהאל"ף ד"אנכי"), הם האל"ף (ההתחלה ויסוד)
 9 דכל הענינים, כולל כל בריאת העולם, שנברא
 10 "בשביל התורה שנקראת ראשית".
 11 (ב הירידה דחטא העגל שהביאה לשבירת
 12 הלוחות – רומזת על ענין הבי"ת, הירידה הכללית
 13 בעולם ("בראשית ברא גו'"), שנותנת מקום לענין
 14 החטא והשבירה כו', כידוע⁶⁵ שחטא העגל
 15 (שקשור לחטא הראשון, כנ"ל) בא כתוצאה
 16 מצמצום הראשון ושבירת הכלים ולאח"ז קטרוג
 17 ומיעוט הלבנה, ולאחרי ריבוי השתלשלות
 18 וצמצומים ופרסאות כו' – ה"ז נותן מקום לענין
 19 של חטא בפועל ר"ל.
 20 והכוונה בזה היא, שע"י העבודה למטה, אפילו
 21 במצב של ירידה, ימלאו את כוונת הבריאה,
 22 "בשביל התורה" (כדלקמן).
 23 (ג הלוחות האחרונות מבטאים את ענין הגימ"ל
 24 – העלי' שבאה ע"י הירידה ושבירת הלוחות:
 25 מבואר בחז"ל⁶⁶ על "לעיני כל ישראל" (בסיום
 26 התורה) דקאי על שבירת הלוחות שמשה נשאו⁶⁷
 27 לבו לשבור הלוחות לעיניהם שנאמר⁶⁸ ואשברם
 28 לעיניכם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנאמר⁶⁹
 29 אשר שברת, יישר כחך ששברת". ולכאורה: מהו
 30 העילוי משבירת הלוחות עד שהקב"ה יאמר על כך
 31 "יישר כחך" !?

(70) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 240 ואילך.
 (71) ראה ע"ז ד, סע"ב – נעתק לקמן בפנים.
 (72) ברכות לד, ב.
 (73) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.
 (74) שמו"ר רפמ"ו.
 (75) איוב יא, ו.
 (76) נדרים כב, ב. וראה אזה"ת פרשתנו ע' בינו. המשך תרס"ו
 ע' פו ואילך. סה"מ תש"ו ע' 36 ואילך. ועוד.
 (77) קהלת א, יח.
 (78) פרש"י נדרים שם.
 (79) ראה שיחת ש"פ שלח תשמ"ז.

(63) ראה פ"ר ר"נ גאון שם, "תורה שאותיותי משולשות אלף
 בית גימל".
 (64) ראה שיחת ש"פ יתרו שנה זו הערה 10 (לעיל ע' 211).
 וש"נ.
 (65) ראה ד"ה על כן יאמרו תרצ"א (סה"מ קונטרסים ח"א
 קצא, ב ואילך). ד"ה באתי לגני תשל"א (סה"מ מלוקט ח"ה ע'
 קנה ואילך). וש"נ.
 (66) ספרי ורש"י ס"פ ברכה.
 (67) ל' רש"י שם.
 (68) עקב ט, ז.
 (69) פרשתנו לד, א. עקב י, ב.

שכל הענינים יתחלקו לשלש – אל"ף, בי"ת 29
 וגימ"ל (ראש תוך וסוף): שלאחר ראשית הענין 30
 (אל"ף) יבוא אמצע הענין (בי"ת) שעל-ידו 31
 מתמלאת התכלית, ודוקא זה מביא לגמר ושלמות 32
 הענין (גימ"ל), כמדובר לעיל. 33

ויש לומר שדרגת הבי"ת היא לא רק בנוגע 34
 לכללות הבריאה (הצמצום), אלא גם בנוגע 35
 לתוצאות שבאים מזה, עד לענין החטא ושבירה כו' 36
 (שנעשה ע"י הצמצום כו', כנ"ל ס"ו), 37

כפי שחסידות⁸⁴ מבארת את מאחז"ל⁸⁵ עה"פ⁸⁶ 38
 "נורא עלילה על בני אדם", שחטא עה"ד בא ע"ז 39
 ש"עלילה נתלה בו" (באדם הראשון) – שזה 40
 ש"לפעמים גובר הרע דיצה"ר על האדם ויחטא" 41
 ה"ז משום ש"מלמעלה הסיתו עליו היצה"ר 42
 להביאו לחטא זה"⁸⁷. 43

שכן בני מצד עצמם אינם שייכים כלל וכלל 44
 לענין החטא ח"ו⁸⁸, וכל הענין בא רק בגלל זה 45
 שהקב"ה בחסדו הגדול רצה להביא את בני לעלי 46
 הכי גדולה (למעלה ממצבם מצ"ע), לכן "עלילה 47
 נתלה בו" ונעשית ירידה לפי שעה (ע"ד מש"נ 48
 "ברגע קטן עזבתיך"⁸⁹) ובחיצוניות (רק למראה 49
 עינים), בכדי להביא את העלי" שלא בערך, ולא רק 50
 עלי' לרגע קטן (כנגד "רגע קטן עזבתיך"), אלא 51
 עלי' נצחית שאין אחרי' הפסק כלל. כפי שהי' 52
 בגאולה האמיתית והשלמה – שבאה ע"י הירידה 53
 הגדולה בגלות – גאולה נצחית שאין אחרי' 54
 גלות⁹⁰, ואדרבה – מיתוספים עוד עליות, עלי' 55
 אחר עלי' עד אין קץ, "ילכו מחיל אל חיל יראה 56
 אל אלקים בציון"⁹¹. 57

נוסף להכלל שכל ירידה היא צורך עלי', הרי 58
 בנוגע לבני – הירידה עצמה לאמיתתה היא אינה 59

1 משא"כ ע"י לוחות האחרונות, שבאים ע"י
 2 עבודת האדם (תשובה), והלוחות עצמן הם מעשה
 3 ידי משה – מתמלאת תכלית וכוונת הבריאה,
 4 שיגלו בעולם איך שהוא "בשביל התורה". ולכן
 5 נפעל ע"ז העילוי בתורה דלוחות האחרונות –
 6 ואין בזה שבירה כלל, ואדרבה – מיתוסף בתורה
 7 "כפלים לתושי", ובאופן שהתורה (הלוחות)
 8 נשארת בשלימות למטה באופן נצחי לעד ולעולמי
 9 עולמים⁸⁰.

10 עד – שזה מביא לשלימות ענין הגימ"ל –
 11 הגאולה האמיתית והשלמה, שאז יתגלה
 12 בשלימות⁸¹ מעלת התשובה דבני" על חטא העגל⁸²
 13 ומעלת הלוחות האחרונות⁸³ (שבאו ע"י שבירת
 14 לוחות הראשונות) – המעלה שבאה ע"י עבודת
 15 האדם למטה (ובפרט ע"י עבודת התשובה)
 16 למלאות תכלית הבריאה – "בשביל התורה".

17 נמצא שבפ' כי תשא נמצאים בגלוי כל ג'
 18 הענינים – האל"ף ("ראשית") דתורה, הבי"ת
 19 ד"בראשית ברא גו", והגימ"ל – סיום התורה,
 20 "לעני כל ישראל", "יישר כחך ששברת".

21 ז. וכל ג' ענינים אלו בפ' כי תשא באים
 22 בהמשך אחד. ולכאורה: כיצד אפשר להשוות את
 23 הלוחות הראשונות (שניתנו מלמעלה) לחטא
 24 ושבירת הלוחות שבאה בגלל חסרון למטה (דאע"פ
 25 שזה מביא לאח"ז לעלי' נעלית יותר, ה"ז בא ע"י
 26 חטא האדם)?

27 וי"ל הביאור בזה:

28 ג' הענינים ושלבים הנ"ל הם סדר שהקב"ה קבע,

(80) שהרי הארון (עם הלוחות ושברי לוחות שבתוכו) נגנו
 (יומא נב, ב. רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ד), ויתגלה לע"ל.

(81) ראה לקו"ש ח"ט ע' 241. ושם, שזהו הטעם שפרשי'
 "יישר כחך ששברת" דוקא בסיום פ' ברכה, כשהקב"ה מראה
 למשה רבינו "עד היום האחרון", כי אז תתגלה המעלה הבאה
 ע"י לוחות האחרונות.

(82) ומכיון ש"ביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" לחטא
 העגל (כנ"ל בפנים), מובן ששלימות התשובה תהי' דוקא לע"ל
 כשיבטל החטא לגמרי.

(83) ראה סה"מ עטר"ת ע' שנט ש"אמיתת הגילוי דלעתיד"
 הוא דוקא ע"י הברורים בכח התורה של לוחות האחרונות. וראה
 ד"ה ויתן לך תרס"ו (ס"ע צב) [בנוגע להמעלה דתלמוד בבלי
 לגבי תלמוד ירושלמי, שהיא בדוגמת המעלה שבלוחות השניות
 לגבי לוחות האחרונות (שם ע' צג)] ש"עיקר הגילוי מזה יהי'
 לעתיד".

(84) תו"ח תולדות ד"ה ויתן לך פ"י ואילך (יג, א ואילך).
 ובכ"מ (נסמן בלקר"ש ח"ח ע' 395 הערה 45).

(85) תנחומא וישב ד.

(86) תהלים סו, ה.

(87) ל' התו"ח שם.

(88) ובלשון הזהר (ח"ג יג, רע"ב. טז, א) "נפש כי תחטא –
 תוהא".

(89) ישעי' נד, ז.

(90) מכילתא בשלח טו, א. תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז,

ב. ועוד.

(91) תהלים פד, ח.

1 ("ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁹⁶) היא הכוונה
 2 דכל סדר ההשתלשלות, למלאות את ה"נתאווה
 3 הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים"⁹⁷, עי"ז
 4 שמגלים בעולם שתכליתו הוא "בשביל התורה
 5 ובשביל ישראל"⁴⁰, כפי שיהי' בשלימות בבית
 6 המקדש השלישי, "מקדש אד' כוננו ידיך"⁹⁸.

7 ומשום כך: לאחרי שהתורה מסיימת לספר
 8 אודות ציווי ה' למשה על מעשה המשכן (בפ'
 9 תרומה, תצוה ותחלת פ' תשא), לפני שמשה מוסר
 10 זאת לבנ"י (בפ' ויקהל) – מספרת התורה ג' שלבים
 11 כלליים שישנם במילוי הכוונה: אל"ף – הלוחות
 12 הראשונות, בי"ת – הירידה ושבירת הלוחות
 13 שענינה הוא – להביא עלי' נעלית יותר, ענין
 14 הגימ"ל – הלוחות האחרונות.

15 ט. ובכללות יותר יש לומר, שגם בכללות פ' כי
 16 תשא – מתחלתה עד סופה – מרומזים ג' ענינים
 17 אלו:

18 א) "כי תשא את ראש בני ישראל" (בתחלת
 19 הפרשה) קאי על ה"ראש" (אל"ף) דכל הענינים,
 20 שהם ישראל ותורה, שבשבילם נברא העולם,
 21 בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל
 22 שנקראו⁹⁹ ראשית⁴⁰. ועאכו"כ "ראש בני ישראל",
 23 וכפי שה"ראש" נמצא במצב ד"תשא".

24 [ובפרטיות נכללים בזה גופא ב' הענינים
 25 האחרים (שכן בראש ואל"ף נכלל גם הבי"ת
 26 וגימ"ל, האמצע וסוף): הירידה – "העובר על
 27 הפקודים"¹⁰⁰, והעלי' שבאה מזה – "לכפר על
 28 נפשותיכם"¹⁰¹, עי"י "כופר¹⁰² נפשו"¹⁰³.

29 ב) המשך הפרשה – מעשה העגל ושבירת
 30 הלוחות, ענין הבי"ת.

(96) תרומה כה, ח.

(97) ראה במדב"ר פי"ג, ב: אימתי שרתה השכינה בארץ ביום שהוקם המשכן.

(98) בשלח טו, יז.

(99) ירמ" ב, ג.

(100) פרשתנו ל, יג-יד. וקאי על חטא העגל כנ"ל הערה 29.

(101) שם, טו.

(102) שם, יב.

(103) ועפ"ז תומתק עוד יותר השייכות דהג' ענינים (לוחות

הראשונות, שבירת הלוחות ולוחות האחרונות) לשם הפרשה ("כי תשא") – כי בענין ה"ראש" (אל"ף) נכלל גם ענין הבי"ת (שבירת הלוחות) והגימ"ל (לוח"א).

1 ירידה, אלא הדרך לעלי' נעלית יותר שלא בערך.
 2 ועד"ז בנוגע לחטא העגל (שבדוגמת חטא
 3 עה"ד) – כמפורש בגמרא⁹², ש"לא עשו ישראל את
 4 העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה", "לא
 5 היו ישראל ראויין לאותו מעשה", אלא "גזירת
 6 המלך היתה כו' כדי ליתן פתחון פה לבעלי
 7 תשובה"⁹³.

8 כמודגש גם בכך שהבי"ת (ד"בראשית") –
 9 שכולל את הירידה והחטא – מצד עצם ענינו
 10 מבטא שקודם לזה בא האל"ף (דאנכי), היינו
 11 שהבי"ת (הירידה בחיצוניות) היא באמת רק שלב
 12 שני שבא לאחר האל"ף ומוליך לגימ"ל (הגאולה).

13 ח. עפ"ז מובן שכל ג' הענינים בפרשה –
 14 לוחות הראשונות, לוחות האחרונות ואפילו חטא
 15 העגל ושבירת הלוחות שבינתיים – הם חלק מסדר
 16 ופרשה אחת "כי תשא", ויתירה מזו – ענין אחד
 17 ממש, שתוכנו – "כי תשא", הנשיאת ראש ועלי'
 18 דבנ"י⁹⁴. אלא שהענין נחלק לג' שלבים ודרגות:
 19 אל"ף, בי"ת וגימ"ל, ג' ענינים ואופנים בביטוי
 20 נשיאת ראש בנ"י:

21 (אל"ף) לוחות הראשונות, שפעלו בפשטות
 22 עליית בנ"י במ"ת. (בי"ת) החטא ושבירת הלוחות
 23 ("יישר כחך ששברת"), שפעל את ענין התשובה
 24 ("פתחון פה לבעלי תשובה"), החל מהתשובה
 25 דבנ"י אז, כולל גם – הענין הכי נעלה דיגילוי
 26 כבודו של הקב"ה למשה ויגילוי י"ג מדות הרחמים
 27 ("סדר בקשת רחמים"⁹⁵), וזה הביא לאח"ז (גימ"ל)
 28 – העלי' הכי גדולה דלוחות האחרונות, כולל –
 29 הגילוי הכי נעלה ד"קין עור פני משה" (כדלקמן),
 30 עד לשלימות הגילוי שלהם בגאולה האמיתית
 31 והשלימה.

32 ועפ"ז יש לומר גם הטעם לכך שענין הלוחות
 33 וכו' מסופר כאן בפ' תשא – לאחר הציווי על
 34 מעשה המשכן (אע"פ ששבירת הלוחות היתה
 35 מקודם, כפרש"י הנ"ל) – כי, עשיית המשכן

(92) ע"ז ד, סע"ב.

(93) פרש"י שם.

(94) והרי "כי (תשא)" הוא גם לשון ודאי (ראה גיטין צ, א ופרש"י שם).

(95) פרש"י פרשתנו לג, יט.

29 הלוחות האחרונות) – פועלים את הגילוי
 30 ד"תעלומות חכמה כפלים לתושי"75 בתורה, בחי'
 31 פנימית ועצמית החכמה, למעלה מחכמה הגלוי'
 32 בלוחות הראשונות. שלכן ניתוסף עי"ז במשה
 33 רבינו (מקבל הלוחות האחרונות) "קרן עור פניו"
 34 (ע"ד "חכמת"116 אדם תאיר פניו"117) – שזהו אור
 35 עצמי שלמעלה מהתלבשות.

36 ולאידך: היות שהמעלה דלוחות האחרונות
 37 באה דוקא ע"י הירידה והתלבשות למטה בעולם
 38 (הבי"ת ד"בראשית"), "פסל לך" דאבנים בעולם
 39 (לא כמו הלוחות הראשונות שהם "מעשה
 40 אלקים"), עד שמהפכים גם את הענינים הבלתי
 41 רצויים – לכן ה"קרן עור פניו" פעל "וייראו מגשת
 42 אליו", ולכן "ויתן על פניו מסוה"118, בכדי
 43 להסתייר119 גילוי אלקות שבתורה מה"התלבשות
 44 בענין הבירורים"120;

45 אבל הסתר המסוה הוא לא בנוגע לבני מצד
 46 עצמם – שכן "פנים בפנים דיבר ה' עמכם"121 (כלי
 47 הסתר כלל). ולכן, בשעה שמה "דיבר אל בני
 48 ישראל את אשר יצוה"122 הוא הסיר את המסוה
 49 "וראו בני" את פני משה כי קרן עור פני משה"123.
 50 ורק בשעה שלמשה ובני" יש שייכות לעניני העולם
 51 (בכדי לפעול שם את הבירור בדרך התלבשות) –
 52 אז "והשיב משה את המסוה"124, בכדי שהעולם
 53 יוכל לקבל את הגילוי ולא להתבטל ממציאותו.
 54 כלומר, שגם המסוה כוונתו – לא העלם, אלא בכדי
 55 שהגילוי יוכל להתקבל בעולם.

56 וע"י עבודתו של יהודי בבירור וזיכוך העולם
 57 הוא פועל, שגם כפי שיהודי נמצא בעולם הוא

1 ג) סיום הפרשה – לוחות האחרונות (ענין
 2 הגימ"ל), עד להסיום ממש – ירידת משה מן ההר
 3 עם הלוחות האחרונות עם המעלה ד"קרן עור פניו
 4 ויראו מגשת אליו"104, שזהו ע"ד הענין (בסיום
 5 חמשה חומשי תורה) ד"לכל האותות והמופתים גו'
 6 ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל
 7 ישראל"105 [נוסף על "אעשה נפלאות" המדובר
 8 לפני"ז בפרשה"106].

9 ועד"ז מרומזים ג' ענינים אלו בשלש רגלים
 10 (קרוב לסוף הפרשה): חג הפסח הוא הראשון
 11 לרגלים107, וקשור ל"חודש האביב"108 (ר"ת אל"ף
 12 ולאח"ז בא הבי"ת"109), גילוי מלמעלה למטה110
 13 ("שהתבואה מתבכרת בכישולה"111). חג השבועות
 14 – השני לרגלים, וקשור ל"בכורי קציר חטים"112 –
 15 עבודת האדם מלמטה למעלה110 ו"חג האסיף
 16 תקופת השנה"112 – "בזמן שאתה אוסף תבואתך
 17 מן השדה לבית", "שהוא בחזרת השנה"113 –
 18 השלישי ברגלים, קשור להאסיפה ושלמות דכל
 19 העבודה, ששלמותה הוא בגאולה האמיתית
 20 והשלימה, כשיהי' אסיפת כל בני" (כמ"ש"114 "אסף
 21 אסיפם נאום ה'"), ושל כל ניצוצי קדושה שבכל
 22 העולם כולו.

23 י. ע"פ הנ"ל יובן ג"כ החידוש דקרני ההוד של
 24 משה שניתוספו ע"י לוחות האחרונות115 [שזהו
 25 ע"ד העילוי דגימ"ל, שבא ע"י העבודה דבי"ת,
 26 חטא העגל ושבירת הלוחות]:

27 דוקא הלוחות האחרונות – שבאו ע"י הירידה
 28 למטה לפעול עבודת הבירורים (שזה נפעל ע"י

(104) פרשתנו לד, ל.

(105) ראה ספורנו ס"פ ברכה: לעיני כל ישראל, כאמרו וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו וייראו מגשת אליו.

(106) פרשתנו לד, י.

(107) ר"ה ד, א.

(108) פרשתנו לד, יח.

(109) ראה זח"ב קפו, א.

(110) ראה לקו"ש חי"ד ע' 148. וש"נ.

(111) פרש"י פרשתנו שם.

(112) פרשתנו שם, כב.

(113) פרש"י שם.

(114) ירמ"י ח, יג.

(115) בהבא לקמן – ראה אוה"ת פרשתנו ס"ע ב'עה. ע' ב'עז"עה. סה"מ תרס"ח ע' קלב. המשך תער"ב ח"ב ע' א'קעז. עטר"ת ע' תכ. ועוד.

(116) קהלת ח, א. וראה נדרים מט, ב.

(117) אוה"ת שם.

(118) פרשתנו שם, לג.

(119) ביאור ופירוש ענין המסוה – ראה תורה שלימה כרך כ"א מילואים סימן ו. וע"ד הקבלה והחסידות – ראה שער הפסוקים וס' הליקוטים (להאריז"ל) סוף פרשתנו. אוה"ת פרשתנו ע' ב'פא. המשך תער"ב שם. תורת לוי יצחק ע' קצט. ועוד.

(120) המשך תער"ב שם. וראה פירוש העקידה והאברבנאל סוף פרשתנו (נעתקו בתו"ש מילואים שם).

(121) ואתחנן ה, ד.

(122) פרשתנו שם, לד.

(123) שם, לה.

(124) שם.

32 יהודי היא דבר אחד עם פשיטות העצמות¹³³. וענין
33 הפשיטות בא לידי ביטוי בגלוי באמירת "מודה
34 אני" (ענין ההודאה, למעלה מכל ענין השמות)¹³⁴.
35 שלכן מנהג ישראל שכל בני – אפילו ילדים
36 קטנים וקטני קטנים – אומרים "מודה אני".

37 תירה מזו: אפילו תיבת "מודה" טפלה ובטלה
38 אל (האל"ף של) "אני", שכן העיקר כאן (לכאורה)
39 הוא תיבת "אני" – כי מיד כשניעור משנתו ישנו
40 לכל לראש מציאותו של האדם (עם רמ"ח אברים
41 ושס"ה גידים), ורק לאח"ז הוא (ה"אני") עושה
42 פעולה, החל מהאמירה והפעולה ד"מודה ..
43 לפניך". ואעפ"כ אומרים "מודה אני" ולא "אני
44 מודה" – כי עד כדי כך ה"אני" של יהודי קשור
45 עם הקב"ה, שהגם שבזמן קודמת מציאות ה"אני",
46 אעפ"כ ה"אני" תיכף במצב ההודאה לפניך.

47 ולאחרי זה באים ברכות השחר ותפלת שחרית,
48 ומביהכנ"ס לביהמ"ד¹³⁵ – כללות האל"ף דעבודת
49 היום.

50 לאח"ז בא הבי"ת בעבודתו היומית של יהודי
51 – "יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב"¹³⁶, הוא
52 יוצא (מביהכנ"ס וביהמ"ד) לעולם (הבי"ת
53 ד"בראשית ברא גו") לעשות את העבודה במשך
54 כל היום כולו, "הנהג בהן מנהג דרך ארץ"¹³⁷,
55 התלבשותו והתעסקותו בעניני העולם באופן
56 דמשאו ומתנו באמונה¹³⁸.

57 לאח"ז, בסיום וחותם היום בא הגימ"ל – גמר
58 ושלמות עבודת היום, כשעושה חשבון הנפש
59 וסך-הכל דכל עניניו ומעשיו במשך היום, ובכללות
60 – הוא עושה זאת בתפלת ערבית, עד לסיומה –
61 "אך צדיקים יודו לשמך גו"¹³⁹, הודאה לה' (כמו
62 "מודה אני" בבוקר), אבל בתור גמר ושלמות
63 העבודה, עד – קריאת שמע שעל המטה, ומוסר
64 עצמו לגמרי להקב"ה – "בידך אפקיד רוחי"¹⁴⁰.

1 יוכל לקבל את הגילוי ד"קרון עור פניו", כפי שיהי'
2 בשלימות בגאולה האמיתית והשלימה (גימ"ל) –
3 "ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את
4 מוריך"¹²⁵ בבני"ג גם כפי שנמצאים ומתעסקים עם
5 העולם, עד שעד"ז יהי' גם בעולם עצמו – "ונגלה
6 כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו"¹²⁶, "אבן מקיר
7 תזעק"¹²⁷, הגילוי דכח הפועל בנפעל.

8 יא. מג' ענינים אלו בפ' תשא ישנו לימוד
9 בעבודת האדם בכל הזמנים, כאמור לעיל,
10 שבהיותה פרשה שקוראין אותה פעם אחת בשנה,
11 ישנו מזה לימוד לכל השנה כולה, ועאכו"כ
12 בעמדנו בשבת פ' תשא עצמו כשקוראין – וצריך
13 לחיות עם¹²⁸ – כל הפרשה:

14 ליהודי ניתן הכח לפעול את כל הענינים נולם –
15 מתחלתם ועד סופם וכל מה שבינתיים, מ"אל"ף
16 עד תי"ו", ובכללות – כפי שנחלקים בשלשת
17 האותיות הראשונות, אל"ף בי"ת גימ"ל.

18 החל כפי שכל ג' ענינים אלו נמצאים בעבודתו
19 בכל יום ויום:

20 מיד כשניעור משנתו (כשנעשה "ברי'
21 חדשה"¹²⁹) הוא אומר "מודה אני לפניך כו'
22 שהחזרת בי נשמת"¹³⁰.

23 האל"ף – היסוד והתחלה – של עבודתו של
24 יהודי הוא: הביטול וההודאה להקב"ה (האל"ף
25 ד"אנכי").

26 עד שכל מציאותו, האל"ף ד"אני" – "מודה ..
27 לפניך", שכן ה"אני" של יהודי (גם כפי שנמצא
28 למטה) הוא דבר אחד עם ה"אני" ד"אנכי"
29 שלמעלה (ישראל וקוב"ה כולא חד¹³¹) – וכמרומו
30 בצורת אות א': יו"ד (יהודי) למטה ויו"ד (הקב"ה)
31 למעלה וקו המחברם¹³². וכידוע שפשיטות של

(125) ישע"י ל, כ. וראה תניא פל"ו.

(126) שם מ, ה.

(127) חבקוק ב, יא. וראה תענית יא, א. חגיגה טז, א.

(128) כתורת אדמו"ר הזקן הידועה – "היום יום" ב' חשון.
ובכ"מ.

(129) שו"ע אדה"ז או"ח רס"ד. רס"ו.

(130) "סדר היום" – הובא בעט"ז ריש שו"ע או"ח. שו"ע

אדה"ז ס"א ס"ה (ובמהדו"ת שם ס"ו). סידור אדה"ז בתחלתו.

וראה קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ט.

(131) ראה זח"ג עג, א.

(132) ראה "היום יום" ח' אדר א'.

(133) ראה כתר שם טוב הוספות סקנ"ד.

(134) ראה קונטרס הנ"ל סי"א.

(135) ראה סוף ברכות. ועוד.

(136) תהלים קד, כג.

(137) ברכות לה, ב.

(138) ראה שבת לא, א.

(139) תהלים קמ, יד.

(140) שם לא, ו.

38 הגילוי דקרני ההוד, נפעל הענין דקרני ההוד
 39 ביהודי עצמו¹⁴² – מצד בחי' משה שבקרבנו:
 40 אדמו"ר הזקן מבאר בתניא¹⁴³ במאחז"ל¹⁴⁴
 41 עה"פ¹⁴⁵ "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך
 42 כי אם ליראה את ה' אלקיך", "אטו יראה מילתא
 43 זוטרתא היא? אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא"
 44 – שמצד בחי' משה שבכל אחד "יראה מילתא
 45 זוטרתא" אצלו.
 46 לפי"ז צריך להבין לאידך גיסא: איך מתאים
 47 לומר שאצל משה (ומשה שבכל א') ישנו ענין
 48 ד"זוטרתא" (קטנות)?
 49 ויש לומר, שבמשה גופא ישנם כמה וכמה
 50 דרגות: רגלו של משה, גופו של משה, עד לראשו
 51 וכתרו של משה. ובנוגע ליראה תתאה¹⁴⁶, הקשור
 52 עם רגלו של משה (ע"ד "רגלי העם אשר אנכי
 53 בקרבן"¹⁴⁷), נאמר הלשון "מילתא זוטרתא". אבל
 54 למעלה מזה ישנם במשה ענינים שהם בדרגת
 55 בינוני, עד בדרגת רבתי, דרגת הראש ולמעלה מזה
 56 – כתר שלמעלה מהראש, שזהו הענין דקרני ההוד
 57 של משה – דרגת הכתר¹⁴⁸, כתר מלכות, כידוע¹⁴⁹.
 58 ועד"ז מובן ג"כ בנוגע לבחי' משה שבכל
 59 ישראל – שמצד זה יהודי כולל בתוכו כל הדרגות,
 60 מ"זוטרתא", "בינוני", עד "רבתי", עד – לענין
 61 הכתר (קרני ההוד). והחידוש בדבר הוא¹⁵⁰ –

1 ועד"ז ישנם ג' ענינים אלו בכללות עבודתו של
 2 יהודי במשך ימי חייו – לאריכות ימים ושנים
 3 טובות – תחלת העבודה, אמצע העבודה, עד סיום
 4 ושלמות העבודה. ועאכו"כ בדורנו זה – הדור
 5 האחרון בגלות והדור הראשון דהגאולה – לאחרי
 6 שישנו כבר הריבוי הכי גדול ד"מעשינו ועבודתינו"
 7 דבני" במשך כל הדורות והשנים שלפני זה, וכעת
 8 סיימו גם את הביירוים האחרונים – הרי כעת
 9 ההדגשה בעיקר ולכל לראש על סיום ושלמות
 10 וגמר העבודה – להביא את הגימ"ל דגאולה
 11 האמיתית והשלמה בפועל ממש!

12 יב. והכח לכך יהודי יכול לפעול את כל
 13 הענינים (מתחלתם ועד סופם) בא מהאל"ף
 14 הראשון – שה"אני" של כל יהודי קשור ודבר אחד
 15 עם "אנכי" שלמעלה, עד שאפילו כפי שיהודי יורד
 16 למטה בעולם – הרי כל העולם נברא "בשביל
 17 ישראל שנקראו ראשית", הראש וראשית דכל
 18 הבריאה כולה.

19 ויש לומר שהכח לגלות זאת בכל יהודי בא
 20 ממשה רבינו, ועד"ז אתפשטותא דמשה שבכל
 21 דור¹⁴¹, ובדורנו זה – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
 22 דורנו, שעל-ידו נפעלים כל הג' ענינים דלוחות
 23 הראשונות, שבירת הלוחות ולוחות האחרונות, יחד
 24 עם קרני ההוד.

25 ועאכו"כ כשנמצאים בשבת שקוראין את כל
 26 הפרשה ד"כי תשא את ראש בני ישראל" (תשא –
 27 משה רבינו) – שנוסף לכך שבני" הם ראש בכלל,
 28 נעשה גם – בכחו של משה רבינו – הנשיאת ראש
 29 דבני", שזה נותן את הכח לאח"ז לפעול את תוכן
 30 המשך הפרשה – הענין דאל"ף (לוחות
 31 הראשונות), הענין דבי"ת – העבודה בעולם, עד
 32 אפילו במצב דתחתון שאין תחתון למטה ממנו,
 33 ולהפכו ולהעלותו להדרגא דלוחות האחרונות, עם
 34 הגילוי דקרני ההוד, שבכחו של כל יהודי לקבל,
 35 עד שע"י העבודה בעולם הוא פועל שגם בהיותו
 36 בעולם יוכל לקבל זאת.

37 יתירה מזו: נוסף לכך שכל יהודי מקבל את

142) ראה איכ"ר פ"ב, ו: עשר קרנות הן כו' קרנו של משה דכתיב כי עור פניו כו', וכולן היו נתונות בראשן של ישראל וכיון שחטאו ניטלו מהן כו', וכשישראל עושין תשובה הקב"ה מחזירן למקומם.

143) רפמ"ב.

144) ברכות לג, ב.

145) עקב י, יב.

146) ראה תניא שם.

147) בהעלותך יא, כא.

148) ועפ"ז יש לבאר הקשר דתחלת הפרשה וסיימה (ד"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן"): ע"י "תשא את ראש בני ישראל" (ע"י משה רבינו) נעשית ההתנשאות והעלי' לדרגת הכתר שלמעלה מן הראש. ושלמות גילוי זה הוא בקרני ההוד של משה (בסוף הפרשה), ומעין זה בבחי' משה שבכל א' מישראל.

149) ראה הנחומא ישן בהעלותך טו (תורה שלימה פרשתנו אות רלג). וראה פרש"י שבת פח, א (שקרני ההוד באו מכתרים שלקח משה). ובצפ"נ עה"ת כאן, שקרן עור פניו "היה גדר מלוכה דאז נעשה מלך וכתר מלכות".

150) תו"א מגילת אסתר צא, סע"ב ואילך.

141) זח"ג רעג, א. תקו"ז תס"ט. וראה תניא פמ"ד.

משיחו¹⁶⁰, והוא יחזיר "מלכות בית דוד ליושנה
ולממשלה הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי
ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו
מקודם, מקריבין קרבנות וכו"¹⁶¹.

יג. ויהי רצון, שבעמדנו בחודש אדר-ראשון,
המהוה הכנה לאדר שני – ו"מיסמך גאולה
לגאולה"¹⁶², גאולת פורים (באדר שני) לגאולת
פסח בחודש ניסן, חודש הגאולה – שתיכף ומיד
ממש תבוא הגאולה האמיתית והשלימה, ובדרך
ממילא יהיו חודש אדר שני וחודש ניסן חדשי
הגאולה, באופן ד"מיסמך גאולה לגאולה".

ובפרט עי"ז שמוסיפים בקיום הוראת חז"ל¹⁶³
"משנכנס אדר מרבין בשמחה", ובפרט שנמצאים
כבר כו"כ ימים לאחר הכניסה לחודש אדר ראשון,
ולאחר פורים קטן, ושושן פורים קטן, המהוים
הכנה לפורים גדול ושושן פורים גדול – באופן
ד"זה הקטן גדול יהי"¹⁶⁴, ולא רק "יהי" לשון
עתיד, אלא "הי" לשון עבר והוה, עי"ז שחגגו את
פורים קטן ושושן פורים קטן בשמחה גדולה,
ומוסיף והולך ואור ושמחה מיום ליום באופן
ד"מעלין בקודש"¹⁶⁵, שאז ה"גדול יהי" דפורים
גדול ושושן פורים גדול יהיו עוד יותר, גדול
למעלה מגדול¹⁶⁶.

(160) שמואל-א ב, י.

(161) רמב"ם הל' מלכים רפ"א.

(162) מגילה ו, ב.

(163) תענית כט, ס"ע"א.

(164) נוסח סדר המילה.

(165) ברכות כח, א. ושי"ג.

(166) ויש לקשר מועדים אלו (פורים קטן ושושן פורים קטן)

עם המבואר לעיל בפרשת השבוע (כידוע שבכל המועדים של
השנה יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן – של"ה חלק
תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א)):

בימי הפורים קיימו מה שקבלו כבר"מ ב"מ (אסתר ט, כז.
שבת פח, א) עי"מס"ג של היהודים בזמן ההוא (ראה קונטרס
פורים קטן תשנ"ב (לעיל ע' 332)). ושי"ג, ע"ד המעלה של לוחות
האחרונות לגבי לוחות הראשונות (והרי יום הכפורים, שהוא רק
כ"פורים, הוא מ"ת של לוחות האחרונות (משנה תענית כו, ב
ובפרש"י. גמרא שם ל, ב)). ובכח זה – מהפכים גם הענינים
דלעו"ז (כמו חטא העגל), "ונהפוך הוא".

ועפ"ז מובן המאחז"ל (מגילה ז, ב) "חייב איניש לבסומי
בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". ולכאורה –
היתכן לומר בעניני קדושה שא"פ להבחין בין "ארור המן"
וי"ברוך מרדכי"? ויש לומר הביאור בזה (ע"פ המבואר לעיל
בפנים), שכל הכוונה ב"ארור המן" היא אך ורק כדי להביא עלי

1 שענין הכתר (אמיתי) לא שייך בלעו"ז וניתן דוקא
2 ליהודי (שכן הם "בני מלכים"¹⁵¹ ויתירה מזו –
3 "מלכים"¹⁵²), שבכל הזמנים ובכל המצבים –
4 אפילו בזמן ומצב הגלות – יש ליהודי את הכתר
5 מלכות דקרני ההוד.

6 ובכחות הנפש – כתר קאי על כח הרצון עד
7 למסירת נפש¹⁵³. שהרצון לה' של יהודי נמצא
8 בתוקף בכל הזמנים, שלכן הי' ויש תמיד לבני"
9 הכח לעמוד בגלות – כי אפילו כשרצונו בעניני
10 קדושה ותומ"צ לא ניכר – גם אז רצונו האמיתי
11 הוא לקיים את רצון ה', כפס"ד הרמב"ם הידוע¹⁵⁴.

12 ולא מיבעי בתחלת זמן הגלות, כשעוד הי'
13 הענין ד"ותותר בימי רבי"¹⁵⁵, ובמשך זמן המשיכו
14 לקדש ע"פ הראי"¹⁵⁶, אלא גם לאחר זה¹⁵⁷ –
15 אפילו בעומק הגלות – מאיר בכל התוקף והגילוי
16 הכתר דקרני ההוד בבני".

17 וזה נמצא בגלוי יותר ב"מאן מלכי רבנן"¹⁵⁸,
18 ה"שופטיך" ו"יועציך" בכל דור ודור, עד לדורנו
19 זה, החל מכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, כהכנה
20 ל"ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך
21 כבתחלה"¹⁵⁹, ובראשם – מלך המשיח, "וירם קרן

(151) שבת סז, א.

(152) תקו"ז בהקדמה (א, רע"ב).

(153) ראה תו"א שם.

(154) הל' גירושין ספ"ב.

(155) רות ב, יד. שבת קיג, ב.

(156) ראה רמב"ם הל' קדה"ח פ"ה ה"ג.

(157) ולהעיר שב"ד סמוך אפשר לקדש ע"פ הראי' (גם

לאחרי החורבן) (ראה רמב"ן בסהמ"צ מ"ע קנג. וראה מג"א שם
בסופו). כמו שהי' כנראה בב"ד של הרי"ף (ראה בארוכה שיחות
ליל ער"ה ס"ט ואילך וש"פ בראשית (התועדות ב') תשמ"ה
סל"ח ואילך (התועדות תשר"מ ח"ד ע' 2683 ואילך. תשמ"ה
ח"א ע' 466 ואילך)). וידועה שיטת הבי"ב בדברי הרמב"ם (הל'
סנהדרין פ"ד הי"א) בנוגע לסמיכה בזמן הזה, ועד שהבי"ב קיבל
סמיכה ממנהרי" בי רב (ראה קונטרס הסמיכה שבסוף שו"ת
מהרלב"ח. תו"ש חי"ב במילואים. וראה שיחת ש"פ בראשית
הנ"ל), וז"ל הרמב"ם: "נראין לי הדברים שאם הסכימו כל
החכמים שבארץ ישראל למנות דיין ולסמוך אותם, הרי אלו
סמוכים, ויש להן לרדן דיני קנסות ויש להן לסמוך לאחרים".
ובפירוש המשניות (סנהדרין פ"א מ"ג) מבאר, שאם לא תאמר כן
שאפשר לסמוך גם היום אי אפשר שתמצא ב"ד הגדול לעולם
והקב"ה הביטיח שישוכו שנאמר "ואשיבה שופטיך כבראשונה
ויועציך כבתחלה".

(158) ראה גיטין סב, ס"ע"א.

(159) ישע"א א, כב. וראה בארוכה שיחת ש"פ שופטים תנש"א

(התועדות תנש"א ח"ד ע' 190 ואילך).

1 וע"י שמחה פורצים כל הגדרים¹⁶⁷, עד
2 לעיקר – שמהרגע האחרון דהגלות נעשה הרגע

לראץ ישראל שהיתה חריבה באותו הזמן .. ויחשבו כאלו הם
לכנין המוקפין חומה אע"פ שהם עתה חרבי"ן] – כי בשושן
פורים מודגש שגם הלעו"ז (שושן) הוא ענין של פורים
(דקדושה), היינו לא רק הבירור של ק"ג, אלא גם של גקה"ט,
ולא רק באופן שדוחים הרע, אלא שהרע עצמו נעשה טוב (ראה
לקו"ש חט"ז ע' 413).

ובזה גופא – ניתוסף בשנה מעוברת, שיש בה פורים קטן
ושושן פורים קטן, אשר "זה הקטן גדול יהי", כמ"ש (עמוס ז,
ב. וראה חולין ס, ב) "מי יקום יעקב כי קטן הוא", שעי"ה הביטול
(תשובה) בדרגא ב"ת, נעשית העלי' וגדלות יתירה (ע"ד דלוחות
האחרונות – ראה לקו"ש חכ"ו ע' 250) בפורים ושושן פורים
גדול. [וכמודגש בלשון "יקום" – המורה על אתהפכא ממעמד
ומצב בלתי רצוין.

(167) ראה סה"מ תרנ"ז ע' רכג ואילך.

נעלית יותר, למעלה מהעלי' בקדושה מצ"ע. וענין זה נעשה ע"י
השמחה (לבסומי) בפורים, שמגלים הפנימיות ב"ארוך המן"
(מעלתו הכי נעלית), עד שמשום זה אא"פ להבחין בינו ובין
"ברוך מרדכי" (ע"ד המדובר לעיל שכל הג' ענינים בפרשתנו (גם
החטא והשבירה) תוכנם חד הוא – הענין ד"כי תשא את ראש
בני"). ולהוסיף, שהבירור של "ארוך" (באות אל"ף) הוא למעלה
יותר מענין של "ברוך" (הבי"ת של "בראשית"), המורה על
הברכה שמצד טבע הקדושה.

ויש לומר שבשושן פורים ניתוסף חידוש נעלה יותר (לגבי
פורים) – כמודגש בשמו שנקבע לדורות [שושן פורים" (ולא
פורים דמוקפין וכיו"ב), ע"ש עיר הבירה של לעו"ז, אחשוורוש
מלך פרס נאף שלדינא ה"ז נוגע לכל עיירות מוקפות חומה מזמן
יהושע בן נון, ולא רק עיר שושן. ובפרט ע"פ דברי הרמב"ם (הל'
מגילה פ"א ה"ה) "ולמה תלו הדבר בימי יהושע כדי לחלוק כבוד

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמ' א

האומן: מוכין – סיבים של צמר שֶהַכּוֹסֵם מוציא מהבגד על ידי
שטיפה הרי אלו שלו, לפי שהוא דבר מועט ואין דרך בעל הבית
להקפיד על כך. וסיבים שהפוזק את הבגד בקוצים כעין מסרק
מוציא, הרי אלו של בעל הבית, לפי שהסורק מוציא הרבה ואין
בעל הבית מוחל. הכּוֹסֵם נוֹמֵל שְׁלֵשָׁה חוּמֵין – דרך אורגי בגדים
ליתן בשפת הבגד שלשה חוטי"ן ממין אחר, והכּוֹבֵס כשהוא מושה
הבגד ומיפהו נוטל חוטי"ן אלו מן הבגד והן שלו, שאין בעל הבית
מקפיד על זה, אך יתר מוכן – אם נטל מהבגד יותר משלשה חוטי"ן,
הרי אלו של בעל הבית. אם היה שחור על גבי הלָבָן – היו החוטי"ן
שבשפת הבגד שחורים והבגד לבן, נוֹמֵל הכּוֹבֵס אֵת הַפֶּל מן הבגד
ואפילו הם יותר משלשה, והן שלו, לפי שמתחילה היו עומדי"ן
לינטל, שהם מגנים את הבגד. הַחֲתִיט שְׁתּוּפֵר בחוטו של בעל
הבית ושיירי אֵת [מן החוט אורך כשיעור כרי' לַתַּפֵּר בו ובגמרא
יבואר מהו שיעור תפירה], וכן אם שייר מן הבד של בעל הבית
מְטִילֵת שְׁהִיא שֵׁלֵשׁ אַצְבָּעוֹת עַל שֵׁלֵשׁ אַצְבָּעוֹת, הרי אלו של בעל
הבית. מה שֶׁהַחֵרֶשׁ – נגר מוציא בַּמַּעֲצָד – קיסמין דקין שהנגר
מוציא מן העץ כשמחליקו על ידי גרון קטן הרי אלו שלו, וכפִּשְׁלִי
– קיסמין גסין שהוא מוציא על ידי קרדום, הרי הם של בעל הבית.
וְאֵם הִיא הַחֵרֶשׁ עוֹשֶׂה מלאכתו אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת כשכיר יום, אֵם
הַנְּסָרִים – הנסורת הדיקה ביותר היוצאת מן המקדח הרי היא של
בַּעַל הַבַּיִת.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המונה כמה דינים בכּוֹבֵס: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, לּוֹקְחִין
– קוֹנֵי"ן מוֹכִי"ן – סיבים שנשטפו מן הבגד] מן הכּוֹבֵס, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
שְׁלֵו. הַכּוֹבֵס נוֹמֵל שְׁנֵי חוּמֵין הַעֲלִיּוֹנִים משפת הבגד, והן שלו וולהלן
תקשה הגמרא מהמשנה.

למוכרן ושמא גבתם מבעלה. ולא לוקחין מן העֲבָרִים כלום, שמא
גבום מאדוניהם, ולא מן הַתִּינִיקוֹת שמא מוכרים שלא ברשות
אבותיהם. אֶבְיָא שְׂאוּל אֹמֵר, מוֹכֵרֵת אִשָּׁה בְּשׁוּי אַרְבָּעָה וְהַמִּשָּׁה
דִּינָר כְּרִי לְעֵשׂוֹת כְּפָה – מטפחת לראשה, שאין הבעל מקפיד על
דבר מועט כזה. וכוֹלֵן שְׂאֵמְרוֹ ללוֹקַח הַתְּמִי"ן, אִסּוּר.
נִבְיָא צְדָקָה לּוֹקְחִין מִתָּן – מהנשים ועבדים וקטנים דְּכָר מוֹעֵט
לצדקה, אֶבְל לֹא דְכָר מְרִיבָה.
וְהַבְּרִי"ן – בעלי בית הבר שמתעסקים במכירת שמן לּוֹקְחִין מִתָּן
וְיֵתִים בְּמִידָה וְשִׁמֹן בְּמִידָה – מותר ליקח מנשיהם שמן ויתנים כשהן
מוכרות הרבה בפרהסיא, שבודאי הן מוכרות ברשות בעליהן,
אֶבְל לֹא לּוֹקְחִים מִתָּן וְיֵתִים בְּמוֹעֵט, שמא גבום
מבעליהן ומוכרות בלא ידיעתם. רַבִּין שְׁמֵעוֹן בֵּן גְּמִלְיָאֵל אֹמֵר,
לוֹקְחִין מְנַשִּׂים וְיֵתִים (במועד) [במועט] אפילו בְּגִלְלוֹת הַעֲלִיּוֹן שהשמן
שם ביוקר ומקפידים אפילו על דבר מועט, לפי ששְׁפָעִמִים אֲדָם בּוֹשֵׁ
למְבוֹר בעצמו על פֶּתַח בֵּיתוֹ וְנוֹתֵן לְאִשְׁתּוֹ ומוֹכֵרֵת.
הגמרא מביאה מעשה בענין קבלת צדקה מנשים: רַבִּינָא גבאי
צדקה היה, ואִיקָלַע לְבִי מַחוּזָא – נודמן למקום ששמו 'מחוזא', אֵתוּ
נְשֵׁי דְבִי מַחוּזָא דְמוֹ קְמִיָה בְּכָלִי וְשִׁרְי – באו נשיהם של בני מחוזא
והטילו לפניו שרשרות וצמידים מזהב לצדקה, קָבִיל מִיְנִיָהוּ –
קבלם רבינא מהם בלא שנטל רשות מבעליהם. אֹמֵר לִיה רַבָּה
תּוֹסְפָאָה לְרַבִּינָא, וְהַתְּנִיָא בברייתא, נִבְיָא צְדָקָה מִקְּבִלִין מִתָּן דְּכָר
מוֹעֵט אֶבְל לֹא דְכָר מְרִיבָה, ומדוע אתה מקבל מהנשים תכשיטים
אלו. אֹמֵר לִיה רַבִּינָא לרבה, הֲנִי לְבִי מַחוּזָא דְכָר מוֹעֵט יְנִיָהוּ –
דברים אלו לפי עשרם של בני מחוזא אינם נחשבים בעיניהם אלא
לדבר מועט.

משנה

משנתניו מבארת מי נוטל הפסולת הנשארת בשעת מלאכת

לקוטי שיחות

פרשת תשא

כרך כא, שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

24 ולא מובן: מדוע צריך רש"י לחזור על אותו פירוש
25 פעמיים?

ב.

מלאך, או הקב"ה בעצמו?

26 יש המפרשים⁶, שרש"י חוזר שוב על הפירוש, כי
27 בפעם השניה מדובר בתורה על כך שהקדוש-ברוך-הוא
28 בעצמו "ילך לפניו לגרשם", ולא על-ידי מלאך, כבפסוק
29 הקודם, ומשום כך מפרש רש"י, שלמרות זאת לא יהיה
30 הבדל בפרט זה, וגם כאשר "הנני גורש מפניך" לא יגורשו
31 שש האומות האחרות מן הארץ, מבלי שתהיה להם
32 מלחמה עם ישראל, אלא רק הגרגשי - בדיוק כמו במקרה
33 של "ושלחתי לפניך מלאך".

34 אך הסבר זה אינו כל כך חלק, כי: א) החידוש, ששש
35 האומות לא ילכו מעצמם אף כאשר "פני ילכו"⁷, אינו מופיע
36 בדברי רש"י. הוא רק מבחיר מדוע אין הפסוק מונה את
37 הגרגשי – ואת זאת מבינים בקל וחומר מדברי רש"י לפני
38 כן, ש"גרגשי עמד ופנה מפניהם".

39 ב) אילו היה נאמר בפסוק שבני ישראל ילחמו וינצחו
40 משום שהקדוש-ברוך-הוא ילך אתם, מובנת כוונת
41 הפירוש: למרות ש"ילך נא ה' בקרבנו"⁷ בכל אופן יהיה
42 צורך להלחם נגד שש האומות, ורק הגרגשי יסתלק
43 מעצמו. אבל בפסוק "הנני גורש מפניך את האמורי...",
44 אין מדובר כלל על מלחמה, ויותר מכך – מלשון הפסוק
45 משתמע בפשטות שמדובר כאן על אופן טוב יותר של
46 כיבוש: "הנני גורש מפניך" – ולפי האמור לעיל יוצא,

א.

אותו פירוש - פעמיים?

1 כבר דובר פעמים רבות על הדיוק הרב בפירושו של
2 רש"י על התורה, ובכלל זה, שלרוב אין רש"י חוזר
3 פעמיים על פירושו¹ נוכפי שאומר רש"י אודות המשכן
4 בפרשת ויקהל²: "כבר פירשתי נדבת המשכן ומלאכתו
5 במקום צוואתם", אלא אם כן יש במקום השני ענין נוסף
6 או הסבר שונה וכדומה, או כאשר יש בין שני הפסוקים
7 הבדל של פרשיות רבות, ובודאי כאשר הם מופיעים
8 בחומשים שונים, שאז חוזר רש"י על הפירוש, לפחות
9 בקצרה, גם כאשר אין הסבר נוסף, כי ייתכן שהתלמיד
10 אינו זוכר את הפירוש מהפעם הראשונה.

11 אך ברור שבאותה פרשה עצמה, אין סביר לומר
12 שישכחו את פירושו של רש"י המופיע מספר פסוקים לפני
13 כן, ולכן מובן, שרש"י אינו צריך לחזור על פירושו, ללא
14 חידוש או הסבר נוסף.

15 לפי זה יש להבין בפרשתנו, כאשר רש"י חוזר על אותו
16 פירוש פעמיים: על הפסוק³ "ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי
17 את הכנעני האמורי והחתי והפריזי החוי והיבוסים" מצטט
18 רש"י את המילים "וגרשתי את הכנעני וגו'", ומפרש:
19 "ששה אומות הן והגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו"⁴.

20 וכן בפסוק המופיע מאוחר יותר⁵ "הנני גורש מפניך
21 את האמורי והכנעני...", מצטט רש"י את המילים "את
22 האמורי וגו'" ומפרש: "ו' אומות יש כאן כי הגרגשי עמד
23 ופנה מפניהם".

(1) ראה גם "כללי רש"י" (קה"ת תשמ"מ) פרק ז. וש"נ.

(2) לה, ה.

(3) לג, ב.

(4) ראה ירושלמי שביעית פ"ו ה"א (הובא בתורה"ה כיון גיטין מו, א):
גרגשי פינה והאמין לו הקב"ה והלך לו לאפריקי. ועד"ו בויק"ר פ"ז, ו:
גרגשי עמד (ופנה) מאליו לפיכך נתנה לו כו'. דברים רבה פ"ה, יד: הגרגשי
פנה והלך לו מלפניהן ונתן לו הקב"ה כו' (ובכל הנ"ל הוא מאמר ר' שמואל
ר' ישמעאל), בהמשך להג' איגרות ששלח יהושע). ובמכילתא בא יג, יא
(רפ"ח) ויל"ש שם (סוף רמז רכב) הוא בנענן: עמד ופנה מפניהם. ועד"ו
הוא בתנחומא שם יב. במדבר"ר פ"ז, ג. (ובכל הנ"ל הוא הטעם למה זכה
נענן שתקרא הארץ על שמו, כיון ששמע כנען שישראל נכנסין לארץ כו' –

ולא מפני האגרת ששלח יהושע). ובתוספתא שבת ספ"ח נאמר לענין
האמוריים.

ו"ג (מגיהים) שם (וכן במכילתא שם) "גרגשי". וגם להגירסא שלפנינו,
כתבו במפרשים בפי' המכילתא וכו' (ראה מלבי"ם למכילתא שם. פי' מהרז"ו
לכמדבר"ר שם. ועוד) שהכוונה לגרגשי שכולם היו בני כנען (ראה מרכבת
המשנה למכילתא שם). ואכ"מ.

(5) לד, יא.

(6) משכיל לדוד שם.

(7) לג, יד.

(7*) לד, ט.

- 1 שפירוש זה סותר את המעלה של "הנני גורש מפניך", כי
 2 גם כאן רק "גרגשי עמד ופנה מפניהם"?
- ג.
שיש אומות במקום שבע
- 3 תמיהה זו אף מתגברת:
- 4 אם לדעת רש"י צריך להבהיר בפשוטו של מקרא,
 5 מדוע מונה הפסוק רק שש אומות, כאשר ידוע⁸ שיש שבע
 6 אומות – צריך היה רש"י לפרש זאת בפעם הראשונה שבה
 7 מונה התורה רק שש אומות, או לפחות לפרש זאת לפני
 8 כן: הרי אנו רואים תופעה זו מספר פעמים לפני כן בחומש
 9 שמות: פעמיים בפרשת שמות? ופעם אחת בפרשת
 10 משפטים¹⁰ – ושם אין רש"י מפרש דבר?!
- 11 לגבי פרשת משפטים ניתן לתרץ, שרש"י אינו מסביר
 12 זאת שם, כי מיד בתחילת הענין נאמר שם¹¹ "הנה אנכי
 13 שולח מלאך לפניך", ורש"י מפרש: "כאן נתבשרו שעתידין
 14 לחטוא ושכינה אומרת להם כי לא אעלה בקרבך"¹²,
 15 ואמירה זה היא בפרשתנו, כאשר הקדוש־ברוך־הוא אמר
 16 לאחר חטא העגל "ושלחתי לפניך מלאך... כי לא אעלה
 17 בקרבך..." וכיון שנאמר שם שהדברים יובהרו לאחר מכן,
 18 בפרשתנו, מסתמך רש"י על כך שגם פרט זה, שהתורה
 19 מונה שש אומות בלבד, יובהר מאוחר יותר בפרשתנו¹³.
- 20 אך הדבר אינו מובן בשתי הפעמים המופיעות בפרשת
 21 שמות, שבהן מונה התורה שש אומות בלבד, ומשמטה
 22 את הגרגשי – מדוע אין רש"י מבאר זאת¹⁴ שם¹⁵.

ה.

האומות עצמן, או ארצותיהן?

- 35 ההבדל בין הפסוקים שבפרשתנו לבין הפסוקים
 36 שבפרשת שמות (ופרשת בא), שגם בהם מוזכרות שש
 37 האומות בלבד, הוא, בפשטות:
- 38 בפרשת שמות אין מדובר על שש האומות כשלעצמן,
 39 אלא על ארצן – הקדוש־ברוך־הוא מבטיח להוציא את בני
 40 ישראל ממצרים ולהביאם "אל ארץ טובה ורחבה, אל ארץ
 41 זבת חלב ודבש, אל מקום הכנעני והחתי והאמורי והפריזי
 42 והחוי והיבוסים", "ואמר אעלה אתכם מעוני מצרים אל
 43 ארץ הכנעני... אל ארץ זבת חלב ודבש".
- 44 ולכן לא קשה לפי פשוטו של מקרא מדוע אין
 45 מפרטים את כל שבע האומות – כי הדבר מובן מן
 46 המשמעות הפשוטה של הפסוק: התורה מקדימה ומדגישה
 47 "אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש", ולכן יש
- 23 כן יש להבין את ההבדלים בניסוח בין שני פירושי

ד.

הבדלי ניסוח בפירושי רש"י

8 בפרש"י בהתחלת פי' עה"ת.
 9 ג, ח. יו.
 10 כג, כג.
 11 שם, כ.
 12 פרשתנו ג, ג.
 13 וראה שוה"ג להערה 15.
 14 משא"כ בכמה פשטי המקרא ראה רב"ע ורמב"ן שמות שם, ח
 (וא' מתירוצי הרמב"ן הוא זה שרבותינו אמרו הגרגשי פנה). וראה מדרש
 לקח טוב שם. ועוד.
 15 בפי' בא (יג, ה) מונה הכתוב רק חמשה אומות, ופרש"י: "אע"פ שלא
 מנה אלא חמשה עממין כל ז' גוים במשמע שכולן בכלל כנעני הם, ואחת
 משפחת נענן היתה שלא נקרא לה שם אלא כנעני" – ולכאורה הו"ל לרש"י
 לפרש כן לפני" בפי' שמות. אבל יש לומר דפירוש זה אינו מתאים (כ"כ)

כשהכתוב מונה ו' אומות ושירר רק חדא*, בלשון חז"ל (סוכה נד, סע"א.
 וש"י) מאי שירר דהאי שירר.
 אלא שעדיין צ"ע (ככפנים): למה מתרץ רש"י מה שמנה הכתוב רק
 חמשה עממין בפי' בא, ולא תי' למה מנה הכתוב (בפי' שמות) רק ו' אומות?
 16 בדפוס שני ליתא תיבת "הן", אבל כ"ה בכל הדפוסים וכת"י רש"י
 (שתח"י). ובדפוס א' וכמה כת"י רש"י (שתח"י) "הם".
 17 ובדפוס שני ובא' מכת"י רש"י (שתח"י) "יש כאן ו' אומות".
 18 בדפוס שני וכת"י רש"י הנ"ל בפעם הא': ופנה להם מאליו, ובפעם
 הב': ופנה להם את ארצו. ובדפוס שני: ופנה לארצו.
 19 ויש לומר בב' אופנים: א) שגם להמסקנא כ"ה הפירוש בפשט"מ בפי'
 שמות (לדעת רש"י). ב) לאחרי שמפרש בפרשתנו שהגרגשי עמד ופנה – י"ל
 שזהו גם הטעם שהכתוב לא הזכיר גרגשי בפי' שמות.

* דלא כבא"ם שם. ומה שהביא מפ' משפטים (הנ"ל) "שהכיר כל הששה והניח הגרגשי לבדו בכלל הכנעני" – ראה לעיל בפנים. ש"ל שרש"י סמיך שם על פירושו בפרשתנו (שלא
 מנה גרגשי כי גרגשי עמד ופנה).

25 מתעוררת השאלה (לא כשאלה שלעיל, כיצד התפתרו מן
 26 הגרגשי, אלא): מדוע אין התורה מזכירה כאן את הגרגשי,
 27 והרי הציוויים שלאחר מכן אמורים לגבי כל שבע האומות,
 28 כולל הגרגשי?
 29 אי אפשר להשיב, שכיון שנאמר כאן "הנני גורש
 30 מפניך", וזה עתה למדנו ש"גרגשי עמד ופנה מפניהם",
 31 לפיכך יכולה התורה שלא למנות את הגרגשי, כי:
 32 (א) הסבר זה עצמו קשה: מדוע אכן מופיע בפסוק זה
 33 הביטוי "הנני גורש" שאינו יכול לכלול את הגרגשי? והרי
 34 כוונת הפסוק כאן היא בעיקר לגבי האזהרות והציוויים
 35 האמורים כלפי כל האומות – ואם כך צריך היה להופיע
 36 בפסוק זה ביטוי המתאים גם לגרגשי?
 37 (ב) ועיקר: בענייננו מתאים יותר הביטוי "גורש מפניך"
 38 גם לגבי הגרגשי. בפסוק הקודם "וגרשתי את הכנעני..."
 39 מובן מדוע המילה "וגרשתי" משמיטה ואינה כוללת את
 40 הגרגשי – כי שם הוא המקום העיקרי שבו מדברת התורה
 41 על החידוש ועל ענין הגירוש של האומות, ולכן לא מתאים
 42 לכלול את הגרגשי בגירוש של שש האומות, כי אז יחשבו,
 43 שגם אצל הגרגשי היה הגירוש באותו אופן – באמצעות
 44 מלחמה וכדומה. לעומת זאת בפסוק השני מוזכר גירוש
 45 האומות רק בדרך אגב, כהקדמה, כדלעיל. ולאחר שכבר
 46 ידוע לפני כן שהגרגשי "פנה מפניהם" מתאים להתבטא
 47 בלשון גירוש – "הנני גורש..." גם לגבי הגרגשי. כי גירוש
 48 האומות על ידי הקדוש-ברוך-הוא יכול להתבצע במספר
 49 אופנים, כולל נתינת אימה ופחד בלבם, עד אשר יברחו
 50 מעצמם.²⁷

1 לומר שמוזכרות רק אומות אלו, ולא הגרגשי, כי¹⁹ מעלה
 2 זו של ארץ ישראל קיימת בעיקר במקומם של הכנעני
 3 וגוי²⁰ – רק במקומם של שש²¹ האומות הללו.²²
 4 ואילו בפרשתנו אין מדובר על ארצן של האומות, אלא
 5 על הגירוש והמפלה של האומות²³ עצמן²⁴: "ושלחתי
 6 לפניך מלאך וגרשתי את הכנעני..." – ולכן צריך רש"י
 7 להבהיר מדוע אין מוזכר גירושו של הגרגשי.

ו.

"הנני גורש..." הקדמה לציוויים הבאים

8 אך בענין זה עצמו יש הבדל בין הפסוק הראשון לבין
 9 הפסוק השני – והבדל זה נרמז במילים שמצטט רש"י מן
 10 הפסוק:
 11 בפסוק הראשון מצטט רש"י את המילים "וגרשתי את
 12 הכנעני..." – שם מסופר על מסירת האומות על ידי
 13 הקדוש-ברוך-הוא לידי בני ישראל – הוא יגרש את הכנעני
 14 וכו' – ומיד דרוש הסבר: התורה מפרטת כאן רק שש
 15 אומות – וכיצד התפתרו בני ישראל מן האומה השביעית,
 16 מן הגרגשי? מבהיר רש"י: "ששה אומות הן" – שהפעולה
 17 "וגרשתי" אכן אמורה רק לגבי שש אומות, והשביעית –
 18 "וגרגשי" – עמד ופנה מפניהם מאליו²⁵.
 19 לעומת זאת מופיע ענין גירוש האומות בפסוק השני
 20 כהמשך לנאמר לפני כן "שמר לך את אשר הנני מצוך
 21 היום..."²⁶, וכהקדמה לציוויים הבאים – "השמר לך...".
 22 כלומר, התורה אינה מתכוונת כאן כל כך לתאר את דרכו
 23 של הקדוש-ברוך-הוא בגירוש האומות, אלא הגירוש
 24 מוזכר כאן כמבוא לציוויים על ישראל – ולכן מובן, שכאן

וכן ממשיך שם בפסוק כז ואילך.
 או י"ל דמכיון דמדגיג בהפסוקים (שם, ל ואילך) "לא אגרשנו מפניך
 בשנה אחת פן תהי' הארץ שממה גוי מעט מעט אגרשנו מפניך גוי", יש
 מקום לומר, שזה שהשמיט והגרגשי בתחלת הענין (כג, כז) הוא מפני שאר
 האומות כבשו תחלה וכמ"ש הרמב"ן ב'פ' שמות שם. וראה ראב"ע שם.
 25 והכתוב ביהושע כד, יא: וילחמו בכם בעלי יריחו גוי וחשיב גם
 הגרגשי, כבר תירצו ע"פ פרש"י שם: שכל אחד מהמלכים ההם הי' לו חלק
 מה יריחו. או ששם נתקבצו מכל האומות אבל כללות עם הגרגשי פנה והלך.
 26 בראב"ע כאן: שמר לך, לפי דעתי עם משה ידבר שישמור אלה
 הדברים ויספרם כן לבני ישראל על דרך כו' ותחלת הפרשה שתאמר להם הנני
 גורש מפניך וזאת הפרשה דומה לפרשת הנה אנכי שולח מלאך עם הפרשה
 שהיא למעלה. ועד"ז הוא באברכנאל כאן.
 אבל רש"י כאן אינו מפרש ד"שמר לך" הוא ענין בפ"ע. ועוד: גם לפירושה
 הרי יתיבך בהמשך ל"הנני גורש מפניך" בא הציווי "השמר לך פן תכרות גוי",
 כדלקמן בפנים.
 27 וכהדגשת הכתוב "הנני גורש מפניך" שמתאים לכאורה ע"ז שעמד
 ופנה מפניהם – ראה מדרש לקח טוב כאן.

20 ועד"ז מ"ש הרמב"ן שמות שם. ואין רש"י צריך לפרשו כי מפורש
 ומדגש בפסוק בהקדמה כנ"ל.
 21 ובכל אופן צ"ע (ובפרט לפי פירושו ב'פ' בא) מפרש"י משפטים (כג,
 כח): והחתי והכנעני הם ארץ סיהון ועוג. פרש"י שופטים (יח, ב): ושל סיהון
 ועוג שני עממין אמורי וכנעני. וראה שלח יג, כט. יד, כה. מה. ואולי היו ב'ב'
 צידי הירדן, וכמובן מרמב"ן בא שם לענין אמורי. וראה נחלת יעקב לפ' בא
 שם ואכ"מ.
 22 ועפ"ז מובן מה שהוצרך רש"י לפרש ב'פ' בא כשהכתוב מונה ה'
 אומות – כי גם שם מדובר (לא בנוגע האומות עצמן, כ"א) ע"ד (ביאת בני'
 ל)ארוצ – "והי' כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני גוי", וגם מסיים במעלות הארץ
 "אשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש" – ובמילה קשה: למה
 משנה כאן הכתוב מהב' פעמים ב'פ' שמות, ומונה ה' אומות? ועד"ז מתרץ
 רש"י "כל ז' גוים במשמע שכולן בכלל כנעני הם". וראה רמב"ן ומפרשי
 רש"י שם.
 23 ועד"ז ביהושע ג, יוד: והוריש יוריש מפניכם את הכנעני גוי ואת
 הגרגשי.
 24 ועד"ז ב'פ' משפטים, אף שמתחיל "והביאך אל האמורי והחתי
 והפרזי והכנעני החוי והיבוס", מסיים – "והחכרתיו". וכ"ה בפסוק כב שם,

זה:

17
 18 כיון ש"גרגשי עמד ופנה מפניהם" ובעת הכניסה לא
 19 היה בין יושבי הארץ, יש לברר אם האזהרות והציוויים
 20 האמורים בהמשך הפרשה²⁹ חלים, לפי ההלכה, גם כלפי
 21 הגרגשי³⁰, ובמיוחד במקרה שבני הגרגשי שבים לארץ
 22 ישראל: האם מועד הכניסה לארץ הוא המכריע, ומשום
 23 שאז לא היה הגרגשי יושב הארץ, הרי אזהרות אלו אינן
 24 חלו³¹ כלפיו מלכתחילה: או שמא מועד אמירת הציווי הוא
 25 המכריע, ומשום שאז היה הגרגשי יושב הארץ, חלים עליו
 26 ציוויים אלו, ובמיוחד אם הוא שב לארץ ישראל, ובני
 27 ישראל מוזהרים גם כלפיו בכל האזהרות הללו.
 28 מניסוחו המדויק של רש"י כאן "ו' אומות יש כאן כי
 29 הגרגשי עמד ופנה מפניהם" מובן³² שהציווי נאמר רק לגבי
 30 שש האומות, משום שלמעשה היו שם רק הללו – "יש
 31 כאן כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם". אך לאמיתו של דבר
 32 חלים ציוויים אלו גם כלפי הגרגשי, ובמיוחד משום שבעת
 33 הציווי הוא היה יושב הארץ³³, והדבר לא נתבטל גם לאחר
 34 מכך³⁴.
 35 לפי זה מובן מה שנאמר במשנה תורה³⁵ "ונתנם ה'
 36 אלקיך לפניך והכיתם החרם תחרים אותם לא תכרות להם

ז.

הגרגשי אינו מ"יושב הארץ"

1 לפיכך מציין רש"י, שהסיבה לכך שכאן מפורטות רק
 2 שש אומות, ללא הגרגשי, היא משום – "ו' אומות יש
 3 כאן": רק שש אומות אלו היו יושבי הארץ (בשעת הכניסה
 4 לארץ) – ובכך מובן מדוע נאמרו הציוויים שבהמשך
 5 הפרשה – "פן תכרות ברית ליושב הארץ אשר אתה בא
 6 עליה... כי את מזבחותם תתוצון..." – רק לגבי שש אומות
 7 אלו²⁸, כי לגבי הגרגשי אין הכרח לצוות – "כי הגרגשי
 8 עמד ופנה מפניהם", ולשון רש"י "כי הגרגשי..." – ולא
 9 כבפסוק הראשון "הגרגשי", הוא מדויק, כי בעניינינו זוהי
 10 הסיבה לכך שהציוויים כאן אינם אמורים לגבי הגרגשי.
 11 לפי זה גם מובן מדוע אין רש"י אומר בפירושו בפעם
 12 השניה "עמד ופנה מפניהם מאליו": אין כאן חשיבות
 13 לפרט אם היה זה מאליו אם לאו, אלא חשוב עצם הענין
 14 ש"עמד ופנה מפניהם", ומשום כך לא נכלל בגדר "יושב
 15 הארץ" כאשר "אתה בא עליה".

ח.

לפי ההלכה, חלים הציוויים גם כלפי הגרגשי

16 מהענינים הנוגעים להלכה שניתן להסיק מפירושו רש"י

כשהמדובר בנוגע לארץ ישראל אין הכתוב מזכיר והגרגשי רק ששה אומות,
 כי מכיון שהגרגשי עמד ופנה לפני בואם של ישראל, לא קנו בני ארצו בגדר
 כיבוש מלחמה ממש, ולכן לא נק' ארץ הגרגשי^{**}, משא"כ בשאר אומות
 שכבשו הארץ מהם, דהיינו שגוברים ונוצחים היפך רצון האומה.
 32 אף דפשוטו "כאן בכתוב", שינוי ה' מבפ' השני מרמוז עכ"פ – כאן
 בארץ (עלי' המדובר בכתוב).
 33 ובפרט ע"פ מ"ש באברבנאל שהציוויים באים בהמשך לזה שה"נהני
 גורש מפניך" שלכן אין ראוי ישראל יכרות ברית עמהם גוי. וע"פ מ"ש
 לעיל הערה 27 שגם זה שעמד ופנה מפניהם אפשר שיוכלל ב"הנני גורש
 מפניך".
 34 וכדיוק לשון רש"י "עמד ופנה מפניהם" (וכ"כ גם בפעם הא', רק מוסף
 "מאליו", כנ"ל). ולא כתב "עמד ופנה מאליו" (ע"ד הלשון בויק"ר שם. במדב"ר
 נתחומא שנסמנו לעיל הערה 4, או כהגירסא בדפוס שני הנ"ל הערה 18).
 ועפ"ז מובן שגם בנוגע לארצו חלו קניני וגדרי כיבוש מלחמה, כי ה'
 מחמת יראת מלחמה (ראה לקו"ש שם ע' 104. חי רבינו דוד בונפיל שם).
 ואולי י"ל שזהו גם החילוק בין לשון רש"י להלשון בירושלמי "גרגשי פנה
 והאמין לו להקב"ה" (ועד"ז בתחומא שם), שמשמע קצת שהאמין להקב"ה
 שהארץ נתנה לבניי. וא"כ לכאורה אין לומר ע"ז שהי' כיבוש (מלחמה),
 משא"כ לפרש"י "עמד ופנה מפניהם".
 35 ואתחזן ז, ב ואילך.

28 בראב"ע כאן בפ' הקצר: ויאמר הגאון כי חסר מלת וגרשתמו. כי
 איך יצוה על ישראל והדבר תלוי בשם. ואין לנו צורך רק טעמו אני אגיש
 אותם מעט מעט ובין כך ובין כך אל תכרות אתה להם ברית. וכה"כ בפשטות
 ע"פ פירוש רש"י בפשט"מ.
 29 והיינו הענין ד"פן תכרות ברית", אבל זה ד"א"ת מזבחותם תתוצון
 גוי" פשוט שחל גם על המזבחות דגרגשי.
 30 ודלא כדברי החינוך (מצוה צג, תהה, תקכה. ועד"ז מדברי הרמב"ם
 הל' ע"ז רפ"י. הל' מלכים פ"ה ה"ד. ובסהמ"צ שלו מ"ע קפז, מל"ת מח"מט)
 דמשמע שכל המצות דלא תכרות להם ברית, החרם תחרם, לא תחי' כל נשמה
 – הוא בנוגע לכל ז' האומות, ולא רק בעת מלחמה כ"א בכל זמן "ובכל
 מקום שנמצאים". וראה פרש"י, ותוס' ותוס' שאנץ סוטה לה, סע"ב ואילך.
 מנ"ח מצוה צג. ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג ל"ת יג"יד (כא, א"ב).
 וראה לקו"ש ח"ד ע' 84 (בשיטת רש"י ע"ד הפשט) בנוגע לא תחי' כל
 נשמה. ואכ"מ.
 31 ואולי י"ל דנפק"מ גם בנוגע לארץ הגרגשי, אם הוי גדר כיבוש
 מלחמה. ולכאורה באם בעת הכניסה אינו (נק') יושב הארץ, לא חל על ארצו
 הגדר דכיבוש הארץ. ועוד דלא הייתה מלחמה (כ"א – הפקד? ולהעיר מסנה'
 צא, א*). ואולי י"ל דנפק"מ להלכה עפמש"כ הרמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ו.
 וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 114.
 ועפ"ז מובן לכאורה (ע"פ אופן הב' דלעיל הערה 19) זה שבפ' שמות

(* ראה פתח עינים (להחיד"א) לטנהדרין (שם) דמיישב עפ"ז קושיית הבאר שבע ותורת חיים שם (מה שבאו בני אפריקו לדון עם ישראל על א"י, והרי קנורו בקנין כיבוש מלחמה)
 וראה חי' רבינו דוד בונפיל שם (נדפס מחדש בס' סנהדרי גדולה – ירות"ו תשכ"ח) ובהערות שם. צפנ"ג שם. ולהעיר מכפתור ופרח פ"א.
 (** אבל להעיר ממכילתא, נתחומא. יל"ש ובמדב"ר (הנ"ל הערה 4) דלפי שכנעו עמד ופינה לכן נקרא הארץ על שמו. אבל שם ה"ז ענין של זכות – "זכה כנען". ובפשטות אין הכוונה
 שם לשלול שאר ו' האומות (ראה מפרשים שבהנהגת הני"ל). כ"א כמ"ש בפ"י מהר"ו לבמדב"ר שם. "דשאלת המדרש שמאחד שהארץ מנועים ירושת ישראל כו' למה קורא אותה
 בשאר מקומות בשם ארץ כנען".

ומבואר בספרים⁴⁰ לגבי מהותו של ה"גרגשי (פנה)
מאליו", שהגרגשי הוא בבחינת מלכות של הקליפה,
שכאשר "מבררים" ומתקנים את שש האומות – הכנעני
– מתבררת ומתלבנת מדת המלכות מאליו. כי
המלכות היא בבחינת נוקבא דקליפה, שלית לה מגרמה
כלום – היא רק מקבלת מהמדות שמעליה – וכאשר בטל
הרע של שש המדות של הקליפה, בטלה מאליו בחינת
המלכות דקליפה⁴¹.

המשמעות של מלכות דקליפה בעבודה הרוחנית היא
הדרגה של מחשבה דיבור ומעשה בענינים של "לעומת
זה", וכאשר מתקנים את שש המדות (את מדת החדס –
שלא תהיה אצלו אהבה זרה ותאוות; את מדת הגבורה –
לבטל את הכעס וכדומה, וכך גם לגבי שאר המדות
הרעות), הרי אז אין מלכתחילה אפשרות למחשבה דיבור
ומעשה של "לעומת זה". כי המחשבה הדיבור והמעשה
הם במהותם "לבושים" ותוצאה של המדות – האדם
חושב, מדבר ומבטא במעשה את אשר מדותיו (רגשותיו)
חפצות ומחייבות.

אך ההשפעה וה"ביור" של מלכות דקליפה יכולים
להיעשות באופן, שאף לפני זיכון המדות הרעות, כובש
האדם את יצרו כך שמדותיו הרעות לא יתבטאו אצלו
במחשבה, בדיבור ובמעשה.

בדומה לעבודתו הרוחנית של הבינוני⁴², אשר אצלו
ה"רע שבחלל השמאלי" הוא "בתקפו כתולדתו להתאוות
תאוה לכל תענוגי עולם הזה .. ולא נדחה ממקומו כלל",
אך הוא מתגבר ושולט על הרע כך שלא יתבטא במחשבה
בדיבור ובמעשה.

יא.

שני אופנים לגירוש הגרגשי

וזהו ההבדל בין שני פירושי רש"י אלו:
בפירוש הראשון מדובר על הסדר הקבוע בכניסה לארץ
ישראל – כיבוש ו"ביור" שבע האומות, המדות הרעות,
והסדר בכך הוא "וגרשתי את הכנעני..." – צריך תחילה

1 ברית ולא תחנם ולא תחתן בם .. מזבחותיהם תתוצו..."
2 גם לגבי הגרגשי³⁶. ואין לפרש בדוחק שהציוויים אמורים
3 כלפי הגרגשי רק לפני ש"עמד ופנה"³⁷, או כלפי הגרגשים
4 שנותרו מפוזרים בארץ ישראל בין שש האומות האחרות³⁸.

ט.

ברית הגרגשי – לפני ואחרי "וגרשתי"

5 מיינה של תורה בפירוש רש"י:

6 שני הניסוחים שבפירוש רש"י, "והגרגשי עמד ופנה
7 מפניהם מאליו", ו"כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם"
8 עוסקים, לכאורה, בשתי תקופות שונות: לפי הפירוש
9 הראשון "ששה אומות הן (ווא"ו המוסיף) הגרגשי עמד
10 ופנה מפניהם" נראה שהפעולה "וגרשתי" השפיעה על
11 שש האומות, ומוסיפים על כך – ולאחר מכן, כאשר הגיעו
12 אחר כך לגרגשי, ש"הגרגשי עמד...". בביטוי "כי הגרגשי
13 עמד ופנה מפניהם מודגש שהיה זה לפני "הנני גורש
14 מפניך". וכפי שמוכן מפשטות הלשון: "ששה אומות יש
15 כאן כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם", הוא כלל לא נכלל
16 ב"הנני גורש מפניך". ובפשטות, כך היה סדר הארועים
17 למעשה, ש"הגרגשי עמד ופנה...", אף לפני שבני ישראל
18 נכנסו לארץ ישראל ונלחמו כנגד שש האומות.

19 ויש לומר שאין זו מחלוקת לגבי המציאות: רובו של
20 הגרגשי ברח בתחילה, ומיעוטו, שהתערב בין שש
21 האומות, פנה לאחר מכן. ואין כאן המקום להאריך בכך.

י.

הגרגשי – מחשבה דיבור ומעשה דקליפה

22 ההסבר לכך בפנימיות הענינים הוא:

23 ידוע³⁹, ששבע האומות "הכנעני האמורי..." מסמלות
24 את שבע המדות הרעות שהן זה לעומת זה כלפי שבע
25 מדות הקדושה: הכנעני הוא חסד דקליפה, החתי – גבורה,
26 וכדומה. ומשמעותו של כיבוש שבע אומות היא העבודה
27 הרוחנית של כיבוש ו"ביור" שבע המדות הרעות, כאשר
28 כל אומה מסויימת היא מדה הנוגדת למדה המקבילה לה
29 שבצד הקדושה.

מואב לכ"ק אדמהאמ"צ (מאמרי אדמהאמ"צ דברים ח"א ס"ע ד ואילך.
וש"ג). ד"ה החלצו תרנ"ט פ"ג. ושם 'דד' אומות הכנעני והחתי כו' הם
בה"מ פרטיות כו' כנעני חסד חתי גבורה כו' כמ"ש בספר קה"י". ראה שם
בערכם אמורי יבואי כנעני כו'.

(40) קה"י ע' גרגשי.

(41) ולע"ע לא מצאתי פי' ענין זה בספרי קבלה שלפנ"ו ולא בדרושי
רבתינו נשיאנו. רצ"ע וחיפוש.

(42) תניא פי"ב י"ג.

(36) שם ז, א. וראה שופטים כ, טז. ובפרש"י שם, יז: כאשר צוך
לרבות את הגרגשי. ולהעיר מצפ"ע ע"ה שופטים כ, טז: ר"ל כי בני
אפריקא אף שהם רחוקים אסור מחמת גרגשי, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל וכן ..
ושם, יז בפ"י הספרי "כאשר צוך ה"א לרבות הגרגשי": ר"ל אם הלך אל
אפריקא .. ונלחם צריך להחרים. ועיין תוס' מגילה דף יד, ב ד"ה דיאגירה.
(37) ראה משכיל לדרו שופטים שם. ולהעיר מביאור הרי"פ פערלא שם.
(38) דבק טוב ושפ"ח שופטים שם מלאכת הקודש (על פרש"י) פרשתנו
כאן.

(39) ראה תו"א צט, סע"א. סידור (עם דא"ח) קפט, ב. ד"ה אל תצר את

17 גם זה נובע מה"יתרון והשליטה" של בחינת החכמה
 18 של ה"נפש האלקית שבמוח", המאפשרת את דחיית
 19 ה"סכלות" של ה"קליפה וסטרא אחרא שבחלל השמאלי",
 20 כפי שמבואר בהרחבה בתניא⁴² לגבי הבינוני – ולכן נאמר
 21 על כך "עמד ופנה מפניהם" – הוא נדחה מפני "אור קדושת
 22 הנפש האלקית".
 23 ומכיון ש"ו' אומות יש כאן", צריך להיות "שמך לך"
 24 – שמירה מיוחדת שהמדות הללו לא תשפענה על המדה
 25 השביעית – על לבושי הנפש ואיברי הגוף, כדלעיל.
 26 והעבודה הרוחנית של זיכוך כל שבע המדות מהווה
 27 הכנה והכשרה לכיבוש של כל עשר האומות – כולל כתר
 28 חכמה בינה⁴⁵, אשר יהיה בפועל בגאולה האמיתית
 29 והשלמה, שאז נירש את ארץ שבע העממין, וכן את הקני
 30 הקניזי והקדמוני⁴⁶ – ארץ ישראל השלמה – "ירחיב ה'
 31 אלקיך את גבולך"⁴⁷ – בקרוב ממש על ידי משיח צדקנו.
 (משיחת ש"פ ויק"פ תש"מ)

1 לגרש את שש האומות – "לברר" את המדות, ואז
 2 "והגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו"⁴³, בחינת ה"מלכות"
 3 בטלה מאליה – המחשבה, הדיבור והמעשה, שבהם
 4 מתבטאות שש המדות הרעות.
 5 ואילו בפסוק השני אין מדובר על טו הכניסה לארץ
 6 ישראל, כלומר, על כיבוש וביורו שבע האומות, המדות
 7 אלא מדובר על הציוויים והאזהרות לישראל, והעבודה של
 8 התורה והמצוות מתבטאת בראש ובראשונה ב"המעשה
 9 אשר יעשון" וב"אלה אשר לא תעשנה" – אופן התנהגות
 10 האדם במחשבה, בדיבור ובמעשה.
 11 ולפיכך אי אפשר לומר כאן ש"גרגשי עמד ופנה
 12 מפניהם מאליו", כי 'ו' אומות יש כאן" – הרע של שש
 13 המדות דקליפה הוא "בתקפו ובגבורתו בחלל השמאלי
 14 כתולדתו"⁴⁴, אלא ש"הגרגשי עמד ופנה מפניהם", כלומר,
 15 עבודתו נעשית באופן שהלבושים של המחשבה הדיבור
 16 והמעשה מנותקים מן המדות הרעות,

(46) כנאמר בבבית בין הכתרים (לך טו, יט ובפרש"י. ב"ר שם (פמ"ד,
 כג). פרש"י שופטים יט, ח. ירושלמי קידושין פ"א ה"ח. רמב"ם הל' רוצח
 פ"ח ה"ד).
 (47) שופטים שם.

(43) ולהעיר שבקה"י שם מביא הגירסא (מתאים לביאורו, ככפנים):
 וע"כ ארז"ל גרגשי פנה מאליו.
 (44) שם פ"ג (יח, ב).
 (45) ראה סידור שם ובארוכה ד"ה אל תצר שם. אוה"ת נצבים (דברים
 כרך ג) ע' א"רכב.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמ' 1

17 גָּפְנִים – קוצצי ענפים מן האילנות או מן הגפנים כשיש מהם יותר
 18 מדאי, וּמְנַקְפֵי הַיַּיִן – מלקטי קוצים הגדלים בין הזרעים, וּמְנַקְפֵי
 19 יַרְעֵים – מוציאי הירקות הגדלים בין הזרעים, וְעוֹדְרֵי יַרְקוֹת –
 20 שעוקרים מקצת מן הירקות בזמן הגדלים בצפיפות יותר מדאי,
 21 כל אלו בַּזְמַן שֶׁבַעל הַבַּיִת מְקַפְדֵי עֲלֵיהֶם יֵשׁ בָּהֶן מְשׁוּם גּוֹל, ובזמן
 22 שאִין בַּעַל הַבַּיִת מְקַפְדֵי עֲלֵיהֶן, חָרִי אֵלֹהֵי שָׁלוֹם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בְּשׂוֹת
 23 – מִיֵּן עֵשֶׂב שֶׁמְטִילִין אוֹתוֹ בַּשֶּׁכֶר, והוא גדל על הגדרות או סמוך
 24 להם, וְחֻזֵּי – שחת של תבואה, שגוזזין חִטִּין ושעורין בעודן ירק
 25 למאכל בהמה וחזיר וצומת, אִין בָּהֶם מְשׁוּם גּוֹל, לפי שסתם בני
 26 אדם אין מקפידים עליהם, אבל בְּאֶתְרָא – במקום דְּקַפְדֵי, יֵשׁ בָּהֶן
 27 מְשׁוּם גּוֹל.
 28 אָמַר רַבִּינָא, וּמְתָא – העיר מְהַקֵּיא, אֶתְרָא דְּקַפְדֵי הוא, לפי שיש
 29 להם הרבה בהמות וצריכין למרעה טוב.

1 מְקַדְּחַ – פירורים דקים היוצאים כשהוא קודח בעץ לעשות בו
 2 נקב, וּמְתַתַּת רְהִימָנִי – נסורת היוצאת מן העץ כשהוא מחליקו
 3 במקצועה, וְהַנְּגַרְרֵי בְּמַגְרֵיָה – נסרים היוצאים מן העץ כשהוא חותך
 4 ממנו, חָרִי אֵלֹהֵי שָׁלוֹם. ואילו במשנתנו שנינו שהיוצא במעצד הרי
 5 אלו שלו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, בְּאֶתְרָא דִּתְנָא דִּידֵן אִיבָא
 6 חֲרִיתֵי חֲצִינֵי – במקומו של התנא שבמשנתנו יש שני סוגי גרונים,
 7 לְרַבְתֵּי – לגדול שבהם שמפיל קיסמין גסים כְּרִי לָהּ בְּשִׁיל, וְלִזְוִתְרֵי
 8 – ולקטן כְּרִי לָהּ מְעַצֵּד, וקיסמין דקים שהוא מפיל הרי הם של
 9 החרש. בְּאֶתְרָא דִּתְנָא בְּרָא – במקומו של התנא של הברייתא, חָד
 10 הוא דְּאִיבָא וְקָרִי לָהּ מְעַצֵּד – לא היה אלא סוג אחד של גרון שהיה
 11 מפיל קיסמין גסים, ולאותו היו קורין מעצד, ועליו אמר התנא
 12 שמה שהחרש מוציא ממנו הרי הוא של בעל הבית.
 13 שנינו במשנה, וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֶצֶל כו' בעל הבית, אף הנסרים של
 14 בעל הבית:
 15 ברייתא בענין זה: תְּנֵי רַבְּנָן, מְסַתְּתֵי אֲבָנִים לרבען ולהחליקן, אִין
 16 בָּהֶם – בחתיכות הנופלות מהם מְשׁוּם גּוֹל. מְסַתְּתֵי אֵילָנוֹת וּמְפַסְגֵי

הדרן עֲלֵךְ הַגּוֹל בְּתַרְא וּסְלִיקָא לָהּ מַסְכַּת כַּבָּא קַמָּא

לקוטי שיחות

פרשת תשא

כרך כא, שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

25 של כבודו יתברך, כמבואר במפרשים⁸. ואם כך, מה
26 "מרויחים" כאשר מסבירים לבן החמש, שמשמעות המילה
27 "אחורי" איננה כפשוטה, אלא הכוונה היא ל"קשר של
28 תפילין"?

29 ואדברה: אם צריך להשתמש ב"משל" כדי להסביר
30 לבן החמש את "אחורי" של הקדוש-ברוך-הוא, הרי המשל
31 של "פנים" ו"אחור" אצל האדם למטה קל יותר להבנה
32 מאשר המשל של "קשר של תפילין"⁹ – בפניו של האדם
33 רואים בגלוי את מעלותיו, את חושיו: ראייה, שמיעה
34 וכדומה, ואילו באחוריו של האדם אין רואים בגלוי את
35 מעלתו. ובמיוחד, כאשר במשל של "פנים" ו"אחור"
36 מופיעים אותם ביטויים במשל ובנמשל.

37 כן יש להבין לגבי לשון רש"י: מדוע הוא מצטט מן
38 הפסוק גם את המילה "וראית", וכן הוא אומר בפירושו
39 "הראוהו קשר..."? והרי רש"י מחדש רק לגבי המילה
40 "אחורי". ואם כך, הוא היה צריך לומר בקצרה "אחורי,
41 קשר של תפילין"!

ב.

"לא תוכל לראות..." המשך של "אני אעביר כל טובי על
פניך"

42 ההסבר לכך הוא: לפני שענה הקדוש-ברוך-הוא
43 למשה רבינו "לא תוכל לראות את פני..." על בקשתו
44 "הראני נא את כבודך", אומרת התורה¹⁰: "ויאמר אני
45 אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך וחנותי...",
46 ורק לאחר מכן מופיעה אמירה נוספת "לא תוכל לראות...".
47 מהו הקשר בין האמירה הראשונה לבין בקשת משה
48 "הראני נא את כבודך"? על כך מפרש רש"י: "הגיעה שעה

א.

"וראית את אחורי"

1 בפרשתנו מסופר, שמשה רבינו ביקש מהקדוש-ברוך-
2 הוא "הראני נא את כבודך"¹, והקדוש-ברוך-הוא ענה לו
3 "לא תוכל לראות את פני... וראית את אחורי ופני לא
4 יראו"².

5 רש"י מצטט את המילים "וראית את אחורי", ומפרש:
6 "הראהו קשר של תפילין"³.

7 רש"י בפירושו על התורה מפרש את פשוטו של
8 מקרא⁴. ואם כך, יש להבין: מהו הקושי כאן בפשוטו של
9 מקרא, אשר משום כך צריך רש"י לבאר שהמשמעות של
10 "אחורי" היא "קשר של תפילין"⁵?

11 אין לומר, שקשה לרש"י, כיצד ניתן להתבטא במילה
12 "אחורי" כלפי הקדוש-ברוך-הוא, כיון שהוא מופשט מכל
13 צורה? – שהרי בתורה מוזכרים תארים רבים, ואפילו
14 גשמיים, כלפי הקדוש-ברוך-הוא, ואיננו רואים שרש"י
15 מסביר לגביהם⁶, שפירושם אינו כפשוטו, כי אין להשתמש
16 בתארים אלו כלפי הקדוש-ברוך-הוא.

17 וכפי שרואים בענין זה עצמו: לפני כן נאמר "לא תוכל
18 לראות את פני", ורש"י אינו מסביר את משמעותו של
19 הביטוי "פנים" האמור לגבי הקדוש-ברוך-הוא. ואם כך
20 הכרחי לומר, שאין זה ענין שעליו מתעכב רש"י בפירושו
21 על התורה. ואם כך, מדוע צריך רש"י לפרש את "אחורי"?
22 השאלה אף קשה יותר: אם זהו הקושי של רש"י, כיצד
23 מתרצת זאת התשובה "הראהו קשר של תפילין"? והרי גם
24 "קשר של תפילין" הוא דבר גשמי הנאמר⁷ כמשל ל"אחורי"

(1) לג, יח.

(2) שם, כ"ג.

(3) ברכות ז, ס"א. מנחות לה, ב.

(4) רש"י בראשית ג, ח. שם, כד. ובכ"מ.

(5) וראה רש"י בהעלותך (יב, ח) שסתם "תמנות ה' יביט – זה מראה אחוריים כענין שנאמר וראית את אחורי".

(6) ואדרבה, גם רש"י בפירושו משתמש בתוארים כו', כמו בפ' יתרו (כ, ב) "שנגלה כו' כגבור כו' כזקן כו'" (אלא שמבאר "ואני משתנה

במראות"). ואכ"מ.

(7) כפסק הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט.

(8) ראה ראב"ע כאן. גו"א וצידה לדרך (ועוד) לפרש"י כאן. מפרשים לע"י ברכות שם. ועוד.

(9) הרמזים שבמפרשים הנ"ל אינם פשוטים כלל, ופשיטא – שלא עד כ"כ שרש"י אין צריך לפרשם.

(10) שם, יט.

29 על כך משיב רש"י "הראהו קשר של תפילין": הכוונה
 30 של "רואה אותי מעוטף", איננה רק לטלית, אלא גם
 31 לתפילין, כפי שהבין חמש יודע, שלפעמים שלח הצבור
 32 מעוטף רק בטלית (בשבת וביום טוב), ולפעמים הוא
 33 מעוטף בטלית ובתפילין – ומשה ראה "קשר של תפילין"
 34 שמקומו מאחוריו של האדם¹⁸.

35 ולכן צריך רש"י להדגיש "הראהו קשר של תפילין",
 36 שהרי אם הקדוש-ברוך-הוא נראה למשה "מעוטף", הרי
 37 קשר התפילין מכוסה בטלית, וכיצד אפוא ראה משה את
 38 ה"קשר"? מבהיר רש"י "הראהו קשר של תפילין" –
 39 הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, הסיר את הטלית¹⁹ במקום זה,
 40 והראה למשה את הקשר.

41 רש"י אינו צריך להסביר כיצד מתבטאת ראיית כבוד
 42 ה' על ידי ראיית ה"תפילין" של מעלה, כי בן החמש רואה
 43 זאת בעצמו²⁰: רואים שהתפילין של ראש מונחים על
 44 הראש נכתר המקף את הראש, ולכן זהו ענין של יקר
 45 וכבוד.

46 ולכן מדייק רש"י לומר "הראהו קשר של תפילין".
 47 – לא את הרצועות, למרות שהרצועות משתלשלות
 48 מה"קשר של תפילין" וארוכות יותר, ולכן, אפילו
 49 מאחוריו, רואים אותן יותר מאשר את הקשר – כפי
 50 שרואים בפשטות אצל האדם, שלעתים הקשר של הראש
 51 יכול להיות מכוסה על ידי הכיפה, ואילו הרצועות תלויות
 52 למטה –

53 כי מראיהם של התפילין של ראש כו²¹ וככתו, ומשום
 54 כך הענין של כבוד, תלוי בקשר, שהוא גורם לכך שרצועות
 55 התפילין תהינה מהודקות על הראש.

ד.

56 סדר בקשת רחמים קשור ל"וראית את אחורי"
 אך עדיין יש להבין בפנימיות הענינים:

1 שתראה בכבודי מה שארשה אותך לראות לפי שאני רוצה
 2 וצריך ללמדך סוד תפלה .. אני אעביר כל מדת טובי לפניך
 3 על הצור .. וקראתי בשם ה' לפניך ללמדך סדר בקשת
 4 רחמים .. וכסדר זה שאתה רואה אותי מעוטף¹¹ וקורא י"ג
 5 מדות הוי מלמד את ישראל לעשות כן". ובהמשך לכך
 6 נאמר "ויאמר לא תוכל לראות..." – "אף¹² כשאעביר כל
 7 טובי על פניך איני נותן לך רשות לראות את פני".
 8 יוצא, ש"וראית את אחורי" איננו ענין נפרד, אלא
 9 המשך של הענין "אעביר כל מדת טובי..." – שראיית
 10 משה את הקדוש-ברוך-הוא "מעוטף וקורא" תבוא לידי
 11 המשך וביטוי באופן של "וראית את אחורי".

ג.

מהו הכבוד בראיית הטלית?

12 לפי זה אין מובנת משמעות הפסוק "וראית את
 13 אחורי": הרי הקדוש-ברוך-הוא כבר נראה למשה רבינו
 14 כשליח צבור ה"מעוטף" בטלית¹³, וראיית משה היתה רק
 15 מ"אחורי", לאחור "עָבָרִי"¹⁴ – ואם כך, איזה ענין של
 16 "תראה בכבוד", ולפחות באופן של "וראית את אחורי",
 17 היה כאן? והרי, כאשר "מעוטפים" בטלית ומסתכלים רק
 18 מאחור, מכסה הטלית את המתעטף בה.

19 אילו היתה הטלית צריכה להיעשות מחמרים יקרים
 20 ביותר, כבגדי כהונה שהם "לכבוד ולתפארת"¹⁵, אולי ניתן
 21 היה לומר, שראיית כבודו כשהוא מעוטף בטלית היא
 22 ראייה של כבוד ה', כי הטלית היא "לכבוד ולתפארת"¹⁶.

23 אך אין אנו מוצאים שטלית חייבת להיעשות מאריגים
 24 יקרים¹⁷,

25 ואדרבה, לפי מנהג ישראל – שתורה היא – עשויה
 26 טלית של שליח צבור מצמר, ובמיוחד לפי המפרשים את
 27 המילה "טלית" בדברי חז"ל, כגון במאמר "שנים אוחזין
 28 בטלית", במשמעות של לבוש באופן כללי.

(17) אף שיש ציווי כללי (שבת קלג, ב) "התנאה לפניו במצות כו'
 סוכה נאה כו' ציצית נאה כו'".

(18) דקשר של תפילין כאן קאי בפשטות על השל ראש (שהרי זהו
 הפירוש למ"ש "את אחורי"). וכמוכן גם מרש"י ברכות ומנחות שם.
 וראה תיב"ע ופי' יונתן כאן ואכ"מ.

(19) כי ראיית משה היתה לאחרי קריאת הי"ג מדות (שזו היתה בעת
 "ויעבור ה' על פניו" – לר, ו), וכפרש"י (לג, כג) "כשתסתלק הנהגת
 כבודי מכנגד פניך ללכת משם ואילך". וראה הערה 14.

(20) גם אם לא ידוע עדיין ממחז"ל (מגילה טז, ב) "ויקר אלו תפילין"
 (ראה גו"א כאן). ולהעיר מרש"י ס"פ בא.

(21) שנעשה לכבוד בארון ושולחן ומזבח הזהב – כנלמד כבר בפ'
 תרומה ותצוה.

(11) טעמו של רש"י שהשמיט התיבות "שליח צבור" (שבר"ה יז, ב),
 שהרי אדרבא זה ה' לימוד איך שיתנהג ש"ץ.

(12) לשון רש"י עה"פ.

(13) ראה ר"ה שם: כשליח צבור. ובאליהו זוטא ספכ"ג: כש"ץ
 שמתעטף בטליתו (ולהעיר מחזקוני כאן שנתעטף בענן). וראה לעיל הערה
 11.

(14) שם, כב. וראה רש"י שם, כג. וראה לקו"ש ח"א (ע' 156) שא"ז
 סתירה למ"ש רש"י לקמן (לד, ח) "כשראה משה שכניה עוברת" – כי
 זה ה' רק רא' כללית כו', עיי"ש.

(15) תצוה כח, ב.

(16) אבל צ"ע אם אפ"ל ע"ד הפשט שזה נק' ראיית "אחורי". ובפרט
 שטלית אינו שייך דוקא ל"אחורי" האדם.

30 כיצד אפשרי, אפילו בהיותו, ח"ו, בעל תאוה גדול ביותר,
31 שהוא לא יציית לרצון ה', שלא למלא תאותו, והרי
32 בקדוש־ברוך־הוא תלויה כל מציאותו, ואף תאותו – ברגע
33 זה ממש?

34 ואף כאשר נדמה לו שיש לו הפרעות רבות בעבודת
35 ה',

36 הרי הוא יודע כמאמין בן מאמין בודאות שלימה, שגם
37 המכשולים הללו נבראו על ידי הקב"ה מאין ואפס ממש
38 "כמו לפני ששת ימי בראשית ממש", ולכן, לא ייתכן שהם
39 לאמיתו של דבר ההיפך מרצון ה'! כיצד ייתכן שהם יפריעו
40 באמת ליהדות²⁶, לרצון ה', כאשר זה עתה נבראו על ידי
41 הקב"ה בעצמו?

42 ואם כן, כיצד יכול יהודי להתנהג באופן שונה ממה
43 שמחייבת אותו ידיעתו הברורה? – התשובה היא: היהודי
44 אכן יודע את האמת, אך בשעת המעשה הוא שכח זאת.
45 כאשר הזכירה אצל ישראל היא כראוי, מתבטלים
46 מאליהם כל ההפרעות, ומקיימים תורה ומצוות בשלימות,
47 עד כדי "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך
48 דעהו", ואין חולפת בו שום "מחשבת חוץ".

49 ומשום כך צריכים להיות עטופים בטלית ונכפי
50 שמפרש כאן רש"י, גם) בתפילין בעת אמירת י"ג המדות,
51 כי תוכן שתי המצוות קשור לזכרון: "וראיתם אותו
52 וזכרתם"²⁷, "והיה... ולזכרון בין עיניך"²⁸. ולכן הן קשורות
53 לתיקון²⁹ החטא, כדי להביא לידי "וחנותי", "ורחמתי".

ו.

"קשר" – התאחדות עם הקדושה

54 לפי כל האמור לעיל ניתן להבין את הקשר שבין "קשר
55 של תפילין" דוקא, לבין "סדר בקשת רחמים":

56 בספר הזהר נאמר בפרשתנו³⁰ שרבי חייא ורבי יוסי
57 עשו "קשרים" כדי שלא לשכוח את דברי התורה אשר
58 שמעו,

1 כיון שהיענות לבקשת "הראני נא את כבודך", לפחות
2 באופן של "וראית את אחורי", מופיעה באותו זמן שבו
3 לימד הקדוש־ברוך־הוא את משה רבינו את "סדר התפלה"
4 של אמירת י"ג מדות הרחמים,
5 הרי בודאי אין זה משהו שולי, שבלמדו את משה את
6 "סדר בקשת רחמים" הראה לו הקדוש־ברוך־הוא את
7 כבודו יתברך בבחינת "אחורי" –
8 אלא זהו ענין מרכזי ב"סדר בקשת רחמים". כדי
9 שלימוד "סדר בקשת רחמים" יהיה מושלם, היה צורך
10 ב"וראית את אחורי" – "הראהו קשר של תפילין".

11 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר מדוע נעשה לימוד
12 "סדר התפלה" באופן של "רואה אותי מעוטף וקורא י"ג
13 מדות", שבכך אין מובן: עיקר מהות התפילה היא אמירת
14 י"ג מדות הרחמים, שהן מביאות לידי "וחנותי",
15 "ורחמתי", ומדוע יש לאומרם דוקא כאשר הוא "מעוטף"?

ה.

אמירת י"ג מדות הרחמים – זכירת האמת

16 ויש לומר, שאחד ההסברים לכך הוא:
17 החטא באופן כללי, שבגללו מתפללים ומעוררים
18 רחמים כדי להנצל מעונש על החטא, נובע מ"שכחה",
19 ו"שכחה", באופן כללי, נובעת מקליפות הטומאה²², בעוד
20 אשר בקדושה הרי "אין שכחה לפני כסא כבודך"²³.

21 יהודים הם "מאמינים בני מאמינים"²⁴. כל יהודי מאמין
22 באמת ש"בראשית ברא אלקים" שמים וארץ וכל צבאיהם,
23 ושהקדוש־ברוך־הוא "מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה
24 בראשית". בכל יום ובכל רגע²⁵ מחדש הקב"ה את הבריאה
25 כולה, מאין ואפס ממש, כדברי אדמו"ר הזקן בתניא²⁵ "כמו
26 לפני ששת ימי בראשית ממש".

27 ומתעוררת השאלה: כאשר היהודי חוש שזה עתה הוא
28 נברא מחדש על ידי הקדוש־ברוך־הוא, וברגע הבא הוא
29 זקוק שוב לדבר ה' כדי שמציאותו תחדש מאין ליש –

(22) ה' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"י בסופה (וש"ג).

(23) ברכות לב, ב. ה' ת"ת שם.

(24) שבת צז, א.

(25) שער היחוד והאמונה פ"א.

(26) ראה לקו"ש ח"א בתחלתו. ח"ז [המתורגמן] ע' 54. ולהעיר

מאגה"ק ס"א.

(27) שלח טו, לט.

(28) בא יג, ט.

(29) ובטלה הסיבה (השכחה) – בטל המסובב והאפשרויות ע"ז ו"לא

ישוב לזה החטא לעולם" (רמב"ם ה' תשובה פ"ב ה"ב. ועד"ז בס'
חסידים ס"כ). ובאגה"ת פ"א: שיגמור בלבו כו' לבל ישוב עוד לכסלה.
(30) קצ, א. נת' בארוכה בלקוטי לוי"צ לשם.

(31) וראה ג"כ ב"ר ס"פ וישב (וביפ"ת ועוד שם) ד"שר המשקים"
ה' "קשר קשרים" שלא לשכוח את יוסף. ובטור או"ח ר"ס כד (ושו"ע
אדה"ז שם) "כי עיקר מצוה (ציצית) על זכירת המצות כו' דוגמא לדבר
כאדם המזהיר לחבירו על ענין אחד שקושר קשר באזוורו כדי שיזכרו וע"כ
יש בה (בציצית) ה' קשרים כו'".

ז.

בביאת המשיח לא תהא שכחה

וזהו הקשר שבין "וראית את אחוריי" – הראהו קשר 18
 של תפילין" לבין "סדר בקשת רחמים": כאשר לימד 19
 הקדוש־ברוך־הוא את משה את "סדר בקשת רחמים" 20
 המביא לידי תיקון החטא, הוא "הראהו" את מהות תיקון 21
 החטא הנגרם על ידי "קשר של תפילין" – התקשרות חזקה 22
 ביותר וזכרון של תפילין³⁷ של קדושה וכדומה, ובמיוחד 23
 שהכל מתחדש בכל רגע על ידי הקדוש־ברוך־הוא. 24
 ועל ידי ההימנעות משכחה – באמצעות זכירת כל עניני 25
 הקדושה והיהדות כראוי – זוכים בקרוב לקיום היעוד³⁸ 26
 ו"נגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר": 27
 לא יהא צורך להזדקק ל"זכרון" כי כל אחד יראה³⁹ 28
 בעיניו כיצד כל הבריאה – "כל בשר" – נתהווה בכל רגע 29
 על ידי "פי ה' דבר" מאין ואפס ממש, 30
 בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות 31
 לארצנו, במהרה בימינו ממש. 32

(משיחת מוצש"ק פ' תשא תשל"ט)

1 ומובא בספרי אחרונים, שזהו המקור בתורה³¹ למנהג
 2 העולם³² שקשירת קשר היא עצה להמנע משכחת דבר
 3 שרוצים לזכור.
 4 מהו הקשר שבין "קשרים" לבין זכרון? ניתן להסביר
 5 זאת לפי הפירוש המבואר באגרת התשובה³³ על מאמר
 6 חז"ל³⁴ "אדם עבר עבירה... מה יעשה ויחיה, אם היה רגיל
 7 לקרות דף אחד יקרא ב' דפים..." – שזה "כמשל החבל
 8 הנפסק וחוזר וקושרו, שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל".
 9 כלומר משמעותו של "קשר" ברוחניות הוא התקשרות
 10 לענין מסויים בעוצמה רבה ביותר³⁵, באופן של "כפול
 11 ומכופל". ולכן זהו התיקון על החטאים, כי כאשר
 12 מתאחדים עם הקדושה באופן של "קשר" לא תיתכן
 13 שכחה הגורמת לחטאים, כדלעיל.
 14 ומענין זה ברוחניות, ש"קשר" רוחני מבטל את
 15 ההשפעה מן הטומאה – מקור השכחה – נובע אחר כך
 16 שגם בגשמיות, קשירת קשר גשמי מסייעת לביטול
 17 "שכחה" כפשוטה.

(32) ראה ברכות מה, א. סוגיא ארוכה בב"ק (צב, א ושם).
 (33) ספ"ט.

(34) באגה"ת שם "כתנא דבי אליהו" ובקיצורים והערות לתניא (ע'
 לט) 'ע' ויקרא רבה פכ"ח ע"ש".
 (35) אף שמפרש ב' דפים במקום א' כו' – הרי כותב ג"כ "כפול
 ומכופל" (היינו לכה"פ ד' פעמים – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 112
 הערה 39. ובארוכה לקוטי ביאורים לתניא [להר"י ש"י קארף] ח"ב ע'
 שיה ואילך. אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' (קה"ת) ע' שעד ואילך.
 לקו"ש ביאורים בלקולו"צ על אגה"ת בסופו (סט"ז). ואכ"מ.
 (36) ע"פ המבואר בלקוטי לוי"צ לזהר שם (ע' קל"ח) השייכות של
 עשיית ה"קשרים" (שבוהר שם) לשם זכרון, להפסקו (שעליו ה' הדרוש)
 "והי' באחרית הימים נכון יהי' גו' בראש הרים" (ישעי' ב, ב. ועד"ז מיכה

ד, א) – ש"אחרית" הוא בחי' אחוריים שממנה נמשך ענין השכחה
 ו"ראש הרים" קאי על חכמה שהיא מוח הזכרון –
 יש לפרש ג"כ השייכות של "וראית את אחוריי" ל"סדר בקשת
 רחמים" (תיקון החטא) – כי מ"אחוריי" נמשך ענין השכחה (סיבת
 החטא), ותיקונו הוא ע"י "וראית את אחוריי" – ענין הראי' שמצד החכמה,
 שממנה הוא הזכרון.
 (37) שע"י תפילין "תהי' תורת ה' בפיך" (בא יג, ט), והוקשה כל
 התורה כולה לתפילין (קידושין לה, א).
 (38) ישעי' מ, ה.
 (39) ראה תו"כ לבחוקותי כו, מה. צפע"נ עה"ת (המלוקט) לשם.
 וש"נ.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמ' 1

מעשה בענין זה: **הוא נברא דאחוי אפריא דחמי דבי ריש גלותא** –
 מעשה באדם שהראה לאנסים כרי חזים של ראש הגולה,
 ונטלהו. **אתא לקמיה דרב נחמן** – בא הריש גלותא לפני רב נחמן
 לתבוע את אותו אדם, **תייביה רב נחמן לשלומי את דמיהם. ותיב** –
 ישב או רב יוסף אחוריה – מאחוריו **דרב הונא פר חייא, ותיב** –
 וישב רב הונא **פר חייא קמיה** – לפניו **דרב נחמן, אמר ליה רב הונא**
פר חייא לרב נחמן, האם חייבת אותו מדיינא – מן הדין **אי שקנינא**
 הוא. **אמר ליה רב נחמן, מתניתין** – משנתנו **היא, דתנן אם מקמת**
תנולן אנסיה, תיב להעמיד לו שדה אחרת, ואוקימנא דאחוי אחויי
 – והעמדנו שמדובר שהראה להם שדה זו, ולמדנו שהמוסר נכסי
 ישראל לאנסים חייב. **בת דנפק** – לאחר שיצא רב נחמן **אמר ליה**
רב יוסף לרב הונא פר חייא, מאי נפקא לך מיניה

1 כו', ויש לדייק שרק ב מכת מדינה נפטר, אי לא מכת מדינה היא,
 2 לא נפטר, ולמה הוצרכה המשנה לחזור על כך שוב בסיפא.
 3 מתרצת הגמרא: **לא צריכא שמדובר דאחוי אחויי** – שלא גולה
 4 בעצמו, אלא שמע מבית המלך שמבקשים לגולו שדות והראה
 5 להם שיטלו קרקע זו, וזהו שאמרה המשנה 'אם מחמת הגולן' אף
 6 שלא גולה הוא עצמו, חייב להעמיד לו שדה אחרת משום דינא
 7 דגרמי, וכדלהלן.
 8 **לישנא אחרינא, הקא קמאי עסקינן בגון דאנסיה עזברי בוקבים**
 9 **לאדם זה ואמרי ליה אחויי ארעתייה** – ואמרו לו הראה לנו את
 10 קרקעותיך, והראה להם, **ואחויי תהוא בתייהו** – והראה להם
 11 קרקע זו שגולה מאותו אדם יחד עם קרקעותיו שלו, ולקחוד,
 12 ומחדשת המשנה בסיפא שחייב לשלם את דמיה.

ילקוט לוי יצחק על התורה

חב"ו ר"ת חכמה בינה ודעת כמו"ש בקהלת יעקב מע' חב"ו ע"ש. ותפילין הם המוחין חב"ד⁵. (שהדעת נחלק לחסד וגבורה ומוח הדעת הנחלק לשנים נרמז בו' דחבו. שהוא אות ו' האחרון דתיבת' ויבקעו. היינו מה שנבקע מוח הדעת לשנים).

חב"ו הם השם הס"ח משמות ע"ב. ס"ח גי' חיי"ם.

"חב"ו עם תפילין דוקא?

(ב) מהו הדיוק "בי בר חבו" דוקא?

(ג) מה הקשר ל"אביי" דוקא, שהוא המאן דאמר, דמשמע דיש קשר מיוחד בין אביי עם תפילין?

(ד) מבאר כאן דהשם "חבו" דמרמז לתפילין בכמה אופנים, והם:

(א) מצד ה"ר"ת" דתיבת חב"ו.

(ב) מצד ה"שם" חבו, וה"גימטריא".

(ג) מצד ה"פירוש" דתיבת "חבו".

(ד) רמז בהאות "ו" דחבו על בחי' הדעת שנבקע לשנים חסד וגבורה.

(4) וז"ל: חבו ראשי תיבת *חכמה *בינה *ודעת סוד קמין שְׁבָא חולם, וזה סוד כי בי חשק ואפלטתו ראשי תיבות חב"ו, חשק ראשי תיבות חולם שבא קמין שהם סוד חב"ד חכמה בינה דעת. עי"ש.

(5) ראה תניא פרק מא וז"ל: יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוּבש באותיות וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממושיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך.

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוּבשות דרך פרט בפ' קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלוּבש בפ' שמע והיה אם שמעו והיינו כמו"ש ש"ע לשעבד הלב והמוח כו'.

(6) אות ו' האחרון דתיבת ויבקעו. פירוש: דתיבת "חבו" הוא השם הס"ח מ"עב שמות (ראה הערה 7), והאות "ו" מתיבת "חבו" הוא האות ו' האחרון דתיבת "ויבקעו המים", ופירושו שנבקע ונקרע הים, וע"ז מרמז כאן, דהאות ו' של "חבו" מרמז לבחי' "דעת", שג"כ נבקע מוח הדעת לשנים – חסד וגבורה וד"ל. ראה הערה 7.

(7) השם הס"ח משמות ע"ב. פירוש בענין הע"ב שמות: ראה בשלח יד, פסוקים יט, כ, כא.

(פסוק יט) וַיִּסַּע מִלְּאֲנֵי הָאֱלֹהִים הַהַלֵּךְ לִפְנֵי מִתְּנֵה יִשְׂרָאֵל בְּנֶגֶד מִאֲחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעֵנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאֲחֲרֵיהֶם.

(פסוק כ) וַיָּבֹא בֵּין מִתְּנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מִתְּנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֵנָן וַהֲחִשֵּׁךְ וַיָּאֲרָת הַלְּלֵיָהּ וְלֹא קָנָב זֶה אֶל זֶה גַּל הַלְּלֵיָהּ.

מז - והיה לאות על ידכה ולמוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

קכב

ביאור ורמזים במאחז"ל (ב"מ כט, ב) "אמר אביי תפילין בי בר חבו משכח שכיחי" בר חבו משכח שכיחי

אמר' שמואל המוצא תפילין בשוק שם דמיהן ומניהן לאלתר, מתיב רבינא מצא ספרים קורא בהן אחד לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן, גוללן אין, שם דמיהן ומניהן לא, אמר אביי תפילין בי בר חבו משכח שכיחי, ספרים לא שכיחי.

בבא מציעא כט, ב

בי בר חבו. בבית פלוני העושה תפילין מצויין לימכר ויחזור ויקנה מן הדמים.

דש"י

אמר² אביי תפילין בי בר חבו משכח שכיחי. בר חבו דוקא.

(1) אמר שמואל: המוצא תפילין בשוק (שהוא חייב להחזירן לקיים מצות השבת אבידה), שם דמיהן (אומד כמה הן שוות) ומניהן (ויכול להניח התפילין בראשו) לאלתר (מיד, שכיון שהוא יודע כמה מעות עליו ליתן לבעל התפילין לכשימצאנו, מותר לו לקחת את התפילין לעצמו). מתיב רבינא (רבינא שואל, הרי שנינו במשנה [ב"מ כט:]) מצא ספרים קורא בהן (המוצא גיילי ספרי קודש קורא בהם) אחד לשלשים יום, ואם (המוצא) אינו יודע לקרות, (הרי הוא) גוללן (כדי לשמור, הרי מבואר בהמשנה ש) גוללן אין (שהוא חייב לגוללם כדי לשמור) שם דמיהם ומניהן לא (אבל אינו אומד את מחירם ולוקחם לעצמו, למה א"כ פסק שמואל לגבי תפילין שהוא יכול לקחתם ולהניחם, וישלם לבעל התפילין כסף שוויו?).

מתרצת הגמ':

אמר אביי תפילין בי בר חבו משכח שכיחי (הרי תפילין מצויות בביתו של בר חבו – איש בשם "בר חבו" הי' עושה תפילין בימיו של אביי – וזה שאבד את תפילין כאשר יקבל את הכסף מהמוצא יכול הוא בקלות לקנות תפילין חדשות במקום אלו שהיו לו, אבל ספרים לא שכיחי (גיילי ספרים אינם מצויים לקנות ולכן צריך להחזיר הספרים עצמם וכו').

(2) בסימן זה מבאר ומדייק כמה שאלות במאחז"ל, והם:

(א) מהו הטעם דדוקא "בי בר חבו" נמצא תפילין, מה הקשר של

גם י"ל ב"ר¹² גי' ע"ב ק"ל הוא חסד וגבורה דדעת. חב"ו ח' ר"ת חכמה, ב' בינה. ו' שהוא נקודת מלו"פום הוא דעת עליון המאיר לחו"ב מהי' לחכ' ומהו' לבינה (ועיין בע"ח¹³ שער דרושי נקודות פ"ג ע"ש).

וחו"ב¹⁴ נקראים חבו מלשון¹⁵ מחבוא. וכדומה. כי חו"ב הם¹⁶ נסתרות. משא"כ חסד וגבורה דדעת הם נגלות היינו בר¹⁷ שפירושו חוץ שהוא בגילוי.

א"כ בר חבו רומז על הד' מוחין חו"ב חו"ג דדעת. לכן תפילין שהם הד' מוחין משכח שכיחי בי בר חבו.

ואמר זה אביי¹⁸ דוקא.

הוא, כי אביי שמו שהוא מלשון אב. מורה על מוחין

(12) ב"ר מספרו ע"ב ק"ל (ראה זוהר ח"א השמטות דף רסד). פירוש: כידוע שם ע"ב הוא הוי' במלוי יודין כזה: יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י, דהשם "הוי" עצמו הוא חכמה, והמילוי הוא חסד – ענף חכמה, וכידוע דה"מילוי" הוא ע"ד ה"תולדה" וה"בן" דשם הוי' עצמו, והו"ע ע"ב בגימטריא חס"ד.

ומספר ק"ל הוא שייך לגבורה, דמספר ק"ל הוא אחוריים ד"שם" הוי' במילוי אלפי"ן, שם הוי' במילוי אלפי"ן (היינו באות א) הוא: יו"ד ה"א וא"ו ה"א הנק' שם מ"ה, והמילוי באחוריים הוא כזה: יו"ד + (20) + יו"ד ה"א (26) + יו"ד ה"א וא"ו (39) + יו"ד ה"א וא"ו ה"א (45) = 130, ק"ל. ראה לקוטי תורה להאר"י¹⁹ דניאל (ד, יז). וכל בחי' אחוריים הם בסוד דינים" ע"ש.

ועיין גם קהלת יעקב ערך קל, – ק"ל הוא ב' פעמים "דין" $2 \times 64 = 128$ + ה'ב' כוללים = 130, ק"ל. וזהו ב"ר (בגי' 202), שהמספר הוא צירוף ושילוב בין ע"ב (72) – חסד, ק"ל (130) – גבורה, ביחד $72 + 130 = 202$, ב"ר.

(13) שער ח.

(14) מבאר דב"פירוש" השמות "בר חבו" מרומז לתפילין בחי' מוחין, ד"חבו" מלשון מחבוא ונסתר קאי על חו"ב שהם בחי' הנסתרות, ותיבת "בר" מלשון חוץ וגילוי קאי על חסד וגבורה דבחי' דעת שהם באים בגילוי כמדות שבלב.

(15) כתובות כז, א. וראה תענית כג, ב. ועוד.

(16) ראה תניא – אגרת התשובה פרק ד. ועוד.

(17) ראה תורה אור פרשת חיי שרה יז, א, ש"ברייתא" לשון בר, חוץ לעיר ע"ש.

(18) מבאר ומרמז בהשם "אביי" לקשר לתפילין, בכמה אופנים:

(א) מצד ה"פירוש" של השם.

(ב) מצד ה"אותיות" של השם.

(ג) מצד ה"סדר" של האותיות.

(ד) ב"גימטריא" של השם ברבוע.

ותפילין¹⁸ נקראו חיים. ועיין בפע"ח שער התפילין פ"א.

והמניחן הוא בר⁹ היינו ז"א הנקרא בר¹⁰ כמ"ש¹¹ נשקן בר דהיינו בן.

(פסוק כא) וַיֵּט מִשָּׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיִּלְכָּד ה' אֶת הַיָּם בְּרֶגְזוֹ קָדִים עֲנָה קָל הַלְיָהּ וַיִּשָּׂם אֶת הַיָּם לְחֶרֶבָה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם.

ראה סוכה דף מה ע"א רש"י ד"ה אני והוא. זהר חלק ב דף נא, ב. קהלת יעקב ערך ע"ב. דיש בכל הג' פסוקים אלו ע"ב אותיות, סך הכל רי"ז אותיות, ומצרפין ג' אותיות ביחד – אות אחת מכל פסוק, וחושבין האותיות בפסוק יט "ויסע" בסדר ישר (חסד), ובפסוק כ' "ויבא" בסדר הפוך למפרע (בחי' גבורה), ובפסוק כא "ויט" בסדר ישר (תפארת), ומצרפין כל ג' אותיות ביחד, והם "עב" שמות ע"ש.

וכשמצרפים השם הס"ח היינו מפסוק יט אות "ח" (מתיבת "מאחריהם"), מפסוק כ' אות "ב" (מתיבת "בין"), מפסוק כא אות "ו" של "ויבקעו", נעשה צירוף "חבו".

וראה אור התורה פרשת ראה עמוד תרלו. ראש השנה עמוד א'תמו. ביאורי הזהר להצמח צדק ח"א עמוד תיח. תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשח"י עמוד שיא-ב. תורת מנחם התנועדות ה'תשמ"ח חלק א עמוד 591 הערה 45. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"ב סימן ו-ח. ח"ג סימן קי. קמו.

(8) ראה מנחות מו, א: "אמר ריש לקיש כל המניח תפילין מאריך ימים שנא' (ישעי' לח, טז) ה' עליהם יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלימני והחייני". ראה לעיל סימנים קא. קב. קג.

(9) מבאר ומדייק דתיבת וְשֵׁם "בר חבו" מרומז לתפילין, מצד:

(א) ה"פירוש" דתיבת "בר", שנקרא בן.

(ב) ה"פירוש" דתיבת "בר" שפירושו חוץ.

(ג) מצד ה"גימטריא" דתיבת "בר".

(ד) ה"סדר" בהשם "בר-חבו".

(10) ראה אור התורה פרשת ויחי שצ, א וז"ל: בחי' בן סתם כמו בנים אתם כו' בני בכורי ישראל כו' וכיוצא הוא בחי' עולם התיקון הנקרא ישראל דלעילא שהוא בחי' ז"א, וזהו שנמשל לבן כמו ברא כרעא דאבוה הוא דהיינו בבחי' הביטול, ע"כ הוה בבחי' ההתכללות גם מב' הפכיים כמו חו"ג כו' כמו עושה שלום במרומיו מיכאל וגבריאל אש ומים, לפי שמאיר עליהם מהארה עליונה משניהם יחד לכך הם מתבטלים ממציאיותם ומתכללים יחד כו'. כך בבחי' התיקון הנה ע"י הארת אור אין סוף בחכמה שהוא מ"ה ונקרא אור אבא ובחי' ז"א נקרא בן, הרי מתכלל ומתבטל לגבי אור שם מ"ה זה להיות כלולים חו"ג יחד כמו ברא שהוא כרעא דאבוה כו' ע"ש.

(11) תהלים ב, יב "נשקו בר". פי' הפסוק הוא: שהאומות העולם יקבלו בתשוקה וחמדה "נשקו", את "בר" מלך המשיח, הנק' בנו של הקב"ה וזהו "בני... ילדתיך" ע"ש אבן עזרא.

וראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"ג סי' נג.

שמוחין הם בחי' אבות¹⁹.

(ולכן כבר חבו קדים ג"כ ב"ר ע"ב ק"ל חו"ג דדעת לחבו חכ' ובינה).

ואביי ברבוע²¹ גי' מ', הוא כמו המ'²⁵ דצלם שהוא הד' מוחין. הרי שאביי שמו רומז על הד' מוחין. תורת לוי יצחק, חיידושים וביאורים בש"ס סוף עמוד עד

ופרטי האותיות דשמו²⁰ רומזים ג"כ על הד' מוחין חו"ב ודעת הנחלק לחו"ג. והוא הב' יודי"ן שבשמו רומזים על חו"ב שכל אחד מהם שלם בע"ס שלימות²¹ ואותיות א"ב דאביי רומז על מוח²² הדעת שהוא מוח א' היינו א' ונחלק לב'.

וקדים אותיות א"ב הרומזים על דעת הנחלק לשנים. והב' יודי"ן הרומזים על חו"ב. כי הרי בקיעת הדעת לב', ובכלל בליטת הד' מוחין דתפילין, הוא ע"י המשכה מחכמה סתימאה²³ שלמעלה מחו"ב כנ"ל.

(19) ראה תניא פרק ג. ועוד.

(20) מבאר ומרמז דב"אותיות" י"ש "אביי" מרומז הד' מוחין, חכמה בינה, חסד וגבורה דדעת, והוא: השני אותיות י"י מרמו לבחי' חכמה ובינה, שהם כוללים כל ה"עשר" ספירות. ואותיות "אב" מרומז בחי' דעת, שמתחלה הוא בחי' אחד המרומז באות "א", ואח"כ מתחלק בפרטיות לשנים – בחי' חסד וגבורה – המרומז באות "ב".

ראה הביאור בהערה 23.

(21) "משא"כ זו"ן בסוד שרש. ז"א רק בעל ו"ק. ומל' נקודה אחת. ועיין בבה"ז פ' בלק בהדרוש הדינוקא על הפ' שחורה אני ונאווה ע"ש". (תורת לוי יצחק כאן)

(22) "וכמו אותיות א"ב דאב"ל שרומזים ג"כ על מוח הדעת שנחלק לב' וכמ"ש בטעמי מצות להרח"ו ז"ל זיע"א פ' וחי ובמא"א מע' אבל ע"ש". (תורת לוי יצחק כאן). ראה לקמן סי' קכה ובהערות 50. 51. 52. 53.

(23) ראה סידור עם דא"ח ז, א וז"ל: בחי' מוח הדעת שכז"א הוא הכולל חו"ג, וידוע דפ' קדש והי' כי יביאך הן חו"ב ופ' שמע והי' אם שמוע הן חו"ג מפני שהדעת הוא המחלק להח"ג ונעשית ד' מוחין.

ואמנם בתחילה אין בז"א רק ג' מוחין חב"ד, וסיבת ההתחלקות מן הדעת לחו"ג הוא בא מבחי' קוצי דשערי שנמשך מבחי' מ"ס דא"א ומכה באחורי מוח הדעת דז"א לב' מוחין חו"ג כו'. וזהו מ"ש כאן [זהר] פ' ואתחנן דף רסב, א] דמשירותא ומשיכותא דמ"ס כו' אשתכחו ד' מוחי בההוא ז"א כו' וד"ל.

ולחבין ביאור הדברים, הנה עד"מ באדם התחתון שאנו רואין בחוש שכל השפעות שכל שמשפיע האדם לזולתו ימצא בה תוספות דברים פרטים יותר מה שלא הי' נמצא בהיות עדיין השפעה זו במוח המשפיע כי היתה כלולה בקוצר הדברים בלתי פירוד ופיוור לחלקים רבים. והנה אנו רואין בחוש שיש אדם שיוכל להשפיע שכל וסברא לזולתו הקטן ממנו להלביש השכל בכמה לבושים שונים כמו משלים וחידות עד שייסביר לו אור אותו השכל על בוריו. ויש אדם שלא יוכל להשפיע אותו השכל שהוא משיג אע"פ שמשיעו בכי טוב על בוריו אך להלביש הדברים לזולתו לא יוכל, ולאמר לו הדברים כמו שהוא כמוחו לא יבין המקבל וכו'.

והטעם הוא ידוע שזה תלוי בעומק המושג שבאותו השכל שמי שיש לו עומק גדול בהשגה זו יוכל להוריד ולהשפיל בחלקים רבים אותו השכל כמו בלבושים דמשלים וכיוצא, ומי שאין לו עומק כלל בהשגת שכל זה אלא רק שמשיעו כמו שהוא לא נתפס אצלו רק בדברים כהויתו ע"כ הגם שמבין לעצמו היטב אבל מפני שנתפס אצלו השכל בקיצור הדברים בלתי ימצא בו חלקים רבים כלל אלא רק הדברים כמו שהן ע"כ לא יוכל להוריד ולהלביש הדברים לזולתו בחלקים רבים וצירופים שונים וכו'.

נמצא מובן לפי"ז שסבת הריבוי של התחלקות בדבר שפע השכל בא רק מצד עומק המושג שהוא בא מבחי' כח המוליד כל ההשכלות מלבד זה השכל שמשפיע וכו' והוא הנקרא משכיל והיינו כל מי שהוא חכם ביותר בעמקות השכל יוכל להשפיע גם לתינוק קטן וכל מי שאינו חכם בעומק ההשכלות לא יוכל להשפיע ולחלק השפע לחלקים רבים מפני שנתפס אצלו בקוצר דהיינו בבחי' התכללות ולא דרך פרטות כו' וד"ל. ע"ש.

ראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק בראשית סי' נא. לקוטי שיחות חלק ט ע' 59.

(24) אביי ברבוע הוא כזה: א' (1) + א"ב (3) + אב"י (13) + אביי (23) = 40, מ.

(25) ראה לקוטי תורה פ' תצא לו, סע"ג וז"ל: הנה כתיב ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים וגו'. ומבואר בע"ח ענין צ' דצלם ולמ"ד דצלם מ"ס דצלם. ובמבוא שערי שער ה' ח"א פ"א ג"כ המוחין דז"א הם בחי' נפש וחיות אל הז"א והוא דמות פרצוף זך ורוחני מאד שלם ב"ס והוא מתפשט בתוך הכלים של ז"א בתוך גופו להחיותו והוא בחי' צלם א' שיש בו ג' בחי' כנגד ג' אותיות צלם. ל' מ' מקיפים, וצ' הוא אור פנימי. ופי' שהא"פ הוא בחי' צ', היינו ט"ס דז"א חב"ד חג"ת נה"י כל אחד כלול מעשר עולה צ'. וכמ"ש במ"ח מסכת הגדלות ז"א פ"ג. ולמ"ד הוא מקיף היינו ג' מוחין חב"ד דאצ"ל אשר כל א' כלול מעשר עולה למ"ד אשר הוא בחי' מקיף לכללות הא"פ דט"ס דז"א שהיא בחי' צ' ועמ"ש בביאור ע"פ ועשית ציין גבי קדש למ"ד מלמטה. והמ"ס הוא בחי' כתר מקיף הכללי כולל כל הד' בחי' כחב"ד (ע' בכונת ברכת כהנים ובקידוש דשבת). והוא בחי' מקיף למקיף, שהמקיף הראשון שהוא בחי' ל' יוכל להתלבש לפעמים ליכנס בתוך הא"פ והכלים משא"כ המ' שהוא בחי' מקיף למקיף כו'.

והנה כמ"כ בנשמת האדם, בחי' צ' דצלם היינו בחי' אלקות שבתוך הנשמה (וע' בע"ח שמ"א פ"ג) ולמ"ד בחי' מקיף שהוא חב"ד וכמ"ש חכמת אדם תאיר עניו ד"מ שצהבו פניו מהשכלת שכל חדש שהשכל החדש נמשך מבחי' משכיל שהוא הארת המקיף והוה ענין יאר ה' פניו תרין תפוחין כו', והמ"ס הוא מא"א כו' ע"ש.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הושיעה את עמך

בקצור שלחן ערוך מובא ש"נוהגין למנותם באמירת הפסוק הושיעה את עמך וגו'", שיש בו עשרה תבות. ולכאורה - הרי מפרש בספר הפרדס לרש"י שמונין בפסוק "ואני ברב חסדך גו"?

ויש לומר: בדורות האחרונים דעקבתא דמשיחא, כשזורר החשך הפפול והמכפל דזמן הגלות, הנה כאשר עשרה מישראל מתאספים יחדו, אזי לכל לראש מבקשים הם על הגאולה - "הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאים עד העולם!"

(ש"פ ויקהל-פקודי תשמ"ג)

לא לתר לגאולה

במשך כל הדורות של נשיאי חב"ד, וגם בהתחלת נשיאותו של כבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר, היתה עקר ההדגשה על הפצת המענינות, ולא כל כך על הבאת המשיח (אף שבכללות היה ידוע שפעילות זו מביאה את הגאולה, כמענה הידוע של מלך המשיח להפעל שם טוב); מה שאין כן מאז ההכרזה המפרסמת "לא לתר לתשובה לא לתר לגאולה" - ההדגשה היא על הבאת הגאולה. ועד שכל פעלה חדורה בכונה - להביא את הגאולה, מתוך ידיעה שזהו תפקידו המיוחד של דורנו זה.

(ספר השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 628)

עמדו הכן בלכם

יהודים צריכים לדעת, שודאי כבר הגיעה העת לביאת המשיח, וצריך להיות רק "עמדו הכן בלכם", מתוך תשוקה וגעגועים למשיח, וודאי יביאו בכך את המשיח.

וימה שמשיח עדין לא בא עד עכשו - ודאי תרץ המשיח בעצמו קשיא זו. אבל אסור שהקשיא תחליש, חלילה, את עבודת האדם, אלא אדרבה - היא צריכה לעורר תוספת מרץ וחיות והוספה ביתר שאת וביתר עז בעבודתו.

(ספר השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 574)

טועמים גאולה

עבודתנו עתה, בסוף זמן הגלות, היא לעשות "כלים" לגלוי הגאולה העתידה. מובן, אם כן, שמכיון שלעיתיד לבוא נאמר "כי כולם ידעו אותי", צריך להיות גם עכשו "מעין" יעוד זה, הינו שעל כל אחד ואחד להתייגע בהבנה והשגה באלקות.

ידוע מה שנאמר בכתבי האר"י"ל ומובא גם להלכה, שבערב שבת יש לטעם ממאכלי שבת, כמאמר "טועמיה חיים זכו". ומכיון שנמצאים אנו בערב שבת אחר פלג המנחה, צריכים "לטעם" כבר עכשו מפנימיות התורה, שמתגלה לעתיד.

(לקוטי שיחות ח"ב ע' 475)

עד מתי על יהודי להצטער ולעסוק בעניני העולם!?

לעיתיד לבוא יקיים היעוד "ועמדו זרים ורעו צאנכם", ואז לא יצטרך יהודי לעסוק בעניני העולם (חרישה וזריעה כו'), ויוכל לעסוק בלמוד התורה כל היום כלו - בהתאם לטבעו ורצונו.

ולכן צועק יהודי להקב"ה: "עד מתי?! - עד מתי יהיה מרחק להצטער ולעסוק בעניני העולם?! אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה... תורה מה תהא עליה?! - וימה שזקוקים ל"דגגה ותירשף גו" - יש "עצה" להקב"ה להביא את הגאולה, ואז יקיים היעוד "ועמדו זרים ורעו צאנכם!"

(התועודיות תשמ"ג ח"ב ע' 2-871. מתוך "לקראת שבת")

גאולה - רפואה פלגית

הגע עצמך: אם בנוגע לרפואתו של יהודי פרטי מבקש הוא שהרפואה תבוא תכף ומיד - כיצד צריכה להיות הפקשה בנוגע לגאולה של כלל ישראל!?!...

אלא מאי, כאשר מדבר על ענין פרטי שלו, הוא מרגיש את הצורך שבדבר, ולכן מבקש שיתנו לו זאת תכף ומיד, ואלו כאשר מדבר בגאולה ובכנין בית המקדש - אינו מרגיש שזה ענין שנוגע אליו!

(התועודיות תשמ"ב ח"ב ע' 674. מתוך "לקראת שבת")

הלכות תשובה ט, ב).

ואלו הפרוש השני מדבר על דרגת מלכותו של משיח, ובה יהיה גדול ממשה, שכן במשיח נאמר שהוא 'מורח ודאין' (סנהדרין צג, ב וב"ש"י שם: שמריח באדם ושופט ויודע מי החיב), ומלך אינו רשאי לדון אלא על פי עדים. ו'מורח ודאין' הוא מדין מלך, ולא מדין נביא, שהרי אין נביא שופט.

(אגרות קודש ח"ד עמ' קפא. מתוך "לקראת שבת")

'ונשא מאד' ממי?

על הפסוק (ישעיה נב, יג) "הנה ישפיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד", נאמר בתנחומא (תולדות ד) שהפסוק מדבר במלך המשיח, ומוכאים שם שני פרושים בתבת 'ונשא': א. 'ונשא מיצחק', ב. 'ונשא ממשה'.

ויש לומר, שהפרוש הראשון מדבר על דרגת הנבואה של משיח, ולכן אינו אומר שהוא גדול ממשה, שכן משיח יהיה נביא גדול - קרוב למשה רבנו' (רמב"ם

אגרות קודש

ב"ה, ו' אדר, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

...במ"ש אודות התועדות די"ט כסלו ויום ההילולא יו"ד שבט, הנה כנראה מתיאור התועדות השני, שעדיין לא משתדלים כדבעי בהמשכת האנשים הנמצאים, לע"ע, בחוצה להדרכת והנהגת תורת החסידות ולימודה. ואף שלימוד זכות יש בזה שדרך הקדושה הוא מעט מעט אגרשנו מפניך, הרי גם עפ"י כבר הי' צריך להיות הדבר בהתפתחות גדולה יותר, ויה"ר שמכאן ולהבא יתוסף בזה ככל הדרוש.

במ"ש אודות בית הכנסת שאם בש"ק יהי הוא בביהכ"נ אחד יבטל השיעור בביהכ"נ השני, ואם להיפך - אינו יודע אם יתקיים המנין, בודאי יש למצוא אופן להבטיח (באוויראענען) את שני הענינים, כיון שיום השבת הרי הוא יותר מכ"ה שעות ויש די זמן לשני הענינים גם יחד. ויה"ר, שכמו שצריך להיות בעניני קדושה - הרי אדרבה ענין אחד יוסיף בענין השני.

מ"ש אודות המנהגים במשך הי"א חדש ובמשך השנה. הרי נדפסו רובם ככולם בהקונטרסים דב' ניסן ויו"ד שבט דשנים האחרונות.

וע"ד הקס"ד להתנהג בפרישות, אם תסכים על זה כו'. הנה אין דעתי נוחה מזה, כי מלבד, שברובא דרובא, המחילה היא לא בלב שלם, צריך עיון גדול אם הפרישות באופן כזה מוסיפה טהרה ומטהרת את המחשבה, או להיפך ח"ו. והרי כבר ידוע דמי שיש לו פת בסלו אינו רעב וכו'. וכיון שאחרי מחשבת הלב הדברים הולכים, הרי לדעתי אין הנ"ל דרך להמטרה אלי שואף. ויעיין ג"כ תורה אור מגילת אסתר דף צ"ב סוף עמוד ד' (לא כן כי דבר גדול הוא וגם למעלה הוא דבר גדול וכו').

בברכה לבשו"ט בכל הנ"ל,

מ. שניאורסאהן

חומש יומי

פרשת תשא

~ יום ראשון ט"ז אדר-א' ~

ל (יא) וידבר יהוה אל משה לאמר:

יא ומליל יי עם משה למימר:

(יב) כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש פפר נפשו ליהוה בפקד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם:

יב ארי תקבל ית חשבון בני ישראל למנגייהוון ויתגון גבר פקון נפשה קדם יי פד תמני תהוון ולא יהי בהון מותא פד תמני תהוון:

השקלים ותדע מנינם. ולא יהיה בהם נגף. שמהמנין שולט בו עין הרע, והדבר בא עליהם, כמו שמצינו בימי דוד.

מ"י • כי תשא • לשון קבלה, כתרגומו, בשתתפץ לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם, אל תמנם לגלגלת, אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את

~ נקודות משיחות קודש ~

מנצות מעשיות בתוצאה מקירוב פנימי

קשר עם הקב"ה, אבל באמת יש לכל נפש "אש" (א פייערל) שהיא עצם הנשמה (נקדת היקרות) שקשורה להקב"ה בכל מצב שיהיה, ואפילו חטא של עבודה זרה לא מסיר ומנתק קשר זה, ומצד זה יש כפירה גם על חטא כזה. וקשר זה נמצא לא רק בעצם הנשמה, אלא מטבע של אש" זו הנה "משקלה מחצית השקל", שלאש זו עשה הקב"ה משקל גשמי, דמכין שגם פעולותיו של האדם באות מעצם חיותו - עצם הנשמה - לכן גם בנתינת מטבע גשמית, נמצא ה"מטבע של אש" - הקשר הפנימי עם הקב"ה, ולכן מכפרת הנתינה על חטאיו. (ע"פ לקו"ש כרך טו עמ' 390 ואילך - מתוך לקראת שבת)

ונתנו איש פפר נפשו לה' . . . זה | יתנו . . . מחצית השקל הראה לו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל, ואמר לו כזה יתנו (ל, יב"ג. ובפירוש רש"י) והקשו, כמה נתקשה משה רבינו עליו השלום עד שהצריך הקב"ה להראות לו מטבע של אש? ויש לומר דבאמת תמיתה משה היתה, שמחצית השקל הרי באה להיות כופר לנפש על חטא העגל, דלקאורה בחטא כזה שנקרתיים על-ידי זה לגמרי רחמנא-לצלן מהקב"ה, ואיך יתכן שחטא כזה כופר על ידי נתינת מטבע? ולכן הראה לו הקב"ה מטבע של אש שמשקלה מחצית השקל, ללמד שאף שבחיצוניות נראה שאין לאדם כזה

יג דין יתגון כל דעבר על מניניא פלגות סלעא בסלעי קודשא עסרין מעין סלעא פלגות סלעא אפרשוטא קדם יי:

(יג) זה | יתנו כל העבד על הפקדים מחצית השקל בשקל הקודש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה ליהוה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מחצית השקל. לכפר על חצי היום שחטאו, כמו שאמרו ז"ל במסכת

מונה בהמותיו, מכניסין לדיר ומוציאין בפתח קטן אחד [אחד]:

(יג) כל העבד. כמו תעבדנה הצאן על ידי מונה (ירמיה לג א), שכן דרך

וְשָׂדֵה אַחֲזָהּ. עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשְּׂקָל. עֲכָשׁוּ פֶרֶשׁ
 לָךְ כַּמָּה הוּא. גֵּרָה • לְשׁוֹן מְעָה, וְכֵן (שמואל א כ):
 "יבוא להשפתחות לו לאגורת כסף וכפר להם".
 עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשְּׂקָל • שֶׁהַשְּׂקָל הַשְּׁלֵם אֲרַבְעָה
 זוּזִים, וְהַזּוּז מִתְחַלְתּוֹ חֲמֵשׁ מְעוֹת, אֲלֵא כִּי
 וְהוֹסִיפוּ עָלָיו שְׁתּוֹת, וְהַעֲלוּהוּ לְשֵׁשׁ מְעָה כֶּסֶף,
 ו"מחצית השקל" הִנֵּה שְׁאֲמַרְתִּי לָךְ, יִתְּנוּ "תְּרוּמָה
 לָהּ".

כִּי • זֶה יִתְּנוּ • (שמות רבה) הֲרָאָה לוֹ כִּמִּין מִטְּבַע
 שֶׁל אֵשׁ וּמִשְׂקָלָהּ מִחֲצִית הַשְּׂקָל, וְאָמַר לוֹ: כִּזָּה
 יִתְּנוּ. הָעֵבֶר עַל-הַפְּקָדִים • דָּרָךְ הַמּוֹנִין מִעֲבִירִין
 אֶת הַנּוֹמְנִין זֶה אַחֵר זֶה, וְכֵן (ויקרא כז): "כֹּל אֲשֶׁר
 יַעֲבֹר פֶּתַח הַשְּׂבָט", וְכֵן (ירמיה לג): "תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאֵן
 עַל-יְדֵי מוֹנֵה". מִחֲצִית הַשְּׂקָל בַּשְּׂקָל הַקֹּדֶשׁ •
 כִּמִּשְׂקָל הַשְּׂקָל שֶׁקֶצְבָּתִי לָךְ לְשֶׁקֶל בּוֹ שֶׁקְּלִי
 הַקֹּדֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁקְּלִים הָאֲמֹרִין בַּפְּרָשָׁה עֲרִכִין

~ נקודות משיחות קודש ~

הַתְּלִמִּיד וְעֵשָׂה כְּפִי שֶׁלְּמַד, אִךְ אֶת הָאֵשׁ לֹא הִצִּיתָ...
 מִיִּכְן שֶׁהִזְקֵב וְהִפְסֵף נוֹתְרוּ כְּפִי שֶׁהֵם.
 לְפִיכֵךְ הֲרָאָה הַקֹּב"ה לְמֹשֶׁה מִטְּבַע שֶׁל אֵשׁ, לְלַמְדֵנוּ:
 נְתִינַת מִטְּבַע בְּלִבְךָ אֵינָה יְכוּלָה לְשֹׂמֵשׁ כְּפֶרֶשׁ; אִךְ
 כְּשִׁנּוֹתָנִים מִטְּבַע שֶׁל אֵשׁ, בְּחִיַּת וְהִתְלַחֲבוֹת הַבָּאוֹת
 מ'עֵצִים הַנֶּפֶשׁ' שֶׁנִּמְשָׁלָה לְגַר ("גַּר ה' נִשְׁמַת אָדָם"), אֲזִי
 כִּכְח הַמִּטְּבַע לְכַפֵּר עַל הַנֶּפֶשׁ.

שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁמֵּעַ מֹשֶׁה מִן הַקֹּב"ה וְהִרְתִּיעַ לְאַחֲרָיו...
 כִּינֵן שֶׁאֲמַר לוֹ וְנִתְּנוּ אִישׁ כְּפֶרֶשׁ-נֶפֶשׁוֹ, אָמַר מֹשֶׁה: מִי יוּכַל
 לִיתֵן כְּפֶרֶשׁ-נֶפֶשׁוֹ? ... נִטַּל הַקֹּב"ה כִּמִּין מִטְּבַע שֶׁל אֵשׁ
 מִתַּחַת כֶּסֶף הַכְּבוֹד וְהֲרָאָה לוֹ לְמֹשֶׁה: זֶה יִתְּנוּ, כִּזָּה יִתְּנוּ
 (במדבר רבה פרשה יב)
 לְמָה הַדְּבָר דּוֹמֵה? לְאָדָם שֶׁהַחֲלִיט לְלַמַּד אֶת מְלֻאכֶת
 הַצּוּרְפוֹת. הֲלֵךְ אֲצֵל צוּרָה, וְהִלָּה לְמַדוֹ אֶת כָּל הַמְּלֻאכָה.
 אִךְ דְּבַר אֶחָד - הַמּוֹבֵן מֵאֲלֹו - לֹא אָמַר לוֹ: שֵׁשׁ
 לְהִצִּית תַּחֲלָה אֶת הָאֵשׁ מִתַּחַת לְכֶסֶף אוֹ הִזְקֵב. הֲלֵךְ

(לקוטי שיחות' כרך ג, עמוד 529)

יד) כָּל הָעֵבֶר עַל-הַפְּקָדִים מִבֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה:

כִּי • מִבֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה • לְמַדָּךְ כֵּן שְׂאִין פְּחוֹת מִבֵּן-עֲשָׂרִים יוֹצֵא לְצָבָא וְנִמְנָה בְּכָלֵל אֲנָשִׁים.

טו) הָעֵשִׂיר לֹא-יִרְבֶּה וְהִדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמִּחֲצִית הַשְּׂקָל לְתַת אֶת-תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל-נַפְשֹׁתֵיכֶם:

כִּי • לְכַפֵּר עַל-נַפְשֹׁתֵיכֶם • שְׁלֹא תִנְגַּפוּ עַל-יְדֵי מִנְיָן. דְּבַר אַחֵר: "לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם", לְפִי שֶׁרַמְזוּ לָהֶם כֵּן שְׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת, שֶׁנִּכְתַּב כֵּן תְּרוּמַת ה',

טו דְּעִתִּיר לֹא נִסְגִּי וְדַמְסָבֵן לֹא יִזְעַר מִפְּלִגּוֹת סִלְעָא לְמַתֵּן ית אֲפֶרְשִׁיתָא קָדָם יי לְכַפֵּרָא עַל נַפְשֹׁתֵיכוֹן:

שֶׁלֹשׁ פְּעָמִים: אַחַת, תְּרוּמַת אֲדָנִים, שֶׁמִּנְאָן כְּשֶׁתְּחִילוֹ בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן, וְנִתְּנוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִחֲצִית הַשְּׂקָל וְעַלָּה לְמֵאֵת הַכְּפָר, שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לה):

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הִיךְ עֲתִיד הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהִכְרִית וּלְהַשְׁמִיד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי אֲדוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (מִיכה ה ח) תָּרוֹם יָדְךָ עַל צָרִיךְ וְכָל אִיכִיךָ יִכְרַתוּ: תּוֹרַת יד
 (טו) הָעֵשִׂיר לֹא יִרְבֶּה. גְּדִי לְכוּוֹן חֹחֲשׁוֹבֵן. דְּבַר אַחֵר, שְׁלֹא יוּכַל הָעֵשִׂיר לִוְמַר חֲלָקִי גְדוֹל בְּמִקְדָּשׁ יוֹתֵר מִמֶּךָ (מדרש אגדה): תּוֹרַת טו

(בראשית ו טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אִתָּהּ, שְׁנֵינָה לָהּ כְּשֶׁהִכָּה אֶת מִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ח טו) אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הוּא, בְּשָׁלִישִׁית דְּהִינּוּ אִמָּה בַּהּ כְּתִיב (להלן) לֹא יח) וְהַלּוּחֹת כְּתִיבִים בְּאֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים, בְּרִבְעִיעִית שֶׁהִיא סְמוּכָה לְבִתֵּן הֲרָאָה לְמֹשֶׁה הַלְּבָנָה, בְּגוֹדֵל הֲרָאָהוּ מִחֲצִית הַשְּׂקָל שֶׁנֶּאֱמַר זֶה יִתְּנוּ, וּבְכָל

שֶׁבֶת פָּרָק רִבִּי עֲקִיבָא (פט) בְּשֵׁשׁ (להלן) לב א), כֹּא שֵׁשׁ. וְהַשְּׂקָל עֲשָׂרִים גֵּרָה, הַרִי חֲצִיו עֶשֶׂר לְכַפֵּר עַל עֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת שֶׁעָבְרוּ (תנחומא ט). וְאִיתָא (בבבבב פרק) (ראה פרקי דר"א פמ"ח) רִבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמַר חֲמִשָּׁה אֲצַבֵּעוֹת שֶׁל יְמִינוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא פְּלוֹן לְיַחֲוֹד הַגְּאוּלָּה, בְּאֲצַבֵּעַ קְטָנָה כִּזָּה הֲרָאָה לָנֶחַם לְעִשׂוֹת אֶת הַמִּיכָה שֶׁנֶּאֱמַר

צבור של כל שנה ושנה, והשוו בהם עניים ועשירים, ועל אותה תרומה נאמר: "לכפר על נפשתיכם", שהקרבות לכפרה הם באים. והשלישית, היא תרומת המשכן, כמו שנאמר (לקמן לה): "כל מרים תרומת כסף ונחשת" ולא היתה יד כלם שנה בה, אלא איש איש מה שנדבו לבו.

טז ותסב ית כסף פפוריא מן בני ישראל ותתן יתה על פלחן משכן זמנא ויהי לבני ישראל לדכרנא קדם יי לכפרא על נפשתיכון:

וחמשים, שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן, ובחמש הפקודים אף בו נאמר כן (במדבר א): "ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמשים". והלא בשתי שנים היו, ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון בני י"ט שנה שלא נמנו, ובשניה נעשו בני עשרים? תשובה לדבר, אצל שנות האנשים - בשנה אחת נמנו, אבל למנין יציאת מצרים - היו שתי שנים, לפי שליציאת מצרים מניסן, כמו ששינונו במסכת 'ראש השנה', ונבנה המשכן בראשונה, והוקם בשניה, שנתחדשה שנה באחד בניסן. אבל שנות האנשים מניסן למנין שנות עולם המתחילין מתשרי, נמצאו שני המנינים בשנה אחת, המנין הראשון הנה בתשרי, לאחר יום הכפורים שנתרצה המקום לישראל לסלח להם, ונצטוו על המשכן, והשני באחד באיר. על-עבדת אהל מועד. הן אנשים שנעשו בו.

זו ומליל יי עם משה למימר:

יח ותעבד פירא דנחשא ובסיסה נחשא לקדוש ותתן יתה בין משכן זמנא ובין מדבחא ותתן תמן מיא:

מתקן לכיור. לרחצה • מוסב על הכיור. ובין המזבח • מזבח העלה, שכתוב בו שהוא לפני פתח

"וכסף פקודי העדה מאת כפר", ומתם נעשו האדנים, שנאמר "ויהי מאת כפר הכסף וגו'". והשנית אף היא על-ידי מנין, שמנאן משהוקם המשכן, הוא המנין האמור בתחלת חמש הפקודים (במדבר א): "באחד לחדש השני בשנה השנית", ונתנו כל אחד מחצית השקל, והן לקנות מהן קרבות

(טז) ולקחת את-כסף הכפרים מאת בני ישראל ונתת אתו על-עבדת אהל מועד ויהי לבני ישראל לזכרון לפני יהוה לכפר על-נפשתיכם: פ

כש"י ונתת אתו על-עבדת אהל מועד. למדת, שנצטוו למנותם בתחלת נדבת המשכן אחר מעשה העגל, מפני שנכנס בהם מגפה, כמו שנאמר (לקמן לה): "ויגף ה' את העם", משל לצאן החביבה על בעליה, שנפל בה דבר, ומשפסק, אמר לו לרועה: בבקשה ממך, מנה את צאני, ודע כמה נותרו בהם, להודיע שהיא חביבה עליו. ואי אפשר לומר שהמנין הזה הוא האמור בחמש הפקודים, שהרי נאמר בו (במדבר א): "באחד לחדש השני", והמשכן הוקם באחד לחדש הראשון, שנאמר (לקמן ב): "ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים וגו'", וממנין הזה נעשו האדנים, משקלים שלו, שנאמר (לקמן לה): "ויהי מאת כפר הכסף לצקת וגו'", הא למדת, ששתיים היו: אחת בתחלת נדבתן אחר יום הכפורים בשנה הראשונה, ואחת בשנה שניה באיר, משהוקם המשכן. ואם תאמר: וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוים שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות

(יח) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

(יח) ועשית פיור נחשת וכנו נחשת לרחצה ונתת אתו בין-אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים:

כש"י פיור • כמין דוד גדולה, ולה דדים המריקים בפייהם מים. וכנו • פתגומו: "ובסיסה", מושב

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזו והדר

מתוך פירוש רש"י, שפירש לעיל והשנית אף היא על ידי מנין שמנאן משהוקם המשכן, ונמצא לפי זה שמנין השקלים שבאיר שוו לאלו: תורה יז

קשיא, דכי כתיב ומעלה ללידתו של אדם מנינו. לכן נראה לי שלא נמנו אלא פעם אחת, ולפי שיעלו בחודש השני וישלימו לעשרים שנים, גם כן נתנו בראשונה אחר יום הכיפורים של שנה ראשונה. וכן נמי משמע

(טז) ונתת אתו. כאן פירש רש"י דשנות האנשים מניסן לשנות העולם המתחילין מתשרי. תימה, דהניחא למאן דאמר (ר"ח ע) בתשרי נברא העולם, אלא למאן דאמר בניסן נברא העולם מאי איכא למימר. ועוד

שם פתח משפן אהל-מועד, כלומר מזבח לפני אהל מועד, ואין כוונתו לפני אהל מועד, אלא פני משפן קמץא כלפי הדרום, כך שנויה ב'זבחים'.

משפן אהל מועד, והיה הכוונה קמץא ועומד כנגד אור שבין המזבח והמשפן, ואינו מפסיק כלל ביניהם, משום שנאמר (לקמן ט): "ואת מזבח העולה

ויקדשון אהרן ובגויה מנה ית ידיהו ונת רגליהו:

וְרַחְצוּ אֶהָרֶן וּבְגוּיוֹ מִמֶּנּוּ אֶת־יְרֵיָהֶם וְרַגְלֵיהֶם:

ידים ורגלים? מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ומקדשן.

אֶת־יְרֵיָהֶם וְרַגְלֵיהֶם • כבת אחת היה מקדש ידיו ורגליו, וכך שגינו ב'זבחים': כיצד קדוש

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע בזמננו רוצים גם את הפנים?

מקום משפן הכחות הנעלים שבו, כח השכל, חוש הראיה והשמיעה והדבור וכיוצא בזה. ועל-פי-זה יש לפרש החלוק בין קדוש הכהנים להרחיצה לפני התפלה. דבזמן הבית היו ישראל במצב נעלה, וכחותיהם הנעלים - שכלם ומדותיהם היו תמיד בלתי לה' לבדו, ולא היו צריכים לקדש ולטהר את הפנים כי כוחות אלו היו טהורים ממילא. ורק ידיהם ורגליהם שבהם התעסקו בעובדין דחול ובאכילה ושתייה, היו נצרכים לקדוש וטהרה. מה שאין-כן בזמננו, ישנם מצבים בהם האדם משקיע גם את שכלו ולבו בענייני עולם הזה, ולכן לפני התפלה על האדם לטהר לנקות ולקדש גם את פניו בהכנה לתפלה, למען יוכל לעמוד לפני קונו בקדושה ובטהרה. (עלפי 'לקוטי שיחות' כרך לא, עמוד 184 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בפרשתנו מובא הצווי על עשיית הכוונה 'ועשית כוונה' ורחצו אהרן ובגויו ממנו את ידיהם ואת רגליהם (ל, יח"ט). ומצינו ב'ראשונים' (ראה שאלות-ושובות הרשב"א חלק א סימן קצ"א, ועוד) שקשרו את קדוש הכהנים ידיהם ורגליהם לפני העבודה, עם החיוב לרחץ גופו לפני התפלה. והנה כתב הרמב"ם (הלכות תפילה פרק ד הלכה ג) "שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו ואחר-כך תפלה". ויש לענין לשיטתו, מה טעם שברחיצת הכהנים נצטוו לרחץ את ידיהם ואת רגליהם בלבד, ולפני התפלה יש לרחץ גם את הפנים. ויש לבאר זה בדרך הדרוש: החילוק בין הפנים להידיים ורגליהם הוא, שבידיים ורגליים שוכן כח העשייה של האדם, מה שאין-כן הפנים הם

כבמיעלהו למשפן זמנא יקדשון מיא ולא ימותו או כמקרהו למדבחה לשמשא לאסקא קרבנא קדם יי:

בבאם אל-אהל מועד ורחצו-מים ולא ימתו או בגשתם אל-המזבח לשרת להקטיר אשה ליהוה:

ימתו • הא אם לא ירחצו, ימותו. שבתורה נאמר כללות, ומכלל לאו אתה שומע הן. אל-המזבח • החיצון, שאין פאן ביאת אהל מועד, אלא בתצור.

בבאם אל-אהל מועד • (תורת כהנים, פרשת שמיי, זבחים ט): להקטיר שחרית ובין הערבים קטרת, או להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי עבודת אלילים. ולא

כא ויקדשון ידיהו ורגליהו ולא ימותו ותהי להו קדם עלם לה ולבגויה לדריהו:

וְרַחְצוּ יְרֵיָהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יִמָּתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חֶק־עוֹלָם לוֹ וְלוֹרְעוֹ לְדֹרֹתָם: פ

לא ימתו • לחייב מיתה על המשמש במזבח ואינו רחוק ידים ורגלים, שממיתה הראשונה לא שמענו אלא על הנכנס להיכל.

כב ומליל יי עם משה למימר:

וידבר יהוה אל-משה לאמר:

שיעור יומי ליום ראשון ט"ז אדר-א' ושנים מקרא ואחד תרגום - ל - פרשת כיתשא
 כג ואתה קח-לך בשמים ראש מר-דרור חמש מאות וקנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים וקנה בשם חמשים ומאתים:

כן, למה נאמר בו חצאין? גזרת הכתוב היא להביאו לחצאין, להרבות בו שתי הכרעות, שאין שוקלין עין בעין, וכן שנויה ב'כריתות' (דף טו). וקנה-בשם • קנה של בשם, לפי שיש קנים שאינן של בשם, הצרף לומר "בשם". חמשים ומאתים • סף משקל פלו.

כ"י • בשמים ראש • חשובים. וקנמן-בשם • לפי שהקנמן קלפת עץ הוא, יש שהוא טוב ויש בו ריח טוב וטעם, ויש שאינו אלא כעץ, לכה הצרף לומר "קנמן-בשם", מן הטוב. מחציתו חמשים ומאתים • מחצית הכאתו תהא חמשים ומאתים, נמצא פלו חמש מאות, כמו שיעור "מר-דרור". אם

כד וקציעתא מתקל חמש מאה בסלעי קודשא ומשה זיתא מלא הינא:

(כד) וקדה חמש מאות בשקל הקדש ושמן זית היון:

שראוס במים שלא יבלעו את השמן, ואחר-כך הציף עליהם השמן עד שקלט הריח, וקפחו לשמן מעל העקרין.

כ"י • וקדה • שם שרש עשב, ובלשון חכמים: קציעה. היו • י"ב לוגין. ונחלקו בו חכמי ישראל, רבי מאיר אומר: בו שלקו את העקרין. אמר לו רבי יהודה: והלא לסוף את העקרין אינו ספק? אלא

כה ותעבד ותה משח רבות קודשא בסם מבסם עובד בוסמנו משח רבות קודשא י"הא:

(כה) ועשית אתו שמן משחת-קדש רקח מרקחת מעשה רקח שמן משחת-קדש יהיה:

עד שזה קופח מזה, או ריח או טעם, קרוי מרקחת. רקח מרקחת • רקח העשוי על-ידי אגנות ותערובות. מעשה רקח • שם האמן בדבר.

כ"י • רקח מרקחת • 'רקח', שם דבר הוא. והטעם מוכיח שהוא למעלה, וברי הוא כמו רקע, רגע, ואינו כמו (ישעיה נא): "רגע הים", וכמו (שם מב): "רקע הארץ", שהטעם למטה. וכל דבר המערב בתכרו

כו ותרבי בה זת משפן זמנא וזת ארונא דסהדוהא:

(כו) ומשחת בו את-אהל מועד ואת ארון העדות:

כ"י • ומשחת בו • כל המשיחות כמין כ"ף יונית, חוץ משל מלכים, שהן כמין גזר.

כז וזת פתורא וזת כל מנוהי וזת מנרתא וזת מנהא וזת מדבחה דקטרת בוסמאי:

(כז) ואת-השלחן ואת-כל-כליו ואת-המנרה ואת-כליה ואת מזבח הקמרת:

כח וזת מדבח העלמה וזת כל מנוהי וזת פיורא וזת בסיסה:

(כח) ואת-מזבח העלה ואת-כל-כליו ואת-הפיר ואת-כנו:

כט ותקדש יתהון ויהון קדש קודשא כל דיקרב בהון יתקדש:

(כט) וקדשת אתם והיו קדש קדשים כל-הנגע בהם יקדש:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ראשי בשמים (שיר השירים ד יד), וכמו ראשית שמנים ימשחו (עמוס ו ט): תורה כד

הוא חשבון, כמו (ו) כי תשא את ראש בני ישראל (פסוק יב) תרגומו חושבון. דבר אחר, בשמים ראש כמו עם כל

בשמים ראש. לפי שכתב לעיל (כה ו) בשמים לשמן המשחה, פירש כאן הבשמים וסכום חשבונם, וראש

שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי? תלמוד-לומר: "כבשים", מה כבשים ראויים, אף כל ראוי. כל משיחת משכן וכהנים ומלכים מתרגם לשון 'רבווי', לפי שאין צורך משיחתן אלא לגדלה, "כי כן יסד המלך" שזה חנוף גדלתן, ושאר משיחות כגון: רקיקין משיחין, (עמוס ה) "וראשית שמנים ימשחו", לשון ארמית בהן כלשון עברית.

כ"י • וְקִדְשָׁתָּ אֹתָם • משיחה זו מקדשתם להיות "קדש קדשים", ומה היא קדשתם? "כל הנוגע וגו'". כל הראוי לכלי שרת, משנכנס לתוכו, קדוש קדשת הגוף להפסל ביוצא, ולינה וטבול-יום ואינו נפדה לצאת לחלין, אבל דבר שאינו ראוי להם - אין מקדשין. ושנויה היא משנה שלמה אצל מזבח, מתוך שגאמר (לעיל כט): "כל הנוגע במזבח יקדש",

ל וַיֵּת אֶהָרֶן וַיֵּת בְּנוֹהֵי תְּרֵבִי וַתְּקַדֵּשׁ יְהוֹזָבָב לְשֵׁמֶשׂא קְדָמִי :

(ל) וַיֵּת אֶהָרֶן וַיֵּת בְּנוֹהֵי תְּרֵבִי וַתְּקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי :

לא וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמִימְרֵי מֹשֶׁה רַבּוֹת קוֹדֵשׁא יְהִי דִין קְדָמִי לְדַרְיִכּוֹן :

(לא) וְאֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שְׁמֹן מִשְׁחַת-קֹדֶשׁ יְהִיָּה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם :

כ"י • לְדֹרֹתֵיכֶם • (הרריות יא) מִכָּאן לְמַדּוֹ רַבּוּתֵינוּ לומר שכלו קיים לְעֵתִיד לְבֵא. זֶה • בְּגִימַטְרִיא תְּרִיסַר לוֹגִין הֵוּן.

לב על בסרא דאנשא לא יתנסף ובדמותה לא תעבדון כְּנֹתָה קוֹדֵשׁא הוּא קוֹדֵשׁא יְהִי לְכוּן :

(לב) עַל-בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִיָסֵף וּבְמִתְכַנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כְּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יְהִיָּה לְכֶם :

אבל אם פחת או רבה סממנין לפי מדת הין שמן - מתר, ואף העשוי במתכנתו של זה, אין הסף ממנו חביב, אלא הרוקחיו. ובמתכנתו • לשון חשבון, כמו (לעיל ה): "מתכנת הלכנים", וכן "במתכנתה" של קטרת.

כ"י • לֹא יִיָסֵף • בשני יודיין, לשון לא יפעל, כמו (בדים ו): 'למען ייטב לך'. עַל-בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִיָסֵף • מן השמן הזה עצמו. ובמתכנתו לא תעשו כְּמֹהוּ • (כריתות ה) בסכום סממניו, לא תעשו אחר כְּמֹהוּ בְּמִשְׁקַל סַמָּמִין הַלְלוּ, לפי מדת הין שמן,

לג גְּבַר דִּי יְבַסַּס דְּכֹתָה וְדִי יִתֵּן מִנְהָ עַל חֲלוּנֵי וְיִשְׁתַּצֵּי מֵעַמָּה :

(לג) אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כְּמֹהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל-זֶרַח וּנְכַרַת מַעֲמִיו : ס

כ"י • וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ • מאותו של משה. עַל זֶר • שאינו צורך כְּהֵנָה וּמַלְכוּת.

לד וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה סֹב לָךְ בּוֹסָמִין נְטוּפָא וְיִטְרָא וְחִלְבַּנְתָּא בּוֹסָמִין וּלְבוֹנְתָא דְכִיתָא מִתְקַל בְּמִתְקַל יְהִי :

(לד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה קַח-לָךְ סָמִים נְטוּף וּשְׁחַלְתָּ וְחִלְבַּנְתָּ סָמִים וּלְבַנְתָּ זֶכֶה כֹּד בְּבַר יְהוָה :

כצפרן, ובלשון המשנה קרוי 'צפרן', וזהו שתרגם אונקלוס: 'וטופרא'. וְחִלְבַּנְתָּ • בשם שריחו רע וקורין לו גלבנ"א, ומנאה הפתוב בין סממני

כ"י • נְטוּף • הוא צרי, ועל שאינו אלא שרף הנוסף מעצי הקטף, קרוי נטף, ובלע"ז גומ"י, והצרי קורין לו טריאק"ה. וּשְׁחַלְתָּ • שגש בשם חלק ומצהיר

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שרוצין לשקול. ויש מי שפירש, שלא ניח משקל במשקלו. ופירש רש"י, שלא יעשה כדרך השוקלים כששוקלין דבר אחד ורוצין לשקול לדבר אחר כזה, נוטלין מן המאזנים את החפץ ששקלו, ואחר כן שוקלין כנגד אותו דבר ששקלו החפץ

(דכתובות) [בדכריתות] (ה) אמרו, שלא ניח משקל במשקלו. ופירש רש"י, שלא יעשה כדרך השוקלים כששוקלין דבר אחד ורוצין לשקול לדבר אחר כזה, נוטלין מן המאזנים את החפץ ששקלו, ואחר כן שוקלין כנגד אותו דבר ששקלו החפץ

(לג) אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כְּמֹהוּ. וכן בני קטורת (פסוק לח), לפי שאין דרך להשתמש בשרביט של מלך. וכן אמרו תנ"ל (ר"ה ב) שלא יעשה אדם בית תבנית היכל, ולא מגורה של שבעה: תורה לד (לד) כֹּד כְּבַד. בפרק קמא

שֶׁהַשְּׂבִלֶת וְגֵרָד אֶחָד, שֶׁהִגְרָד דוֹמָה לְשִׁבְלֶת. הַקּוֹשֵׁט וְהַקְּלוֹפָה, וְהַקְּנָמוֹן, הָרִי אֶחָד עֶשֶׂר. בּוֹרִית פְּרָשִׁינָה אֵינוֹ נִקְטָר, אֲלָא בּוֹ שְׁפִין אֶת הַצֶּפְרָן לְכַנָּה, שֶׁתְּהֵא נֶאֱהָ. **בַּד בְּבַד יִהְיֶה** • אלו הארבעה הנזכרים כאן יהיו שוין משקל במשקל, כמשקלו של זה זה כף משקלו של זה, וכן שנינו: הצרי והצפרן, החלבנה והלבונה, משקל שבעים שבעים מנה. ולשון 'בד' נראה בעיני שהוא לשון יחיד, אחד באחד יהיה, זה כמו זה.

הקטרת, ללמדנו, שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגדת תעניותינו ותפלותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו. **סמים • אחרים. ולבנה זפה** (כריתות ו) מכאן למדו רבותינו: אחד עשר סממנין נאמרו לו למשה בסיני: מעוט "סמים", שנים. נטף ושחלת וחלבנה – שלשה, הרי חמשה. "סמים", לרבות עוד כמו אלו, הרי עשר. ולבנה, הרי אחד עשר, ואלו הן: הצרי והצפרן, החלבנה והלבונה, מור וקציצה, שבלת-גרד וכרפס, הרי שמונה,

לה ומעבד יתה קטרת בוסמין בסם עובד בוסמנו מערב דכי קודשא:

ז"י ◀ **ממלח** • בתרגומו: 'מערב', שיערב שחיקתן יפה יפה, זה עם זה. ואומר אני, שדומה לו (יבנה א): "וייראו המלחים", (יחזקאל כז) "מלחין וחבלין", על שם שמהפכין את המים במשטות כשמנהיגים את

הספינה, כאדם המהפך בכף ביצים טרופות לערבן עם המים, וכל דבר שהאדם רוצה לערב יפה יפה מהפכו באצבע, או בכף. **ממלח טהור קדש** • ממלח יהיה, וטהור יהיה, וקדש יהיה.

ז"י ◀ **ממלח** • בתרגומו: 'מערב', שיערב שחיקתן יפה יפה, זה עם זה. ואומר אני, שדומה לו (יבנה א): "וייראו המלחים", (יחזקאל כז) "מלחין וחבלין", על שם שמהפכין את המים במשטות כשמנהיגים את

ליותשחוק מנה ומדיק ותמן מנה קדם סהדיתא במשפן זמנא די אומן מימרי לך תמן קדש קודשין תהי לכון:

ז"י ◀ **ושחקת ממנה הדיק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם:**

ז"י ◀ **אשר אועד לך שמה** • כל מועדי דבור שאקבע לך, אני קובעם לאותו מקום.

ז"י ◀ **ונתתה ממנה וגו'** • היא קטרת שבכל יום ויום, שעל המזבח הפנימי שהוא באהל מועד.

לוקטרת בוסמין די תעבד בדמותה לא מעבדון לכון קודשא תהי לך קדם יי:

ז"י ◀ **והקטרת אשר תעשה במתכנתה לא תעשו לכם קדש תהיה לך ליהוה:**

ז"י ◀ **במתכנתה** • במנין סממניה. **קדש תהיה לך לה'** • שלא תעשנה אלא לשמי.

לח גבר דיעבד דכותה לארמא בה וישתמי מעמה:

ז"י ◀ **איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו: ם**

ז"י ◀ **להריח בה** • אבל עושה אתה במתכנתה משלך, כדי למסרה לצבור.

לא (א) **וידבר יהוה אל-משה לאמר:**

ב חזי דרביתי בשום בצלאל בר אורי בר חור לשבטא דיהודה:

ז"י ◀ **ראו קראתי בשם בצלאל בן-אורי בן-חור למטה יהודה:**

ז"י ◀ **קראתי בשם** • לעשות מלאכתי, את בצלאל.

דעת זקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

(ב) בצלאל בן אורי בן חור. לכה הזכיר באהליאב אלא אביו (פסוק ו), להמשכן בא לכפר על מעשה העגל, הזכיר בבצלאל אביו אביו מה שלא לפי שחור נהרג על מעשה העגל, לכן נזכר כאן במשכן: תורה ג

(ג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים רֹחַ אֱלֹהִים בְּחַכְמָה וּבְתַבּוּנָה
 וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:
 ג וַיֹּאשְׁלֶמֶת עִמָּה רֹחַ מִן קָדֶם יי בְּחַכְמָתָא
 וּבְסוּכְלִתְנֹו וּבְמִדְעָה וּבְכָל עֵבִידָא:

כ"ט • מה שאדם שומע דברים מאחרים ולמד. ובתבונה • מבין דבר מלבדו, מתוך דברים
 שלמד. ובדעת • רוח הקדש.

(ד) לְחֹשֶׁב מַחְשְׁבַת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת:
 כ"ט • לחשב מחשבת • אריגת מעשה חושב.

(ה) וּבַחֲרֻשֵׁת אֶבֶן לְמִלֵּאת וּבַחֲרֻשֵׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת
 בְּכָל־מְלָאכָה:
 ה ובאמנות אבן טבא לאשלמא ובנרות
 אעא למעפד בכל עבדא:

כ"ט • ובחרשת • לשון אמנות, כמו (ישעיה מ): "חרש
 חכם", ואונקלוס פרש ושנה בפרוש, שאמן אבנים
 קרוי 'אמן', וחרש עץ קרוי 'נגר'. למלאת •
 להושיבה במשפצת שלה במלואה לעשות
 המשפצת למדת מושב האבן ועביה.

(ו) וַאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי אֹתוֹ אֶת אֱהִי'אֵב בֶּן־אֲחִיסָמֶךְ
 לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב כָּל־חֲכָמֵי־לֵב נֹתְתִי חֲכָמָה וְעָשׂוֹ
 אֶת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ:
 וואנא הא יהבית עמה ית אהליאב בר
 אחיסמך לשבטא דדן ובלבא כל חכימי
 לבא יהבית חכמתא ויעבדון ית כל די
 פקדתך:

כ"ט • ובלב כל חכמי לב וגו' • ועוד שאר חכמי לב שבכם וכל אשר נתתי בו חכמה, "ועשו את כל אשר
 צויתך".

(ז) אֶת אֱהֵל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֶן לַעֲדֹת וְאֶת־הַכֹּפֶרֶת
 אֲשֶׁר עָלָיו וְאֶת כָּל־כְּלֵי הָאֱהֵל:
 כ"ט • את הארון לעדת • לצרף לוחות העדות.

(ח) וְאֶת־הַשְּׁלֶחַן וְאֶת־כְּלָיו וְאֶת־הַמִּנְחָה הַטְּהֹרָה
 וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הָאֱהֵל וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:
 כ"ט • הטהרה • על שם זקה טהור (מנחות ט).

(ט) וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וְאֶת־הַכִּיּוֹר
 וְאֶת־כַּנּוֹ:
 ט ואת מדבחה העולה ואת כל כליה ואת הכיור
 פיורא ואת כסיסה:

(י) וְאֶת בְּגָדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן
 וְאֶת־בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן:
 ואת בגדי השרד פירש רש"י
 דאין זה בגדי כהונה, אלא בגדי תכלת
 ואת בגדי בניו לכהן:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(י) ואת בגדי השרד פירש רש"י
 וארגמן האמורים בפרשת מסעות,
 דכתיב (במדבר ד יג) ופרשו עליו בגד
 ארגמן. ואין נראה, דבכל התלמוד
 (יומא עב.) קרי להו בגדי כהונה: תורה יא

זו
וְהָאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בְּגְדֵי שָׂרָד לְשֵׁרֵת
בְּקֹדֶשׁ, וְלֹא הִזְכֵּר שֵׁשׁ עֲמָהֶם. וְאִם בְּבְגְדֵי כְהֵנָה
מְדַבֵּר, לֹא מְצִינּוּ בְּאֶחָד מֵהֶם אֲרָגְמָן אוֹ תוֹלַעַת שָׁנִי
בְּלֹא שֵׁשׁ. בְּגְדֵי הַשָּׂרָד • יֵשׁ מִפְּרָשִׁים לְשׁוֹן עֲבֹדָה
וְשֵׁרֵת, כְּתַרְגוּמוֹ 'לְבוּשֵׁי שְׂמוּשָׂא', וְאִין לוֹ דְמִיּוֹן
בְּמִקְרָא. וְאִנִּי אוֹמֵר שֶׁהוּא לְשׁוֹן אֲרָמִי פְתַרְגוּם שֶׁל
"קְלָעִים" וְתַרְגוּם שֶׁל "מְכַבֵּר", שֶׁהֵיוּ אֲרוּגִים בְּמַחַט,
עֲשׂוּיִים נְקָבִים נְקָבִים, לְצִדֵּי"ן בְּלַע"ו.

כ"ט • וְאֵת בְּגְדֵי הַשָּׂרָד • אוֹמֵר אֲנִי לְפִי פְשׁוּטוֹ שֶׁל
מִקְרָא, שְׂאִי־אֶפְשֵׁר לוֹמַר שֶׁבְּבְגְדֵי כְהֵנָה מְדַבֵּר, לְפִי
שְׂנַאֲמַר אֶצְלָם: "וְאֵת־בְּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן
וְאֵת־בְּגְדֵי בְנָיו לְכַהֵן", אֲלֵא אֵלוֹ בְּגְדֵי הַשָּׂרָד, הֵם
בְּגְדֵי הַתְּכֵלֶת וְהָאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי, הָאֲמֹרִים
בְּפֶרֶשֶׁת מִסְעוֹת (במדבר ד'): "וְנָתַנּוּ עָלָיו בְּגָד תְּכֵלֶת",
"וְנָתַנּוּ עָלָיו בְּגָד אֲרָגְמָן", "וְנָתַנּוּ עֲלֵיהֶם בְּגָד תוֹלַעַת
שָׁנִי". וְנִרְאִין דְּבָרֵי, שְׂנַאֲמַר (לְקַמֵּן ט): "וּמִן הַתְּכֵלֶת

יא וְיָת מִשְׁחָא דְרַבּוּתָא וְיָת קִטְרַת בּוּסְמָיָא לְקוּדְשָׁא כָּל דִּי פְקֻדְתָּהּ יַעֲבֹדוּן:
(יא) וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת־קִטְרֵת הַסַּמִּים לְקוּדֶשׁ כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָךְ יַעֲשׂוּ: פ

כ"ט • וְאֵת־קִטְרֵת הַסַּמִּים לְקוּדֶשׁ • לְצַרְף הַקִּטְרֵת הַהֵיכָל שֶׁהוּא קוּדֶשׁ.

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
יב וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה לְמִימַר:

יג וְאֵת מִלַּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר בְּרַם
יָת יוֹמֵי שְׂבִיעָא דִּי לִי תִטְרוּן אַרְי אַתְּ הִיא
בִּין מִימְרֵי וּבִינִיכּוֹן לְדְרִיכּוֹן לְמַדַּע אַרְי
אַנָּא יי מְקַדְשִׁכּוֹן:

יג וְאֵתָה דְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֵת־
שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בִּינִי וּבִינֵיכֶם
לְדִרְתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְשְׁכֶם:

כ"א אֶכ"י"ן וְ"ק"י"ן מַעוּטִין, לְמַעַט שַׁבַּת מִמְּלֹאכֶת
הַמִּשְׁכָּן. כִּי אוֹת הוּא בִּינִי וּבִינֵיכֶם • אוֹת גְּדוּלָה
הִיא בִּינֵינוּ, שַׁבְּתֹרַתִּי בְּכֶם בְּהִנְחִילִי לְכֶם אֵת יוֹם
מְנוּחָתִי לְמְנוּחָה. לְדַעַת • הָאֲמוֹת בָּהּ, "כִּי אֲנִי ה'
מְקַדְשְׁכֶם".

כ"א • וְאֵתָה דְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • וְאֵתָה, אַף־עַל־
כִּי שֶׁהַפְּקוּדֹתֶיךָ לְצִוּוֹתֶם עַל מְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן, אַל יִקַּל
בְּעֵינֶיךָ לְדַחוֹת אֵת הַשַּׁבַּת מִפְּנֵי אוֹתָהּ מְלֹאכָה. אַךְ
אֵת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ • אַף־עַל־כִּי שֶׁתִּהְיוּ רְדוּפִין
וְזָרִיזִין בְּזָרִיזוֹת הַמְּלֹאכָה, שַׁבַּת אַל תִּדְחָה מִפְּנֵיהָ.

יד וְתִטְרוּן יָת שַׁבְּתָא אַרְי קוּדְשָׁא הִיא לְכוּן
מִחֲלָלְנָה אֲתַקְטָלָא יִתְקַטַּל אַרְי כָּל דִּיעֲבַד
בָּהּ עֲבִידָא וְיִשְׁתַּצִּי אֲנִישָׂא הַהוּא מַגּוּ
עֲמָה:

יד וְשִׁמְרֹתֶם אֶת־הַשַּׁבַּת כִּי קוּדֶשׁ הוּא לְכֶם
מִחֲלָלֶיהָ מוֹת יוֹמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָּהּ מְלֹאכָה
וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרַב עַמִּיהָ:

כ"א • מוֹת יוֹמָת • אִם יֵשׁ עֲדִים וְהִתְרָאָה. וְנִכְרְתָה • בְּלֹא הִתְרָאָה. מִחֲלָלֶיהָ • הַנּוֹחֵג בָּהּ חוֹל בְּקֹדֶשְׁתָּהּ.

טו שְׂתָא יוֹמִין יִתְעַבַּד עֲבִידָא וּבִיּוֹמָא
שְׂבִיעָאָה שַׁבַּת שַׁבְּתָא קוּדְשָׁא קָדָם יי כָּל
דִּיעֲבַד עֲבַדְתָּא בִּיּוֹמָא דְשַׁבְּתָא אֲתַקְטָלָא
יִתְקַטַּל:

טו שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלֹאכָהּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן קוּדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלֹאכָהּ
בַּיּוֹם הַשַּׁבַּת מוֹת יוֹמָת:

כ"א שְׂאָסוּר בְּכָל מְלֹאכָה, אֶפְלוּ אֲכָל נֶפֶשׁ. וְכֵן יוֹם
הַכַּפּוּרִים, שְׂנַאֲמַר בּוֹ: (ויקרא כג): "שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן הִיא

כ"א • שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן • מְנוּחַת מְרְגוּעַ, וְלֹא מְנוּחַת
עֲרָאִי: (שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן • לְכַף כְּפָלוּ הַכְּתוּב, לוֹמֵר

דַּעַת זְקִינִים מִבְּעֵלֵי הַתּוֹסֵפוֹת - עוֹז וְהָדָר

יג) אַךְ אֵת שַׁבְּתֹתַי. אַף עַל כִּי שְׂצִוִּיתִי לְכֶם עַל מְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן, לֹא נִיתְּנָה שַׁבַּת לְדַחוֹת בְּעֵבְרָהּ. וּמִכָּאן יֵשׁ לְלַמּוֹד
שֶׁכָּל מְלֹאכּוֹת שְׂבִימְשָׁן אֲסוּרוֹת לְעֹשׂוֹת בְּשַׁבַּת: תוֹרַה יד

במלאכת אכל נפש). קדש לה' • שמירת קדש
לשמי ובמצותי.

לכם", אסור בכל מלאכה. אבל יום טוב לא נאמר בו כיום הראשון שבתון וכיום השמיני שבתון" (ש), אסורים בכל מלאכת עבודה, ומתרים

טו ויטרונו בני ישראל ית שבתא למעבד ית שבתא לדריהון קים עלם:

(טו) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדרתם ברית עולם:

יז בין מימרי ובין בני ישראל את היא לעלם ארי שתא יומין עבד יי ית שמאי וית ארעא וביומא שביעאה שבת ונח:

(יז) ביני ובין בני ישראל הוא לעלם פיששת ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ וכיום השביעי שבת וינפש: ס

ולא ייגע" וכל פעלו במאמר, הכתיב מנוחה לעצמו? לשבר האזן מה שהיא יכלה לשמע.

ט"ז • וינפש • כתרגומו ונח, וכל לשון 'נפש' הוא לשון 'נפש', שמישיב נפשו ונשימתו בהרגיעו מטרח המלאכה, ומי שבתוב בו (שיעור ט): "לא ייעף

~ יום שני י"ז אדר-א' ~

יח ויהב למשה פד שיצי למללא עמה בטורא דסיני תרין לוחי סהדותא לוחי אבנא כתיבין באצבעא דיי:

(יח) ויתן אל-משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדת לחת אבן כתבים באצבע אלהים:

"ויקהל". אשר על פן, בצווי הקדוש-ברוך הוא כתיב: "מאת כל איש", דהינו גם ערב-רב, כמו שדרשו רבותינו זכרונם-לברכה: "איש איש", מלמד וכו'. ומשה בצווי אמר לישראל "קחו מאתכם" דיקא, ולא מערב-רב, לפי שהם גרמו בגזקין, וקל להבין). ככלתו • "ככלתו" כתיב חסר, שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן, שלא היה יכל ללמד פלה בזמן מועט פזה. דבר אחר: מה פלה מתקשטת בעשרים וארבעה קשוטין, הן האמורים בספר ישעיה, אף תלמיד חכם צריך להיות בקי בעשרים וארבעה ספרים. לדבר אתו •

ט"ז • ויתן אל משה וגו' • אין מקדם ומאחר בתורה, מעשה העגל קודם לצווי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי ב"ז בתמוז נשתברו הלוחות, וכיום הכפורים נתרצה הקדוש-ברוך הוא לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן, והוקם באחד בניסן. (צריך עיון טובא, דלמא הכל פסדר, וצווי הקדוש-ברוך הוא למשה היה בארבעים ימים הראשונים, טרם עשותם העגל, וקדם רדתו מההר עשו את העגל, ומשה לא הגיד לישראל צווי המשכן עד למחרת יום הכפורים, שהיו ישראל מרצים להקדוש-ברוך הוא, וכן הוא בהדיא ב'זהר' •

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

דרין בחצר אחת [אם אין זה נותן ערוך וזה נותן ערוך שמא מיתרין הם לטלטל בשבת, אבל אם דר אדם אחד בחצר אחד גדול] אפילו פאנטוכיא מותר לטלטל בכולה, והקדוש-ברוך הוא השמים כסאו והארץ הדום רגליו ומלוא כל הארץ כבודו והכל שלו, לפיכך יכול לטלטל בכל העולם בלוי (תנחומא א): תורה יח

ואמרת לך מה נשפית משאר בני אדם. אמר ליה דמרי צבי, כלומר מלך מלכי המלכים רצה שיכבדוני שעשאני מלך. אמר לו כך שבת רצה מלך מלכי המלכים שיכבדוהו. אמר לו למה הוא עושה בו מלאכה, שמוציא מרשות לרשות רוחות ונשמים. אמר לו יודע אני כך שאתה בקי בתורת היהודים, ושני בני אדם

(יז) וכיום השביעי שבת וינפש. ואמר הרב יהודה חסיד שמפאן יש רמו לנשמה תרה בשבת, קח סופי חיבות הללו ויהיו 'שמים'. ומעשה בטורנוסורופוס הרשע שפגע את רבי עקיבא ביום השבת, אמר לו מה היום מיומים, אמר לו מה גבר בגוברין. אמר לו מאי אמרית לך ומאי אמרת לי כו'. מאי שנא שבת משאר הימים,

וְשׁוֹנִין אֶת הַהֲלָכָה שְׁנֵיהֶם יחד. לַחַת • לַחַת" כְּתִיב, שֶׁהֵיוּ שְׁתֵּיהֶן שְׁוֹת.

הַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים שֶׁב"וֹאֵלָה הַמְשַׁפְּטִים". לְדַבֵּר אֹתוֹ • מִלְמַד שֶׁהָיָה מִשֶּׁה שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְחֹזֵרִין

א וְחֻזָּא עֲמָא אַרִי אֹחֵר מִשֶּׁה לְמַחַת מִן טוֹרָא וְאַתְּכַנֵּשׁ עֲמָא עַל אַהֲרִין וְאַמְרוּ לֵהּ קוּם עִבְד לְנָא דְחַלְן דִּיהֲכוּן קְדַמְנָא אַרִי דִּין מִשֶּׁה גְבַרָא דִּי אֶסְקְנָא מֵאַרְעָא דְמַצְרַיִם לֹא יִדְעָנָא מַה הָיָה לֵהּ:

לב (א) וַיֵּרָא הָעָם כִּי בִשֵׁשׁ מִשֶּׁה לָרַדַּת מִן־הַהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם | עֲשֵׂה־לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי־זָה | מִשֶּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֲלָנוּ מֵאַרְצָן מִצְרַיִם לֹא יִדְעָנוּ מַה־הָיָה לוֹ:

בְּאוֹ שֵׁשׁ שָׁעוֹת וְלֹא בָּא וְכו', כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת שְׁבַת (דף פט). וְאִי אֶפְשֵׁר לֹאמַר שֶׁלֹּא טַעַן אֱלָא בְּיוֹם הַמַּעֲזָן, בֵּין קִדְשׁ חֲצוֹת בֵּין לְאַחַר חֲצוֹת, שֶׁהָרִי לֹא יָרַד מִשֶּׁה עַד יוֹם הַמַּחֲרַת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁכְּמוּ מִמַּחֲרַת וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת". אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ • אֲלֵהוֹת הַרְבֵּה אוֹו לֵהֶם. כִּי זֶה מִשֶּׁה הָאִישׁ • כִּמְיִן דְּמוֹת מִשֶּׁה הַרְאָה לֵהֶם הַשֵּׁטֶן שֶׁנֹּשָׂאִים אוֹתוֹ בְּאוֹרֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם. אֲשֶׁר הֵעֲלָנוּ מֵאַרְצָן מִצְרַיִם • וְהָיָה מוֹרָה לָנוּ הַדְרָךְ אֲשֶׁר נַעֲלָה בָּהּ. עַתָּה, צְרִיכִין אָנוּ לְאַלְהוּת אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ.

כ"ט • כִּי בִשֵׁשׁ מִשֶּׁה • כְּתַרְגוּמוֹ, לְשׁוֹן אַחֵר, וְכֵן: "בִּשְׁשׁ רַכְבּוֹ" (שופטים ה), "וַיִּחִילוּ עַד בּוֹשׁ" (שם ג), כִּי כְּשֶׁעָלָה מִשֶּׁה לָּהָר, אָמַר לֵהֶם: לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם אָנִי בָּא, בְּתוֹךְ שֵׁשׁ שָׁעוֹת. כְּסִבּוּרִים הֵם שְׁאוֹתוֹ יוֹם שֶׁעָלָה – מִן הַמַּנְזָן הוּא, וְהוּא אָמַר לֵהֶם שְׁלָמִים, אַרְבָּעִים יוֹם וְלִילוֹ עִמּוֹ, וְיוֹם עֲלִיתוֹ אֵין לִילוֹ עִמּוֹ, שֶׁהָרִי בּוֹ בְּסִינַי עָלָה, נִמְצָא יוֹם אַרְבָּעִים בִּי"ז בְּתַמּוּז, בְּט"ז בָּא הַשֵּׁטֶן וְעַרְבַב אֶת הָעוֹלָם וְהָרָאָה דְּמוֹת חֲשׂוֹף וְאַפְלָה וְעַרְבוּבָא, לֹאמַר: וַדַּאי מֵת מִשֶּׁה, לְכַף בָּא עַרְבוּבָא לְעוֹלָם. אָמַר לֵהֶם: מֵת מִשֶּׁה, שֶׁכָּבַר

~ נקודות משיחות קודש ~

כְּנָגַד "רַגַע קָטָן עֹבְתִיךְ", אֱלָא עֲלִיָה נִצְחִית שְׁאִין אַחֲרֶיהָ גְלוּת, וְאַדְרָבָּה – מִתּוֹסְפוֹת עוֹד עֲלִיּוֹת, עֲלִיָה אַחַר עֲלִיָה עַד אֵין קֵץ, "יִלְכוּ מִחֵיל אֶל חֵיל יִרְאָה אֶל אֱלֹקִים בְּצִיּוֹן". נוֹסֵף לְכָל שֶׁפֵּל יִרְיָדָה הִיא צָרֵךְ עֲלִיָה, הָרִי בְּנוֹגַע לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל – הִירְיָדָה עֲצֻמָּה לְאַמִּיתָתָה אֵינָה יִרְיָדָה, אֱלָא הַדְרָךְ לְעֲלִיָה נַעֲלִית יוֹתֵר שֶׁלֹּא בְּעָרֵךְ. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגַע לְחֻטָּא הַעֲגָל (שֶׁבְדִּגְמַת חֻטָּא עֵץ־הַדַּעַת) – כִּפְפָרְשׁ בְּגִמְרָא, שֶׁ"לֹא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֲגָל אֱלָא לִיתֵן פְּתַחוֹן פֶּה לְכַעֲלֵי־תְשׁוּבָה", "לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה", אֱלָא "גִּזְרַת הַמֶּלֶךְ הִיְתָה כּוֹ כְּדִי לִיתֵן פְּתַחוֹן פֶּה לְכַעֲלֵי־תְשׁוּבָה".

(התוודעויות תשנ"ב, כרך ב' עמוד 341)

...כְּפִי שֶׁחֲסִידוֹת מְבַאֲרַת אֶת מֵאֵמֶר חֲכָמֵינוּ ז"ל עַל הַפְּסוּק "נוֹרָא עֲלִיָה עַל בְּנֵי אָדָם", שֶׁחֻטָּא עֵץ־הַדַּעַת בָּא עַל־יְדִי־זֶה שֶׁ"עֲלִיָה נִתְלָה בּוֹ" (בְּאָדָם הָרֵאשׁוֹן) – שֶׁזֶה שֶׁ"לִפְעָמִים גּוֹבֵר הָרַע דִּי־צָר־הָרַע עַל הָאָדָם וַיִּחַטָּא" הָרִי זֶה מִשׁוּם שֶׁ"מִלְמַעְלָה הִסִּיתוֹ עֲלֵיו הַיִּצְרָה־הָרַע לְהִבְיֹאוֹ לְחַטָּא זֶה". שֶׁכֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצַּד־עֲצָמָם אֵינֶם שִׂכִּים כָּלֵל וְכָלֵל לְעַנְיֵן הַחֻטָּא חֲסִי־וְשְׁלוֹם, וְכָל הָעַנְיָן בָּא רַק בְּגִלְלָה זֶה שֶׁהַקְּב"ה בְּחִסְדּוֹ הַגְּדוֹל רָצָה לְהִבְיֹא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֲלִיָה חֲכִי גְדוֹלָה (לְמַעַל מִמַּעַבְבֵּם מִצַּד־עֲצָמָם), לְכֵן "עֲלִיָה נִתְלָה בּוֹ" וְנַעֲשִׂית יְרִידָה לְפִי שֶׁעָה (עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁנֶּאֱמַר "בְּרַגַע קָטָן עֹבְתִיךְ") וּבְחִיצוֹנִיּוֹת (רַק לְמִרְאָה עֵינַיִם), בְּכַדִּי לְהִבְיֹא אֶת הָעֲלִיָה שֶׁלֹּא בְּעָרֵךְ, וְלֹא רַק עֲלִיָה לְרַגַע קָטָן

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יְדוּ. וְהָא דְכְּתִיב (פסוק ח) וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לוֹ, לְכַבּוֹד הָיָה וְלֹא לְשֵׁם עֲבוּדָה יְרָה: תורה ב

אֲשֶׁר יִגְוִי. וּמַה שֶׁאֲמַר דְּרֹד (תהלים קו) וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר, שֶׁהִמְירוּ [אֶת] מִשֶּׁה שֶׁעָשָׂה לֵהֶם הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא כְּמַה נִּסִּים עַל

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶהְרֶן פָּרְקוּ נִזְמוֹ הַזֹּהָב אֲשֶׁר בְּאוּזְנֵי נְשִׂיכֵם בְּנֵיכֶם וּבְנֵיתֵיכֶם וַהֲבִיאוּ אֵלַי:

בַּאֲמַר לְהוֹן אֶהְרֶן פָּרְקוּ קִדְשֵׁי דְדִהְבָּא דִּי בְּאוּזְנֵי נְשִׂיכֹן בְּנִיכֹן וּבְנֵיתִיכֹן וְאִתִּי לְוִתִּי:

עֲצֻמְן. פָּרְקוּ • לְשׁוֹן צְוּי, מִגְזֵרַת 'פָּרַק' לְיַחֲד, כְּמוֹ 'בְּרָכוּ' מִגְזֵרַת 'בְּרַךְ'.

כִּי"ש" בְּאוּזְנֵי נְשִׂיכֵם • אָמַר אֶהְרֶן בְּלִבּוֹ: 'הַנְּשִׂימִים וְהַיְלָדִים חֲסִים בְּתַכְשִׁיטֵיהֶן הֵן, שְׁמָא יִתְעַכֵּב הַדְּבָר וּבִתְוֹךְ כֶּף יָבֵא מִשָּׁה, וְהֵם לֹא הִמְתִּינוּ וּפָרְקוּ מֵעַל

(ג) וַיִּתְּפָרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמוֹ הַזֹּהָב בְּאוּזֵיהֶם וַיְבִיאוּ אֶל־אֶהְרֶן:

גִּוְאִתְּפָרְקוּ כָּל עֲמָא יְת קִדְשֵׁי דְדִהְבָּא דִּי בְּאוּזְנֵיהוֹן וְאִתִּי לְאֶהְרֶן:

בְּלַע"ז. אֶת נִזְמוֹ • כְּמוֹ מִנְזָמִי, כְּמוֹ (לעיל ט): "כְּצִאֲתֵי אֶת הַעִיר", מִן הַעִיר.

כִּי"ש" וַיִּתְּפָרְקוּ • לְשׁוֹן פְּרִיקַת מִשָּׂא. כְּשִׁנְטָלוּם מִאֲזוּגֵיהֶם, נִמְצְאוּ הֵם מִפְּרָקִים מִנְזָמֵיהֶם, דִּישְׁקִרִי"ר

~ נקודות משיחות קודש ~

לבנות משכן. דהיינו, שהאשה (וכן הבת או האחות) צריכה לעשות מהבית – משכן, ולא להניח שתהיה נתינת-מקום עבור "עגל הזהב".

כלומר: אפילו אם נרצשת איזו נטיה שבשביל כסף צריכים לותר על ענין של יהדות – צריכה האשה לעמוד בתקף ולצעק: כיון שהבית צריך להיות משכן ומקדש להקב"ה, שיוכל לומר עליו "ושכנתי בתוכם", כלומר, בבית זה אהגלה עם הקדושה והאור שלי – אי־אפשר לותר על ענינים של יהדות!

. . . וכשם שבנימים ההם פעלו הנשים שעגל הזהב שרפוהו וטחנהו ונעשה לאפר ועשן, ואילו המשכן נבנה (בעזרתן של הנשים שהן היו הראשונות לסיע בבניית המשכן והמקדש) באופן שקרשי המשכן עומדים וקמים לעולם, עד לעתיד־לבא (פך־איתא במדרשי חכמינו ו"ל), כמו־כן בדרך דעקבתא דמשיחא שהוא הגלגול של הדור ההוא, בידין של הנשים למנוע את ענין "עגל הזהב", היינו שהשתתפוֹהָ לְכֶסֶף תוֹךְ כְּדִי וּתוֹר על עניני יהדות. ואדרבה, לנצל את הכסף שמשיגים, כדי לעשות מפתיהן משכן ומקדש להשראת השכינה.

(תורת מנחם, כרך טו, עמ' 66)

איתא בכתבי האר"ז"ל, שהדור עתה, הינו דרא דעקבתא דמשיחא, הוא גלגול של דור המדבר:

בדור המדבר היה חטא העגל, שבו נאמר "ויתפרקו... את נזמי הזהב אשר באזניהם" – האנשים דוקא, ולא הנשים, שלא רצו לתת עבור העגל; ולעומת זאת, בנדבת המשכן נאמר "ויבאו הנשים על הנשים", עם הנשים וסמוכין אליהם". הינו, שהנשים קדמו.

. . . וזהו הטעם שבדרך דעקבתא דמשיחא תלמיד־י חכמים נשמעים לנשותיהם – שבזה מתבטאת העובדה שהנשים שבדור המדבר (שהגלגול שלו הוא בדרך דעקבתא דמשיחא) התנהגו כדבעי, מה־שאינ־כן הנשים.

והרי כל עניני התורה הם (לא ספור דברים, אלא) "תורה" – מלשון הוראה:

לשון נשים שסבירות שהענינים צריכים להתנהל על־ידי הבעלים, והבעלים צריכים להשיג פונסה, וכל שאר הענינים הם טפלים, ובלבד שהבעל ביא הביתה כד־וכך דולרים שיוכלו לנהל את הוצאות הבית.

ועל כן ההוראה מהאמור לעיל – שהנשים צריכות לדעת שדורנו זה הוא גלגול של דור המדבר. ולכן, ענינן הוא

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ב) פָּרְקוּ. אֶהְרֶן לְשֵׁם שְׁמִים נִתְפוּוֹן, אָמַר: אִם אוֹמַר לְהֵם כָּלֵב אוֹ נַחְשׁוֹן יִהְיֶה רֹאשׁ עֲלֵיכֶם, אִם יִמְלִיכוּהוּ עֲלֵיהֶם, כְּשִׁבְאוֹ מִשָּׁה אִם יוֹרִידוּהוּ מִגְדוּלְתוֹ תִּרְבֶּה קִטְטָה

בְּדָבָרִים שְׁאִין לְהֵם מִמֶּשׁ עַד שִׁיבֹאוּ מִשָּׁה. וּלְכֹךְ אָמַר פָּרְקוּ, לְפִי שְׁהַנְּשִׂימִים חֲסוֹת עַל תַּכְשִׁיטֵיהֶן וַיְשִׁימוּ עַרְבוּבָא בְּדָבָר: תוֹרָה ג

וְאִם אוֹמַר לֹא אֶתֶן רֹאשׁ עֲלֵיהֶם הֵם יִתְּנוּ מֵעֲצָמָם וַיִּהְיֶה הַקִּטְטָה, וְאִם אוֹמַר אֲנִי אֶהְיֶה רֹאשׁ עֲלֵיהֶם שְׁמָא יִקְשֶׁה בְּעִינֵי מִשָּׁה, אַעֲסִיקָם

ד וינסיב מידיהוּן ויצר יתה בזיפא ועבדה
עגל מתכא ואמרו אלין דחלתה ישראל די
אסקוה מארעא דמצרים:

**(ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל
מִסֶּכֶה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלְוֶיךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:**

מסכה • כִּיּוֹן שְׁהַשְׁלִיכוֹ לְאוּר בְּכוּר, כְּאוּ מְכַשְׁפֵי
עֶרְב־רַב שְׁעָלוּ עִמָּהֶם מִמִּצְרַיִם וַעֲשֹׂאוּהוּ בְכַשְׁפִּים.
וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, מִיכָּה הִיָּה שֵׁם שְׂיִצָּא מִתּוֹךְ דְּמוּסֵי בְנֵי
שְׁנַת־מֵעָף בּוֹ בְּמִצְרַיִם, וְהִיָּה כִּידּוֹ שֵׁם וְטָס שְׁכַתְּבּ בּוֹ
מִשָּׂה: "עֲלֵה שׁוֹר! עֲלֵה שׁוֹר!" לְהַעֲלוֹת אֲרוֹנוֹ שֶׁל
יוֹסֵף מִתּוֹךְ נִילוֹס, וְהַשְׁלִיכוֹ לְתוֹךְ הַכּוּר וַיִּצַּא הָעֵגֶל
(סנהדרין קא) • **מסכה •** לְשׁוֹן מִתְּכַת. דְּבַר אַחַר: קכ"ה
קִנְטְרִין זָהָב הָיוּ בּוֹ, כְּגִמְטְרִיא שֶׁל מִסֶּכֶה. אֵלֶּה
אֱלֹהֵיךָ • וְלֹא נֶאֱמַר 'אֱלֹהֵינוּ', מִכַּאֲן שְׁעֶרְב־רַב
שְׁעָלוּ מִמִּצְרַיִם, הֵם שְׁנַקְהֵלוּ עַל אֶהְרֹן וְהֵם
שְׁעֲשֹׂאוּהוּ, וְאַחֲרֵי־כֵן הִטְעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו.

כ"ט • וַיִּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט • יֵשׁ לְתַרְגָּמוֹ בְּשָׁנֵי פָּנִים,
הָאֶחָד: 'וַיִּצַר' לְשׁוֹן קְשִׁיָּה, 'בַּחֶרֶט' – לְשׁוֹן סוּדָר,
כְּמוֹ (ישעיה ג): "וְהִמְטַפְּחוֹת וְהַחֲרִיטִים", (מלכים ב ה):
'וַיִּצַר כְּפָרִים כֶּסֶף בְּשָׁנֵי חֲרָטִים", וְהַשְּׁנִי: 'וַיִּצַר',
לְשׁוֹן צִוְיָה. בַּחֶרֶט – כְּלֵי אֲמָנוֹת הַצּוּרְפִין שְׁחוּרְצִין
וְחוּרְטִין בּוֹ צוּרוֹת בְּזָהָב, כְּעֵט סוּפֵר הַחוּרְט אוֹתִיּוֹת
בְּלוֹחֹת וּפְנִקְסִין, כְּמוֹ (ישעיה ח): "וְכַתַּב עָלָיו בַּחֶרֶט
אֲנוּשׁ", וְזֶהוּ שְׁתַּרְגָּם אוּנְקָלוֹס: 'וַיִּצַר יתה בזיפא',
לְשׁוֹן זִיפָה, הוּא כְּלֵי אֲמָנוֹת שְׁחוּרְצִין בּוֹ בְּזָהָב
אוֹתִיּוֹת וּשְׁקָדִים, שְׁקוּרִין בְּלַע"ז נִי"ל
(גראבשטיכל), וּמְזִיפִין עַל-יְדוֹ חוֹתְמוֹת. עֵגֶל

**ה) וַיִּרְא אֶהְרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא
וַיֹּאמֶר חַג לַיהוָה מַחֵר:**

**(ה) וַיִּרְא אֶהְרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא
וַיֹּאמֶר חַג לַיהוָה מַחֵר:**

"וַיִּבֶן (לשון בינה) מִזְבֵּחַ לְפָנָיו", וַיִּבֶן מִזְבֵּחוֹת לְפָנָיו. וְעוֹד
רָאָה וְאָמַר, מוּטָב שְׂיִתְלָה בֵּי הַסְּרַחוֹן וְלֹא בְּהֵם.
וְעוֹד רָאָה וְאָמַר, אִם הֵם בּוֹנִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ, זֶה מְבִיא
צָרוֹר וְזֶה מְבִיא אָכָן, וְנִמְצָאת מְלֹאכְתָן עֲשׂוּיָה בְּכַת
אַחַת. מִתּוֹךְ שְׂאֵנֵי בּוֹנֵה אוֹתוֹ וּמִתְעַצֵּל בְּמִלְאכְתֵּי,
בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף, מִשָּׂה בָּא. חַג לַה' • כְּלָבוֹ הִיָּה
לְשָׁמַיִם, בְּטוֹחַ הִיָּה שְׂיַבֵּא מִשָּׂה וַיַּעֲבְדוּ אֶת הַמְּקוֹם.

כ"ט • וַיִּרְא אֶהְרֹן • שְׁהִיָּה בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שְׁנֹאֲמַר
(תהלים קז): "בְּתַבְנִית שׁוֹר אוֹכֵל עֵשֶׂב", וְרָאָה שְׁהַצְּלִיחַ
מַעֲשֵׂה שְׁטָן, וְלֹא הִיָּה לוֹ פֶה לְדַחֲוֹתָם לְגַמְרֵי. וַיִּבֶן
מִזְבֵּחַ • לְדַחֲוֹתָם. וַיֹּאמֶר חַג לַה' מַחֵר • וְלֹא
הַיּוֹם, שְׂמָא יָבֵא מִשָּׂה קֶדֶם שְׂיַעֲבְדוּהוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ.
וּמִדְרָשׁוֹ בְּוַיִּקְרָא רַבֵּה: דְּבָרִים הַרְבֵּה רָאָה אֶהְרֹן,
רָאָה חוֹר בֶּן אַחוֹתָו שְׁהִיָּה מוֹכִיחָם וְהַרְגוּהוּ, וְזֶהוּ

~ נקודות משיחות קודש ~

היָּתֵר אֶהְרֹן לְשִׁמּוֹשׁ בְּמוֹשְׁקוֹ

שְׁתַּגְמֵר מְלֹאכַת הַמִּשְׁכָּן. דְּהִיָּנוּ שָׂרַק לְאַחַר גָּמַר מְלֹאכַת
הַמִּשְׁכָּן, הוֹחֵל עַל אֶהְרֹן וּבְנָיו דִּין "כֹּהֵן".
וְעַל-פִּי-זֶה, בְּשַׁעַת בְּנִית הַמִּזְבֵּחַ (וְעֲשִׂית הָעֵגֶל) לֹא הִיָּה
אֶהְרֹן כֹּהֵן. וְדוֹקָא כֹּהֵן שְׂשִׁמְשׁ לְעַבְדֵּה-וְזֶה לֹא יִשְׁמַשׁ
בְּמִקְדָּשׁ. אָכֵל אִם הוּא לֹא הִיָּה כֹּהֵן בְּשַׁעַת שְׂשִׁמְשׁ
לְעַבְדֵּה-וְזֶה, אֵינּוּ נִפְסֵל בְּכֶף.

וַיִּרְא אֶהְרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו
וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ – לְדַחֲוֹתָם (לב, ה. ובפירוש רש"י)
וְקִשָּׂה, תְּרֵי כֹהֵן שְׂשִׁמְשׁ לְעַבְדֵּה-וְזֶה לֹא יִשְׁמַשׁ בְּמִקְדָּשׁ
(מנחות קט, ב), וְאִם-כֵּן אֵף שְׁכַנְתָּ אֶהְרֹן הִיָּתֵה לְדַחֲוֹתָם,
אֵף בְּפוֹעַל תְּרֵי שְׂמַשׁ לְעַבְדֵּה-וְזֶה, וְאִיךָ הִתֵּר לְאֶהְרֹן
לְשִׁמְשׁ בְּמִשְׁכָּן?
וַיֵּשׁ לוֹמֵר: עַל הַפְּסוּק (בפרשת תצוה) "וְאֵתָה הִקְרַב אֶלֶיךָ
אֶת אֶהְרֹן אַחִיךָ גו' לְכַהֲנֵנוּ לִי", מְפָרֵשׁ רַש"י: לְאַחַר

(ע"פ לקו"ש כרך ו עמ' 176 ואילך - 'מתוך לקראת שבת')

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ה' כֹּהֵן וְנָבִיא (איכה ב ט) (ראה ויקר י
א: תורה ה
(ה) וַיִּרְא אֶהְרֹן. שְׂטָעוּ, וְנִתְיָרָא
שְׂמָא יִשְׁמִיּוֹ לֵב לְאִמֵּר מַה יִּשְׁעֵנוּ זֶה

ב ז) כִּי שְׁפָתַי כֹּהֵן לְשִׁמְרוֹ דַּעַת, וְכַתִּיב
(שם פסוק ו) וְרַבִּים הָשִׁיב מֵעוֹן זֶה עוֹן
הָעֵגֶל. וְאֵילוֹ תְּרַגְוֵהוּ לֹא הִיָּתֵה לְהֵם
תַּקְנָה, וְיִתְקַיֵּם בְּהֵם אִם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ

(ד) וַיִּצַר אֹתוֹ. שְׁהִיָּה עוֹשֵׂה בּוֹ צוּרוֹת
כְּדִי לְאַחַר וְלִהְשָׁהוֹת עַד שְׂיַבֵּא מִשָּׂה,
וְכָל כְּוִנוֹתוֹ הִיָּתֵה לְשֵׁם שְׁמַיִם, כְּמוֹ
שְׂמַצְיָנוּ שְׁהַכְּתוּב מְשַׁחֲבוֹ דְּכַתִּיב (מלאכי

יב לְמָא יִמְרוּן מִצְרָאֵי לְמִימְרַי בְּבִישְׁתָּא אִפְקִתְנִין לְקִטְלָא יְתֵהוֹן בִּינֵי טוּרֵיא וּלְשִׁיצִייתֵהוֹן מְעַל אִפִּי אַרְעָא תוּב מִתְקוּף רִיגְזוּף וְאִתִּיב מִן בִּישְׁתָּא דְמִלְלָתָא לְמַעְבַּד לְעַמְדָּה:

כ"ט • וַיִּנָּחֵם • הַתְּעַשְׂתָּ מִחֻשְׁבָּה אַחֲרַי לְהַטִּיב לָהֶם. עַל־הִרְעָה • אֲשֶׁר חֻשְׁבְּתָ לָהֶם.

(יב) לְמָהּ יֹאמְרוּ מִצְרָיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרוֹג אֹתָם בַּהָרִים וּלְכַלְתָּם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוֹב מִחֲרוֹן אַפָּי וְהִנָּחֵם עַל־הִרְעָה לְעַמְדָּה:

יג אֲדָבָר לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ דִּי קִימְתָא לְהוֹן בְּמִימְרֶיךָ וּמִלְלָתָא עֲמֵהוֹן אִסְגֵּי יָת בְּנִיכּוֹן כְּכּוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְכָל אַרְעָא הָדָא דִּי אֲמַרִית אֲתָן לְבְנִיכּוֹן וַיִּחַסְנוּן לְעַלְמָא:

(יג) זָכַר לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתִּדְבֹר אֱלֹהִים אֲרַבְּהָ אֶת־זִרְעֲכֶם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲתָן לְזִרְעֲכֶם וַנַּחֲלוּ לְעַלְמָא:

עומד לפניך בשעת פעסך, קל-וחמר לכסא של רגל אחד (ברכות לב). אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ • לא נשבעת להם בדבר שהוא פלה, לא בשמים ולא בארץ, לא בהרים ולא בגבעות, אלא בך, שאתה קים ושבועתך קימת לעולם, שנאמר (בראשית כב טז): "כי נשבעתי נאם ה'", וליצחק נאמר (שם כו א): "והקימתי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך", וליעקב נאמר (שם לה יא): "אני אל שדי פרה ורבה", נשבע לו ב"אל שדי".

כ"ט • זָכַר לְאַבְרָהָם • (שמות רבה): אם עברו על עשרת הדברות, אברהם אביהם נתנסה בעשר נסיונות ועדין לא קבל שכרו. תנאו לו, ויצאו עשר בעשר. לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל • (שמות רבה) אם לשרפה הם, זכר לאברהם שמסר עצמו להשרף עליך באור פשדים. אם להרגה, זכר ליצחק שפשט צוארו לעקדה. אם לגלות, זכר ליעקב שגלה לתרן. ואם אינן נצולין בזכותך, מה אתה אומר לי "ואעשה אותך לגוי גדול"? ואם פסא של שלש רגלים אינו

יד וַיִּנָּחֵם יי מִן בִּישְׁתָּא דִּי מְלִיל לְמַעְבַּד לְעַמְדָּה:

(יד) וַיִּנָּחֵם יְהוָה עַל־הִרְעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: פ

טו וַתִּתְפַּנֵּי וַנָּחַת מִשָּׁה מִן טוּרָא וַתִּרְיֵן לִוְחֵי סִהְדוּתָא בִּידֵיהּ לִוְחֵי פְתִיבִין מִתְרִיִן עֲבָרֵיהוֹן מִפָּא וּמִפָּא אַנּוּן פְתִיבִין:

(טו) וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וַיִּשְׁנֵי לַחַת הַעֲדַת בְּיָדוֹ לַחַת פְּתִיבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם פְּתִיבִים:

כ"ט • מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם • הֵיוּ הָאוֹתִיּוֹת נִקְרְאוֹת, וּמַעֲשֵׂה נִסִּים הֵינָּה (שבת קד) •

טז וְלִוְחֵיָא עוֹבְדָא דִּי אַנּוּן וַיִּתְכַּבַּא פְתִיבִין דִּי הוּא מְפָרֵשׁ עַל לִוְחֵיָא:

(טז) וְהִלָּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמְכַתֵּב מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל־הַלָּחַת:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אֲלֵעֲזֹר מֵאֵי דְכְתִיב חֲרוּת עַל הַלּוּחוֹת, אֲלֵמְלֵי לֹא נִשְׁתַּבְּרוּ לִוְחוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת לֹא נִשְׁתַּפְּקָה תוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל. רַב אֲחָא אָמַר אֲפֵי אֵין אוּמָה וְלִשׁוֹן שׁוֹלְטָת בְּהֵן שְׁנַאֲמַר חֲרוּת, אֵל תִּיקְרֵי חֲרוּת אֲלֵא חֲרוּת: תורה יז

הַעוֹלָם (פסיקתא רבתי פכ"א). וּבְעִירוֹבִין פְּרָק בִּיצַד מְעַרְבִין (נד). אָמַר רַבִּי אֲלֵעֲזֹר מֵאֵי דְכְתִיב (לעיל לא יח) לַחַת אָבֶן, אִם מִשִּׁים אָדָם עֲצָמוּ כְּאָבֶן תִּלְמִודוֹ מִתְקַיֵּים בְּיָדוֹ, וְאִם לֹא אֵין תִּלְמִודוֹ מִתְקַיֵּים בְּיָדוֹ. וְאָמַר רַבִּי

(טו-טז) לַחַת. חֶסֶר פְּתִיב, לִוְמֵר שְׁשִׁנְיָהֶם שׁוֹוֹת. וּשְׁנַיִם כְּנֶגֶד שְׁמַיִם וְאָרֶץ, וַיִּכְנֶגְד חֲתָן וְכֹלָה, וַיִּכְנֶגְד שְׁנֵי שׁוֹשְׁבֵינֵין (שמו"ר מא א). חֲמִשָּׁה דְבָרוֹת עַל לִוְחַי זֶה וְחֲמִשָּׁה עַל לִוְחַי זֶה, כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. וּשְׁנֵיָהֶם עֲשָׂרָה, כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת שְׂבִתָּן נִבְרָא

כ"ט • **מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הִמָּה •** כְּמִשְׁמָעוֹ, הוּא בְּכַבּוּדוֹ עֲשָׂאן. דְּבַר אַחַר: כְּאֵדָם הָאוֹמֵר לְחֻבְרוֹ: 'כָּל עֲסָקוֹי שֶׁל פְּלוֹנִי בְּמִלְאָכָה פְּלוֹנִית', כִּן כָּל

שְׂעוֹשֵׂיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּתּוֹרָה. תְּרוֹת • לְשׁוֹן תְּרַת וְחֻרַט – אַחַד הוּא, שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן חֻקוֹ, אַנְטִלִי"ר בְּלַע"ז (אֵינְשֵׁנִידֵעַן).

(י) **וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת-קוֹל הָעָם בְּרַעֲהָ וַיֹּאמֶר** אֶל-מֹשֶׁה קוֹל מְלַחְמָה בְּמַחְנֶה:

י' וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ יָת קַל עֲמָא פִד מִנְבִּין וַאֲמַר לְמֹשֶׁה קַל קַרְבָּא בְּמִשְׁרִיתָא:

כ"ט • **בְּרַעֲהָ •** בְּהִרְעוֹ, שְׁהִיו מְרִיעִים, וּשְׂמַחִים וְצוֹחֻקִים.

(יח) **וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חַלּוּשָׁה קוֹל עֲנוֹת אֲנָכִי שְׁמַע:**

יח וַאֲמַר לֹא קַל גְּבִרִין דְּנִצְחִין בְּקַרְבָּא וְאִף לֹא קַל חַלְשִׁין דְּמַתְּבְּרִין קַל דְּמַחְכִּין אֲנָא שְׁמַע:

כ"ט • **אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה •** אֵין קוֹל הַזֶּה נִרְאָה קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרִים הַצּוֹעֲקִים נֶצְחוֹן, וְלֹא קוֹל חַלְשִׁים

שְׂצוֹעֲקִים וִי, אוֹ נִיסָה. קוֹל עֲנוֹת • קוֹל חֲרוּפִין וְגִדּוּפִין הַמְעַנִּין אֶת נַפְשׁ שׁוֹמְעֵן כְּשֶׁנֶּאֱמָרִין לוֹ.

(יט) **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל-הַמַּחְנֶה וַיֵּרָא אֶת-הָעֵגֹל וּמַחֲלַת וַיַּחֲרֵאֲף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַף מִיָּדוֹ אֶת-הַלַּחַת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הַהָר:**

יט וַיְהִי כַּד קָרִיב בְּדִמְרִיתָא וַחֲזָא יָת עֵגֹלָא וְחַנְגִּין וְחַקִּיף וְרוּגְזָא דְּמֹשֶׁה וַרְמָא מִיְדוּהִי יָת לִחְזָא וְחַפְרִי יְתִהוּן בְּשַׁפּוּלֵי טוּרָא:

כ"ט • **וַיִּשְׁלַף מִיָּדוֹ וְגו' •** (שַׁבַּת פ"ח) 'אָמַר: מַה פָּסַח שֶׁהוּא אַחַד מִן הַמַּצּוֹת, אֲמָרָה תּוֹרָה: "כָּל-בֶּן-נֶכֶר

לֹא-יֹאכַל בּוֹ", הַתּוֹרָה כְּלָה כְּפֹאן וְכָל שְׂרָאָל מוֹמְרִים, וְאַתְּנֶנָּה לְהֵם'?. תַּחַת הַהָר • לְרַגְלֵי הַהָר.

~ נקודות משיחות קודש ~

לוחות ושברי לוחות בלימוד התורה

וַיִּשְׁלַף מִיָּדוֹ אֶת-הַלַּחַת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הַהָר: (לב, יט)

לוחות ושברי לוחות מונחין בארון (בבא-בבא יד, ב. מנחות צט, סוף עמוד א)

לש לבאר זה בעבודת האדם לקונו: בלמוד התורה צריכים להיות שני דברים הפוכים – לוחות ושברי לוחות.

מצד אחד, על האדם להיות בבחינת "לוחות". דכמו שהאומיות שעל הלוחות היו חקוקות על האבנים, ואי-אפשר היה להפריד ביניהם, כמו-כן על האדם להבין ולהשיג בשכלו הוא את דברי התורה, עד ששכלו והתורה יהיו לאחדים ממש, דכשם-אמין לבד במה שכתוב בתורה, צדין אינו יוצא בנה ידי-חובת תלמוד תורה, ורק כשמיין בשכלו את התורה, הרי הוא יוצא ידי חובתו.

אף מאידך, באותו "ארון" בו מונחים הלוחות, היו גם "שברי לוחות", דבשביל ללמוד התורה, על שכלו של האדם "להשבר".

כי מבינן שחכמתו של הקב"ה גבוהה לאין שעור משכל האדם, ורחוקה ממנו בתכלית, אי-אפשר שהשכל יבין וישיג אמתית חכמתו של הקב"ה.

ורק על-ידי שהאדם הוא בבחינת "שברי לוחות", ומתבטל לגמרי לחכמתו של הקב"ה, אזי מסיע לו השם-יתברך שיתעלה שכלו לבחינה גבוהה ביותר, ויהיה מסוגל להשיג אמיתתה של תורה. וכמו שאומרים בתפלת "אלקי נצור" ונפשי כעפר לכל תהיה" ורק לאתרי-זה יכל להיות "פחת לבי בתורתך".

(ע"פ לקו"ש כרך כו עמ' 248 ואילך – 'מתוך לקראת שבת')

(כ) **וַיִּקַּח אֶת-הָעֵגֹל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרַף בָּאֵשׁ וַיַּחֲזֵן עַד אֲשֶׁר-דָּק וַיִּזֹּר עַל-פְּנֵי הַפָּיִם וַיִּשַׁק אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

כ' וַנְּסִיב יָת עֵגֹלָא דִּי עֲבָדוּ וַאֲוָקַד בְּנוּרָא וַיִּשַׁף עַד דְּתַהוּהוּ דְּקִיק וַיִּרְאָא עַל אִפֵּי מִזָּא וַאֲשַׁקִּי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

שיעור יומי ליום שני י"ז אדר"א ושנים מקרא ואחד תרגום - לב - פרשת כ"תשא
 נה
 כ"י • וַיִּזְרַח • לְשׁוֹן נְפוּץ, וְכֵן: (איוב יא) "יִזְרַח עַל נְהוּוֹ
 גְפְרִית", וְכֵן (משלי א): "כִּי חָנַם מִזְרַח הַרְשָׁת", שְׂזוּרִין
 בַּהּ דָּגָן וְקִטְנִיּוֹת. וַיִּשְׁקֶךְ אֶת־בְּגֵי יִשְׂרָאֵל • (יזמא טז)
 נִתְכַּוֵּן לְבָדְקָם כְּסוּטוֹת. שְׁלֹשׁ מִיתוֹת נִדְוֹנוּ שָׁם, אִם

כ"א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מַה־עָשִׂה לָּךְ הַעַם הַזֶּה
 כִּי־הִבֵּאתָ עָלָיו חַטָּאת גְּדוֹלָה:
 כ"א וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן מַה עֹשֶׂה לְךָ עַמֵּךְ
 הַזֶּה אֲרִי אֵימִיתָא עֲלוּהֵי חוֹבָא רַבָּא:

כ"ב • מַה־עָשִׂה לָּךְ הַעַם הַזֶּה • כַּמָּה יְסוּרִים סְבַלְתָּ שִׁסְרוּךְ, עַד שֶׁלֹּא תָבִיא תְּבִיאָה עֲלֵיהֶם חַטָּא זֶה.

כ"ב וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־יְחִיר אֶף אֲדַנִּי אֶתְּהָ יִדְעָתָ
 אֶת־הַעַם כִּי בָרַע הוּא:
 כ"ב וַאֲמַר אַהֲרֹן לֹא יִתְקַף רִיגָזָא דְרַבּוּנֵי אֶתְּ
 יִדְעָתָ יִתְ עַמָּא אֲרִי בְּכִישׁ הוּא:

כ"ג • כִּי בָרַע הוּא • בְּדָרְךָ רַע הֵם הוֹלְכִין תָּמִיד וּבְנִסְיוֹנוֹת לְפָנֵי הַמְּקוֹם.

כ"ג וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ
 כִּי־זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֲלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא
 יִדְעֵנוּ מַה־הָיָה לוֹ:
 כ"ג וַאֲמָרוּ לִי עֲשֵׂה־לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ
 כִּי־זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֲלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא
 יִדְעֵנוּ מַה־הָיָה לוֹ:

כ"ד וַאֲמַר לָהֶם לְמִי זֶהָב הַתְּפָרָקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי
 וְאֲשַׁלְכֵהוּ בְּאֵשׁ וַיֵּצֵא הַעֲגֹל הַזֶּה:
 כ"ד וַאֲמַר לָהֶם לְמִי זֶהָב הַתְּפָרָקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי
 לִי וְרַמִּיתָה בְּנִדְרָא וּנְפַק עֲגֹלָא הַדִּין:

כ"ה • וַאֲמַר לָהֶם • דְּבַר אֶחָד: 'לְמִי זֶהָב לְבַד, וְהֵם מִהֲרִי וְהַתְּפָרָקוּ וַיִּתְּנוּ לִי. וְאֲשַׁלְכֵהוּ בְּאֵשׁ • וְלֹא יִדְעָתִי
 שִׁיֵּצֵא הַעֲגֹל הַזֶּה, וַיֵּצֵא.

כ"ה וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת־הַעַם כִּי־פָרְעָה
 אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם:
 כ"ה וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת־הַעַם כִּי־פָרְעָה
 בְּטִילְנוֹן אַהֲרֹן לְאַסְבּוּתְהוֹן שׁוּם בִּישׁ
 לְדַרְיָהוֹן:

כ"ו • פָּרַע • מְגֹלָה, נִתְגַּלָּה שְׁמִצּוֹ וּקְלוֹנוֹ, כְּמוֹ (במדבר ה): "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה". לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם • לְהִיּוֹת
 לָהֶם הַדְּבַר הַזֶּה לְגִנוּת בְּפִי כָּל הַקָּמִים עֲלֵיהֶם.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כ) וַיִּשְׁקֶךְ פִּירֵשׁ רִשׁ"י בְּשִׁלְשָׁה מִיתוֹת נִידוּנוֹ, עַד־יָמָּה וְהַתְּרַאָּה בְּסִיפֵי
 בְּדִין עִיר הַנִּדְחָת שֶׁהֵן מְרוּבִין. וְקִשָּׁה
 אִם בֵּן יֵהָא מְמוּנָם אָבֵד (ראה סנהדרין
 ק"א), וְיֵשׁ לומר שְׁנִדּוּנוֹ בְּסִיפֵי בְּדִין בְּגֵי
 נַח, דְּאִמְרִינָן בְּסִנְהֶדְרִין (טו) שְׂדִינָן
 בְּסִיפֵי: תורה כ"א
 (כב) כִּי בָרַע הוּא. וְאֵילּוֹ לֹא עָשָׂה
 לָהֶם הָיָה מְעַמְדִין לָהֶם מְלָךְ, וַיְהִי
 מְרָה בְּאַחְרוּבָה: תורה כ"ג
 (כד) וַיֵּצֵא הַעֲגֹל הַזֶּה. נִרְאָה שֶׁהַתִּדְּ
 זֶהָב בְּאֵשׁ וַיֵּצֵק אוֹתוֹ בְּדָפוּס וַיֵּצֵא

מִמֶּנּוּ עֲשׂוּי בְּכַת אַחַת. וַיְמַה רֹא
 לְעֲשׂוֹת צוּרַת הַעֲגֹל, יֵשׁ לומר מִשְׁעָה
 שְׂרָאוֹ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (לעיל כ"ד),
 וְהַחֲיוֹת הֵם כְּכֹף רִגְלֵ עֲגֹל (יזוקאל א ט),
 לְכָף בְּחֵרוֹ דְּמוֹת עֲגֹל. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים
 שֶׁהַשְּׁלִיף שָׁם טַס שֶׁהָעֵלּוּ בוֹ אֲרוֹנוֹ
 שֶׁל יוֹסֵף שֶׁכְּתוּב בוֹ עֲלֵי שׁוּר וְגו'
 (תנחומא ט): תורה כ"ה
 (כ"ה) לְשִׁמְצָה. זֶהוּ שְׁמֵץ וּפְסוּל, שֶׁכָּל
 הַעֲכוּרִים מְלַעֲיָגִים עֲלֵינוּ עַל מַה שֶׁעָשׂוּ
 אֲבוֹתֵינוּ הַעֲגֹל. וַיֵּשׁ לְהַשִּׁיב לָהֶם שֶׁכָּל
 יוֹם הֵם עוֹשִׂין פְּסִילִין לְעַכּוּם

(כו) וַיַּעֲמֵד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֱלֹהֵי וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לְוִי:

כ"ט • מי לה' אֱלֹהֵי • יבא אֱלִי • כָּל בְּנֵי לְוִי • (יזמא טו) מִכָּאן שְׁכַל הַשְּׁבֻט כְּשֶׁר.

כו וַיֹּאמֶר לְהוֹן כְּדָנָן אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי דִישְׂרָאֵל שׁוּבוּ גְבַר חֲרָבָה עַל יְרַבָּה עֲבַרו וְתוֹבוּ מִתְרַעַע לְתַרְעָה בְּמִשְׁרִיתָא וְקִטְלוּ גְבַר יְתָ אַחֵיהּ וְגַבְרָה יְתָ חֲבֵרָה וְאַנְשֵׁי יְתָ קְרִיבָה:

(כו) וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכּוֹ עֲבַרו וְשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־קָרְבּוֹ:

כ"ט • כֹּה אָמַר יְהוָה • וְהִיכֵן אָמַר? (לעיל כב): "זִבְחֵי אֱלֹהִים יִחַרְם", כִּי שְׁנוּיָה ב'מִכִּילְתָּא'. אַחֵיו • מֵאֲמוֹ, וְהוּא יִשְׂרָאֵל.

כח וַעֲבָדוּ בְּנֵי לְוִי כִּפְתָּגָמָא דְּמֹשֶׁה וְנִפְל מִן עֲמָא בְּיוֹמָא הַהוּא כִּתְלָתָא אֲלָפִין גְּבַרָא:

(כח) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי־לְוִי כַּדְבַר מֹשֶׁה וַיַּפֵּל מִן־הָעַם בַּיּוֹם הַהוּא כְּשָׁלֹשׁ אֲלָפֵי אִישׁ:

כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קְרִיבוּ יְדֵכֹן קְרַבְנָא יוֹמָא דִּין קְדָם יְיָ אֲרִי גְבַר בְּכֵרָה וּבְאַחֵיהּ וּלְאִיתְתָּא עֲלִיכוֹן יוֹמָא דִּין בְּרַכָּן:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִלֵּאוּ יְדֵכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ בָּבְנוּ וּבְאָחִיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרַכָּה:

כ"ט • מִלֵּאוּ יְדֵכֶם • אַתֶּם הַהוֹרְגִים אוֹתֶם, בְּדָבָר זֶה תִּתְחַנְכוּ לְהִיּוֹת כְּהַנְּיִים לְמַקּוֹם (זבחים קטו) • כִּי אִישׁ • מִכָּם? מִלֵּא קְדוֹ בְּבָנוּ וּבְאָחִיו.

ל וְהָיָה בְּיוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעֲמָא אַתּוֹן חֲבֵתוֹן חוֹבָא רַבָּא וַיַּעַן אֶסְק קְדָם יְיָ מֵאִים אַכְפָּר עַל חוֹבֵיכוֹן:

(ל) וְהָיָה מִמַּחֲרַת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם חֲטֵאתֶם חֲטָאָה גְּדוֹלָה וְעַתָּה אֵעֲלֶה אֶל־יְהוָה אוֹלִי אֲכַפְּרָה בְּעַד חֲטֵאתְכֶם:

כ"ט • אַכְפְּרָה בְּעַד חֲטֵאתְכֶם • אֲשִׁים כְּפָר וְקִנּוּיָה וְסִתִּימָה לְנַגֵּד חֲטֵאתְכֶם, לְהַבְדִּיל בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַחֲטָא.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזו והדר

הַעֲגֹל, כַּת אַחַת אוֹמְרַת (פסוק א) אֲשֶׁר לְכֹחוֹ לְפָנֵינוּ וְלֹא נִתְפָּוְנוּ אֵלָא לְמַנְהִיג לְבָד, וְכַת אַחֲרָת קַבְלוּהוּ לְעַבְדָּה נִרְהָ וְהֵם שְׁלֹשׁת אֲלָפֵי אִישׁ שְׁנֵדוּנוּ בְּסִיפֵי, וְשִׁבְט לְוִי שְׁכַלְם דְּבָקוּ בַּהּ: תוֹרָה כוּ (כט) וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרַכָּה. וּמִכָּאן זְכוּ בְּנֵי לְוִי שֶׁבְּרַכָּן מֹשֶׁה בְּזוֹת הַבְּרַכָּה (דברים לג ח) אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בְּרַכָּן יַעֲקֹב. וְגַם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּרַכָּן (שם פסוק ט) לְפִי שֶׁקִּיְיָמוּ דְּבִרְיָהֶם לְעַבּוֹר חֲלוּצִים לְפָנֵי אַחֵיהֶם: תוֹרָה ל

וְנִרְאָה לְפִי שֶׁהָיוּ שְׁבֻט לְוִי קְרוּבִים לְמֹשֶׁה לְפִיכֶף לֹא נִתְרַצָּה אַחַד מֵהֶם לְהִמְרִי מְנַהִיג בְּמִקְוֹמוֹ. וּבְסִפֵּר הַרְמְב"ם ׀ ׀ ׀ ׀ (עבודת כוכבים פ"א ד"א) אוֹמֵר, שֶׁאֲבָרְהֶם מִסֵּר קִבְּלַת הַתּוֹרָה לְיַצְחָק וְיַצְחָק לְיַעֲקֹב וְיַעֲקֹב לְלוֹי, וְזָרְעוֹ הוֹשִׁיבוּ וְיִשְׁבוּת שֶׁלֹּא פְּסָקָה מֵהֶם תּוֹרָה כָּלָל, וְלְפִיכֶף לֹא נִשְׁתַּעֲבְדוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁלֹּא עָסְקוּ בְּמִלְאָכָה בְּיָמֵיהֶם כִּי־אִם בַּתּוֹרָה: וְנִרְאָה שֶׁשְׁלֹשׁ כַּתוּת הָיוּ בְּמַעֲשֵׂה

(כו) מִי לַה' אֱלִי. מִי שֶׁעָמַד בְּיַרְאֵת ה' וְלֹא פָּשַׁע בְּעֲגָל יְבוּא אֱלִי. מִיֵּד וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לְוִי, כָּל הַשְּׁבֻט שְׁלֵם שֶׁלֹּא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ. אֲבָל שְׁאָר הַשְּׁבֻטִים לֹא נִמְצְאוּ כָּל הַשְּׁבֻט שְׁלֵם, וְלִכְךָ כְּתִיב בָּהֶם (דברים לג ט) הָאֵמֶר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו, בְּמַעֲשֵׂה הַעֲגָל, וְאֵת אָחִיו לֹא הִכִּיר, בְּעֲגָל, וְאֵת בְּנָיו לֹא יָדַע, בְּעֲגָל, כִּי כָּל־שְׁמֵרוֹ אִמְרַתְךָ, מִה־שְּׂאִינ־כֵּן בְּשֶׁאָר הַשְּׁבֻטִים:

(לא) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲנִי חֲטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב:
 לא ותב משה אל־יהוה ויאמר אנני חטא העם
 עמא הדין חובא רבא ועבדו להון דחלן
 דדקב:

כ"י ◀ אֱלֹהֵי זָהָב • (ברכות לב; יומא פז): 'אתה הוא שגרמתָ לָהֶם, שְׁהִשְׁפַּעַתָּ לָהֶם זָהָב וְכָל חֲפָצֵם, מִה יַעֲשׂוּ שְׂלָא יִחַטְאוּ? מָשָׁל לְמַלְךְ שְׁהִיָּה מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה אֶת

בנו ומקשטו ותולה לו פיס בצנארו, ומעמידו
 בפתח בית זונות. מה יעשה הבן שלא יחטא'.

(לב) וַעֲתָה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם־אֵין מַחְנִי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ:
 ועתה אם־תשא חטאתם ואם־אין מחני נא
 מספרך אשר כתבת:

כ"י ◀ וַעֲתָה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם • הרי טוב: 'איני
 אומר לך "מחני"! "ואם אין, מחני"! וזה מקרא
 קצר, וכן הרבה. מספרך • (ברכות לב): מכל התורה

בלה, שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש
 עליהם רחמים.

(לג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חֲטָא־לִי אֶמְחִנּוּ מִסְפָּרֶי:
 ויאמר יהוה אל־משה מי אשר חטא־לי אמחנו
 מספרי:

(לד) וַעֲתָה לָךְ נַחַת אֶת־הָעָם אֶל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מְלֹאכֵי יָלְךְ לִפְנֶיךָ וּבַיּוֹם פָּקְדֵי וּפְקַדְתִּי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם:
 ועתה לך נחת את־העם אל אשר־דברתי לך
 הנה מלאכי ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי עליהם
 חטאתם:

כ"י ◀ אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ • יש כאן 'לך' אצל דבור
 במקום 'אליך', וכן (מלכים א ח): "לדבר לו על
 אדניהו". הנה מלאכי • ולא אני. וביום פקדי
 וגו' • עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד, ותמיד

תמיד, כשאפקד עליהם עונותיהם, ופקדתי
 עליהם" מעט מן העון הזה עם שאר העונות. ואין
 פרענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון
 העגל.

(לה) וַיִּגַּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אֲהֵרֹן: ם
 ויגף יהוה את־העם על אשר עשו את־העגל
 אשר עשה אהרן:

כ"י ◀ וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם • מיתה בידי שמים, לעדים בלא התראה.

(א) וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּךְ עֲלֶה מִזֶּה אֶתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הֵעֵלִית מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְנַנָּה:
 וידבר יהוה אל־משה לך עלה מזה אתה
 והעם אשר העלית מארץ מצרים אל־הארץ
 אשר נשפעת לי אברהם ליצחק וליעקב לאמר
 לזרעך אתננה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזו והדר

(לב־לג) מחני נא. פירש רש"י מכל התורה. ותימה שעדיין לא נכתבה תורה, ופירש רשב"ם מספרך זה ספר החיים שאדם נכתב בו בראש השנה. והכי אמר בראש השנה (טז) מספרך אלו הבינונים, אשר כתבת אלו הצדיקים. דבר אחר, אם אין אתה מוחל להם, אם פן היאך תקחול על ספרך אשר שברתי, אם תקחול לי מחול להם פי אין משוא פנים בדבר. והשיב לו הקדוש־ברוך־הוא מי אשר חטא לי וגו', כלומר הם גרמו לך

והפשיעה שלהם היא, אבל אתה פדין עשית שהם לא היו ראויין לקבל הלוחות. ומפל־מקום הוא נמחק מכל פרשת 'אתה תצוה', שאין משה נזכר בה, לפי שקללת חכם אפילו על תנאי היא באה (מכות יא): תורה לד

כ"ט • לך עלה מזה • ארץ ישראל גבהה מפל הארצות, לכה נאמר: "עלה!". דבר אחר: כלפי שאמר לו בשעת הכעס: "לך-רד!" אמר לו בשעת

רצון: "לך עלה!". אתה והעם • כאן לא אמר: 'ועמך'.

(ב) ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את הפנעני האמרי והחתי והפרזי החוי והיבוסים:

ב ואשלח קדמך מלאכא ואתרף ית פנענאי אמוראי וחתאי ופרזאי חואי ויבוסאי:

כ"ט • וגרשתי את הפנעני וגו' • ששה אמות הן, והגגשי עמד ופנה מפניהם מאליו.

(ג) אל-ארץ זבת חלב ודבש כי לא אעלה בקרבך כי עם-קשה-ערה אתה פן-אכלך בדרך:

ג לארעא עבדא חלב ודבש ארי לא אסלק שכנתי מבינה ארי עם קשי גדל אתה דילמא אשיצנה בארחה:

כ"ט • אל ארץ זבת חלב ודבש • אני אומר לך להעלותם. כי לא אעלה בקרבך • לכה אני אומר לך: "ושלחתי לפניך מלאך". כי עם-קשה-ערה

אתה • וכששכינתי בקרבכם ואתם ממרים בי, מרבה אני עליכם ועם. אכלך • לשון כליון.

(ד) וישמע העם את-הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא-שתו איש עדיו עליו:

ד וישמע עמא ית פתגמא בישא הדין ואתאבלו ולא שויו גבר תקון זיגה עלוהי:

כ"ט • הדבר הרע • שאין השכינה שורה ומהלכת עמם. איש עדיו • (שבת פח) כתרים שנתנו להם בחורב כשאמרו: 'נעשה ונשמע'.

(ה) ויאמר יהוה אל-משה אמר אל-בני-ישראל אתם עם-קשה-ערה רגע אחד אעלה בקרבך וכליתוך ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה-לך:

ה ויאמר יהוה אל-משה אמר אל-בני-ישראל אתם עם קשי גדל שעה חדא אסלק שכנתי מבינה ואשיצנה וכעז אעדי תקון זיגה מקנה גלי קדמי מה אעבד לך:

כ"ט • רגע אחד אעלה בקרבך וכליתוך • אם אעלה בקרבך ואתם ממרים בי בקשיות ערפכם, אזעם עליכם רגע אחד, שהוא שיעור זעמי, שנאמר (ישעיה כח): "חבי כמעט רגע עד יעבר זעם", ואכלה

אתכם. לפיכך, טוב לכם שאשלח מלאך. ועתה • פרענות זו תלקו מיד, שתורידו עדיכם מעליכם. ואדעה מה אעשה-לך • בפקדת שאר העון, אני יודע מה שבלבי לעשות לך.

(ו) ויתנצלו בני-ישראל את-עדים מהר חורב: את-עדים מהר חורב • את העדי שהיה בידם מהר חורב.

ו ואעדיאוי בני ישראל ית תקון זיגיהון מטורה דחורב:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עז והדר

(ד-ו) ועתה הורד עדיך מעליך. תימה שהרי כבר נאמר ולא שתו איש עדיו עליו, ויש לומר שלא היה דעתם להניחם אלא לפי שעה וסבורין להחזירן לאחר מכן, לכה נאמר הורד עדיך, לא כשאתם סבורין אלא הורד לגמרי ולא תשובו להחזירם. והרב יוסף קרא ו"ל פירש, ולא שתו איש

עדי עליו, הם בגדים חמודים ונאים שלבשו בשעת מתן תורה כדכתיב (לעיל טז ד) ויכבסו שמלתם, אבל הורד עדיך הם הפתרים שנתנו להם בשעה שאמרו (לעיל כד ז) נעשה ונשמע, ופרקו אותם מלאכי חבלה בשעה שעברו לעגל פדמסיק במסכת שבת (פח). וזה

שאמר ויתנצלו בני ישראל, שנטלו מלאכי חבלה ולא כתיב וינצלו. דבר אחר, ולא שתו כלי (וינין) [זינן], כי אמרו לא גלף להלחם כ"אם בלכת הקדוש-ברוך-הוא עמנו, והוא אמר הורד עדיך עד שאדע מה אעשה לך, כי אלף עמכם: תורה ז

וַיֹּמַשֶׁה נָסִיב יָת מִשְׁכַּנָּא וּפְרָסָה לַהּ מִבְּרָא
 לְמִשְׁרֵיתָא אַרְחִיק מִן מִשְׁרֵיתָא וְקָרִי לַהּ
 מִשְׁפֵּן בֵּית אוֹלְפָנָא וַיְהִי כָּל דְּתַבַּע אוֹלְפִין
 מִן קַדָּם יְיָ נִפְק לְמִשְׁפֵּן בֵּית אוֹלְפָנָא מִבְּרָא
 לְמִשְׁרֵיתָא:

(ז) וּמֹשֶׁה יָקַח אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה־לוֹ | מַחוּץ לַמַּחֲנֶה
 הַרְחִק מִן־הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וַהֲיָה
 כָּל־מִבְקֵשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מַחוּץ
 לַמַּחֲנֶה:

כָּל־מִבְקֵשׁ ה' • מִכָּאן לְמִבְקֵשׁ פְּגִי זָקֵן, כְּמִקְבֵּל פְּגִי
 שְׂכִינָה. יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • כְּמוֹ יוֹצֵא. דְּבָר אַחַר:
 "וַהֲיָה כָּל־מִבְקֵשׁ ה'", אֶפְלוּ מִלְאכֵי הַשָּׁרָת, כְּשֶׁהִיוּ
 שׂוֹאֲלִים מִקּוֹם שְׂכִינָה, חִבְרִיָּהֶם אוֹמְרִים לָהֶם: הַרְי
 הוּא בְּאֹהֶלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.

כ"ז • וּמֹשֶׁה • מֵאוֹתוֹ עֹן וְהִלָּאָה. יָקַח אֶת־הָאֹהֶל •
 לְשׁוֹן הוֹה הוּא, לּוֹקַח אֹהֶלוֹ וְנֹטָהוּ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה.
 אָמַר: מְנַדָּה לְרַב, מְנַדָּה לְתַלְמִיד. הַרְחִק • אֲלֵפִים
 אָמָה, כְּעֵנָן שְׁנֵאֲמַר (יהושע ג): "אֲךָ רְחוּק יְהִיָּה בֵּינֵיכֶם
 וּבֵינֵנוּ כְּאֲלֵפִים אָמָה בַּמֶּדָּה". וְקָרָא לוֹ • וַהֲיָה קוֹרָא
 לוֹ "אֹהֶל מוֹעֵד", הוּא בֵּית וַעַד לְמִבְקֵשֵׁי תוֹרָה.

ח וַהֲיָה כִּד נִפְק מֹשֶׁה לְמִשְׁכַּנָּא קִימִין כָּל
 עֲמָא וּמַתְעַדִּין גְּבַר בְּתַרַע מִשְׁכַּנָּא
 וּמִסְתַּכְּלִין אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד דְּעָלַל
 לְמִשְׁכַּנָּא:

(ח) וַהֲיָה כִּצְאֵת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל יְקוּמוּ כָּל־הָעָם
 וְנִצְבּוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֶלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה
 עַד־בָּאוּ הָאֹהֶלָה:

וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה • לְשִׁבְחָה: אֲשֶׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה
 שְׂכָף מְבֻטָּח, שֶׁהַשְׂכִּינָה תִכְנַס אַחֲרָיו לְפֶתַח אֹהֶלוֹ.

כ"ט • וַהֲיָה • לְשׁוֹן הוֹה. כִּצְאֵת מֹשֶׁה • מִן
 הַמַּחֲנֶה, לְלַכֵּת אֶל הָאֹהֶל. יְקוּמוּ כָּל־הָעָם •
 עוֹמְדִים מִפְּנֵי וְאִין יוֹשְׁבִין עַד שְׁנַתְּכֶסָּה מֵהֶם.

ט וַהֲיָה כִּד עָלַל מֹשֶׁה לְמִשְׁכַּנָּא נְחִית
 עֲמוּדָא דְעֵנָא וְקָאֵם בְּתַרַע מִשְׁכַּנָּא
 וּמִתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה:

(ט) וַהֲיָה כִּבֹּא מֹשֶׁה הָאֹהֶלָה יֵרֵד עֲמוּד הָעֵנָן
 וְעֵמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְדַבֵּר עִם־מֹשֶׁה:

(בְּחִירִיק), פְּתוּרָנוּ: הַקּוֹל 'מְדַבֵּר' בֵּינוּ לְבִין עֲצָמוּ
 וְהַדִּיּוֹט שׁוֹמֵעַ מֵאֲלֵיו, וּכְשֶׁהוּא קוֹרָא 'מְדַבֵּר'
 מִשְׁמַע שֶׁהַמְּלַךְ מְדַבֵּר עִם הַדִּיּוֹט.

כ"י • וְדַבֵּר עִם־מֹשֶׁה • כְּמוֹ 'וּמְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה'.
 תְּרַגְמוּ: 'וּמִתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה', שֶׁהוּא כְּבוֹד שְׂכִינָה,
 כְּמוֹ (במדבר ז): "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו", וְאִינוּ
 קוֹרָא 'מְדַבֵּר' (בְּשׂוּא) אֵלָיו. כְּשֶׁהוּא קוֹרָא 'מְדַבֵּר'

י וַחֲזוּ כָּל עֲמָא יָת עֲמוּדָא דְעֵנָא קָאֵם
 בְּתַרַע מִשְׁכַּנָּא וְקִימִין כָּל עֲמָא וְסַגְדִּין גְּבַר
 בְּתַרַע מִשְׁכַּנָּה:

(י) וַרְאָה כָּל־הָעָם אֶת־עֲמוּד הָעֵנָן עֹמֵד פֶּתַח
 הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וַהֲשִׁתַּחוּוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֶלוֹ:
 כ"ג • וְהִשְׁתַּחוּוּ • לְשְׂכִינָה.

יא וּמִתְמַלֵּל יְיָ עִם מֹשֶׁה מִמְּלַל עִם מִמְּלַל
 כְּמָא דְמִמְּלַל גְּבַר עִם חִבְרָה וְתַאֲב
 לְמִשְׁרֵיתָא וּמִשְׁוֹמְשֵׁנָה יְהוֹשֵׁעַ בַּר נּוּן
 עוֹלִימָא לֹא עֲדִי מַגּוּ מִשְׁכַּנָּא:

(יא) וְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּנִים אֶל־פְּנִים כְּאֲשֶׁר
 יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמִשְׁרָתוֹ
 יְהוֹשֵׁעַ בֶּן־נוּן נָעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: פ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לְשׁוֹן אוֹרָה, כְּמוֹ בְּהֵלוּ גֵרוֹ (איוב כט
 א: תורה ח

וְהִינֵנוּ דְכְּתִיב אַחַר וַיִּתְנַצְּלוּ מֵאוֹתָם
 כְּתָרִים, קָרְנָן עוֹר פְּגִיּוֹ (להלן לר כט). וַיֵּשׁ
 אוֹמְרִים שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן 'אֹהֶל' שֶׁהוּא

ז) וּמֹשֶׁה יָקַח אֶת הָאֹהֶל. אֵלוֹ
 הַכְּתָרִים שֶׁנִּשְׁלְחוּ מֵהֶן וְזָכָה מֹשֶׁה
 וְנִשְׁלַן כְּדַמְסִיק בְּמִסְכַּת שִׁבְתָּ (פח),

כ"ט וְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה פָּנִים אֶל-פָּנָיו • וּמִתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה. וְשָׁב אֶל-הַמַּחֲנֶה • לְאַחַר שֶׁנִּדְבַר עִמוֹ, הִזְהָר מֹשֶׁה שָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה וּמִלְמַד לְיַקְנִים מֵה שֶׁלְמַד. וְהִדְבֵּר הַזֶּה נִהְיָ מֹשֶׁה מִיּוֹם הַכַּפּוּרִים עַד שֶׁהוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן וְלֹא יוֹתֵר, שֶׁהָרִי בִי"ז בְּתַמוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלְלוּחוֹת (תענית כח), וּבִי"ח שָׂרַף אֶת הָעֵגֶל וְדָן אֶת הַחוּטָאִים, וּבִי"ט עָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל לב): "וַיְהִי מִמִּחְרַת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם וְגו'", וְעָשָׂה שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט): "וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי ה' וְגו'", וּבְרֹאש־חֹדֶשׁ אֲלוּל נֶאֱמַר לוֹ: "וְעֲלִיתָ בְּבִקְרָא אֶל הַר סִינַי" לְקַבֵּל לוחות הַאֲתֵרוֹנוֹת, וְעָשָׂה שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (שם ט): "וְאֲנֹכִי עֹמְדִיתִי בְּהָרַ פְּנִימִים הַרְאִשׁוֹנִים וְגו'", מֵהַ הַרְאִשׁוֹנִים בְּרַצוֹן, אַף

הַאֲתֵרוֹנִים בְּרַצוֹן. אֲמַר מֵעַתָּה, אֲמַצְעִיִּים הָיוּ בְכַעַס. בְּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרִי נִתְרַצָּה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה וּבְלֵב שָׁלֵם, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: "סִלַּחְתִּי כְּדָבְרְךָ" וּמָסַר לוֹ לוחות אֲתֵרוֹנוֹת, וַיֵּרַד וְהִתְחִיל לְצַוּוֹתוֹ עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וְעָשָׂאוּהוּ עַד אֶחָד בְּנִיסָן, וּמִשְׁהוֹקֵם לֹא נִדְבַר עִמוֹ עוֹד אֶלָּא מֵאֵהָל מוֹעֵד. וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה • תְּרַגּוּמוֹ: 'וְתָב לְמִשְׁרִיתָא', לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַזֶּה, וְכֵן כָּל הַעֲנָנִין. 'וְרָאָה כָּל הָעָם', וְחָזַן. 'וּנְצָבוּ', וְקִיָּמִין. 'וְהַבִּיטוּ', וּמִסְתַּכְּלִין. 'וְהִשְׁתַּחוּוּ', וְסִגְדִין. וּמִדְרָשׁוֹ: "וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה", שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַמַּחֲנֶה. אָמַר לוֹ: 'אֲנִי בְכַעַס וְאַתָּה בְכַעַס, אִם-כֵּן מִי יִקְרַבְסִי?'

~ יום שלישי י"ח אדר-א' ~

יבואמר משה קדם יי חזי דאת אמר לי אסיק ית עמא הדין ואת לא הודעתני ית די תשלח עמי ואת אמרת רביתך בשום ואת אשפחמא רחמין קדמי:

(יב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה רְאֵה אֶתָּה אָמַרְתִּי אֵלַי הֲעַל אֶת-הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר-תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם יְגִם-מִצְאָתָה חֵן בְּעֵינָי:

וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם • הַכִּרְתִּיךָ מִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם בְּשֵׁם חֲשִׁיבוֹת, שֶׁהָרִי אָמַרְתָּ לִּי (לעיל יט): "הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָנִין וְגו' וְגַם בָּךְ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם".

כ"ט רְאֵה אֶתָּה אָמַרְתִּי אֵלַי • רְאֵה, תָּן עֵינֶיךָ וּלְבָבְךָ עַל דְּבָרֶיךָ: "אֶתָּה אָמַרְתִּי אֵלַי וְגו' וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי וְגו'". וְאֲשֶׁר אָמַרְתָּ לִּי (לעיל כט): "הִנֵּה אֲנֹכִי שׁוֹלֵחַ מִלְאָךְ", אֵינִי זֶה הוֹדַעְתָּה, שְׂאִין אֲנִי חֲפֵץ בָּהּ.

יג ובענין חן בעיניך הודעתני נא את דרךך ואדעך למען אמצא-חן בעיניך וראיה פי עמך הגוי הזה:

(יג) וְעַתָּה אִם-נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְתָּנִי נֹא אֶת-דְּרֹכְךָ וְאֲדַעְךָ לְמַעַן אֲמַצְא-חֵן בְּעֵינֶיךָ וְרֹאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה:

וְאֲדַע בְּזוֹ מִדַּת תִּגְמוּלְךָ, מֵהַ הַיָּא מִצִּיאַת חֵן שֶׁמִּצְאָתִי בְּעֵינֶיךָ. וּפְתָרוֹן "לְמַעַן אֲמַצְא חֵן", לְמַעַן אֲכִיר כְּמֵה שֶׁכָּר מִצִּיאַת חֵן. וְרֹאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה • שְׁלֹא

כ"ט וְעַתָּה • אִם אָמַת שֶׁמִּצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ, "הוֹדַעְתָּנִי נֹא אֶת דְּרֹכְךָ", מֵהַ שֶׁכָּר אֶתָּה נוֹתֵן לְמוֹצְאֵי חֵן בְּעֵינֶיךָ? • וְאֲדַעְךָ לְמַעַן אֲמַצְא-חֵן בְּעֵינֶיךָ •

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ: תורה יג (יג) וְעַתָּה אִם נֹא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ. כְּלוֹמֵר שֶׁתִּלְוֶךָ אֶתָּה בְּעֵצְמְךָ וּבְכַבּוּדְךָ לְהוֹדִיעַנִי הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֵלַי בָּהּ, וְאֲדַעְךָ, פִּירוּשׁ לְמַעַן אֲדַע כִּי אֲמַצְא חֵן בְּעֵינֶיךָ: תורה יד

שְׂאִין לוֹ מִלְאָךְ שֶׁהוֹלֵךְ עִמוֹ כְּמֵה דְאָמַר (תהלים צא יא) כִּי מִלְאָכֵינוּ יִצְנֶה לָךְ, וְאֶפִּילוֹ לְאֲלִיעֶזֶר עֶבֶד אֲבָרְהָם שִׁלַּח מִלְאָךְ כְּדָתִיב (בראשית כד ז) הוּא יִשְׁלַח מִלְאָכֵנוּ לְפָנֶיךָ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ וְגו', וּמֵהַ טוֹבָה תַּעֲשֶׂה לִּי עַל כִּי

(יב) וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי. פִּירוּשׁ, אֶתָּה אָמַרְתָּ (לעיל לב לד) הִנֵּה מִלְאָכֵי לָךְ לְפָנֶיךָ, וְלֹא דִי שְׂאִין דַּעְתָּךְ לִילָךְ עִמָּנוּ, אֶלָּא אֶפִּילוֹ אוֹתוֹ מִלְאָךְ שֶׁאִמַרְתָּ שֶׁלָּךְ עִמִּי לֹא הוֹדַעְתָּנִי, אֶלָּא סְתָמָא, וְאֵינִי לָךְ אָדָם בְּעוֹלָם

שיעור יומי ליום שלישי י"ח אדר-א' ושנים מקרא ואחד תרגום - לג - פרשת כיתשא סא
 תאמר "ואעשה אותך לגוי גדול" ואת אלה תעזב, וראה כי עמך הם מקדם, ואם בהם תמאס, איני סומך על היוצאים מחלצי שיתקימו, ואת תשלום השכר

(יד) ויאמר פני ילכו והנחתי לך: יד ויאמר שכנתי תהי ואניח לך:

כ"ט ויאמר פני ילכו • כתרגומו, לא אשלח עוד מלאך, אני בעצמי אלך, כמו: (שמואל ב ז) "ופניך הולכים בקרב".

(טו) ויאמר אליו אם אין פניך הלכים אל-תעלנו מזה: טו ויאמר קדמוהי אם לית שכנתך מהלכא בינא לא תסקינא מפא:

כ"ט ויאמר אליו • בזו אני חפץ, כי על-ידי מלאך אל תעלנו מזה.

(טז) ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מפלה העם אשר על-פני האדמה: טז ובמה יתדע הכא ארי אשכחית רחמין קדמך אנה ועמך הלא במהך שכנתך עמנא ויתעבדן לנא פרישן לי ולעמך משני מפל עמא די על אפי ארעא:

כ"ט ובהמה יודע אפוא • יודע מציאת החן, "הלא בלכתך עמנו", ועוד דבר אחר אני שואל ממך, שלא תשרה שכנתך עוד על אמות עובדי אלילים. טז ובמה יודע אפוא • יודע מציאת החן, "הלא בלכתך עמנו", ועוד דבר אחר אני שואל ממך, שלא תשרה שכנתך עוד על אמות עובדי אלילים.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

משה ממה שאמר (פסוק א) פן אכלך, מפל מקום ידע כי הוא הטוב, כי כבוד הוא לישראל שילך הקדוש-ברוך הוא עמם מה שאינו עושה לשאר אומות, ועל זה אמר אם אין פניך הולכים וגו' ונפלינו וגו'. ועדיין לא נתישבה דעתו על מה שאמר פן אכלך, אמר לו הקדוש-ברוך הוא גם את הדבר הזה וגו' שאודיעך מדותי שאז תתיישב דעתך. וכיון שראה שעת רצון הנה מוסיף לשאול ואמר הראני נא וגו', כלומר רוצה אני לשמוע ולראות. ויאמר אני אעביר כל טובי, ואודיעך מדת טובתי. אעביר לשון ויעבירו קול במחנה (לחלן לו ט).

וגו': ואתה לא הודעתני. בתחילה אמרת (פסוק א) ושלחתי לפניך מלאך, ולבסוף אמרת (פסוק ט) הורד עדיך, ועדיין לא גלית דעתך אם לילך עמנו אם לשלוח מלאך מפני שהורידו עדים במצותך, ואתה אמרת ידעתיה בשם, שתודיע לי בשם את אשר תשלח עמי. ומשה הנה ירא להתפלל לשם שילך עמם לפי שאמר לו (פסוק א) פן אכלך בדרך, ולכך אמר הודיעני נא את דרכיך, אמר אשאל לפניו יודיעני מדותיו, ולפי מדותיו אדע אם טוב לנו שילך עמנו אם לאו, לפי שלא הנה יודע לבחור אי זה טוב להם. ואמר לו הקדוש-ברוך הוא פני ילכו, אני אלך פי זה טוב להם, והוא כמו ופניך הלכים בקרב (שמואל ב ז יא), והנחתי לך ממה שהנה לבך נוקףך אי זה תבחר. אף על פי שעדיין הנה ירא

~ יום רביעי י"ט אדר-א' ~

וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אַף יָת פִּתְגָמָא הַדִּין דִּי מִלְלָתָא אַעֲבֹד אַרִי אֲשַׁפְחָתָא רַחֲמִין קְדָמִי וְרַבִּיתְךָ בְּשֵׁם:

(י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֲעֲשֶׂה בִּימְצַאתָ חֵן בְּעֵינָי וְאֲדַעְךָ בְּשֵׁם:

עֵינַיִם", כַּגֹּן (אייב ד): "וְאֵלֵי דְבַר יְגַנֵּב", שׁוֹמְעִין עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ.

כַּ"י < גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה • שְׁלֵא תִשְׁרָה שְׂכִינְתִי עוֹד עַל עוֹבְדֵי אֱלִילִים, אֲעֲשֶׂה. וְאִין דְּבָרֵינוּ שֶׁל בְּלַעַם הִרְשַׁע עַל־יְדֵי שְׂרִית שְׂכִינָה, אֵלֵא: "נוֹפֵל וְגִלְגִּי

יח וַיֹּאמֶר אֲחֻזִּינִי כַעַן יָת יְקָרְךָ:

(יח) וַיֹּאמֶר הָרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבוֹדְךָ:

כַּ"י < וַיֹּאמֶר הָרְאֵנִי נָא וְגו' • רָאָה מֹשֶׁה שֶׁהָיָה עֵת רְצוֹן וְדְבָרָיו מְקַבְּלִים, וְהוֹסִיף לְשַׁאֵל לְהִרְאוֹתוֹ מִרְאִית כְּבוֹדוֹ.

יט וַיֹּאמֶר אָנָּה אַעֲבֹר כָּל טוֹבֵי עַל אֲפִיךָ וְאֲקָרִי בְּשֵׁם דִּינִי גְדַמְךָ וְאֲחֻזֵּן לְמִן דְּאֲחֻזֵּן וְאֲרַחֵם עַל מִן דְּאֲרַחֵם:

(יט) וַיֹּאמֶר אֲנִי אֲעַבִּיר כָּל־טוֹבֵי עַל־פְּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְּשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחֲנַתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲחֻזֵּן וְרַחֲמֵתִי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם:

זֶה שְׂאֵתָה רוּאָה אוֹתִי מַעֲטָף וְקוֹרָא י"ג מִדּוֹת, הַגּוֹי מִלְמַד אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְעַל־יְדֵי שִׁיזְכִּירוּ לְפָנֵי רַחֲמוֹ וְחֲנּוּן, יְהִי נַעֲנִין, כִּי רַחֲמֵי לֹא כָלִים. וְחֲנַתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲחֻזֵּן • אוֹתָן פְּעָמִים שְׂאֲרָצָה לְחֻזֵּן. וְרַחֲמֵתִי • עֵת שְׂאֲחַפֵּץ לְרַחֵם. עַד כַּאֲן לֹא הִבְטִיחוּ אֵלֵא עֵתִים אֲעֲנֶה וְעֵתִים לֹא אֲעֲנֶה, אֲכַל בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר לוֹ: "הִנֵּה אֲנִי כּוֹרֵת בְּרִית", הִבְטִיחוּ שְׂאִינֵן חוֹזְרוֹת רִיקָם (ראש השנה שם).

כַּ"י < וַיֹּאמֶר אֲנִי אֲעַבִּיר וְגו' • הַגִּיעָה שַׁעַת שְׂתַרְאָה בְּכַבּוּדֵי מַה שְׂאֲרִשָּׁה אוֹתָךְ לְרֵאוֹת, לְפִי שְׂאִי רוּצָה וְצָרִיךְ לְלַמְּדֶךָ סֵדֵר תְּפִלָּה, שְׂכַשְׁנֻצְרַכְתָּ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, הַזְכַּרְתָּ לִי זְכוֹת אָבוֹת, כִּסְבוּר אֶתָּה שְׂאֵם תְּמַה זְכוֹת אָבוֹת, אִין עוֹד תִּקְוָה? אֲנִי אֲעַבִּיר כָּל מִדַּת טוֹבֵי לְפָנֶיךָ עַל הַצּוּר וְאֶתָּה צָפוֹן בְּמַעֲרָה. וְקָרָאתִי בְּשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ • לְלַמְּדֶךָ סֵדֵר בְּקִשּׁוֹת רַחֲמִים, אַף אִם תִּכְלֶה זְכוֹת אָבוֹת (ראש השנה יז), וְכִסְדֹּד

כ וַיֹּאמֶר לֹא תִיכּוֹל לְמַחְזִי יָת אֲפִי שְׂכַנְתִּי אַרִי לֹא יִחְזִינִי אֲנָשָׂא וְיִתְקַים:

(כ) וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לְרִאֵת אֶת־פָּנַי כִּי לֹא־יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי:

כַּ"י < וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל וְגו' • אַף כְּשֶׁאֲעַבִּיר כָּל טוֹבֵי עַל פְּנֶיךָ, אִינִי נוֹתֵן לְךָ רִשּׁוֹת לְרֵאוֹת אֶת פָּנָי.

כא וַיֹּאמֶר יְיָ הֵא אֶתְר מִתְקַן גְּדַמִּי וְתַמְעַמַּד עַל טַגְרָא:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מְקוֹם אֶתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר:

וּמְדַרְשׁוֹ, עַל מְקוֹם שֶׁהַשְׂכִּינָה שָׁם מְדַבֵּר, וְאוֹמֵר: 'הַמְקוֹם אֶתִּי', וְאִינוּ אוֹמֵר 'אֲנִי בְּמְקוֹם', שֶׁהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאִין עוֹלְמוֹ מְקוֹמוֹ.

כַּ"י < הִנֵּה מְקוֹם אֶתִּי • בְּהַר אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר עִמָּךְ, תְּמִיד יֵשׁ מְקוֹם, מוֹכֵן לִי לְצָרְךָ, שְׂאֲטֻמֵּינֶךָ שָׁם שְׁלֵא תִוּוֹק, וּמִשָּׁם תִּרְאָה מַה שְׂתַרְאָה, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְעַדִּין אִינִי יוֹדֵעַ אִי מְקוֹמוֹ טָפַל וְכו', אֵלֵא כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר הִנֵּה מְקוֹם אֶתִּי, הַגּוֹי אוֹמֵר מְקוֹם טָפַל לוֹ: תוֹרָה כב

(כא) הִנֵּה מְקוֹם אֶתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר. מִצָּאתִי בְּשׁוֹחֵר טוֹב (תהלים צ י), אָמַר רַבִּי חֲנִינָא לְמַה נִּקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְקוֹם כְּמַה דְּאֶת אָמַר (בראשית יט כז) אֵל הַמְקוֹם, לְפִי

(יט) וְחֲנַתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲחֻזֵּן וְרַחֲמֵתִי וְגו'. אוֹדִיעֶךָ מִדּוֹתֵי כִּי צַד אֲנִי חוֹנֵן וּמְרַחֵם, אַף מִמַּה שְׂאֲמַרְתָּ הִירְאֵנִי נָא, לֹא תוּכַל לְרֵאוֹת אֶת פָּנָי בְּאֲסַפְקְלֵרֵנָא הַמְאִירָה כִּי לֹא יִרְאֵנִי וְגו': תוֹרָה כ

(כב) וְהָיָה בַעֲבַר כְּבֹדִי וְשִׁמְתִיךָ בְּנִקְרַת הַצֹּר וְשִׁבְתִּי כְּפִי עָלֶיךָ עַד-עֲבָרֶי:

וְשִׁבְתִּי כְּפִי • (תורת כהנים, פרשת ויקרא): מכאן שנתנה רשות למתפללים לחבל, ותרגומו: 'ואגין במימרי', פנוי הוא לדרך כבוד של מעלה, שאינו צריך לסוכך עליו בכף ממש.

כְּפִי עָלֶיךָ עַד-עֲבָרֶי • בנקרת הצור. כמו (במדבר טו): "העיני האנשים ההם תנקר", (משלי ל): "יקרוה עורבי נחל", (ישעיה לח): "אני קרתי ושתיתי מיים", גזרה אחת להם. "נקרת הצור", קרית הצור.

(כג) וְהִסְרֹתִי אֶת-כְּפִי וְרָאִיתָ אֶת-אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ:

וְהִסְרֹתִי אֶת-כְּפִי • 'ואעדי ית דברת יקרי ותחזי ית דבתרי ודקדמי לא יתחזיון'. **וְרָאִיתָ אֶת-אַחֲרֵי •** הראהו קשר של תפלין.

~ נקודות משיחות קודש ~

כפרת החטא על-ידי "קשר של תפלין"

אותו ומחדשו "בכל יום תמיד", איך שגף הוא באותו רגע לעבר על רצונו יתברך?
אלא, שברגע שהוא שעובר על רצונו יתברך "שוכח" הוא על אמונתו בהקב"ה. ואם היה "זוכר" את האמונה שיש לו בלבבו פנימה, לא היה שגף לעבר חסיון של רצון השם-יתברך.
ונהו הטעם שששהאדם רוצה לעקור ולכפר על החטא, ואומר י"ג מדות לבקש רחמים מהקב"ה, צריך להיות עטוף בטלית ותפלין, כי שתי מצות אלו תוכנם ענין ה"זכירה". דמצות ציצית היא "ויראתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" (שלה טו, לט), וגם מצות תפלין היא "והיה גו' לזכרון בין עיניך" (בא יג, ט).
(ע"פ לקו"ט כרך כא עמ' 232 ואילך - מתוך לקראת שבת)

וְרָאִיתָ אֶת-אַחֲרֵי
הראהו קשר של תפלין (לג, כג. ובפירוש רש"י)
מצינו שבעת שלמד הקב"ה למשה "סדר בקשת רחמים" וקריאת י"ג מדות, הראה לו הקב"ה את עצמו כאלו הוא "מעטף" בטלית (רש"י שם, יט דבור-המתחיל ויאמר), ומעטף בתפלין - "הראהו קשר של תפלין".
וגש לענין מהי השכיכות בין טלית ותפלין, לבקשת סליחה ומחילה וקריאת י"ג מדות?
וגש לבאר זה, דהנה יש לתמה איך שגף שהאדם יעבר על מצותיו של הקב"ה, ויהי ישראל הם "מאמינים בני מאמינים" (שבת צו, א), ומאמין הוא באמונה שלימה שהקב"ה "מתחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית", ואם-כן בידעו שברגע זה חזיו תלויים בהקב"ה, הבורא

~ יום חמישי כ' אדר-א' ~

א ואמר יי למשה פסל לך תרין לוחי אבניא כקדמאי ואכתוב על לוחיא ית פתגמאי די הוו על לוחיא קדמאי די תברתא:

לד (א) ויאמר יהוה אל-משה פסל-לך שני-לחת אבנים פראשנים וכתבתי עליהלחת את-הדברים אשר היו עליהלחת הראשנים אשר שברת:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כג) וְהִסְרֹתִי אֶת-כְּפִי וְרָאִיתָ אֶת-אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ: שרואה תכירו מאחוריו ואינו יכול להתבונן בו: תורה א

(כב) וְהָיָה בַעֲבַר כְּבֹדִי וְשִׁמְתִיךָ בְּנִקְרַת הַצֹּר וְשִׁבְתִּי כְּפִי עָלֶיךָ עַד-עֲבָרֶי: כמו נשא לכבנו אל פנים אל אל בשמים (איכה ג מא), כלומר אהיה ענין לפניך כפי שלא תראה: תורה כג

הקלוקל אלא מן השפחות, גתרצה לה. אמר לו שושבינה: "כתב לה כתבה אחרת, שנקרעה הראשונה", אמר לו המלך: "אתה קרעת אותה, אתה קנה לה נר אחר, ואני אכתב לה בכתב ידי". כך, המלך, זה הקדוש-ברוך-הוא. השפחות, אלו ערב-רב. והשושבין, זה משה. ארוסתו של הקדוש-ברוך-הוא, אלו ישראל. לכך נאמר: "פסל לך".

כ"י פסל-לך • הראהו מחצב ספירינזן מתוך אהלו, ואמר לו: הפסלת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרבה. פסל-לך • אתה שברת הראשונות, אתה פסל לך אחרות. משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות. מתוך קלוקל השפחות יצא עליה שם רע, עמד שושבינה וקרע כתבתה. אמר: "אם יאמר המלך להרגה, אמר לו 'עדין אינה אשתך'". בדק המלך ומצא שלא היה

~ נקודות משיחות קודש ~

העגל נטלו ממנו ולא חזרו בלוחות השניות (רק בשבת נוהגים לו, כדאימא [כמו שכתוב] ב'פרי עץ חיים'). מעלת לוחות השניות שנתן גם-כן הלכות מדרש אגדות כו', כפלים לתושיה כדאימא [כמו שכתוב] ב'שמות רבה' מ"ו [במדרש 'שמות רבה' תחלת פרשה מו], וקירון עור פני משה.

(היום יום, יז תמוז)

חלוק [=ההבדל שבין] לוחות הראשונות ולוחות האחרונות: בלחות עצמן - הראשונות מעשה אלקים, השניות פסל-לך. המכתב - חרות על הלחות, שפךרשת רבותיני ו"ל (ערוכין נד, א) הוא רק בלחות הראשונות. במעלת בני ישראל - בלחות הראשונות צדיקים, כשעמדו על הר סיני פסקה והמתן, בשניות בעלי-תשובה. במעלת משה - במתן-תורה נתן למשה אלה אורות במתנה, ובחטא

ב'הגוי זמין לצפרא ותפק בצפרא לטורא דסיני ותתעמד קדמי תמן על ריש טורא:

ב) והיה נכון לבקר ועלית בבקר אליהר סיני ונצבת לי שם על-ראש ההר:

כ"י נכון • מזמן.

ג'אנש לא יסק עמך ואף אנש לא יתחזי בקל טורא אף ענא ותורא לא ירעו לקבל טורא ההוא:

ג) ואיש לא יעלה עמך וגם-איש אלירא בכל-ההר גם-הצאן והבקר אל-ירעו אל-מול ההר ההוא:

כ"י ואיש לא יעלה עמך • הראשונות, על-ידי שהיו בתשואות וקולות וקהלות, שלטה בהן עין רעה. אין לה יפה מן הצניעות.

ד'ופסל תרין לוחי אבניא קנדמאי ואקדם משה בצפרא וסלק לטורא דסיני קמא דפקד יי תה ונסב בידה תרין לוחי אבניא:

ד) ויפסל שני-לחת אבנים פראשנים וישפם משה בבקר ויעל אליהר סיני כאשר צוה יהוה אתו ויקח בידו שני לחת אבנים:

ה' ואתגלי יי בענא ואתעמד עמה תמן וקרא בשמא דיי:

ה) וירד יהוה בענן ויתיצב עמו ושם ויקרא בשם יהוה:

כ"י ויקרא בשם ה' • מתרגמינן: 'ויקרא בשמא דה'."

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ה) ויקרא בשם ה'. הודיעו בשם שלך עמו: תורה ו

(1) וַיַּעֲבֹר יְהוָה | עַל-פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה | יְהוָה אֵל | רַחוּם וְחַנוּן אֲרֶךְ אַפַּיִם וְרַב-חַסֵּד וְאַמֵּת:
וּבְאֵפֶסֶת יְיָ שְׁכַנְתָּה עַל אַפְוֵהי וַיִּקְרָא יְיָ יְיָ
אַלְהָהּ רַחֲמָנָא וְחַנּוּנָא מְרַחֵק רְגֵז וּמְסַגֵּי
לְמַעַבְדֵּי טַבְּוֹן וַיִּקְשׁוּט:

מְאַרְיָךְ אַפּוֹ וְאֵינּוּ מְמַהֵר לְהַפְרֵעַ, שְׁמָא יַעֲשֶׂה
תְּשׁוּבָה. וְרַב-חַסֵּד • לְצַרִּיכִים חֶסֶד, שְׂאִין לְהֵם
זְכוּיֹת כָּל-כֶּף (ראש-השנה יז) • וְאַמֵּת • לְשֵׁלֶם שְׁכָר טוֹב
לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ.

רש"י ה' ה' • (ראש-השנה יז): מִדַּת רַחֲמִים הִיא, אַחַת
קֹדֶם שְׂיַחְטָא, וְאַחַת לְאַחַר שְׂיַחְטָא וַיִּשׁוּב. אֵל • אַךְ
זוֹ מִדַּת רַחֲמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים כב): "אֵלִי, אֵלִי,
לְמָה עֲזַבְתָּנִי". וְאֵינּוּ לוֹמֵר לְמִדַּת הַדִּין 'לְמָה עֲזַבְתָּנִי',
כֶּף מְצַאֲתִי בְּמִכְלִיתָא. אֲרֶךְ אַפַּיִם • (סנהדרין קיא):

~ נקודות משיחות קודש ~

— גם אם האדם עבר עברה, עוזר לו שם הו' (בדרגה
נעלית יותר) לשוב בתשובה.
(לקוטי שיחות, כרך ט עמ' 172)

אחת קודם שייחטא, ואחת לאחר שייחטא וישוב, רש"י לד,
(1) ידועה הקשוא, מה צריך אדם רחמים קדם שחטא. ויש
לומר: קדם שייחטא — שם הו' עוזר לאדם להתגבר על
יצרו ולא להפשל בחטא מלקתחלה. לאחר שייחטא וישוב

ז נטר טיבו ולאפי דרין שבק לענון ולמרוד
ולחובין סלח לדמבין לאוריתה ולדלא
תבין לא מזפי מסער חובי אבהן על בנין
ועל בני בנין מרדין על דר תליתי ועל דר
רביעי:

**(1) נִצַּר חֶסֶד לְאֱלֹפִים נִשְׂא עוֹן וּפְשַׁע וְחַטָּאָה וְנִקְהָ
לֹא יִנְקָה פְּקֻדוֹ | עוֹן אָבוֹת עַל-בְּנֵיהֶם וְעַל-בְּנֵי בָנִים
עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רַבְעִים:**

לֹא יִנְקָה • לְפִי פְּשׁוּטוֹ, מִשְׁמַע שְׂאִינוּ מוֹתֵר עַל
הָעוֹן לְגַמְרִי, אֵלָא נִפְרַע מִמְּנוּ מְעַט מְעַט. וְרַבּוּתֵינוּ
דְּרִשׁוּ: מִנְקָה הוּא לְשָׁבִים, וְלֹא יִנְקָה לְשְׂאִינָן שְׁבִים

רש"י נצור חסד • שהאדם עושה לפניו. לאלפים •
לשני אלפים דורות. עונות • אלו הזדונות.
פשעים, אלו המרדים שאדם עושה להכעיס. ונקה

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

נִשְׂא עוֹן. לְאֵדָם שְׁחוּטָא עַל יְדֵי יַצַּר
הָרַע שְׁמַכְרִיחוּ לְחַטָּא:
וּפְשַׁע. אֵלוּ הַמְרָדִים שְׂאֵדָם חוּטָא
לְהַכְעִיס, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים ב' ג' א'
מלך מוֹאָב פִּשַׁע בִּי:
וְחַטָּאָה. שׁוּגְג, כְּדָאֵר (ויקרא ד' ט'
כִּי תַחַטָּא בְּשַׁגְגָה. רְצָה לוֹמֵר, אֵלוּ
אֲנִי נוֹשֵׂא וְאֵינִי פּוֹרַע מִהֵן מִיָּד:
וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה. שְׂאִינוּ מִנְקָה אוֹתָם
לְגַמְרִי אִם לֹא עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה
וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וְכֵן אָמְרוּ חַז"ל (יומא
פ"ב) וְנִקְהָ לְשָׁבִים, וְאֵינוּ מִנְקָה לְשְׂאִינָן
שְׁבִים, אֵלָא פְּקֻדוֹ עוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים
וְגו':
פְּקֻדוֹ. גַּם זֶה מִמִּדַּת רַחֲמֵי שֶׁל
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׂאִינוּ מְמַהֵר
לְיַפְרַע אֵלָא מִמַּתִּין עַד יוֹם פְּקוּדָה
דְּכַתִּיב (לעיל לב לד) וְכִיּוֹם פְּקֻדֵי וְגו',
אֲכַן אֵינוּ מִן מִנְּן שֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה

רַחוּם. שְׁמַרְחָם עַל הָעַנְיִים וּמַצִּילִם:
וְחַנּוּן. אֲפִילוֹ לְעַשְׂרִים, שְׁכַל מִי
שְׁנוֹתָן מִתְּנָה חוּנָן, כְּמוֹ וְצַדִּיק חוּנָן
וְנוֹתָן (תהלים לו בא):
אֲרֶךְ אַפַּיִם. לְרַשְׁעִים, שְׂאִינוּ מְמַהֵר
לְיַפְרַע מֵהֶם:
וְרַב חֶסֶד. שְׁמַרְבָּה חֶסְדּוֹ עַל מִדַּת
הַפּוֹרְעָנוּת, כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ חַז"ל (סוטה יא,
מִדָּה טוֹבָה מְרַבָּה עַל מִדַּת פּוֹרְעָנוּת:
וְאַמֵּת. מִה שְׂאֵנִי מְכַבֵּיחַ לְעֲשׂוֹת
טוֹבָה לְבָרִיּוֹת, אִם לֹא יִפְשַׁע הָאָדָם
בְּעַצְמוֹ שְׂיַחְטָא וַיִּגְרוֹם הַחַטָּא: תורה ו
(1) נִצַּר חֶסֶד לְאֱלֹפִים. אֲנִי מְזַכְּרִי
לְבָנָיו וְלְבָנֵי בָנָיו עַד לְאַלְף דוֹר. וְכֵן
כְּתִיב (דברים ט ט) שְׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד
וְגו' לְאַלְף דוֹר, וּפִירֵשׁ רַשְׁבַּ"ם
דְּלְאֱלֹפִים דְּהַכָּא הֵינִינוּ לְאַלְף דוֹר
דְּהַתָּם, כְּמוֹ שְׁקוֹרָא לְדוֹר רְבִיעִי
רַבְעִים, כֶּף קוֹרָא לְדוֹר אֵלָף אֱלֹפִים:

(1) וַיִּקְרָא ה' ה'. אָנִי הוּא בַּעַל
הַרַחֲמִים קוֹדֶם שְׂיַחְטָא הָאָדָם וְלְאַחַר
שְׂיַחְטָא הָאָדָם. כֶּף מְפַרֵשׁ לִיה
בְּמַסְכַּת רֵאשׁ הַשְּׁנָה (11). וְצָרִיךְ עֵינֵן
מִה צָרִיךְ אָדָם רַחֲמִים קוֹדֶם שְׂיַחְטָא.
וְיֵשׁ לוֹמֵר מִכָּל-מְקוֹם הוּא צָרִיךְ
רַחֲמִים לְפִי שְׁגָלוֹי וְיָדוּעַ לְפָנָי
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׁסוּפוֹ לְחַטָּא.
וּלְפִי זֶה, שְׁנֵי הַשְּׁמוֹת הֵם מְשַׁלֵּשׁ
עֲשָׂרָה מִדוֹת, אָמַנְם נִצַּר חֶסֶד לְאֱלֹפִים
אֵינוּ נִמְנָה אֵלָא בְּאַחַד. וְהַרְבַּ רְבִי
נְסִים וְ"ל פִּירֵשׁ נִצַּר חֶסֶד לְאֱלֹפִים
שְׁתֵּי מִדוֹת הֵם, וְהֵשֵׁם רֵאשׁוֹן אֵינוּ מִן
הַמִּנְּנָן. וּפְשָׁטִיה דְּקָרָא וַיַּעֲבֹר ה' עַל
פָּנָיו וַיִּקְרָא (בשם) ה', ה' אֵל רַחוּם
וְגו', הַמִּדוֹת הַלְלוּ תִקְרְאוּ לְפָנָי בְּעַת
שְׂיַצְטְרַכּוּ לְרַחֲמִים:
אֵל. דִּינֵן אָמַת וְשׁוּפֵט צָדֵק, כְּמוֹ עַד
הָאֱלֹהִים יָבֵא דְבַר שְׁנִיָּהֶם (לעיל כב ח):

טוּבָה מְרַבָּה עַל מִדַּת פְּרַעֲנוֹת אַחַת לַחֲמֵשׁ מְאוֹת, שְׁבַמְדָּה טוּבָה הוּא אוֹמֵר: "נִצֵּר חֶסֶד לְאֲלֹפִים".

(יומא פו). פִּקְד עֲוֹן אָבוֹת עַל-בָּנִים • כְּשִׂאוּחֲזִים מַעֲשֵׂה אָבוֹתֵיהֶם בִּיְדֵיהֶם, שְׁכַבְר פֶּרֶשׁ בְּמִקְרָא אַחֵר, "לְשׁוֹנָאִי". וְעַל רַבְעִים • דוֹר רַבִּיעִי. נִמְצְאָת מִדָּה

ח וְאוֹחֵי מֹשֶׁה וַיִּקְרַע עַל אֲרַעָא וְסָגִיד :

(ח) וַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקְרַע אֲרַעָא וַיִּשְׁתַּחֲוֶה:

כ"י • וַיִּמְהַר מֹשֶׁה • כְּשִׂרְאָה מֹשֶׁה שְׂכִינָה עוֹבְרַת וְשָׁמַע קוֹל הַקְּרִיאָה, מִיָּד: "וַיִּשְׁתַּחֲוֶה".

ט וַאֲמַר אִם כְּעַן אֲשַׁפְּחִית רַחֲמִין קְדָמְךָ יְיָ תְּהִיךָ כְּעַן שְׂכִינְתָא דִּי בִּינְנָא אַרִי עִם קָשִׁי קְדַל הוּא וְתִשְׁבּוּק לְחוּבְנָא וְלַחֲטָאָנָא וְתִחֲסִנְנָא :

(ט) וַיֹּאמֶר אִם-נָא מְצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יְיָ-נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבְּנוּ כִּי עִם-קִשְׁה-עֶרְףְּ הוּא וְסַלְחַת לְעוֹנְנוּ וְלַחֲטָאתָנוּ וְנַחֲלַתְנוּ:

וּנְחַלְתָּנוּ • וְתַתְּנֵנוּ לָךְ לְנַחֲלָה (סְפָרִים אַחֲרִים: שְׁתַּתֵּן לָנוּ נַחֲלָה) מִיַּחֲדָת, זוּ הִיא בְּקִשְׁת: "וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ", שְׁלֹא תִשְׂרָה שְׂכִינְתְּךָ עַל הָאֲמוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים.

כ"י • יְלָד-נָא ה' בְּקִרְבְּנוּ • כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ, מֵאַחַר שְׂאֵתָה נוֹשֵׂא עוֹן, וְאִם "עִם קִשְׁה-עֶרְףְּ הוּא" וַיִּמְרוּ בְּךָ, וְאָמַרְתָּ עַל זֹאת: "פֶּן אֶכְלֶךָ בְּדֶרֶךְ", אֵתָה תִסְלַח לְעוֹנֵינוּ וְגו', יֵשׁ 'כִּי' בְּמָקוֹם 'אִם'.

~ יום שישי כ"א אדר-א' ~

וַאֲמַר הָא אָנָא גְזִיר קְנִים קָדָם קָל עַמְךָ אַעֲבֵד פְּרִישׁוֹן דִּי לֹא אִתְּבַרִיאוּ בְּכַל אֲרַעָא וּבְכַל עַמְמֵיָא וַיַּחֲזִי כַל עַמָּא דִּי אֵת בִּינֵיהוֹן יַת עוֹבְדֵי דִי אַרִי דְחַל הוּא דִּי אָנָא עָבֵד עַמְךָ :

(י) וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲנִי פָרַת בְּרִית נִגְדָה בְּלַעֲמֶךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא-נִבְרְאוּ בְּכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל-הָעָם אֲשֶׁר-אֵתָה בְּקִרְבּוֹ אֵת מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי-נִוְרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ:

כ"י • פָרַת בְּרִית • עַל זֹאת. אֶעֱשֶׂה נִפְלְאוֹת • לְשׁוֹן "וְנִפְלִינוּ", שְׁתַּחֲוֶה מְבַדְּלִים בְּזוֹ מִכָּל הָאֲמוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים, שְׁלֹא תִשְׂרָה שְׂכִינְתִי עֲלֵיהֶם.

יֵא טַר לָךְ יַת דִּי אָנָא מִפְּקֻדֶךָ יוֹמָא דִּין הָא אָנָא מִתְרַךְ מִן קְדָמְךָ יַת אַמְרָאִי וּכְנַעֲנָאִי וְחַתָּאִי וּפְרֻזָּאִי וְהוֹאִי וּיְבוֹסָאִי :

(יא) שְׂמַר-לָךְ אֵת אֲשֶׁר אֲנִי מְצוֹךְ הַיּוֹם הִנְנִי גִרִישׁ מִפְּנֵיךָ אֵת-הָאֲמַרִי וְהַפְּנַעֲנִי וְהַחֲתִי וְהַפְּרֹזִי וְהַחֲוִי וְהַיְבוֹסִי:

כ"י • אֵת הָאֲמַרִי וְגו' • שְׂשָׂה אֲמוֹת יֵשׁ כָּאן, כִּי הִגְרַגְשִׁי עֲמַד וּפְנָה מִפְּנֵיהֶם:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

קִשְׁה עֶרְףְּ אֵתָה פֶּן אֶכְלֶךָ בְּדֶרֶךְ (לעיל א, ג), מְאוֹתוֹ טַעַם אֲנִי צְרִיכִין שְׁתַּלְּךָ עִמָּנוּ כִּי עִם קִשְׁה עֶרְףְּ הוּא וְאֵתָה אַל רַחוּם וְחַנוּן: וְסַלְחַת לְעוֹנְנוּ וְלַחֲטָאתָנוּ וְנַחֲלַתְנוּ. פִּירוּשׁ תַּנְחִילָנוּ הָאָרֶץ שְׁנִשְׁבַּעְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ: תוֹרַה י

שְׁהוּא רַחוּם וְחַנוּן וְאֶרְךָ אַפִּים, נְחִישְׁבָּה דַעְתּוֹ עַל מַה שְׂאֲמַר (לעיל ג, א) פֶּן אֶכְלֶךָ, וְהוֹדָה וְהִשְׁתַּחֲוָה, וְלִפְיֶכָךְ חֲזַר וְהוֹסִיף תְּפִלָּה עַל תְּפִלָּה: תוֹרַה ט (ט) אִם נָא מְצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְגו' יְלָךְ נָא וְגו'. כְּלוֹמַר מְאוֹתוֹ טַעַם שְׂאֲמַרְתָּ לָנוּ שְׁלֹא תִלָּךְ לְפִי שְׁעַם

מְדוּת. וְזֶה קִשְׁה לְדַבְרֵי הָאוֹמֵר כִּי וַיִּמְהַר מֹשֶׁה לְפִי שְׁהִיָּה רָאָה פֶּן יוֹסִיף עַל דוֹר חֲמִישִׁי, וְאֶדְרַבָּה לְפִי מַה שְׁפִירִשְׁתִּי זוּ הִיא מִדַּת רַחֲמִים שְׂאִינוּ מְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּפַעְלוֹ: תוֹרַה ח (ח) וַיִּמְהַר מֹשֶׁה. כִּיֹּן שְׂשָׁמַע הַמְדוּת שְׂאֲמַר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

יב אִסְתַּמֵּר לָךְ דִּילְמָא תְּגַזֵּר קָנָם לְיָתֵב אַרְעָא
דִּי אַתְּ עָלִיל עֲלֵיהּ דִּילְמָא יְהִי לְתַקְלָא בִּינְךָ :

(יב) הַשְׁמֵר לָךְ פְּנֵי־תִכְרַת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פְּנֵי־יְהוָה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבְּךָ :

יג אַרְי זַת אַגְוִרְיָהוֹן תְּתַרְעוּן וְזַת קַמְתְּהוֹן
תְּתַבְּרוּן וְזַת אַשְׁרִיָּהוֹן תְּקַצְצוּן :

(יג) כִּי אֶת־מוֹזְבַּחְתֶּם תִּתְצוּן וְאֶת־מִצְבְּחֹתֶם תִּשְׁבְּרוּן
וְאֶת־אֲשֵׁרֵי תִכְרַתוֹן :

כ"י • אֲשֵׁרֵי • (עבודה זרה מה) הוא אילן שעובדים אותו.

יד אַרְי לֹא תִסְגֹּד לְטַעֲוֹת עַמְמֵיָא אַרְי וְיִ
קַנָּא שְׂמָה אֵל קַנָּא הוּא :

(יד) כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי יְהוָה קַנָּא שְׂמוֹ
אֵל קַנָּא הוּא :

כ"י • קַנָּא שְׂמוֹ • מְקַנָּא לְהַפְרֵעַ וְאִינוּ מְנַתֵּר, וְנָהוּ כָּל לְשׁוֹן קַנָּאָה, אוֹחוּז בְּנִצְחוֹנוּ וּפְרַעַע מְעוֹזְבוּיֹ.

טו דִּילְמָא תְּגַזֵּר קָנָם לְיָתֵב אַרְעָא וְיִטְעוּן
בְּמַר טַעֲוִתְהוֹן וְיִדְבְּחוּן לְטַעֲוִתְהוֹן וְיִקְרוּן
לָךְ וְתִיכּוּל מִדְּבַחֵיהוֹן :

(טו) פְּנֵי־תִכְרַת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וּזְנוּ אַחֲרֵי
אֱלֹהֵיהֶם וּזְבַחוּ לְאֱלֹהֵיהֶם וְקִרְא לָךְ וְאִכְלֹת
מוֹזְבָּחוֹ :

כ"י • וְאִכְלֹת מוֹזְבָּחוֹ • כְּסָבוּר אַתָּה שְׂאִין עֲנֵשׁ בְּאִכְלִיתוֹ, וְאֲנִי מַעֲלָה עֲלֶיךָ כְּמוֹדָה בְּעַבְדוֹתוֹ, שְׁמַתוּךָ כָּךְ
אַתָּה בָּא וְלוֹקַח מִבְּנוֹתָיו לְבָנֶיךָ (שם ה) :

טז וְתִסָּב מִבְּנִתְהוֹן לְבָנֶיךָ וְיִטְעֲנוּ בְּנִתְהוֹן
בְּמַר טַעֲוִתְהוֹן וְיִטְעֲנוּ זַת בְּנֶךָ בְּמַר
טַעֲוִתְהוֹן :

(טז) וְלִקְחֹת מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וּזְנוּ בְּנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן
וְהִזְנוּ אֶת־בְּנֵיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן :

יז יִדְחֲלוּן דְּמַתְּקָא לֹא תַעֲבֹד לָךְ : אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה־לָּךְ :

יח זַת תְּגָא דְּפִטְרִיָּא תִשֵּׁר שְׁבָעָא יוֹמִין
תִּיכּוּל פִּטְרָא כְּמָא דִּי פְּקִדְתָּךְ לְזִמְן גְּרִיחָא
דְּאִבְיָא אַרְי גְּרִיחָא דְּאִבְיָא גְּפִקְתָּא
מִמְצָרִים :

(יח) אֶת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל
מִצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב בִּי בְּחֹדֶשׁ
הָאָבִיב יֵצֵאת מִמְצָרִים :

כ"י • חֹדֶשׁ הָאָבִיב • חֹדֶשׁ הַבְּפוּר, שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְּבַכְּרֶת בְּכִשׁוּלָהּ.

יט כָּל פִּתְחַ וְלֵדָא דִּילֵי וְכָל בְּעִירְךָ דְּכָרִין
תְּקַדֵּשׁ בְּכוֹר תּוֹר וְאִימֵר :

(יט) כָּל־פֶּטֶר רַחֵם לִי וְכָל־מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר
וְשֶׂה :

י: "פֶּטֶר מִים רֵאשִׁית מְדוּן". תִּי"ו שֶׁל "תִּזְכֹּר",
לְשׁוֹן גְּבֻהָה הִיא, מוֹסֵב עַל הַיּוֹלְדֹת.

כ"י • כָּל־פֶּטֶר רַחֵם לִי • בְּאֵדֶם. וְכָל־מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר
וְגו' • וְכָל מִקְנֶךָ אֲשֶׁר תִּזְכֹּר בְּפֶטֶר שׁוֹר וְשֶׂה, אֲשֶׁר
יִפְטֹר זָכַר אֶת רַחֲמָהּ. פֶּטֶר • לְשׁוֹן פְּתִיחָה, וְכֵן (משלי

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מְחֹר, וְגַם לֹא יוֹם אִיד לְעַבְדָּה גְּרָה,
אַלֵּא אוֹתָן שְׁצוּיָתֵי לָךְ תִּשְׁמֹר. וּלְפִיכָךְ
סְמְכוּ לְקִרְא אֱלֹהֵי מִסְכָּה : תּוֹרָה יט

(יח) אֶת חַג הַמִּצּוֹת. כְּלוֹמֵר לֹא
תוֹסִיף עוֹד חַג מִלְבָּד כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ
בְּעִגְלָתְךָ כְּדָבָרֶיךָ (לעיל לבח) וְאִמְרוּ חַג לְה'

(יז) אֱלֹהֵי מִסְכָּה. לְפִי שֶׁעָשׂוּ לָהֶם
עִגְלַת מִסְכָּה חֲזוֹר וְהִזְהִינָן שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת
עוֹד כֵּן : תּוֹרָה יח

(כ) וּפְטַר חֲמוֹר תַּפְדָּה בְּשֶׁה וְאִם לֹא תַפְדָּה כובוקרא דחמרא תפרוק באימרא ואם לא תפרוק ותנקפה כל בוכרא דבניך תפרוק וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם:

עצמו הוא ואינו מוסב על הבכור, שאין במצות בכור ראית פנים, אלא אזהרה אחרת היא, וכשתעלו לרגל לראות, לא יראו פני ריקם, מצוה עליכם להביא עלת ראית פנים. ולפי מדרש ברייתא, מקרא יתר הוא ומפנה ל'גזרה שונה', ללמד על הענקתו של עבד עברי, שהוא חמשה סלעים מכל מין ומין כפדיון בכור. במסכת קדושין (דף ט"ו).

כ"י • ופטר חמור • ולא שאר בהמה טמאה. תפדה בשעה • נותן שה לכהן והוא חלין ביד כהן, ופטר חמור מתר בעבודה לבעלים. וערפתו • עורפו בקופיץ. הוא הפסיד ממון כהן, לפיכך יפסד ממנו. כל בכור בניך תפדה • חמשה סלעים פדיונו קצוב, שנאמר (במדבר יח): "ופדויו מכן חדש תפדה". ולא יראו פני ריקם • לפי פשוטו של מקרא, דבר בפני

~ נקודות משיחות קודש ~

בא (יב, ו) לגבי הצווי 'ויקחו להם איש שה לבית אבות':
"משכו ודיכם מעבודה-גרה וקחו לכם צאן של מצוה".

(ספר השיחות תנש"א, כרך א עמ' 376)

ופטר חמור תפדה בשעה (לד, כ) חמור – את החמירות, תפדה בשעה – ב'צאן של מצוה" (פלשון רש"י בפרשת

תשבת כא שתא יומין תפלה וביומא שביעא תניח בזרעא ובחצא תניח:

שהתפתי לך, יש שנה שהתריש והקציר אסור, ואין צריך לומר תריש וקציר של שביעית, שהרי כבר נאמר (ויקרא כה): "שדך לא תזרע וגו'". ויש אומרים שאינו מדבר אלא בשבת, ותריש וקציר שהזכר בו, לומר לך, מה תריש – רשות, אף קציר – רשות, יצא קציר העמר שהוא מצוה ודוחה את השבת.

(כא) ששית ימים תעבד וביום השביעי בחריש ובקציר תשבת:

כ"י • בחריש ובקציר תשבת • למה נזכר חריש וקציר? יש מרבותינו אומרים על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית, וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית, ללמדך, שמוסיפין מחל על הקדש (ראש-השנה ט), וכך משמעו: "ששית ימים תעבד וביום השביעי תשבת", ועבודת ששת הימים

כב ותגא דשביעיא תעבד לך בכורי חצד חטין ותגא דכנשא במפקא דשתא:

(כב) וחג שבעת תעשה לך בכורי קציר חטים וחג האסיף תקופת השנה:

לבית. 'אסיפה' זו לשון הכנסה לבית, כמו (דברים כב): "ואספתו אל תוף ביתך". תקופת השנה • שהיא בחירת השנה, בתחלת השנה הבאה. תקופת • לשון מסבה והקפה.

כ"י • בכורי קציר חטים • שאתה מביא בו 'שתי הלחם' מן החטים (ראש השנה כא) • בכורי • שהיא מנחה ראשונה הבאה מן החדש של חטים למקדש, כי מנחת העמר הבאה בפסח, מן השעורים היא. וחג האסיף • בזמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה

כג תלת זמנין בשתא ותחזיון כל דכוריה קדם רבון עלמא יי אלהא דישראל:

(כג) שלש פעמים בשנה יראה כל-זכורך את-פני הארץ יהוה אלהי ישראל:

וארבע, לחיב ולענש על מגזן לאוין שבהם, ועל מגזן 'עשה' שבהם.

כ"י • כל-זכורך • כל הזכרים שבך. הרבה מצוות בתורה נאמרו ונכפלו, ויש מהם שלש פעמים

כד ארי אתרף עממין מן קדמך ואפתי ית תחומך ולא נחמד אנש ית ארעך במסקנך לאתחזאה קדם יי אלהך תלת זמני בשמא:

(כד) כִּי־אֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֵיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ וְלֹא־יִחְמַד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בְּעֵלְתָךְ לְרֹאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:

הבחירה ואיך יכול לראות לפני תמיד, לךף אני קובע לך שלשה רגלים הללו.

כ"ט◀ אֹרִישׁ • פתגומו: אַתְרִיף, וְכַן (דברים ט): "החל רש", וְכַן (במדבר לט): "וַיִּרְשׁ אֶת הָאָמּוֹרִי", לְשׁוֹן גְּרוּשִׁין. וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבֻלְךָ • ואתה רחוק מבית

כה לא תכוס על חמיע דם פסחי ולא יבתון לצפרא בר ממדקחא תרבי נכסת חגא לפסחא:

(כה) לֹא־תִשְׁחַט עַל־חִמְיָן דַּם־זִבְחֵי וְלֹא־יִלִּין לְבַקֵּר זֶבַח חַג הַפֶּסַח:

מועלת בראש המזבח, ואין לינה אלא בעמוד השחר. זבח חג הפסח • אמוריו, ומכאן אתה למד לכל הקטר חלבים ואברים.

כ"ט◀ לֹא־תִשְׁחַט גּוֹי • לא תשחט את הפסח ועדין חמץ קנים, אֲזַהֲרָה לְשׁוֹחֵט, או לזרק או לאחד מבני חבורה (פסחים טו). וְלֹא־יִלִּין • פתגומו. אין לינה

כו ריש בכורי ארעך תימי לבית מקדשא דיי אלהך לא תיכלון בשר בחלב:

(כו) רֵאשִׁית בְּכוֹרֵי אֲדָמְתְךָ תָּבִיא בַּיִת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשַׁל גְּדֵי בַחֲלָב אִמּוֹ: פ

בשול (חולין קטו). גדי • כל ולד רך במשמע, ואף עגל וכבש, ממה שהצריך לפרש בכמה מקומות "גדי עזים" למדת, ש"גדי" סתם, כל יונקים במשמע. בחלב אמו • פרט לעוף, שאין לו חלב, שאין אסורו מן התורה אלא מדברי סופרים.

כ"ט◀ רֵאשִׁית בְּכוֹרֵי אֲדָמְתְךָ • משבעת המינין האמורים בשבח ארץך (דברים ח): "אַרְצְךָ חֹטֵה וְשֹׁעֲרָה וְגִפְנֵי וְגוֹ'". וְדָבַשׁ, הוא דבש תמרים. לֹא־תִבְשַׁל גְּדֵי • אזהרה לבשר בחלב, ושלש פעמים כתוב בתורה: אַחַד לְאֲכִילָהּ, וְאַחַד לְהִנָּאֵה וְאַחַד לְאִסּוּר

~ נקודות משיחות קודש ~

אכזריות פלשה שבאכילת "גדי בחלב אמו" ובהנאתו, אסרה התורה לא רק "גדי בחלב אמו" בלבד, אלא אף כל בשר בחלב, ולא רק באכילה ובהנאה, אלא אף בבשול – כדי להרחיקנו ממעשים העלילים להביאנו לידי אכזריות רחמנא לצלן. מצד שני, לומדים מכך עד כמה יקרה אהבת הבריות בכלל, ואהבת ישראל – "בנים אתם לה' אלקיכם" – על־אחת־כמה־וכמה.

את ה"אזהרה על בשר בחלב" שבפרשתנו, מביעה התורה במלים "לא תבשל גדי בחלב אמו". אמנם, ברך הפשט באה המלה "אמו": למעט בשר עוף, אף פשודעים שכל הענינים שבתורה מדיקים לחלוטין, הכרחי לומר, שבפנימיות הענינים "גדי בחלב אמו" הוא השרש והגורם לכל בשר בחלב, שהוא מפני האכזריות. הדבר מדגיש יותר עד כמה עלינו להשמר מפני אכזריות ומפני צער בעלי־חיים. ומכך נתן ללמד עד כמה גדולה צריכה להיות הזהירות לגבי צערו של אדם, ועל־אחת־כמה־וכמה לגבי צערו של יהודי, שהרי רואים, שמפני

(משיחת ש"פ תשא תשכ"ח)

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

עשרים וארבע חודש. וכי האי גוונא אשפחן בפרך ערבי פסחים (פסחים קיב) אל תבשל בקדירה שבשול בה חבך, אמר רב פפא בגרושה בתיי בעלה, אי בעית אימא אפילו אלמנה נמי, לפי שאין כל האצבעות שוות: תורה כו

(כו) לא תבשל גדי. מכאן רמז למה שאמרו חז"ל (יבמות לו) לא ישא אדם מינקת חבירו. והכי פירושו לא תבשל בקדירה שבישל בה חבירך, לא תשא גרושתו או אלמנתו כל זמן שהגדי הוא התינוק צריך לחלב אמו, דהיינו

(כד) ולא נחמד איש את ארצך. כי יאמרו בלבם: ארצות שהיינו מחזיקים בהם לא נשאר בגדינו כי הורישם אלהיהם, כל־שכן שלא נוכל לקחת ארצם מידם כיון שהן עוסקין במצותיו: תורה כה

~ שבת קודש כ"ב אדר-א' ~

כז ואמר יי למשה כתב לך ית פתגמיא האלין ארי על מימר פתגמיא האלין גזרית עמך קנם ועם ישראל:

(כו) ויאמר יהוה אל-משה כתב-לך את-הדברים האלה פי על-פי הדברים האלה פתתי אתך ברית ואת-ישראל:

כ"ז ~ את-הדברים האלה • ולא אתה רשאי לכתב תורה שבעל-פה.

כח ויהוה תמן קדם יי ארבעין ימין וארבעין לילון לחמא לא אכל ומיא לא שתי וכתב על לוחיא ית פתגמי קימא עשא פתגמין:

(כח) ויהי-שם עס-יהוה ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה ויכתב על-הלח את דברי הברית אשרת הדברים:

~ נקודות משיחות קודש ~

וצריך עיון גדול, שהרי פסוקנו מדבר בארבעים יום האחרונים, שהיו ברצון. (לקוטי שיחות, כרך לו עמ' 178)

ויהי שם . . ארבעים יום . . לחם לא אכל (כח) כתב המהרש"א (יומא עה, ב) שהפונה לארבעים יום האמצעים, שהיו ככעס, "והתענה בשביל ישראל על הטא העגל".

כט ויהוה פד נחת משה מטורא דסיני ותרין לוחי סהדותא בידא דמשה במחתה מן טורא ומשה לא ידע ארי סגי זיו יקרא דאפוהי במללותה עמה:

(כט) ויהי ברדת משה מהר סיני ושני לחת הערת ביד-משה ברדתו מן-ההר ומשה לא-ידע פי קרן עור פניו בדברו אתו:

ההוד? רבותינו אמרו: מן המערה, שנתן הקדוש-ברוך-הוא ידו על פניו, שנאמר (לעיל א): "ושכתתי כפי".

כ"י ~ ויהי ברדת משה • כשהביא לוחות אחרונות, ביום הכפורים. פי קרן • לשון קרנים, שהאור מבהיק ובלט כמין קרן. ומהיכן זכה משה לקרני

ל ויחא אהרן וכל בני ישראל ית משה והא סגי זיו יקרא דאפוהי ודחילו מלאתקרבא לותה:

(ל) וירא אהרן וכל-בני ישראל את-משה והנה קרן עור פניו ויראו מגשת אליו:

בראש הקרן לעיני בני ישראל" ולא יראים ולא מזדעזעים. ומשעשו את העגל, אף מקרני הודו של משה היו מרתיעים ומזדעזעים.

כ"ג ~ ויראו מגשת אליו • בא וראה כמה גדולה כחה של עברה, שעד שלא פשטו ידיהם בעברה, מהו אומר (לעיל כד): "ומראה כבוד ה' כאש אכלת

לא ויקרא להון משה ותכו לותה אהרן וכל רבכיא בכנשתא ומלל משה עמהון:

(לא) ויקרא אלהם משה וישבו אליו אהרן וכל-הנשאים בעדה וידבר משה אלהם:

כ"ד ~ הנשאים בעדה • כמו נשיאי העדה. וידבר משה אלהם • שליחותו של מקום, ולשון הנה הוא כל הענין הזה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הקדוש-ברוך-הוא אותו מזיו שכניתו להראות להן שלא הנה מנהיג ראוי כמוהו: חסלת פרשת כי תשא

לאיל שקרניו מפוצלות ומתפצל אילך ואילך, וזהו לשון קרן. ולפי שטעמו ורצו להעמיד מנהיג במקומו, האיר

(ל) והנה קרן. שהבהיק אורו מזיו שכניה. וכן קרנים מדו לו (חבוק ג ד). ונראה לי כי כשהבוקר אור דומה

עא (לב) וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוֶם אֶת כָּל־אִשְׁרֵי דְבַר יְהוָה אֲתוֹ בְּהַר סִינַי: לִב וּבִתְרַן בְּנֵי אֲתִקְרִיבֵי כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּפְקֻדֹתָיו יָת כָּל דֵּי מַלְלָל יִי עֲמָה בְּטוֹרָא דְסִינַי:

וְאִתְמַר לְשִׂמְלָא אֲהֲרָן. נִכְנְסוּ זְקֵנִים, שְׁנָה לְהֵם מִשֶּׁה פְּרָקִים, נִסְתַּלְקוּ זְקֵנִים, לְשָׁבוּ לְצַדִּיקִין. נִכְנְסוּ כָּל הָעָם, שְׁנָה לְהֵם מִשֶּׁה פְּרָקִים. נִמְצָא, בְּיַד כָּל הָעָם אֲחָד, בְּיַד הַזְּקֵנִים שְׁנַיִם, בְּיַד בְּנֵי אֲהֲרָן שְׁלֹשָׁה, בְּיַד אֲהֲרָן אַרְבָּעָה וְכוּ', כְּדֹאִיתָא בְּעֵרוּכֵין' (טז).

כ"י • וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְשׂוּ • אַחַר שְׁלֹמֹד לְזִקְנִים, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד הַפְּרָשָׁה אוֹ הַהֲלָכָה לְיִשְׂרָאֵל: 'תְּנוּ רַבָּנִין: כִּיצַד סֵדֵר הַמִּשְׁנָה? מִשֶּׁה הִיָּה לִזְמַד מִפִּי הַגְּבוּרָה, נִכְנַס אֲהֲרָן, שְׁנָה לוֹ מִשֶּׁה פְּרָקוֹ, נִסְתַּלַּק אֲהֲרָן וַיֵּשֶׁב לוֹ לְשִׂמְלָא מִשֶּׁה. נִכְנְסוּ בְּנֵי, שְׁנָה לְהֵם מִשֶּׁה פְּרָקִים, נִסְתַּלְקוּ הֵם, יֵשֶׁב אֶלְעֶזֶר לִימִין מִשֶּׁה

(לג) וַיִּכְלַ מִשֶּׁה מִדְּבַר אֲתָם וַיִּתֵּן עַל־פְּנֵיו מַסּוּהָ: לֵג וְשִׂיבֵי מִשֶּׁה מְלַמְלָלָא עֲמָהוּן וַיֵּהֵב עַל אַפּוּהֵי בֵּית אַפִּי:

הַפְּרָצוּף וּבֵית הָעֵינַיִם, וְלִכְבוֹד קַרְנֵי הַהוֹד, שְׁלֹא יִזוּנוּ הַכַּל מֵהֶם, הִיָּה נוֹתֵן הַמַּסּוּהָ כְּנִגְדָן וְנוֹטָלוּ בְּשַׁעֲהָ שְׁהִיָּה מִדְּבַר עִם יִשְׂרָאֵל וּבְשַׁעֲהָ שְׁהַמְקוֹם נִדְבַר עֲמוֹ עַד צִאתוֹ, וּבְצִאתוֹ יֵצֵא בְּלֹא מַסּוּהָ.

כ"י • וַיִּתֵּן עַל־פְּנֵיו מַסּוּהָ • כְּתַרְגוּמוֹ: 'בֵּית אַפִּי', לְשׁוֹן אַרְמִי הוּא בְּגִמְרָא (כְּתוּבֹת סב) : 'סִי לְבָא', וְעוֹד בְּכְתוּבֹת: 'הָיָה קָא מַסּוּהָ לְאַפִּי', לְשׁוֹן הַבְּטָה, הִיָּה מִסְתַּפַּל בָּהּ. אִף כְּאֵן, "מַסּוּהָ", בְּגַד הַנֶּתֶן כְּנִגְדָן

לֵד וְכַד עָלַל מִשֶּׁה לְקָדָם יִי לְמַלְלָא עֲמָה אַעֲדֵי יָת בֵּית אַפּוּהֵי עַד מַפְקָה וְנִפְקַ וּמְמַלְלָל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דֵּי מַתְפַּקְדָּ:

(לד) וּבִבְאָ מִשֶּׁה לְפָנָי יְהוָה לְדַבֵּר אֲתוֹ יָסִיר אֶת־הַמַּסּוּהָ עַד־צִאתוֹ וַיֵּצֵא וּדְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יֵצִוָה:

כ"י • וּדְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • וְרָאוּ קַרְנֵי הַהוֹד בְּפָנָיו, וּכְשֶׁהוּא מִסְתַּלַּק מֵהֶם.

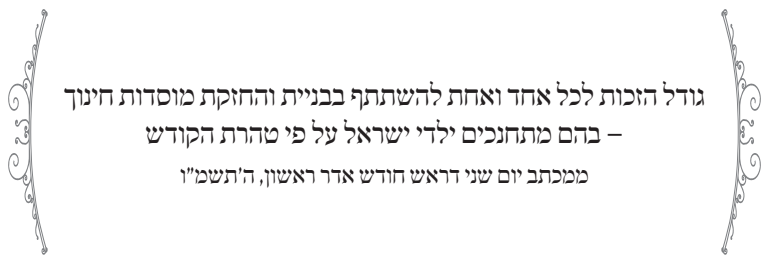
לֵה וְחִזְזוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת אַפִּי מִשֶּׁה אֲרִי סִגִּי זִיו יִקְרָא דְאַפִּי מִשֶּׁה וְאַתְבַּ מִשֶּׁה יָת בֵּית אַפִּי עַל אַפּוּהֵי עַד דְּעָלַל לְמַלְלָא עֲמָה:

(לה) וְרָאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מִשֶּׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מִשֶּׁה וְהֵשִׁיב מִשֶּׁה אֶת־הַמַּסּוּהָ עַל־פְּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אֲתוֹ: סַסֵּם

כ"י • וְהֵשִׁיב מִשֶּׁה אֶת־הַמַּסּוּהָ עַל־פְּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אֲתוֹ • וּכְשֶׁבָא לְדַבֵּר אֲתוֹ, נוֹטָלוּ מֵעַל פְּנָיו:

קל"ט פסוקים, חננאל סימן. חסלה פרשת כי תשא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלג - רלה

גודל הזכות לכל אחד ואחת להשתתף בבניית והחזקת מוסדות חינוך – בהם מתחנכים ילדי ישראל על פי טהרת הקודש – ממכתב יום שני דראש חודש אדר ראשון, ה'תשמ"ו

לוח תהלים

יום ראשון, ט"ז אדר א' < מפרק עט עד סוף פרק פב

יום שני, י"ז אדר א' < מפרק פג עד סוף פרק פז

יום שלישי, י"ח אדר א' < מפרק פח עד סוף פרק פט

יום רביעי, י"ט אדר א' < מפרק צ עד סוף פרק צו

יום חמישי, כ' אדר א' < מפרק צז עד סוף פרק קג

יום שישי, כ"א אדר א' < מפרק קד עד סוף פרק קה

שבת קודש, כ"ב אדר א' < פרק כ. מפרק קו עד סוף פרק קז

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון ט"ז אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לה, פרק ל. עוד זאת... עד עמ' 76, כו' כמ"ש במ"א.

אפשר שיהיו בו דברים שבגללם עליו להחזיק את עצמו נחות במדרגה: ישנם דברים שלגבם נדרש ממנו ללחום כנגד היצר הרע. ואף שהמלחמה שנדרשת ממנו, פחותה בחומרתה מהמלחמה הנדרשת מה"קל שבקלים" ללחום כנגד היצר הרע שלו – בכל זאת אין הוא יכול לעמוד נגד יצרו הרע; וכשאין הוא יכול לעמוד במלחמתו הוא, הרי זה – כפי שיסביר להלן – גרוע בהרבה ממה שה"קל שבקלים" אינו יכול לעמוד במלחמה שלו. על-ידי חשבון זה יהיה בידו באמת, להחזיק את עצמו למטה גם מה"קל שבקלים". וְהִנֵּנוּ עַל-פִּי

ליקוטי אמרים

פרק ל עוד זאת ישים אל לבו לקיים מאמר רז"ל
והוי שפל רוח בפני כל האדם. והוי באמת לאמיתו בפני כל האדם ממש אפי' בפני קל שבקלים. והיינו ע"פ מארז"ל אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו. כי מקומו גורם לו לחטוא להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות ועיניו רואות כל התאוות והעין רואה והלב חומד ויצרו בוער כתנור בוערה מאופה כמ"ש בהושע הוא בוער כאש להבה וגו'. משא"כ מי שהולך בשוק מעט ורוב היום יושב בביתו וגם אם הולך כל היום בשוק יכול

פְּרָק ל. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שבשעה שה"בינוני" סובל מטמטום הלב, ואף שבמוחו הוא מהרהר בגדולתו של הקב"ה, אין זה משפיע על לבו, למשול בחומריותו וגסותו – הרי העצה לכך היא: להתעמק בדברים המביאים ל"לב נשבר", שעל-ידי-זה יסבור את חומריות הקליפה של נפשו הבהמית, ויוריד אותה מגבהותה שהיא רוצה להגביה את עצמה כנגד אור הקדושה של נפשו האלקית. רבנו הזקן גם הסביר בפרק האמור – באלו ענינים עליו להתעמק, כדי להגיע ל"לב נשבר".

עוד זאת ישים אל לבו,

לְקַיֵּם מֵאֲמַר רז"ל: "וְהָיוּ שְׁפַל רוּחַ בְּפָנָיו כֹּל הָאָדָם", "וְהָיוּ" – לשון המשנה "והוי" מורה שהכוונה היא שיהיה בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ, – שכן, לכאורה הדברים טעונים הסבר: חכמינו ז"ל אומרים כאן, שעליו להיות "שפל רוח" – ושפלות איננה ענווה. ענווה משמעה: שהוא יודע מעלת ומדריגת עצמו, אלא שהוא סובר, שהוא קיבל אותן במתנה, שמלמעלה נתנו לו כוחות והזדמנויות מיוחדות, שיוכל להגיע לאותה מדרגה; ואילו ניתנו כוחות אלה למישהו אחר – היה הלו מנצל אותם יותר טוב ממנו. מאידך, שפלות משמעה: שמחזיק את עצמו נחות ממש מהשני, ומוצא בתוך עצמו, שהוא גרוע ממנו – כיצד, איפוא, אפשר לומר למי שלומד תורה ומקיים מצוות, שיחזיק את עצמו בדרגה נחותה מכל אדם, גם מ"קל שבקלים", שאינו לומד תורה ואינו מקיים מצוות?! לכן, יש מפרשים, שאין הכוונה שאכן יראה את עצמו נחות מהשני, אלא שיתנהג בהנהגה של שפלות, בפני כל אדם. ברם, לשון חכמינו ז"ל "והוי", כלומר שתהיה, ולא "התנהג" – מורה, שאכן יחזיק את עצמו באמת למטה במדרגה, ובפני מי? – "בְּפָנָיו כֹּל הָאָדָם" – מִמֶּשׁ, אִפְלוּ בְּפָנָיו כֹּל שְׁבָקָלִים. – כיצד, באמת, אפשר לו למי שלומד תורה ומקיים מצוות, להחזיק את עצמו פחות מה"קל שבקלים"? – מוכיח רבנו הזקן שגם מי שמקיים כל המצוות, ואינו עובר על שום עבירה,

מֵאֲמַר רז"ל: "אֵל תְּדַיֵּן אֶת חֲבִירְךָ עַד שֶׁתִּגִּיעַ לְמִקְוָמוֹ", – אל תשפוט ואל תפסוק עד שלא תעמיד את עצמך במקום ובמצב שחבירך נמצא בהם. "מקום" יש בו שני פירושים: המקום והסביבה הגשמית, והמקום הרוחני – מצבו הרוחני של האדם ואיזה יצר הרע נמצא בו: לאחד יש יצר הרע חזק ומחומם, ולשני – יצר הרע לא כל כך חזק שאינו בוער כל כך אחרי תאוות. וכך אומר רבנו הזקן להלן: בִּי "מִקְוָמוֹ" – הגשמי וסביבתו, גֹּרָם לוֹ לְחַטֹּא, לְהֵיוֹת פְּרַנְסָתוֹ לִילָךְ בְּשׁוּק כֹּל הַיּוֹם, וְלֵהֵיוֹת – באותה שעה שאינו מסתובב בשוק, מִיּוֹשְׁבֵי קֶרְנוֹת, וְעֵינָיו רֹאוֹת כֹּל הַתְּאוֹת, וְהָעֵין רֹאֶה וְהַלֵּב חוֹמֵד, – כלומר, מקומו הגשמי יש בו משום סיבה לחטוא. וגם מקומו הרוחני, מצב יצרו הרע, הוא – וַיִּצְרֵנוּ בּוֹעֵר כְּתַנּוּר בּוֹעֵרָה מְאֹפָה, – כתנור בוער של אופה³, אצלו בוער התנור בצורה חזקה יותר ולעתים קרובות יותר מאשר אצל בעל-הבית סתם, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב בְּהוֹשְׁעִי: "הוּא בּוֹעֵר כְּאֵשׁ לְהִבֵּה וְגו'", – הרי שגם מקומו הרוחני, מצבו של יצרו הרע, הוא כזה שגורם ומביא לחטא. מֵהַדְּ שְׂאִיִן-בֶּן מִי שְׁהוֹלֵךְ בְּשׁוּק מְעַט, וְרַב הַיּוֹם יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ. – שאינו מיושבי קרנות, וממילא אינו רואה את התאוות לנגד עיניו, ואין לו אותם נסיונות שיש למי שמתהלך כל היום בשוק; וְגַם אִם הוֹלֵךְ כֹּל הַיּוֹם בְּשׁוּק – בעל עסק שמזדמן

1. אבות פרק ד משנה י. 2. אבות פרק ב משנה ד. 3. ראה הושע ז, ד. ז, ו.

באי-היענותו לעצמו באותם דברים. כאן מעיר הרבי: שבמה שיאמר להלן, בא רבנו הזקן לתרץ קושיא: "ולכאורה אם הנ"ל נכון – למה נק' קל שבקלים?" – אם אכן נכונים הדברים, שהאדם נכשל בגלל המקום שהוא נמצא בו והנסיבות בגשמיות וברוחניות, המעמידות בפניו נסיונות קשים – מדוע, איפוא, קוראים לו "קל שבקלים"? ורבנו הזקן מפרש את הדברים להלן, שאף שהמלחמה כבדה יותר למי שגם מבחינת מקומו הגשמי והרוחני הוא עלול לחטוא – בכל זאת, אין לו שום התנצלות על שאינו גובר על יצרו הרע. שכן, הפחד מהקב"ה היה צריך למנוע ממנו לחטוא, למרות הנסיונות שעליו לעמוד בהם.

לו להיות כל היום ברחוב, ומבחינת מקומו הגשמי הוא דומה ל"קל שבקלים", יבול לְהִיּוֹת – שבמקומו הרוחני, במצב יצרו הרע, אינו דומה לו, שְׂאִינוֹ מִחֲמָם כְּלֶכֶךְ בְּמִבְעָיו, – וגם כשעליו להיות כל היום ברחוב, אין לו אותם נסיונות שיש לאלה שיצרם הרע בוער בקרבם. כִּי אֵין הַיֵּצֵר שׁוֹה פְּכֹל נֶפֶשׁ, יֵשׁ שְׂיָצְרוֹ כּוֹ, – יש שיצרו הרע בוער, ויש שאינו כן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר. – וכפי הידוע, פירושו של הבעל-שם-טוב על המשנה: "איזהו גיבור? – הכובש את יצרו". שהוא גובר על יצרו הרע באותם דברים שהוא לוחם במדה החזקה ביותר. כי, ביחס לדברים אחרים, יתכן שאין לו לגביהם יצר הרע כלל, ואין משום גבורה

ליקוטי אמרים

להיות שאינו מחומם כ"כ במבעו כי אין היצר שוה בכל נפש יש שיצרו כו' כמ"ש כמ"א.

~ יום שני י"ז אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 76, והנה באמת גם מי... עד עמ' 76, הלב בתולדתו.

הקשיים; כי היה לו להתאפק ולמשל על רוח תאוותו שבלבו, מפני פחד ה' הרואה כל מעשיו, כמו שנתבאר לעיל, כי תמח שליט על הלב בתולדתו. – האדם נולד בטבע, שיש בכוח המוח לשלוט ולמשול בתאוות הלב. אילו היה לאדם הפחד הראוי מפני ה' – הרי למרות הנסיבות הגורמות לחטא – היה יכול להימנע מעשיית עבירות.

וכך אומר רבנו הזקן: והנה, באמת גם מי שהוא מחמם מאד במבעו, ופרנסתו היא להיות מיושבי קרנות כל היום – גם הוא, אין לו שום התנצלות על חטאיו, ומקרי – ונקרא, "רשע גמור" על אשר אין פחד אלהים לנגד עיניו, – שכן, מבלי הבט על מקומו וסביבתו ועל יצרו הרע הבוער – היה הפחד מהקב"ה עוזר לו לעמוד בפני כל

ליקוטי אמרים

והנה באמת גם מי שהוא מחומם מאד בטבעו ופרנסתו היא להיות מיושבי קרנות כל היום אין לו שום התנצלות על חטאיו ומיקרי רשע גמור על אשר אין פחד אלהי לנגד עיניו. כי היה לו להתאפק ולמשול על רוח תאוותו שבלבו מפני פחד ה' הרואה כל מעשיו כמ"ש"ל כי המוח שליט על הלב בתולדתו.

~ יום שלישי י"ח אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 76, והנה באמת שהיא... עד עמ' 76, לקמן באריכות.

וכמו נסיון ממש, והלכה, – ולכן, צריך כל אדם, לפי מה שהוא מקומו ומדרגתו בעבודת ה', לשקל ולבחן פעצמו אם הוא

ליקוטי אמרים

והנה באמת שהיא מלחמה גדולה ועצומה, לשבור היצר הבוער כאש להבה מפני פחד ה' וכמו נסיון ממש. והלכך צריך כל אדם לפי מה שהוא מקומו ומדרגתו בעבודת ה' לשקול

והנה, באמת שהיא מלחמה גדולה ועצומה, לשבר היצר הבוער כאש להבה מפני פחד ה', – ויש בכך קשיים חמורים,

4. ראה לקוטי תורה ויקרא ב, ד. 5. אבות פרק ד משנה א. 6. פרק יב.

המונעים – ומפריעים את הכוונה – ועליו היאבק במלחמה עצומה, ולכבושם ולביתתם בעפר קדם התפלה שחרית וערבית מדי יום ביום, – שזוהי המלחמה שלפני התפילה – להכין את הגוף ואת הנפש הבהמית שלא יפריעו לתפילה

בכוונה. וזם בפשעת התפלה, ליגע עצמו ביגיעת נפש – שלא יהיה קשה לו לאמץ את מחשבתו להתעמק ולהרהר בגדולת ה', כל הזמן הדרוש, ויגיעת בשר, – להסיר את המניעות הנובעות מן הגוף, כמו שיתבאר לקמן¹⁰ באריכות. –

כיצד צריכות להיות יגיעת הנפש ויגיעת הבשר. יתבונן נא, איפוא, אם אכן הוא מנהל מלחמה כזו בעבודת התפילה,

עובד ה' בערך ובחינת מלחמה עצומה כזו ונסיון כזה, – כשנדרשת ממנו מלחמה כזו, ועליו לעמוד בפני נסיון כזה, שמלחמה כזו יכולה להיות נדרשת מכל אחד (גם מיושב אוהל ובעל יצר-הרע "צונן") ולעתים קרובות, בבחינת "ועשה טוב". – במצוות

ובענינים הקשורים בעשיית טוב, כגון, בעבודת התפלה בכוונה, – שהיא יום יומית, שצורת תפילתו תהיה, לשפף נפשו לפני ה' בכל כחו ממש – בכל כוח כוונתו, עד מצוי הנפש, – שכל כוחות נפשו יהיו נתונים בעבודת התפילה, ועל סוג תפילה כזה, נדרש מאבק קשה עם היצר הרע, ולהלחם עם גופו ונפשו הבהמית שבו

ליקוטי אמרים

ולבחון בעצמו אם הוא עובד ה' בערך ובחי' מלחמה עצומה כזו ונסיון כזה בבחי' ועשה טוב כגון בעבודת התפלה בכוונה לשפוף נפשו לפני ה' בכל כחו ממש עד מיצוי הנפש ולהלחם עם גופו ונפשו הבהמית שבו המונעים הכוונה במלחמה עצומה ולכבושם ולכתתם כעפר קודם התפלה שחרית וערבית מדי יום ביום וגם בשעת התפלה לייגע עצמו ביגיעת נפש ויגיעת בשר כמ"ש לקמן באריכות.

~ יום רביעי י"ט אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 76, וכל שלא הגיע... עד עמ' לט, הצדקה וכה"ג.

ומלחמה עם היצר הרע, וברור הדבר שהוא יכול למצוא בעצמו, שעדיין חסר בו כוונה לשמה כשהוא מקיים מצוות. וכן – כשנדרש ממנו להילחם, בענין עסק למוד התורה, ללמד הרבה יותר מחפצו ורצונו לפי טבעו ורגילותו –

כי, כדי ללמוד עד כמה שרצוי לו מצד טבע התמדתו, או מצד רגילותו ללמוד בהתמדה – אין עליו להילחם כלל, כנזכר לעיל בפרק ט"ו. אך, כדי ללמוד יותר מאשר טבעו ורגילותו – זה יכול להיות רק, על-ידי מלחמה עצומה עם גופו, פי הלומד מעט יותר ממכעו – שעל כך עליו כבר להילחם –

אבל, הרי זו מלחמה קטנה, ואין לה ערך ודמיון עם מלחמת היצר הנוער פאש, – ב"קל שבקלים", כפי שלמדנו לעיל, דמקרי – שנקרא, "רשע נמור" אם אינו

יכל שלא הגיע לידי מדה זו, להלחם עם גופו מלחמה עצומה כזו – עדין לא הגיע לבחינת וערך מלחמת היצר – המלחמה עם היצר הרע, הנוער פאש להכה, – ב"קל שבקלים" מיושבי הקרנות, שעליו להילחם ביצר הרע,

להיות נכנע ונשבר מפני פחד ה'. – יתבונן נא, האם הוא אכן לוחם בתוקף כזה ביצרו הרע, בנוגע לתפילה בכוונה, כפי שעל ה"קל שבקלים" ללחום ביצר הרע שלו; וכך גם בנוגע לענינים אחרים עליהם מדובר להלן. וכן בענין פרשת המזון וכל פרבות הנתינו והמצוות – שתהייה כולן, בכוונה, –

שלשם כך נדרשות התאמצות ומלחמה נגד היצר הרע, ואין צריך לומר פגנת המצוות לשמן. – לקיימן לשם מצוה ולשמו של הקב"ה, שלשם כך נדרשת בודאי התאמצות גדולה

7. תהלים לד, טו. 8. ספרי על דברים ו, ה. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה צ"ל בכאו"א ויום יום ידרשון כמשנ"ת אגה"ק ס"א". 10. בפרק מ"ב.

שנובע מכך, אך בעצם קיום המצוות – אין מצד המצוה, זה שציווה על המצוות, שהוא יחיד ומיוחד, שום הבדל ביניהם. ממילא, אי לחימתו כראוי בענינים של "ועשה טוב" דומה להיכשלותו של הלז בענינים של "סור מרע". וכן

בְּשֵׂאֵר מִצְוֹת, – שדי לקיימן, נדרש ממנו להילחם – גם בכך הוא יכול למצוא בעצמו שאין הוא לוחם מספיק ביצר הרע כפי שנדרש ממנו, ובפֶּרֶט בְּדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹן,

– מצוות הקשורות לעניני כספים, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַצֶּדָקָה – לתת צדקה באופן של עבודה, לתת צדקה יותר מאשר יש ברצונו וברגילותו, וְכִהְיֵא גִּוְנָא. – וכדומה, בהם הוא יכול למצוא בעצמו, שאין הוא לוחם מספיק כפי שנדרש ממנו.

מִנְצַח יִצְרוֹ, לְהִיּוֹת נִכְנַע וְנִשְׁבָּר מִפְּנֵי ה'. – הרי שמלחמתו ללמוד קצת יותר מכפי טבעו ורגילותו – אינה דומה כלל למלחמתו הגדולה של הלז, אלא אם כן הוא לומד הרבה יותר מאשר ברצונו, שלשם כך עליו להיאבק

במלחמה גדולה – יבדוק נא את עצמו, אם אכן יש לו מלחמה כזו. ואף שאצל ה"קל שבקלים" המלחמה היא בענינים של "סור מרע" – ואילו אצלו חסר ב"ועשה טוב" –

– אומר על כך רבנו הזקן: ומה לי בְּחִינַת "סור מרע", ומה לי בְּחִינַת "ועשה טוב" – הַכֹּל הֵיא מִצְוֹת הַמְּלֶכֶךְ הַקְּדוֹשׁ, יְחִיד וּמְיֻחָד בְּרוּךְ-הוּא. – ההבדל שבין "סור מרע" ל"ועשה טוב" הוא רק בנוגע לענינים של כוונות ומה

ליקוטי אמרים

להיות נכנע ונשבר מפני ה'. ומה לי בחי' סור מרע ומה לי בחי' ועשה טוב הכל היא מצות המלך הקדוש יחיד ומיוחד ב"ה. וכן בשאר מצות ובפרט בדבר שבממון כמו עבודת הצדקה וכה"ג.

~ יום חמישי כ' אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לט, ואפילו בבחי' סור... עד עמ' לט, שעבר ושנה וכו'.

באותו מקום היה בכך משום גנאי לא כל-כך גדול, והוא השתמש בו כדי לנקות את עצמו, ובכל זאת וְאָמַר לוֹ: – רבנו הקדוש לבנו רבי שמעון: "כִּלְיָה מְלִשׁוֹן הָרַע" – "לך לך מלשון הרע", [עין שם בְּמִמְרָא רִישׁ פֶּרָק י' דְּבִבְא-בִּתְרָא],

– הרי שאפשר לו לאדם למצוא בעצמו, שגם בענינים של "סור מרע", אין הוא מנהל כראוי את המלחמה עם גופו ויצרו הרע, וְכִהְיֵא גִּוְנָא – ודומה לכך, בְּמַה מְלִי דְשִׁכְיָחֵי מוֹבָא. – דברים שכיחים רבים, בעתים קרובות. הרי, שכל אחד יכול למצוא בעצמו, שאין הוא לוחם מספיק לנצח את היצר הרע. ובפֶּרֶט בְּעֵצוֹן לְקַדְּשׁ עֲצָמוֹ

בְּמִתָּר לוֹ, שֶׁהוּא מְדַאֲוֵרְתָא¹¹, – שאדם מחוייב לקדש את עצמו ולהימנע מלעשות גם דברים המותרים, : כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹²: "קְדוּשִׁים תִּהְיוּ וְגו'", "וְהִתְקַדְּשִׁתֶם וְגו'"¹³; – ובכל זאת, הוא

וְאִפְלוּ בְּחִינַת "סור מרע", יָכוֹל כֹּל אִישׁ מְשֻׁכָּל לְמַצֵּא בְּנַפְשׁוֹ שְׂאִינוֹ סֵר לְגִמְרֵי מִהֲרַע כֹּכֵל מִכֵּל בְּלִי, בְּמִקוֹם שְׁצִרְיָה לְמִלְחָמָה עֲצוּמָה פְּעֻרָה תְּנוּכָר לְעִיל, – המלחמה הנדרשת מ"קל שבקלים", וְאִפְלוּ פָחוֹת מִפְּעֻרָה תְּנוּכָר לְעִיל,

– כשנדרשת ממנו לחימה קלה יותר מאשר נדרש מהלז – אין הוא יכול לעמוד במלחמה זו, כְּגוֹן לְהַפְסִיק בְּאִמְצַע שִׂיחָה נְאֻה, או – באמצע, סְפוּר בְּגִנּוֹת חֶבְרוֹ, וְאִפְלוּ גִנְאֵי קָפוֹן וְקַל מְאֹד, אִף שֶׁהוּא אִמְתָּ, וְאִפְלוּ – כשהוא מספר זאת בְּרֵי לְנִקּוֹת עֲצָמוֹ, – שלא יאשימו אותו בגנאי זה, כְּפִנּוּרָע¹² מְהֵא – ממה, דְאָמַר רַבִּי

שְׁמַעוֹן לְאֲבִיו רַבְּנּוֹ הַקְּדוֹשׁ: – בקשר לגט מסובך שלא נכתב כמו שצריך: "לֹאֵו אֲנָא בְּתַבִּיחָה, אֲלֵא יְהוּדָא תִּיטָא בְּתַבִּיחָה", – "לא אני כתבתי את הגט, כִּי־אם יהודה חייטא –

ליקוטי אמרים

ואפי' בבחי' סור מרע יכול כל איש משכיל למצוא בנפשו שאינו סר לגמרי מהרע בכל מכל כל במקום שצריך למלחמה עצומה כערך הנ"ל ואפי' פחות מערך הנ"ל כגון להפסיק באמצע שיחה נאה או סיפור בגנות חבירו ואפי' גנאי קטן וקל מאד אף שהוא אמת ואפי' כדי לנקות עצמו כנודע מהא דאר"ש לאביו רבינו הקדוש לאו אנא כתבי' אלא יהודא חייטא כתביה וא"ל כלך מלה"ר [ע"ש בגמ' רפ"י דב"ב]. וכה"ג כמה מילי דשכיחי טובא ובפרט בענין לקדש עצמו כמותר לו שהוא מדאוריית' כמ"ש קדושים תהיו וגו' והתקדשתם וגו'. וגם ד"ס

11. על הלשון "בכל מכל כל" העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"ל בדא"פ: כי צ"ל שלימות (ל' כל) העבודה בכל הג' הקווין (האבות) [וכהדוגמא שמביא בזה תומ"י: נאה, גנות, אמת] וכמרוז"ל באבות (ב"ב יז, א) ושנק' כן מפני שבחי' צ"ל בכא"ו (תוא"ר ר"פ וארא) – שמשכרם בכל כו' נדע עבודתם בכל כו' שלמות (עיי"ש בחדא"ג ועוד) – ואצלו חסר זה עכ"פ בא' מהנ"ל". 12. בבא בתרא קסד, ב. 13. ראה לעיל סוף פרק כו. 14. ויקרא יט, ב. 15. ויקרא ז, ז.

מוצא בעצמו, שאין הוא מקיים מצוה זו בשלימותה, כשנדרשת ממנו מלחמה עצומה, וְגַם, דְּבָרֵי סוּפְרִים – דברים שחכמים קבעו אותם, חֲמוּרִים מְדַבְּרֵי תוֹרָה¹⁶: וְכוּ'. – שגם לפי הדיעה ש"קדש עצמך במותר לך" הוא מדרבנן – הרי דינים שקבעו רבנן, חמורים מדיני התורה. אֵלֵּא שְׁכָל אֱלוֹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן, הֵן מְעוּנוֹת שְׁהָאֲדָם דִּשׁ בְּעַקְבֵי וְגַם נְעִישׁוּ כְּהִיתֵר מַחְמַת שְׁעֵבֵר וּשְׁנָה וְכוּ'.

ואינו שם לב שיש בכך משום עבירה, וְגַם נְעִישׁוּ בְּהֵתֵר, מַחְמַת שְׁעֵבֵר וְשְׁנָה וְכוּ'. – כפי שהגמרא אומרת¹⁸: "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה... נעשית לו כהיתר"¹⁹ – משום שאינו חש, שהוא חוטא במשהו. בהתאם לאמור, הרי שאין הוא טוב יותר מאשר ה"קל שבקלים", כי כשם שהלז אינו מתאבק לנצח במלחמתו, הוא, כך גם הוא אינו מנהל מלחמה, כדי לעמוד בניסיונות שלו.

ליקוטי אמרים

חמורים מד"ת וכו'. אלא שכל אלו וכיוצא בהן הן מעוונות שהאדם דש בעקביו וגם נעישו כהיתר מחמת שעבר ושנה וכו'.

חמורים מדיני התורה. אֵלֵּא שְׁכָל אֱלוֹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן, הֵן מְעוּנוֹת שְׁהָאֲדָם דִּשׁ בְּעַקְבֵי וְכוּ', – כי אין הוא חש בחומרם

~ יום שישי כ"א אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לט, אבל באמת אם... עד עמ' לט, כשגנות:

ברם, חכמינו ז"ל הרי אומרים "והוי שפל רוח בפני כל אדם", אפילו בפני ה"קל שבקלים" – במה, איפוא, הוא גרוע מה"קל שבקלים"? – אומר על כך רבנו הזקן: אֵבֶל בְּאַמַּת, אִם הוּא – אותו אדם שעושה את החשבון, יוֹדֵעַ סֵפֶר, – יודע ללמוד

תורה, ומחזיק בתורת ה', וקרבת אלוקים יחפץ – גדול עונו מנשא, ואשמתו גדלה בכפלי כפלים – וכל כך למה? כמה שאינו נלחם ומתגבר על יצרו בערף ובחינת מלחמה עצומה הנזכרת לעיל –

הנדרשת מה"קל שבקלים". אשמתו של היודע ספר' היא איפוא גדולה בהרבה, מאשמת קל שבקלים מיושבי קרנות, הרחוקים מה' ותורתו. ואין אשמתם גדולה כל-כך, כמה שאינם כובשים יצדם הבוער כאש להבה מפני פחד ה' המבין ומביט אל עבודתו וכמשארז"ל גבי אחר שידע בכבודי וכו' ולכן ארו"ל על ע"ה שזדונות נעשו להם כשגנות:

כאילו חטאו מתוך שגגה, מפני שהם אינם יודעים את חומרתם של חטאים. ואילו בתלמיד חכם, הדבר הפוך, ש"שגגת תלמוד עולה זדון"²², שגם אם הוא נכשל בחטא מפני שלא למד מספיק – נחשב לו הדבר בחומרה כאילו חטא במזיד. הרי, בכך שאין הוא מתחזק למשול ביצר הרע – הוא גרוע

מה"קל שבקלים". חשבון זה יעזור לו לקיים מאמר חכמינו ז"ל "והוי שפל רוח בפני כל האדם", ועל-ידי-כך יגיע גם ל"לב נשבר", שיביא לשבירת רוח ה"סטרא אחרא" – ויאיר לו אור הנשמה, כפי שהוסבר בפרק כ"ט.

ליקוטי אמרים

אבל באמת אם הוא יודע ספר ומחזיק בתורת ה' וקרבת אלוקי' יחפץ גדול עונו מנשוא ואשמתו גדלה בכפלי כפליים במה שאינו נלחם ומתגבר על יצרו בערך ובחי' מלחמה עצומה הנ"ל מאשמת קל שבקלים מיושבי קרנות הרחוקים מה' ותורתו ואין אשמתם גדולה כ"כ כמה שאינם כובשים יצדם הבוער כאש להבה מפני פחד ה' המבין ומביט אל עבודתו וכמשארז"ל גבי אחר שידע בכבודי וכו' ולכן ארו"ל על ע"ה שזדונות נעשו להם כשגנות:

הנדרשת מה"קל שבקלים". אשמתו של היודע ספר' היא איפוא גדולה בהרבה, מאשמת קל שבקלים מיושבי קרנות, הרחוקים מה' ותורתו. ואין אשמתם גדולה כל-כך, כמה שאינם כובשים יצדם הבוער כאש להבה, – ואינם שולטים ביצר הרע שלהם, מפני פחד ה' המבין ומביט אל כל מעשיהם, – אין אשמתם גדולה כל כך,

16. סנהדרין פ"א מ"ג. 17. עבודה זרה יח, א. 18. יומא פו, ב. 19. לשון הפסוק במדבר יז, כח. 20. חגיגה טו, א. ראה הגהות הב"ח שם. 21. בבא מציעא לג, ב. 22. אבות פרק ד משנה יג.

~ שבת קודש כ"ב אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 78, פרק לא. והנה אף... עד עמ' מא, משמחי לב:

שבקליפת נוגה, ואילו העצבות מענינים רוחניים נובעת מה"טוב" שבקליפת נוגה. ברום, גם ה"טוב" שב"נוגה" אף הוא קליפה ולא קדושה. [ולכן כתב האר"י ז"ל, שאפילו דאגת העונות אינה ראויה בראם בשעת הודוי, ולא בשעת התפלה ותלמוד תורה, שצריך להיות בשמחה שמצד הקדושה דוקא] – לשון כ"ק רבינו: "ולא של הוללות וכיו"ב". הרי, שגם העצבות מענינים רוחניים, נובעת מקליפת נוגה. מדוע, איפוא, עליו להשתדל להגיע לעצבות הנובעת מהקליפה? אף על-פי-כן הרי ק"ה היא המדה, – כך הוא הנהג, לאכפיה לסטרא אחרא במינה דווגמתה, – לכפות את ה"סטרא אחרא" בדברים שהם בדומה אליה, שבירת ה"סטרא אחרא", המשתדלת להסתיר על אור הקדושה של נפשו האלקית, צריכה להיות

בפרק לא. בפרק כ"ט דן רבנו הזקן באדם שאין אור נשמתו נקלט בגופו; ואף שבשכלו הוא מבין ומתעמק בגדולתו של הקב"ה, אין בכוחו לשלוט בחומריות הגוף. העצה לכך – מובאת באותו פרק – לעשות חשבונות שיביאו אותו ל"לב נשבר", שעל-ידי-כך הוא שובר את רוח ה"סטרא אחרא", המגביהה עצמה ופועלת להסתיר על אור הקדושה של נפשו האלקית. לאחר שהזכיר רבנו הזקן, באותו פרק, חשבונות שונים, שבידם להביאו ל"לב נשבר", יעץ, בפרק ל', שגם יתבונן בעובדה, שבענינים שונים אין הוא נאבק בנפשו הבהמית, כפי שנדרש ממנו: ובכך – הוא גרוע מה"קל שבקלים" שאינו לוחם כנגד יצרו הרע ונכשל בעבירות; על-ידי-כך יהיה בידו לקיים באמת מאמר חכמינו ז"ל "והוי שפל רוח בפני כל האדם". בפרק ל"א, אותו

ליקוטי אמרים

פרק לא והנה אף אם כשיאריך הרבה להעמיק בענייני הנ"ל כשעה ושתי' להיות בנמיכת רוח ולב נשבר יבא לידי עצבות גדולה לא יחוש ואף שעצבות היא מצד קליפת נוגה ולא מצד הקדושה כי בצד הקדושה כתיב עוז וחדוה במקומו ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה וכן לדבר הלכה וכו' אלא שאם העצבות היא מומילי דשמיא היא מבחי' טוב שבנוגה [ולכן כתב האר"י ז"ל שאפי' דאגת העונות אינה ראויה כ"א בשעת הודוי ולא בשעת התפלה ות"ת שצ"ל בשמחה שמצד הקדושה דוקא] אעפ"כ הרי כך היא המדה לאכפיה לס"א במינה ודוגמתה. כמארז"ל מינה וביה אבא לשדוי' ביה נגרא ופגע בו כיוצא בו. וע"ז נאמר בכל עצב יהיה מותר והיתרון היא השמחה הבאה אחר העצב כדלקמן. אך באמת אין לב נשבר ומרירות הנפש על ריחוקה מאור פני ה' והתלבשותה בס"א נקראים בשם עצבות כלל בלשון הקודש כי עצבות היא שלבו מטומטם כאבן ואין חיות בלבו אבל מרירות ולב נשבר אדרבה הרי יש חיות בלבו להתפעל ולהתמרמר רק שהיא חיות מבחי'

אנו מתחילים ללמוד, יסביר שאף אם עשוי להיות שכאשר יתעמק בכל האמור במשך שעה ארוכה, יפול בעצבות גדולה – בכל זאת, אל יפחד מכך.

והנה, אף אם כשיאריך הרבה להעמיק בעניינים הנזכרים לעיל בשעה ושתיים, להיות בנמיכת רוח ולב נשבר, יבא לידי עצבות גדולה – ויהודי הרי צריך להיות בשמחה, ולא בעצבות, לא יחוש. – לכך, שהוא נתון בעצבות. ואף שעצבות היא מצד קליפת נגה, ולא מצד הקדושה, כי בצד הקדושה כתיב: "עוז וחדוה במקומו", ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה², – כשיהודי נמצא במצב של שמחה; "וכן לדבר הלכה וכו'", – שעליו ללמוד דיני התורה מתוך שמחה; אלא שאם העצבות היא ממלי' דשמיא, – מחמת מצבו הרוחני שאינו כפי שצריך להיות – היא – העצבות נובעת אז, מפחית' טוב' שבנגה – כפי שלמדנו בפרק הראשון, שבקליפת "נוגה" יש גם טוב וגם רע, לכן העצבות מענינים גשמיים נובעת מה"רע"

בדבר שגם הוא בא מה"סטרא אחרא", אלא מה"טוב" שבה, וזהו העצבות ממצבו בענינים הרוחניים. כמאמר רז"ל: "מינה וביה אבא לשדוי' ביה נגרא", – מהיער עצמו לוקחים את ה"יד" לגרון לכרות בו את היער. או כביטוי רבותינו ז"ל: "ו"פגע בו ביוצא בו". – נתקל במי שדומה לו. ועל זה – על העצבות הנובעת מחשבונות מעמדו ומצבו הרוחני, נאמר: "בכל עצב יהיה מותר", והיתרון היא השמחה הבאה אחר העצב, כדלקמן. – כיצד יגיע לשמחה אחרי העצב. אף באמת, אין לב נשבר ומרירות הנפש – על רחוקה מאור פני ה' והתלבשותה בסטרא אחרא – נקראים בשם "עצבות" כלל בלשון הקדש, – משמעות המלה "עצבות" בלשון הקודש היא "כיווץ", כמו "מדה עוצבת", שהוא מכווץ ונפול ברוחו, ואין בו חיות כלל. כי עצבות היא שלבו מטומטם כאבן ואין חיות בלבו, אבל מרירות ולב נשבר, אדרבה, הרי יש חיות בלבו להתפעל ולהתמרמר, רק שהיא חיות – הנובעת,

1. דברי הימים א טז, כז. 2. שבת ל, ב. 3. סנהדרין לט, ב. 4. שבת קכא, ב. 5. משלי יד, כג.

זמן שעליו להזדקק לכך – וכפי שיוסבר להלן: **וְהֵינּוּ, כָּל עַת שְׂרֹוּאָה בְּנַפְשׁוֹ שְׂצָרִיד לְכָה**. – כגון, בשעה שהנפש הבהמית מגביהה את עצמה להסתיר על אור הקדושה של הנפש האלקית, ועקב כך האדם הוא במצב של "טמטום הלב"

– על עבודתו להיות אז מתוך "הרגזה" וגבורה. **אֲךְ שְׁעַת הַבֶּשֶׂר, שֶׁהִיא שְׁעַת הַמִּיתָדָת וְרֹאוּיָה לְכָה לְרֵב בְּנֵי אָדָם, הִיא בְּשַׁעַה שְׁהוּא עֶצֶב בְּלֹא-חַיִּי מְמַלֵּי דְעֵלְמָא**, – כשהוא בין כך עצב מעניני העולם, או כָּה בְּלֵי שׁוּם סִבָּה, – שלא בגלל עניני הגשמיים, אלא הוא עצב מבלי שהוא עצמו יודע את הסיבה לכך, **אֲזִי הִיא שְׁעַת הַבֶּשֶׂר לְחַפְּדָה הָעֶצֶב לְהִיּוֹת מִ"מְרִי**

דְּחֻשְׁבָּנָא הַנּוֹכַח לְעֵיל, – להיות מבעלי החשבונות, לעשות חשבון נפשו ממעמדו ומצבו הרוחני, **וְלִקְנִים מֵאִמְרַי רַ"ל לְעוֹלָם יְרֵגִיו וְכוּ"**, **בְּנֹכַח לְעֵיל**, – להשתמש בקו המרירות והרגזו⁶, **וְכוּה יִפְטַר מֵהַעֲצָבוֹת שְׁמַמְלֵי דְעֵלְמָא**, – בכך, ייפטר מהעצבות הנובעת מהענינים הגשמיים, כשיעשה חשבון נפשו ויגיע למרירות בגלל עניני הרוחניים – ייפטר מהעצבות שהיה נתון בה בתחילה מחמת עניני הגשמיים. **וְאֶחָר-כֵּן – אַחֲרֵי שִׁיבּוֹא לְמִרְיוֹת וּלְבַשׁ עַל-יְדֵי חֲשׁוֹן נִפְשׁוֹ, יִבָּא לְיָדֵי שְׂמַחָה אֲמִיתִית. דְּהֵינּוּ, שְׁוֹאֵת יֹשִׁיב אֶל לְבוֹ – שֶׁכֵּן יַעֲנֶה לְלִבּוֹ, לְנַחְמֵוּ בְּכַפְּלִים, אַחֲרֵי הִדְבָּרִים וְהָאֲמֵת הָאֵלֶּה הַנּוֹכְרִים לְעֵיל**, – שהשתכנע במצבו הנחות. כיצד, איפוא,

מִבְּחִינַת גְּבוּרוֹת קְדוּשׁוֹת, – ולכן היא באופן של מרירות, ואילו **וְהַשְׂמַחָה מִבְּחִינַת חֲסִדִים**, – של קדושה. **כִּי תֵלֵב בְּלֹל מִשְׁתִּיחֵן**. – משתי המדות, גבורות וחסדים. על כל פנים, הרי שברון לבו ומרירותו (עם חיות), אינם נובעים מקליפה, כי-אם מקדושה, מגבורות של קדושה. **וְהֵנָּה, לְעֵתִים צָרִיד לְעוֹרֵר בְּחִינַת גְּבוּרוֹת הַקְּדוּשׁוֹת בְּדֵי הַתְּמַתִּיק הַדִּינִים, שְׁהֵם – הַדִּינִים, בְּחִינַת נַפְשׁ הַבְּהֵמִית וְנֹצְרֵהָרַע בְּשִׁשׁוּלְטָה – הַיֵּצֵר הָרַע, חֲסִדוֹשְׁלוֹם עַל הָאָדָם, – שֶׁהִי זֶה עֵינֵי שֶׁל דִּינִים, כִּי אֲזִי הַדִּינִים נִמְתְּקִין – נַהֲפָכִים ל"טוֹב" וְל"חֲסֵד", אֶלָּא בְּשִׁרְשׁוֹן – כִּשְׁ"מִמְשִׁיכִים" אֵל תוֹן הַדִּינִים – מְשׁוֹרְשִׁם,**

ליקוטי אמרים

גבורות קדושות והשמחה מבחי' חסדים כי הלב כלול משתיהן. והנה לעתים צריך לעורר בחי' גבורות הקדושות כדי להמתיק הדינים שהם בחי' נפש הבהמית ויצה"ר כששולט ח"ו על האדם כי אין הדינים נמתקין אלא כשרשן ולכן ארו"ל לעולם ירגזו אדם יצ"הט והיינו בכל עת שרואה בנפשו שצריך לכך אך שעת הכושר שהיא שעה המיוחדת וראויה לכך לרוב בני אדם היא בשעה שהוא עצב בלא"ה ממילי דעלמא או כך בלי שום סבה אזי היא שעת הכושר להפך העצב להיות ממרי דחושבנא הנ"ל ולקיים מארו"ל לעולם ירגזו וכו' כנ"ל וכוה יפטר מהעצבות שממילי דעלמא ואח"כ יבא לידי שמחה אמיתית דהיינו שזאת ישיב אל לבו לנחמו בכפליים אחר הדבריו והאמת האלה הנ"ל לאמר ללבו

מגבורות דקדושה; שכן, בשורשם, גם הדינים והגבורות של הנפש הבהמית והיצר הרע, אינם ענין של רע, אלא גבורות של קדושה, שעל ידי ריבוי השתלשלות וצמצומים, נובעים מהם גבורות ודינים של היפך הקדושה והטוב – ולכן נהפכים הם, בכוחו של שורשם, מ"רע" – לקדושה ולטוב. **וְלִבְּן אֲמִירוֹ רַ"ל: "לְעוֹלָם יְרֵגִיו אָדָם יִצָּר הַטוֹב"**, – על היצר הרע, שעל עבודת הנפש האלקית להיות מפעם לפעם בהלך רוח של רוגז וגבורה. כדי להמתיק על-ידי-זה את הדינים של הנפש הבהמית והיצר הרע. אלא, הביטוי "לעולם" בהקשר לענינו, אינו במובן שתמיד עליו לעסוק בצורה זו של עבודה. כי בכלל הרי על עבודתו להיות בשמחה, אלא הכוונה היא: כל פעם, כל

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן, כיון שבאמת אי"ז עצבות כו', א"כ מהו כתבו: כך היא המדה וכו', האם מסביר ידיעה דהיפך האמת? – וי"ל בדא"פ: סדר התוצאות מהתבוננות הנ"ל (דגרוע מקשב"ק וכו') – שפלות וביטול ונכזה בעיני עצמו בתכלית, העדר המציאות והחיות (עצבות), אלא שאין זה נמשך (באם התבוננותו כדבעי), כי תומי מתמרמר איך זה נפל כ"כ וכו' – ועל אותה הרגע דהעדר החיות מסביר, דכך היא המדה כו' דאפילו על הרגע "לא יחוש". – עפ"ז יומתק ג"כ כתבו (לאח"ז שביאר, שאין זה עצבות ואדרבה, ככ"ז ממשיך) דעיי"ז מהפך העצב דמילי דעלמא וק"ל. ועייג"כ לעיל רפכ"ו: העצב מצ"ע אין בו מעלה כו' העצב האמתי כו' במר נפשו כו". 7. ברכות ה, א. 8. מה שהוא אומר, כשהאדם הוא בין כה בעצבות מעניני הגשמיים – הוא שעת הכושר למרירות ממצבו הרוחני – הכוונה בפשטות, שבהיותו בין כה בעצבות, לא ימעט, במרירותו, את עבודתו בשמחה, לכן היא שעת הכושר לעבודה זו; ברם, ממה שהוא אומר שזו "שעת הכושר" משמע שלעבודת המרירות עצמה יש בכך משום מעלה מה שהוא נתון בעצבות בגלל עניני הגשמיים! אלא, האמת היא אכן כך: שכן, כשהנפש נמצאת בתנועה של שמחה קשה ביותר לעורר בתוכה תנועה הפכית של מרירות; ואילו, כשהנפש הבהמית נתונה בין כה במצב של עצבות, קל יותר לנפש האלקית להגיע למרירות. כמו שמוסבר (במקרה הפוך) מאמר חז"ל (פסחים קט, א): בזמן שבת המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר... ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין", שלכאורה על שמחת החג להיות שמחה של מצוה, "וישמחו כך ישראל", כיצד, איפוא, באה שמחה-קדושה זו מבשר ויין גשמיים? – אלא, ההסבר הוא: כדי שהנפש האלקית תהיה בתנועה של שמחה – צריכה גם הנפש הבהמית להיות בשמחה, כי אם הנפש הבהמית תהיה בתנועה של עצבות – קשה לעורר שמחה בנפש האלקית (יען שהיא לבושה בנפש הבהמית); ולכן, כשהנפש הבהמית בשמחה על-ידי בשר ויין, קל יותר להמשיך שמחה גם בנפש האלקית. כך גם בענין זה: בשעה שהוא נתון בין כה במצב של עצבות מעניני הגשמיים, קל יותר להגיע למרירות מעניני הרוחניים.

יְתַבְרַךְ. וְזוֹ – עבודה זו, להוציא את הנשמה מגלותה בגוף ולהחזירה לייחודה עם הקב"ה על-ידי תורה ומצוות בכלל ועל-ידי תפילה בפרט, היא בְּחִינַת "תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים"¹⁰, – שכן, לכאורה "תשובה" ו"מעשים טובים" הם שני ענינים שונים:

"תשובה" באה כדי לתקן ולהיטיב את העבר הלא-טוב, ואילו "מעשים טובים", הם קיום המצוות וענינים טובים הנעשים עתה, ואין להם שום שייכות ל"עבר" – ואם-כן כיצד מקשרים את שניהם כאילו הם דבר אחד: תשובה ומעשים טובים? (כלשון חכמינו ז"ל: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים"). אלא, כפי שמוסבר כאן, שהמעשים הטובים צריכים להיעשות מתוך הכוונה האמורה – יובן הדבר: שְׁנֵהוּ "מַעֲשִׂים טוֹבִים" שְׁעוֹשָׂה בְּדִי לְהֵשִׁיב – את הנפש, שהיא "חֶלֶק ה'" – להקב"ה, לְמַקְרָא וְשֵׁרָשָׂא דְכָל עֲלָמִין. – שהוא מקור ושוֹרֵשׁ כָּל הָעוֹלָמוֹת.

הרי, שמעשים טובים אלה קשורים בהחזרת הנפש למקורה ושוֹרְשָׁה, שזה ענין ה"תשובה". וזאת תהיה עבודתו כִּלְיָמִיו בְּשִׂמְחָה רַבָּה, הִיא שְׂמֵחַת הַנֶּפֶשׁ בְּצֵאתָהּ מִתְּהוֹמָהּ הַמְּתַעֵב, וְשִׁבָּה אֶל בֵּית אֲבִיהָ בְּנְעוּרֶיהָ, – לשורשה, כמו שהיתה בתחילה, השבה זו מתבצעת בְּשַׁעַת הַתּוֹרָה וְהַעֲבוּדָה, – כשהוא לומד תורה ועוסק בעבודת ה', חוזרת הנפש לייחודה בשורשה כמו שהיתה לפני שהתלבשה בגוף. וְכַמְּאִמְרַי רַז"ל¹¹: לְהוֹיֹת כָּל יָמָיו בְּתִשְׁבּוּבָה. – לשון כ"ק רבינו: "דלכאורה אינו מוכן – לאחר שעשה תשובה – על מה שוב יעשה תשובה?" – אלא הכוונה היא, שתמיד יעסוק בתורה ובעבודה, לגרום להשבת הנפש למקורה ושוֹרְשָׁה, שזה ענין התשובה. וְאִין לָךְ שְׂמֵחָה גְּדוֹלָה בְּצֵאתָהּ מִתְּהוֹמָהּ וְהַשְׁבָּיָה, כְּמִשְׁלַל בֵּן מִלֶּךְ שֶׁהָיָה בְּשִׁבְיָהּ וְמוֹחָן בְּבֵית הָאֲסוּרִים¹². – מאסר קשה בו הוא נדרש לעסוק בעבודות

הוא יכול במצב כזה, לנחם את עצמו? – לְאִמְרַי לְלַבּוֹ: – שיתבונן: אֵמֶת הוּא בֵּן בְּלִי סַפֵּק, שְׁאֵינִי רְחוּק מְאֹד מֵה' בְּתַכְלִית, וּמְשַׁקֵּץ וּמְתַעֵב כּו', אֲךָ כָּל זֶה הוּא אֵינִי לְבָדִי, הוּא הַגּוֹף עִם נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית שָׂפוּ, – הנפש

הבהמית המחיה את הגוף. אֲכַל מִכָּל-מִקּוֹם יֵשׁ בְּקִרְבִּי "חֶלֶק ה'" מִמֶּשֶׁ, שִׁישְׁנו אִפְלוּ בְּקַל שְׂבָקִים, – שכן, גם "קל שבקלים" יש בקרבנו חלק אלקה ממעל, שְׁהִיא נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עִם נִיצוּץ אֱלֹקוֹת מִמֶּשֶׁ הַמְּלַבֵּשׁ בָּהּ לְחַיּוּתָהּ, רַק שְׁהִיא – הנפש האלקית, בְּבִחִינַת גְּלוּת, – בנפש הבהמית של הקליפה, בשעה שאני נמצא במצב רוחני ירוד כזה. וְאִם-כֵּן – הרי, אֲדַרְבֵּהּ, – להיפך: כִּלְיָמִיו שְׁאֵינִי בְּתַכְלִית רְחוּק מֵה' וְהַתַּעֲבוֹב וְשַׁקּוּץ – הרי נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שְׂבִי בְּגוֹלוֹת גְּדוּלָה יוֹתֵר, וְהַרְחַמְנוּת עֲלֶיהָ גְּדוֹלָה מְאֹד, וְלֹכֵן – אֲשִׁים כָּל מְנַמְתִּי וְחַפְצִי לְהוֹצִיאָהּ וּלְהַעֲלוֹתָהּ

מְגוֹלוֹת זֶה, לְהֵשִׁיבָה אֶל בֵּית אֲבִיהָ בְּנְעוּרֶיהָ, – כלומר: לשורשה, כמו שהיתה קִדְּם שְׁנַתְּלַבֵּשָׁה בְּגוֹפִי, שְׁהִיתָה – אִז, נְכַלְלָת בְּאִוְרוֹ יְתַבְרַךְ וּמִיַּחַד עִמּוֹ בְּתַכְלִית, וְגַם עֵתָה בֵּן תְּהֵא פְּלוּלָה וּמִיַּחַד בּוֹ יְתַבְרַךְ, – וזה יהיה, בְּשֵׁשׁ אֲשִׁים כָּל מְנַמְתִּי בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לְהַלְבִּישׁ בְּהֵן – בתורה ובמצוות, כִּלְ עֶשֶׂר בְּחִינּוֹתֶיהָ – שכל עשרת בחינות וכוחות הנפש יהיו מְלוּבָשִׁים בתורה ומצוות, שה"שכל" יהיה "מְלוּבָשׁ" בהבנת התורה, וה"מדות" – בקיום המצוות במעשה ודיבור באותו אופן כמו שמְלוּבָשׁוֹת בְּהֵן מְדוּת אֲהַבְתָּ ה' וִירָאתָ ה' וכו', בְּנִזְכָּר לְעֵלִי, וּבְפִרְט מְצִוֹת תְּפִלָּה – בה מושגת במיוחד המגמה להוציא את הנפש האלקית מגלותה ולקשרה לשורשה באלקות – על ידי: לְצַעֵק – שהנפש תצעק בשעת התפילה, אֶל ה' בְּצַר לָהּ מְגוֹלוֹתָהּ בְּגוֹפִי הַמְּשַׁקֵּץ, לְהוֹצִיאָהּ מִמְּסַגְרָהּ, וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ

ליקוטי אמרים

אמת הוא כן בלי ספק שאני רחוק מאד מה' בתכלית ומשוקץ ומתועב כו' אך כל זה הוא אני לכדי הוא הגוף עם נפש החיונית שבו אבל מ"מ יש בקרבי חלק ה' ממש שישנו אפי' בקל שבקלים שהיא נפש האלהית עם ניצוץ אלקות ממש המלובש בה להחיותה רק שהיא בבחי' גלות וא"כ אדרבה כל מה שאני בתכלית הריחוק מה' והתיעוב ושיקוץ הרי נפש האלהית שבי בגלות גדול יותר והרחמנות עליה גדולה מאד ולזה אשים כל מגמתי וחפצי להוציאה ולהעלותה מגלות זה להשיבה אל בית אביה כנעורי' קודם שנתלבשה בגופי שהיתה נכללת באורו ית' ומיוחדת עמו בתכלית וגם עתה כן תהא כלולה ומיוחדת בו ית' כשאשים כל מגמתי בתור' ומצות להלביש בהן כל עשר בחינותיה כנ"ל ובפרט במצות תפלה לצעוק אל ה' בצר לה מגלותה בגופי המשוקץ להוציאה ממסגר ולדבקה בו ית' וזו היא בחי' תשובה ומעשים טובים שהן מעשים טובים שעושה כדי להשיב חלק ה' למקורא ושרשא דכל עלמין. וזאת תהיה עבודתו כל ימיו בשמחה רבה היא שמחת הנפש בצאתה מהגוף המתועב ושבה אל בית אביה כנעוריה בשעת התורה והעבודה וכמארו"ל להיות כל ימיו בתשובה ואין לך שמחה גדולה כצאת מהגלות והשיבה כמשל בן מלך שהיה בשביה וטוחן בבית

9. פרק ד. 10. אבות ד, יז. 11. ראה שבת קנ"ג, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה שופטים טז, כא. ורשב"ם שמות יא, ה".

לְעוֹלָם, לֹא הָיָה מְכָרָה לְשִׁלְחָם? – אחרי עשר המכות שניתכו עליו, היה פרעה נאלץ בין כה לשלחם, אם-כן מדוע זה היה צריך להיות בצורה של ערמה, לומר לו שיוציאים לשלשה ימים בלבד, ולאחר מכן לברוח? אֵלֶּךָ – כי כל דבר הנעשה אצל בני ישראל בגשמיות – מקורו מאותו דבר כפי שהוא ברוחניות. בני ישראל היו בגשמיות בגלות מצרים, מחמת שברוחניות היו נשמתיים בגלות הקליפה והטומאה של מצרים; ויציאתם ממצרים בגשמיות נבעה מיציאת נשמתיים מטומאת מצרים ברוחניות; ומאחר שיציאתם ממצרים, היתה כך שנפשם האלקית השתחררה בכוח מן ה"רע" של טומאת וקליפת מצרים שנדבקה בהן (שכן, מבחינת גופם ונפשם הבהמית, נשארו עדיין בהם קליפת

קשות ומפרכות, ומנוול באשפה, – ומאותו מצב ויציא לְחַפְשִׁי אֶל בֵּית אֲבִי תְּמַלֵּךְ. – ניתנה לו האפשרות לחזור לבית אביו המלכותי – הרי זו השמחה הגדולה ביותר; כן תהא שמחתו של בן ישראל, בעבודת התורה והמצוות, כי על ידי כך, הוא מוציא את הנפש, שהיא בן מלך, מגלותה בגוף ובעיניו הנחותים, ומחזיר אותה לשורשה – מלכו של עולם. וְאֵף שֶׁהַגּוֹף עוֹמֵד – עֲדִיין, בְּשִׁקְצוֹ וְתַעֲבוֹ, וְכִמוּ שְׂפָתַי בִּיָּהָר, דְּנִקְרָא "מִשְׁכָּא דְחוּיָא", – שהגוף נקרא "משכא דחויא" – "עור הנחש" ("נחש" הכוונה לשלש הקליפות הטמאות לגמרי, ולכן גופו של יהודי שמקליפת "נוגה", נקרא, "משכא דחויא" – "עור הנחש")¹³. כִּי מְהוּתָהּ וְעֲצֻמוּתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, לֹא נִהְפְּךְ לְטוֹב לְכֻלָּל בְּפִקְדָּהּ – שכן, המצוות והמעשים הטובים משפיעים רק על לבושי הנפש הבהמית שעל-ידם נעשית מצוה גשמית. ואילו מהותה ועצמותה של הנפש הבהמית, כלומר: כוחותיה, אינם הנפכים על-ידי-כך ל"טוב", ואם-כן כיצד הוא יכול להיות בשמחה גדולה, בשעה שהוא יודע שמבחינת גופו ונפשו הבהמית הוא נשאר עדיין באותו מצב נחות!?! – מִכְּלִמְקוֹם, תִּיקַר נִפְשׁוֹ בְּעֵינָיו, לְשִׁמְחָה בְּשִׁמְחָתָהּ – שמחת הנפש, ביציאתה מגלות הגוף, והתאחדותה מחדש באלקות על-ידי תורה ועבודה, יוֹתֵר מִהַגּוֹף הַנְּבֻזָה, – שהנפש תהיה יקרה בעיניו – לשמוח בשמחתה – מאשר גופו הנבוז, שְׁלֹא לְעֵרֶבֶב וּלְכַלְכַּל שְׂמֻחַת הַנֶּפֶשׁ בְּעֲצֻבוֹן הַגּוֹף. – שמבלי הבט שמבחינת הגוף קיימת סיבה להיות בעצבות, יהיה בכל זאת בשמחה מבחינת הנפש, שיקרה בעיניו בהרבה. וְהִנֵּה, בְּחִינָה זו – אופן זה של עבודה, שהנפש האלקית מנתקת את עצמה מגלות הגוף והנפש הבהמית, על-ידי מצוות ומעשים טובים, למרות שהגוף נשאר בנחותותו, הִיא בְּחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם, שְׁנֵאמַר בְּהֵ"א: "כִּי בָרַח הָעָם, – שעם ישראל יצא ממצרים בצורה של בריחה. דְּלִכְאוּרָה הוּא תְּמוּנָה, לְמַעַן הָיְתָה בְּזוּתָהּ, – "לברוח" ממצרים, וְכִי אֵלֹהֵי אֲמָרוֹ לְפָרְעֵה לְשִׁלְחָם חֲפְשִׁי

ליקוטי אמרים

האסורים ומנוול באשפה ויציא לחפשי אל בית אביו המלך ואף שהגוף עומד בשיקוצו ותיעובו וכמ"ש בזהר דנקרא משכא דחויא כי מהותה ועצמותה של הנפש הבהמית לא נהפך לטוב ליכלל בקדושה מ"מ תיקר נפשו בעיניו לשמוח בשמחתה יותר מהגוף הנבוז שלא לערבב ולכלכל שמחת הנפש בעצבון הגוף. והנה בחי' זו היא בחי' יציאת מצרים שנאמר בה כי ברח העם דלכאור' הוא תמוה למה היתה כזאת וכי אילו אמרו לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא היה מוכרח לשלחם אלא מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה רק מגמתם וחפצם היתה לצאת נפשם האלהית מגלות הס"א היא טומאת מצרים ולדבקה בו ית' וכדכתיב ה' עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה וגו' משגבי ומנוסי וגו' והוא מנוס לי וגו' ולכן לעתיד כשיעביר ה' רוח הטומאה מן הארץ כתיב ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה' וגו'. ולהיות בחי' תשובה זו ביתר

וטומאת מצרים) – לכן גם בגשמיות היתה גאולתם בצורה של בריחה – ובלשון ה"תניא": מִפְּנֵי שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל – מבחינת גופם ונפשם הבהמית, עֲדִין הָיָה בְּתַקְפוֹ בְּחֻלְלֵי הַשְּׂמָאֵל, – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית ושל היצר הרע¹⁴, כִּי לֹא פָּסְקָה זְהֻמָּתָם עַד מִתֵּן תּוֹרָה, רַק מְנוּמָתָם וְחַפְצָם הָיְתָה לְצֵאת נַפְשָׁם הָאֱלֹהִית מִגְּלוּת הַסְּמָאֵל אַחֲרָא, הִיא טוֹמְאָת מִצְרַיִם, וְלִדְבָקָה בּוֹ יִתְפַּרֵּד, וְכִדְכָתִיב¹⁵: "ה' עֹזִי וּמַעֲזִי וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה וְגוֹ", – "מנוסי" – לשון "בריחה", כלומר: ישנה צורת עבודה של בריחה אל ה', "מִשְׁגְּבֵי וּמְנוּסֵי וְגוֹ"¹⁷, "וְהוּא מְנוּס לִי וְגוֹ"¹⁸. – הרי, כשם שברוחניות ברחה הנפש האלקית מה"רע", לכן כך היה גם בגשמיות, שהגאולה באה באופן של "כי ברח העם". וְלָכֵן, לְעֵתִיד, – בגאולה העתידה, בְּשִׁיעֵבִיר ה' רוּחַ הַטְּמָאָה מִן הָאָרֶץ, – וממילא לא תהיה ברוחניות צורה זו של בריחה מן ה"רע", כי הרע יתבטל לגמרי, לכן גם בגשמיות לא תהיה הגאולה בצורה של "בריחה", שלכן – בְּתֵיב¹⁹: "וּבְמִנוּסָה לֹא תִלְכוּן, כִּי הִלֵּךְ לְפָנֶיכֶם ה' וְגוֹ". – אך, היציאה ממצרים היתה בצורה של מנוסה, וכך גם בעבודה הרוחנית של יהודי, שאף שהגוף נשאר עדיין

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמבואר הענין בארוכה בר"ה ותפקחנה – להצ"צ – ס' החקירה ע' 136". 14. שמות יד, ה. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בוזה מתורץ ג"כ זה שלא עיכבן אפילו כהרף עין כו". 16. ירמ' טז, יט. 17. ירמ' טז, יט. 18. פיטס ארון עולם. 19. ישעי' נב, יב.

ומחשבתה, דיבורה ומעשיה, [וכמו שיתבאר לקמן²⁰ ענין העלאתה זו – של הנפש הבהמית ולבושיה באריכות, איך שהיא – העלאתה זו, תכלית בריאת העולם], ואספן אפוא זאת אעשה, וזאת תהיה כל מגמתי כל ימי חלדי – כל משך ימי חיי, לכל

בהן – להכניס במחשבה, דיבור ומעשה של תורה, חיי רוחי ונפשי, וכמו שכתוב²¹: "אליך ה' נפשי אשא", דהיינו²² לקשר מחשבתי ודבורי במחשבתו ודבורו ותפירתו, והן הן גופי הלבבות הערוכות לפנינו, – הלכות התורה, הן הן מחשבתו ודיבורו של הקב"ה, ועל-ידי הדיבור וההרהור בהלכות התורה, מקשר האדם את דיבורו ומחשבתו, בדיבורו ומחשבתו של הקב"ה, וכן מעשה במעשה המצוות, – שעל-ידי

עשיית המצוות במעשה, מתקשר לבוש המעשה שבאדם, לבחינת המעשה של הקב"ה, שלכן נקראת התורה²³ "משיבת נפש", פרוש – משיבה את הנפש למקורה ושרשה, ועל זה נאמר²⁴: – על מה שלמדנו, שבשעה שהוא שבור בלבו מפאת מעמדו ומצבו הרוחני – ישמח את עצמו על-ידי תורה ומצוות, ועל-ידי-כך יחזיר את נפשו למקורה ושרשה – נאמר בפסוק: "פקודי ה' ישרים משמחי לב"²⁵ – שעל-ידי החשבון, שעל-ידי תורה ומצוות, מתעלה גם נפשו הבהמית לאלקות, – תהיה ה"תשובה" שלו, גדולה ועמוקה יותר, ושמחת הנפש תהיה בהרבה יותר אור ושמחה, שכן לפי החשבון האמור לפני כן, הרי נפשו האלקית בלבד תצא מגלות הגוף והנפש הבהמית, ותברח מן ה"רע", שהוא עדיין בתוקפו – ואז הרי מבחינת גופו ונפשו הבהמית הוא עדיין נשאר במצב נחות וירוד; לעומת זאת, אם יתבונן שגם נפשו הבהמית תתעלה על-ידי לימודו תורה וקיומו מצוות – יוסיף לו הדבר הרבה שמחה.

בנחיתותו, יוצאת בכל זאת הנפש האלקית מגלותה בגוף ובנפש הבהמית, על-ידי מצוות ומעשים טובים, שזוהי בחינת יציאת מצרים. ולהיות פחינת תשובה זו – השבת הנפש לשורשה על-ידי תורה ומצוות, ב"תר שאת ו"תר עז מעמקא

דלכא, – מעומק הלב, וגם שמחת הנפש – המתלווה ל"תשובה" זו, תהיה בתוספת אורה ושמחה – הרי זה באשר ישיב אל לבו דעת ותבונה – כשיתבונן בלבו, בדעת ובתבונה, לנחמו – את הלב, מעצבו ויגונו, – הנובעים מחשבונות מצבו הרוחני, לאמר פנוקר לעיל: הן אמת כו' – שאני רחוק בתכלית מהקב"ה, ומתועב ומשוקץ, אך אני לא עשיתי את עצמי, – העובדה שהנפש האלקית מסוגלת לבוא למצב כזה של גלות בגוף ובנפש

הבהמית, המושכות אותה לעינים שפלים ביותר – לא אני יצרתי את הנסיכות שמצב כזה יוכל להתהוות, אלא הקב"ה הליכיש את הנפש האלקית בגוף ובנפש הבהמית, כך שהיא מסוגלת לבוא למצב כזה, ולמה עשה ה' בזאת, להוריד חלק מאורו ותפירתו, – הנפש האלקית, הממלא וסובב כל עלמין – כל העולמות, ובלא קמיה בלא חשיב, – והכל לעומתו לא נחשב לכלום, והלבישו – את האור, את הנשמה, הליכיש הקב"ה, ב"משכא דחויא" – בגוף, הנקרא, כאמור, "עור הנחש" ו"מטה סרוחה" – למה, אכן, עשה הקב"ה כך? אין זה פיראם ירידה זו – של הנפש האלקית, היא צרף עליה, – שתבוא אחרי הירידה: להעלות לה' כל נפש החיונית הבהמית שמקלפת נגה וכל לבושיה, הן בחינת מחשבה דבור ומעשה שלה, – שכולם יתעלו אל הקב"ה, על-ידי התלבשותן במעשה דבור ומחשבת התורה – על-ידי עשיית מצוות התורה, ועל-ידי הדיבור וההרהור בעניני תורה – שעל-ידי-כך מתעלה הנפש הבהמית

ליקוטי אמרים

שאת ויתר עז מעומקא דלכא וגם שמחת הנפש תהיה בתוספת אורה ושמחה כאשר ישיב אל לבו דעת ותבונה לנחמו מעצבו ויגונו לאמר כנ"ל הן אמת כו' אך אני לא עשיתי את עצמי. ולמה עשה ה' כזאת להוריד חלק מאורו ית' הממלא וסובב כל עלמין וכולא קמי' כלא חשיב והלבישו במשכא דחויא וטפה סרוחה אין זה כי אם ירידה זו היא צורך עליה להעלות לה' כל נפש החיונית הבהמית שמקלפת נוגה וכל לבושיה הן בחי' מחשבה דבור ומעשה שלה ע"י התלבשותן במעשה דבור ומחשבת התורה [וכמו ש לקמן ענין העלאתה זו באריכות איך שהיא תכלית בריאת העולם] וא"כ אפוא זאת אעשה וזאת תהיה כל מגמתי כל ימי חלדי לכל בחי' רוחי ונפשי וכמו ש אליך ה' נפשי אשא דהיינו לקשר מחשבתי ודבורי במחשבתו ודבורו ית' והן הן גופי הלבבות הערוכות לפנינו וכן מעשה במעשה המצוות שלכן נקראת התורה משיבת נפש פוי למקורה ושרשה וע"ז נאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב:

20. בפרקים לה, לו ולו. 21. תהלים כה, א. 22. שם יט, ח. 23. שם יט, ט.

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	טז אדר א	יום ראשון	יום ראשון
<p>שיעורים. חומש: כי תשא, פ' ראשונה עם פירש"י. תהלים: עט"פב. תניא: פרק ל. עוד . . . 76 כמ"ש במ"א.</p>			
<p>רבנו הזקן אָמר: בְּתְרוּמַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ זָהָב וְכֶסֶף וְנִחְשֶׁת. וְלֹא הָיָה דָבָר הַמְּבָרֵיק זֹלָת מְרֵאוֹת הַצּוֹבְאוֹת, שְׁמֵהֶן נַעֲשׂוּ הַפִּיּוֹר וְכִנּוּ. הַפִּיּוֹר וְכִנּוּ הֵם הַבָּאִים [בְּתוֹרָה] בְּאַחֲרוֹנָה בְּכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וְתִשְׁמִישׁוֹ הוּא בְּרֵאשׁ [הַתְּחִלָּת] כָּל עֲבוֹדוֹת הַמִּשְׁכָּן, כִּי נַעֲוֶץ תְּחִלָּתָן בְּסוּפָן.</p>			

ה'תש"ג	יז אדר א	יום שני	יום שני
<p>שיעורים. חומש: כי תשא, שני עם פירש"י. תהלים: פג"פז. תניא: והנה באמת . . . 76 בתולדתו.</p>			
<p>א סך יֵאָהֲרֶעֶן נֶאֱךָ פֶּאֶר פֵּעֵטֶעֶרְבוּרְג (המאסר שם בשנת תקנ"ט), איז דער אלטער רבי אמאָל ארויס צום עולם און האָט געזאָגט: אין גן־עֵדֶן דערהערט מען די טייערקייט פון עולם הזה. לא מיבעי מלאכי השרת, אפילו נאצלים הראשונים וואָלטען אלץ אוועקגעגעבען פאר א אמן יהא שמי' רבא פון א אידען, אז ער זאָגט בכל כחו כפירושו בכל כוונתו, היינו אז ער איז אינגאנצען אין דעם. דאָס איז געווען דער גאנצער מאמר, און ער האָט געפועלט אזא התלהבות והתלהטות בא די הערער, אָז א גאנץ יָאָהֲרֵ הָאָט מען געזאָגט איש"ר מיט א ברען.</p>			

תרגום

שְׁנַיִם רְבוֹת לְפָנַי פֵּעֵטֶרְבוּרְג (שֵׁם הָיָה הַמְּאָסֵר בְּשָׁנַת תְּקַנ"ט) יֵצֵא פֶּעַם רַבְּנּוּ הַזֶּקֶן אֶל הַקֹּהֵל וְאָמַר: בְּגַן־עֵדֶן חֲשִׁים בִּיקְרוֹ שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה; לֹא רַק מְלֹאכֵי הַשָּׂרֵת, (אָלָּא) גַם נְאֻצִּלִים הָרֵאשׁוֹנִים – הָיוּ מוֹתְרִים עַל הַכֹּל בְּעִבּוֹר "אָמֵן יְהִי שְׁמִיָּה רַבָּא" שֶׁל יְהוּדֵי שְׂאוּמֵר בְּכָל כְּחוֹ, כְּפִירוּשׁוֹ, בְּכָל כּוֹנְתּוֹ – כְּלוּמַר שְׁכָלוּ מִנְּחַ בְּזֵה.
זֶה הָיָה כָּל הַמְּאָמֵר. וְהוּא פִּעַל אֲצֵל שׁוּמְעֵיו הַתְּלֵהְבוֹת וְהַתְּלֵהְטוֹת כְּזוֹ, שְׁכָל הַשְּׁנָה אָמְרוּ "אָמֵן יְהִי שְׁמִיָּה רַבָּא" בְּלֵהֵט.

ה'תש"ג	יח אדר א	יום שלישי	יום שלישי
<p>שיעורים. חומש: כי תשא, שלישי עם פירש"י. תהלים: פח"פט. תניא: והנה באמת . . . 76 באריכות.</p>			
<p>בְּבִרְכָה מוֹעִין שְׁלֹשׁ, אִם שָׁתָה יַיִן וְאָכַל פְּרוֹת מוֹז' הַמִּינִים, חוֹתֵם: וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן וְעַל הַפְּרוֹת, בְּרוּךְ אַתָּה ה' עַל פְּרֵי הַגֶּפֶן וְהַפְּרוֹת (וְלֹא "וְעַל" הַפְּרוֹת).</p>			

יום רביעי

יום רביעי

יט אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: כי תשא, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: צ"צו.
 תניא: וכל שלא . . . לט הצדקה וכה"ג.

החסידים, אפלו הבינונים, היו בקיאים בתנ"ך [=תורה נביאים וכתובים]. ומנהג מסדר היה אצלם, אשר אחר למוד שעור משניות שאחרי תפלת שחרית, בשעת קפילת הטלית ותפלין היו אומרים שעור תנ"ך, באפן אשר במשך שלשה חדשים היו גומרים את התנ"ך.

יום חמישי

יום חמישי

כ אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: כי תשא, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: צ"קג.
 תניא: ואפילו בבחי' . . . לט ושנה כו'.

ניט עבודה איז אז עבודה זאל זיין באמת, נאָר אמת אליין איז אן עבודה, אז די נעגעל זיינען אמת. וואָס ווערסטו נתפעל? מדת האמת ראה (סנהדרין קיא. א) ונפל על פניו.

תרגום

אין משמעותה של 'עבודה', ש'עבודה' תהיה באמת, אלא האמת עצמה היא עבודה, שהצפרנים הן חדרות באמת. מה אתה מתפעל? מדת האמת ראה (סנהדרין קיא, א) ונפל על פניו.

יום שישי

יום ששי

כא אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: כי תשא, ששי עם פירש"י.
 תהלים: קד"קה.
 תניא: אבל באמת . . . בשגגות.

שם "חסיד" הוא שם קדום הנמצא בדרושי רז"ל גם על אדם הראשון (עירובין יח, ב), והוא תאר השלמות וההפלגה, אם בשכל או במדות או בשניהם יחדו. אמנם בתורת חסידות חב"ד תאר "חסיד" הוא מי שמכיר מהותו העצמי ומעמדו בידיעת התורה ולמודה ומצבו בקיום המצות. יודע הוא מה שחסר לו, ונותן לב ודואג למלאת את החסר, ומרבה במשמעת בדרך קבלת על.

שבת קודש

שבת

כב אדר א

ה'תש"ג

הפטורה: וישלח אחאב.
 שיעורים. חומש: כי תשא, שביעי עם פירש"י.
 תהלים: קוקו.
 תניא: פרק לא. והנה . . . משמחי לב.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממאמריו: הא דסעודה שלישית היום לא גו', הינו שאין צריך פת, אבל צריך לטעם איזה דבר, ואמר רבי יוסי יהא חלקי מאוכלי ג' סעודות.

תורת רבנו הוקן בתחלת בואו לליאזנא: "לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה". יתרון תפלת המנחה על התפלות דשחרית וערבית הוא בזה, שהיא באמצע היום, בשעה שבני אדם עסוקים וטרודים בעניניהם, ומפסיקים לתפלת המנחה. וזהו: לעולם עבודת האדם בעולם היא, שיהא אדם שכל המאיר ופועל במדות, וזהיר יאיר, הינו התגברות הצורה על החמר, וזה נכר בענין תפלת המנחה.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמ' א'

42 מה לענות על קושיותיו. למקרה אוקבוחה נקרא קמא קמיה - למחרת
 43 הושיבו את רב כהנא בשרה הראשונה משבע השורות של
 44 תלמידים שהיו לפני דרבי יוחנן, פתח רבי יוחנן בשיעורו, אמר
 45 שמעתתא ולא אקשי, שמעתתא ולא אקשי - אמר דבר הלכה ועוד
 46 דבר הלכה ולא הקשה רב כהנא דבר, וכפי שקיבל על עצמו
 47 כשציווחו רב. אנתתיה אחורי שכע דרי עד דאיתביה נקרא בתרא -
 48 הורידהו לאחור שבע שורות, עד שהושיבוהו בשרה האחרונה.
 49 אמר ליה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש, ארי שאמרת שעלה מבבל,
 50 שכוחו יפה בתורה, נעשה שועל, שרואה אני שאין כוחו יפה. אמר
 51 רב כהנא לעצמו, יהא רעוא - יהי רצון, דהני שכע דרי להו חילוף
 52 שכע שני דאמר לי רב - שאלו שבע השורות שהורידוני לאחור
 53 יהיו הם במקום שבע השנים שאמר לי רב שלא להקשות לרבי
 54 יוחנן. מיד קם אפרעיה - קם על רגליו, ואמר ליה לרבי יוחנן, נהדר
 55 מר ברישא - יחזור מר לראש דבריו שאמר קודם לכן. נענה רב
 56 יוחנן ואמר שמעתתא - דבר הלכה, ואקשי - והקשה לו רב כהנא
 57 על דבריו. מיד אוקמיה נקרא קמא - קידמוהו והושיבוהו שוב
 58 בשרה הראשונה. אמר רבי יוחנן עוד שמעתתא - דבר הלכה,
 59 ואקשי לו רב כהנא גם על דבריו אלו.
 60 מספרת הגמרא מה עשה רבי יוחנן על כל קושיה שהקשה לו רב
 61 כהנא: רבי יוחנן הוה יתיב אשבע בסתרי - מנהגו היה לשבת על
 62 שבע שטיחים שהיו תחתיו, וכשהקשה לו רב כהנא, שלפי ליה נקרא
 63 בסתרא מתותיה - הוציאו שטיח אחד מתחת רבי יוחנן. שוב אמר
 64 רבי יוחנן שמעתתא - דבר הלכה, ואקשי ליה רב כהנא, וחזור
 65 והוציאו עוד שטיח אחד מתחת רבי יוחנן, וכך על כל קושיה של
 66 רב כהנא הוציאו שטיח אחד מתחת רבי יוחנן, עד דשלפי ליה בולוהו
 67 בסתרי מתותיה עד דתיב על ארעא - עד שהוציאו את כל
 68 השטיחים שתחתיו, ונמצא יושב על הארץ. רבי יוחנן נקרא סבא
 69 הוה - אדם זקן היה, ומסרתי גביעיה - וגבות עיניו היו ארוכות עד
 70 שכיסו את עיניו. אמר להו לתלמידיו, דלו לי עיני ואחוייה - הרימו
 71 לי את גבות עיני, כדי שאוכל לראות את רב כהנא מפני חריפותו.
 72 דלו ליה במכתלתא דככסא - הרימום לו בכיסם של כסף, הוה
 73 דפרייה שפותיה - ראה רבי יוחנן ששפתו של רב כהנא שסועה,
 74 על ידי מכה שקיבל, אך לרבי יוחנן היה נראה כאילו הוא צוחק,
 75 סבר - חשב רבי יוחנן, אחוה קמתיך ביה - שוחק הוא עלי. הלש
 76 דעתיה ונח נפשיה - חלשה דעתו של רבי יוחנן, ונפטר רב כהנא.
 77 למקרה, אמר להו רבי יוחנן לרבנן, הויתו לכבלאה היכי עבדי -
 78 הראיתם את הבבלי הני - דרכו בכך, לפי שהוכו שפתיו ונקרעו, ולא
 79 לרבי יוחנן, דרביה הני - דרכו בכך, לפי שהוכו שפתיו ונקרעו, ולא
 80 היה שוחק כלל. הלך רבי יוחנן, על לבי מערתא - בא אצל המערה
 81 שבה קברו את רב כהנא, הוה דתה

1 אמר דידי הוא והאי אמר דידי הוא - זה אמר שלי היא וזה אמר שלי
 2 היא. אול חד מעייהו - הלך אחד מהם ומסרה לפרהנא דמלכא -
 3 למוכס של המלך, ונטלו. אמר אבוי, אין עליו תביעת ממון משום
 4 שיכול לומר, אלא כי מסרי דידי מסרי - אני מה שמסרתי למוכס, את
 5 שלי מסרתי. אמר ליה רבא לאבוי, וכל גביעיה - האם יכול הוא
 6 לעשות כן בממון המוטל בספק, אלא אמר רבא, משמתין ליה עד
 7 דמית ליה וקאי ברינא - מנדים אותו עד שישב את המכמורת
 8 מהמוכס ויעמוד עליה לדין עם חברו.
 9 מעשה נוסף בענין מי שרצה למסור ממון חברו לאנס: ההוא נקרא
 10 דתה געי אחווי איתבנא דהכריה - מעשה באדם שהיה חפץ
 11 להראות לאנס את תבנו של חברו בכדי שיקחנו. אתא לקמיה -
 12 בא לפני דרב, אמר ליה רב לאותו אדם בתוקף, לא תתוי ולא תתוי
 13 - לא תראה לו ולא תראה לו את ממון חברך. העיז אותו אדם פניו
 14 ואמר ליה לרב, מתוונא ומחוינא - אראה לו ואראה לו. ותיב - ישב
 15 באותה עת רב בנהא קמיה - לפני דרב, שממיה לקועיה מיניה - שנט
 16 רב כהנא את צוארו של אותו אדם ממנו, ששבר לו את מפרקתו,
 17 ומת. קרי רב עלויה - קרא רב על אותו אדם את הפסוק (ישעיה נא
 18 כ), 'בניד עלפו שכבו בראש כל חוצות בתואו - כשור הבר) ממקור
 19 [- שנפל במכמורת]. מה תוא זה, בין שנפל במקור - ברשת
 20 הציידים, אין הם מרחמין עליו, אף קמין של ישראל בין שנפל ביד
 21 עובדי בוכבים אין הם מרחמין עליו, ולכן טוב עשית שהרגתו.
 22 הגמרא מספרת כיצד מעשה זה גרם לרב כהנא לעלות לארץ
 23 ישראל: אמר ליה רב, בנהא, עד האדנא הוה פרסאי דלא קפדי
 24 אשפיכות דמים - עד היום היו כאן בבבל פרסים שאינם מקפידים
 25 על מעשי רציחה, והשתא איבא ויונאי דקפדו אשפיכות דמים -
 26 ואילו עתה נמצאים בבבל היוונים המקפידים על רציחה, ואמרי
 27 מדין מדין - והם מכריזים 'רוצחים רוצחים' ומחפשים אחריהם.
 28 על כן, מפני הסכנה שהרגת לאותו מוסר, קום סק לארעא דישראל
 29 - עמוד ועלה לארץ ישראל, וקבל עלך דלא תקשי - וקבל עליך
 30 שלא תקשה קושיות לרבי יוחנן שכע שנין - שבע שנים. אול
 31 אשפיחיה - עלה רב כהנא לארץ ישראל, הלך אצל החכמים
 32 ומצאו לרש לקיש, דתיב וקא מסים מתיבתא דיומא לרבנן - שישב
 33 וחזור על לימוד הישיבה של אותו יום לפני תלמידי הישיבה, מה
 34 ששמעו קודם לכן מפי רבי יוחנן רבם. אמר להו רב כהנא לבני
 35 הישיבה, ריש לקיש היקא - היכן הוא. אמרו ליה, אמאי - למה
 36 שואל אתה אודותיו. אמר להו, האי קושיא והאי קושיא והאי
 37 פירוקא והאי פירוקא - כך וכך היה קשה לי, וכך וכך יש לתרץ.
 38 הלכו בני הישיבה ואמרו ליה לרש לקיש את דברי רב כהנא. מאחר
 39 ששמע את דברי רב כהנא ועמד על גודל חבמתו, אול - הלך ריש
 40 לקיש ואמר ליה לרבי יוחנן, ארי עלה מבבל, ולפיכך לעיני מר
 41 במתיבתא דלמחר - יענין מר בלימוד הישיבה שלמחרת, כדי שידע

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ט"ז אדר-א' ~

טענת 'מיגו' כנגד עדים

(”מתוך שיכול לומר טענה אחרת המתקבלת – מה לו לשקר“), שהיתה להם אפשרות לא להודות ולהישאר בעדות הקודמת שהתקבלה – כי אין אומרים 'מיגו' במקום עדים, היינו, שאין כוח ב'מיגו' להאמין לטענה המוכחשת על ידי שני עדים. וכאן, כיון שהם מודים שאינו חייב את כל החוב לאדם זה, הרי זו הודאת בעל דין שהיא כמאה עדים, ונמצא שהעדות הראשונה היתה עדות שקר והוציאו מהנתבע ממון שלא כדין.

אך לדעת ה'קצות החושן' (סי' לב סק"ב) אינם צריכים להחזיר את הכסף, כי היות והכסף מוחזק אצלם, מתקבלת טענתם מכוח 'מיגו'. ואף שיש כאן הודאת בעל דין, הרי לדעת רבה (ב"ב לב, ב) מאמינים לטענת הנתבע מכוח ה'מיגו' כאשר הוא המוחזק, גם אם היא כנגד הודאת בעל דין (שהיא כמאה עדים) – וכיון שהנושים קיבלו את הכסף והוא בחזקתם, ויש להסתפק שמא הלכה כרבה, "המוציא מחברו עליו הראיה".

הלכות טוען ונטען פרק טז, הלכה י: הו' שְׁלֵשָׁה נושין מִנְה בְּאֶחָד, וְכִפַּר בָּהֶם – לֹא יִהְיֶה אֶחָד תּוֹבֵעַ, וּשְׁנַיִם מְעִידִים, וְכִשְׂוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ, יִחַלְקוּ. וְעַל דְּבָרִים אֵלוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, הַזְהִיר הַכְּתוּב וְאָמַר: "מְדַבֵּר שֶׁקֶר – תִּרְחַק". יש לעיין:

אם שלושת הנושים עברו על האיסור, ואחד מהם תבע את החוב ('מנה' – מאה זוז) והשניים האחרים העידו לו ובית-דין הוציא את הכסף מהנתבע וחילקוהו ביניהם, ואחר כך חזרו והודו שאינו חייב את כל הכסף לאותו אחד – האם צריכים להחזיר את הכסף לנתבע?

לדעת המהרש"ל (ים של שלמה, ב"ק פ"ד סי' יח) אכן צריכים להחזיר את הכסף שלקחו שלא כדין, כיון שעדותם שחייב את כל הסכום לנושה היחיד אינה אמת והוציאו את הכסף שלא כדין, ולאחר שהודו בכך עליהם להחזיר את הכסף לנתבע (אף שלטענתם חוב זה מתחלק לשלושתם). ואין לומר שיש לקבל את דבריהם מכוח טענת 'מיגו'

~ יום שני י"ז אדר-א' ~

ספק בירושת היבם

ותירץ: בהלכה זו מדובר שהסבא (אביהם של היבם ואחיו המת) חי והוא קודם ליבם, וכיון שהיבם אינו טוען אלא מכח היבום, והרי זו טענת ספק (כי הוא זוכה בנכסי אחיו המת רק אם לא הניח זרע והוה ספק) וגם טענת הבן היא מספק, לכן חולקים. וכן פסק הטור (אהע"ז סי' קסג) שרק כשהסבא חי הבן והיבם חולקים, אבל "אם מת הסבא אז יטול היבם הכל" כיון שהוא ודאי, והבן שהוא ספק אינו מוציא מידי ודאי (ובשו"ע שם ס"ג הובאה שיטת הרא"ש בשם יש אומרים).

והעיר ה'לחם משנה': דברי הרמב"ם צריכים עיון, כי משמעות לשון הרמב"ם היא שהבן והיבם חולקים גם אם הסבא אינו קיים, והרי היבם הוא יורש ודאי!

וה'בית שמואל' (אהע"ז שם סק"ד) מבאר את שיטת הרמב"ם: הבן והיבם חולקים גם אם הסבא אינו קיים כי היבם אינו יורש ודאי שהרי אם יש לאח המת זרע אין היבם יורש אותו, וכדי שיוכל לרשת אותו מוכרח הוא לטעון שהבן (הספק) אינו בן האח המת (אלא 'בן שבעה לאחרין'), והרי זו טענת ספק, ולכן היבם והבן חולקים, כי שניהם טוענים טענות ספק.

הלכות נחלות פרק ה, הלכה ד: יבמה שלא שָׁהָת שְׁלֵשָׁה חֳרָשִׁים, וְנִתְכַמְּהָ... וְאִין יִדְעַ אַם בְּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן אוּ בְּן שִׁבְעָה לְאַחְרוֹן – זֶה הַסֵּפֶק אוֹמַר: "שָׁמָּא בְּן הַמַּת אֲנִי, וְאִירֵשׁ נִכְסֵי אֲבִי בְלֵם, וְאִין אַתָּה רְאוּי לִיבֵם, שְׂאִין אֲמִי בַת יְבוּם, וְהִיבֵם אוֹמַר: "שָׁמָּא בְּנִי אַתָּה, וְאֲמַרְךָ רְאוּיָה לִיבֵם, וְאִין לְךָ בְּנִיבְסֵי אֲחִי פְלוֹם" – הוֹאִיל וְגַם זֶה הִיבֵם סֵפֶק, שָׁמָּא יָבֵם הוּא אוּ אִינוּ יָבֵם – חוֹלְקִין בְּשׁוּה.

הבן שנוולד ליבמה, וספק אם הבעל הראשון הוא אביו (בן תשעה לראשון) והוא יורשו לאחר מיתה, או שהוא בן היבם (בן שבעה לאחרין) ואז היבם הוא היורש, הרי זה 'ממון המוטל בספק' וחולקים ביניהם.

והקשה הרא"ש (יבמות פ"ד סי' ח): מכח מעשה היבום, היבם הוא אמנם ספק יורש (כי יתכן שהבן הוא בן תשעה לראשון), אבל גם בלעדי היבום הוא יורש בהיותו אחי המת, ואם כן הוא ודאי יורש, ואילו הבן שנוולד הוא ספק, והרי הלכה היא (לעיל ה"ג) שאם יש יורש ודאי, הוא יורש את הכל והספק אינו יורש כי "אין ספק מוציא מידי ודאי"!

~ יום שלישי י"ח אדר-א' ~

האם יורשים ע"פ עד אחד?

"אם שמעו בו שמת... אין היורשין נוהלין על פיהן" – ששמעו מפי עד אחד. וכן דעת התוספות (יבמות קטז, ב ד"ה שאין), וביארו שלכן האשה שאמרה מת בעלי אין היורשים נכנסים לנחלה על פיה (להלן ה"ב), כי דינה כעד אחד.

וכן ביאר ה'קצות החושן' (סי' לט סק"א): אף שעד אחד נאמן לומר לאשה שמת בעלה ורשאית להינשא לאחר כיון שזה דבר העשוי להתגלות (יבמות פח, א) – אין עד אחד נאמן לירושה ואינו יכול להוציא ממון מחזקתו אף בדבר העשוי להתגלות. וכמו שכתב רש"י (שם קיז א ד"ה שאין), שלענין ממון צריך שני עדים, ורק להיתר נישואין האמינו חכמים עד אחד כדי שלא תהא עגונה.

וה'תורת חסד' (אה"ע סי' מ) הוסיף: החזקה שאין אדם משקר בדבר העשוי להתגלות, אינה עדיפה מ'רוב', וכשם שאין הולכים בממון אחר הרוב להוציא את הירושה מחזקת המוריש, כך אין היורשים מוציאים את הירושה על פי עד אחד.

הלכות נחלות פרק ז, הלכה א: אין היורשין נוהלין, עד שביארו ר'איה פרוהה שמת מורישן. אבל אם שמעו בו שמת... אף על פי שמשאין את אשתו על פיהם, ונוטלת כתבתה – אין היורשין נוהלין על פיהם.

וכתב ה'תשב"ץ' (ח"א סי' עז, פד):

בהלכה זו ש"אין היורשין נוהלין עד שביארו ר'איה פרוהה שמת מורישן" מפרט הרמב"ם מה הן הראיות שאינן ברורות, אך אינו מציין מה הדין כשעד אחד העיד שמת המוריש, האם גם עדות עד אחד אינה ראייה ברורה! ויש לדייק מכך שאכן עד אחד המעיד על מיתת המוריש נאמן ונוהלים על פיו, כי בדבר העשוי להתגלות אין חוששים לשקר (יבמות קטז, א) ועדות זו (שמת המוריש) עשויה להתגלות, שכן אם המוריש חי הוא יכול לבוא לפנינו ויתגלה שהעד שיקר.

אך לדעת ה'לחם משנה' גם בעד אחד שהעיד על מיתת המוריש אין היורשים נוהלים, וזו משמעות דברי הרמב"ם

~ יום רביעי י"ט אדר-א' ~

מינוי עס-הארץ ואשה לאפוטרופוס

לתיאור העס-הארץ הפסול – "עם הארץ שהוא בחזקת חשוד על העבירות", ורק עם הארץ הידוע כחשוד על העברות נפסל ולא כל עם הארץ, וכדעת הרי"ף (ראה מגיד משנה, סמ"ע חו"מ סי' רצ סק"ו).

אולם ה'טור' (חו"מ סי' רצ) כתב: "ואין בית דין ממנין אפוטרופוס נשים ועבדים וקטנים ועם-הארץ, שהן בחזקת חשודין על העבירות", ומבואר מדבריו שפסול האשה הוא מאותו טעם של עס-הארץ – משום שהיא בחזקת חשודה, ומכך נראה כי לדעתו עצם אי ידיעת ההלכה עלולה לגרום להוראת היתר, ולכן אף נשים וקטנים בכלל זה.

אך לדעת הרמב"ם שדווקא עס-הארץ החשוד לעבור עבירות במזיד נפסל בוודאי לא ניתן לומר זאת על כל הנשים, ואין ממנים אשה מהטעם שפירש רש"י (גיטין נב, א) משום שאין דרכה לעסוק ולטרוח בענייני משא ומתן כאיש (ב"ח חו"מ סג). ולפי זה, יש שכתבו שאשה הידועה לבית הדין כבקיאה במשא ומתן ניתן למנותה לאפוטרופוס, ובפרט בזמן הזה שהנשים עוסקות בכך יותר מאשר בימים עברו (ראה שערי עזיאל א שער ח, ב).

הלכות נחלות פרק י, הלכה ו: אבל אין בית דין ממנין אפוטרופוס, לא אשה, ולא עבד, ולא קטן; ולא עם הארץ, שהוא בחזקת חשוד על עבירות.

מדוע עס-הארץ נפסל מלשמש כאפוטרופוס, והרי הוא מינוי מקצועי שאינו דורש ידע הלכתי? ויתכן לפרש כי אדם שאינו בקי בהלכה, עלול להורות היתר לעצמו לקחת מכספי הירושה כשכר על טרחתו, כאשר מן הדין אין לכך היתר.

אולם לדעת הרי"ף (פסחים טז, א) לא מדובר על כל עס-הארץ, אלא על מי שאינו "לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ", היינו שמלבד חוסר ידיעתו בתורה ידוע שאינו נוהג כשורה, ולכן הוא חשוד שימעל בכספים שבאחריותו.

ויש לדון בכוננת דברי הרמב"ם "אין בית דין ממנים לא אשה ולא עבד... ולא עס-הארץ, שהוא בחזקת חשוד על העבירות". ניתן לפרש זאת כנתינת טעם: מדוע עס-הארץ פסול? משום שהוא חשוד על העבירות. אך לפי-זה יש לדייק: מדוע נתן טעם לפסול עס-הארץ ולא לפסול אשה עבד וקטן? ולפיכך מסתבר שאין הכוונה לנתינת טעם אלא

~ יום חמישי כ' אדר-א' ~

דין זקן בסנהדרין

ואם הושיבוהו בסנהדרין קודם שנזדקן, ולאחר זמן נזדקן ונעשה 'זקן מופלג', כתב הרשב"א (הובא ב'שבות יעקב' שם): "נראה לי דכל שהוא תלוי בסיבה, כל שישנה לסיבה, הענין נגרר אחר הסיבה. וסיבת הזקנה – האכזריות, ולפיכך אין מושיבין אותו אחר שנזדקן... שהרי נתחדשה לו הסיבה הגורמת".

אולם יש סוברים (ראה עיקרי הד"ש אר"ח, סי' ל אות י) שמי שנתמנה בהיתר לא מורידים אותו גם אם נעשה 'זקן מופלג'. ובכך הסבירו את דברי שמואל הנביא שהוכיח את העם (שמואל א יב, ב): "ואני זקנתי ושבת... ואני התהלכתי לפניכם מנעורי עד היום הזה" שבא להסביר מדוע אין למאוס בו אף אם הגיע לגיל זקנה שכבר אין מעמידים בסנהדרין – מפני שתחילת המינוי היה 'מנעורי', ולפיכך גם מאוחר יותר, כאשר 'זקנתי ושבת', אין להעביר אותו.

הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ג: אין מעמידין בקל סנהדרין לא פרים ולא זקן מפלג בשנים, מפני שיש בקה אכזריות.

האם 'זקן' בסנהדרין הוא מעלה או חסרון?
בגמרא (סנהדרין יז, א) נאמר: "אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה... ובעלי זקנה". וכך פסק הרמב"ם להלן (ה"ו): "צריך להשתדל ולבדוק ולחפש שיהיו כולן בעלי שיבה". הרי ש'זקן' יש בו מעלה בסנהדרין. ואילו בהלכה זו פסק הרמב"ם שאין להעמיד זקן, מפני שיש בו אכזריות!
וכתבו המפרשים (לח"ט, שבות יעקב ח"א סי' ט) שלכך דקדק הרמב"ם לכתוב שאין להעמיד 'זקן מופלג בשנים', כי דווקא מי שנזדקן זקנה גדולה והשכחה גברה עליו "ששכח כבר צער גידול בנים" (רש"י סנהדרין לו, ב ד"ה זקן) אינו ראוי להיות בסנהדרין מחמת האכזריות שיש בו. אבל זקן רגיל, הרי אדרבה, יש לו מעלה וחשיבות בסנהדרין.

~ יום שישי כ"א אדר-א' ~

באילו דינים רשאי בית-דין לדון בזמן הזה?

"שליחות בית דין של ארץ ישראל עושין" (ועיין סמ"ע חר"מ סי' א סק"ד שפירש כן בדעת השו"ע).

אבל לפירוש ה'כסף משנה' בשיטת הרמב"ם, קושיית התוספות מיושבת באופן אחר: דיני חוץ-לארץ גובים את תשלום הקרן של הגנב או הגזלן, "אבל התוספת (כגון כפל בגנב או תוספת חומש בגזל ונשבע לשקר ואח"כ הודה – רדב"ז) אין גובין אותה", ובוה אמרו בגמרא שבית-דין שבחוץ-לארץ אין רשאים לדון. וכתב הש"ך שזו גם דעת השלחן ערוך (הו"מ שם סק"ט).

ועוד הביא ה'כסף משנה' בשם ה'נמוקי יוסף' (ביק ריש פ"ח):

גילה גמורה כעין שנאמר ויגזול את החנית מיד המצרי, שהיא דבר שאינו מצוי, אין דנים בה בזמן הזה, אבל שאר גזילות, כגון השולח יד בפיקדון או שומר שגזל מה שניתן לו לשמור, שהן שכחות, כן דנים בהן בזמן הזה.

הלכות סנהדרין פרק ה, הלכה יג: מי שגנב או גזל, גובין ממנו תקרן דיני חוצה לארץ; אבל התוספת, אין גובין אותה.

דיינים סמוכים שבארץ ישראל יכולים לדון דיני ממונות, אבל דיינים שבחוץ-לארץ אינם ראויים לדון מדין תורה. ואמרו בגמרא: שדייני חוץ-לארץ יכולים לדון דיני הלוואות בשליחות הדיינים שהיו סמוכים בדורות קודמים בארץ ישראל, כדי "שלא תנעול דלת בפני לווים". וכל זה בדבר שכיח כמו הלוואות, אבל דברים שאינם שכיחים כגון גזילות וחבלות – אין רשות לבית דין שבחוץ-לארץ לדון בהם (גיטין פח, ב. סנהדרין ג, א. וראה לעיל הל' ח).

הקשו התוספות (בבא קמא פד, ב ד"ה א'): הרי מצינו בהרבה מקומות (שם צו, ב. קטו, א. ועוד) שדנו דיני גזילות בחוץ לארץ? ותירצו שבגזילות שעל ידי חבלות, כגון שתוך כדי מריבה תקף אחד וגזל את חברו, דבר שאינו שכיח, אין דנים בחוץ לארץ, אבל שאר גזילות "מעשים בכל יום שאנו דנים" כי

~ שבת קודש כ"ב אדר-א' ~

'אחרי רבים להטות' – והרי 'אין הולכין בממון אחר הרוב'?

שאינו, אך לא ביארו מה ההבדל בין הדברים. ומבאר ה'תומים' (קיצור תקפו כהן ס"ק קכג): אין להוציא ממון מספק, וכיון שבכל רוב ומיעוט יש ספק בדבר ובית-דין אינם יודעים האם הנידון הוא מהרוב או מהמיעוט, הרי אף שהרוב נוטה לצד אחד, אין מוציאים ממון מחזקתו, כי החזקה מסייעת למיעוט. מה שאין כן בבית דין, כיון שהתורה אמרה 'אחרי רבים להטות', הרי דעת המיעוט בטלה ודעת הרוב קובעת, ולדעתם הדין ברור וודאי, ונמצא שהוצאת הממון היא ללא כל ספק.

וב'קונטרס הספקות' (כלל ו ס"ק ב) הוסיף בשם מהר"ם חביב: בכל רוב ומיעוט אין בכוח הרוב להוציא מהמוחזק, כי היות ויש מיעוט השונה מהרוב, יכול לסמוך עליו ולטעון 'אני מן המיעוט'. מה שאין כן בבית דין, כיון שהתורה אמרה 'אחרי רבים להטות' ואסור למיעוט להורות נגד דעת הרבים (סנהדרין פח, א), אין כאן דעת מיעוט שיוכל המוחזק לומר 'קיים לי' כדעת המיעוט.

הלכות סנהדרין פרק ה, הלכה א: בית דין ששנחלקו, מקצתן אומרים 'זכאי' ומקצתן אומרים 'חייב' – הולכין אחר הרב; וזו מצות עשה של תורה, שנאמר: "אחרי רבים – להטות".

הקשו התוספות (בבא בתרא ג, ב. ד"ה דיני): ההלכה היא ש'אין הולכין בממון אחר הרוב', ומי שמכר שור לחברו ונמצא נגחן, שאינו ראוי אלא לשחיטה, והקונה טוען שקנה לחרישה ומקח טעות הוא – אין המקח בטל, כי יכול המוכר לומר 'לשחיטה מכרתי לך'. ואף שהרוב קונים שור הראוי לחרישה, אין הולכים אחר הרוב להוציא ממון מיד המוחזק. ומדוע כאן אם רוב הדיינים מחייבים, מוציאים ממון מיד המוחזק? ויתירה מזו: אף בדיני נפשות החמורים הולכים אחר הרוב, ומדוע בממון אין הולכים אחר הרוב?

ותירצו: רוב הקונים לחרישה אינו נחשב 'רוב חשוב' כמו רוב בית דין, ולכן אין מוציאים מיד המוחזק. ובמקום אחר (בבא קמא כז, ב. ד"ה קמ"ל) כתבו: ברוב דיינים נחשב המיעוט כמי

אגרות קודש

ב"ה, י"ז אדר, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו - מבלי הוראת זמן הכתיבה - בו כותב אודות מה שעבר עליו ותוכן הפנימי בזה הוא, שבמלחמתו עם היצר הרע שישנו אצל כל אחד מישראל, הנה עד עתה לא הצליח בזה, ונכשל בכמה עניינים.

והנה ברור הדבר אשר לכל אחד מישראל ניתנו כחות מספיקים לנצחון במלחמה הני"ל, אף שלפעמים וכדרך במלחמה גשמית, זה נופל וזה קם ולפעמים להיפך, אבל סו"ס הנצחון בטוח, וכמ"ש בבלתי ידח ממנו נדח, ונמיכת רוח ויאוש ה"ה מתכסיסי היצר הרע לצוד האדם ברשותו ורשותו, ולכן יקבע שיעורו בלימוד תורת הנגלה ופנימיות התורה והידור בקיום המצות, ומוכן שיקל זה עליו בהרבה אם יהי' בישיבה ויקיים בקבלת עול אמיתי את ציוויי הנהלת הישיבה, ואז סוף סוף יצא מהטיט והבוץ ויראה אור בחייו.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ט"ז אדר-א' ~

הַלְבוֹת מוֹעֵן וְנִמְעָן

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר

1) מבאר דין עורר על השדה והוא חתום כעד על שטר המכר, עשאה סימון גבול לאחר, ודין עורר על השדה ואחר הביא עד שאכלה שני חזקה וטען המערער בגזל אכלת או הביא שני עדים שאכלה שנתיים, וכלל שם איסור לטעון טענת שקר לעוות הדין, כמו שאמרה תורה: "מדבר שקר תרחק".

א. רְאוּבֵן שִׁמְכָר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וְהָיָה לְלוֹי מֵעַדֵי הַשָּׁטָר, וּבָא לְלוֹי לְעֲרֹעַר עַל הַשָּׂדֶה וְלִטְעֹן שֶׁרְאוּבֵן גָּזַל אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵין מְשַׁגְּחִין עַל רְאִיוֹת שֶׁבִּיאָה עַל אוֹתָהּ שָׂדֶה, וְהָרִי אֲבָד כָּל זְכוּתוֹ¹; שְׁאוּמְרִים לוֹ: הֵיאָךְ תַּעֲדֵד עַל הַמְּכָר וְתִבְוֹא וְתַעְרֹעַר. וְכֵן² אִם הָעֵיד לְלוֹי בְּשָׁטָר שֶׁפְּתוּב בּוֹ: הַשָּׂדֶה פְּלוֹנִי שֶׁל רְאוּבֵן מִצַּד מִזְרַח אוֹ מַעֲרָב, הוֹאִיל וְעָשָׂה הַשָּׂדֶה סִימָן לְאַחַר וְהָעֵיד בְּשָׁטָר - אֲבָד אֶת זְכוּתוֹ, וְאֵינוֹ יִכּוֹל לְחַזֵּר וְלַעְרֹעַר; שְׁאוּמְרִים לוֹ: הֵיאָךְ תַּעֲדֵד בְּשָׁטָר זֶה שֶׁפְּתוּב בּוֹ הַשָּׂדֶה הַזֶּאת מִצַּד פְּלוֹנִי וְתִחַזֵּר וְתַעְרֹעַר עָלֶיהָ.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

"רְאוּבֵן שִׁמְכָר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וְהָיָה לְלוֹי מֵעַדֵי הַשָּׁטָר".

במקרה זה, הדין הוא שלוי אינו יכול לומר שראובן גזל אותה ממנו, ובהלכה שאח"כ החידוש גדול יותר שגם אם היה לוי עד בשטר שאינו שטר מכר אלא שכתוב בו ששדה פלוני של ראובן בצד מזרח או מערב, גם אז אינו יכול לערער ולומר שנגזלה ממנו.

ויש לבאר שתי ההלכות על-פי פנימיות העניינים: ראובן מורה על העבודה בבחינת ראייה, ושמעון על העבודה שבבחינת שמיעה, אבל לוי מורה על בחינה שלמעלה משניהם.

ועל-פיה יש לבאר שתי ההלכות: במכירה, שעניינה שינוי והוצאה מרשות לרשות, המוכר הוא בבחינת משפיע ולכן יש בכוחו להעביר הבעלות לאחר, ואילו הקונה בדרגה נמוכה יותר בבחינת מקבל מהמוכר אלא שבמכר ישנה גם עבודתו של הקונה, היינו נתינת הכסף.

וזהו "ראובן שמכר לשמעון" שראובן, בגלל היותו בדרגה נעלית יותר – ראייה – משפיע לשמעון שבבחינת שמיעה. ובנוסף לזה צריך לפעול את קיום השטר, שעניין זה נעשה על ידי המשכה מבחינה שלמעלה

משניהם – "לוי מעדי השטר". ואע"פ שלוי הוא בחינה נעלית יותר, הרי מצד הבחירה אפשר לנצל זאת באופן בלתי רצוי ח"ו "בא לוי לערער".

ועל זה פוסק הרמב"ם "אין שומעין לו" היינו שלא רק שלא מקבלים דבריו אלא שגם מלכתחילה אין שומעין לו ואין משגיחין כו' שהרי אם אתה מצד שורשך ומקורך העדת על המכר, כיצד תבוא לערער.

וממשיך בהלכה שאח"כ שגם אם עדותו אינה מתייחסת ישירות לבעלות על השדה, גם אז מאבד זכותו לערער עליה. וביאור ההלכה בפנימיות, שמוכר וקונה מורה על הקב"ה וישראל, שהקב"ה מוכר לישראל את כל העולם כולו בזכות עבודתם, כולל סדר השתלשלות כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך בתחתונים, ואם יבוא מישהו לערער על המכירה ולומר שמעמדו ומצבו של הקונה (שמעון) אינו כדבעי, הרי ש"אין שומעין לו ואין משגיחין כו'" שכן דבר ברור הוא שישראל הם בעלי הבית על העולם ועל כל סדר השתלשלות, כי קנהו על-ידי עבודתם במסירות נפש במשך כל הדורות, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל.

(על פי "ין מלכות" ספר משפטים סימן יח מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) משנה כתובת קט. 3) במשנה שם נחלקו אדמו"ן וחכמים בדין זה. אדמו"ן אומר: "יכול הוא שיאמר: השני נוח לי הראשון קשה הימנו" (פירוש, נוח לי להתדיין עם הלוקח ולהוציא מידו, והגולן הוא אלם וקשה להוציא מידו). וחכמים אומרים: איבד את זכותו". והלכה כחכמים. 4) במשנה: "עשאה סימן לאחר איבד את זכותו". ונראה שרבינו מפרש: "עשאה" ראובן המוכר עשה שדה זו, "סימן לאחר", היינו, מכר שדה אחרת לשמעון וכתב בשטר מצד פלוני גובלת שדה שלי, ולוי חתום על השטר, ואחר זמן בא ומערער. וכן פירש רש"י שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל עשאה כתבו: "משמע מתוך הלשון דאעורר קאי" פירוש, שהמערער עצמו מכר שדה אחרת וכתב בשטר: מצד פלוני שדה של ראובן – אינו יכול לערער עליה. [במגיד משנה מפרש, שרבינו קיבל פירושה של התוספות, ומתוך כך נדחק לתרץ למה לא הביא כלל את דברי המשנה. וקשה להבין מה דחקו לפירוש זה, שהתוספות עצמם מפקפקים קצת בנכונותו ומביאים ראייה לפירוש רש"י מן הירושלמי]. ובה – בין לפירושו של רש"י ובין לפירושה של התוספות – גם אדמו"ן מודה שאיבד את זכותו, שהרי אין כאן מקום לטענה: השני נוח לי וכו'.

ב. טְעַן⁵ הָעֵד וְאָמַר: תִּלְם אֲחָד הוּא שְׁעִשְׂתִּי סִימָן וְלֹא כָּל הַשָּׂדֶה, וְאוֹתוֹ תִּלְם הַסְּמוּן לְמַעַר בְּלִבְד הוּא שֶׁל רְאוּבֵן - הָרִי זֶה טְעָנָה הַנְּשִׁמְעָת⁶, וְיֵשׁ לֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְשָׁמְעוֹן שְׁפֹתוֹכֶם טוֹעֵן: אֵתָהּ מְכַרְתָּהּ לִי וְאֶכְלָתֶיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, וְרֵאוּבֵן אָמַר: בְּגִזְלִי אֶכְלָתָהּ, בֵּין שְׁלֹא הָיָה עֲדִים שְׁאֶכְלֵ כָלָל, בֵּין שְׁהִיָּה שָׁם עַד אֶחָד שְׁאֶכְלָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים²¹ - אֵינִי חַיֵּב לְהַחְזִיר הַפְּרוֹת שְׁאֶכְלֵ; שְׁהָרִי הוּא אֹמֵר: שְׁלִי אֶכְלָתִי, וְאֵין עָלָיו עֲדִים שְׁמַחֲיִבִין אוֹתוֹ בַּפְּרוֹת, שְׁהָרִי מְעַצְמוֹ הוֹדָה²²; וְזֶה הָעֵד שְׁהָעֵד שְׁאֶכְלָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים - לְפָנָיו פָּחוּ שְׁלֵ אוֹכֵל הוּא בָּא²³, וְאֵלוֹ הָיָה עֲמוֹ אַחֵר - הֵיטָהּ הַשְּׂדֵה עוֹמְדַת בִּידוֹ²⁴. לְפִיכָּךְ: יִשָּׁבַע רֵאוּבֵן הֵסֵת שְׁלֹא מְכַר וְתַחְזֵר לוֹ הַשְּׂדֵה, וְיִשָּׁבַע שְׁמָעוֹן הֵסֵת שְׁאֵינִי חַיֵּב לוֹ כָּלוּם בַּפְּרוֹת שְׁאֶכְלֵ²⁵ וְיִפְטֹר.

(20 שם לג: 21) ועד אחד מחייב שבועה מן התורה וכאן אינו יכול להישבע, וכלל בדיניו: מתוך שאינו יכול להישבע משלם - אף על פי כן אינו חייב להחזיר הפירות. (22 ברשב"ם שם מפרש, שנאמן במיגו שיכול לומר לא אכלתי, ומה שאמרת בתחילה; "אכלתי" - התכוונתי להנאה מועטת מאוד שמספיקה לשם חזקה (וראה למעלה פרק י"ב הלכה כ'). ובטור חושן משפט סימן קמה מנמק: שאם נאמין לו שאכל הפירות אין להוציא מידו הקרקע שהרי החזיק בו (ראה הערות למעלה פרק ט"ו הלכה ב). [בשולחן ערוך שם סעיף ג הביא נימוקו של הטור בלבד, ומזה מסיק הש"ך שם סעיף קטן ב, שאם טען המחזיק קנייתיה ואכלתיה שנתיים - צריך להחזיר הפירות, אפילו אין עדים, שהרי אפילו אכל - לא החזיק. ומדברי רבינו לקמן הלכה וכתב: "ואפילו היה עד אחד" יש ללמוד, שאם אין עד כלל אינו חייב להחזיר]. (23) שאם נקבל עדותו יזכה המחזיק גם בקרקע ואין זה מתקבל על הדעת שעדות הבאה לזכותו - תחייבו. (24) ולא שייך כאן הכלל: שכל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - אחד מחייבו שבועה, שהרי שניים לא היו מחייבים אותו. (25) אפשר שקנה הפירות ושילם לתובע מחירם, ואפשר שלא אכל כלל, אבל אין משביעים אותו שקנה השדה ומשלו אכל, שאם נשביענו כך, הרי אחד מהם נשבע לשקר. ועוד: אם נקבל טענתו הרי יש להעמיד הקרקע בידו.

ו. הָיָה שְׁנֵי עֲדִים²⁶ מְעִידִים עַל שְׁמָעוֹן שְׁאֶכְלָה פְּחוֹת מִשְׁנֵי חֲזָקָה - יַחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שְׁאֶכְלֵ. וְאֶפְלוֹ הָיָה עַד אֶחָד - חַיֵּב לְהַחְזִיר עַל פִּי; שְׁהָרִי אֵינִי מְכַחֵשׁ הָעֵד²⁷, אֲלֵא אֹמֵר: אֵמַת הָעֵד וְאֶכְלָתִי שְׁתִּי שָׁנִים²⁸ וְשְׁלִי אֶכְלָתִי, נִמְצָא מְחַיֵּב שְׁבוּעָה²⁹ וְאֵינִי יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם³⁰.

(26 שם. 27) כשמכחישו נשבע שבועה של תורה ונפטור. (28) הכוונה, שמודה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו טוען שאכל יותר (במעשה שהובא בגמרא טען המחזיק שאכל שני חזקה). (29) לפי הכלל שבידינו: כל מקום ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה (ראה למעלה הלכה ה). (30) פירות שתי השנים, אבל פירות שנה שלישית אינו מחזיר מפני שני הנימוקים שנאמרו בהלכה

לְעֲרַעַר עַל כָּל הַשְּׂדֵה חוּץ מֵאוֹתוֹ הַתֵּלֵם⁸. וְאֵין כָּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֲלֵא בְּאֶחָד מֵעֲדֵי הַשְּׂטָר שְׁבָא לְעֲרַעַר; אֲבָל הַדִּין⁹ שְׁקִים הַשְּׂטָר¹⁰ - יֵשׁ לוֹ לְעֲרַעַר, מִפְּנֵי שְׁיָכוֹל לְטַעֵן וְלוֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי מָה הָיָה כְּתוּב בַּשְּׂטָר. מִפְּנֵי שְׁיֵשׁ לְדַיְנֵין לְקִים הַשְּׂטָר אִף עַל פִּי שְׁלֹא קָרְאוּהוּ¹¹, אֲבָל הָעֲדִים אֵין חוֹתְמִין עַל הַשְּׂטָר אֲלֵא אִם בֵּין קָרְאוּהוּ בְּלוֹ וְיִדְקְדְּקוּ בּוֹ¹².

(5 שם עמוד ב. 6) המתקבלת על הדעת. (7) הזכות. מימרא של רב יוחנן שם. (8) ונותן לו תלם שאפשר לזרוע בו תשעה קבים תבואה, שפחות מזה אינה נקראת "שדה" (מגיד משנה בשם הרמב"ן, וכן כתב גם רבינו יונה ור"ן, הובאו בטור חושן משפט סימן קמז). (9) כאב"י שם. (10) שאישר את חתימת העדים. (11) תפקידם הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזוייפות. (12) שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

ג. כָּא שְׁמָעוֹן¹³ וְנִמְלָךְ בְּלוֹי וְאָמַר לוֹ: הָרִינִי קוֹנֵה שְׂדֵה פְּלוּנִית מִרֵאוּבֵן, וּבַעֲצַתְךָ אֶקְנֶה אוֹתָהּ; אָמַר לוֹ לוֹי: לֹךְ וְקֶנֶה אוֹתָהּ, טוֹבָה הִיא - יֵשׁ לוֹ לְלוֹי לְעֲרַעַר עָלֶיהָ, וְלֹא אֶבֶד זְכוּתוֹ¹⁴; שְׁהָרִי לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה¹⁵, וְיֵשׁ לוֹ לֹמַר: רְצוּנִי הָיָה שְׁתַּצָּא מִתַּחַת יַד רֵאוּבֵן, שְׁהוּא אֵלֵם, כְּדִי שְׁאֵתְבַעֲנָה בְּדִין וְאֶקַּח שְׂדִי.

(13) בבא בתרא ל: (14) רבא שם. (15) בגמרא שם מבואר, שחכמים לא אמרו "איבד את זכותו" אלא כשעשה מעשה (חתם על השטר) ובשביל נוחיות אין אדם עושה מעשה, אבל קורה לפעמים, שאדם מוציא דיבור מפיו לשם נוחיות, ולפיכך חכמים מודים בזה לאדמו"ן. [כתב רשב"ם שם, שאפילו אכלה הלוקח שני חזקה מוציאים מידו, כשאינו מביא ראייה שהמוכר אכלה יום אחד, משום שזו חזקה שאין עימה טענה, שהרי הלוקח מודה שלא קנאה מיד המזערע, וכוחה של חזקה אינה יפה מכוח שטר, ובמקום ששטר (מיד הגזלן) אינו מועיל - גם חזקה אינה מועילה (ראה למעלה פרק ט"ו הלכה ו).

ד. רֵאוּבֵן¹⁶ שְׁעֲרַעַר עַל שְׁמָעוֹן, וְשְׁמָעוֹן אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֵתָהּ סָח, אֲלֵא שְׂדֵה זוֹ מְלוֹי לְקַחְתִּיהָ¹⁷, וְהָרִי עֲדִים שְׁאֶכְלָתֶיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, אָמַר לוֹ רֵאוּבֵן: וְהָלוֹא עֲדִים יֵשׁ לִי שְׁבַעֲרֵב בְּאֵת אֵלִי וְאֵמַרְתָּ לִּי: מְכַר לִי שְׂדֵה זוֹ - אֵין זוֹ רְאִיָּה; וְיֵשׁ לוֹ לְשְׁמָעוֹן לֹמַר: רְצִיתִי לְקַנּוֹת מִמֶּךָ¹⁸, כְּדִי שְׁלֹא תַעֲרַעַר וְלֹא תַטְרִיחֵנִי בְּדִין, אִף עַל פִּי שְׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הָיָה שְׁלֶךְ אוֹ אֵינָה. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזָה. וְאִם לֹא טַעֵן שְׁמָעוֹן טַעֲנָה זוֹ - אֵין טוֹעֲנִין לוֹ¹⁹.

(16) שם. (17) והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן - הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנתבאר בהלכה הקודמת (רא"ש שם). (18) בדמים מועטים. (19) במעשה שהובא בגמרא שם טען הלוקח עצמו טענה זו.

ה. רֵאוּבֵן שְׁעֲרַעַר²⁰ וְהִבִּיא עֲדִים שְׁשְׂדֵה זוֹ שְׁלוֹ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן בְּסִיעֶתָא דְשִׁמְיָא
הַלְכוֹת נְחָלוֹת

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: דִּין סְדֵר נְחָלוֹת.
וּבְאִוּר מִצְוָה זֹו בְּפָרְקִים אֱלוֹ:

פָּרָק רִאשׁוֹן

1) מבאר דין סדר נחלות.

א. סְדֵר נְחָלוֹת² פֶּה הוּא: מִי שְׁמַת³ - יִירָשׁוּהוּ בְּנָיו⁴, וְהֵם קוֹדְמִין לְכָל. וְהַזְכָּרִים קוֹדְמִין לְנְקִבָּוֹת.

2) משנה בבא-בטרא קטו. 3) בין איש בין אשה.
4) כתוב בתורה (במדבר כז, ח): "איש כי ימות ובן אין לו, והעברתם את נחלתו לבתו", מכאן שבן ובת יורשים את האב, והבן קודם לבת. ירושת האם, למדו בגמרא (שם קיא.) מהכתוב (שם לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממתות". ובן נלמד בקל-וחומר מבת.

ב. בְּכָל מְקוֹם⁵ אֵין לְנְקִבָּה עִם הַזְכָּר יִרְשָׁה⁶. אִם אֵין לוֹ בְּנִים - יִירָשׁוּהוּ אָבִיו⁷. וְאֵין הָאֵם יוֹרֶשֶׁת אֶת בְּנֵיהָ⁸. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבְּלָה⁹.

5) בין בירושת האב ובין בירושת קרובים אחרים, שדיניהם יבוארו לקמן. 6) כשיש זכר - אין הנקבה יורשת כלום, כשדרגת קירבתה למוריש אינה יותר גבוהה מזו של הזכר. 7) בגמרא שם קח: למדו דין זה מהכתוב (שם יא): "ונתתם את נחלתו לשארו" - ושארו זה אביו, שנאמר (ויקרא יח, יב): "שאר אביך הוא". 8) רבא (שם קט): מבאר: אף-על-פי שכתוב (שם יג): "שאר אמך היא", אין האם יורשת את בניה, משום שהכתוב מסיים: "הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה", ומשפחת האם אינה קרויה משפחה, שנאמר בתורה (שם א, ב): "למשפחותם לבית אבותם". 9) קיבל תלמיד מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו, מפיו של הקדוש-ברוך-הוא. [אמנם, בגמרא שם (קטו.) דרשו זה מן הכתוב, אולם רבינו קורא "דברי קבלה" לכל הדינים שאינם נשמעים מפשוטו של מקרא, אלא נמסר לחכמים לדרוש כך (ראה הקדמת רבינו לפירושו למשנה).

ג. וְכָל הַקּוֹדְמִים¹⁰ בְּנִחְלָה - יוֹצְאֵי יִרְכוּ¹¹ קוֹדְמִין¹². לְפִיכָךְ, מִי שְׁמַת, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה: אִם הִנֵּחַ בֶּן - יוֹרֶשׁ הַפֶּל; לֹא נִמְצָא לוֹ בֶּן¹³ בְּעוֹלָם - מְעַיְנִין בְּזֵרְעוֹ שֶׁל בֶּן: אִם נִמְצָא לְבָנוֹ זֵרַע, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקִבּוֹת, אֶפְלוּ פֶת פֶת בְּנוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם - הִיא תִירֶשׁ אֶת הַפֶּל¹⁴; לֹא נִמְצָא לוֹ זֵרַע בֶּן¹⁵ - חוֹזְרִין אֶצֶל הַפֶּת. הִיְתָה לוֹ פֶת - תִירֶשׁ אֶת הַפֶּל; לֹא נִמְצָאת לוֹ פֶת בְּעוֹלָם - מְעַיְנִין עַל זֵרַע הַפֶּת: אִם נִמְצָא לָהּ זֵרַע, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקִבּוֹת, עַד סוֹף הָעוֹלָם - הוּא יוֹרֶשׁ הַפֶּל; לֹא נִמְצָא לָהּ זֵרַע פֶת - חוֹזְרֵת הִירְשָׁה לְאָבִיו¹⁶. לֹא הִיָּה אָבִיו קָיָם - מְעַיְנִין עַל זֵרַע הָאָב, שֶׁהֵן אַחֵי הַמֶּת: נִמְצָא לוֹ אֶח אוֹ זֵרַע אֶח - יוֹרֶשׁ אֶת הַפֶּל¹⁷; וְאִם לֹאוֹ - חוֹזְרִין אֶצֶל

הקודמת (ראה טור שם). [דין זה, שכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע - משלם, מבואר כמה פעמים בש"ס וידוע בשם: "נסכא דרב אבא", משום שרב אבא אמר כלל זה (שבועות לב): במעשה שאחד חטף חתיכת כסף מהותכה (בלשון הגמרא: "נסכא") וטען אמנם חטפתי אבל שלי היא, ועד אחד העיד שחטף. ופסק רב אבא שחייב לשלם].

ז. כָּל הַמְחִיב לְהַחְזִיר הַפְּרוֹת, אִם לֹא הָיוּ יְדוּעִין וְאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְשַׁעַר אוֹתָן כְּשַׁעַר הַבַּתִּים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן שֶׁהוּא יְדוּעַ, אֲלֹא הָיוּ פְרוֹת אֵילָן אוֹ פְרוֹת שָׂדֵה שְׂאִינָן יְדוּעִין, הוּאִיל וְאֵין כָּאֵן טַעֲנָה וְדָאִית - יְשַׁלֵּם מַה שִׁיּוֹדָה בּוֹ שְׂאָכְלוֹ. וּמְחַרְמִין³¹ עַל מִי שְׂאָכַל יוֹתֵר וְלֹא יְשַׁלֵּם.

31) מתקנת הגאונים, ואין מחייבים את הנתבע שבועה, משום שאין נשבעים היסת על טענת שמא. ולזה התכוון רבינו באמרו: הואיל ואין כאן טענה וודאית.

ח. כָּל הַמְחִיזִיר³² קָרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ, אִם הַשְּׂפִירָה לְאַחֵרִים כְּשֶׁהָיָה מְחֻזָּק בָּהּ, וְהָיוּ הַשׁוֹכְרִין קְמִין - מוֹצִיאִין מִהֶן הַשְּׂכָר פַּעַם שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין לְכַעַל הַקָּרְקַע³³, וְחוֹזְרִין וְתוֹבְעִין זֶה שֶׁהַשְּׂפִיר לְהֵם מְקוֹם שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ.

32) בבא בתרא כט. 33) בגמרא שם אמרו, שהשוכרים מן המחזיק אינם כשרים להעיד שדרו בבית שלוש שנים בשכירות, משום שהם נוגעים בעדותם, שאם יחזור הבית לבעליו הראשונים יחוייבו לשלם להם דמי שכירות פעם שנייה.

ט. אֶסוּר לְאָדָם³⁴ לְטַעֵן טַעֲנַת שְׁקָר, כְּדֵי לְעֹנֵת הַדִּין אוֹ כְּדֵי לְעַכְבּוֹ. כִּיּוֹצֵא? הִיָּה נוֹשֶׂה³⁵ בְּחִבְרוֹ מְנָה - לֹא יִטְעֲנֵנוּ מְאֵתִים כְּדֵי שִׁיּוֹדָה בְּמְנָה וְיִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה³⁶. הִיָּה נוֹשֶׂה מְנָה³⁷ וּטְעֲנֵנוּ מְאֵתִים³⁸ - לֹא יֵאמָר: אֶכְפֹּר הַפֶּל בְּבֵית דִּין וְאוֹדָה לוֹ בְּמְנָה בִּינֵי לְבִינֵי כְּדֵי שְׁלֹא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה³⁹.

34) שבועות לא. 35) יש הבדל בין "נושה" ל"תובע"; "נושה" משמעותו - תביעה אמיתית. ו"תובע", כולל כל סוג תביעה שהיא, - צודקת ובלתי צודקת. 36) ואגלגל עליו טענות אחרות, שאין בית דין משביעים עליהם. 37) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. 38) טענת שקר. 39) ויגלגל עלי שבועה ממקום אחר ואפילו לאחר שתקינו חכמים שבועת היסת לכופר הכול ויכול לגלגל, מעדיף אדם להישבע שבועה קלה משבועה חמורה. נימוקים אלה נאמרו בברייתא שם.

י. הָיוּ שְׁלוֹשָׁה⁴⁰ נוֹשִׂין מְנָה בְּאֶחָד, וְכָפַר בֵּהֶן - לֹא הִיָּה אֶחָד תוֹבֵעַ וְשְׁנַיִם מְעַדִּים, וְכִשְׂוִיצִיאֵו מְמַנּוּ וְחִלְקוּ⁴¹. וְעַל דְּבָרִים אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן הַזְּהִיר הַכְּתוּב וְאָמַר: מְדַבֵּר שְׁקָר תִּרְחָק.

40) שם. 41) את הכסף המגיע להם מן הדין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שם קטו:). והמשמעות: כאדם הממשמש בידיו במקומות שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. (21) כלומר, עד אחד מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב. והשיב אביי, שמקובל בדינו, שלעולם לא יושמד שבת שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. [ברשב"ם שם מביא סמך לדברי אביי, מהכתוב (מלאכי ג, 1): "ואתם בני יעקב לא כליתם".] (22) כל האמור למטה עד סוף ההלכה, היא תוצאה ישירה וברורה ממה שנתבאר למעלה, ואינו זקוק להבהרה נוספת.

ד. מי שמת²³ והניח בת ובת הבן, ואפלו בת בת הבן עד סוף פמה דורות - היא קודמת, ותירש הפל, ואין לפת פלוס²⁴. והוא הדין לבת האב עם האחות, ולבת בן אחי אביו עם אחות אביו²⁵. וכן כל פיוצא ביהן.

(23) משנה, שם קטו. (24) במשנה: כל יוצאי ירכו של בן קודמים לבת. (25) גם דין זה למדנו מן ההיקש של ירושה שניה לירושה ראשונה, שאמרו בגמרא שם קיג:

ה. מי שהיו²⁶ לו שני בנים, ומתו השני בנים בחייו, והניח הבן האחד שלשה בנים, והניח הבן השני בת אחת, ואחר כך מת הזקן - נמצאו שלשת בניו יורשין חצי הנחלה, ובת בנו יורשת החצי; שפלו אחד ואחד מהן²⁷ יורש חלק אביו. ועל דרך זו חולקין בני האחים ובני אחי האב עד ראש הדורות²⁸.

(26) משנה, שם קטז: וגמרא שם קיח: (27) לשלושת הבנים, קורא רבינו: "אחד", משום ששלשתם באים מכא אחד. (28) נתבאר בהלכה הקודמת, ששתי הירושות שוות בדיניהן. בברייתא שם, דרשו מה שכתבה תורה גבי בנות צלפחד (במדבר כז, ז): "נתון תתן להם" - זו נחלת אביהן. "בתוך אחי אביהן" - זו נחלת אבי אביהן. יוצא מזה, שחמש בנותיו של צלפחד קיבלו ביחד מירושת חפר אבי אביהן רק חלקו של צלפחד בירושה זו, היינו שני שלישים (כבכור לקח פי שנים), או 10 חלקי חמשה עשר, ויצא לכל אחת 2 חמישיות, ואחיו של צלפחד (בגמרא שם אמרו, שאח אחד היה לצלפחד) לקח שלישי = 5 חלקי חמשה עשר, ואם מת והניח בת - היתה היא יורשת כל חלקו.

ו. משפחת האם²⁹ אינה קרויה משפחה, ואין ירשה אלא למשפחת האב³⁰. לפיכך: האחים מן האם - אין יורשין זה את זה, ואחין מן האב - יורשין זה את זה. ואחד אחיו שהוא מאביו פלכד אביו³¹ אחיו מאביו ומאמו³².

(29) שם קט: (30) ואף-על-פי-כן - הבן, וכן הבת כשאין בן, יורש את אמו, כמו שדרשו בברייתא (שם קטז). מן הכתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממתות בני ישראל" - משמע שהיא יורשת שני מתות (מתות=שבתים)

אחות. נמצאת לו אחות או זרעה - יורש הפל; ואם לא נמצא לו זרע אחים ולא זרע אחות, הואיל ואין לאב זרע - תחזור הירשה לאבי האב¹⁸. לא היה אבי האב קים - מעניניו על זרע של אבי האב, שהן אחי אביו של מת. והזכרים קודמין לנקבות, וזרען של זכרים קודמין לנקבות, כמו שהיה הדין בזרעו של מת עצמו¹⁹. לא נמצאו אחים לאביו, לא הם ולא זרען - תחזור הירשה לאבי אבי האב. ועל הדרך הזאת נחלה ממשמשות והולכת²⁰ עד ראובן²¹. נמצאת אומר²²: הבן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת. והבת קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי אביה. ואבי המת קודם לאחי המת, מפני שהם יוצאי ירכו. והאח קודם לאחות, וכל יוצאי ירכו של אח קודמין לאחות. ואחות קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי אביה. אבי האב קודם לאחי האב של מת. ואחי אביו קודמין לאחות אביו, וכל יוצאי ירכו של אחי אביו קודמין לאחות אביו. ואחות אביו קודמת לאבי אבי אביו של מת, וכן כל יוצאי ירכה של אחות אביו קודמין לאבי אבי אביו. ועל דרך זו הולך ועולה עד ראש הדורות. לפיכך אין לך אדם מישראל שאין לו יורשין.

(10) משנה, שם קטו. (11) כל הדורות המשתלבים מאבותו - בין זכרים ובין נקבות - נקראים יוצאי ירכו (בספר שמות א, ה) אנו קוראים: והיה כל נפש יוצאי ירך יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא. (12) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו דנים. והטעם: הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי ירכו יורשים אותו לפי סדר נחלות ביורשים חיים. (13) היה לו בן, ומת בחי אביו. (14) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל. (15) הבן לא השאיר כל זרע אחריו. (16) משנה, שם קטו. (17) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם לאחותו כמו שנתבאר. (18) אבל כל זמן שקיים יוצא ירך האב של המוריש - אין אבי האב יורש, ומה ששינוי "האב קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטז): יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אבי המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת - שהם בניו - קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב בנכסי עשו - יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. (19) שם קיג: מקיש (משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה - בן קודם לבת, אף ירושה שניה - בן קודם לבת. (20) לשון הגמרא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְתַפְקָהָהּ⁵¹. וְשֵׁם בְּאֲרָנוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁבָּאוּ לְרִשְׁתָּהּ וְהַחֲזִיקָהּ⁵², בֵּין נִכְסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ בְּנְדוּנֶיהָ⁵³ בֵּין נִכְסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וְמִי שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה סִפְקָ גְרוּשִׁין וְמִתָּה - אֵין הַבְּעַל יוֹרֵשָׁהּ⁵⁴.

(48) שם ה"א וה"ב. (49) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה – אינו יורשה. (50) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. (51) אחר הנישואין. (52) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה (ראה לקמן ה"א). (53) נכתב בכתובתה שהכניסה כך וכך במזומנים או בנכסים אחרים (ראה פט"ז מהל' אישות ה"א וה"ב). (54) בקידושין מה: גבי ספק נישואין – אמר רב, שאם מתה אינה יורשה. ומכאן למד רבינו לספק גירושין (מגיד-משנה).

י. בַּעַל שֶׁנִּשְׂאָ קַטְנָה שְׂאִינָה צְרִיכָה מֵאוּיָן⁵⁵ - אֵינוּ יוֹרֵשָׁהּ, שֶׁהִרִי אֵין פְּאָן שׁוּם אִישׁוֹת. וְכֵן שׁוֹטָה, שֶׁנִּשְׂאָ פְּקָחַת אוּ פְּקָחַת שֶׁנִּשְׂאָ שׁוֹטָה - אֵינוּ יוֹרֵשָׁהּ, שֶׁהִרִי לֹא תִקְנֶה חֲכָמִים לְהֵן נְשׂוּאִין⁵⁶.

(55) בהלכות אישות פ"ד ה"ז וה"ח נתבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחותה מבת שתי-עשרה בהסכמתה, יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) איני רוצה בבעלי זה – והנישואין בטלים. כמה דברים אמורים שצריכה למאן, כשהגיעה לגיל של עשר שנים או למעלה משש, ובדקן אותה ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין, אבל למטה משש אף-על-פי שמבחינה, וכן משש עד עשר ואינה מבחינה – אפילו מיאון אינה צריכה וקידושיה אינם חלים כלל. (56) לאחר וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. ולא תיקנו לטוטה חסר דעה.

יא. בַּעַל⁵⁷ שֶׁמִּתָּה אִשְׁתּוֹ וְאַחַר כֵּן מֵת אָבִיהָ אוּ אִחֶיהָ אוּ אָחִד מִן הַמְּוִרִשִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ⁵⁸; אֲלֹא יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ זְרָעָה, אִם הִיָּה לָהּ זְרָע, אוּ תַחֲזוֹר הִרְשָׁה לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שְׂאִין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ נִכְסֵים הָרְאוּיִין לְבֹא לְאַחַר מְפָאן, אֲלֹא לְנִכְסֵים שֶׁכָּבַר בָּאוּ לִירְשָׁה קִדְּם שֶׁמִּתָּמוֹת.

(57) בבא-בבא קמה: (58) שם: "אמר רב פפא, הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי כבמחזק". פירוש, בעל יורש רק הנכסים שאשתו מוחזקת בהם בחייה, ולא אלה הראויים להגיע לרשותה אחר מותה. יורשים אחרים זוכים גם כמה שהמוריש המת היה זוכה אלמלא נפלו לו בחייו (ראה למעלה ה"ב).

יב. וְכֵן⁵⁹ אֵין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא בְּקָבַר, כִּשְׂאָר הַיּוֹרִשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָבִים⁶⁰. פִּינְצֵד? פַּעַל שְׂמַת וְאַחַר כֵּן מִתָּה אִשְׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְהַבְּעַל הִיָּה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירְשָׁתָהּ, כֵּן יוֹרְשֵׁי הַבְּעַל יִקְדְּמוּ לְשְׂאָר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; אֲלֹא יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם מִתָּה אַחַר בַּעַלָּהּ.

זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. וכן נלמד מקל-וחומר מבת. (31) בין... ובין. (32) חולקים בשוה.

ז. כָּל הַקְּרוֹבִין³³ בַּעֲבָרָה³⁴ יוֹרְשִׁין בְּפִשְׁרִים. פִּינְצֵד? כְּגוֹן שֶׁהִיָּה לוֹ בֵּן מְמָזֵר אוּ אָח מְמָזֵר - הִרִי אֵלוֹ כִּשְׂאָר בָּנִים וְכִשְׂאָר אֲחִים לְנִחְלָה³⁵. אֲבָל³⁶ פְּנֵו מִן הַשְּׂפָחָה³⁷ אוּ מִן הַנְּכָרִית - אֵינוּ בֵּן לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵינוּ יוֹרֵשׁ כְּלָל³⁸.

(33) משנה, יבמות כב. וגמרא שם עמוד ב. (34) נולדו מבעילה אסורה. (35) במשנה: "ואחיו הוא לכל דבר", ופירושו בגמרא: "לירשו". (36) במשנה, שם. (37) שפחה כנענית. (38) בגמרא שם כג. למדו מן הכתוב (שמות כא, ה): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שבנים אלה שנולדו לו מן השפחה – אינם נידונים כבניו. וכן הגויה, למד רבי שמעון בן יוחאי (שם כג.) מן הכתוב (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחרי", ולא כתבה תורה "כי תסיר" (האשה הגויה שנישאה לבנו), מוכח שכנה הנולד לה מישראל אינו קרוי בנך.

ח. הָאִשָּׁה³⁹ אֵינָה יוֹרֵשֶׁת בַּעֲלָהּ כְּלָל⁴⁰, וְהַבְּעַל יוֹרֵשׁ אֶת כָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁴¹, וְהוּא קוֹדֵם לְכָל⁴² בִּירְשָׁתָהּ. אִף עַל פִּי שֶׁהִיא אֶסְוֶרָה עֲלוּיָ⁴³, כְּגוֹן אֲלִמְנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחַלְוָצָה לְכַהֵן הַדְּיוּט⁴⁴, וְאִף עַל פִּי שֶׁהִיא קַטְנָה⁴⁵, וְאִף עַל פִּי שֶׁהַבְּעַל חִרְשָׁה⁴⁶ - הוּא יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁷.

(39) משנה, שם קח. (40) כשאינה קרובתו הראויה לרשת אותו גם בלי האישות (ראה לקמן פ"ט ה"ג). (41) כרבי אליעזר (בכורות נב:), וכרב (כתובות פח:). [הראב"ד משיג על רבינו, וסובר שירושת הבעל מן התורה. ורוב הקדמונים הסכימו לדעתו. ובכסף-משנה מבאר, שגם רבינו סובר שהיא מן התורה, ומשום שלא נכתבה בתורה בפירוש ולמדוה (ב"ב קיא:), מדרשה, קורא לה דברי סופרים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם. וב'שדי חמד' כללי הרמב"ם כתב, שגם כשכותב "מדבריהם" – מתכוון רבינו לפעמים לדינים שנלמדו מדרשה. ראה למעלה סוף ה"ב)]. (42) אפילו לבניה. (43) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. (44) שקידושין תופסים בחיבי לאוין, שאין על ביאתן עונש כרת או מיתת בית-דין, אבל חיבי כריתות או מיתה אין קידושין תופסים בהן, ומי שקידשה אינו בעלה כלל, ומובן מאליו שאינו יורשה (תוספתא יבמות פ"ב ה"ג). (45) יתבאר לקמן ה"י. (46) ומן התורה אין קידושי מועילים, וחכמים תיקנו לו קידושין על-ידי רמיזה (ראה הלכות אישות פ"ד ה"ט). (47) שאינה חרשת, והטעם נתבאר בפכ"ב מהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשנתרצת להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על-ידי אחרים.

ט. כְּבָר בְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת⁴⁸, שְׂאִין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּפְגַּס בְּרִשׁוֹתוֹ⁴⁹, וְשְׂאִין הַפְּקָחַת יוֹרֵשׁ אֶת הַחֲרֻשֶׁת שֶׁנִּשְׂאָתָה כִּשְׂאִי חֲרֻשָׁת⁵⁰, אֲפִלוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָעוֹלָם אֲלֵא לְאַחַר מִיתַת אָבִיו - הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שָׁנִים.⁵⁹

5) שם קמב: 6) וכיצד אפשר שהבכור נולד אחר מיתת אביו, ויהיו אחים שנולדו אחריו? פירש רשב"ם שם, כגון שאמו ילדה תאומים והאב מת בין שתי הלידות, או שהיו למוריש שתי נשים. 7) אינו נקרא בכור לנחלה אלא כשאביו יכול להכירו, ובנולד אחר מיתת אביו אין אפשרות כזאת (שם). 8) המצח. 9) מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בבכורות מו; ופסק כרבי יוחנן.

ג. בְּכוֹר¹⁰ שֶׁנִּקְרַע¹¹ וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שָׁנִים, וּפְשׁוּט¹² שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ מִמַּעַט¹³ בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה; שְׁנֹאמֵר: וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים - עַד שִׁיְהִיָּה בֶן מִשְׁעַת לְדָה.

10) מימרא של רב אמי, שם קכו: 11) טומטום, שעור הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. 12) שם קמד. 13) יבואר בהלכה הבאה.

ד. פִּיצַד אֵינוֹ מִמַּעַט בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה? הָרִי שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בְּכוֹר וְשָׁנִי פְּשׁוּטִים וְזֶה הַטְּמֵטוּם¹⁴ שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל רִבִּיעַ הַמָּמוֹן בְּחֶלֶק הַבְּכוֹרָה¹⁵, וְכֹאֵלּוֹ אֵין עֲמֹ אֲלֵא שָׁנִי הַפְּשׁוּטִים בְּלִבָּד, וְחֻצֵי וְרִבִּיעַ הַנְּשֹׂאֵר¹⁶ חוֹלְקִין אוֹתוֹ שָׁנִי הַפְּשׁוּטִין עִם הַנִּקְרַע וְעִם הַבְּכוֹר בְּשָׁה¹⁷.

14) וביחד ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת לידה, היו חולקים הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר לידתו - אינו ממעט בחלק הבכורה. 15) כאילו היו רק שלשה אחים. 16) היינו, שלשה רבעים. 17) כל אחד נוטל רבע משלשה רבעים, היינו שלשה חלקי ששה עשר.

ה. קָטָן¹⁸ בֶּן יוֹם אֶחָד - מִמַּעַט בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה, אֲבָל לֹא הָעֶבֶר¹⁹. וּבֶן שְׁנוֹלֵד²⁰ אַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵינוֹ מִמַּעַט בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה.

18) שם קמב: 19) כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף-על-פי שהוא יורש כשאר האחים - חולקים כמו באח טומטום. 20) שם. לא נתבאר למה כתב רבינו שעובר אינו ממעט, הלא כל-שכן הוא מנולד לאחר מיתת אביו.

ו. בֶּן שְׁנֹסְתַּפֵּק²¹ לָנוּ אִם הוּא בְּכוֹר אוּ פְּשׁוּט, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעַרְבַּ עִם אַחֵר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שָׁנִים. וְכִיצַד עוֹשִׂין²²? אִם הַכְּרוֹ²³ וְלִבְסוֹף נִתְעַרְבוּ - כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה²⁴ זֶה לְזֶה²⁵ וְנוֹטְלִין חֶלֶק בְּכוֹרָה עִם אַחֵיהֶם; וְאִם לֹא הַכְּרוּ, כְּגוֹן שֶׁיָּלְדוּ בְּמַחְבוּאָה²⁶ אַחַת - אֵין כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה²⁷, וְאֵין פֶּאֶן חֶלֶק בְּכוֹרָה²⁸.

21) ברייתא, שם קכו. 22) שם, אמרו בשם רב ינאי.

59) שם קיד: 60) שנתבאר למעלה בהלכה ב, שהקודם לירושה יורש אותה, גם כשהוא בקבר. ומורישה ליורשיו, ואין הקרובים החיים זוכים בה אף-על-פי שהם קרובים למוריש יותר מאלה.

יג. וְכָן⁶¹ אֵין הֵבֵן יוֹרֵשׁ אֶת אָמוֹ בְּקֶבֶר כְּדִי לְהַנְחִיל לְאַחֵיו מֵאָבִיו. פִּיצַד? מִי שָׁמַת וְאַחַר כֶּף מִתָּה אָמוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאֵלוֹ הָיָה הֵבֵן קָבֵם הָיָה קוֹדֵם, אֶף יוֹרְשִׁין שֶׁל בֶּן קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁיהָ שֶׁל אִשָּׁה זוֹ, וְנִמְצָאוּ אַחֵיו מֵאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אָמוֹ שֶׁל זֶה אַחַר מוֹתוֹ שֶׁל זֶה⁶²; אֲלֵא זֶרַע בְּנָה הוּא שִׁיִּרְשָׁנָה, אִם הָיָה לוֹ זֶרַע, וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע - תִּחְזוֹר יִרְשָׁתָהּ לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אֲבָל⁶³ אִם מִתָּה הָאִם תִּחְלָה וְאַחַר כֶּף מִת הֵבֵן, אֲפִלוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמוֹ וְלֹא פְלוֹ לוֹ חֲדָשִׁיו⁶⁴, הוֹאִיל וְהָיָה אַחַר אָמוֹ שֶׁעָה אַחַת וּמַת - הָרִי זֶה נוֹחֵל אֶת אָמוֹ וּמִנְחִיל הַנְּחִלָּה לְיוֹרְשָׁיו מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו⁶⁵.

61) שם אמרו: כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר, כך אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מן האב מאשה אחרת. ושם קנט: למדו זה מגזירה שוה. 62) והוא-הדין שאינו מוריש לאביו, אם נתגרשה אמו. ואם לא נתגרשה - הרי הוא קודם לכל (ראה ה"ח). 63) משנה, נדה מד. "תינוק בן יום אחד... נוהל ומנחיל". 64) שנולד בחודש השמיני להריונה או לפני החודש השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנולד לשבעה חדשים אינו נידון כנפל). 65) במגיד-משנה מבאר, שרבינו למד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם: "בן יום אחד - אין (כן), עובר לא. מאי טעמא? איהו מת ברישא (העובר מת לפני אמו), ומכאן שאם מתה אמו קודם - אפילו נפל מנחיל. והראב"ד השיג על רבינו בלא כלל לו חדשיו (ראה מגיד-משנה).

פָּרֶק שְׁנִי

1) מבאר דין הבכור שנוטל פי שניים.

א. הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שָׁנִים בְּנִכְסֵי אָבִיו, שְׁנֹאמֵר: לְתַת לוֹ פִּי שָׁנִים. פִּיצַד²² הַגֵּיחַ חֲמִישֵׁה בָּנִים, וְאֶחָד מֵהֶן בְּכוֹר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן³, וְכָל אֶחָד מֵהָאֲרָבְעָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל שְׁתוֹת. הַגֵּיחַ תִּשְׁעָה בָּנִים - הָרִי (הָאֶחָד) הַבְּכוֹר נוֹטֵל חֲמִישִׁית⁴, וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל עֲשִׂירִית. וְכֵן עַל הַחֲלָקָה הַזֹּאת חוֹלְקִין לְעוֹלָם.

2) ברייתא בבא-בתרא קכב: 3) מחלקים את הנכסים לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל אחד נוטל שתות, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד ואחד. 4) היינו, שתי עשיריות.

ב. בְּכוֹר⁵ שְׁנוֹלֵד אַחַר מִיתַת אָבִיו⁶ - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שָׁנִים; שְׁנֹאמֵר: וְהָיָה בְּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בְּנָיו וְגו', כִּי אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר⁷. וְאִם יֵצֵאת פְּדֻחָתוֹ⁸ בְּחַיֵּי אָבִיו, אֶף עַל פִּי שָׁלֵא יֵצֵא כָּל רֵאשׁוֹ לְאוּרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תשעיה⁴² שיעא ראשו מת - הפא אחריו בכור
לנחלה. שזה שנתאמר: ראשית אנו, הוא שלא נולד
לו קדם לזה ולד שיעא חי לאויר העולם. לפיכך,
בן תשעיה⁴³ שהועיא רב ראשו חי - הפא אחריו אינו
בכור⁴⁴.

(39) משנה, בכורות שם. (40) אשה שהפילה, ואחר ההפלה
לדה בן חי. (41) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל,
משום שאינו יכול להתקיים. (42) שנולד אחר תשעה
חדשי הריון. (43) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא
לחיות. (44) משום שהקודם לו יצא לאויר העולם כשהוא
חי, והרי הוא כילוד. שנינו שם: "והבא אחר נפלים . . .
ובן תשעה שיעא ראשו מת (הרי זה בכור לנחלה)". משמע,
שאם יצא ראשו חי - אין הבא אחריו בכור.

יא. יוצא דפן⁴⁵ והבא אחריו - שניהן אינן בכורים.
הראשון - לפי שלא נולד⁴⁶, ונתאמר: וילדו לו בנים;
והשני - שהרי קדמו אחר.

(45) משנה, שם מז: (46) הוצאת הילד ממעיה באופן
מלאכותי - אינה קרויה לידה.

יב. היו לו בנים⁴⁷ פשהיה עובד פוכבים ונתגיר -
אין לו בכור לנחלה⁴⁸. אבל ישאל שיהיה לו בן מן
השפחה ומן העובדת פוכבים, ואינו קרוי בנו⁴⁹ -
הבא לו אחריו מן הישראלית בכור לנחלה⁵⁰ ונוטל
פי שנים.

(47) שם מז. (48) אלה שנולדו לו לפני הגיור, אינם יורשים
כלל אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגיר - אינם
"ראשית אנו". מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שם, ופסק
כרבי יוחנן. (49) נתבאר למעלה פ"א ה"ז. (50) כן משמע
מפשוטה של המשנה, שם מז. (ראה מגיד-משנה). וביבית
יוסף ח"מ סי' רעז ציין כמקור הדין המשנה ביבמות כב,
שנינו שם: "ובנו לכל דבר, חזין ממי שיש לו בן מן השפחה
ומן הגויה". משמע, שאינו בנו לשום דבר.

יג. היה הבכור⁵¹ ממזר - נוטל פי שנים; שנתאמר:
פי את הבכור בן השנואה יפיר - זו ששנואה
בנשואיה⁵². ואין צריך לומר אם היה בן גרושה או
בן חלוצה⁵³.

(51) שם: "מי שיש לו בן בכל מקום . . . ובנו לכל דבר".
ובגמרא שם עמוד ב, פירשו: לכל דבר - ליורשו, "מכל-
מקום - לרבות ממזר". (52) נישואי עבירה. דרשה של רב
פפא, שם כג. (53) שילדה מכהן, בן זה אינו ממזר אלא
כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל". בלחם-משנה מרבה
לתמוה על רבינו, שהביא כאן דרשתו של רב פפא, והרי רב
פפא למד מדרשה זו שקידושוין תופסים בחייבי לאוין
(באשה שאסורה על המקדש בלא-תעשה שאין בה כרת)
מפני שכתבה תורה: "כי תהיינה לאיש שתי נשים, האחת
אהובה והאחת שנואה", ולשון "תהיינה" משמע שיש בה
הווייה, היינו קידושוין, ויוצא מזה שהבן הבכור האמור כאן

(23) כשנולדו, ידוע היה מי בכור ומי פשוט. (24) יפוי כח
לגבות חלק הבכורה. (25) ומי שקיבל יפוי הכוח, בא
ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי.
(26) שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו שם
בחושך, ולפני שהכיר בהם אדם - נתערבו. (27) יפוי
הכוח לא יועיל כלום. (28) משום שהתורה כתבה "כיר",
ופירשו חכמים, שהאב יוכל להכירו בככור, וזה לא היתה
אפשרות להכירו בככור אף רגע אחד, ולפיכך שניהם דינם
כפשוטים.

ז. מי שהיו²⁹ לו שני בנים, בכור ופשוט, ומתו
שניהם בתינו והניחו בנים, הבכור הניח בת³⁰
והפשוט הניח בן - הרי בן הפשוט יורש בנכסי
הזמן שלישי, שהוא חלק אביו³¹, ובת הבכור יורשת
שני שלישים, שהוא חלק אביה. וכן הדין³² בבני
האחין³³ ובני אחי האב ובכל היורשין, אם היה אבי
אחד מן היורשים בכור - נוטל חלק בכורה שלו זה
היורש מחמתו.

(29) משנה, שם קטז: (30) וכל-שכן אם הניח בן.
(31) שם שנינו: "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה
(בחלוקת אדמת ארץ ישראל): נחלת חלק אביהן . . . וחלקן
עם אחיו בנכסי חפר (אבי צלפחד), ושהיה (צלפחד) בכור
נוטל שני חלקים" (ראה למעלה פ"א סוף ה"ה).
(32) נתבאר למעלה הלכה א, שדיני ירושה שניה שווים
לדיני ירושה ראשונה. (33) כגון שמת יעקב בלי בנים
ואחר-כך מת יצחק, ובאים בני יצחק לירש נכסי יעקב
אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו - יורשים חלק בכורה
בנכסי יעקב. ודין זה פשוט מאוד, שהרי יצחק ירש נכסי
יעקב, והוא מוריש אותם לכל בניו בנכסי עצמו. וקשה
להבין למה נכתב (ראה לקמן פ"ג ה"א בהערות).

ח. אין הבכור³⁴ נוטל פי שנים בנכסי האם. פיצד?
בכור ופשוט שפרשו אמן - חולקין בשנה³⁵, בין
שהיה בכור לנחלה³⁶ בין שהיה פטר רחם³⁷.

(34) שם קיא: (35) אביי שם דרש: "אשר ימצא לו"
(פירוש, כתוב בתורה (שם): לתת לו פי שנים בכל אשר
ימצא לו) - ולא לה. (36) הבן הראשון של האב. (37) בן
ראשון של האם. "פטר רחם" האמור בכל מקום אינו כולל
יוצא דופן (שלא יצא דרך הרחם באופן טבעי, בלשון
המדוברת - חתן קיסרי). וכאן הכוונה לכל בן ראשון לאמו,
בין בלידה טבעית ובין בכלתי טבעית.

ט. בכור לנחלה³⁸ הוא הנולד לאב ראשון, שנתאמר:
פי הוא ראשית אנו. ואין משגיחין על האם. אפלו
לדה פמה בנים, הואיל וזה ראשון לאביו - יורש
פי שנים.

(38) בכורות מז. וכמה פעמים בבבא-בבא פ"ח.

י. הבא³⁹ אחר נפלים⁴⁰, אף על פי שיעא ראש הנפל
בשהוא חי - הפא אחריו בכור לנחלה⁴¹. וכן בן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(70 שם. 71) כשאמר זה בני בכור, התכוון לומר שהוא בכור לאמו. (72) נמשך לפיסקא: "אינו נוטל פי שנים".

אינו ממזר, כי רבינו עצמו סובר שאין ממזר מחייבי לאוין אלא מחייבי כריתות. ולא מצא יישוב מתקבל על הדעת. [ב'בית יוסף' שם כתב שדין ממזר נלמד מהכתוב (ויקרא יח, ט): "אחותך היא". ובגמרא שם אמרו, שהמדובר באחותו שהיא ממזרת, ומכאן שממזר נחשב כקרוב משפחתי מלא].

~ יום שני י"ז אדר-א' ~

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) מבאר דין שהבכור אינו נוטל פי שניים אלא במחזק ולא בראוי ולא בשבח ששבחו נכסים, ודין בכור שמכר קודם חלוקה.

י.ד. שְׁלֹשָׁה נְאֻמֵּינִין⁵⁴ עַל הַבְּכוֹר⁵⁵: חִיָּה⁵⁶, וְאָמוּ, וְאָבִיו. חִיָּה - מִיָּד⁵⁷; שָׂאם אָמְרָה: זֶה יֵצֵא רֵאשׁוֹן⁵⁸ - נְאֻמָּתָה. אָמוּ - כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַלְּדָה נְאֻמָּתָה לֹאמֹר: זֶה הוּא הַבְּכוֹר⁵⁹. אָבִיו - לְעוֹלָם⁶⁰. אֶפְלוּ אָמַר הָאֵב עַל מִי שֶׁלֹּא הִחֲזַק בְּנוֹ פֶּלֶל: הוּא בְּנֵי וּבְכוֹרֵי הוּא - נְאֻמֵּי⁶¹. וְכֵן אִם אָמַר עַל הַמְּחֻזָּק לָנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹר: אֵינוֹ בְּכוֹר - נְאֻמֵּי⁶².

א. אֵין הַבְּכוֹר² נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסִים הָרְאוּיִין לְבוֹא לְאַחַר מֵיתַת אָבִיו³, אֶלָּא בְּנִכְסִים הַמְּחֻזָּקִין לְאָבִיו שֶׁבָּאוּ לְרִשְׁוֹתָו; שְׁנֵאמַר: בְּכָל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ⁴. פִּיעֵד? אַחַד מְמוֹרִישֵׁי אָבִיו⁵ שְׁמַת לְאַחַר מֵיתַת אָבִיו - הַבְּכוֹר וְהַפְּשוּט יוֹרְשִׁין בְּאֶחָד. וְכֵן אִם הֵיטָה לְאָבִיו מְלָנָה⁶ אוֹ הֵיטָה לוֹ סְפִינָה בָּיָם - יוֹרְשִׁין בְּאֶחָד⁷.

(54) קידושין עד. (55) להעיד שזהו בכור. (56) מיילדת. (57) סמוך ללידה. (58) ביולדת תאומים. (59) משום שהילד נמצא כל שבעה תחת יד אמו, ואביו לא הספיק עדיין להכירו (רש"י). (60) ברייתא שם: "יכיר" (כתוב בתורה - דברים כא, יז "את הבכור . . . יכיר") - יכירנו לאחרים. מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר זה בני בכור. (61) שנינו (ב"ב קלד.) "האומר זה בני נאמן", ומכיון שנאמן להחזיקו כבנו - נאמן הוא לומר: בכורי הוא ('בית יוסף' שם). (62) כרבי יהודה, שם קכו: [ב'טור' חו"מ סי' רעז מביא מחלוקת בין רשב"ם ורמב"ן בדין זה. דעת רשב"ם שאביו נאמן לומר אינו בכור רק בהחזק בקול, שיצא הקול שזה בכור, אבל כשהעידו עדים שזה בכור, כגון שמכירים אותו מילדותו - אינו נאמן. ודעת רמב"ן שאפילו אם החזק בעדים - נאמן האב לומר אינו בכור. וכשהוא עצמו החזיקו ואמר זה בכורי - אינו נאמן לחזור בו].

2) משנה בכורות נא: 3) שיפלו לו בירושה אחר מיתתו. 4) משמע שהם נמצאים ברשותו. 5) מאלה שאביו הוא יורש שלהם. 6) בבא בתרא קכה: "אמר רב פפא הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה". 7) הראב"ד מציין מקור דין ספינה במשנה ערכין (יז), שם המדובר באדם שאמר ערכי עלי (פירוש: אני מתחייב ליתן להקדש דמי שוויי) או ערך פלוני עלי, וקבעה תורה (ויקרא כז) תשלומים קצובים בהתאם לגיל הנערך כשהמערך עשיר, ואם הוא עני - נתן כאשר תשיג ידו כפי הערכת הכהן, ואומרת המשנה: "אפילו אביו מת והניח לו ריבוא או ספינתו ביים ובאה לו בריבואות אין להקדש בה כלום". ומכאן למד רבינו - לפי דברי הראב"ד - שספינה הנמצאת ביים אינה בגדר מוחזקת ולפיכך פסק שאין הבכור נוטל בה פי שניים.

טו. הָאֵב⁶³ שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק⁶⁴ - בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ⁶⁵ פְּדֻרָּה שְׁבוּדִין לְגִטִּין⁶⁶. אִם רָמַז אוֹ פָּתַב שֶׁזֶה בְּנוֹ בְּכוֹר - הֲרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.

ב. הַנִּיחַ⁸ לָהֶם פָּרָה מְשֻׁפְּרָת אוֹ מַחְפָּרָת⁹, אוֹ שֶׁהֵיטָה רוּעָה בְּאֶפְרָיִם¹⁰, וְיִלְדָה¹¹ - הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהָּ¹² וּבְיִלְדָהּ פִּי שְׁנַיִם¹³.

(63) גיטין עא. (64) ניטל ממנו כוח הדיבור. (65) אם שכלו אינו לקוי. (66) מעמידים לו שלוש שאלות - שתיים שיש לענות עליהן: לאו, ואחת שהתשובה הנכונה היא הן, או להיפך: שתיים הן, ואחת לאו (שם ע:).

8) ברייתא בבא בתרא קכג: 9) מושכרת היינו שבעל הפרה מקבל סכום קבוע, ומוכרת - נוטל אחוז מסויים מההכנסות. 10) מקום מיוחד למרעה. 11) אחר מיתת אביו. 12) כשהשמינה. 13) משום ששבח זה בא מאליו. המדובר כשהשוכר נתן מזונותיה, ואין היתומים נושאים בעול הוצאה שהיא. בברייתא (שם קכד.) נחלקו רבי ורבנן בשבח הבא מאליו לאחר מיתת המוריש, רבי אומר: בכור נוטל פי שניים וחכמים אומרים אינו נוטל. ובגמרא מבאר רב פפא, שמשבח הבא מאליו ולא נשתנה שמו של הנכס, כגון דקל דק ונתעבה או שדה שהוצפה ואחר ירידת המים נשארה עליה שכבה של אדמה שמינה וזבל - גם חכמים מודים שנוטל פי שניים. ומשמיענו רבינו שגם מעוברת שילדה אין כאן שינוי (ראה סמ"ע חושן משפט סימן רעח סעיף קטן ו). ובקצות החושן שם סעיף קטן ג מוסר מקור לשיטת רבינו זו, בעבודה זרה מז. גבי בהמה מעוברת

טז. הַעִידוּ⁷⁰ שְׁנַיִם שֶׁהֵן שְׁמֵעוּ אָבִיו שֶׁל זֶה אוֹמֵר דְּבָרִים פֶּךָ וְכֶף⁶⁸, שֶׁהֲרִי אוֹתָן הַדְּבָרִים⁶⁹ יוֹדֵעַ מִפְּלִלָּן שֶׁזֶה בְּנוֹ בְּכוֹר - הֲרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר הָאֵב בְּפִרוּשׁ: זֶה בְּנֵי בְּכוֹרֵי.

(67) ב"ב קכו: (68) דברים שאינם נוגעים ישר לענין אם זה הוא הבכור. (69) הסגנון מסובך קצת, וכונתו ברורה: שמכלל אותם הדברים יודע שזה בנו בכורו.

יז. שְׁמֵעוּ⁷⁰ מִן הָאֵב שְׁאֹמֵר: זֶה בְּנֵי בְּכוֹר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּעֵדוֹת זו; שְׁמָא בְּכוֹר לְאָמוּ הוּא, וְלָזֶה נִתְפָּוֵן הָאֵב⁷¹. עַד שֶׁאִמְרָם⁷²: בְּנֵי בְּכוֹרֵי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קמא צה: (21) רב פפא בבא בתרא קכד. (22) קנה התבואה לפני שהוציאה שיבולת שהגרגרים גדלים בה. (23) פרי התומר סמוך לנפילת הפריחה. (24) ונשתנה שם הפרי. (25) כשהנהר מצוץ את השדות הסמוכות גורף איתו רפש וטיט ואחר ירידת המים הם נשארים ומשביחים את הקרקע. (26) גמרא שם.

ה. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם מִמֶּלֶךְ²⁷, אָף עַל פִּי שְׁהוּא בְּשֵׁטֶר²⁸, אָף עַל גַּב שְׁגָבוּ קִרְקַע בְּחֹב אֲבִיהֶם²⁹. הֵיִתָּה לְאָב מִלְּוָה³⁰ בְּיַד הַבְּכוֹר - הֲרִי זֶה סִפְקָא אִם נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, הוֹאִיל וְיִשְׁנֶה³¹ תַּחַת יָדוֹ, אוֹ לֹא יִטֵּל, הוֹאִיל וּמַחְמַת אָבִיו יִרְשְׁנֶה וְעֵדִין לֹא בָּאָה לְיָדוֹ שֶׁל אָבִיו. לְפִיכָךְ יִטֵּל מִמֶּנָּה חֲצִי חֶלֶק בְּכוֹרָה³².

(27) מסקנת הסוגייה שם קכה: "הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות". (28) שגבייתו בטוחה. (29) וקרקעותיו של הלווה משועבדים למלווה בשטר, וכתב הרשב"ם שם קכה: שבמלווה על המשכון נוטל פי שניים משום שבעל חוב קונה משכון, והטור שם כתב, שאפילו משכנו בשעת הלוואתו, שאינו קונה המשכון (ראה בבא מציעא פב.) נוטל, וביאר בפרישה שם טעמו של דבר: מדרשתו של רב יצחק (פסחים לא:): שקונה משכון שלא בשעת הלוואה למדנו עד כמה גדול כוחו של שעבוד, ולפיכך אפילו בשעת הלוואה מועיל המשכון שהמלווה יהא נידון כגבוי וכמצוי, וכפל דברי עצמו בקיצור בסמ"ע שם סעיף קטן כ. ובדומה לזה כתבו התוספות בפסחים שם דיבור המתחיל מדרב יצחק גבי בל יראה ובל ימצא. וכן בגיטין לו: דיבור המתחיל שאני גבי שמיטת כספים. וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע הממושכן אמרו רב פפא ורב הונא בן רב יהושע (בבא מציעא סז.) "האי משכנתא באתרא דמסלקי ... ואין הבכור נוטל בה פי שניים ובאתרא דלא מסלקי ... ובכור נוטל פי שניים". פירוש, ישנם מקומות שמשכנים קרקע, בתנאי שהמלווה יאכל פירותיו מספר שנים קצוב, ולאחר כך יחזיר הקרקע לבעלים ללא כל תשלום (משכנתא דסורא) או ינכה סכום קצוב לכל זמן קצוב, והלווה משאיר לעצמו זכות לשלם למלווה - לפני גמר התקופה הקצובה מראש - את מותר החוב המגיע לו אחר ניכוי דמי השנים שאכל ולסלקו מן הקרקע (זה נקרא "באתרא דמסלקי") ויש מקומות שאין ללווה זכות זו, אלא הקרקע נשאר ביד המלווה עד סוף הזמן הקצוב (באתרא דלא מסלקי). ומלמדנו רב פפא ורב הונא, שבמקומות המסלקים אין הבכור של המלווה נוטל פי שניים באותו מלווה, ואף על פי שיש קרקע ממושכנת בידי היתומים. וטעמו של דבר: לא היה לאביהם כל זכות בגוף המשכון אלא שעבוד בלבד, אבל במקום שאין מסלקים - הקרקע קננוי לו לזמן. והר"י מיגאש (הובא בטור חושן משפט סימן רעח) מבאר, שאפילו במקומות שאין מסלקים - נוטל רק כשמת אביו לפני זמן פירעון, שאז הקרקע היה קננוי לו, אבל כשהגיע זמן פירעון בחיי אביהם אינו נוטל, משום שפקעה זכותו בגוף המשכון.

שנעשתה בה עבירה (נרבעה על ידי אדם) וילדה, שהוולד אסור להקריבו למזבח, משום שלא חל כל שינוי בגופו: "מעיקרא בהמה וגם עכשיו בהמה שמו, אלא שדלת של רחם אמו הייתה נעולה בפניו). והסתמך רבינו על מקור זה ופסק בפרק א מהלכות גניבה הלכה א, שגנב בהמה מעוברת וילדה - מחזיר הוולד לבעלים, משום שבוולד לא נשתנה כלום, שהרי במקום שיש שינוי פסק שם (הלכה י"ב) שהגנב קנה ואינו מחזיר. ומזה יצא לו (לבעל קצות החושן), שאם נתעברה הבהמה אחר מיתת המוריש - אינו נוטל פי שניים (ראה נתיבות המשפט שם). [הראב"ד משיג על רבינו, שהרי בגמרא שם אמרו, שבריייתא זו רבי אמרה, וחכמים חולקים עליו, ולמה פסק כיחיד נגד רבים? ובמגיד משנה מבאר, שזה שאמרו: "זו דעת רבי" מופרך מדברי רב פפא הנ"ל במסקנא שם, שחכמים מודים שנוטל פי שניים כשאין שינוי בגוף הנכס. וסובר רבינו שבבהמה שילדה אין שינוי, כמבואר למעלה, שאם לא תאמר כן - נמצאים דברי רבינו בהלכה זו סותרים דבריו בהלכה ד: "שבחו מחמת עצמן, נוטל פי שניים". והסמ"ע (שם) קיבל סברה זו. נחלקו הפוסקים האחרונים בדיון דמי השכירות. בסמ"ע שם כתב שנוטל שבח הפיטום והוולד, משמע שבשכירות אינו נוטל, וכן משמע גם מלשון רבינו כאן. כנראה מפני שדמי השכירות הם כמלווה (ראה לחם משנה כאן). ובנתיבות המשפט חושן משפט שם סעיף קטן א מחלק בין דמי השכירות שמלפני מיתת האב ובין אלה המגיעים בעד תקופת השכירות שלאחר מיתתו. הראשונים הם כמלווה ואינו נוטל, והשניים הם שבח הבא מאליו - ונוטל].

ג. שְׁחַט¹⁴ אֶחָד מִמִּפְרֵי אֲבִיו¹⁵ בְּהֵמָה, וְאַחַר כֵּן מֵת אָבִיו - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִתְנַת שֶׁל אוֹתָהּ בְּהֵמָה¹⁶.

(14) ברייתא שם, דף קכג, עמוד ב. (15) שהיה רגיל ליתן לאביו הכהן את המתנות שציוותה תורה (דברים יח, ג) לתת לכהנים מכל בהמת חולין שנשחטה, היינו הזורע והלחיים והקיבה. (16) משום שזכה בהם אביו בחייו, בגמרא שם מבואר, שאפילו אם מת טרם שהורמו המתנות (לפני שנחתכו חלקים אלה מגוף הבהמה) משום, שמתנות שלא הורמו דינם כמו שהורמו.

ד. אֵין הַבְּכוֹר¹⁷ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשִׁבְחָה שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, אֲלֵא מַעְלָה אוֹתוֹ הִשְׁבַּח בְּדַמִּים¹⁸ וְנוֹתֵן הֵתֵר¹⁹ לְפִשׁוּט²⁰. וְהוּא שִׁישְׁתָּנוּ הַנְּכָסִים, כְּגוֹן²¹ פְּרָמָל²² שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׁבָלִים, וְכַפְּנִיּוֹת²³ שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּמָרִים²⁴; אֲבָל שִׁבְחוּ מַחְמַת עֲצָמָן וְלֹא נִשְׁתָּנוּ, כְּגוֹן אֵילָן קֶטֶן שֶׁגָּדַל וְעָבָה, וְאֶרֶץ שֶׁהֶעֱלֵתָה שְׂרָטוֹן²⁵ - הֲרִי זֶה נוֹטֵל בְּשִׁבְחָה פִּי שְׁנַיִם. וְאִם מַחְמַת הוֹצָאָה הִשְׁבִּיחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל²⁶.

(17) נתבאר באריכות בהלכה הקודמת. (18) אין הפשוט יכול לדרוש קרקע שמחירו כדמי השבח המגיע לו בחלק בכורה בקרקע שנטל הבכור. (19) מחשבים דמי השבח והבכור נוטל חלק בו כאחיו הפשוט ושאר הדמים (היתר) נתן לאחיו. (20) מימרא של רב נחמן בשם שמואל בבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חלק כפשוט - ויותר. ופירש רב פפי שם, שוויתר על חלק בכורה שבכל הנכסים. (37) דין זה מסקנה ישירה הוא משיטתו שיש לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, ולפיכך יכול הוא לוותר עליו כשם שיכול למכור. ורב פפא שאמר בשם רבא שאין לו לפני חלוקה, חולק גם בדין זה ואומר, שאינו יכול לוותר אלא בחלק בכורה מהנכסים שחלקו. (38) שם. (39) שם. (40) משום שבנכסים אלה מיחה כבר כשהיו מחוברים. (41) יין הוא נכס חדש שלא מיחה בו עדיין ומכיון שנטל בו חלק כפשוט ולא מיחה - גילה דעתו שהוא מוותר על הכל. רב אסי שם אמר: בכור שמיחה - מיחה. ומפרש רבה; בענבים ובצרום זיתים ומסקם, אבל דרכום לא. ופירש הר"י מיגאש על פי רבינו חננאל, שהמדובר בדין ויתור וקיבל רבינו פירוש. [הראב"ד כותב: "יש לנו דרך אחרת בכל זה". כנראה הוא קיבל פירושו של הרשב"ם, שרב אסי התכוון לשבח שהשיבחו יתומים (ראה שם)].

ז. מי שייבם⁴² אשת אחיו - הוא יורש פל נכסי אחיו המזוהרים; וכל הראויין לבוא לאחר מפאן - הרי הוא בן פהן בכל האחים⁴³. שהרי בכור קרא אותן⁴⁴ הפתוב⁴⁵, שגאמר: והיה הבכור⁴⁶ אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל. וכשם שאינו נוטל ממנו בראוי כבמחזק, כך אינו נוטל בפשח⁴⁷ ששכחו נכסים אחרי מות אביו⁴⁸ משעת מיחה עד שעת חלקתו עם אחיו בנכסי אביו⁴⁹. ואפלו השפיעו נכסים אחר שייבם⁵⁰ וקדם שייחלקו - הרי הוא בפשח פאחד מן האחיין⁵¹. אף על פי שנוטל מן הנכסים אלו שני חלקים, חלקו וחלק אחיו שייבם אשתו, הואיל ומת האב בחיי פלן.

(42) התורה מצווה על אחיו של המת בלי בנים לישא את אלמתו (דברים כה, ה), ונישואין אלה נקראים "ייבום". ביבמות כד. פירשו מה שאמרה תורה (שם, ו) "יקום על שם אחיו המת" הכוונה לנחלה, שהמייבם יורש את כל נכסי המת ואין לשאר אחיו בהם כלום. (43) שם כד: (44) את המייבם. (45) ולפיכך, דינו כבכור שאינו נוטל אלא במוחזק. (46) בגמרא שם, דרשו: "והיה הבכור" - מכאן שמצווה בגדול לייבם, פירוש, הגדול שבאחים צריך לייבם (דרשה זו מוציאה כתוב זה מפשוטו, וכולו נדרש לדינים שונים). (47) משנה בכורות נב. (48) כדין בכור לאביו (ראה למעלה הלכה ד). (49) המייבם יורש כל חלק אחיו המת בנכסי האב, שמת לפני מיתת האב. במשנתנו כתוב סתם: "אין נוטלין בשבח" ומפרש רבינו שהמדובר בנכסי האב שמת לפני מיתת בנו, ובניו לא הספיקו לחלק הירושה עד שמת הבן. ופירושו מוכרח, שהרי נכסי האב המת כולם שלו ואין כאן בעייה של השבח. [במגיד משנה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א, שאם מת הבן בחיי האב אין המייבם נוטל חלק אחיו המת בנכסי האב, משום שלא זכה בהם האח והרי הם ראויים ולא מוחזקים והוסיף שגם דעת רבינו כך. ונראה שדייק זאת מסימנה של הלכה זו: "הואיל ומת האב בחיי כולם".] (50) וזכה בנכסיו. (51) מחלוקת אביי ורבא שם ופסק כרבא שהלכה כמותו נגד אביי בכל מקום,

ורבינו כאן לא העיר כלום בדיני משכון לענין בכור, אולם בהלכות מלווה פרק ז הלכה ד כתב, שאין הבכור נוטל במקום שאין מסלקים. (30) בבא בתרא שם קכו. (31) ברי"ף שם כתב כל השיקול הזה לכאן ולכאן ופסק להלכה: חולקים. ופסק רבינו כמותו, כדרכו. (32) שם אמרו: "במלווה שעימו פלגי". פירוש, במלווה שקיבל הבכור מהאב יחלוק, ובתוספות שם דיבור המתחיל ובמלווה הסבירו, שדין זה הוא תקנת חכמים מיוחדת, אבל בכל מקום אחר נפסקה הלכה שממון המוטל בספק - המוציא מחבירו עליו הראייה.

ו. בכור³³ שמכר חלק בכורה קדם חלקה³⁴ - ממכרו קדם, מפני שיש לבכור חלק בכורה קדם חלקה. לפיכך, אם חלק עם אחיו קדם במקצת נכסים, בין בקרקע בין במטלטלין, ונטל חלק פפשוט³⁵ - ותר בכל הנכסים³⁶, אינו נוטל בשארן אלא פפשוט³⁷. במה דברים אמורים? בשלא מחה; אבל אם מחה³⁸ באחיו ואמר בפני שנים: ענבים אלו שאני חולק עם אחי בשוה, לא מפני שמחלתי בחלק בכורה - הרי זה מחאה, ולא ותר בשאר נכסים. ואפלו מחה בענבים³⁹ פשהו מחברים, ובצרום וחלקום בשוה - לא ותר בשאר נכסים⁴⁰. אבל אם דרכום, וחלק עמהן בשוה ביין, ולא מחה בהן משנעשה יין - ותר בשאר הנכסים⁴¹. הא למה זה דומה? למי שמחה בענבים וחלק עמהם בשוה בזיתים, שהרי ותר בכל. וכן כל פיוצא בזה.

(33) שם. (34) שם. נחלקו אמוראים בזה, רב פפא אומר בשם רבא: אין לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, פירוש, הבכור זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זכה בו כלל, ולפיכך אינו יכול למכור, ורב פפי אומר בשם רבא, שבחלק בכורה זכה מייד עם מיתת אביו. ונפסקה הלכה שם כרב פפי. וחלקו עליו בתוספות שם עמוד ב דיבור המתחיל לא עשה. ודעתם, שחלק הפשיטות יכולים כל האחים למכור, וכן דעת הר"ן שם ונימק, שהרי אמרו (שם סב): ששותף יכול למכור חלקו בנכסים משותפים, והסכימו לדעתם הטור והבית יוסף שם. ונראה שדעת רבינו כרשב"ם, שהרי כתב: בכור שמכר חלק בכורה וכו' ומשמע שחלק פשיטות אינו יכול למכור. [כתב הר"ף שם, יש רוצים ללמוד מכאן שבכור נוטל פי שניים במלווה ואף על פי שלא הגיע לידו, כמו שזכה בחלק בכורה טרם שהגיע לידו. ודחה דעתם ואומר, שיש הבדל מכריע בין שני אלה: מלווה אינו מוחזק ביד המוריש והתורה אמרה בכל אשר "יימצא" לו - וזה אינו מצוי, אבל חלק הבכורה היה מצוי בידו, ומכל המצוי בידו הוא מוריש לבכור פי שניים. וברור שרבינו קיבל סברתו, שהרי פסק שאינו נוטל במלווה ואף על פי כן יכול למכור חלק הבכורה לפני חלוקה]. (35) ולא עירער, כמו שיבואר בסמוך. (36) גמרא שם: אמר רב אסי בכור שנטל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמא פלונית, ודין מי שיש לו בן משפחה ונכרית לעניין ירושה, ודין שירושים בחזקה אף על פי שאין שם עדי ייחוס, ודין אומר זה אחי שאינו נאמן לגבי אחיו הידועים ויטול עימו בחלקו.

א. האומר²: זה בני, או זה אחי³, או זה אחי אביו⁴, או שאר היורשין אותו, אף על פי שהודה באנשים שאינן מחזקין שהן קרוביו - הרי זה נאמן, וירשנו⁵. בין שאמר קשהוא פריא בין שאמר קשהוא שכיב מרע⁶. אפלו נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורשו - בודקין אותו פדרך שבודקין לגטיין⁷.

(2) משנה בבא-בתרא קלד. (3) מדובר כשאין לו בנים, והוא אומר שזה אחיו וירוש נכסיו. (4) כשאין לו בנים ולא אחים. (5) שם שנינו: "זה אחי - אינו נאמן", והכוונה לענין ירושת אביו, ויש לו עוד אחים שאינם מודים שזה אחיהם, אבל בירושת נכסי עצמו נאמן, משום שיכול לתת לו נכסיו במתנה. כך מתבאר שם מתוך סוגיית הגמרא. ברשב"ם שם כתב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לתת לו במתנה. ומזה הסיק, שבנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ואז אין לו אפשרות לתת אותם במתנה (והמתנה שזיכה לו כשהיה בריא אינה מועילה לנכסים אלה, משום שלא היו אז ברשותו) אינו נאמן לומר זה בני, משום שזכות ההכרה שנלמדה מזה שכתבה תורה "יכיר" - נוגעת רק לחלק בכורה. וכדבריו כתבו גם ה'תוספות' שם ד"ה לירשו. ונראה שדעת רבינו אינה כן, שהרי כתב "בין שכיב מרע", וברור שהכוונה כשאין לו אפשרות ליתן במתנה, שאם לא כן, מה בין חולה לבריא. וב'טור' חושן-משפט סי' רעט, כתב בפירוש "אפילו כשהוא גוסס". וה'בית יוסף' שם מעיר, שגם דעת רבינו כן. ולא ביארו טעמו של דבר בשאר קרובים, חוץ מבבן שנאמר בו "יכיר", לדעת האומרים שכולל גם בן פשוט. [בלחם-משנה כאן שאל למה נאמן בנכסים שיפלו לו לאחר הצהרתו זו. והשאר בצ"ע. וב'קצות החושן' שם סק"ג מיישב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לשעבד עצמו בסכום גדול. והסכים לו ה'נתיבות' שם ס"ק ב]. (6) שוכב חולה ונוטה למות. (7) נתבאר למעלה פ"ב הט"ו.

ב. היינו מחזקין בזה שהוא אחיו או בן דודו, ואמר: אינו אחי ואינו בן הדדי - אינו נאמן. אבל נאמן הוא על מי שהחזק שהוא בנו לומר: אינו בני⁸, ולא יירשנו. ויראה לי: שאפלו היו לבן בנים, אף על פי שאינו נאמן עליו לומר אינו בני לענין יחוס⁹, ואין מחזקין אותו ממזר על פיו¹⁰, נאמן הוא לענין ירשה, ולא יירשנו.

(8) כרבי יהודה, שם קכז: שהתורה האמינה את האב לומר: זה בני או אין זה בני (ראה למעלה שם הי"ד). ומלמדנו רבינו, שלא האמינתו תורה אלא לגבי בן, אבל לא לגבי קרובים אחרים. (9) לפסול אותו לישא בת ישראל. (10) ביבמות מז. מסופר מעשה בגר לפני רבי יהודה, ואמר שנתגייר שלא בבית-דין, ואמר לו רבי יהודה: "נאמן אתה

חוץ לשש הלכות, וזו אינה מהן. וטעמו: כל דיני ירושת המייבם בנכסי האח כדיני בכור בנכסי אביו (ראה למעלה הלכה ד).

ח. פבר פארנו בהלכות שכנים⁵², שהפכור נוטל שני חלקים שלו פאחד במצור⁵³ אחד⁵⁴. אבל היבם⁵⁵ שחלק עם אחיו בנכסי אביו - נוטל חלקו וחלק אחיו בגורלו⁵⁶; ואם עלה גורלו בשני מקומות - נוטל בשני מקומות.

(52) פרק י"ב הלכה ב. (53) בגבול. (54) ואף על פי שיש שם סוגי פרקעות שונים, טובים ורעים, ואין אפשרות לתת לו שני חלקים ביחד, אלא אם כן יקבל הוא רק שדה טובה ואחיו רעה - נוטל הבכור במקום אחד, ושמים שווין ומשלם לאחיו דמים לפי חשבון. והטעם: שני החלקים שהבכור מקבל נידונים כחלק אחד מוגדל. ובשאר שותפים או אחים שבאו לחלוק למדנו שם, שאם חלק אחד טוב וחלק אחד רע - נוטלים בגורל. (55) בבא בתרא יב: (56) וזוהו אין דינו כבכור, כדשתו של רבא שם: כתוב בתורה: "והיה הבכור" - הווייתו כבכור ואין חלוקתו כבכור. רש"י שם מנמק: שני החלקים שהיבם מקבל באים משני מורישים, חלק אחד מירושת אביו והשני מירושת אחיו.

ט. שומרת יבם⁵⁷ שמתה, אפלו עשה בה אחד מן האחים מאמר⁵⁸ - משפחת בית אביה יורשין בנכסי מלוג⁵⁹ וחצי נכסי צאן ברזל⁶⁰, ויורשי הפעל יורשין כתבתה⁶¹ עם חצי נכסי צאן ברזל. ויורשי הפעל תיבין פקבורתה, הואיל והן יירשו כתבתה, כמו שבארנו במקומות⁶².

(57) אלמנת האח שמת בלי בנים נקראת "שומרת יבם" מפני שהיא שומרת (מחכה) ליבם שיבוא ויירשנה. (58) מן התורה אין היבם קונה את יבמתו לאשה אלא בביאה, וחכמים תיקנו לה גם קידושי כסף או שטר ונקראים "מאמר", משום שביאה קונה ביבמה בלי כל אמירה, ובכסף או שטר צריך שיאמר הרי את מקודשת וכו' (תוספות יום טוב יבמות פרק ב משנה א). (59) הנכסים שבעלה המת לא קיבל עליו אחריותם, ותיקנו חכמים, שהבעל אוכל פירותיהם - וגופם נשאר ברשות האשה ומשום שמאמר אינו קניין גמור ביבמה - אין היבם יורש אותה. (60) הנכסים ששמו אותם בכתובתה והבעל קיבל עליו אחריותם; אם פיתחו - נושא הוא בהפסד, ואם השביחו - השבח שלו. (61) מאתיים של בתולה ומנה של אלמנה וגרושה שהבעל מחוייב לתת לה עם התוספת שכתב לה מרצונו הטוב. (62) בהלכות אישות פרק י"ב הלכה ד. נתבאר שם שהטילו חכמים על הבעל הוצאת קבורת אשתו תחת זכותו לרשת כתובתה.

פרק רביעי'

(1) מבאר דין אמר זה בני או זה אחי, או אמר זה בני וחזר ואמר זה עבדי, ושאלין קורין עבדים ושפחות אבא פלוני או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַרְיָ זֶה בְּחֻזְקַת עֶבֶד לְכָל דָּבָר, וְאֶחָיו מֵאֶבְיֹוֹתָיִם מוֹכְרִין אוֹתוֹ.²⁶ וְאִם אֵין לְאֶבְיֹוֹתָיִם בֶּן חוּץ מִמֶּנּוּ - אִשָּׁת אֶבְיֹוֹתָיִם מִתְנַבְּמָת. וְזֶה הוּא הַדִּין שֶׁיִּרְאֶה לִי שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עַל עֲקָרֵי הַקְּבֻלָּה. וַיֵּשׁ מִי שֶׁלֹּא חָלַק בֵּין כְּשָׂרִים לְשָׂאֵר הָעַם, אֲלֵא לְעֻנְיָן שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּהוּ אֶחָיו בְּלִבָּד. וַיֵּשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֶפְלוּ לְיִוְרָשׁוֹ לֹא נִחְלַק בְּיִשְׂרָאֵל.²⁷ וְאֵין רְאוּי לְסַמֵּךְ עַל דָּבָר זֶה.²⁸

22) שנינו ביבמות כב. "מי... ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". ובגמרא שם כג. למדו מן התורה שאינם נידונים כבניו אלא כבניה. וברי"ף שם מביא בשם רב נטרונאי גאון, שהמדובר בשפחה של אחרים, אבל בשפחה שלו אנו סומכים על החזקה: שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובוודאי שיחררה לפני שבא עליה. וגאון אחר מפקפק בדבר, ופסק הרי"ף להלכה: שלענין איסורים הולכים לחומרא, שמה הבן או הבת כשרים, ושמה הם עבדים. ולענין ירושה, אין מוציאים מיד היורשים שהם וודאים. אולם רבינו בפ"ט מהלכות עבדים ה"א כתב בפירושו: "ישראל שבא על שפחה כנענית, אף-על-פי שהיא שפחתו - הרי זה הוולד כנעני לכל דבר". ומבאר במגיד-משנה שהסתמך על המכילתא משפטים פרשה ב, שדרש רבי נתן מן הכתוב (שמות כא, ד), "וילדה לו": "להביא את הרב (האדון) שבא על שפחתו, שילדיה עבדים" (הדרשה מסתמכת על תחילתו של הכתוב: "אם אדוניו יתן לו אשה", וממשיך "וילדה לו"). ומלשון "לכל דבר", אפשר לדיין שגם לענין ירושה דינו כעבד, שהרי בגמרא שם: פירשו מה ששנינו "לכל דבר" גבי ממזר הכוונה ליורשו. וזה בהתאם לשיטתו בפ"י מהלכות גירושין ה"ט, שלא אמרו "חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", אלא באשתו שגירשה (ראה שם ה"ד). ובא רבינו כאן וביאר מה שסתם שם, וחילק גם כן בין שפחתו לשפחה של אחרים, וצמצם את ההבדל לירושה בלבד, והוסיף עוד הסתייגות כמו שיבואר בסמוך. 23) כדרך שכן אדם מחבב בניו הכשרים ודואג לצרכיהם. 24) במגיד-משנה מבאר: בכל ענינים אחרים, אנו מעמידים חזקת שיפחות של זו נגד חזקת כשרות של אדונה, ונמצא שאין כאן חזקה כלל. אולם לענין ירושה אנו סומכים על ה'מיגו', שיכול הוא לתת לבנו זה במתנה אפילו כל נכסיו. וטעמו של ההבדל בין תלמיד-חכם או אדם כשר להדיוט הוא, שתלמיד-חכם מבחין בין חומרת איסור ביאת שפחה לביאת משוחררת פנויה, ומשום כך חזקה ששיחררה, ההדיוט אינו מבחין בזה - ולמה ישחררה, ולכן נשארה בתוקפה חזקת שיפחות, ו'מיגו' שאמרנו - אין כוחה יפה נגד החזקה (ראה לחם-משנה. אגב מתעוררת גם השאלה: מה דינם של הנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס? ראה למעלה ה"א הערה ד). 25) שהם יורשי אביו. 26) רשאים למוכרו, כמו כל העבדים שנפלו להם בירושה. 27) בין תלמיד-חכם להדיוט. 28) השווה הלכות גירושין שם ה"ט.

ז. כל היורשין²⁹ יורשין בחזקה. פיצד? עדים שהעידו: שזה מחזק לנו שהוא בנו של פלוני או

לפסול את בניך, ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך" (לפי גירסת רבינא). וב'תוספות' שם ד"ה ואין, פירשו: נאמן אתה לפסול בניך כשאין לבניך בנים, אבל כשיש להם בנים - אין אתה נאמן אפילו לפסול את הבנים, משום שאין הדבר מתקבל על הדעת שבניו יהיו פסולים, ובני בניו הפסולים - יהיו כשרים. וכדבריהם משמע מלשון רבינו כאן: "שאינו נאמן עליו לומר איני בני". וכן משמע מלשוננו בפט"ו מהלכות איסורי ביאה ה"ו.

ג. האומר¹¹: זה בני, וחזר ואמר: עבדי הוא - אינו נאמן¹². אומר: עבדי, וחזר ואמר: בני, אף על פי שהוא משמשו כעבד - נאמן; שזה שאמר עבדי - פלומר, שהוא לי כעבד. ואם היו קורין לו: עבד בן מאה זוז, וכיוצא בדברים אלו שאין אומרין אותן ביחוד אלא לעבדים - הרי זה אינו נאמן¹³.

11) מימרא של רבי יוחנן, ב"ב קכז: 12) התורה האמינתו לומר זה בני, וכיון שהגיד - אינו חוזר ומגיד אחרת. 13) כפירושו של רב נחמן בר יצחק, שם.

ד. היה¹⁴ עובר על בית המכס¹⁵, ואמר: בני הוא זה, וחזר אחר כך ואמר: עבדי - נאמן; שלא אומר בני אלא להבדיל מן המכס. אומר בבית המכס: עבדי הוא, וחזר ואמר: בני הוא - אינו נאמן¹⁶.

14) שם. 15) הגובה מכס מעבדים. 16) מכיון ששילם מכס של עבד, אין הדבר מתקבל על הדעת כלל ששיקר וגרם הפסד לעצמו.

ה. העבדים¹⁷ והשפחות - אין קורין להן: אבא פלוני¹⁸ ואמא פלונית; שלא יבוא מן הדבר תקלה, ונמצא זה הבן¹⁹ נפגם²⁰. לפיכך, אם היו העבדים והשפחות חשובין ביותר, ויש להן קול, וכל הקהל מפירין אותן ואת בני ועבדי אדוניהן, כגון עבדי הנשיא - הרי אלו מתר לקרות להן אבא ואמא²¹.

17) ברייתא, ברכות טז: 18) המלים "אבא" או "אמא" היו משתמשים כתואר לפני שם העצם. כשם שאומרים היום "מר" או "גברת". 19) שקרא לעבד "אבא". 20) ביחוסו, שהשומעים יחשבו שהוא בנו של העבד. 21) בהמשך הברייתא שם: "ישל רבן גמליאל היו קורים" וכו'. ופירושו בגמרא: "משום דחשיבי".

ו. מי שהיתה²² לו שפחה והוליד ממנה בן והיה נוהג בו מנהג בנים²³, או שאמר: בני הוא ומשחררת היא אמו, אם תלמיד חכם הוא או אדם כשר שהוא פדוק פדוקי מצות - הרי זה יירשנו²⁴. ואף על פי כן אינו נושא בת ישראל עד שיקביא ראיה שגשתחורה אמו ואחר כך ילדה, שהרי החזקה שפחה בפנינו. ואם משאר הדיטות הוא, ואין צריך לומר אם היה מן המפקירין עצמן לקח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקום שיש יורש ודאי ויורש ספק - אין לספק כלום. (44) אפילו מנכסים שנפלו לו אחר-כך, שהרי הוא טען: אין זה אחי (גמרא שם קלה).

פֶּרֶק הַמֵּישִׁי

(1) מבאר דין כלל ביורשים אחד וודאי ואחד ספק, ודין ספק ובני יבם שבאו לחלוק בירושה, ודין יורשים מספק כגון נפל הבית עליו ועל אשתו, עליו ועל אמו, עליו ועל בן בתו או עליו ועל אביו, ואין יודעים מי מת קודם.

א. זֶה הַכֶּלֶל בְּיִרְשָׁיו: כָּל שְׁנֵי יִרְשָׁיו שְׂאָחָד מֵהֶן יִרְשׁ וְדָאֵי וְהַשְּׁנֵי סָפֵק - אֵין לְסָפֵק כְּלוּם. וְאִם הָיָה שְׁנֵיהֶם סָפֵק, שְׂמָא זְהוּ הַיִּוֵּרֶשׁ אוֹ שְׂמָא זְהוּ הַיִּוֵּרֶשׁ - חוֹלְקִין בְּשִׁוְהָ. לְפִיכָךְ, מִי שְׂמָת וְהֵנִיחַ בֶּן וְטַמְטוּם⁵ אוֹ אֲנַדְרוּגִינוּס⁶ - הָרִי הַבֶּן יִרְשׁ אֶת הַכֶּלֶל⁷; שְׂהַטְמָטוּם וְהַאֲנַדְרוּגִינוּס סָפֵק⁸. הֵנִיחַ בְּנוֹת וְטַמְטוּם וְאֲנַדְרוּגִינוּס - יִרְשׁוֹת בְּשִׁוְהָ⁹, וְהָרִי הוּא פְּאָחַת מִן הַבְּנוֹת.

(2) כל זה נלמד מפרטי הדינים ומקוריהם שיבוארו לקמן. (3) ואין ללמוד ממנו לענינים אחרים. (4) ולא אמרו בזה: ממון המוטל בספק - חולקים. (5) אברי המין נמצאים בתוך הגוף, ואין להכיר אם הוא זכר או נקבה. (6) שיש לו אברי הזכרות והנקבות (ביונית "אנדרוי" - גבר, "גיני" - נקבה). (7) נתבאר למעלה פ"א ה"ב שאין הבת יורשת כלום כשיש בן. (8) בכרייתא יבמות פג. "אמר רבי יוסי: אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה". ובגמרא (שם פב): למדו מן המשנה, שלדעת חכמים: אנדרוגינוס ספק הוא, ופסק רבינו כמותם. [ב'תוספות' שם פג. כתבו, שגם לדברי רבי יוסי ספק הוא, שספק היה לחכמים אם בריה משונה זו נידונית כזכר או נקבה, ואין לשלול שגם רבינו מפרש כך, ופסק כרבי יוסי, כמו שאמרו שם: אמרי בי רב, הלכה כרבי יוסי. ונראה שלזה התכוון במגיד-משנה באמרו: שדעת רבינו היא דאנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא (ראה לחם-משנה). (9) ב'טור' חו"מ סי' רפ כתב, שאם הניח טומטום ובת - נוטל הטומטום שלושה חלקים, והבת חלק אחד. ונימוקו מבואר: חצי הנכסים בוודאי הם שלו, בין אם הוא בן ובין אם הוא בת, ובחצי הנכסים הנשארים - ספק הוא בן ויורש הכול, וספק היא בת וכבר נטל יותר מחלקו, ולפיכך נוטל חצי נכסים אלה. ולא מצאתי נימוק מספיק לשיטת רבינו. [הטעם שכתב ה'בית יוסף' שם, נמקק רק למה טומטום נוטל בכלל חלק בירושה, ולא ירדתי לטוף דעתו כי הרי זה פשוט מאוד אחר שאמרנו שטומטום הוא ספק, ואדרבה, צריך להסביר למה אינו נוטל חצי הנכסים בתוספת חלק בין הבנות במחציתם השנית, כמו שהסביר ה'טור'].

ב. קָבַר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכֹת אִישׁוֹת¹⁰ דִּין הַבְּנוֹת עִם הַבָּנִים בְּמִזְנוּתֵיהֶן וּכְפָרְנָתָן. וְשֵׁם בְּאֶרְנוּ, שְׂהַמְזוּנוֹת¹¹ מִתְנָאֵי פְתָבָה¹². בְּזִמְן שְׂהַנְכָסִים מְרַבִּין - אֵין לְבְנוֹת אֶלָּא מְזוּנוֹתֵיהֶן, וְהַבָּנִים יִרְשׁוּ הַכֶּלֶל, וְיִתְפָּרְנוּ הַבְּנוֹת¹³ בְּעִשׂוֹר נְכָסִים¹⁴ פְּדֵי שְׂיִנְשָׂאוּ בֹ

אָחִיו, אָף עַל פִּי שְׂאִינָן עֲדֵי יְחוּסִים³⁰ וְלֹא יִדְעוּ אֲמַתַּת הַיִּחְסִין - הָרִי אֶלֹי יִוֵּרְשִׁין בְּעִדּוֹת זֵוִי³¹.

(29) קידושין פ. (30) איני יודע לפרש דבר זה במעידים שזה בנו או אחיו. ונראה שפיסקא זו נמשכת לשאר יורשים, והכוונה: אפילו אינם יודעים למסור בדיוק דרגת הקירבה. ראה ההערה הבאה. (31) ואפילו מעידים סתם: אנו יודעים שפלוני הוא קרוב הראוי לירש את המת, ואינם מעידים שאין אחרים קרובים יותר וקודמים לו בירושה ('בית חדש' חו"מ סי' רפד על-פי המעשה ברב אידי בר אבין שהובא בכבא-בתרא לג.).

ח. יַעֲקֹב³² שְׂמָת וְהֵנִיחַ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְלֹא הִחְזַק לוֹ בֶּן אֶלָּא שְׁנֵיהֶם, תַּפְס רְאוּבֵן לְוִי מִן הַשּׁוֹק וְאָמַר: גַּם זֶה אָחִינוּ הוּא, וְשִׁמְעוֹן אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ³³ - הָרִי שְׁמְעוֹן נוֹטֵל חֲצֵי הַמָּמוֹן³⁴, וְרְאוּבֵן שְׁלִישׁ³⁵, שְׂהָרִי הוֹדָה שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה אָחִין, וְלְוִי נוֹטֵל שְׁתוֹת³⁶ מֵת לְוִי³⁷ - יַחְזִיר הַשְּׁתוֹת לְרְאוּבֵן³⁸. נָפְלוּ לְלוֹי נְכָסִים אַחֲרֵים - יַחְלְקוּ אוֹתָן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, שְׂהָרִי רְאוּבֵן מוֹדָה לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹוֹי זֶה אָחִיהֶן³⁹. הַשְּׁבִיחַ⁴⁰ הַשְּׁתוֹת מְאֵלִוִי⁴¹, וְאַחַר כֵּךְ מֵת לְוִי: אִם שָׁבַח מְגִיעַ לְפִתְפִּים הוּא, כְּגוֹן עֲנָבִים שְׂהַגִּיעוּ לְהַבְצֵר - הָרִי הַשְּׁבִיחַ הַזֶּה כְּנִכְסִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מְאֲחֵרִים, וַיַּחְלְקוּ בְהֶן⁴²; וְאִם עֲדִין לֹא הַגִּיעוּ לְהַבְצֵר - הָרִי הֵן שֶׁל רְאוּבֵן לְבִדּוֹ⁴³. אָמַר שְׁמְעוֹן: אֵין לְוִי זֶה אָחִי, וְנוֹטֵל לְוִי בְּחֵלֶק רְאוּבֵן כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ, וְאַחַר כֵּךְ מֵת לְוִי - לֹא יִרְשׁ שְׁמְעוֹן מִמֶּנּוּ כְּלוּם⁴⁴, אֶלָּא רְאוּבֵן לְבִדּוֹ יִרְשׁ הַשְּׁתוֹת עִם שְׂאָר נְכָסִים אַחֲרֵים שְׂהֵנִיחַ לְוִי. וְהוּא הִדִּין בְּכָל הַיִּוֵּרְשִׁין שְׂפִוְדוֹ מִקְצָתָן בְּיִוֵּרְשִׁין אַחֲרֵים שְׂלֹא יוֹדוּ מִקְצָתָן.

(32) משנה, שם קלד. (33) אינו מכחיש בהחלט. (34) משום שהוחזקו שני בנים בלבד, והוא אומר ללוי: הבא ראייה שאתה אחי - ותיטול. (35) כפי המגיע לו לפי טענתו. (36) במשנה, שם: "ונוטל עמו בחלקו", פירוש: לוי נוטל חלק שלישי מחלקו של ראובן, שהרי ראובן עצמו הודה שמגיע לו שלישי הנכסים בלבד, ולפיכך נותן ללוי שתות ונשארו לו שתי שתויות. בדין זה, אין הבדל בין אמר שמעון איני יודע ובין שהוא מכחיש. (37) בלי בנים. (38) ואין שמעון יורש כלום, שבין אם לוי אח ובין אינו אח - אין מגיע לו יותר מחצי, וכבר נטל חלקו. (39) דין זה נאמר כשאמר שמעון "איני יודע" אם זה אחי. ובסוף ההלכה יתבאר מה דינם כשהכחיש ואמר אין זה אחי. (40) בעיא של רבא שם, ונשארה בתיקו. (41) מבלי השקעות הוצאות על-ידי לוי. (42) גמרא שם: "בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך, דכי נכסים שנפלו לו ממקום אחר דמי". (43) דינם כגוף הקרקע (על-פי גירסת הרי"ף והר"י מיגש, בגמרא שם). ואף-על-פי שהבעיא נשארה בתיקו - אין לשמעון כלום, משום שראובן הוא יורש ודאי ושמעון ספק, ונפסקה הלכה (ראה לקמן פ"ה ה"א) שכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁלֶקַח אֲבִיכֶם - אֵין לְזֶה הַסֶּפֶק בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶן עִמָּהֶן כְּלוּם³⁰, וְאֵין מוֹצִיא מִיָּדוֹן.

(24) שם לז: (25) באיסור. (26) כדין כל ממון המוטל בספק ואין אחד מוחזק בו. (27) המדובר, כשמת היבם לפני שחולקו נכסיו אחיו שמת בלי בנים, בינו ובין הספק, וטוען הספק אני בנו של הראשון ויורש את כל הנכסים, ובני היבם טוענים: אחינו אתה, וחלק בינינו את הנכסים בשווה. (28) בגמרא שם אמרו: הכא, אידי ואידי ספק (גם זה וגם זה באים לרשת מספק), פירושו, אע"פ שהספק עצמו – הוא ודאי בנידון כאן, שהרי בין אם הוא בן הראשון ובין אם הוא בן השני, הרי הוא יורש – הוא נידון כספק, משום שאינו יודע מכוח מי הוא בא לירש – אין טענתו ודאית. ולפיכך אין אומרים כאן: אין ספק מוציא מידי ודאי (רש"י שם). ובבית שמואל' אבן-העזר סי' קסג ס"ק ז מנמק שיטתו של רבינו, שבני היבם עומדים במקום אביהם, ואם היה קיים היה נוטל מחצה והם יורשו הוודאיים, והספק אינו ודאי יורשו של היבם. [ב'טור' אבן-העזר שם פסק: שהספק נוטל תחילה החלק שבני היבם מודים לו, והשאר חולקים בשווה]. (29) גמרא שם. (30) כרב אבא בשם רב, שם, שאמר: "קם דינא", פירושו: הדין שפסקו הדיינים לפני החלוקה – הוא קיים, ואין לערער אחר שחולקו נכסיו המת, וכשמת היבם הרי זה בא בטענת ספק, ובני היבם הם ודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ה. סֶפֶק וְהִיבָם³¹ שֶׁבָאוּ לְחַלֵּק בְּנִכְסֵי הָאָבִים³² - הֲרִי הִיבָם יוֹרֵשׁ וְדָאֵי, וְזֶה הַסֶּפֶק: אִם הוּא בֶן הַמֵּת - יֵשׁ לוֹ חֲצֵי הַמָּמוֹן וְלִזְהַ הִיבָם חֲצֵי, וְאִם הוּא בֶן הִיבָם - אֵין לוֹ כְּלוּם, לְפִיכֶף הִיבָם יוֹרֵשׁ וְיִדְחֶה הַסֶּפֶק³³. הַגִּיחַ הִיבָם שְׁנֵי בָנִים וְדָאֵין³⁴, וְאַחַר כֵּף מֵת הִיבָם³⁵, הֲרִי הַסֶּפֶק אוֹמֵר: אֲנִי בֶן הַמֵּת³⁶, וְיֵשׁ לִי מִחֲצֵה³⁷ וְלְשֵׁנִיכֶם מִחֲצֵה; וְהַשְּׁנַיִם אוֹמְרִים: אֲתָה אַחִינוּ, וּבֶן הִיבָם אֲתָה, וְאֵין לָךְ אֱלָא שְׁלִישׁ בְּנִכְסֵי הַזָּקֵן; הַחֲצֵי שְׁמוּדָה לָהֶם בּוֹ - נוֹטְלִין, וְהַשְּׁלִישׁ שְׁמוּדִין הֵן לוֹ - נוֹטְלִין, וְהַשְּׁתוּת הַנִּשְׁאָר - חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשׁוּה³⁸, הוּא נוֹטְלִין חֲצִי וְשְׁנֵיהֶם חֲצִי. מֵת הַסֶּפֶק³⁹, הֲרִי הִיבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בְּנֵי הוּא וְאֲנִי אִירְשֵׁנוּ, וְאָבִי הִיבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בֶן בְּנֵי הַמֵּת הוּא וְאֲנִי אִירְשֵׁנוּ⁴⁰ - חוֹלְקִין בְּשׁוּה⁴¹. (מֵת הִיבָם⁴², הַסֶּפֶק אוֹמֵר: בְּנוֹ אֲנִי וְאִירְשֵׁנוּ, וְאָבִי הִיבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בֶן בְּנֵי הָאָחֵר אֲתָה, וְזֶה אַחִי אָבִיךָ הוּא וְאֲנִי אִירְשֵׁנוּ - חוֹלְקִין בְּשׁוּה).

(31) שם לח. (32) אביו של היבם. (33) ואפילו אם מת היבם אחר-כך, וטוען הספק: אם אני בנו של הראשון – תנו לי מחצית נכסי הזקן, ואם אני אחיכם – תנו לי חלק שוה בכל נכסי אביכם – אינו נוטל כלום, משום: "קם דינא", וזכה היבם בנכסי הזקן, ובניו יורשים אותו כלמעלה סוף ה"ד (מגיד-משנה). (34) שם. (35) צ"ל אבי היבם, וכן הוא בכת"י תימן. (36) אחי אביכם. (37) בנכסי הזקן.

לְבַעֲלֵיהֶן; וּבְזִמְן שְׁהִנְכְּסִים מוֹעֲטִין¹⁵ - אֵין לְבָנִים כְּלוּם, אֱלָא הַכֹּל לְמִזוֹן הַבָּנוֹת. לְפִיכֶף, מִי שְׁמַת¹⁶ וְהַגִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת וְטַמְטוּם אוֹ אֲנִדְרוּגִינוּס: בְּזִמְן שְׁהִנְכְּסִים מְרַבֵּין - הַבָּנִים יוֹרְשִׁין, וְדוֹחִין הַטַּמְטוּם אֲעַל הַבָּנוֹת, וְנוֹזוֹן כְּמוֹתָן¹⁷; וּבְזִמְן שְׁהִנְכְּסִים מוֹעֲטִין - הַבָּנוֹת דוֹחוֹת אֶת הַטַּמְטוּם אֲעַל הַבָּנִים, וְאוֹמְרוֹת לוֹ: זָכַר אֲתָה, וְאֵין לָךְ עִמָּנוּ מְזוֹנוֹת.

(10) פ"ט מן ה"ז עד סוף הפרק. (11) מזונות הבנות לאחר מיתת אביהן עד שתתבגרנה או תינשאנה. (12) התנאים שנקבעו לזכויות האשה ובניה, כנוספות לכתובה העיקרית. (13) יוענק להן מנכסי הירושה. (14) אחד מעשרה. (15) ואינם מספיקים כדי מזונות הבנות. (16) משנה בבא-בטרא קמ: (17) כרבא, בגמרא שם, בניגוד לדעת אב"י, שפירש גם הנקבות דוחות אותו ואומרות לו זכר אתה. [ל'טור' שם שיטה אחרת בכל דינים אלה. ראה שם].

ג. מִי שְׁלָא שְׁהֵתָה¹⁸ אַחַר פְּעֻלָּה שְׁלִישָׁה חֳדָשִׁים¹⁹ וְנִשְׁאֵתָה²⁰, וְיִלְדָה בֶן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן²¹ אוֹ בֶן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן²² - אֵין זֶה הַבֶּן יוֹרֵשׁ אֶת אֲחָד מְשֵׁנֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶק. וְאִם מֵת הַבֶּן²³ - שְׁגִיחֶן יוֹרְשִׁין אוֹתוֹ, וְחוֹלְקִין בְּשׁוּה, מִפְּנֵי שְׁשֵׁנֵיהֶם סֶפֶק, שְׁמָא זֶה אָבִיו אוֹ זֶה אָבִיו.

(18) משנה, יבמות ק: (19) הריון אינו ניכר עד שלושה חדשים מהתחלתו, ולפיכך תיקנו חכמים שאשה שנתאלמנה או נתגרשה – לא תינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים ויתברר שאינה מעוברת. (20) באיסור, ואין אנו יודעים אם נתעברה לבעלה הראשון. (21) אם הבן הוא מבעלה הראשון, ונולד אחר תשעה חדשי הריון, כגון שלא עברו יותר מתשעה חדשים משנתאלמנה או נתגרשה. (22) כגון שנבעלה לבעלה השני שבעה חדשים לפני לידתו. חז"ל בקיאים היו בטבעי הריון ולידה, וידעו שהנולד בחודש השביעי להריון או לתשעה חדשים – הוא בן קיימא, והנולד לשמונה – נפל. (23) הספק בלי בנים והגיח נכסים.

ד. יִבְמָה²⁴ שְׁלָא שְׁהֵתָה שְׁלִישָׁה חֳדָשִׁים וְנִתְבַּמָּה²⁵ בְּתוֹךְ שְׁלִישָׁה חֳדָשִׁים, וְיִלְדָה בֶן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן אוֹ בֶן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן, זֶה הַסֶּפֶק אוֹמֵר: שְׁמָא בֶן הַמֵּת אֲנִי וְאִירֵשׁ אֶת נִכְסֵי אָבִי בְּלֵן, וְאֵין אֲתָה רְאוּי לִיבֵם אוֹתָהּ, שְׁאֵין אִמִּי פֶת יְבוּם; וְהִיבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בְּנֵי אֲתָה, וְאִמָּךְ רְאוּיָה לִיבֵם, וְאֵין לָךְ בְּנִכְסֵי אַחִי כְּלוּם; הוּאִיל וְגַם זֶה הִיבָם סֶפֶק שְׁמָא יָבֵם הוּא אוֹ אֵינוֹ יָבֵם - חוֹלְקִין בְּשׁוּה²⁶. וְכֵן דִּין זֶה הַסֶּפֶק עִם בְּנֵי הִיבָם בְּנִכְסֵי הַמֵּת²⁷ שְׁנִתְבַּמָּה אֲשֵׁתוֹ: חוֹלְקִין בְּשׁוּה²⁸, הַסֶּפֶק נוֹטֵל מִחֲצֵה וּבְנֵי הִיבָם מִחֲצֵה. מֵת הִיבָם אַחַר שְׁחָלַק עִם זֶה הַסֶּפֶק²⁹, וּכְבָאוּ בְּנֵי הִיבָם הָרְאוּיִים לִירֵשׁ אֲבִיהֶם, אָף עַל פִּי שְׁנֵי לְזֶה הַסֶּפֶק לוֹמֵר: אִם אַחִיכֶם אֲנִי, תְּנוּ לִי חֵלֶק בִּירְשָׁה זוֹ; וְאִם אֵינוֹ אַחִיכֶם, הַחֲזִירוּ לִי הַחֲצֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נחאלמנה מיעקב, ונפל הבית עליה ועל בנה יחידה יוסף, וטוען ראובן בן יעקב מלאה: רחל מתה תחילה וירשה יוסף, וכשמת יוסף הרי אני - אחיו מאביו - יורשו, ולבן אחי רחל טוען: יוסף מת תחילה, ואני אחיה בן בתואל ירשה, ואין לבני לאה כל זכות ירושה. דוגמא זו מכוונת למקרה שאין לרחל בנים אחרים. וכשיש לה עוד בן בנימין מאיש אחר (לא מיעקב) - טוען בנימין: כולה שלי יירשה מאמי, משום שבנה יוסף מת תחילה. וראובן טוען: רחל מתה תחילה, וירש בנימין מחצית ויוסף מחצית, וכשאחי יוסף מת, הרי אני - אחיו מאביו - יורשו ולא בנימין. [אפשר לפרש דברי רבינו, שהמדובר כשיש לרחל עוד בן מאיש אחר, שגם יורשי הבן מודים שהוא יורש מחצית, ולפיכך הוא נקרא ודאי, כמו ספק ויבם בנכסי האב (ראה למעלה ה"ח). אבל כשאין לה בן אחר - הרי זה ספק וספק - ויחולקו. אולם זה מנוגד לדברי אביו שם, שאין חולק עליו. וצ"ע ג].

ז. נפל הבית⁵⁴ עליו ועל בן בתו: אם האב מת תחילה - בן בתו יירשנו, ונמצאו הנכסים של יורשי הבן; ואם בן בתו מת תחילה - אין הבן יורש את אמו בקבר, כמו שבארנו⁵⁵, ונמצאו הנכסים של יורשי האב. לפיכך יחלקו⁵⁶ יורשי האב עם יורשי בן הבת. וכן אם [נשבה] האב⁵⁷ ומת בן בתו במדינה⁵⁸, או שנשבה הבן⁵⁹ ומת אבי אמו במדינה - יחלקו יורשי האב עם יורשי בן הבת.

(54) ברייתא שם קנט: "אב שנשבה ומת, ובן בתו במדינה וכו'". ומביאה רבינו בסוף הלכה זו. ומשווה רבינו דין נפל הבית לדין נשבה, שאין כל טעם לחלק ביניהם. (55) למעלה פ"א ה"ג. (56) הרשב"א בתשובה, מובא במגיד-משנה כאן מקשה: מכיון שרבינו פסק בהלכה הקודמת, בנפל הבית עליו ועל אמו, שהנכסים בחזקת יורשי האב, היינו חזקת השבט, למה פסק כאן יחלוקו ומוציאים חצי הנכסים מחזקת שבט האב? ולא מצאו תירוץ מספיק. (ואם יתקבל פירושי בהלכה הקודמת שהעמדתו בסוגריים, תבאר יפה גם הלכה זו, שהרי כאן ספק וספק. ואין לשלול בהחלט שרבינו ראה בברייתא זו ניגוד לסברת אביו, ומשום כך דחה אותה. ורבינו גרשום מאור הגולה בפירושו לבבא-בתרא מקדים דברי אביו לדין נפל הבית עליו ועל אשתו, ובא לנמק למה הבעל נוטל חצי צאן ברזל, שהם נכסי האשה, ומה שאמר: "הוחזקה נחלה באותו השבט", הכוונה לשבט הבעל שקיבל עליו אחריות מלאה והוחזק בהם. וסברא זו (בלי שינוי הגירסא) נאמרה גם ב'תוספות' שם ד"ה הואיל. ובדין עליו ועל אמו, לא הביא טעמו של אביו, ופירש "בחזקת יורשי האב" שברשות האב היו תחילה, ומתקבל על הדעת שרבינו קיבל גירסא זו. ומה שאמר "הם וודאים" הכוונה, מפני שהנכסים היו בחזקת האב, והם יורשיה. ואם נפרש את המלים "לאותו שבט" כפשוטם, היינו לאחד משבטי בני ישראל הקדמונים, יובנו דברי רבינו בקלות: מכיוון שבימינו - ואפילו בימי המשנה - היה מיזוג מלא של שבטי ישראל, בטל נימוקו של אביו,

(38) מובן שהוא-הדין כשהניח שלושה בנים ויותר. (39) והיבם ואביו קיימים. (40) נתבאר למעלה פ"א ה"ב, שהאב קודם לאחים בירושת הבן. (41) משום ששניהם טוענים טענת ספק. (42) ולא הניח בנים. בספרים שהיו בידי בעל מגיד-משנה אין פיסקא זו כלל. אבל הדין נכון, ונאמר בגמרא שם.

ו. מי שנפל⁴³ הבית עליו ועל אשתו, ואין ידוע אם האשה מתה תחילה⁴⁴, ונמצאו יורשי הבעל יורשיין פל נכסיה, או הבעל מת תחילה, ונמצאו יורשי האשה⁴⁵ יורשיין פל נכסיה - פיצד דינם? מעמידין נכסי מלוג בחזקת יורשי האשה; והפתחה, עקר⁴⁶ והתוספת⁴⁷ - בחזקת יורשי הבעל⁴⁸; וחולקין בנכסי צאן ברזל⁴⁹, יורשי האשה נוטלין חציין ויורשי הבעל חציין. אבל אם נפל⁵⁰ הבית עליו ועל אמו⁵¹ - מעמידין נכסי האב בחזקת יורשי האב⁵², שיהם יורשיין ודאי⁵³; אבל יורשי הבן - ספק הם, שאם מת הבן תחילה - אין לאחיו מאביו בנכסי אמן פלוס, כמו שבארנו.

(43) משנה בבא-בתרא קנח. (44) וירש בעלה נכסיה, כמבואר למעלה פ"א ה"ח. (45) משום שגוף נכסים אלה נמצאו ברשותה, והבעל זכה רק בפירותיהם בלבד. כבית-הלל במשנתנו שאמרו: "נכסים הנכנסים ויוצאים עמה - בחזקת יורשי האב", פירוש: יורשי אביה. (46) מאתם דינר לבתולה, ומנה לאלמנה ולגרורה. (47) שהוסיף לה בעלה מרצונו. (48) משום שבחיי הבעל לא מגיע לה כלום, הרי הכסף הכתוב בכתובתה בחזקתו, ויורשי נכנסים במקומו (רש"י שם). (49) כפירושו של בר קפרא לדברי בית-הלל במשנתנו שם (ראה למעלה ס"ג ה"ט) בדין שומרת יבם שמתה. (50) משנה וגמרא, שם. (51) אלמנה או גרושה, שאם היא נשואה - בעלה יורשה. וטוענים יורשי הבן, כגון אחיו מאביו ולא מאמו: האם מתה תחילה וירש הבן כל נכסיה, ואחר-כך מת הבן ואני יורשו; ויורשי האב, כגון אחיה מאביה, טוענים: הבן מת תחילה, ואנחנו היורשים היחידים, משום שאין בן יורש אמו בקבר, כדי להנחיל ליורשי, כמבואר למעלה פ"א ה"ג. (52) כרבי עקיבא, שאמר: "הנכסים בחזקתן", כפי שביארו בגמרא רבי אילא ורבי זירא. (53) המלים "יורשים וודאים", מתפרשות כאן אחרת מבכל מקום אחר. שם הכוונה, שבעלי הדינים עצמם הם וודאים באותו מעשה שעליו דנים, ואילו כאן הכוונה לשבט של האב שהוא מוחזק באותם נכסים ואין להוציאם ממנו מספק. וכן מפרש אביו, בגמרא שם: "הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט". [ולכ-שכן כשיש לה עוד בן מאיש אחר, והוא יורש ודאי מחצית הנכסים של אמו, ויורשי הבן - אחיו מאביו - תובעים את המחצית השניה, אמנם הרשב"ם שם מחלק בין יש לה בן אחר או לא, אבל המדובר שם לדעת תנא-קמא במשנתנו שאמר: יחלקו, וגם בזה חולקין עליו ב'תוספות' שם ד"ה יחלקו. וכן כתב ה'טור' חו"מ סי' רפ: לא-שנא אם היה לה עוד בן מאיש אחר, לא-שנא אין לה]. והנה דוגמא להבהרת הענין: רחל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. לפיכך⁷, האומר: איש פלוני בני בכורי לא יטל פי שנים, איש פלוני⁸ בני לא יירש עם אחיו - לא אמר פלוני⁹. איש פלוני יירשני במקום שיש לו בת¹⁰, בתי תירשני במקום שיש לו בן - לא אמר פלוני. וכן פל פיוצא בזה¹¹. אכל היו לו יורשין רבים, כגון בנים רבים או אחים או בנות, ואמר קשהוא שכיב מרע: פלוני אחי יירשני מכלל אחי¹², או בתי פלונית תירשני מכלל בנותי¹³ - דבריו קימיין¹⁴, בין שאמר על פה בין שכתב בכתב. אכל אם אמר: פלוני בני יירשני לבדו¹⁵: אם אמר על פה - דבריו קימיין; אכל אם כתב פל נכסיו לבנו - לא עשהו אלא אפוטרופוס¹⁶, כמו שבארנו¹⁷.

(7 בבא בתרא שם. 8) שם קל. שאין לו כל זכות לירשו. (9) דיבורו אינו מועיל וכאילו לא אמר כלום. (10) ומכל שכן כשיש לו בן. (11) כל הדומה לזה, כשאומר על מי שאינו יורשו כלל - שיירשנו. (12) הוא היחיד מבין אחי יירש אותי. (13) ואין לו בנים. (14) כרבי יוחנן בן ברוקה במשנתנו: "אם אמר על מי שראוי לירשו דבריו קיימים", ונפסקה שם הלכה כמותו. וטעמו פירש רבא בגמרא שם: אמר קרא (דברים כא, טז): "והיה ביום הנחילו את בניו" - התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה. (15) רבינו מחלק בין בן לבין יורשים אחרים. (16) שם קלא: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לבנו הגדול - לא עשהו אלא אפוטרופוס וכו' ואפילו בנו קטן". כלומר, התכוון שבניו יכבדוהו, אבל לא להעבירם מנחלתם. (17) בפרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב והלכה ג. לשון שמואל שם: "הכותב כל נכסיו וכו'" ואפשר להבין שהמדובר בלשון מתנה ורבינו כתב "פלוני בני יירשני", שאם נתן בתורת מתנה דבריו קיימים. וההבדל הזה בבן בין הבנים בין אומר בעל פה ובין כתב, אמרו הרי"ף כאן, ומדגיש שזאת היא "הילכתא בלי טעמא (הלכה שלא נמסר ניווקה)" ומסתמך על הגמרא שם קמד.

ג. אמר: פלוני בני יירש חצי נכסי, ושאר בני החצי - דבריו קימיין¹⁸. אכל אם אמר: הבכור יירש בפשוט, או שאמר: לא יירש פי שנים עם אחיו - לא אמר פלוני; ושואמר: לא יוכל לבקר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור¹⁹, פי את הבכור בן השנואה יפיר.

(18) דין זה פשוט, שהרי אפילו אמר יירש כל נכסי - דבריו קיימים כמבואר בהלכה הקודמת, ונכתב משום הבבא שלאחריה. (19) חציו הראשון של פסוק זה: "והיה ביום הנחילו את בניו" מלמדנו שהאב רשאי להנחיל את יורשיו כרצונו, כמבואר למעלה הלכה ב, ומסופו של הפסוק למדנו, שזכות זו ניתנה לאב רק בחלק הפשיטות לבדו ולא בחלק הבכורה. [הר"י מיגאש, מובא במגיד משנה כאן, מבאר ששני הדינים האלה: יירש הכל ויירש חצי נכסי דבריו קיימים - נאמרו כשאין בכור בין הבנים; אבל אם יש בכור

ולפיכך הביא נימוק אחר. וגם לפי פירוש זה מתיישבת תמיהתו של הרשב"א, אלא שמתקבל על הדעת שהכוונה לאותה משפחה, ושבת לאו דוקא, ובא רק לרמז על מה שכתבה תורה (במדבר לו, ז): "ולא תסוב נחלה וגו' ממטה אל מטה", שהרי דין זה עצמו נוהג באותו דור בלבד. ובתשובות הרא"ש כלל פד אות ג (מובא בסוף-משנה כאן) מיישב קושיית הרשב"א, ותמצית דבריו, שבין אם מתה הבת תחילה ובין האב תחילה, הירושה עוברת מתחילה לבת, וממנה או למטה - ליורשי בנה או למעלה - ליורשי אביה. וכבר תמהו עליו רבים, שהרי אם היא מתה תחילה אין הירושה עוברת כלל אליה, משום שאינה יורשת בקבר. ראה 'אבן האזל' שהארין בזה]. (57) ומת בשביה. (58) ואין ידוע מי מת קודם. (59) ומת בשביה.

ח. נפל עליו⁶⁰ הבית ועל אביו או שאר מורישין⁶¹, ועליו⁶² כתבת אשה ובעלי חוב, יורשי האב אומריין: מת הבן תחלה, ולא הניח פלוני, ואבד החוב⁶³, ובעלי חובות אומרים: האב מת תחלה, וזכה הבן בירשתו, ויש לנו לגבות מחלקו - הרי הנכסים בחזקת היורשין⁶⁴, ועל האשה ובעלי חובות להביא ראיה⁶⁵, או ילכו להם בלא פלוני.

(60) משנה, שם קנז. (61) של הבן. (62) על הבן מוטל לשלם. (63) שיורשי האב אינם חייבים לפרוע חובותיו. (64) שהרי הם יורשים ודאי, בין מת הבן קודם ובין מת האב קודם. (65) שהאב מת תחילה.

ט. דין אלו⁶⁶ שמתו תחת המפלת, או שטבעו בים, או שנפלו לאש, או שמתו ביום אחד וזה במדינה זו והאחר במדינה אחרת - דין אחד הוא; שפכל אלו וכיוצא בהן אין יודעין מי הוא שמת תחלה.

(66) דברים פשוטים ומובנים, וביאור מיותר.

~ יום שלישי י"ח אדר-א' ~

פרק ששי

(1) מבאר שאין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי לירשו ולא לעקור הירושה מן היורש.

א. אין אדם² יכול להוריש למי שאינו ראוי לירשו, ולא לעקר³ הירושה מן היורש, אף על פי שזה מומן הוא⁴. לפי שואמר בפרשת נחלות: והיתה לבני ישראל לחקת משפט - לומר: שחקה זו לא נשתנתה⁵ ואין התנאי מועיל בה. בין שצוה והוא בריא בין שהיה שכיב מרע⁶, בין על פה בין בכתב - אינו מועיל.

(2) משנה בבא בתרא קל. (3) משנה שם קכו: (4) וכלל בידינו שבענייני מומן מועיל כל תנאי (כרבי יהודה קידושין יט: ובכמה מקומות). (5) בכתב יד תימן: לא תישתנה. (6) חולה אנוש.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27) משנה שם, כפי שנתפרשה בגמרא שם קכט. 28) גמרא שם. 29) גם בשלוש שדות אין הברל בין בתחילה או באמצע או בסוף, כפירושו של הר"י מיגאש בבא בתרא שם דבריו ריש לקיש, שנפסקה הלכה כמותו נגד רבי יוחנן בדין זה. 30) כדו שאילת שלום תלמיד לרב: "שלום עליך רבי ומורי", שתוך כדי דיבור הוא כדיבור אחד, ולשון מתנה נמשך לכולם.

ז. **כִּי־עֲדִי? אִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְנָה בְּאֲמֵצֵעַ - יֹאמֶר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי יִירְשׁוּ שְׂדֵה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית שְׁנֵתַיִם לָהֶן בְּמִתְנָה וַיִּירְשׁוּם³². וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְנָה בְּתַחֲלָה - יֹאמֶר: תִּתְּנֵן שְׂדֵה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית³³ לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וַיִּירְשׁוּם. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְנָה בְּסוֹף - יֹאמֶר: יִירְשׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית שְׁנֵתַיִם לָהֶן בְּמִתְנָה.**

31) נוסח מעורב בשלושתן שנאמר בסוף הלכה ו. 32) לשונו של ריש לקיש שם. 33) דוגמא זו היא בשתי שדות ושני בני אדם והוא הדין לשלושה או יותר.

ח. **יִרְשֶׁת הַבְּעֵל³⁴, אָף עַל פִּי שְׁהִיא מְדַבְּרִיהֶם³⁵, עֲשׂוּ חֲזוּק לְדַבְּרֵיהֶם כְּשֶׁל תּוֹרָה, וְאִין הַתְּנֵא³⁶ מוֹעִיל בָּהּ³⁷, אֲלֵא אִם כֵּן הַתְּנָה עִמָּה כְּשֶׁהִיא אַרוּסָה, כְּמוֹ שְׂפִאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת³⁸.**

34) כתובות פג: 35) מדברי חכמים. 36) אם התנה שלא יירשנה. 37) והוא יורש אותה. 38) פרק כ"ג הלכה ב והלכה ו. למעלה פרק א נתבאר כל זה באריכות.

ט. **הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים יִירְשׁ³⁹ אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה. אֲבָל שְׂאָר יִרְשׁוּתֵיהֶן - מִנִּיחִין אוֹתוֹ לְפִי מִנְהַגָּם.**

39) מימרא של רבא קידושין יז: ולמד זה מדרשתו של חזקיה על הכתוב גבי ישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה, ג): "וחי שב עם קונוהו" - ולא עם יורשי קונוהו, פירוש, אם מת אדונו הגוי יצא עבדו הישראלי לחירות ללא כל תשלום ליורש. ומכאן למד רבא, שהבן הגוי יורש נכסים אחרים של אביו. ורבי יוחנן (שם יח.) למד זה מהכתוב (דברים ב, ט) "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" ושם מבואר, שרבא לא קיבל לימודו של רבי יוחנן, משום שאפשר לומר שמפני כבודו של אברהם דודו העניק לו הקב"ה זכות ירושה כיוצא מן הכלל.

י. **וְהַגֵּר⁴⁰ אֵינוֹ יִירְשׁ אֶת אָבִיו הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים אֲלֵא מְדַבְּרֵיהֶם⁴¹. תִּקְנֵנוּ לוֹ שְׂפִירֵשׁ כְּשֶׁהִיָּה, שְׂמָא יַחֲזוֹר לְמַרְדּוֹ⁴². וְיִרְאֶה לִי, שְׁתֵּנַי מוֹעִיל בִּירְשָׁה זו⁴³, הוֹאִיל וְאִין הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים מְחִיב לַעֲמֹד בְּתַקְנַת חֲקָמִים⁴⁴. וְאִין הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים יִירְשׁ אֶת אָבִיו הַגֵּר, וְלֹא גֵר יִירְשׁ אֶת גֵּר⁴⁵, לֹא מְדַבְּרֵי תּוֹרָה וְלֹא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁴⁶.**

40) שם. 41) מן התורה אינו יורשו, משום ש"גר שנתגייר כקטן שנולד" ונותקה קורבת בשר עם הוריו. 42) כדי

בניהם, ברור, שאינו יכול למעט חלק בכורה, והואיל ובטלה צוואתו לגבי חלק זה, בטלה גם לגבי חלק הפשוטים. והרא"ש והטור (שם) חולקים עליו בחלק הפשוטים ודעתם, שהבכור נוטל כדינו והפשוטים מפסידים לפי חשבון. (ראה לקמן הלכה ד[.])

ד. **וְאִם הָיָה בְּרִיא²⁰ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף וְלֹא לְגַרְעַ, לֹא לְבָכוֹר וְלֹא לְאָחֵד מִשְׂאָר הַיּוֹרְשִׁין.**

20) בעייה שלא נפשטה שם קלא. ואין מוציאים מיד היורשים מספק (ר"ף שם). [בטור שם מביא דעת רבינו חננאל שגם בריא יכול לשנות בלשון ירושה (עין שם)].

ה. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²¹? כְּשֶׁאָמַר בְּלְשׁוֹן יִרְשָׁה; אֲבָל אִם נִתְּן מִתְּנָה - דְּבָרָיו קִיְמִין. לְפִיכָף, הַמְחַלֵּק נְכָסָיו²² עַל פִּיו לְכַנְיָו²³ כְּשֶׁהוּא שָׁכִיב מְרַע²⁴, רָבָה לְאָחֵד וּמַעַט לְאָחֵד, וְהַשְׁוֶה לָהֶן הַבָּכוֹר - דְּבָרָיו קִיְמִין²⁵. וְאִם אָמַר מִשׁוּם יִרְשָׁה - לֹא אָמַר כְּלוּם²⁶.**

21) האמור כאן מכוון גם להלכה א. שאין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו וגם להלכה ד בדין בריא. 22) משנה שם קכו: 23) בלשון מתנה. 24) ואינה צריכה קניין, משום שדבריו שכיב מרע "ככתובין וכמסורין דמי". 25) התורה לא צימצמה זכותם של בני אדם - בין בריאים בין חולים - להעניק מתנות בחייהם כרצונם, וקבעה רק סדרי ירושה, שאי אפשר לשנותם כמבואר למעלה הלכה א. 26) לשון המשנה ובר"ן שם מביא כמה פירושים למשנה זו. הרשב"ם מפרש, שהמשנה בשיטת חכמים החולקים על רבי יוחנן בן ברוקה וסוברים שאפילו בראוי ליורשו אינו רשאי לשנות. ויש מי שאומר, שדבריו הכול היא ומה שאמרה "לא אמר כלום" הכוונה להשוות להם הבכור בלבד ובבכור גם רבי יוחנן בן ברוקה מודה, ולזה הסכים רבינו יונה. והפירוש השלישי: דברי הכול היא וגם לגבי פשוטים לא אמר כלום, מפני שבטלה מקצת הצוואה בטלה כולה. וכן היא דעת הר"י מיגאש, שהבאנו למעלה בהערות להלכה ג. וסגנונה של ההלכה שלפנינו מוכיח שרבינו קיבל את דעת רבו הר"י מיגאש.

ו. **כִּתְבִים²⁷ בֵּין בְּתַחֲלָה בֵּין בְּאֲמֵצֵעַ בֵּין בְּסוֹף מִשׁוּם מִתְּנָה, אָף עַל פִּי שְׁהַזְכִּיר לְשׁוֹן יִרְשָׁה בְּתַחֲלָה וּבְסוֹף - דְּבָרָיו קִיְמִין. כִּי־עֲדִי? תִּתְּנֵן שְׂדֵה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי בְּנִי וַיִּירְשֶׁנָּה, או שְׂאָמַר: יִירְשֶׁנָּה וְתִתְּנֵן לוֹ וַיִּירְשֶׁנָּה, או יִירְשֶׁנָּה וְתִתְּנֵן לוֹ, הוֹאִיל וַיֵּשׁ שֵׁם לְשׁוֹן מִתְּנָה, אָף עַל פִּי שְׁהַזְכִּיר לְשׁוֹן יִרְשָׁה בְּתַחֲלָה וּבְסוֹף - דְּבָרָיו קִיְמִין. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלֹשׁ שְׂדוֹת²⁸ לְשִׁלְשָׁה יוֹרְשִׁין, וְאָמַר: יִירְשׁ פְּלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית, וְתִתְּנֵן לְפְלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית, וַיִּירְשׁ פְּלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית - קָנּוּ, אָף עַל פִּי שְׂדֵה שְׂאָמַר לוֹ בְּלְשׁוֹן יִרְשָׁה אֵינוֹ זֶה שְׂאָמַר לוֹ בְּלְשׁוֹן מִתְּנָה²⁹. וְהוּא שְׂלֵא יִשְׁהָה בֵּין אֲמִירָה לְאֲמִירָה כְּדִי דְבוּר³⁰; אֲבָל אִם שְׁהָה - צָרִיף שְׁהִיא לְשׁוֹן הַמִּתְּנָה מְעַרְבַּב בְּשִׁלְשָׁתָן.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק שְׁבִיעִי

1) מבאר שאין היורשים נוחלים עד שיביאו ראיה שמת מורישם, ודין הורדת קרוב לנכסי שבוי או לנכסי בורה או לנכסי רטושים או נטושין.

א. אין היורשין² נוֹחֲלִין עַד שְׁבִיאוּ רְאִיָּה בְּרוּרָה שְׁמַת מוֹרִישָׁן. אֲבָל אִם שָׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת, או שָׁבְאוּ עוֹבְדֵי פוֹקְבִים מְשִׁיחִין לְפִי תִּמְזֵן, אָף עַל פִּי שְׁמִשְׂאִין אֶת אֲשֶׁתוֹ עַל פִּיהֶם וְנוֹטֵל כְּתַבְתָּהָּ³ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם⁴.

2) משנה, יבמות קטז: (3) כבית-שמאי, שהודו להם בית-הלל אחר שחלקו עליהם בתחילה. ונימוקם: רגילים היו לכתוב בכתובה: "כשתינשאי לאחר, תטלי מה שכתוב לייכי", והרי נישאה לאחר. (4) משום שאין מוציאים ממון מחזקתו אלא על-פי שנים, ובנישואי אשה הקילו חכמים, כדי שלא תתעגן, כמו ששינו (יבמות קכב.) "והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה" (ראה הלכה הבאה).

ב. הָאִשָּׁה שֶׁפָּאֵת וְאָמְרָה: מַת בְּעָלִי, אָף עַל פִּי שְׁהִיא נֹאֲמַנָת וְתִנְשֵׂא וְתִטַּל כְּתַבְתָּהָ⁵ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין נִכְנְסִין לְנַחֲלָה עַל פִּיהָ⁶. אָמְרָה: מַת בְּעָלִי, וְנִתְּבַמָּה - הָרִי יִבְמָה נִכְנָס לְנַחֲלָה עַל פִּיהָ⁷; שְׁנֹאֲמַר: יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמַּת, וְהָרִי קָם.

5) נתבאר בהלכה הקודמת. (6) שם קיז. (7) שנינו שם (מ:): הַכּוֹנֵס אֶת יְבַמְתּוֹ, זָכָה בְּנִכְסֵי שֶׁל אַחִיו. וּבְבִרְיִיתָא שֶׁם כֵּד. לַמְדוּ זֶה מִן הַכְּתוּב (דברים כה, ז): "יקום על שם אחיו המת" - לנחלה. ובגמרא שם קיז. דרש רב חסדא, אותו הכתוב עצמו: "יקום על שם אחיו המת" - והרי קם. פירוש: הרי ייבם אותה, ולפיכך זכה בכל נכסי המת.

ג. מִי שֶׁטָּבַע בְּמַיִם שְׂאִין לָהֶם סוּף⁸, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁטָּבַע בְּפִנְיָהֶם וְאָבַד זְכָרוֹ⁹, אָף עַל פִּי שְׂאִין מְשִׂאִין אֶת אֲשֶׁתוֹ לְכַתְּחִלָּה¹⁰ - הָרִי הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם¹¹. וְכֵן אִם בָּאוּ עֲדִים שֶׁרְאוּהוּ שֹׁפֵל לְגַב אֲרִיֹת וְנִמְרִים, או שֶׁרְאוּהוּ צְלוֹב וְהָעוֹף אוֹכֵל בּוֹ, או שֶׁנִּדְקַר בְּמַלְחָמָה וְמַת, או שֶׁנִּהְרַג וְלֹא הִפְרִיז פְּנֵיו אֲבָל הָיָה לוֹ סִמְנַיִם מְבַהֲקִין בְּגוּפוֹ וְהִפְרִיז אוֹתָם¹² - בְּכָל אֵלוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אִם אָבַד זְכָרוֹ אַחֵר כֶּף - יוֹרְדִין לְנַחֲלָה בְּעֲדוֹת זֹו, אָף עַל פִּי שְׂאִין מְשִׂאִין אֶת אֲשֶׁתוֹ. שְׂאֵנִי אוֹמַר: שֶׁלֹּא הִתְמַירוּ בְּדָבָרִים אֵלוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי אִסּוּר פְּרִת¹³; אֲבָל לְעִנְיֵן מְמוֹן, אִם הִעִידוּ הָעֲדִים בְּדָבָרִים שֶׁחֲזַקְתָּן לְמִיתָהּ, וְהִעִידוּ שֶׁרְאוּ אוֹתָן הַדְּבָרִים וְאָבַד זְכָרוֹ, וְאַחֵר כֶּף נִשְׁמַע שְׁמַת¹⁴ - הָרִי אֵלוֹ נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶן. וְכֵזָה מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם בְּכָל בֵּית דִּינִין, וְלֹא שֶׁמַּעֲנֵנוּ מִי שֶׁחָלַק בְּדָבָר זֶה.

8) ברייתא, שם קכא. "נפל למים . . . וחכמים אומרים: מים

שלא יפסיד את ירושתו. [בתוספות ישנים שם דיבור המתחיל אלא הקשו: מה יועיל אם יחזור בו מגירותו, הלא גר דינו כישראל גמור, שאף על פי שחטא ישראל הוא, ולא יירש? ותיצרו: שאינו בקי בדיני ישראל ויחשוב שיירש]. 43) אם התנה לפני שנתגייר, שלא יירש - אינו יורש. 44) יכול הוא לוותר עליה לפני שנתגייר. נתבאר למעלה הלכה ח שתנאו של הבעל בירושת אשתו אינו מועיל, אף על פי שהיא מדבריהם ולפיכך משמיענו כאן, שבירושת הגר מועיל התנאי מטעם האמור. 45) האב ובנו או שני אחים שנתגיירו. והטעם, נתבאר למעלה: שנותקה קורבת בשר הגויית, ושניהם כאילו נולדו ברגע גיורם. 46) הנימוק שאמרנו בגר שאביו נשאר בגיורתו איננו שייך כאן שהרי אם יחזור לגיורתו גם כן לא יירש את אביו הגר.

יא. כָּל הַנּוֹתֵן⁴⁷ נִכְסָיו לְאַחֵרִים וְהֵנִיחַ הַיּוֹרְשִׁין, אָף עַל פִּי שְׂאִין הַיּוֹרְשִׁין נוֹהֲגִין בְּשׂוֹרָה - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנוּ⁴⁸, וְזָכוּ הָאַחֵרִים בְּכָל מָה שֶׁנָּתַן לָהֶן⁴⁹. מִדַּת חֲסִידוֹת הִיא, שֶׁלֹּא יַעֲיֵד אָדָם⁵⁰ חֲסִיד בְּצוּאָה שֶׁמַּעֲבִירִין בּוֹ הַרְשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ, אֶפְלוּ מִבֵּן שְׂאֵינוֹ נוֹהֵג בְּשׂוֹרָה לְאַחֵיו חֲכָם וְנוֹהֵג בְּשׂוֹרָה.

47) משנה בבא בתרא קלג: (48) "אין לחכמים נחת רוח ממעשיו וכו' שכועסים עליו דקא עקר (שעוקר) נחלה דאורייתא" (רש"י שם). פסק חכמים בניגוד לדעת רבן שמעון בן גמליאל שאמר: אם לא היו בניו נוהגין כשורה - זכור לטוב. רבינו מסתמך על הוראתו של שמואל (שם) לרב יהודה תלמידו. 49) נתבאר למעלה הלכה ה. שבלשון מתנה דבריו קיימים. 50) שלא יחתום כעד על צוואה כזו. שמואל הורה כך לרב יהודה.

יב. יִשְׂרָאֵל⁵¹ שֶׁהִמִּירוּ⁵² - יוֹרֵשׁ אֶת קְרוֹבָיו הַיִּשְׂרָאֵלִים כְּשֶׁהִיָּה⁵³. וְאִם רָאוּ בֵּית דִּין לְאַבֵּד אֶת מְמוֹנָו וּלְקַנְסוֹ שֶׁלֹּא יִירֵשׁ, פְּדִי שֶׁלֹּא לְחֹזֵק אֶת יְדֵיהֶם⁵⁴ - הַרְשׁוֹת בְּיָדָן. וְאִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים בְּיִשְׂרָאֵל - תִּנְתֵּן יִרְשֶׁת אֲבִיהֶן הַמְּיוֹמָר לָהֶן. וְכֵן הַמְּנוֹהֵג תְּמִיד בְּמַעֲרַב⁵⁵.

51) שם. 52) החליף דתו, השתמד. 53) 53) אף על פי שחטא ישראל הוא. בקידושין שם דרשו שגוי יורש את אביו מהכתוב (שם ה): "כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר", ודחו לימוד זה משום ש"ישראל מומר שאני". ומכאן שישראל מומר - יורש (את עשיו הגדירו חכמים כישראל מומר). 54) ידי הממירים. 55) בארצות אירופה שהן מערבית למצרים, מקום מגורי רבינו.

יג. צוּו חֲכָמִים⁵⁶, שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה אָדָם⁵⁷ בֵּין הַבָּנִים בְּחִיָּו אֶפְלוּ בְּדָבָר מוּעָט, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְיַדֵּי תַּחְרוֹת וְקִנְיָה, כְּפִי יוֹסֵף עִם יוֹסֵף⁵⁸.

56) שבת י: (57) לא יעדיף. 58) שכתונת הפסים שנתן לו יעקב גרמה לשנאת אחים חריפה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהַבּוֹרָחַ - שְׁמִין אֵלּוּ הַקְּרוֹבִים שֶׁהוֹרְדוּ מֵהַ שְׁעָשׂוּ וּמֵהַ שְׁאָכְלוּ, כְּמִנְהַג כָּל הָאָרִיסִין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְדִינָה. וְלִמָּחָה לֹא יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אֶפְסוֹרָפוֹס²³ לְעוֹלָם, בֵּין כְּמִטְלָטְלִים בֵּין כְּפַרְקָעוֹת, עַד שְׁיָבֹאוּ הַבְּעָלִים אוֹ עַד שְׁיִוָּדַע בּוֹדְאֵי שְׁמָתוֹ? לְפִי שְׂאִין בֵּית דִּין חֲבִיבִין לְהַעֲמִיד אֶפְסוֹרָפוֹס לְגְדוּלִים שֶׁהֵן בְּגִי דַעַת²⁴.

(20 שם לט. 21) ולשמור עליהם שלא יחזיקו בהם אחרים שלא כדין. (22) בהלכה שלפנינו, מדובר כשלא שמעו שמת, ולפיכך אין יורשיו זכאים לנחול אלא לעבוד ולקבל חלק מהיבול כפי מנהג המדינה. (23) שאינו נוטל שכר, כמו שמעמידים ליתומים. (24) בגמרא שם: "אפוטרופא לדיקנני (מגודלי זקן) - לא מוקמינן". וטעמו של דבר, מבואר ברש"י שם: שלא ימצאו אנשים שיסכימו לקבל עליהם טורח גדול של טיפול בקרקעות חינם, אלא בשביל יתומים קטנים יקבלו עליהם למען המצוה הרבה; ובמטלטלין, שאין כל טורח בשמירתם, ימצאו אנשים שמקבלים לשמירה, משום שמתכבדים בזה שבית-דין נותנים בהם אימון (על-פי ביאורו של המגיד-משנה). [ב'נמוקי יוסף' מביא מחלוקת ראשונים, במקרה שנמצא אדם שאינו קרוב, ומסכים לקבל על עצמו אפוטרופוסות בקרקעות ללא תשלום. דעת הרשב"א שמורידים אותו לקרקעות, ודעת רבינו אהרן הלוי שאין מורידים, שמה יפסיד את הנכסים, אבל קרוב הראוי ליורשו ומקבל חלקו כאריס - לא יפסיד. וכן כתב ה'טור' סי' רפה בשם אביו הרא"ש, והוא מוסיף, שהיורש יכול למחות נגד מינויו של אפוטרופוס].

ו. נִשְׁבְּהָ²⁵ הַשְּׁבוּי וּבְרַח הַמְּסָפֵן, וְהִנִּיחַ קָמָה²⁶ לְקַצוֹר²⁷ וְעֲנָבִים לְבָצֵר, תְּמָרִים לְגִדְרֵי זֵיתִים לְמַסֵּךְ - בֵּית דִּין יוֹרְדִים לְנִכְסָיו וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפְסוֹרָפוֹס²⁸, וְקוֹצֵר וּבוֹצֵר וְגוֹדֵר וּמוֹסֵךְ, וּמוֹכֵר הַפְּרוֹת, וּמְנַיְחִין דְּמִיָּהֶן עִם שְׂאֵר הַמְּטָלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְאַחַר כֵּן מוֹרִידִין הַקְּרוֹב לְנִכְסָיו; שְׂאֵם יָרַד תְּחִלָּה, שְׂמָא יִתְלַשׁ אֵלּוּ הַפְּרוֹת שֶׁהֵן כְּתוּבִין וְיֵאָכֵל אוֹתָן²⁹. וְהוּא הַדִּין בְּחִצְרוֹת וּפְנִדְקוֹת³⁰ וְחִנִּיּוֹת, הַעֲשׂוּיּוֹת לְשֹׁכֵר וְאֵינֶן צְרִיכִין עֲבוּדָה וְלֹא טְרַח, וְאֵין אָדָם נוֹתֵן אוֹתָן בְּאָרִיסוֹת³¹ - אֵין מוֹרִידִין לָהֶם יוֹרֵשׁ; שְׁהָרֵי גוֹבָה הַשְּׁכָר וְאוֹכֵל. אֲלֹא פִּיצַד עוֹשִׂין? בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן גַּבְאֵי, וְיִהְיֶה הַשְּׁכָר מִנְּחַ בְּבֵית דִּין עַד שְׁיָבִיא רְאִיָּה שְׁמָת, אוֹ עַד שְׁיָבֹאוּ וְיִטַּל שְׁכָרוֹ.

(25) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (שם). (26) תבואה מחוברת לקרקע. (27) בשלה וראויה לקצור. בעברית יש שמות שונים לקטיפת מינים שונים של גידולי קרקע: קצירה - לתבואה, בצירה - לענבים, מסיקה - לזיתים, גדירה - לתמרים, ואורה - לתאנים. (28) משום שאין בזה טורח. לזמן מרובה, אפשר יהיה למצוא אדם שיעסוק בזה. (29) קרוב יורש, מורה היתר לעצמו. (30) בתי מלון.

שיש להם סוף - אשתו מותרת להינשא, שאין להם סוף - אשתו אסורה. ואביי שם מפרש, מים שיש להם סוף, היינו "שעומד ורואה מארבע רוחותיו", ולפיכך כשהעד ראה שבעלה נפל למים, ושהה יותר מכדי שאדם יכול להימצא במים ולחיות - אשתו מותרת להינשא, ואם אינו רואה מארבע רוחותיו, חוששים שמא עלה מן המים במקום שראיתו של העד אינה מגיעה. (9) לא הגיעה כל ידיעה ממנו ונשתכח. (10) דייק רבינו וכתב "לכתחילה", להודיענו שאם נשאת שלא ברשות בית-דין אין הבעל מחויב לגרשה, כמבואר בפ"ג מהלכות גירושין ה"ט (ראה שם, דיני עדות מיתת הבעל). (11) טעמו יתבאר בסוף הלכה זו. (12) בכל אלו המקרים, אמרו חכמים (שם קב. וקכא.) שאין משיאים את אשתו (ראה הלכות גירושין שם, נימוקי דינים אלה). (13) לאו דווקא "כרת", שהרי ביאת אשת איש עונשה מיתת בית-דין, ונקט "כרת" משום שכל עבירה שחייבים עליה מיתת בית-דין כשיש עדים והתראה - עונשה כרת בידי שמים כשאין עדים או התראה. (14) בבבא ראשונה, חסר הסיים: "ואחר-כך נשמע שמת". וב'בית יוסף' חו"מ סימן רפד (ב'בדק הבית' שלו) כתב שזה לאו דוקא. ונראה שהתכוון לומר שאין זה תנאי נוסף, אלא מסקנה הגיונית מן העדות ומן "אבד זכרו". בהלכה הקודמת, ביאר רבינו שלפעמים משיאין את האשה ואין היורשים נוחלים, וכאן מבאר שלפעמים אין משיאין והיורשים נוחלים. ולא ביאר רבינו כאן אם האשה נוטלת כתובתה משום שזה דבר שבממון, או אינה נוטלת כל זמן שאסור לה להינשא. הראב"ד כאן אומר שאינה נוטלת, מפני "שאין אני קורא בה: כשתינשאי לאחר תיטלי כתובתך" (ראה מגיד-משנה).

ד. שְׁבוּיָ¹⁵ שֶׁנִּשְׁבְּהָ, וְשִׁמְעוּ שְׁמָת, וְיָרְדוּ יוֹרְשָׁיו לְנַחֲלָה¹⁶ וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בִּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן. וְכֵן הַבּוֹרַח מִחֻמַּת סַפְנָה¹⁷. אֲבָל הַיּוֹצֵא לְדַעַת¹⁸ שְׁשִׁמְעוּ בּוֹ שְׁמָת, וְיָרְדוּ יוֹרְשָׁיו לְנִכְסָיו וְחָלְקוּם - מוֹצִיאִין מִיָּדָן¹⁹, עַד שְׁיָבִיאוּ רְאִיָּה שְׁמָת מוֹרִישָׁן.

(15) בבא-מציעא לח: ולט. (16) לירש גוף הנכסים ולזכות בהם (לא רק כאריסים לקבל חלק הפירות). (17) סכנת הריגה. (18) מרצונו. (19) רש"י שם מבאר ההבדל בין נאנס לצאת ובין יוצא לדעת: במקרה השני, אנו אומרים: מכיון שלא אמר הורידו קרובי לנכסי, נראה שאינו רוצה בכך. אבל כשנשבעה או ברח מפני הסכנה, אפשר שלא הספיק לצוות או שלא שם לב לעניני רכושו (על-פי ביאורו של המגיד-משנה).

ה. שְׁבוּיָ²⁰ שֶׁנִּשְׁבְּהָ וּבּוֹרַח מִחֻמַּת סַפְנָת נִפְשוֹת - חֲבִיבִין בֵּית דִּין לְהַתְּעַסֵּךְ בְּנִכְסֵיהֶן²¹ פִּיצַד עוֹשִׂין? כָּל הַמְּטָלְטְלִין יְהִיּוּ מִפְּקֻדִין בְּיַד נְאֻמָּן עַל פִּי בֵּית דִּין, וּמוֹרִידִין לְתוֹךְ הַקְּרָקָעוֹת קְרוֹבִין הָרְאוּיִין לְיִרְשָׁה כְּדִי לְעַבֵּד אֶת הַקְּרָקָעוֹת²² וְלְהַתְּעַסֵּךְ בָּהֶן עַד שְׁיִוָּדַע שְׁמָתוֹ אוֹ עַד שְׁיָבֹאוּ. וְלִכְשִׁיבֹאוּ הַשְּׁבוּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31) על-מנת שהמקבל עליו הטיפול, יטול חלק מן ההכנסה. בגמרא שם אמרו שבקרקעות תיקנו חכמים שיטול שטר כאריס, כדי שיעבד את השדה ולא תבור (שדה שאין מעבדים אותה זמן רב - מתקלקלת). ומזה למד רבינו, שבמקום שאין חשש הפסד כזה - לא תיקנו. ולפיכך בכל אלה, שאין הפסד מצוי בהם - אין מורידים יורש בשטר (מגיד-משנה. ראה ה"ז).

ז. ואין מורידין³² הקרוב לעולם אלא לשדות ולגנות וקרמים וכיוצא בהן, שיהיה בהן כאריס³³, כדי שלא יפסדו ונמצאו בורים ונשמים.

32) מתבאר מהאמור למעלה. (33) מלשונו משמע, שקרוב מקבל רק חלק אריסות מכל הפירות שאכל, ומחזיר לבעלים - כשיבואו - את מותר דמי הפירות. והראב"ד בהשגותיו חולק, ודעתו שכל מה שאכל הוא שלו, ובפירות שלא נקטפו עד שבאו הבעלים - הוא נוטל חלק אריסות (ראה 'טור' שם).

ח. מי שניצא³⁴ לדעת והניח נכסיו, ואין ידוע להיכן הלך ולא מה ארע לו - אין מורידין קרוב לנכסיו; ואם ירד - אין³⁵ מסלקין אותו. ואין בית דין צריכין להטפל בו ולהעמיד לו אפוטרופוס, לא לקרקע ולא למטלטלין, שהרי לדעתו יצא והניח נכסיו³⁶. וכיצד יהיה דין נכסיו זה? מטלטלין - נעמדה ביד זה שהן תחת ידו עד שיבוא זה ויתבע, או עד שימות ויתבעו היורשין.

34) שם לח: "היורד לנכסיו רטושין, מוציאין אותן מידו", ופירושו (שם לט.) "רטושין" היינו שבעליהם יצאו מרצונם, ולא מסרו לשום אדם את הטיפול בנכסיהם. (35) ב'בית יוסף' חו"מ שם, כתב שטעות-סופר נפלה כאן, ויש למחוק את התיבה "אין" (וכן היא הגירסא בכת"י תימן). (36) ללא כל השגחה, ולפיכך אין בית-דין מצווים לשמור עליהם.

ט. והקרקעות: מי שהניחו שכן³⁷ - אין לוקחין ממנו שכר³⁸. ושדה או כרם שהיה בהן אריס - ישארו כמו שהניחו עד שיבוא. ושדה או כרם שהניחם בורים³⁹ - ישארו בורים⁴⁰; שהרי הוא ברצונו אבד ממנו, ואבדה לדעת אין אנו מצווין להחזירה.

37) צ"ל "שוכן" - כת"י תימן. פירוש, אם מי שהוא שוכן בחצירו או בחנותו לפני שיצא לדעתו. (38) אין בית-דין גובה ממנו שכר דירה. (39) בלתי מועבדים. (40) ואף-על-פי שהקרקע ייפסד.

י. שמעו בו⁴¹ שמת - הרי בית דין מוציאין כל המטלטלין ומניחין אותן אצל נאמן על פיהן⁴², ומורידין הקרוב לשדות ולקרמים שיהיה בהן כאריס⁴³ עד שניבא ראיה ברורה שמת או עד שיבוא.

פָּרָק שְׁמִינִי

1) מבאר דין שאין מורידין קטן לנכסים אלה, ולא קרוב לנכסיו קטן.

א. כשמוֹרִידִין² קרוב לנכסיו השבוי או בורח או לנכסיו היוצא לדעת ששמעו בו שמת - לא יורידו קטן³, שמא יפסיד הנכסים. ואין מורידין קרוב לנכסיו קטן, שמא יטען ויאמר: זה חלקי המגיע לי בירשתי. ואפילו קרוב מחמת קרוב אין מורידין. כיצד? היו שני אחים, אחד גדול ואחד קטן, ונשבה הקטן⁴ או ברח - אין מורידין הגדול לתוך שדהו, מפני שהקטן אינו יכול למחות, ושמא יחזיק זה האח, ולאחר שנים יאמר: זה חלקי שהגיע לי בירשתי⁵, ומחמת ירשתי באתי. ואפילו בן אחיו של זה הקטן הנשבה - אין מורידין אותו לנכסיו⁶, שמא יאמר: שמחמת אבי ירשתי חלק זה.

2) בבא-מציעא לט. (3) מימרא של רב הונא, שם: "אין מורידים קטן לנכסיו שבוי, ולא קרוב לנכסיו קטן, ולא קרוב מחמת קרוב לנכסיו קטן". (4) רבינו מפרש מימרא של רב הונא, בקטן שבוי, משום שכל הסוגיא שם עוסקת בשבוי, אולם להלכה גם רבינו מודה שאין מורידים קרוב אפילו לקטן שאינו שבוי, שהרי הנימוק: "שמא יטעון" כוחו יפה גם בלא שבוי (ראה לחס-משנה). (5) והקטן אינו יודע למחות ולהתדיין עמו. (6) בהגהות מיימוניות אות א, כתב: "צריך-עיון מניין לו זה? ובלחם-משנה האריך בזה, והוסיף קושיא: למה לא פירש רבינו קרוב מחמת קרוב, שפירשו בגמרא: "באחי דאימא"? (אחי האם שאינם יורשי אבי הקטן, ואף-על-פי-כן יש אפשרות רחוקה שיוכל לטעון: ירשתי. ראה ה"ב). ונראה לי, שהדין שלפנינו אינו ביאור לקרוב מחמת קרוב, אלא הרחבת המונח "קרוב", שהרי בן אחיו הוא יורש ממש כמו אחיו ועומד במקומו, "ואפילו" שכתב רבינו משמעותו - אף-על-פי שאחיו חי - אין מורידין את בנו, שמא ימות אביו ויאמר בנו זה: מחמת אבי ירשתי. ודין קרוב מחמת קרוב, מבאר רבינו בהלכה הבאה (ראה ביאורנו שם). נפירוש פשוט זה מיישר את ההדורים מבלי להיכנס לפירצה הדחוקה של בעל לחס-משנה].

ב. לעולם אין מורידין קרוב לנכסיו קטן, אפילו קרוב מחמת אחי האם⁷ שאינן ראויין לירש. הרחקה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8) גמרא שם. 9) יורשי אבי הקטן כתבו בשטר, כיצד חלקו ביניהם נכסי המוריש, ומתוך כך בטל החשש שמא יאמרו הקרוב: נכסים אלה שאני מטפל בהם - חלקי הם בירושה. 10) שיטה אחת בגמרא שם אומרת, שלבתיים מורידים קרוב, מפני שהשכנים יודעים שבתים אלה הם רכושו של הקטן, מה-שאי-כן בקרקעות הנמצאים מחוץ לעיר. ובמסקנא שם אמרו, שאין הברל בין בתים לשדות. 11) ובשטר זה ירשמו בדיוק גבולות שדותיו של הקטן. 12) שם. 13) שהוא יורש חלק אמו בנכסי הזקנה (הסכתא). 14) שנינו בגיטין כח. "המביא גט והניחו (את הבעל) חולה או זקן, נותן לה בחזקת שהוא קיים" ואין חוששים שמא מת, ולמה כאן חוששים למיתה? ב'תוספות' שם ד"ה והניחו (וכן כאן ד"ה דילמא) הסבירו: שלנכסי יתומים חששו יותר, ובעגונה הקילו. ועוד: בשבויה יש לחשוש יותר למיתה, משום עינויי שביה. 15) בכל הנכסים. 16) שמא מתו שתי השבויות, והקטן יורש חצי הנכסים, והבת שלא נשבת - חצי. 17) כרבא, שם, בניגוד לדעת אביי, שמוסרים לבת חצי הנכסים, משום שמורידים קרוב לנכסי שבויה (כלמעה פ"ז ה"ה), ומעמידים אפטרופוס למחציתו של הקטן. 18) כיורשה של אמו. 19) שאין אנו יודעים אם היא חיה או לא. 20) לכל השליש. גם כאן נחלקו אביי ורבא, בהתאם לשיטותיהם בדין הקודם בחצי הנכסים. [כתב הרי"ף בהלכותיו (בבבא-מציעא אות שלו): איתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל, מעות (כסף מזומן) קטן, ממנין עליהן אפילו קרוב, דאמרין מעיינינן איניש דמעלי ושאפו נכסיה (נחפש ונמצא איש הגון ונכסיו במצב טוב), ולא פלוג רבנן (ולא חילקו חכמינו) בין רחוק לקרוב וכו'. ופסק הרי"ף כמותו. וכן יש לדיין מלשונו של רבינו לקמן פ"י סוף ה"ו].

~ יום רביעי י"ט אדר-א' ~

פֶּרֶק הַיְשׁוּעָה

1) מבאר דין אחים ששיבחו נכסים שהשבח לאמצע, ודין יורש שהשיבח הנכסים ולבא לו אח ממדינה אחרת, ודין אחד מהאחים שמינהו המלך גבאי או סופר, ודין נושא ונותן בבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו, ודין אחד מן האחים ששטר חוב של אביהם יוצא מתחת ידו ודין נטל מכספי הירושה כסף ללמוד תורה או אומנות, ודין מניח בנים גדולים וקטנים שאין הגדולים מתפרנסים פרנסת הקטנים ולא קטנים ניזונים ממזונות הגדולים, ודין החזרת שושבינות, ודין גדול האחים שלובש מתפוסת הבית, כדי שיהיו דבריו נשמעים.

א. האחיך? שְׁעֵדֶיךָ לֹא חִלְקוּ יִרְשֶׁת אַבְיֶיךָ, אֲלֵא בְּלֶן מִשְׁתַּמְשִׁין בְּיַד בְּמָה שֶׁהֵנִיחַ לָהֶן - הָרִי הֵן פְּשִׁתְפִּין לְכָל דָּבָר. וְכֵן בְּשָׂאָר הַיְיֹרְשִׁין - הָרִי הֵן שְׁתַּפִּין בְּנִכְסֵי מוֹרִישָׁן. וְכֵל שֶׁנֶּשֶׂא וְנָתַן פֶּל אֶחָד מֵהֶן בְּמִמּוֹן זֶה³ - הַשָּׂכָר לְאִמְצָעָא⁴.

2) משנה בבא בתרא קמד. 3) של הירושה. 4) חולקים בשווה. זה נלמד ממעשה של רב ספרא (שם קמד). שנשא

יְתֵרָה הִיא זֹו. וְאָפְלוּ יֵשׁ בֵּינֵיהֶן⁸ שְׁטַר חִלְקָה⁹ בֵּין בְּבָתִּים¹⁰ בֵּין בְּשָׂדוֹת - לֹא יִרְד. וְאָפְלוּ אָמַר: פְּתָבוּ עָלַי שְׁטַר אֲרִיסוֹת¹¹ - לֹא יִרְד; שְׁמָא יֹאכְדוּ הַשְּׁטָרוֹת וְיִנְאָרְכוּ הַיְיָמִים וְיִטְעֶן וְיֹאמַר שְׂזָה חִלְקִי יִרְשָׁה בָּא לֹו (מִחֲמַתָּו או) מִחֲמַת מוֹרִישָׁיו. מַעֲשֶׂה¹² בְּאִשָּׁה אַחַת, שֶׁהָיָה לָהּ שְׁלֹשׁ בָּנוֹת, וְנִשְׁבְּתָה הַזְּקֵנָה הִיא וּבַת אַחַת, וּמָתָה בַת שְׁנַיָה וְהִנִּיחָה בֶן קָטָן¹³; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵיךְ מוֹרִידִין זֹו הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לְנִכְסֵיהָ - שְׁמָא מָתָה הַזְּקֵנָה¹⁴, וְנִמְצָאוּ שְׁלִישׁ נִכְסִים¹⁵ אֵלֶּוּ לְקָטָן, וְאֵיךְ מוֹרִידִין קְרוֹב לְנִכְסֵי קָטָן; וְכֵן אֵיךְ מוֹרִידִין לְזָה הַקָּטָן בְּנִכְסִים - שְׁמָא עֲרִין הַזְּקֵנָה בְּחַיִּים, וְאֵיךְ מוֹרִידִין קָטָן לְנִכְסֵי שְׁבוּי. אֲלֵא בְּיַד עוֹשִׁין? מִתּוֹךְ שְׁצָרֶיהָ לְהַעֲמִיד אֶפְטְרוֹפּוֹס לְחִצֵּי שָׁל קָטָן¹⁶, מַעֲמִידִין אֶפְטְרוֹפּוֹס עַל כָּל נִכְסֵי הַזְּקֵנָה¹⁷. אַחֵר זְמַן שֶׁמַּעוּ שְׁמָתָה הַזְּקֵנָה. אָמְרוּ חֲכָמִים: תִּרְד הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לְשְׁלִישׁ הַנִּכְסִים, שֶׁהוּא חִלְקִי יִרְשָׁתָה; וְיִרְד הַקָּטָן לְשְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חִלְקוֹ מִנִּכְסֵי הַזְּקֵנָה¹⁸; וְהַשְּׁלִישׁ שָׁל בַּת הַשְּׁבוּיָה¹⁹ - מַעֲמִידִין לֹו אֶפְטְרוֹפּוֹס²⁰ מִפְּנֵי חִלְקֵי הַקָּטָן, שְׁמָא מָתָה גַם הַבַּת הַשְּׁבוּיָה, וְיֵשׁ לְזָה הַקָּטָן חִצֵּי הַשְּׁלִישׁ שְׁלָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

7) רבינו מפרש מה שאמרו שם "אחי מאמא", בקרובים מחמת אחי האם, שאינם ראויים לירש את הנכסים שהיו בחזקת אבי הקטן. תמצית שיטתו של רבינו היא: א. כל מי שראוי לירש את נכסי אבי הקטן במקרים מצויים, כגון בני המת, אחיו ובני אחיו - נכנסים בגדר "קרוב", ועיקר התקנה שלא להוריד קרוב, מנומקת: שלא יאמר אני היורש החוקי של אותם הנכסים; ב. "קרוב מחמת קרוב", פירוש, אדם שאין לו אפשרות של ירושת נכסים אלא במקרה רחוק מן המציאות, שאין אנו רגילים לחוש לו בענינים אחרים, ואף-על-פי-כן אין מורידים אותו. וטעמו של דבר, מבאר רבינו: "הרחקה יתירה היא זו" כלומר, מכיון שהוכרחו לתקן שלא להוריד קרוב - לא נכנסו לחלק בין ראוי לירש במקרים מצויים, ובין אינו ראוי אלא במקרים יוצאים מן הכלל, וכללו בתקנה זו כל מי שיש אפשרות כל שהיא - רובת כוז שבודרך כלל אין בית-דין חוששים לה - לטענת ירושה. וכן פירש ב'טור' חו"מ סי' רפה: "קרוב מחמת קרוב", אם יש בו צד שיכול להחזיק בהן משום ירושה. והגבלה זו - אפשרות ירושה - אין להימלט ממנה, שהרי מוכרחים לקבוע גבול מסויים בין קרוב מחמת קרוב ובין רחוק, שאם לא כן הרי כל ישראל קרובים הם, שכולם צאצאי יעקב אבינו (ונראה שגם רש"י מגביל כך תחומי הקרוב מחמת קרוב). ובזה נתבהרה שיטת רבינו ונסתלקו התמיהות. [ומה שהקשה בלחם-משנה בנגוע ל"אחי מאמא" שבדברי רב הונא בעמוד א, ולמה שאמרו שם בעמוד ב ב"אחי דאמא" לא על רבינו תלונתו - שהרי פסק כמסקנת הגמרא שם - אלא על הגמרא שסותרת לכאורה דברי עצמה. ראה מהר"ם שי"ף שיישב סתירה זו בפשטות].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בנות. ורשב"ם שם מוסיף עוד דוגמא: כגון שאמר בעלה: תירש אשתי בין הבנים.

ד. מי שִׁירֵשׁ¹⁵ אֶת אָבִיו, וְהִשְׁבִּית הַנְּכָסִים וְנָטַע וּבָנָה, וְאַחַר כֵּן נִדְעָ שֵׁשׁ לוֹ אַחִין בְּמַדִּינָה אַחֶרֶת: אִם קִטְנִים הֵן - הִשְׁבַּח לְאִמְצָע¹⁶; וְאִם הֵיוּ גְדוּלִים, הוֹאִיל וְלֹא נִדְעָ שֵׁשׁ לוֹ אַחִין - שָׁמַן לוֹ פְּאָרִיס¹⁷. וְכֵן אֵת שְׂרֵד לְנִכְסֵי קִטְן וְהִשְׁבִּית - אֵין שָׁמַן לוֹ פְּאָרִיס, אֲלָא הִשְׁבַּח לְאִמְצָע, שְׁהָרִי לֹא בְרִשׁוֹת יָרַד.

(15) בבא מציעא לט: רמ. (16) ואינו נוטל חלק כאריס בחלק הירושה של אחיו. כרב חסדא שם במעשה של מרי בר איסק. והטעם, משום שאין מורידים קרוב לנכסי קטן אפילו הוא שבו (ראה למעלה פרק ח הלכה א) ולפיכך נידון כיורד שלא ברשות בית דין, שאין לו כלום, ואף על פי שלא ידע שיש לו אחים ולא שייך לומר: מחל לאחיו. (17) נוטל חלק היבול והשבח בחלקם של אחיו, משום שמורידים קרוב לנכסי שבו או בורח מחמת סכנה ומקבל חלק כאריס (ראה למעלה פרק ז הלכה ד) ואחים אלה שיצאו למדינה רחוקה לפני שמת המוריש - בית דין מטפלים בנכסיהם כמו בנכסי שבו, שהרי אינם בגדר יוצא לדעת שהשאירו נכסיהם מבלי לדאוג לטיפול בהם (ראה שם הלכה ח) ולפיכך דנים אותו ברשות בית דין. וכל זה כשלא ידע שיש לו אחים, אבל כשידע אנו אומרים: מכיוון שלא התנה בפני עדים שלטובת עצמו הוא משקיע כסף או טורח רב, מתקבל על הדעת שמחל. כל הדינים שבהלכה זו הם בשיטת הרי"ף בהלכותיו כאן. [בהשגות הראב"ד כתוב: "ואם ידע מה בכך, הלא מורידין קרוב לנכסי שבו קטן אלא אם כן יצא לדעת ולא ציווה דהיינו רטושין". ברור, שטעות סופר כאן, במקום "קטן" צריך להיות "גדול"].

ה. אֶחָד מִן הָאֲחִין¹⁸ שֶׁלָקַח מְעוֹת וְעָשָׂה בָהֶן סְחוּרָה, אִם הָיָה תַלְמִיד חֶכֶם גְּדוֹל שְׁאִינוּ מַנִּיחַ תּוֹרָתוֹ שְׁעָה אַחַת - הָרִי הַשְּׂכָר שֶׁלוֹ¹⁹; שְׁאֵין זֶה מַנִּיחַ תּוֹרָתוֹ וּמְתַעֲסֵק לְצַרְךָ אָחִיו²⁰.

(18) מעשה ברב ספרא (בבא בתרא קמד. ראה למעלה הלכה א בהערות). (19) משמע שכל השכר שלו. והרמב"ן הובא במגיד משנה כאן כתב, שרב ספרא לקח חלקו וגם שכר טירחתו בחלק אחיו כפי מנהג המדינה. [בנימוקי יוסף כאן כתב, שעכשיו אין לנו תלמידי חכמים כרב ספרא וכולם נידונים לעניין זה כאנשים פשוטים. ובבית יוסף חושן משפט סימן רפז מביא שיטת הנימוקי יוסף ואומר: "ואין דבריו נראים לי כלל" (ראה דרכי משה שם). (20) לצורך עצמו מוטל עליו לטרוח כמו שאמרו: יפה תורה עם דרך ארץ (סמ"ע שם סעיף קטן יג) אבל לא לצורך אחרים, והרי זה כאילו התנה לצורך עצמו הוא עושה. מכאן יש ללמוד שעיסקא נידונית כטירחה רבה בגופו ממש, שהרי דעת רבינו, שהתנאי מועיל רק בהשקיע כספו או טירחה בגופו ממש (כמו שביארנו למעלה הלכה ב). ואין לומר, שרב ספרא השקיע כסף משלו, שהרי אמרו שם בפירושו: "שבק

ונתן בממון של ירושה משותפת, ובאו הירשים האחרים ותבעו חלקם ופסק רבא, שאדם גדול כרב ספרא שביטל תלמוד תורה והקדיש זמן וטירחה, בוודאי לצרכי פרנסה נחוצים עשה זאת וכאילו התנה בפירוש, שלעצמו הוא עושה, ותנאי כזה מועיל כמבואר במשנתנו. ומכאן, שבאדם שאינו מסוגו של רב ספרא - השכר לא מציע ואינו יכול לטעון: אני טרחתי והרווחתי - ובשבילי טרחתי, שאנו אומרים שהמשיב מחל לירשים האחרים את טירחתו.

ב. הֵיוּ הַיּוֹרְשִׁין גְּדוּלִים וְקִטְנִים, וְהִשְׁבִּיחוּ הַגְּדוּלִים אֶת הַנְּכָסִים - הִשְׁבִּיחוּ לְאִמְצָע. אֲמָרוּ: רְאוּ מַה שֶׁהֵנִיחַ לָנוּ אָבֵא, וְהָרִי אָנוּ עוֹשִׂין וְאוֹכְלִין⁸ - הִשְׁבַּח שֶׁל מְשִׁיב⁹. וְהוּא¹⁰ שִׁיחָה הִשְׁבַּח מִחַמַּת הוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא הַמְּשִׁיבִים; אֲבָל שִׁבְחוּ נְכָסִים מִחַמַּת עֲצָמָן¹¹ - הִשְׁבַּח לְאִמְצָע.

(5) משנה שם קמג: וכביאורו של רבא בגמרא. (6) והקטנים אינם יכולים להשביח. (7) הגדולים לקטנים לפני שהשביחו. (8) נוטלים את השבח. רשב"ם במשנתנו מבאר, שאפילו לא אמרו בפני בית דין אלא בפני עדים - מועיל התנאי. ובמגיד משנה כאן כתב, שכן משמע גם מלשונו של רבינו, שהרי לא התנה שהאמירה צריכה להיות בפני בית דין. [בירושלמי בבא בתרא פרק ט הלכה ג אמר רבי לא (שם תנא או אמורא): אם אמרו בפני בית דין. וכן כתבו בתוספות בבבלי בשם תוספתא (ראה הגהות הב"ח שם). ויש לתמוה על הרשב"ם והרב המגיד שלא הביאו כלל את דברי הירושלמי. והרא"ש (פרק ט סימן ט) מחלק בין גדולים לקטנים: בקטנים - צריך שיאמרו בפני בית דין, שמא יטרחו בית דין וימצאו אדם שישביח גם בשבילם. אבל בגדולים מספיק תנאי בפני עדים. (9) מפני שהאחרים, שאינם משתתפים בהשבחה, מוחלים. ומה שאמרו (בבבא מציעא כב:): "קטנים אינם בני מחילה" היינו במקום שמפסידים. אבל כאן אינם מפסידים כלום, שהרי אינם יכולים להשביח (תוספות שם דיבור המתחיל ואם. וכן כתב הרא"ש שם). (10) בתנאי. (11) כגון שעלה נהר על גדותיו והציף שדות והעלה עליהן אדמה שמינה או זבל.

ג. וְכֵן¹² אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֵת הָיָה הַיּוֹרְשֵׁת בְּכָלֵל אַחִיוֹתֶיהָ¹³ אוּ בְּכָלֵל בְּנוֹת דּוּדֶיהָ¹⁴, וְהִשְׁבִּיחָה הַנְּכָסִים - הִשְׁבַּח לְאִמְצָע. וְאִם אֲמָרָה: רְאוּ מַה שֶׁהֵנִיחַ לִי בְּעָלִי, וְהָרִינִי עוֹשָׂה וְאוֹכְלָת, הִשְׁבִּית הַנְּכָסִים מִחַמַּת הוֹצָאָה - הָרִי הִשְׁבַּח שְׁלָה.

(12) במשנתנו: "וכן האשה שהשביחה וכו'" וביארו בגמרא (שם קמד.) שהמדובר באשה יורשת. ורבינו הוסיף דוגמאות. (13) כגון ראובן נשא בת שמעון אחיו ומת ראובן בלי בנים ושמעון מת והניח עוד בנות והן קטנות, הרי אלמנתו של ראובן ואחותיה יורשות את בעלה מכוח אביהן, שהיה יורשו אילמלי היה בחיים. (14) כגון, שהיו לראובן ושמעון עוד אח, או אחים שהם דודיה ומתו והניחו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשמואל בדיני ממונות, פסק רבינו כאן כרב, משום ששנינו כמותו בברייתא (שם): (32) רב אמר סתם: "עליו להביא ראייה" ופירש רבה (שם): כוונתו, שעליו להביא ראייה שיש לו כסף משלו שאינו מנכסי הירושה, ורב ששת פירש שצריך להביא שטר מקויים בבית דין וסומכים אנו על בית דין שבוודאי בדק את כל הפרטים הנוגעים לתוכן השטר - ונמצאו נכונים. ופסק רבינו כרבה. (33) ברייתא שם. (34) נשואה. (35) לא התכוון לומר שעליה להביא ראייה שאותם השטרות נפלו לה לירושה, אלא מספיקה ראייה שנפלה לה ירושה בכסום מספיק לקניית העבדים ולהלוואות הרשומות בשטרות - כמו באחד מן האחים. בגמרא שם משמע שהברייתא מדברת באשה אלמנה המטפלת בנכסי יתומים. ורבינו משמיענו שגם בנשואה בנכסי בעלה הדין כן. ונראה מדברי הגמרא שם שלא כל שכן הוא מנכסי יתומים. [בפרק כ"ב מהלכות אישות הלכה ל כתב רבינו שהאשה נאמנת לומר במתנה נתנו לי, ובמגיד משנה שם מוסר מקור הדין בירושלמי כתובות פרק ו. ואין בזה ניגוד לדין שלפנינו, משום שהמדובר שם כשאנינה נושאת ונותנת בתוך הבית]. (36) ואין אנו אומרים, מכיוון שבית דין נותן בה אימון ומוסר לידיה נכסי יתומים והרי היא מתגאה בזה - יש להניח שלא תנצל את האימון לרעת היתומים ולפיכך, נאמין לה בלי ראייה. (37) נכסים שהכניסה לבעלה מבית אביה והם חוזרים לידיה אחר מות בעלה. (38) שם.

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאֲחִים וּבְאֵלֵּמְנָה שְׁאִין חֲלוּקִין בְּעֵסְתָּן³⁹; אֲבָל אִם הָיוּ חֲלוּקִין בְּעֵסְתָּן⁴⁰ - שְׁמָא מְעֵסְתוּ קִמְי⁴¹, וְעַל הָאֲחִין לְהִבִּיא רְאִייה⁴² שְׁחֵן מְשָׁל אֲמַצְע⁴³. וְכֵן אִם מֵת זֶה⁴⁴ הַנּוֹתֵן וְהַנּוֹשֵׂא בְּתוֹךְ הַבֵּית - עַל הָאֲחִין לְהִבִּיא רְאִייה, אִף עַל פִּי שְׁלֵא הָיוּ חֲלוּקִין בְּעֵסְתָּן.

(39) אינם חלוקים בשום דבר ואפילו מזונותיהם אוכלים ביחד. (40) כל אחד נוטל לצורך פרנסתו מהירושה המשותפת ומנהל משק בית בפני עצמו. (41) צמצם הוצאות משק הבית שלו וחסך סכום זה. (42) מימרא של רב חסדא שם. (43) מנכסים המשותפים. (44) שם עמוד א אמר שמואל: "מודה לי אבא (רב) שאם מת - על האחין להביא ראייה", וטעמו, שאין היתומים יכולים להביא ראייה משום שאינם בקיאים בעיסקי אביהם. אבל על האח מטילים להביא ראייה ואם אינו מביא - יפסיד (רשב"ם שם). בגמרא שם הקשו על דברי שמואל וסיימו "קשיא" (הקושיא נשארה בתוקפה), ואף על פי כן פסק רבינו חננאל (וכן רבינו כאן) כמותו, וביאר: "נִקְטִינָן מְרֻבּוּתֵי ז"ל כִּל הִיכָא דַּאֲמַרָה גַּמְרָא: תִּיּוּבְתָא דַּפְלוּנִי - תִּיּוּבְתָא, בַּטְלוּ דְּבְרֵי מִי שְׁהַתִּיּוּבְתָא עֲלֵיו לְגַמְרִי, אֲבָל הִיכָא דַּעֲלַתָּה בְּקוּשִׂיא, כִּי הָךְ דְּשִׁמוּאֵל, לֹא בַטְלוּ דְּבְרֵיו דַּאֲמַרִּינָן לֹא הוּא בְּרִירָא לְהוֹן דְּבַטְלָה שְׁמוּעָה זֹו לְגַמְרִי, אֲלֵא דְלֹא אִישְׁתַּח פִּירוּקָא בְּהַאי שְׁעָתָא" [=כשמימיים בגמרא "תיובתא דפלוני תיובתא" הכוונה בטלו דבריו, אבל כשמימיים "קשיא" הכוונה - לא מצאנו לפי שעה תירוץ לקושיא זו.

אבוה זוזי שקלינהו עבד בהו עיסקא (הניח אביו זוזים, לקחם ועשה בהם עסק), ולא מצאנו בדברי הפוסקים שהמדובר בהשקעות כסף.

ו. אֶחָד מִן הָאֲחִין²¹ שְׁמַנְהוּ הַמְלָךְ גְּבַאי²² או סוֹפֵר שְׁמַכְנִיס וּמוֹצִיא בְּמִמּוֹן הַמְלָךְ²³, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה מְעַבְרַת הַמְלָכִים: אִם מִחֶמֶת אֲבִיָּהּ מְנָהוּ, כְּגוֹן שְׁהָיָה אֲבִיָּהּ יָדוּעַ בְּדָבָר זֶה, וְאֲמַר²⁴: נְעַמִּיד תַּחְתָּיו בְּנֵי כְּדֵי לְעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם הַיְתוּמִים - הַפָּרֶס שְׁיִטֵּל וְכָל הַשְּׂכָר שְׁיִשְׁתַּכֵּר בְּעַבְדָּה לְכָל הָאֲחִין. וְאֶפְלוּ הָיָה חֶכֶם בְּיוֹתֵר וְרָאִי לְמַנּוֹת²⁵. וְאִם מִחֶמֶת עֲצָמוּ מְנָהוּ - הָרִי זֶה לְעֲצָמוּ²⁶.

(21) ברייתא שם קמד: המדובר באחים שלא חילקו (בית יוסף שם סימן קעז בבדק הבית). וכן משמע מלשון המשנה: "האחין השותפין". (22) גובה מסים. (23) ומקבל שכר קצוב או חלק מסויים מההכנסות. (24) המלך או שריו. (25) בזכות עצמו. (26) אפילו אם האב שימש גם כן בתפקיד זה, מכיוון שלא בזכות האב נתמנה. [במשנה שם כתוב: "האחין השותפין שנפל אחד מהם לאומנות". ופירושו בגמרא שם: "האי אומנות - לאומנות המלך". ומפירוש זה למד הר"י מיגאש (מובא בטור שם סימן קעז) שבמינוי לאומנות פרטית - הכול לעצמו. ובשם רבינו יונה מובא שם, שאפילו לאומנות המלך נוטל לעצמו רק שכרו כפועל, והשאר חולקים.

ז. אֶחָד מִן הָאֲחִין²⁷ שְׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ הַבֵּית²⁸, וְקָנָה עֲבָדִים בְּשָׂמוּ לְבַדוֹ²⁹, הַלְוָה לְאֲחֵרִים וְהָיָה שֹׁטֵר הַחֹב בְּשָׂמוּ לְבַדוֹ, וְאָמַר: מְעוֹת אֵלוּ שְׁהַלְוִיתִי או שְׁקַנְיִתִי בְּהֵן עֲבָדִים אֵלוּ שְׁלִי לְבַדֵּי הֵן, שְׁנַפְלוּ לִי מִבֵּית אָבִי אֲמִי³⁰, או מְצִיאָה מְצֵאתִי, או מִתְּנָה נִתְּנָה לִי - עֲלֵיו לְהִבִּיא רְאִייה³¹ שְׁנַפְלָה לוֹ יִרְשָׁה אַחֶרֶת, או מְצָא מְצִיאָה, או זָכָה בְּמִתְּנָה³². וְכֵן³³ הָאֲשֵׁה³⁴ שְׁהָיָה נוֹשֵׂאת וְנוֹתֵנת בְּתוֹךְ הַבֵּית, וְהָיוּ אוֹנוֹת, שְׁהֵן שֹׁטְרֵי מִמְכָר עֲבָדִים וְשֹׁטְרֵי חוֹבוֹת, יוֹצְאוֹת עַל שְׁמָה, וְאֲמַרָה: שְׁלִי הֵן, שְׁנַפְלוּ לִי מִבֵּית אָבוֹתִי - עֲלֵיהֶן לְהִבִּיא רְאִייה שְׁנַפְלוּ לָהּ לִירְשָׁה³⁵. וְכֵן אֵלֵּמְנָה שְׁהָיָה נוֹשֵׂאת וְנוֹתֵנת בְּנַכְסֵי יְתוּמִים, וְהָיוּ אוֹנוֹת וְשֹׁטְרוֹת יוֹצְאוֹת עַל שְׁמָה, וְאֲמַרָה: מִירְשָׁה נְפְלוּ לִי, או מְצִיאָה מְצֵאתִי, או מִתְּנָה נִתְּנָה לִי - עֲלֵיהֶן לְהִבִּיא רְאִייה³⁶. וְאִם יֵשׁ לָהּ נְדוּנָא³⁷, וְאֲמַרָה: מְנַדְוִנְתִּי לְקַחְתִּי - נֶאֱמַנָת. אֲבָל אִם אֵין לָהּ נְדוּנָא וְלֹא הִבִּיאָה רְאִייה³⁸ - הָרִי הַכֹּל בְּחֻזְקַת הַיֹּרְשִׁין.

(27) מחלוקת רב ושמואל שם נב. (28) היה מנהל כל ענייני נכסי הירושה המשותפים. (29) בשטר הקניין כתוב שמו בלבד ואין בו רמז שנקנו בכספי הירושה. (30) והיורשים האחרים הם אחיו מן האב ולא מן האם, ואין להם חלק באותן המעות. (31) כרב. אף על פי שבכל מקום הלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

56) הקטנים יכולים לעכב שהגדולים לא יתלבשו ויתכסו מנכסים המשותפים, משום שמלבושי גדולים יקרים יותר משל קטנים מאותו הסוג עצמו. 57) דרכם של קטנים לאכול יותר מגדולים. 58) וכל אחד מוציא מחלקו כמה שהוא רוצה. 59) נשים, והוציאו לצרכי חופה וכדומה מנכסי הירושה לפני החלוקה. 60) מנכסי הירושה המשותפים. 61) בחיי האב. 62) שהרי זה מתנה מחיים.

יג. הַשִּׂיא הָאֵבֶב⁶³ אֶת בְּנוֹ וְעֵשָׂה לוֹ מִשְׁתָּה, וְהִיתָה הַהוּצָאָה מִשָּׁל אָב, וְנִשְׁתַּלְּחָה שׁוֹשְׁבֵינֹת⁶⁴ לְזֶה הַבֶּן בְּחַיֵּי הָאֵבֶב⁶⁵, פְּשִׂיא חוּזְרֹת⁶⁶ לְאַחַר מִיתַת הָאֵבֶב - חוּזְרֹת לְאִמָּצֵעַ⁶⁷. אָבֵל הוּצִיא הַבֶּן בְּמִשְׁתָּה מִשָּׁלוֹ⁶⁸ - אֵינָה חוּזְרֹת אֶלָּא מִחֶלֶק הַבֶּן שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ בְּלִבָּד⁶⁹.

63) משנה וברייתא שם קמד: 64) "מנהג פשוט ברוב המדינות, שבזמן שיישא אדם אשה משלחין לו ריעיו ומידועי מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו ובאים אותם הריעים והמידועים ששלחו לו, ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן - הכל כמנהג המדינה, ואלו המעות שמשלחין נקראין שושבינות" (לשון רבינו בפרק א מהלכות זכייה ומתנה הלכה א). ובהלכה ב שם מבואר, שהמקבל את השושבינות מחוייב להחזירה לשולח כשישא אשה (ראה שם פרטי דין שושבינות). 65) ומובן, שהאב לקח לעצמו את המעות, משום שהוא הוציא משלו לצרכי סעודות הנישואין. 66) כשהשולח נשא אשה ויש להחזיר לו שושבינות. 67) כל האחים משתתפים בהוצאה זו, משום שעל האב מוטל היה להחזיר, וכל בניו מתחלקים בשווה בזכויותיו ובחובותיו. 68) ולקח הוא השושבינות לצרכי ההוצאות. 69) שחובת החזרה מוטלת עליו. זה הכלל: מי שקיבל השושבינות צריך להחזיר שושבינות לשולח כשישא אשה.

יד. הָאֵבֶב שֶׁשָּׁלַח⁷⁰ שׁוֹשְׁבֵינֹת בְּשֵׁם אֶחָד מִבְּנָיו, כְּשֶׁתְּחֹזֵר הַשׁוֹשְׁבֵינֹת⁷¹ לְאוֹתוֹ הַבֶּן - הַרִי הִיא שְׁלוֹ⁷². אָבֵל אִם שָׁלְחָה הָאֵבֶב בְּשֵׁם בְּנוֹ סָתֵם, כְּשֶׁתְּחֹזֵר - תְּחֹזֵר לְאִמָּצֵעַ⁷³. וְאֵין זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ חֵיב לְהַחְזִירָה⁷⁴ עַד שִׁישְׁמְחוּ עִמּוֹ הַבָּנִים כֻּלָּן; שֶׁהֲרִי כֻּלָּן שׁוֹשְׁבֵינֵין, שְׁבִשֵׁם כֻּלָּן נִשְׁתַּלְּחָה. לְפִיכֶן, אִם שָׁמַח בְּמִקְצָתוֹ⁷⁵ - מִחְזִיר חֶלֶק זֶה שֶׁשָּׁמַח עִמּוֹ בְּלִבָּד, וְהֲרִי הוּא לְאִמָּצֵעַ.

70) שם. 71) אחר מיתת האב. 72) שעל מנת כן שלח האב השושבינות בשמו. 73) כולם שותפים בשושבינות, וכל מה שיתקבל כתוצאה מהשושבינות שנשלחה - יחלקו בשווה. 74) אם נשאו מקצתם, איננו חייב להחזיר חלקם. [אפשר גם לפרש באופן אחר: אינו חייב להחזיר כל השושבינות אלא החלק המגיע על פי החשבון לאלה שנשאו]. 75) מקצת האחים והוא השתתף בשמחת נישואיהם.

טו. גְּדוּל הָאֶחָיִין⁷⁶ שֶׁהִיא לֹבֵשׁ וּמִתְפַּסָּה מִלְּבוּשֵׁין

ט. אֶחָד מִן הָאֶחָיִין⁴⁵ שֶׁשָּׁטַר חוֹב⁴⁶ יוּצָא מִתַּחַת יָדוֹ⁴⁷ - עָלָיו לְהִבִּיא רְאִיָּה שְׁאָבִיו נָתַן לוֹ בְּכַתִּיבָה⁴⁸ וּמְסִירָה⁴⁹, אוּ שְׁעָרָה לוֹ בּוֹ פְּשִׂיאָה שְׁכִיב מְרַע; וְאִם לֹא הִבִּיא רְאִיָּה - הַרִי הוּא לְאִמָּצֵעַ.

45) ברייתא שם קעג. 46) של אביהם שהלווה כסף לפלוני. 47) וטוען - אבא נתנו לי במתנה. 48) שכתב לו שטר מתנה על שטר חוב זה. 49) ומסר לו את השטר. בקידושין מז: נחלקו רבי וחכמים בדין הקנאת שטר; רבי אומר: אותיות (שטר שאינו ממון בעין אלא אותיות) ניקנות במסירה וחכמים מצריכים כתיבה ומסירה. ופסק רבינו כחכמים.

י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵⁰? בְּאֶחָיִין, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן שׁוֹמְטִין⁵¹ זֶה מִזֶּה; אָבֵל אַחַר שֶׁשָּׁעַן שְׁנָתָן לוֹ אוּ שֶׁקָּנְהוּ מִבְּעָלָיו - גּוֹבָה בּוֹ⁵², וְאֵינוֹ צָרִיף לְהִבִּיא רְאִיָּה.

50) בגמרא בבא בתרא שם נחלקו אב"י ורבא באדם אחר (לא אח בין אחים) שהוציא שטר חוב שכתוב בו מלווה אחר, והוא טוען שקנה אותו מהמלווה, אב"י אומר - צריך להביא ראייה ורבא אומר - אינו צריך ופסק רבינו כרבא. 51) מורים היתר לעצמם לקחת מן הירושה המשותפת שלא מדעת אחיהם (נימוקו של רבא שם). 52) בהלכות מכירה (שם) כתב רבינו, שנאמנותו מצומצמת לגבי המלווה שאינו צריך להחזיר לו את השטר, משום שהוא מוחזק בו, אבל הלווה יכול לטעון: אינך בעל הדברים שלי, הבא ראייה שקנית את השטר בכתיבה ומסירה ואשלם לך וכן היא שיטת רבו הר"י מיגאש.

יא. אֶחָד מִן הָאֶחָיִין⁵³ שֶׁנָּטַל מֵאֲחֵים זֶזוּ לְלַמַּד תּוֹרָה אוּ לְלַמַּד אֲמָנוֹת - יְכוּלִין הָאֶחָיִין לֹאמַר לוֹ: אִם אֵין אַתָּה אֶצְלָנוּ, אֵין לָךְ מְזוֹנוֹת אֶלָּא לְפִי בְּרַפְת הַבֵּית⁵⁴; שְׂאֵין הוּצָאת מְזוֹנוֹת הָאֶחָד לְבִדּוֹ כְּהוּצָאת מְזוֹנוֹתָיו בֵּין רַבִּים.

53) ברייתא וגמרא שם קמד: 54) לפי חשבון הוצאות המזונות שכסולנו בבית אחד וניזונים על שולחן אחד, שמזונות משותפים של כמה אנשים עולים פחות מסיכום הוצאות מזונותיהם כשכל אחד ואחד מתפרנס בנפרד (על פי פירושו של רבינו גרשום. ראה תוספות שם דיבור המתחיל ברכת).

יב. מִי שֶׁמָּת⁵⁵ וְהֵנִיחַ בָּנִים גְּדוּלִים וְקִטְנִים - אֵין הַגְּדוּלִים מִתְּפָרְנִסִים⁵⁶ פְּרִנְסַת הַקְּטָנִים, וְלֹא הַקְּטָנִים נִזְוָנִים מְזוֹנוֹת הַגְּדוּלִים⁵⁷, אֶלָּא חוֹלְקִים בְּשִׁנְהוּ⁵⁸. וְשְׂאוֹ⁵⁹ גְּדוּלִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיהֶן - יִשְׂאוּ הַקְּטָנִים כֻּלָּן מִכָּל הַנְּכָסִים, וְאַחַר כֵּן יִחְלְקוּ. וְשְׂאוֹ הַגְּדוּלִים בְּחַיֵּי אָבִיהֶן, וְאֲמָרוּ הַקְּטָנִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיהֶן: הַרִי אָנוּ נוֹשְׂאִין⁶⁰ כְּדָרְךָ שֶׁנִּשְׂאָתֶם אִתָּם⁶¹ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן, אֶלָּא מֵה שְׁנָתָן⁶² לָהֶם אָבִיהֶם - נָתַן.

55) משנה שם קלט. כפי שנתפרשה בגמרא שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַבֵּית¹¹ - אֵין שְׁמִין. וְכֵן מָה שֶׁעַל נְשׁוֹתֵיהֶן, שֶׁכָּבַר זְכוּ בְּהֵן לַעֲצֻמָּן¹². בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּבִגְדֵי הַלְּ; אֲבָל בְּבִגְדֵי שָׁבֶת וּמוֹעֵד - שְׁמִין מָה שֶׁעַלֵּיהֶן¹³.

9) מימרא של עולא, בבא-קמא יא: (10) הבגדים שהם לובשים, וקנו אותם מנכסי הירושה לפני החלוקה. (11) מרכוש הבית המשותף. וטעמו של דבר, שהאחים מוחלים זה לזה כדי למנוע מהנשים והילדים להתבזות ולבוא לבית-דין לצורך השומא. (12) בתוקף המחילה. (13) ר"ף בבא-קמא שם, ומסר מקורו בירושלמי (קידושין פ"א ה"ד).

ד. מִי שֶׁהֵנִיחַ¹⁴ יְתוּמִים, מְקַצֵּן גְּדוּלִים וּמְקַצֵּן קִטְנִים¹⁵, וְרָצוּ לְחַלֵּק בְּנִכְסֵי אֲבֵיהֶן פְּדֵי שְׂיִטְלוּ הַגְּדוּלִים חֶלְקֵן - מֵעֵמִידִין בֵּית דִּין אֲפוּטְרוּפוֹס לְקִטְנִים, וּבֹרֵר לָהֶן הַחֶלֶק הַיְפֵה. וְאִם הִגְדִּילוּ - אֵינָן יְכוּלִין לְמַחֲוֹת¹⁶, שֶׁהָרִי עַל פִּי בֵּית דִּין חֶלְקוֹ לָהֶם¹⁷. וְאִם טָעוּ בֵּית דִּין בְּשׂוּמָא וּפְחָתוּ שְׁתוּת¹⁸ - יְכוּלִין לְמַחֲוֹת¹⁹, וְחוֹלְקִין חֶלְקָה אַחֲרַת אַחַר שֶׁהִגְדִּילוּ.

14) קידושין מב. (15) בגמרא כתוב סתם: "יתומים שבאו לחלוק". ורבינו מבאר, שמדובר בגדולים וקטנים, שאם כולם גדולים הרי אין בית-דין נזקקים להם כלל, ואם כולם קטנים - חלוקה למה? הלא גם אחר החלוקה יימסרו לידי אפוטרופוס. (16) כרב נחמן, שם. (17) מלשונו זה, מדייק המגיד-משנה שאפוטרופוס אינו רשאי לחלוק על דעת עצמו, אלא על-פי בית-דין. (18) הקטנים קיבלו פחות אחד משה מהמגיע להם. (19) שנינו בכתובות צט: שום היתומים שפיחתו שתות או הותירו שתות - מכרן בטל (ראה פ"ג מהל' מכירה ה"י).

ה. מִי שְׁמַת וְהֵנִיחַ יוֹרְשֵׁין גְּדוּלִים וְקִטְנִים - צָרִיךְ לְמַנּוֹת אֲפוּטְרוּפוֹס²⁰ שִׁיְהִיָּה מְתַעֲסָק בְּחֶלֶק הַקָּטָן²¹ עַד שֶׁיִּגְדִּיל. וְאִם לֹא מָנָה - חַיְבִין בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד לָהֶן אֲפוּטְרוּפוֹס עַד שֶׁיִּגְדִּילוּ; שְׁבִית דִּין הוּא אֲבֵיהֶן שֶׁל יְתוּמִים.

20) כלומר, אדם המצווה מחמת חוליו הקשה, צריך למנות אפוטרופוס. מקור הדברים במשנה, גיטין נב. (21) הראב"ד בהשגותיו מוסיף: "והוא שחלק להם בחייו, שאם לא חלק - יניח הכול ביד הגדולים והם ישיבו לאמצע וטוב להם". ונראה שגם דעת רבינו כן, שאם הגדולים מסכימים להאריך את השותפות עד שיגדלו הקטנים, ונראה לבית-דין שהגדולים ישיבו את הנכסים - מניחים את חלק הקטנים בידיהם, כדי שיהנו מן השבח, כמבואר למעלה פ"ט ה"ב (מגיד-משנה). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ט ה"ב) "אין הגדולים מתפרנסים וכו' חולקין בשווה", לא התכוון לחלוקת כל הנכסים, אלא לעשות חשבון כמה הוציאו אלה וכמה אלה, וישלימו אלה לאלה.

ו. צָנָה הַמּוֹרִישׁ²² וְאָמַר: יִנְתֵּן חֶלֶק הַקָּטָן לְקָטָן,

נָאִים, אִם יֵשׁ לְאָחִים הַנָּאָה מִמֶּנּוּ פְּדֵי שְׂיֵהוּ דְבָרָיו וְנִשְׁמָעִין - הָרִי זֶה לּוֹבֵשׁ מִתְּפִיסַת הַבֵּית²⁷.

76) מימרא של רבא, שם קלט. (77) מכספי הירושה המשותפים.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) מבאר דין אחים שחלקו ובהם אח ממדינת הים, ודין המצווה תנו דקל לפלוני וחלקי הירושה ולא נתנו, שבטלה החלוקה, ודין אחים שחלקו מה שעליהם, ודין מינוי אפוטרופוס ליתומים קטנים.

א. שְׁנֵי אָחִים² שֶׁחֶלְקוּ, וְכֹּא לָהֶן אַח מִמְּדִינַת הַיָּם³, וְכֵן שְׁלֹשָׁה אָחִין שֶׁחֶלְקוּ, וְכֹּא בְּעַל חוּב וְנִטְל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן⁴, אֲפֹלוּ נִטְל זֶה קֶרֶקַע וְזֶה כֶּסֶפִים⁵ - בְּטֵלָה מִתְּלַת⁶, וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַשָּׂאָר בְּשִׁוְהָ⁷.

2) מחלוקת רב ושמואל בבבא-בתרא קו: (3) שלא היה ידוע להם בשעה שחלקו. (4) שאביהם עשה שדה זו אפותיקי לבעל-חוב. שאם לא כן, אין בעל-חוב יכול לגבות כל חובו מאחד מן הירושים בלבד, אלא נוטל מכל אחד כפי חלקו בירושה ('טור' חו"מ סי' קעה. ובסמ"ע שם סק"ה מבאר שני מקרים אחרים, שמזכים את בעל החוב לגבות כל חובו מיורש אחד: א. כשכל חובו אינו גדול יותר מדמי שדה אחת (כדי זריעת תשעה קבים תבואה. ראה הלכות שכנים פ"א ה"ד) במקרה כזה אין מכריחים אותו ליטול חצי שדה מזה וחצי שדה מזה, כמו שאין מכריחים שותפים לחלק שטח קרקע קטן; ב. כשחלקו של השני הוא במקום אחר, יכול בעל החוב לומר אינני רוצה בשתי שדות מרוחקות זו מזו. ראה סמ"ע סי' קז ס"ק כא). (5) בבא-קמא ט. (6) כרב, משום שבמסקנא (ב"ב שם) אמרו: והלכתא: בטלה מחלוקת, וכאילו לא חלקו כלל. (7) מחלקים הנכסים לשלושה חלקים, ומטילים גורל ביניהם. [בלקח אחד קרקע והשני כספים, אמרו בבבא-קמא שם בלשון אחרון, שאם גבה קרקע יכול בעל הכספים לטעון: אני נטלתי כספים וקיבלתי עלי אחריות של גניבה, וכנגד זה קיבלת עליך אחריות של גביית חובות - אם יהיו כאלה, מהקרקעות שירשת. ורבינו כאן פסק כלשון ראשון. ונטה כאן מדרכו בכל מקום לפסוק כלשון אחרון, משום שהסוגיא שם עוסקת בכיבור דברי רבי אסי, ואפשר שזה נאמר רק לפי שיטתו בבבא-בתרא (שם) שלא בטלה מחלוקת לגמרי. אבל לפי דעת רב, שנפסקה הלכה כמותו, אין הבדל בין קרקע וקרקע לבין קרקע וכספים].

ב. מִי שֶׁצָנָה⁸ בְּשַׁעַת מִיתוֹ שִׁיתֵּנוּ לְפִלוֹנִי דְקָל אוּ שְׂדָה מְנֻכְסִיו, וְחֶלְקוֹ הָאֲחִין וְלֹא נָתַנוּ לְפִלוֹנִי כְּלוּם - הָרִי הַמִּתְּלַת בְּטֵלָה. וְכִיצַד עוֹשִׂין? נוֹתְנִין מָה שֶׁצָנָה מוֹרִישׁוֹ, וְאַחַר כֵּן חוֹזְרִין וְחוֹלְקִין בְּתַחֲלָה.

(8) כתובות קט:

ג. הָאֲחִין שֶׁחֶלְקוּ⁹ - שְׁמִין לָהֶן מָה שֶׁעַלֵּיהֶן¹⁰; אֲבָל מָה שֶׁעַל בְּנֵיהֶן וּבְנֹתֵיהֶן, שֶׁקָּנּוּ לָהֶן מִתְּפִיסַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מנכסי יתומים, וסירב רב נחמן לסלקו, שמא מציאה מצא ונתעשר, ואמר: הביאו ראיה שהוא מפסיד את הנכסים ואסלקו. חלקו עליו דבי רב שילא, ואמרו: אין מסלקים אותו אפילו אם הוא מפסיד. וסובר רבינו שמחלוקת זו אינה אלא במינהו אבי יתומים, שהרי אין זה מתקבל על הדעת שדבי רב שילא יאמרו, שאין בית-דין מסלקים אפוטרופוס שהם עצמם מינוהו בטעות, שחשבו שהוא אדם הגון (ראה ההלכה הקודמת), ונתברר שהוא מפסיד נכסי יתומים. ומזה יוצא שהנידון לפני רב נחמן היה במינהו אבי יתומים, וכשאמר רב נחמן: "שמא מציאה מצא", לא אמר במינהו בית-דין, משום שמציאה היא דבר רחוק קצת מן המציאות, ובית-דין צריכים לשמור על נכסי יתומים ולא להשאירם ביד חשוד, ולפיכך מסלקים אותו אף-על-פי שאין עדות ברורה שמפסיד הנכסים. ובמינהו אבי יתומים אין לסלקו אלא בראיה ברורה שהוא מועל או מפסיד הנכסים (מגיד-משנה), ופסק רבינו כרב נחמן. (29 ר"ף שם. 30) שלא לקח לעצמו כלום מנכסי היתומים, אף-על-פי שנפסקה הלכה (שם נב). כאבא שאול, שאין משיבעים אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים (ראה לקמן פ"א ה"ה). 31) אנו אומרים, שאילו ידע האב שיצא לתרבות רעה - לא היה ממנהו. וכתב במגיד-משנה, שאם מינה האב אדם בלתי הגון, אין ב"ד מסלקים אותו, שהרי רצה באפוטרופוס כזה.

ח. קָטָן שֶׁהִגְדִּיל, אֶפְלוּ הָיָה אוֹכֵל וְשׁוֹתָה יוֹתֵר מִדִּי וּמְפָסִיד, וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ רָעָה - אֵין בֵּית דִּין מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מִמוֹנּוּ, וְאֵין מַעֲמִידִין לוֹ אֶפְוֹטְרוֹפּוֹס.³² אֲלָא אִם פֶּן צָנָה אָבִיו אוֹ מוֹרִישׁוֹ, שְׁלֵא יִתְנֶה לוֹ אֲלָא אִם בֶּן יִהְיֶה פֶשֶׁר וּמַצְלִיחַ, אוֹ שְׁלֵא יִתְנֶה לוֹ עַד זְמַן מְרָבָה. וְהַשׁוֹטָה וְהַחֲרָשׁ - הֲרִי הֵן פְּקֻטָּנִים, וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפְוֹטְרוֹפּוֹס.³³

32) בבא-מציעא לט. אמרו: "אפוטרופא לדיקנני - לא מוקמינן (אין אנו מעמידים אפוטרופוס למגודלי זקן)". 33) בכתובות מת. אמרו: "מי שנשתטה, בית-דין יורדין לנכסיו", ובחרש מציין במגיד-משנה המקור ביבמות ק"ג. אולם שם אמרו רק כשאין דעתו צלולה, וגם זה נשאר בתיקו. ובהלכות מכירה פכ"ט ה"א מבאר רבינו דין חרש שוטה וקטן, ובהלכה ד שם הוא כותב שמעמידים אפוטרופוס לשוטה כמו לקטן, ואילו חרש לא הזכיר, ומשמע שאין מעמידים לו אפוטרופוס. וצ"ע.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) מבאר דין מעות יתומים למי מוסרין אותם, ודין מי שיש בידו שכר של יתומים ומתיירא שמא יחמין, ודין אפוטרופוס מה יוכל למכור או לקנות לצרכי מצווה ואם פוסקים צדקה מנכסי יתומים.

א. מְעוֹת שֶׁל יְתוּמִים² שֶׁהֵנִיחַ לָהֶן אָבִיהֶן - אֵינֶן צָרִיכִין אֶפְוֹטְרוֹפּוֹס. אֲלָא פִּיצֵד עוֹשִׂין בָּהֶן? בּוֹדֵקִין עַל מִי שֵׁישׁ לוֹ נְכָסִים שֵׁישׁ לָהֶם אַחֲרֵיהֶן,³ וְיִהְיֶה עֲדִית,⁴ וְיִהְיֶה אִישׁ נֶאֱמָן וְשׁוֹמֵעַ דִּינֵי תוֹרָה וּמַעֲוֹלָם לֹא קִבֵּל עָלָיו נְדוּי, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמְּעוֹת בְּבֵית דִּין

וּמָה שִׁירְצָה יַעֲשֶׂה בָּהּ - הֲרִשׁוֹת בִּידוֹ. וְכֵן אִם מָנָה הַמּוֹרִישׁ אֶפְוֹטְרוֹפּוֹס עַל הַקְּטָנִים קָטָן אוֹ אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד - הֲרִשׁוֹת בִּידוֹ. אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמַנִּין אֶפְוֹטְרוֹפּוֹס לֹא אִשָּׁה וְלֹא עֶבֶד וְלֹא קָטָן וְלֹא עִם הָאָרֶץ,²³ שֶׁהוּא בְּחֻזְקַת חֲשׁוֹד עַל הַעֲבֵרוֹת. אֲלָא בּוֹדֵקִין²⁴ עַל אָדָם נֶאֱמָן וְאִישׁ חֵיל, וְיוֹדֵעַ לְהַפְּךָ בְּזוֹת הַיְתוּמִים²⁵ וְטוֹעֵן טַעֲנָתָם, וְשֵׁישׁ לוֹ פֶּחַ בַּעֲסָקֵי הָעוֹלָם כְּדִי לְשַׁמֵּר נְכָסִים וְלְהַרְוִיחַ בָּהֶן, וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ עַל הַקְּטָנִים. בֵּין שִׁיחָה רְחוֹק בֵּין שִׁיחָה קְרוֹב לְקָטָן²⁶. אֲלָא שָׂאֵם הָיָה קְרוֹב - לֹא יֵרֵד לְקַרְקָעוֹת.

22) ברייתא שם: "אין עושין אפוטרופין נשים ועבדים וקטנים, ואם מינן אבי יתומים - הרשות בידו", ולא כל-שכן שיכול למסור הנכסים לידי היורש הקטן עצמו. תמוה קצת, למה הקדים רבינו דין הקטן עצמו לדין אפוטרופוס המפורש בברייתא, וממנו נלמד דין הקטן עצמו. 23) ברייתא פסחים מט: ברי"ף שם מבאר שישנם שני סוגי עם-הארץ: א. שלא למד מקרא ומשנה, אבל מקיים הוא מצוות ואינו חשוד על גניבה ושבועת שקר; ב. החשוד על אלה. ומה ששינונו שאין ממנים עם-הארץ אפוטרופוס, הכוונה לסוג ב. ובמגיד-משנה כתב שגם דעת רבינו כן. כנראה הוא מפרש מה שכתב רבינו "שהוא בחזקת חשוד על העבירות", הוא ביאור לאיזה סוג של עם-הארץ אמרו שאין ממנים אותו, אולם אפשר לפרש פסקא זו גם כנימוק: למה אין ממנים אותו? משום שהוא חשוד, וגם גניבת רכוש יתומים בכלל (ראה סמ"ע ס"ר רצ סק"ו). 24) מחזירים אחר אדם מחונן במידות הנמנות למטה. 25) אביי, כתובות קט: 26) נתבאר למעלה פ"ח ה"א וה"ב.

ז. בֵּית דִּין²⁷ שֶׁהַעֲמִידוֹ אֶפְוֹטְרוֹפּוֹס, וְשִׁמְעוּ עָלָיו שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתָה וּמוֹצִיא הוֹצָאוֹת יִתֵּר מִדְּבַר שִׁחָה אָמוֹד בּוֹ - יֵשׁ לָהֶן לְחוֹשׁ לוֹ שִׁמָּא מְנַכְסֵי יְתוּמִים הוּא אוֹכֵל, וּמְסַלְקִין אוֹתוֹ²⁸ וּמַעֲמִידִין אַחֵר. אֲבָל אִם מָנָהוּ אָבִי יְתוּמִים - אֵין מְסַלְקִין אוֹתוֹ, שִׁמָּא מְצִיָּאָה מְצָא. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא מְפָסִיד נְכָסֵי יְתוּמִים - מְסַלְקִין אוֹתוֹ. וּכְבֵר הַסְּפִימוּ הַגְּאוּנִים²⁹ שֶׁמְשִׁבְעִין אוֹתוֹ³⁰, הוֹאִיל וּמְפָסִיד. וְהוּא הַדִּין לְאֶפְוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמָּנָהוּ אָבִי יְתוּמִים, וְהִיתָה שְׁמוּעָתוֹ טוֹבָה, וְהָיָה יִשְׂר וְרוֹדֵף מְצוֹת, וְחִזֵּר לְהִיֹּת זוֹלֵל וְסוֹבָא וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַחֲשָׁד, אוֹ שֶׁפָּרַץ בְּגִדֵּי וּבְאֵבָק גָּזַל - בֵּית דִּין חַיְבִים לְסַלֵּק אוֹתוֹ³¹ וְלְהַשְׁבִּיעוֹ, וְלִמְנוֹת לָהֶן אֶפְוֹטְרוֹפּוֹס כְּשֵׁר. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ כְּפִי מַה שִׁירְצָה לְדַן, שֶׁפֶל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין הוּא אָבִיהֶן שֶׁל יְתוּמִים.

27) גיטין נב: 28) מעשה, שהודיעו לרב נחמן, שאפוטרופוס על נכסי יתומים מוציא לצרכיו הפרטיים למעלה מהמתאים למצבו החמרי, וחשדו בו שהוא אוכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עד שִׁמְכֶר - שְׂמָא יְחַמֵּי, וְאִם יוֹלִיכוּ לְשׁוֹק - שְׂמָא יִאָרְעוּ אֲנִס בְּדֶרֶךְ, הֲרִי זֶה עוֹשֶׂה בּוֹ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשִׁלּוֹ¹⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(17 שם. 18) כמו שהיה נוהג במקרה כזה בסחורה שלו. במגיד-משנה מבאר, שלא התירו להוביל מטלטלין של יתומים לשוק במקום שיש סכנת אונס, על-מנת להרוויח יותר, אלא כשגם אם יניחם במקומם קיים ספק הפסד, אבל כשבמקומם אין חשש הפסד - אין להכניס נכסי יתומים בסכנה כדי להרוויח.

ד. כְּשִׁמְעֵמִידִין¹⁹ בית דין להן אפוטרופוס, מוסרין לו כל נכסי הקטן, הקרקע והמטלטלין שלא נמכרו. והוא מוציא ומכניס, ובונה וסותר ושובר, ונוטע וזורע, ועושה כפי מה שיראה שזה טוב ליתומים. ומאכילן ומשקן ונותן להן כל ההוצאה כפי המזון וכפי הראוי להן. ולא ירויח להן יותר מדי²⁰, ולא יצמצם עליהם יתר מדי.

(19) גיטין נב. (20) יותר מזה שרגילים בני אדם במצב חומרי כלשהם להוציא למזונות.

ה. כְּשִׁמְגִדִּילוּ הִיתּוּמִים - נֹתֵן לָהֶם מְזוֹן מוֹרִישָׁן, וְאִינוּ צָרִיף לַעֲשׂוֹת לָהֶן חֲשׁוֹנוֹת²¹ מִה שֶׁהֲכַנְּסִי וְהוֹצִיא, אֲלֵא אֹמֵר לָהֶן: זֶה הַנְּשֹׂאָר²². וְנִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַת חֲפִצָּן²³ שְׁלֵא גָזַלְן כְּלוּם. בְּמֵה דְבָרִים אֲמֹרִים? כְּשִׁמְנוּהוּ בֵּית דִּין; אֲבָל אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס שִׁמְנוּהוּ אֲבִי יִתּוּמִים וְכֵן שְׂאָר הַמּוֹרִישִׁין - אִינוּ נִשְׁבַּע²⁴ עַל טַעֲנַת סִפְקָא²⁵. יֵשׁ לְאֲפּוֹטְרוֹפּוֹס²⁶ לְלַבֵּשׁ וּלְהַתְּכִיף מִנְּכִסֵּי יִתּוּמִים, פְּדִי שְׂפִיחָה מִכֶּבֶד וְיִהְיוּ דְבָרָיו נִשְׁמָעִין. וְהוּא שְׂפִיחָה לְיִתּוּמִים הַנָּאָה בְּנִכְסֵיהֶן בְּהִיּוֹת דְבָרָיו נִשְׁמָעִין.

(21) מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל שם, ופסק כרבן שמעון בן גמליאל, וכן כתב הר"ף בהלכותיו וביאר בשם גאון, שהכלל המקובל בידנו "הלכה כרבי מחבירו" לא נאמר במקום שהוא חולק על אביו (רשב"ג), הוא אביו של רבי. (22) בבביתא שם כתוב: "וצריך לחשב עמהם באחרונה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך". ודייק מזה 'בעל העיטור' (הובא במגיד-משנה כאן) שלא אמרו "אינו צריך לחשב" אלא באחרונה, אבל בתחילה - כשמוסרים לו בית-דין את הנכסים - מסדרים רשימה מדוייקת של כל הנמסר לידו, וכתבים שתי רשימות דומות, אחת מוסרים לאפוטרופוס והשניה לקרובי הקטן. (23) כשהוא אוזח בידו חפץ של מצוה, כגון תפילין או ספר-תורה. (24) כאבא שאול במשנתנו, שנפסקה הלכה כמותו בגמרא (שם:). וטעמו נתבאר שם: אם נטיל שבועה על אפוטרופוס - יימנעו אנשים מלקבל אפוטרופוסות, אבל כשמינהו בית-דין יש לו הנאה מזה שבית-דין רואים בו אדם הגון ונותנים בו אימון, ולכן יקבל המינוי. וכתב הרמב"ן (מובא במגיד-משנה) שמכוח הנאה זו, דינו כשומר

קרוב לשכר ורחוק להפסד⁵, ונמצאו היתומים נהגין משכר המעות. וכן אם אין לו קרקע - ינתן להן משפון זהב שבור⁶ שאין בו סימן, ונוטלין בית דין המשפון, ונותנין לו המעות קרוב לשכר ורחוק להפסד. ולמה לא יקחו משפון כלים של זהב או חלי⁸ של זהב? שמה של אחרים הוא, ויתנו סימן ויטלוהו אחר מותו⁹, אם ידע הדין שאין זהו¹⁰ אמוד¹¹. וכמה יפסקו בשכר? כפי מה שיראו הדינין, או שליש השכר או חציו. אפלו רביע השכר ליתומים, אם ראו שזו תקנה להם - עושיין. לא מצאו אדם שיתנו לו המעות רחוק להפסד וקרוב לשכר - הרי אלו מוציאים מהן מזונות מעט¹², עד שיקנו להן במעות קרקע¹³, וימסרו אותו ביד אפוטרופוס שיעמידו להן.

(2) בבא-מציעא ע. (3) קרקעות. (4) שדות משוכחות. (5) בית-דין מתנים עם מקבל הכסף, שישתף את היתומים בעסק שהסיכויים להרוויח גדולים מסיכויי הפסד. ולמה צריך לתת המעות בבית-דין? משום שעסקא קרובה לשכר ורחוקה להפסד, יש בה איסור ריבית בדברי חכמים, אבל בית-דין רשאים להפקיר נכסי מקבל הכספים לטובת היתומים, שהפקר בית-דין - הפקר, ואין כאן ריבית (רש"י שם). ועסקא שיש בה ריבית מן התורה - לא התירו חכמים. (6) לא כלים שלמים. (7) יתבאר בסמוך. (8) מין תכשיט. (9) בגמרא שם, אמרו סתם: "ואתי מריה ויהיב סימנא ושקיל ליה (ויבוא בעליו ויתן סימן ויקח אותו)". ומשמע, שיקח אותו ממקבל כסף היתומים עצמו. ונראה, שהמדובר כשאינו עדים שזה הפקיר כלים אלה אצל מקבל כסף היתומים (ראה מגיד-משנה), ונאמן לטעון לקוחים הם בידי, אבל בית-דין אין טוענים טענה זו ליתומים, מכיון שזה נתן סימן מובהק (ראה פ"ו מהל' שאלה ופקדון ה"ד). [בהגהות מיימוניות כאן אות ג, כתב שהמדובר כשהביא עדים. ומסתבר, שלשיטתו הכוונה שיקח את החפץ מהמקבל עצמו]. וביתוספות' כאן ד"ה אתא, פירשו כרבינו, שחוששים שמה יבוא בעל הכלים אחר מיתת המקבל. (10) מקבל הכסף. (11) אינו עשיר, ואין מתקבל על הדעת שיש לו כלים יקרים כאלה (ראה דברי רבינו שם). (12) בצמצום, כדי שלא יכלה הקרן בזמן קצר. (13) קרקע מביא הכנסות, והקרן בטוח.

ב. כָּל הַמְטַלְטְלִין¹⁴ שֶׁל יִתּוּמִים - שְׂמִין אוֹתָן וּמוֹכְרִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין. וְאִם הָיָה הַשּׁוֹק¹⁵ קָרוֹב לְמִדְיָנָה¹⁶ - מוֹלִיכִין אוֹתָן לְשׁוֹק וּמוֹכְרִין אוֹתָן. וְיִצְטָרְפוּ דְמֵיהֶן עִם הַמְּעוֹת שֶׁל יִתּוּמִים.

(14) מימרא של שמואל, בכתובות ק: (15) מקום שמתקבצים בו הרבה סוחרים בימים קבועים, ויש להניח שיתקבל שם מחיר יותר גבוה מאשר במקום מושב בית-הדין. (16) לעיר, שם.

ג. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ¹⁷ שְׂכָר שֶׁל יִתּוּמִים, אִם יִנְיָחוּ פֶּאֶן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדמים על מנת⁴⁶ שישצא אוהו לחרות, ואותן האחרים הן שמשחררין אותם.

(40) ברייתא, שם. (41) כנעניים. (42) משום שאין גופם קנוי לאפוטרופוס (רש"י שם). (43) שנתנו לו אחרים על-מנת שאין לרבו רשות בהם, ובמתנה שכזו לא אמרו "מה שקנה עבד קנה רבו". דין זה שנוי שם במחלוקת רבי וחכמים, ופסק רבינו כחכמים, לפי הכלל שבידינו: הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו. (44) כדי להאכיל את היתומים, כלמעלה ה"ו. (45) לאותם האנשים שרוצים לתת הכסף לעבדים שיפדו את עצמם. (46) אין לפרש "על מנת" זה כתנאי; והכוונה היא: כדי שיתקיים רצונם.

ט. האפוטרופין⁴⁷ תורמין ומעשרין נכסי יתומים כדי להאכילן⁴⁸, שאין מאכילין את היתומים דבר האסור. אבל לא יעשרו ולא יתקמו כדי להניח פרות מתקנין⁴⁹, אלא ימכרו אותן טבל, והרוצה לתקן - יתקן⁵⁰.

(47) ברייתא, שם נב. (48) אותם הפירות. פירות שלא ניטלו מהם תרומות ומעשרות - אסורים באכילה אפילו לכהנים, ונקראים "טבל". (49) מותרים באכילה. (50) הראב"ד משיג ואומר: "אין הדעת נוחה הימנו, שיהא אפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם בנכסי יתומים". ברור שהוא מפרש דברי רבינו: "הרוצה לתקן יתקן" שאין לאפוטרופוס לדייק ולמכור רק לחברים שבוודאי יעשרו ויתרמו. והוא מפרש שיניח אותם כמו שהם עד שיוכל למכור ברווח מתאים.

י. האפוטרופין⁵¹ עושין לקטנים לולב וסכה וציצית ושופר, ספר תורה ותפלין ומזוזות ומגלה. פללו של דבר: כל מצות עשה שיש להם קצבה⁵², בין שהוא מדברי תורה בין שהוא מדברי סופרים - עושין להם, אף על פי שאינן חייבין במצוה מכל אלו המצות אלא כדי לתקן. אבל אין פוסקין עליהן צדקה, ואפילו לפדיון שבויים, מפני שמצות אלו אין להן קצבה⁵³.

(51) כל הדינים הנמנים בהלכה זו, נאמרו בברייתא שם. (52) הוצאה חד פעמית, ורמתה ידועה מראש. (53) שהרי תמיד עומדים עניים וצריך לפרנסם. ובתקופת התלמוד שכיחים היו מקרים של פדיון שבויים.

יא. ומי שנשתטה⁵⁴ או שנתחרש⁵⁵ - בית דין פוסקין עליו צדקה⁵⁶, אם היה ראוי.

(54) כתובות מח. (55) רבינו מדמה חרש לשוטה (ראה למעלה סוף פ"י). (56) גובים מנכסיו לצדקה. בגמרא שם: "אמר מר עוקבא, מי שנשתטה בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר". והקשה רבינא מברייתא: מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות - בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר. ותירצו שם מה שתירצו. ושאלו: מהו דבר אחר? ומפרש רב חסדא: זה

בשכר וחייב בגניבה ואבידה, וכשמינהו האב פטור אפילו אם פשע ולא שמר כראוי, שאם תחייבו - יימנע מראש מלקבל אפוטרופוס (ראה 'תוספות' שם ד"ה הלכה, שהאריכו בזה). וב'טור' חו"מ סי' רצ כתב, שרב האי גאון פסק כך (במגיד-משנה כאן כתב שרב האי גאון מחייב בפשיעה). (25) אבל כשגדלו היתומים וטוענים 'ברי' שהאפוטרופוס לקח לעצמו מנכסיהם - משביעים אותו (רי"ף שם). (26) שם. מעשה שבאו קרובי יתומים קטנים לפני רב נחמן, והתלוננו על אפוטרופוס של היתומים, שהוא לובש ומתכסה ממעות היתומים, ואמר להם רב נחמן: "כי היכי דלישתמען מיליה (כדי שישתמעו דבריו)", והם הם דברי רבינו כאן.

ו. יש לאפוטרופוס²⁷ למכר בהמה ועבדים ושפחות, שדות וקרמים, להאכיל ליתומים. אבל אין מוכרין ומניחין המצות²⁸, ואין מוכרין שדות לקח עבדים, ולא עבדים לקח שדות²⁹, שמא לא יצליח³⁰. אבל מוכרין שדה לקח שורים לעבודת שדות אחרות³¹, שהשורים הן עקר כל נכסי שדות³².

(27) ברייתא, שם. (28) שכל אלה אינם נוחים להיגנב כמו כסף בעין, וכן מביאים כבוד לבית אביהם כמשפחה אמידה (רש"י שם). (29) כרבן שמעון בן גמליאל בברייתא, שם. (30) בגמרא שם אמרו: "דילמא (שמא) לא משפין" ופירש רש"י: "אינם משוקטים, שמא יצא עליהם ערעור (שאינם של המוכר)". ורבינו לא בירר הצלחה זו מה היא. (31) שם, מעשה באפוטרופוס בשכינתו של רבי יהושע בן לוי שעשה כן - ולא מיחה בו. (32) בלי עבודת השוורים לא יצליח היבול. בגמרא שם אמרו שרבי יוסי קרא לשווריו "שדי", משום שבלעדם - השדה נטולת ערך.

ז. אין האפוטרופין³³ רשאים למכר ברחוק³⁴ ולגאל³⁵ בקרוב³⁶, למכר פרעה ולגאל בפה, שמא לא יצליח זה שקנו. ואין רשאים לדון ולחובב³⁷ על מנת לזכות ליתומים³⁸, שמא לא יזפו ונמצא החוב קיים³⁹.

(33) ברייתא, שם. (34) שדות המרוחקות מן העיר. (35) לקנות. מלשון המקרא (ויקרא כה, לג): "ואשר יגאל מן הלויים". (36) אף-על-פי שיותר נוח לעבד שדה קרובה. (37) אינם רשאים להתדיין בשום תביעה נגד היתומים (לחוב = לחובתם של היתומים). (38) אף-על-פי שהם באים לטעון לזכותם של היתומים. (39) פסק של בית-הדין יחייב את היתומים. ומכיון שאינם רשאים להתדיין, עברו ודנו ונתחייבו - אין זה מחייב את היתומים, שהרי עשו שלא ברשות (על-פי פירושו של המגיד-משנה). ולא נתבאר מה הדין כשזכו האפוטרופוסים. מלשון רש"י משמע שהדין קיים, וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן. וב'טור' (שם) פסק כמותם. ומהשגתו של הראב"ד נראה, שלמד מדברי רבינו שאם דנו ונתחייבו - הדין קיים.

ח. אין האפוטרופין⁴⁰ רשאים להוציא עבדים⁴¹ לחרות⁴², אפילו לקח מן העבד דמים⁴³ שישא לחרות. אבל מוכרין אותן⁴⁴ לאחרים⁴⁵ ולוקחין מהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מ"רוכב ערבות אבי יתומים". ברשימות הצ"צ לתהילים על הפסוק הנ"ל כתב ש"סולו" הוא מלשון מסילה "לעשות לו מסילה כביכול לירד ולהתגלות למטה, על-דרך מה שנאמר "ואמר סולו סולו פנו דרך כו" כי זהו תפקידו של האפוטרופוס לעשות מסילות בלבבם של היתומים בחינוך להנהגה על-פי תורה, שתעשה אצלם דרך סלולה למשך כל ימי חייהם.

(ע"פ "זין מלכות" ספר משפטים סימן כא מתוך רמב"ם "פרוס המלך")

(57) יושב בשמים.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִייעָן

נִגְמַר סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, בְּעֶזְרַת שְׂדֵי. הַלְכוּתוֹ חֲמִשָּׁה, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים: הַלְכוֹת שְׁכִירוֹת - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפְקֻדוֹן - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הַלְכוֹת מְלוּה וְלוּה - עָשָׂרִים וְשִׁבְעָה פְּרָקִים. הַלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן - שְׁשֵׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת נִחְלוֹת - אֶחָד עָשָׂר פְּרָקִים.

~ יום חמישי כ' אדר-א' ~

פְּתַח פִּיךָ שֹׁפֵט צְדָק, וְדִין עֲנִי וְאֶבְיוֹן

סֵפֶר אֶרְבָּעָה עָשָׂר

וְהוּא סֵפֶר שׁוֹפְטִים

הַלְכוּתוֹ חֲמִשָּׁה. וְזֶהוּ סְדוּרָן: א. הַלְכוֹת סִנְהֶדְרִין וְהַעֲנָשִׁין הַמְסוּרִין לָהֶם. ב. הַלְכוֹת עֵדוֹת. ג. הַלְכוֹת מְמָרִים. ד. הַלְכוֹת אֶבְל. ה. הַלְכוֹת מְלָכִים וּמְלַחְמוֹתֵיהֶם.

הַלְכוֹת סִנְהֶדְרִין

וְהַעֲנָשִׁין הַמְסוּרִין לָהֶם

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשִׁים מִצְוֹת. עָשָׂר מִצְוֹת עֲשָׂה, וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְמִנּוֹת שׁוֹפְטִים. (ב) שְׁלֹא לְמִנּוֹת דִּין שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַמְשָׁפֵט. (ג) לְנִטְוֹת אַחֲרֵי רַבִּים אִם נִחְלָקוּ הַשׁוֹפְטִים. (ד) שְׁלֹא לְהִרְגֵּם אִם רַבּוֹ הַמְּחִיבֵין בְּאִישׁ אֶחָד, עַד שִׁיְהִיּוּ יָתֵר שְׁנַיִם. (ה) שְׁלֹא יִלְמַד הוֹכֵה מִי שֶׁלְמַד זְכוֹת בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת. (ו) לְהִרְגֵּם בְּסִקְלָה. (ז) לְהִרְגֵּם בְּשִׁרְפָה. (ח) לְהִרְגֵּם בְּסִיף. (ט) לְהִרְגֵּם בְּחֵיבָה. (י) לְתַלּוֹת. (יא) לְקַבֵּר הַנִּהְרָג בְּיוֹם הִרְגָּתוֹ. (יב) שְׁלֹא תִלְוֶן נִבְלָתוֹ. (יג) שְׁלֹא לְהַחֲיֹת מְכַשֵּׁף. (יד) לְהַלְקוֹת רֶשַׁע. (טו) שְׁלֹא יוֹסִיף בְּהַפְּאֵת הַלּוֹקֵה. (טז) שְׁלֹא לַעֲנֹשׁ אָנוּס. (יז) שְׁלֹא לְהִרְגֵּם דָּם נָקִי בְּאִמְדַּת הַדַּעַת.

תכשיט, ורב יוסף אמר: זה צדקה. ואמרו שם (גירסת הרי"ף): "מאן דאמר תכשיט (אין נותנים לאשה) כל-שכן צדקה, ומאן דאמר צדקה אבל תכשיט יבינן (נותנים לה)". ולפי גירסא זו נחלקו בכרייתא. ותמה הרי"ן שם על רבינו, שפסק בנשתטה ונתחרש שגובים צדקה מנכסיהם, שהרי זה מנוגד לפירושה של רב חסדא ושל רב יוסף, ואע"פ שהם פירשו את הברייתא, מתקבל על הדעת שגם מה שאמר מר עוקבא: "ודבר אחר" מתפרש כך. ונראה שרבינו קיבל גירסת רש"י: "מאן דאמר צדקה כל-שכן תכשיט, ומאן דאמר תכשיט אבל צדקה לא" ומחלוקתם במימרא של מר עוקבא, שאמר נותנים דבר אחר, ופירש רב יוסף: זה צדקה, ופסק כמותו.

יב. אף על פי שאין האפוטרופוס צריך לעשות חשבון, כמו שבארנו, צריך לחשב בינו לבין עצמו לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים, שהוא רוכב ערבות⁵⁷; שנאמר: סלו לרכב בערבות וגו', אבי יתומים וגו'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים, שהוא רוכב ערבות; שנאמר: סלו לרכב בערבות וגו', אבי יתומים וגו'".

וצריך להבין:

א. מהפסוק הנ"ל אמנם יש ראייה שה"רוכב בערבות" הוא "אבי יתומים", אבל בפסוק גופא צריך ביאור, מה הקשר בין "רוכב בערבות" ל"אבי יתומים".

ב. מדוע לא הביא הרמב"ם ראייה מפסוקים אחרים בחומש ובנ"ך שלפני הפסוק בתהילים, ובהם נקרא הקב"ה בשמות אחרים שהם מ' שמות שאינן נמחקים, ומדוע הביא דווקא את הפסוק "רוכב בערבות כו'". וכידוע בכללי הרמב"ם (יד מלאכי ס"ד) שדרכו של הרמב"ם להביא ראיות מפסוקים שלא הוזכרו בגמרא, אם נראית לו הראיה האחרת בפשטות יותר.

והביאור בזה: בגמרא מסכת חגיגה נתבאר העניין המיוחד שבכל אחד משבעת הרקיעים, ובנוגע לרקיע ששמו "ערבות" אומרת הגמרא "ערבות שבו צדק ומשפט וצדקה... וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים".

ועל-פיו זה מובן מדוע בחר הרמב"ם בפסוק זה, כי תוכנו מתאים לעניין ש"צריך לחשב ולדקדק ביותר ולהזהר מאביהן של אלו היתומים כו'", ובוזה מדגיש את גודל הזהירות הנדרשת מהאפוטרופוס בענייניהם של היתומים, מפני הרקיע ששמו "ערבות" ובו צדק ומשפט, וכן "טל שעתיד להחיות בו את המתים" ובכללם הוריהם של יתומים אלו.

ויש להוסיף ולבאר הטעם שציטט הרמב"ם גם את תחילת הפסוק "סולו", הגם שאינו נוגע כל-כך לראיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וב"ספרי" דברים אות טו אמרו: "ושוטרים - אלו המכים ברצועה כענין שנאמר (דברי הימים-ב יט, יא) "ושוטרים הלויים לפניכם". (6) המחזירים, שלא ימכרו ביוקר. (7) שמודדים בהן החנוונים ללקוחותיהם. ובכבא בתרא פט, א אמרו: "מעמידים אגודמין (=שוטרים) בין למידות בין לשערים", והשווה הלכות גניבה פרק ח, הלכה ב "חייבים בית דין להעמיד שוטרים... מחזירים על החנויות ומצדקים את המאזנים ואת המידות... וכל מי שנמצא עימו משקל חסר או מידה חסרה או מאזניים מקולקלין יש להם רשות להכותו... ולקנסו כפי ראות בית דין לחזק הדבר". (8) מקלקל ומכשיל. ונוסח אחר: ולתקן כל מעוות. (9) וכן אמרו (סוטה מב, א): מה שוטר שיש ממונה על גביו - ומפרש רש"י: "השופט ממונה על השוטר, שהשוטר עשוי לנגוש את מי שיצווה השופט לכוף". וכתב רבינו בספר המצוות עשה קעו "ועמידו (=השוטרים) הגדרים על העובר, עד שלא יהיו מצוות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש". (10) ובכתב יד תימן: ערוות דבר. (11) ב"ספרי" במדבר אות קיג אמרו: "וימצאו איש מקושש - מגיד שמינה משה שומרים ומצאו אותו מקושש".

ב. אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד; אבל בחוצה לארץ - אינן חייבין להעמיד בית דין בכל פלך ופלך.¹² שנאמר: תתן לה בכל שעריך אשר יי אלהיה נתת לה לשבטיה.¹³

(12) אלא בכל עיר ועיר, וכן אמרו (מכות ז, א): סנהדרין נוהגת בארץ ובחוץ לארץ שנאמר (במדבר לה, כט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט... בכל מושבותיכם". (13) ובחוץ לארץ אין השבטים מיושבים כל אחד לעצמו (מכות שם). אלא ששם הנוסח: "ובחוץ" אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר" ולפיכך סובר הכסף משנה שיש לגרוס בדברי רבינו: אינם חייבים להעמיד בית דין אלא בכל פלך ופלך. וכן הדעת נוטה, שתפשת מועט - תפשת, ודיינו שנושיב בתי דין בח"ל בערי המחוז, ולא בכל עיר ועיר (לחם משנה) וראה ברמב"ן לתורה דברים טז, יח.

ג. במקום בתי דינים קבועים יהיו בישראל? וכמה יהיה מנינן?¹⁴ קובעין בתחלה בית דין הגדול במקדש¹⁵, והוא הנקרא סנהדרין¹⁶ גדולה. ומנינם שבעים ואחד. שנאמר: אספה לי שבעים איש מזקני ישראל; ומשה על גביהן, שנאמר: והתיצבו שם עמך - הרי שבעים ואחד.¹⁷ הגדול בתקומה שפקלן - מושיבין אותו ראש עליהן¹⁸, והוא ראש הישיבה. והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום¹⁹, והוא העומד פחת משה רבנו. ומושיבין הגדול שבעים משנה²⁰ לראש, ויושב מימינו. והוא הנקרא אב בית דין²¹. ושאר השבעים יושבין לפניו כפי שניהם וכפי מעלתם²². כל הגדול מחברו בתקומה - יהיה קרוב לנשיא משמאלו יותר

יח) שלא לחוס על הורג חברו או חובל בו. יט) שלא לרחם את הדל בדין. כ) שלא להדר גדול בדין. כא) שלא להטות הדין על פעלי עברות, אף על פי שהוא חוטא. כב) שלא לענות משפט. כג) שלא להטות משפט גר ויתום. כד) לשפט בצדק. כה) שלא לירא בדין מאיש זרוע. כו) שלא לקח שחד. כז) שלא לקלל הדיינים. כח) שלא לשא שמע שוא. כט) שלא לקלל הנשיא. ל) שלא לקלל אדם משאר בני ישראל הפשרים. ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מתבארת בו מצוות מינוי שופטים ושוטרים בכל מדינה ופלך. הרכב חברי סנהדרין גדולה וסנהדרין קטנה. באיזו עיר מעמידים סנהדרין קטנה, ובאיזו עיר מעמידים בית דין של שלושה דיינים בלבד.

א. מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך. שנאמר: שופטים ושוטרים תתן לה בכל שעריך. שופטים - אלו הדיינים הקבועין בבית דין, ובעלי דינין באים לפניהם. שוטרים - אלו בעלי מקל⁵ ורצועה, והם עומדים לפני הדיינים, המסבבין בשוקים וברחובות ועל התניות, לתקן השערים⁶ והמדות⁷ ולהפנות כל מעות⁸. וכל מעשיהם על פי הדיינים⁹. וכל שיראו בו עוות¹⁰ דבר - מביאין אותו לבית דין, ודינין אותו כפי רשעו¹¹.

נקודות משיחות קודש

"מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים כו".

מדבריו משמע שמינוי שופטים ושוטרים היא מצוה אחת, ופסק שלא כדמשמע בגמרא סנהדרין (טז, ב). שהן שתי מצוות ("מנין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל כו" שוטרים כו" ת"ל כו") ולדעת ר"א ב"ספרי" הלימוד מ"שופטים ושוטרים" הוא שאם אין שופט - אין שוטר כו" אבל לא שהן מצוה אחת.

(ע"פ לקו"ש חלק י"ט ע' 489 בהערה שם מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(2) עיר. (3) עיר מחוזית, כלשון הכתוב (נחמיה ג, ט) "פלך ירושלים". כלומר, נוסף על בתי הדין שבכל עיר ועיר, צריך שבפלך יהיה בית דין מחוזי ממונה על כולם, וראה לקמן הערה בסוף הלכה ב (לחם משנה). (4) סנהדרין טז, ב. "בכל שעריך" - מתרגם אונקלוס: בכל קרויך. כלומר, בכל עיר ועיר. ושם נו, ב אמרו: "כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר" וראה בהלכות מלכים פרק ט, הלכה י"ד. (5) "שחובטים במקלות על פי השופטים לכל מי שאינו שומע" (רש"י שם טז, ב)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(סמ"ג מצוות עשה 12). וב"ספרי" תצא אות רפט דרשו: "ועלתה יבמתו השערה - מצוה בבית דין שיהא בגובהה של עיר". (31) משנה בסנהדרין לו, ב "סנהדרין הייתה כחצי גורן עגולה" ומפרש רש"י: אף של כ"ג.

ד. עיר שְׁאִין בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים - מַעֲמִידִין בָּהּ שְׁלֹשָׁה דִּינָיִם.³² שְׁאִין בֵּית דִּין פְּחוּת מִשְׁלֹשָׁה, פְּדִי שְׂיָהָא בְּהֶן רַב וּמְעוּט, אִם הֵיְתָה בִּינְיָהן מִחֻלְקָת בְּדִין מִן הַדִּינִין.³³

(32) משנה בסנהדרין ב, ב "וכמה יהא בעיר ותהא ראוייה לסנהדרין, מאה ועשרים" וזה ודאי שאין משאירים אותה בלא בית דין ופחות שבבתי דין הוא של שלושה (כסף משנה). (33) ואז יכריע הרוב את המיעוט. וכן אמרו (סנהדרין ג, ב) "אשר ירשיעון אלהים - הרי כאן שניים ואין בית דין שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי כאן שלושה. וראה לקמן פרק ב, הלכה י"ג "אף על פי שביט דין של שלושה בית דין שלם הוא, כל זמן שהם רבים הרי זה משובח".

ה. כָּל עִיר שְׁאִין בָּהּ שְׁנַיִ תְּכַמִּים גְּדוּלִים, אֶחָד רְאוּי לְלַמֵּד וּלְהוֹרֹת בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה, וְאֶחָד יוֹדֵעַ לְשִׁמְעָא.³⁴ יוֹדֵעַ לְשִׁאֵל וּלְהַשִּׁיב.³⁵ - אֵין מוֹשִׁיבִין בָּהּ סְנֵהֲדֵרִין, אִף עַל פִּי שְׁיֵשׁ בָּהּ אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל.³⁶

(34) להבין היטב דברי חבירו לאשורם. (35) לישא וליתן, להתווכח בדברי חבירו, שמתוך כך הוא מעמידם על אמתתם. (36) סנהדרין יז, ב "כל עיר שאין בה שניים אחד לדבר ואחד לשמוע (כגירסת הכסף משנה) אין מושיבין בה סנהדרין" ומפרש רבינו: לדבר - ללמד ולהורות: לשמוע - לישא וליתן. והשאר וודאי צריך שיהיו יודעים לשאול ולהשיב בקצת הדינים, אף על פי שאינם יודעים להשיב בכל התורה, שאם לא כן איך יתמנו בסנהדרין (כסף משנה). ורש"י שם מפרש בעניין אחר.

ו. סְנֵהֲדֵרִין שְׁיֵשׁ בָּהּ שְׁנַיִם אֱלוֹ, אֶחָד רְאוּי לְשִׁמְעָא וְאֶחָד רְאוּי לְדַבֵּר - הֲרִי זֶה סְנֵהֲדֵרִין.³⁷ הֲרִי בָּהּ שְׁלֹשָׁה - הֲרִי זֶה בִּינּוּנִית. הֲרִי בָּהּ אַרְבָּעָה יוֹדְעִים לְדַבֵּר - הֲרִי זֶה סְנֵהֲדֵרִי תְּכַמֵּה.³⁸

(37) וכשרה בדוחק. (38) כדברי הירושלמי שקלים פרק ה, הלכה א, על פי התוספתא סנהדרין פרק ח, משנה א. ובסנהדרין יז, ב אמרו: "בכיתר היו שלושה, ובכונה ארבעה: רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא ושמועון התימני דן לפניהם בקרקע".

ז. כָּל סְנֵהֲדֵרִי קְטָנָה מוֹשִׁיבִין לְפִנְיָהן שְׁלֹשׁ שוֹרוֹת שֶׁל תְּלִמְיָדֵי תְּכַמִּים, בְּכָל שוֹרָה וְשוֹרָה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה אִישׁ. שוֹרָה רְאוּנָה קְרוּכָה לְסְנֵהֲדֵרִין, וְשוֹרָה שְׁנֵי לְמִטָּה הֵימְנָה, וְשְׁלִישִׁית לְמִטָּה הֵימְנָה. וְכָל שוֹרָה וְשוֹרָה יוֹשְׁבִין בָּהּ לְפִי מַעְלָתָן בְּתְּכַמֵּה.³⁹

מְחַבְרִין.²³ וְהֵם יוֹשְׁבִין בְּכָמוּ חֲצֵי גֶרֶן בְּעַגּוּל, פְּדִי שְׂיָהָה הַנְּשִׂיא עִם אָב בֵּית דִּין רְאוּיִן לְלָן.²⁴ וְעוֹד מַעֲמִידִין שְׁנַיִ דִּינִין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה.²⁵ אֶחָד עַל פֶּתַח הַעֲזָרָה,²⁶ וְאֶחָד עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת.²⁷ וּמַעֲמִידִין בְּכָל עִיר וְעִיר מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁיֵשׁ בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים²⁸ או יוֹתֵר, סְנֵהֲדֵרִי קְטָנָה.²⁹ וְיוֹשְׁבֵת בְּשַׁעַר הָעִיר, שְׁנַאֲמַר: וְהִצִּיגוּ בְּשַׁעַר מִשְׁפָּט.³⁰ וְכִמָּה יִהְיֶה מִנְיָנָם? עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דִּינָיִם. וְהַגְּדוֹל בְּתְּכַמֵּה שְׁבַכְלָן רְאוּי עֲלֵיָהן. וְהַשְּׂאֵר יוֹשְׁבִין בְּעַגּוּל כְּמוֹ חֲצֵי גֶרֶן,³¹ פְּדִי שְׂיָהָה הַרְּאוּשׁ רְאוּיָה אֶת לְלָן.

(14) מניין חבריהם שבכל בית דין. (15) בלשכת הגזית שבבית המקדש (סנהדרין פו, ב) ובירושלמי מכות פרק ב, הלכה ו אמרו: מניין שהייתה סנהדרין גדולה אצל המזבח, שנאמר: ולא תעלה במעלות על מזבחי, וסמוך לו נאמר (שמות כא, א): ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. (16) סנהדרין - מועצה בלשון יוונית. "ובמושב זקנים יהלוהו" (תהלים קז, לב) מתורגם: ובסנהדרין דחכימא ישבחו יתיה. והרע"ב בפירושו לסוטה פרק ט, משנה י"א אומר: סנהדרין - ששונאים הדרת פנים בדין. (17) משנה בסנהדרין ב, א ובגמרא שם טז ב. (18) כמו שאמרו (בבא בתרא קכ, א): "בישיבה הלך אחר חכמה; במסיבה (=של משתה) הלך אחר זקנה". (19) הוריות ט, א: יג, ב וכן בקידושין לב, ב ובאבות פרק ב, א ועוד. (20) סגן. (21) חגיגה טז, ב והוריות יג, ב. (22) בחכמה, אם היו שווים בשנים (כסף משנה). ובדפוס וינציאה שי"א וכן בכתב יד התימנים: "יושבים לפני שניהם (=הנשיא והאב"ד) כפי מעלתם". ולפי זה לא מדובר כאן בחשיבות השנים והגיל, אלא במעלת החכמה בלבד. (23) לא שכולם ישבו משמאל הנשיא, חוץ מהאב בית דין ישיב מימינו, שאם כן החלה השורה מאב בית דין ואין זה כבוד לנשיא. אלא, שלושים וחמישה מגדולי הסנהדרין יישבו משמאל הנשיא ושאר שלושים וארבעה ישבו מימין האב-בית-דין, וכן שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ח משנה א "הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימינו ומשמאלו" (רדב"ז). (24) משנה בסנהדרין לו, ב ושם מודגש: "כדי שיהיו רואים זה את זה" ומפרש רש"י: שאם היו יושבים בשורה אין פני הראשונים (=הקיצוניים) רואים זה את זה, אולם מקור רבינו מירושלמי שם פרק א הלכה ד: "והנשיא היה יושב באמצע כדי שיהיו רואים אותו ושומעים קולו" הרי שהכל מתייחס כלפי ההתאמה שבין הנשיא לזקנים (לחם משנה). (25) והטעם למניין זה מבואר בדברי רבינו לקמן פרק ה, הלכה ג. (26) חצר בית המקדש, ונוכרת במקרא יחזקאל מז, יד ובמשנה מידות פרק ב, משנה ו. (27) ההר שעליו הבית בנוי, והוא השטח שמחוץ לעזרה, וקדושתו קלה מקדושת העזרה, וכל ההר היה ת"ק אמה על ת"ק אמה, כמבואר בהלכות בית הבחירה, פרק ה, הלכה א (סנהדרין פח, ב). (28) והטעם למניין זה ראה להלן הלכה י. (29) שם. (30) ונאמר: שופטים... תיתן לך בכל שעריך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלאכה להיות מזומנים לבית הכנסת שחרית וערבית (שם יז, ב וברש"י) והשווה הלכות מגילה פרק א, הלכה ח. (50) שמשם להלכות החייב ולהזמין בעלי דינים לדין (שם). שאם אחד מלקה, יוכל השני להזמין (תוספות יום טוב שם). (51) שאם לא כן את מי הם דינים (רש"י שם). (52) שיתיראו העדים להעיד שקר שלא יזומו על ידי עדים אחרים (שם וברש"י). וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח הלכה א-ב דיני הזמה והגדרתה. (53) עדים אחרים להזים את הזוממים הקודמים, שמא יתחייב בעל דין על פי עדים וישכור שניים להזימם, לפיכך צריך שיהיו שניים אחרים בעיר שיתיראו אלו הזוממים מהם, אם נבוא להזים העדים הראשונים, יבואו אלו השניים ויזימו אותנו (שם וברש"י). זוממי זוממין - המזימים את העדים הראשונים כשהם עצמם נעשו זוממים הרי הם זוממים של זוממים הראשונים (רש"י לסנהדרין עח, א). (54) שהצדקה נגבית בשניים ומתחלקת בשלושה, שהיא כדיני ממונות, שנותנים לכל אחד די מחסורו (הלכות מתנות עניים פרק ט, הלכה ה). (55) שיודע חכמת הרפואה וגם הוא אומן במלאכת יד במובן הטכני (כסף משנה). (56) כותב ספרים. (57) סנהדרין יז, ב. ורש"י שם מפרש: רופא - למול תינוקות; אומן - מקיז דם. וראה בהלכות דעות פרק ד, הלכה כ"ג שרבינו מונה עשרה דברים של צרכי העיר ומונה רופא אחד ואומן אחד, וייתכן כי הם שני דברים, אבל איש אחד מתעסק בהם, כדברי ה"לחם משנה" שם.

פֶּרֶק שְׁנַיִם

(1) מי הם הראויים לסנהדרין, השכלתם וסגולת מידותיהם, כשרות הדיינים הראויים לבית דין של שלושה, סמכותו של דין יחיד מומחה. הזכות לאדם לעשות דין לעצמו.

א. אין מעמידין בסנהדרין, בין בגדולה² בין בקטנה³, אלא אנשים חקמים ונבונים⁴, מפלגין⁵ בתקמת התורה, בעלי דעה מרבה, יודעים קצת משאר חכמות, פגון רפואות⁶ וחספון ותקופות⁷ ומזלות ואצטגנינות⁸ ודרכי המעוננים⁹ והקוסמים¹⁰ והמכשפים¹¹ והבלי עבודה זרה וכיוצא באלו¹², כדי שיהיו יודעים לדון אותם¹³. ואין מעמידין בסנהדרין אלא פהנים לויים וישראלים המיחסים הראויים להשיא לכהנה¹⁴. שנאמר: והתיצבו שם עמך - ב'דומין לה' בתקמה וביראה ובחסס¹⁵.

(2) של שבעים ואחד. (3) של עשרים ושלושה, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (4) מבינים דבר מתוך דבר. חכם - דומה לשולחני עשיר, כשמביאים לו דינרים לראות - רואה, וכשאינן מביאים לו - יושב ותוהה; נבון - דומה לשולחני תגר, כשאינן מביאים לו - הוא מחזר ומביא משלו ('ספרי' דברים אות יג), וראה עירובין ק, ב. (5) ובכ"ז התימנים: מופלאים. (6) הדברים המרפאים בטבע שניתנה שבת לידחות בשבילם, אבל לא הדברים המרפאים בסגולה. וכן

(39) וכל אחד ואחד מכיר את מקומו, כמפורש במשנה סנהדרין לו, א.

ח. אם נחלקו הסנהדרין⁴⁰, והצרכו לסמך אחד⁴¹ להוסיף על מנינן - סומכין מן הראשונה גדול שפה; והראשון שפשוטה שניה בא ויושב בסוף שורה הראשונה, כדי למלאת חסרונה, והראשון שפשוטו שני בא ויושב בסוף שורה שניה; ובדרין להן אחד משאר הקהל, ומושיבין אותו בסוף שורה שלישית⁴³. וכן אם צרכו לסמך שני או שלישי⁴⁴ - על הסדר הזה הם עושים⁴⁵.

(40) והיו שנים עשר מחייבים ואחד עשר מזכים, ואין הטייה לרעה על פי אחד (ראה לקמן פרק ח, הלכה א), וצריך להוסיף שניים שניים עד שבעים ואחד (שם וברש"י). (41) ראה לקמן פרק ט, הלכה ב, שלעולם מוסיפים שניים. (42) שאומרים לו: מוטב שתהיה "זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים" (סנהדרין שם). (43) שם. נמצאו שלוש שורות אלו משלימות עד שבעים ואחד. ואף על פי שמספיקים ארבעים ושמונה להשלים עד ע"א, אולם אין זה מהנימוס לעשות שתי שורות של כ"ד כ"ד, שתהיינה שורות התלמידים מרובות משל הדיינים, שאינה אלא כ"ג, וגם אין זה הוגן לעשות שתי שורות של כ"ג ואחת של שני תלמידים בלבד, ולפיכך עושים שלוש שורות של כ"ג-כ"ג (רש"י שם). (44) כגון שחלה אחד מהשורות או מת. (45) שאינו יושב במקומו של הראשון, ראש בשורה, אלא בסוף השורה, שהוא המקום הראוי לו, "שהגרוע מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבקהל" (שם וברש"י). וראה לקמן פרק ב הלכה ח.

ט. פל מקום שיש בו סנהדרין, יהיו שם שני סופרי דינים עומדין לפניהם, אחד מן הימין ואחד מן השמאל. אחד פותב דברי המתיבין⁴⁶, ואחד פותב דברי המזכרים⁴⁷.

(46) פלוני חייב ומטעם זה. (47) פלוני זיכה ומטעם זה (שם לו, ב). ולדעת רש"י שם, שניהם כותבים דברי המזכרים והמחייבים, שאם יטעה האחד יוכיח כתבו של חברו. וראה לקמן פרק י"ב הלכה ג.

י. ולמה אין סנהדרין אלא בעיר שיש בה מאה ועשרים? כדי שיהיה מהן סנהדרין של עשרים ושלושה, ושלוש שורות של עשרים ושלושה⁴⁸, ועשרה בטלגין של בית הפנסת⁴⁹, ושני סופרים, ושני חזנים⁵⁰, ושני בעלי דינין⁵¹, ושני עדים, ושני זוממין⁵², ושני זוממי זוממין⁵³, ושני גבאי צדקה, ועוד אחד כדי שיהיו שלושה לחלק צדקה⁵⁴, ורופא אמן⁵⁵, ולבקר⁵⁶, ומלמד תינוקות. הרי מאה ועשרים⁵⁷.

(48) ראה לעיל הלכה ח ובביאורו שם. (49) בטלים מכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין מעמידין... לא יזון מפלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות".

ראה "דרך מצותיך" פט,ב. הלכה זו היא המשך להלכה א', בה נאמרו התנאים למי שראוי להיות דיין, ללמדך שגם אם היו הדיינים בעלי כל המעלות "אנשים חכמים ונבונים מופלאין בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה וכו'" אין להושיב אותם בסנהדרין, כיון שיש בהם טבע של אכזריות ועלולים להטות את הדין לחוב.

(ע"פ לקו"ש חלק ח' עמוד 163 הערה 25)
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

17) רב ביותר. 18) סנהדרין לו, ב ומפרש רש"י: הזקן שכח כבר צער גדול בניס, ואינו רחמני. וכן סריס, שמתוך שנאמר במסית: "ולא תחמול... עליו" משמע שבאחדים צריך שיהיו הדיינים ראויים לחמול (קריית ספר), וראה לקמן פ"א, ה"ה.

ד. ואין מושיבין מלך ישראל בסנהדרין, שאסור לחלק עליו¹⁹ ולמרות את דברו. אבל מושיבין פהן גדול, אם היה ראוי בהקמה²⁰.

19) שנאמר (שמות כג, ב) "ולא תענה על רב" – קרא בו: לא תענה על רב (רב חסר יו"ד כתוב), שאינך רשאי לסתור דברי המופלא שבדיינים, ואם יאמר המלך דברי חובה לנידון, שוב לא יוכלו הסנהדרין לראות לו זכות (סנהדרין יח, ב וברש"י). 20) ממשמעות הסוגיא שם, וכן שינוי שם עמ' א "כהן גדול דן ודין אותו". וראה הל' קידוש החודש פ"ד הי"א שאין מושיבין כהן גדול לעיבור השנה, מפני הצינה. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב "מכאן לסנהדרין גדולה של כל ישראל: ויקח שר הטבחים את שריה כהן הראש (ירמיה נב, כד)... הרי שבעים..." – מכאן שגם הכהן הגדול נמנה במנין הסנהדרין (אור שמח).

ה. מלכי בית דוד²¹, אף על פי שאין מושיבין אותם בסנהדרין - יושבין²² ודנים הם את העם²³. ודנים אותם, אם יש עליהן דין²⁴. אבל מלכי ישראל²⁵ - אין דנין ואין דנין אותם; לפי שאין נכנעים לדברי תורה, שאמא תבוא מהן תקלה²⁶.

21) מלכי יהודה שהם מזרע בית דוד. 22) לבדם, שלא בחברת הסנהדרין. 23) סנהדרין יט, א, שנאמר (שם כא, יב) "בית דוד, כה אמר ה' דינו לבקר משפט". 24) שאם לא כן, גם הם לא יוכלו לדון את האחרים, שכלל הוא: "קשט עצמך ואח"כ קשט אחרים" (שם). 25) מימי ירבעם ואילך, שנקרעה המלוכה מיד שלמה, וניתנו לו עשרה שבטים (מלכים-א יא, לא) ורחבעם בן שלמה לא מלך אלא על שבטי יהודה ובנימין (שם יב, כא). 26) כמסופר בסנהדרין שם: מעשה בעבדו של ינאי המלך (ממלכי ישראל) שהרג את הנפש, שלחו לו לבוא ולעמוד בפני הסנהדרין, וכשבא וישב, אמר לו שמעון בן שטח, עמוד!

אם השקה אחד את חברו סם מן הסמים ומת, אם ראוי אותו סם להמית וחייב או לא (רדב"ז). וכן לענין להאכיל לחולה ביום הכיפורים, שחכמת הרפואה קובעת בזה הרבה, ובעניני דם נדה להבחין בין דם נדה לדם מכה שהוא טהור (ראה הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"כ). וכן המכה את חברו באבן ומת, צריכין לאמוד אם יש באבן כדי להמית, כמבואר בסנהדרין עה, א ('אוצר נחמד' לכוזרי מאמר ב אות סד). 7) בכת"י התימנים: וחשבון תקופות. וכן מצינו בשבת עה, א "חישוב תקופות ומזלות". חשבון תקופות – מהלך השמש והירח המקיפים את העולם, לדעת על פיו קביעת מולד החודש ועיבור שנים. מזלות – משרש נזל-הלך, והן קבוצות כוכבים שחילקום חכמים לשנים-עשר חלקים, ושמותם: טלה, שור, תאומים וכו' כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו. וגם במהלכם מחשב בית-דין לקבוע על פיו תאריך מולד הירח, כמבואר בהל' קידוש החודש פ"א, ה"ו; פ"ט, ה"ג; פ"א, ה"זח; פ"ז, ה"ד. 8) בכת"י התימנים: ואסטגנינות. חכמת אסטרונוגיה, חזון בכוכבים, ויש מגידים עתידות לאדם ע"פ ראות מזלו בכוכבים, ראה שבת קנו, א. 9) נותני עיתים, שאומרים יום פלוני טוב, יום פלוני רע (הל' ע"ז פ"א, ה"ח). 10) עושים מעשים משונים עד שאומרים דברים העתידים להיות (שם ה"ו). 11) עושים מעשה כשפים, כגון שדה מליאה קישואים, והוא מלקטה כולה בכשפיו (שם ה"טו ובבאורנו). 12) כגון אוב וידעוני. וכל מעשי כשפים כולם דברי שקר והבל הם, כמבואר שם ה"טז, וכן הנביא אומר (ירמיה י, ט) "מוסר הבלים עץ הוא", ושם טז, יט "הבל ואין בס מועיל". 13) סנהדרין יז, א: ובעלי כשפים – מפרש רש"י: "להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי בית-דין ולגלות על המכשפים המסיתים ומדיחים בכשפיהם". וראה שם סה, א "לא תלמד לעשות – לעשות אי אתה למד, אבל אתה למד להבין ולהורות". וראה מנחות סה, א ב'תוספות' דיבור-המתחיל: בעלי כשפים, "פירש רב האי גאון, כדי לידע את הדין". 14) את בנותיהם לכהנים (משנה בסנהדרין לב, א וברש"י). 15) שם לו, ב. וראוי להעיר, שבמסקנה שם, הוכיחו זה מהפסוק (שמות יח, כב) "ונשאו אתך" – אתך, בדומים לך. כי מהפסוק הקודם אין להוכיח, שמה משום כבוד השכינה שתשרה עליהם, ככתוב (במדבר יא, יז) "ואצלת מן הרוח... ושמת עליהם", הקפיד הכתוב שיהיו מיוחסים כמשה.

ב. ומצוה להיות בסנהדרין גדולה פהנים ולויים, שנגמרי: ובאת אל הפהנים הלויים. ואם לא מצאו, אפלו היו פלם ישראלים - הרי זה מתר¹⁶.

16) ספרי' שופטים אות קנג: "ואל השופט – אע"פ שאין בו כהנים ולויים – כשר". אל השופט – משמע כל שופט שהוא, ואפילו ישראל (רבינו הלל בפירושו שם).

ג. אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זמן מפלג¹⁷ בשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות¹⁸. ולא מי שאין לו פנים, פדי שיהא רחמן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָמַיִן לְהַצִּיל עֲשׂוֹק מִיַּד עוֹשֵׁקוֹ.⁴⁴ פְּעֻנְיָן שְׁנֹאֲמַר: וְיָקָם מִשָּׁה וַיּוֹשֶׁעֵן. וּמָה מִשָּׁה רַבְּנֵי עֲנֹן, אָף כָּל דִּין צָרִיף לְהִיֹּת עֲנֹן.⁴⁵ יִרְאֵי אֱלֹהִים - כְּמִשְׁמַעוֹ. שְׁנֹאֲמַי כְּצַע - אָף מִמּוֹן שְׁלֵהֶם אֵינֶן נִבְהָלִין.⁴⁶ עֲלִיו, וְלֹא רוֹדְפִין לְקַבֵּץ הַמָּמוֹן. שְׁפָל מִי שֶׁהוּא נִבְהָל לַהוֹן - חֶסֶד יִבְאֲנֵנו.⁴⁷ אֲנָשֵׁי אָמַת - שִׁיְהִיו רוֹדְפִין אַחַר הַצֶּדֶק מִחֲמַת עֲצָמָן פְּדֻעֵתָן.⁴⁸ אוֹהֲבִין אֶת הָאָמַת, וְשׁוֹנְאִין אֶת הַחֲמָס, וּבוֹרְחִין מִכָּל מִינֵי הָעוֹל.

34) יראת שמים ויראת חטא. (35) וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פרשה א': "צריכים הדיינים שיהיו בהם שבע מדות" וכו'. (36) מפרש רבינו: ידיעה = אהבה, ככתוב (בראשית יח, יט) "כי ידעתי למען אשר יצוה" וגו', ומפרש רש"י: לשון חיבה, "שהמחשב את האדם מקרבו ויודעו ומכירו". (37) סנהדרין פח, ב. (38) ירושלמי שם פ"א, ה"ד. (39) שעי"ז הם מתאהבים עליהם, כמבואר ביומא פו, א. (40) מדרש תנחומא פרשת שופטים אות ג "אנשי חיל - בתורה, ובמעשים טובים ובגבורה". (41) ירושלמי שם, "לב טוב יצר טוב". (42) תנחומא שם, "שלא יהא בשופט דבר של פסולת". (43) בגרותם יפה, שלא יצא עליהם שם רע אפילו בילדותם, כמפורש בתענית טז, ב. (44) פסיקתא רבתא פל"ד: "אמר איוב... כיון שהייתי דן את הדין, אני עומד הייתי על הגזלן ומשבר את שניו להוציא מתוכן את הגזל". זהו שאמר איוב (כט, יז) "ואשברה מתלעות עול ומשניו אשליך טרף". (45) סנהדרין פח, ב. וכן בירושלמי פ"א, ה"ד. (46) חרדים. וכן אמרו במכילתא לפסוק זה: "שונאי בצע - ששונאים ממון עצמם בדין, וכל-שכן ממון אחרים". ובבבא-בתרא נח, ב אמרו: כל דיינן שנתבע לדין ומוציאים ממנו ממון בדין - אינו דיינן. ומפרש הרשב"ם: "שיעוות הדין בשביל שוחד". (47) מלשון הכתוב במשלי כח, כב. (48) מרצונם הם, ולא יחכו עד שיעוררום אחרים על כך, וכן פירש הרמב"ן לשמות יח, כא "כי יראו עושה וחמס, אין דעתם סובלת אותו". וכתב הרדב"ז, שלא נאמרו מידות אלו אלא לכתחילה, אבל אם לא נמצאו שלשה דיינים כאלה, יבקשו שנים. ואם לא נמצאו, יבקשו אחד ואם לא נמצאו, יבקשו שלשה שיצטרפו בהם המידות האלה בכל שלשתם, ולעולם יבחרו הרע במיעוטו. וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פ"א "ולמה לא נכתבו שבע (=מדות) כאחת? שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע... ואם לא נמצאו משלש מביא מאחת", שכן נאמר (שמות יח, כה) "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל".

ח. אָמְרו חֲכָמִים:⁴⁹ שְׁמַבִּית דִּין הַגְּדוֹל הִיו שׁוֹלְחִים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבוֹדְקִין. כָּל מִי שִׁימְצָאוּהוּ חֲכָם, וַיֵּרָא חֲטָא, וְעֲנֵנו, וְשִׁפּוּיֵנו,⁵⁰ וּפְרָקוּ נְאֻה, וְרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימָנוּ - עוֹשִׂין אוֹתוֹ דִּין בְּעִירוֹ. וּמִשָּׁם מַעְלִין אוֹתוֹ לְפִתַּח הַר הַבַּיִת, וּמִשָּׁם מַעְלִין אוֹתוֹ לְפִתַּח הָעֵזְרָה, וּמִשָּׁם מַעְלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל.⁵¹

49) סנהדרין פח, ב ובירושלמי שם פ"א, ה"ד. (50) שפל. ובגמרא שם אמרו "שייף נכנס - שייף יוצא". שייף -

אמר לו ינאי, "לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך", וכבשו הסנהדרין פניהם בקרקע מפני היראה, ונענשו ומתו, באותה שעה אמרו: מלך לא דן ולא דנים אותו. והדבר ברור, שאם אין דנים אותו, גם הוא אינו דן את אחרים, כמבואר לעיל אות כב. והשווה ה' מלכים פ"ג ה"ז "מפני שלבם (של מלכי ישראל) גס בהם, ויבוא מן הדבר תקלה והפסד על הדת".

ו. פֶּשֶׁם שְׁבִית דִּין מְגַקִּין בְּצֶדֶק,²⁷ פֶּךָ צָרִיכִין לְהִיֹּת מְגַקִּין מִכָּל מוֹמֵי הַגּוֹף.²⁸ וְצָרִיף לְהַשְׁתַּדֵּל וּלְבַדֵּק וּלְחַפֵּשׁ, שִׁיְהִיו בְּלֵן בְּעַלֵּי שִׁיבָה.²⁹ בְּעַלֵּי קוֹמָה, בְּעַלֵּי מַרְאָה,³⁰ נְבוּנֵי לַחֲשׂוֹן,³¹ וְשִׁיְדַעוּ בְּרַב הַלְשׁוֹנוֹת,³² פְּדֵי שְׁלֹא תִהְיֶה סְנֵהדְרִין שׁוֹמְעַת מִפִּי הַתְּרַגְּמָן.³³

27) ששופטים בצדק, ללא הטיית דין כל שהיא, ככתוב (ויקרא יט, טו) "לא תעשו עול במשפט... בצדק תשפוט עמיתך". (28) סנהדרין לו, ב שנאמר: "כולך יפה רעיתי ומום אין בך", שאפילו הוא סומא באחת מעיניו - פסול הוא לסנהדרין, כמבואר בסמוך ה"ט. ובירושלמי שם פ"ח, ה"ה "כשם שזקני בית-דין שלמים בצדק, כך הם צריכים להיות שלמים באבריהם". (29) אבל לא זקנים מופלגים, כמבואר לעיל ה"ג. (30) שתהא אימתם מוטלת על הבריות (סנהדרין יז, א וברש"י). (31) המבינים בחכמת הטענה והדיבור, שהדיבור צריך להיות בחשאי ובנחת (רד"ק לישעיה ג, ג). ובחגיגה יד, א דרשו: לחש - זה שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש (=מפני השטן). ורש"י שם מגדיר: "כגון אב בית-דין ולבו דואג בקרבו". (32) שדבר זה הוא למצוא מי שידוע כל שבעים לשון (כסף-משנה), וזהו שדקדק רבי יוחנן (בסנהדרין יז, א) ואמר: "ושידעו בשבעים לשון", ולא אמר: שבעים (לחם-משנה). (33) כשבאים עדי לועזים, לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם, והרי זה עד מפי עד (רש"י שם). ובמנחות סה, א מפרש רש"י: "שלא יחליף (התורגמן) טענותיו ויחייבוהו".

ז. בֵּית דִּין שָׁל שְׁלֹשָׁה, אָף עַל פִּי שְׁאִין מְדַקְדְּקִין בְּהֵן בְּכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים - צָרִיף שִׁיְהֵא בְּכָל אֶחָד מֵהֵן שְׁבַעָה דְבָרִים. וְאֱלוֹ הֵן: חֲכָמָה, וְעֲנֹהָ, וַיִּרְאָהָ,³⁴ וְשִׁנְאָת מָמוֹן, וְאַהֲבַת הָאָמַת, וְאַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת לְהֵן, וּבְעַלֵּי שָׁם טוֹב.³⁵ וְכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים מְפָרְשִׁין הֵן בְּתוֹרָה. הָרִי הוּא אוֹמֵר: אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנִבְנִים - הָרִי בְּעַלֵּי חֲכָמָה אָמֹר. וַיִּרְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם³⁶ - אֱלוֹ שְׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה מֵהֶם.³⁷ וּבְמָה יִהְיֶה אֱהוּבִים לְבְרִיּוֹת? בְּזִמְן שִׁיְהִיו בְּעַלֵּי עֵין טוֹבָה, וְנִפְשׁ שְׁפֵלָה,³⁸ וְחֲבֵרְתָן טוֹבָה, וְדוּבְרָן וּמִשְׁאֵן בְּנִחַת עִם הַבְּרִיּוֹת.³⁹ וּלְהֵלֵן הוּא אוֹמֵר: אֲנָשֵׁי חֵיל - אֱלוֹ שְׁהֵן גְּבוּרִים בְּמַצּוֹת,⁴⁰ וּמְדַקְדְּקִים עַל עֲצָמָם, וְכוֹבְשִׁין אֶת יִצְרָן,⁴¹ עַד שְׁלֹא יִהְיֶה לְהֵן שׁוֹם גְּנָאִי.⁴² וְלֹא שָׁם רַע, וַיְהֵא פְרָקָן נְאֻה.⁴³ וּבְכָל אֲנָשֵׁי חֵיל, שִׁיְהִיָּה לְהֵן לֵב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שוחה. ובכתי" התימנים הנוסח: ועניו ושפל. (51) שם, וראה לעיל פ"א ה"ג.

ט. **בית דין של שלשה שהיה אחד מהן גר - הרי זה פסול⁵², עד שתהיה אמו מישראל⁵³. היה אחד ממזר⁵⁴, אפלו שלשתן ממזרים - הרי אלו פשרין לדון⁵⁵. וכן אם היה כל אחד מהם סומא באחד מעיניו - פשר⁵⁶. מה שאין בן בסנהדרין⁵⁷. אבל הסומא בשתי עיניו - פסול לכל⁵⁸.**

59) כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (60) הרי שאפילו היחיד שופט את חבריו (סנהדרין ג, א). (61) החכמים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל, א), ובירושלמי פ"ה ה"א "שעשו התורה ספורות ספורות, חמשה לא יתרומו, חמשה דברים חייבים בחלה, חמש-עשרה נשים פוטרות צרותיהן" וכו'. (62) סנהדרין שם, "משום יושבי קרנות", תגרים שאינם בקיאים בטיב דינים, ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי. אבל כשהם שלשה, אי אפשר שלא יהיה אחד מהם יודע סברות הדין, ששמע מחכמים ומדיינים (רש"י שם). (63) כרבי אבהו (שם ו, א) ואע"פ ששמואל סובר (שם ה, ב) "דיניהם דין אלא שנקרא בית דין חצוף?" כבר אמרו בירושלמי שם פ"א ה"א "רבי יוחנן וריש לקיש, שניהם אומרים - אין דיניהם דין", וידוע שהלכה כרבי יוחנן לגבי שמואל (כסף-משנה). וכל זה כשהשנים דנים את הנתבע בעל כרחו, אבל אם קיבלם עליו כשלשה, דיניהם דין, ואפילו אחד שדן בהסכמת הנתבע - דינו דין, כמבואר בסנהדרין ו, א ובירושלמי שם, וכדברי רבינו לקמן פ"ו ה"ג, ופ"ז ה"ב.

יא. **אחד שהיה ממחה לרבים⁶⁴, או שנטל רשות מפית דין⁶⁵ - הרי זה מתר לו לדון יחידי⁶⁶, אבל אינו חשוב בית דין⁶⁷. ואף על פי שהוא מתר, מצוות חכמים הוא שמושיב עמו אחרים; שהרי אמרו⁶⁸: אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד⁶⁹.**

64) מומחה - שלמד תורה בכתב ושבעל-פה ויודע לסבור ולהשוות דבר לדבר. לרבים - שמפורסם ברבים שהוא כן, שבאמת בקי הוא בתורה שבכתב ושבע"פ, וכמו שאמרו (סנהדרין ה, א): כגון אני שלמדתי וסברתי (=יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעתי, רש"י) דן דיני ממונות ביחיד (ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"ג, מ"א). (65) שבארץ ישראל - לדון, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ד. (66) אפילו כשהנתבע לא קיבלו עליו לדון, הרי זה כופהו לידון בפניו, כמבואר שם, הואיל והוא מומחה, ואע"פ שאינו מפורסם ברבים. אבל אם אינו מומחה, אין רשות בית-דין מועילה לו כלום, כמבואר לקמן פ"ד, ה"טו (כסף-משנה). (67) שתהא הודאתו בפניו כמודה בפני בית-דין של שלשה, שאינו יכול לחזור בו עוד, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ח. (68) אבות פ"ד, מ"ח. (69) הקב"ה שהוא יחיד בעולמו (רע"ב שם). אבל בשר-ודם מוטב שידון בשלשה, כי ברוב משא ומתן יתברר הדבר יותר. ועוד, שאם הם שלשה, לא ידע המתחייב מי חייבו, שעל כל אחד יחשוב, שמא חבריו רבו עליו (תוספות יו"ט, שם). ואם קיבלוהו עליהם - דן אפילו יחידי, ועל זה סמכו ברוב הגלילות שאין להם אלא דיין אחד, וכן מנהג קדום במצרים (רדב"ז). ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: רבי אבהו היה דן יחידי. שאלוהו תלמידיו, והלא לימדתנו רבינו: אל תהא דן יחידי? אמר להם: כיון שהם רואים אותי יושב יחידי, ומופיעים לפני לדון, הרי זה כאילו קיבלו אותי

52) שנאמר (דברים יז, טו) "שום תשים עליך מלך... מקרב אחיך" - כל משימות שאתה משים אל יהיו אלא מקרב אחיך (יבמות מה, ב). ואע"פ שבסנהדרין לו, ב הכשירו גר לדון בדיני ממונות, סובר רבינו שאינו כשר אלא לדון גר חבירו, כסתמת הסוגיא ביבמות קב, א, וכמבואר בדבריו לקמן פ"א ה"א, וכן שיטת הרי"ף בסנהדרין סוף פ"ד. (53) יבמות קב, א. וכמו שאמרו שם מה, ב: כיון שאמו מישראל, אנו קוראים בו: מקרב אחיך. וכתבו ה'תוספות' (שם קב, א) דיבור-המתחיל לענין חליצה, שאם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר לדון, ועדיף מגר שרק אמו מישראל היא. (54) שנולד מאיסור ערוה האמורה בתורה ויקרא יח, וכמבואר בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"א. (55) סנהדרין לו, ב, שהרי הוא בא מטיפה כשרה, ומקרב אחיך הוא. ובירושלמי שם פ"ד ה"ז, אמרו: "אפילו ממזרים". וכתב הכסף-משנה, שהוא-הדין לשלשה גרים שאמותיהם מישראל, שהם כשרים לדון, שהרי הם נקראים "מקרב אחיך", ועדיפים ממזר, שאינו כשר לבוא בקהל, ואילו גר כשר לבוא. (56) לדון דיני ממונות (סנהדרין לד, ב), שהרי שנינו במשנה שם לב, א "דיני ממונות דנים ביום וגומרים בלילה". והדבר ברור, שאין אנשים רואים בלילה כמו שהסומא באחת מעיניו רואה ביום, ולפיכך דין הוא, שידון ביום אפילו לכתחילה (רי"ף שם). (57) הדנה דיני נפשות, אין הסומא כשר לדון, שהרי בעל מום הוא, ובית-דין של עשרים ושלשה צריך להיות מנוקה מכל מום, כמבואר לעיל ה"ו. והוא-הדין למזר וגר שפסולים להיות בסנהדרין, שאינם מיוחסים, ואפילו גר שאמו מישראל, שאפילו בחליצה פסול גר כזה לדון עד שיהיה ישראל מכל צדדיו, כמבואר בהל' יבום פ"ד ה"ה, כלישכן בסנהדרין הדנה דיני נפשות, ואין מעמידים בה אלא מיוחסים, כמבואר לעיל ה"א, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"א ה"א (כסף-משנה). (58) אפילו לדיני ממונות ובבית-דין של שלשה, שהרי הוא פסול להעיד, כמבואר לקמן הל' עדות פ"ט ה"ב, וכל שאינו כשר להעיד - פסול לדון, שהרי שנינו (נדה מט, ב) "כל הכשר לדון - כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון", וכדברי רש"י שם ד"ה: לאתויי סומא, "אבל בשתי עיניו - אפילו לעדות פסול". וכן בי'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ד, וראה ביאור הגר"א לחו"מ סימן ז ס"ק י.

י. **אף על פי שאין בית דין פחות משלשה⁵⁹ - מתר לאחד לדון מן התורה; שנאמר: בצדק תשפט**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התחלת דין וקבלת עדות בלילה. העמדת דיין שאינו הגון, וכן היחס לדיין שנתמנה על ידי נתינת ממון.

א. עד אימתי יושבין הדינים בדין? סנהדרין קטנה? ובית דין של שלשה - יושבין מאחר תפלת השחר? עד סוף שש שעות ביום? אבל בית דין הגדול? היו יושבין? מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים? ובשבתות וימים טובים היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית?

2) של עשרים ושלשה דינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג.
3) שמתחלת עם הנץ החמה (הל' תפלה פ"ג, ה"א).
4) שזוהי שעת מאכל תלמידי-חכמים (שבת י, א), שנאמר (קהלת י, יז) "אשריך ארץ שמלכך (=הדיין) בן חורים ושריך בעת יאכלו". ומדובר, שכבר טעמו טעימת שחרית לפני ישיבתם לדין, שהרי אמרו שם "מכאן ואילך (מאחרי השעה הששית) כזורק אבן לחמת", שהיא קשה לגוף, אם לא כשהוא טעם משהו בבוקר (כסף-משנה). ובחור"מ סימן ה סעיף ג, הנוסח: "זמן ישיבת הדינים מהבוקר עד סוף שעה החמישית". בהתאם לאמור בשבת י, א ששעה ששית היא זמן סעודה של תלמידי-חכמים, וכן דעת הרי"ף בסנהדרין פ"א. וראה בסמ"ע לחור"מ שם ס"ק י. 5) של שבעים ואחד (לעיל פ"א, ה"ג). 6) בלשכת הגזית שבבית-המקדש. 7) הקרב בכל יום בתשע שעות ומחצה, וזהו זמן תפילת מנחה (הל' תפלה ס"ג, ה"ב). 8) שקדושתו קלה מלשכת הגזית שבעורה. וטעם שינוי מקום זה, "שלא יהיו נראים כיושבים בדין (ובשבת אסור לדון), שבלשכת הגזית היו דנים" (סנהדרין פח, ב וברש"י) אלא ששם הנוסח: "יושבים בחיל", אולם בתוספתא סנהדרין פ"ז מ"א, כתוב: בבית-המדרש שבהר הבית. וראה הל' שבת פכ"ג הי"ד, ולקמן פכ"ה ה"ט לענין דין בשבת ובערב שבת. והשווה לקמן פ"א, ה"ב-ג.

ב. אין בית דין של שבעים ואחד צריכין שיהיו יושבין כלן כאחד במקומן שבמקדש; אלא בעת שיהיו צריכין להתקבץ - מתקבצין כלן, ובשאר העתות - כל מי שהיה לו עסק, יצא לעשות חפצו וחוזר. והוא שלא יפחתו מעשרים ושלשה יושבין תמיד כל זמן ישיבתן.¹⁰ הצרף אחד מהן לצאת - הרי זה מסתפל בחבריו הנשארים: אם ישארו שם עשרים ושלשה?¹¹ יצא; ואם לאו - לא יצא עד שיבוא אחר.¹²

9) לדון בדברים הצריכים הרכב של שבעים ואחד, כגון אלה המנויים לקמן פ"ה, ה"א. 10) סנהדרין לז, א, שנאמר (שיר ז, ג) "שררך אגן הסהר אל יחסר המזג", שדרך - זו סנהדרין, שהיא יושבת בטיבורו של עולם (שרר - זה טבור). אל יחסר המזג - אל יחסרו מחלק שלישי שהוא כדי מזיגת יין במים (שליש יין, ושני שלישים מים), ועשרים ושלשה הם שלישי משבעים סנהדרין (רש"י שם). 11) כנגד סנהדרין קטנה. 12) שם. וראה ב'תוספות' שם יד, ב דיבור-המתחיל אל יחסר המזג, שלא יחסר 'גימטריא של

עליהם, ושנינו: "אבל אם קיבלו עליהם - דן אפילו יחידי". ומכאן ראייה לדעת הרע"ב באבות שם, שאם קיבלוהו עליהם - דן יחידי אפילו מדרך חסידות (משנה-למלך).

יב. יש לאדם לעשות דין לעצמו?⁷⁰ אם יש בידו פתח? הואיל וכדת וכהלכה הוא עושה, אינו חייב לטרוח ולבוא לבית דין. אף על פי שלא היה שם הפסד בנכסיו אלו נתאחר?⁷² ובא לבית דין. לפיכך?⁷³ אם קבל?⁷⁴ עליו בעל דינו והביאו לבית דין, ודרשו ומצאו שעשה כהלכה, ודין אמת דן לעצמו - אין סותרין את דינו?⁷⁵

70) אם רואה שלו ביד אחר שגזלו ממנו, יכול הוא ללקחו ממנו ללא כל דיון בבית-דין. 71) אפילו ע"י הכאה, כמפורש בברייתא (בבא-קמא כז, ב) "בן בגיבג אומר: אל תיכנס לחצר חבך לטול את שלך שלא ברשות (=בגניבה ובסתר) שמה תיראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו, שלי אני נוטל" (=כלומר קח בחזקה, רש"י). וכן בשו"ע חור"מ סימן ד, סעיף א. 72) ממתין (בבא-קמא שם). 73) הואיל ואינו חייב לטרוח ולבוא לבית-דין. 74) התאונן, צעק חסם. "והיה כי יצעק אלי" (שמות כב, כו) מתרגם אונקלוס: ארי יקבל קדמי. 75) ואם נתברר שלא עשה כדיון, חייב לשלם לו על הכאתו (לחם-משנה).

יג. אף על פי שפית דין של שלשה בית דין שלם הוא, כל זמן שהן רבים - הרי זה משבחה?⁷⁶ ומוטב שיתקף הדין באחד עשר יותר מעשרה. וצריכין שיהיו היושבים כלם שם בבית דין תלמידי חכמים?⁷⁸ וראויין?

76) סנהדרין ז: רב הונא כשבא דין לפניו, אסף והושיב עמו עשרה חכמים מבית המדרש, כדי שתגיענו נסורת קטנה מן הקורה. כלומר, שאם יטעה ישתלש העונש בין כולם ויקל לו (רש"י שם). 77) שיוכלו לדקדק ולברר הדין לאמתו. 78) מצד מדותיהם המוסריות, כמבואר לעיל ה"ז, וכמו שאמרו (שבועות ל, ב) "מניין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו, תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק".

יד. ואסור לאדם חכם שישב בדין עד שידע עם מי ישב?⁷⁹ שמא יצטרף עם אנשים שאינן הגונים, ונמצא בכלל קשר בוגדים?⁸⁰ ולא בכלל בית דין?⁸¹

79) סנהדרין כג, א, והשווה לקמן פכ"ב, ה"י. 80) חבך, ומעין הכתוב (ירמיה ט, א) "עצרת בוגדים". 81) כמו שאמרו (שם כו, א) "קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המניין" ע"פ הכתוב (ישעיה ח, יב) לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר". וכתב הסמ"ע לחור"מ סימן ג ס"ק יג, שרבי יעקב ווייל כתב למהרש"ל: אם תשמע לעצתי, לא תשב אצל הקהל בשום דין, שפסקי בעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים.

פרק שלישי

1) זמן ישיבת הסנהדרין ושעות ישיבת בית דין שלושה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23) הרי זה מושג דיני, ואין זה כחלוקת שותפים לעצמם שאינה נחשבת דין (רשב"ם לבבא-בטרא קיג, ב).
24) ומטעם זה אין דנים בהן אלא בשלשה. 25) מלשון הכתוב (במדבר לד, ב) "אשר תפול לכם בנחלה".
26) סנהדרין לד, ב. וכפי שיתבאר בהלכה הבאה. ובכל זאת אם התחילו הדיינים לדון דין נחלה ביום, גומרים אותו בלילה ככל דיני ממונות, וכמבואר לעיל ה"ד (רדב"ז).

ו. **שְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה, וְצִוּהוּ בַּפְּנִיָּהּ**²⁷
- **פּוֹתְבִינָן**²⁸ **וְאֵין עוֹשִׁין דִּין**²⁹. **וְאִם הָיָה שְׁלֹשָׁה - רְצוּ פּוֹתְבִינָן**³⁰, **רְצוּ עוֹשִׁין דִּין**³¹. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?**
בַּיּוֹם³²; **אָבֵל בַּלַּיְלָה**³³ - **פּוֹתְבִינָן**³⁴ **וְאֵין עוֹשִׁין דִּין**³⁵.

27) הסדיר בפניהם צוואה בעל-פה, למי ואיך הוא מוריש נכסיו. 28) בלשון עדות, והיורשים יבואו לבית-דין, ובית-דין יעשה כפי הצוואה. 29) השנים עצמם אינם מוסמכים להחזיק את היורשים בנכסים בהתאם לצוואה, הואיל ושנים הם לא נראו מתחילה להיות דיינים אלא עדים בלבד. 30) בלשון עדות, וכו"ל באות כזו. 31) הם עצמם רשאים ושלטיים להחזיק את כל אחד בשלו, כפי ששמעו, ואין עוד צורך בדיינים אחרים (סנהדרין לד, ב וברש"י). וכתב הרמ"א בחו"מ רנג: עושים דין - "להחזיק כל אחד במה שצוה ולדון בכל דברי ספק שנפל בצוואה, ואין אחד מן היורשים או המקבלים יכולים לומר לבית-דין אחר גלך". אין עושים דין - ואם יארע דבר ספק בצוואה, ישלחו כתיבתם לפני בית-דין אחר שידון ע"פ כתב הצוואה (סמ"ע שם ס"ק ב). 32) שהשלושה ביקרו את החולה ביום, שאז נחשבת צוואת המת לדין פסוק, ואלה השלושה הם הדיינים. 33) כשביקרוהו בלילה שאינו זמן דין. 34) בלשון עדות, וכתבם יובא לאחר זמן לפני בית-דין אחר. 35) אפילו למחר, שמתחילתם לא נראו לישב לשם דין אלא כעדים, ואין עד נעשה דין, ראה לקמן בהל' עדות פ"ה ה"ח (רש"י שם). וכתב הרשב"ם בבבא-בטרא קיג, ב: אין השלושה נעשים דיינים אלא כשקנו מהחולה המצווה בקנין סודר, שאז אינו יכול לחזור בו. אבל כשלא קנו ממנו, הואיל ועדיין יכול לחזור בו, כשיקום מחליו - אין עושים דין, שאין לדיינים לעשות דין בדבר שאפשר להבטל, ואם דנו אין דיניהם דין. ומעין זה בתוספות' לסנהדרין לד, ב.

ז. **כָּל בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הַגּוֹנֵן**³⁶ - **שְׂכִינָה עִמָּהֶם**³⁷. **לְפִיכֵן צְרִיכִין הַדִּינָיִם לֵישֵׁב בְּאֵימָה וְיִרְאָה**³⁸ **וְעֵטִיפָה**³⁹ **וְכַבֵּד רֵאשׁוֹ**⁴⁰. **וְאִסּוּר לְהַקְלֵל רֵאשׁ אוֹ לְשַׁחַק אוֹ לְסַפֵּר בְּשִׂיחָה פְּטִלָה בְּבֵית דִּין, אֶלָּא בְּדַבְרֵי תוֹרָה וְחֻכָּמָה.**

36) שיש בו המידות והתכונות המנויות לעיל פ"ב, ה"ז. 37) סנהדרין ז, א שנאמר (תהלים פב, א) "אלקים נצב בעדת אל", בקרב אלקים ישפוט" שהשכינה שרויה בקרב הדיינים ושופטת עמהם, והשווה לקמן פכ"ג ה"ט. 38) מפני כבוד השכינה. 39) עטיפת הראש בטלית מאימת השכינה (שבת י, א וברש"י). 40) הכנעה (רש"י לברכות ל, ב). והשווה לקמן פכ"ג, ה"ח.

מ'ז"ג", שהוא חמשים, אבל אם יחסרו ארבעים ותשעה אין לחוש, שישארו עשרים ושנים, ואין בית-דין שקול, הוסף עליהם אחד והרי הם כ"ג.

ג. **אֵין מִתְחִילִין אֶת הַדִּינִין בַּלַּיְלָה**¹³. **מִפִּי הַשְּׂמוּעָה**¹⁴ **לְמָדוּ, שֶׁהַדִּינִין בְּנִגְעִים. שְׁנֹאֲמַר: פֶּל רִיב וְכָל נִגְע; מָה רֵאִיתָ נִגְעִים**¹⁵ **בַּיּוֹם בְּלִבְד, אִף הַדִּינִין בַּיּוֹם בְּלִבְד**¹⁶.

13) משנה, בסנהדרין לב, א. 14) שקיבלו חכמינו איש מפי רבו. כל מקום שהדבר אינו מבואר היטב בכתוב, אלא מפני שקבלוהו בעל-פה, השתדלו החכמים לסמכו על הכתוב, למרות שהוא מדרש דחוק, קוראו רבינו: מפי השמועה (יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות ט). 15) שהרי נאמר בהם (ויקרא יג, יד) "וביום הראות בו". 16) סנהדרין לד, ב. ובירושלמי פ"ד, ה"ה אמרו: טעו הדיינים ודנו בלילה - דינם דין, שנאמר ושפטו את העם בכל עת. וכן בחו"מ סימן ה סעיף ב, אולם ראה בתוספות' יבמות קד, א ד"ה מר סבר, שמגיהים את הירושלמי הנ"ל וגורסים בו: מנין שגומרים בלילה, שזה כשר לדברי הכל, כמבואר בסמוך ה"ד.

ד. **וְכֵן אֵין מְקַבְּלִין עֲדוּת**¹⁷ **וְאֵין מְקַנְמִין שְׁטָרוֹת**¹⁸ **בַּלַּיְלָה**¹⁹. **וּבְדִינֵי מְמוֹנוֹת**²⁰, **אִם הִתְחִילוּ בַּיּוֹם - מִתְּרֵי לְגַמְרֵי הַדִּין בַּלַּיְלָה**²¹.

17) שחקירת העדים הרי היא כהתחלת דין (ראה השנה כה, ב) וראה בתוספות' סנהדרין לד, ב דיבור-המתחיל יום לתחילת דין. 18) אישור חתימת העדים שבשטר, לקבוע שאינה מזויפת, ראה לקמן הל' עדות פ"ו, ה"ב. 19) שהקיום הרי הוא כדין, כמבואר שם ה"א, ואין דנים בלילה. 20) זה חזור אל התחלת הלכה ג, לומר: אע"פ שאמרנו: "אין מתחילים את הדינים בלילה", שמשמע דוקא התחלה, ולא גמר דין - אין זה אלא בדיני ממונות בלבד. 21) סנהדרין לד, ב: כתוב אחד אומר (שמות יח, כב) "ושפטו את העם בכל עת" (אפילו בלילה), וכתוב אחד אומר (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו" שמשמעו ביום בלבד (והנחלות כדין הן, ראה בסמוך ה"ה). הא כיצד? "יום לתחילת דין, ולילה לגמר דין, שתחילת דין היא העיקר ('תוספות' שם). אבל דיני נפשות אין גומרים אלא ביום, כמבואר לקמן פ"א, ה"א. וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ה ס"ק ז, שאם נתרצו שני הצדדים לדונם בלילה, מותר להתחיל את דינם בלילה (=בדיני ממונות), שאין זה גרוע מקיבלו עליהם דין קרוב או פסול לדונם, שדינו דין (ראה לקמן פ"ז, ה"ב), וכן הדין לענין קבלת עדות, כמבואר בשו"ע חו"מ סימן כח, סעיף כד. וכתב ב"תורה תמימה" דברים כא, אות קיב, שדין כזה הריהו כהוראת איסור והיתר, שמוותרת גם בלילה.

ה. **הַנְּחִלוֹת**²² - **בְּדִינֵין**²³; **שְׁנֹאֲמַר בְּהֵן: לְחַקֵּת מִשְׁפָּט**²⁴. **לְפִיכֵן אֵין מִפְּלִיגִין**²⁵ **נְחִלוֹת בַּלַּיְלָה**²⁶.

22) שאדם מצווה ליתן מעזבונו ליורשיו או לאחרים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְלֵהֶם מְנוּת⁵³, וְדוֹחֵקִין עֲצָמָן הַרְבֵּה שֶׁלֹּא יִשְׁבוּ בְּדִין, עַד שֶׁיִּדְעוּ שֶׁאֵין שָׁם רְאוּי כְּמוֹתָם⁵⁴, וְשָׂאֵם יִמְנְעוּ מִן הַדִּין - תִּקְלָקֵל⁵⁵ הַשּׁוֹרֵה⁵⁶. אַף עַל פִּי כֵן לֹא הָיוּ יוֹשְׁבֵין בְּדִין אֲלֵא עַד שֶׁמְכַבְּדִין עֲלֵיהֶם אֶת הָעַם וְהַזְקָנִים⁵⁷ וּפּוֹצְרִים⁵⁸ בָּהֶן.

53) שם, ובסנהדרין יד, א שהרי אמרו חכמים: "לעולם היה אפל ותחיה", כלומר, התרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה (רש"י שם). וכן בהוריות י, א "שלח להם ולא באו" שברחו מן הגדולה (רש"י). וכן הכתוב אומר (שמואל-א י, כב) "הנה הוא (=שאל) נחבא אל הכלים". 54) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים (שאינן חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים) - פזר" (הגר"א לחו"מ ח, ס"ק יד). 55) ובכת"י התימנים: תתקלקל. 56) ע"ז יט, ב "ועצומים כל הרוגיה - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה". עצומים - מתאפקים מלהורות (רש"י שם), ושורת הדין תתקלקל ע"י תלמידים שלא הגיעו להוראה וקופצים להורות (שם). 57) בכת"י התימנים: שמכבידים עליהם העם והזקנים. 58) מפצירים. מרבים לבקש.

ח. כֹּל סְנֵהֲדֵרִין אוּ מְלֵךְ⁴¹ אוּ רֹאשׁ גּוֹלָה⁴² שֶׁהֶעֱמִידוּ לְהֵן לְיִשְׂרָאֵל דִּין שְׂאִינוּ הַגּוֹן, וְאִינוּ חָכֵם בְּחֻקֵּי הַתּוֹרָה וְרְאוּי לְהִיּוֹת דִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כְּלוּ מְחַמְדִּים⁴³ וְיֵשׁ בּוֹ טוֹבוֹת אַחֲרוֹת - הָרִי זֶה שֶׁהֶעֱמִידוּ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. שְׁנֹאֲמַר: לֹא תִפְרִיז פְּנִים בְּמִשְׁפָּט. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁴⁴ לְמַדוּ, שֶׁזֶה מְדַבֵּר כְּגַד הַמִּנְהָה לְהוֹשִׁיב דִּינָיו. אָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁵: שְׂמֵא תֹאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֵה, אוּשִׁיכְנוּ דִין; אִישׁ פְּלוֹנִי גְבוּר, אוּשִׁיכְנוּ דִין; אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי, אוּשִׁיכְנוּ דִין; אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ בְּכָל לְשׁוֹן, אוּשִׁיכְנוּ דִין. נִמְצָא מְזַכֵּה אֶת הַחֵיב וּמַחֲיֵב אֶת הַזְּכָאִי. לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע, אֲלֵא מִפְּנֵי שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ. לִכְךָ נֹאמַר: לֹא תִפְרִיז פְּנִים בְּמִשְׁפָּט. וְעוֹד אָמְרוּ⁴⁶: כֹּל הַמְעַמֵּיד לְיִשְׂרָאֵל דִּין שְׂאִינוּ הַגּוֹן - פְּאֵלוּ הַקִּים מְצַבֵּה. שְׁנֹאֲמַר: וְלֹא תִקִּים לְךָ מְצַבֵּה אֲשֶׁר שְׂנֵא יִי אֱלֹהֶיךָ. וּבִמְקוֹם תִּלְמִידֵי חֲכָמִים - פְּאֵלוּ נִטַּע אֲשֶׁרֶה⁴⁷. שְׁנֹאֲמַר: לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֶׁרֶה כֹּל עֵץ אֲצֵל מְזַכֵּה יִי אֱלֹהֶיךָ. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא תַעֲשׂוּן אֶתִּי אֱלֹהִי כֶסֶף - אֲלוֹהֵי הַבָּא בְּשִׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב. זֶה הַדִּין שֶׁמְנוּהוּ מִפְּנֵי עֲשׂוֹר בְּלִבְדִּי⁴⁸.

~ יום שישי כ"א אדר-א' ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) סמיכת הסנהדרין והדיינים, ההסמכה לסמכות חלקית ומוגבלת. אפשרות של חידוש הסמיכה גם בזמן הזה. ההבדל בין ראשי גלויות שבבבל לנשיאי בתי הדין שבארץ ישראל. דיין שאינו הגון שנתמנה בטעות, או שעבר ראש הגולה והרשהו לדון למרות שאינו ראוי.

א. אָחַד בֵּית דִּין הַגְּדוֹל² וְאָחַד סְנֵהֲדֵרִין קְטָנָה³ אוּ בֵּית דִּין שָׁל שְׁלֹשָׁה, צָרִיף שִׁהִיָּה אָחַד⁴ מִהֵן סְמוּךְ מִפִּי הַסְּמוּךְ⁵. וּמִשָּׁה רַבְּנּוּ סְמָךְ יְהוֹשֻׁעַ פִּיד, שְׁנֹאֲמַר: וַיִּסְמָךְ אֶת יְדִיו עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ. וְכֵן הַשְּׁבָעִים זְקָנִים - מִשָּׁה רַבְּנּוּ סְמָכָם⁶, וְשָׂרְתָה עֲלֵיהֶן שְׁכִינָה⁷. וְאוֹתָן הַזְּקָנִים סְמָכוּ לְאַחֲרֵים, וְאַחֲרֵים לְאַחֲרֵים. וְנִמְצָאוּ הַסְּמוּכִין אִישׁ מִפִּי אִישׁ, עַד בֵּית דִּינוּ שָׁל יְהוֹשֻׁעַ וְעַד בֵּית דִּינוּ שָׁל מִשָּׁה רַבְּנּוּ⁸. וְאָחַד הַנְּסָמָךְ מִפִּי הַנְּשִׂיא⁹ אוּ מִפִּי אָחַד מִן הַסְּמוּכִין, אֲפֵלוּ לֹא הָיָה אוֹתוֹ סְמוּךְ בְּסְנֵהֲדֵרִין לְעוֹלָם¹⁰.

2) של שבעים ואחד. 3) של עשרים ושלושה, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. 4) בכתב יד התימנים: צריכים שיהיה כל אחד מהן, וכן הגיה התוספות יום טוב לסנהדרין פרק א, משנה ג בהתאם ללשון רבינו בפירושו שם: לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך. 5) נסמך על ידי סומך כזה, שאף הוא נסמך מפי אחר, ולא שיהיה סמוך על פי עצמו. 6) מינה אותם, כמו שדרשו במדרש בראשית רבה פרשה צ"ט, אות ו "האספו ואגידה לכם - שמינה אותם זקנים כמו שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" (קריית מלך, בהגהותיו לרמב"ם). 7) ככתוב (במדבר יא, כה) "ויאצל מן הרוח אשר עלי... ויהי כנוח עליהם הרוח".

41) בארץ ישראל. 42) שהוא במקום מלך, וגם הוא מזרע בית דוד, והוא ממנה דיינים בגולה. וכפי שיתבאר לקמן פ"ד הי"ג, ובבאורנו שם. 43) מלא מדות טובות, ע"פ משקל הכתוב (שיר השירים ה, טז) "חכו ממתקים וכלו מחמדים". 44) מפורש לעיל ה"ג אות יג. 45) ספרי דברים אות יז, והשווה לקמן פ"ד, ה"ט"ו. 46) סנהדרין ד' ב, אלא ששם אמרו, "כאילו נטע אשירה בישראל. אולם בתרגום יונתן בן עוזיאל לפסוק: "ולא תקים לך מצבה", מתרגם: והיכמא דליתיכון רשאיין למקמא קמא (מצבה) היכדין ליתיכון רשאיין למנאה לפרנסא גברא זידנא דרחקיה ה'. 47) שם. וגירסתנו שם: "ובמקום שיש תלמידי-חכמים כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר אצל מזבח ה' אלקיך", ומפרש רש"י: שתלמידי-חכמים מכפרים ומגינים כמזבח. 48) שנתן ממון למלך על כך (שם, וברש"י).

ט. כֹּל דִּין שְׁנֵתָן מִמוֹן כְּדִי שִׁתְּמַנֶּה - אֲסוּר לְעַמֵּד מִפְּנֵיו⁴⁹. וְצוּר חֲכָמִים לְהַקֵּל אוֹתוֹ וּלְזַלֵּל בּוֹ⁵⁰. וְאָמְרוּ חֲכָמִים⁵¹: שֶׁשְׁטִלִּית שְׁמַתְעֻטָּף בָּהּ, תְּהִי בְּעֵינֶיהָ כְּמַרְדֵּעַת⁵² שָׁל חַמּוֹר.

49) ירושלמי ביכורים פ"ג, ה"ג. 50) שם "ואין קוראים אותו רבי". ובשו"ע חו"מ סימן ח סעיף א: "שמצוה להקל ולזלזל בו". והכמינו בסנהדרין ז ובירושלמי שם, קראו עליו את הפסוק (חבקוק ב, יט) "הוי אומר לעץ הקיצה. עורי לאבן דומם, הוא יורה? הנה הוא תפוש זהב וכסף, וכל רוח (של חכמה) אין בקרבו. 51) ירושלמי, שם. 52) שטיח שמתחת לאוכף של חמור.

י. כִּף הָיָה דֶרֶךְ חֲכָמִים הֶרְאִשׁוּנִים: בּוֹרְחִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַנְּשִׂיא עִמּוֹ. אָבֵל שְׁאָר הַחֲבוּרָה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶם לְסִמְךָ בְּרִשׁוֹת הַנְּשִׂיא. וְהוּא שְׂיָהוּ שְׁנִים עִמּוֹ²⁶, שְׂאִין סְמִיכָה פְּחוֹת מְשַׁלְּשָׁה²⁷.

22) בכתב יד התימנים: סומך תלמידיו. (23) בכתב יד הנ"ל: כבוד לבית הלל הזקן, כלומר, לבית הלל, שהוא מבית דוד המלך. וכך הנוסח בירושלמי (סנהדרין פרק א הלכה ב): "בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו כגון רבן יוחנן בן זכאי מינה את רבי אליעזר ואת רבי יהושע... חזרו וחלקו כבוד לבית הזה, אמרו: בית דין שמינה שלא לדעת הנשיא אין מינויו מינויו." (24) בהסכמתו ומדעתו. (25) כדי שיחלקו כבוד זה לזה, על פי הירושלמי שם, ורבינו גורס שם "אב בית דין" במקום "בית דין" (רדב"ז). (26) אף על פי שאינם סמוכים. (27) כמבואר לעיל הלכה ג. וחדש כאן, שאפילו מינהו הסמוך ברשות הנשיא, עדיין צריך שיהיו שניים עימו, שאין סמיכה פחות משלושה (לחם משנה).

ו. אין סומכין זקנים בחוצה לארץ, ואף על פי שאילו הסומכין נסמכו בארץ ישראל²⁸. אפלו היו הסומכין בארץ, והנסמך חוצה לארץ - אין סומכין²⁹. ואין צריך לומר אם היו הסומכין בחוצה לארץ והנסמך בארץ. היו שניהם בארץ - סומכין אותו, אף על פי שאינו עם הסומכים במקום אחד³⁰; אלא שולחין לו³¹ או פותבין לו שהוא סמוך, ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות³², הואיל ושניהם בארץ. וכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים³³ ראוייה לסמיכה³⁴.

28) סנהדרין יד, א. (29) בכתב או על ידי שליח. (30) מתוך שאמרו שם: סומכים בארץ ונסמכים בחוץ לארץ אין הסמיכה מועילה - אתה למד, שאם שניהם בארץ אף על פי שאינם במקום אחד סומכים (רדב"ז). (31) מודיעים לו על ידי שליח. (32) כמבואר לעיל הלכה ב. (33) אף על פי שלא החזיקו בה עולי ככל בימי עזרא וסיעתו. (34) אף על פי שאינה קדושה קדושת ארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות (ראה הלכות תרומות פרק א הלכה ה"ו) - לענין סמיכה הרי היא בקדושת ארץ ישראל. וכן לענין הדר בארץ ישראל והנקבר בה, שעוונותיו מחולים (ראה לקמן הלכות מלכים פרק ה הלכה י"א-י"ב) הרי היא בקדושתה (רדב"ז). ומקור דברי רבינו מסנהדרין ה, א, שרבה בר חנה נטל רשות לדון ולהורות בעירות העומדות על הגבולין, שהן מחוץ לארץ, ואם להן מועילה הסמיכה - לארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים לא כל שכן, שהסמיכה לה, ובה מועילה (כסף משנה). וראה לקמן הלכה י"ד, שאין רשות בית דין שבארץ ישראל מועילה לכוח את בעלי דין בחוץ לארץ. ובהלכות תרומות שם הלכה ז מגדיר רבינו גבולות הארץ שהחזיקו בה עולי מצרים.

ז. יש לסומכין לסמך אפלו מאה בפעם אחת³⁵. ודוד המלך סמך שלשים אלה בפיו אחד³⁶.

8) השווה הקדמת רבינו: "ויהושע ממש רבינו ומשה רבינו מפי הגבורה נמצא שכולם מה' אלוקי ישראל". (9) ראש הסנהדרין, ראה לעיל פרק א, הלכה ג. (10) שהרי מצינו ברבה בר חנה שנשמך מפי רבי (סנהדרין ה, א), למרות שרבינו הקדוש היה לאחר החורבן ולא היה מן הסנהדרין.

ב. וכיצד היא הסמיכה לדורות? לא שייסמכו דיהן¹¹ על ראש הזקן¹², אלא שקורין לו רבי, ואומרים לו: הרי את סמוך, ויש לה רשות לדון אפלו דיני קנסות¹³.

11) בניגוד לסמיכת משה ליהושע, שהייתה ביד. 12) החכם, כמאמרם (קידושין לב:): "אין זקן אלא חכם". 13) סנהדרין יג, ב. דיני קנסות: כגון תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמישה, שאין דנים אותם אלא שלושה מומחים והם הסמוכים, כמבואר בלשון רבינו לקמן פרק ה, הלכה ח ובביאורו שם.

ג. ואין סומכין סמיכה שהיא מנוי הזקנים לדיונות¹⁴ אלא בשלשה¹⁵. והוא שיהיה האחד מהן סמוך מפי אחרים¹⁶, כמו שבארנו¹⁷.

14) בניגוד לסמיכה מסוג אחר, שהיא סמיכת זקנים על פר העלם דבר של ציבור, ששלושה מן הסנהדרין סומכים עליו. כמבואר בהלכות מעשה הקרבנות פרק ג, הלכה י, שלא ידובר בה כאן. (15) סנהדרין יג, ב. (16) אבל השניים המצטרפים עימו אין הכרח שיהיו סמוכים, שכן מצינו רבני יהודה כי כבא, שסמך חמישה זקנים, והיו עימו עוד שניים, ואינו חושב אותם, משום כבודו של רבי יהודה (שם יד, א), ואילו היו סמוכים לא היה נמנע מלמנותם יחד עם רבי יהודה, שאין זו פגיעה בכבודו (רדב"ז). (17) לעיל הלכה א, שהסמיכה מוכרחה להיות רצופה איש מפי איש עד בית דינו של משה רבינו.

ד. אין קרוי אלהים¹⁸ אלא בית דין שנסמך בארץ ישראל בלבד¹⁹. והם האנשים החכמים הראויין לדון²⁰, שבדקו אותן בית דין של ארץ ישראל ומנוי²¹ אותם וסמכו אותן.

18) לדון דיני קנסות, ככתוב (שמות כב, ח) "אשר ירשעון אלהים ישלם שניים". אלהים - לשון שררה ורבנות. "ראה נתתיך רב לפרעה" (שמות ז, א) מתרגם אונקלוס: "מנתייך רב לפרעה" (רש"י לסנהדרין ב, א). (19) סנהדרין יד, א. וכן בבבא קמא פד, ב "אלהים בעיני וליכא" - שאין מומחים בבבל. (20) בזכות חכמתם ומידותיהם. (21) בכתב יד התימנים: והמחו אותן, שקבעו שהם מומחים ובקיאים.

ה. בראשונה היה כל מי שנסמך לסמך לתלמידיו²². וחכמים חלקו פכוד להלל²³ הזקן, והתקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות²⁴ הנשיא. ושלם יהא הנשיא סומך אלא אם פן הנה אב בית דין עמו²⁵. ושלם יהיה אב בית דין סומך אלא אם פן הנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. הרי שלא היה בארץ ישראל אלא סומך⁴⁸ אחד - מושב שנים בצדו⁴⁹, וסומך שבעים פאחד, או זה אחר זה, ואחר כך יצא הוא והשבעים בית דין הגדול, ויסקכו פתי דינין אחרים. נראין לי הדברים: שאם הספיקו כל החכמים שבארץ ישראל⁵⁰ למנות דינים ולסמך אותם - הרי אלו סמוכים, ויש להן לדון דיני קנסות⁵¹, ויש להן⁵² לסמך לאחרים⁵³. אם כן, למה היו החכמים מצטערים על הסמכה⁵⁴ כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישראל⁵⁵? לפי שישראל מפזרין⁵⁶, ואי אפשר שיספיקו כלן⁵⁷. ואם היה שם סמוך מפי סמוך - אינו צריך דעת כלן. אלא דן דיני קנסות לכל⁵⁸, שהרי נסמך מפי בית דין. והדבר צריך הכרע⁵⁹.

(48) ובכתב יד התימנים: סמוך. (49) שאין סמיכת דינים אלא בשלושה וכמבואר לעיל הלכה ב. (50) אף על פי שאין ביניהם אפילו סמוך אחד. (51) שאין דנים אותם אלא הסמוכים בארץ, כמבואר לעיל הלכה ד ולקמן פרק ה הלכה ח. (52) לסמוכים, אלו שנתמנו בהסכמת כל חכמי ארץ ישראל. (53) ובפירוש המשנה (סנהדרין פרק א משנה ג) מנמק רבינו: "שאם לא תאמר כן, אי אפשר שתמצא בית דין הגדול לעולם, לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך... והקב"ה יעד (=הבטיח) שישונו כמו שנאמר: "ואשיבה שופטיך כבראשונה". וזה יהיה בלא ספק כשיכין הבורא יתברך ליכות בני אדם... ותגדל חכמתם לפני בוא המשיח". וכתב המב"ט בקרית ספר: "והיום כמו עשר שנים בשנת הירח"ן הסכימו רוב חכמי ישראל שבארץ ישראל לסמוך לגדול בדורו מורינו הרב רבי יעקב בירב ז"ל, והוא סמך קצת מתלמידיו המובהקים יבורכו מפי עליון, להחזיר העטרה ליושנה, אמן". (54) שלא תיבטל. (55) כמו שמצינו (סנהדרין יד, א) ברבי יהודה בן בבא שסיכן את עצמו למות וסמך חמישה זקנים, וכשהכירו בו האויבים דקרוהו והרגוהו על שעבר על גזירתם שלא לסמוך, לשם מה כל הסיכון הזה, והלא תמיד אפשר לחדש הסמיכה? (56) ברחבי הארץ. (57) שיתקבצו כולם למקום מעמד אחד. (58) כשמושיב שניים בצידו וסומכם, שאין דנים דיני קנסות אלא בשלושה סמוכים כמבואר לקמן פרק ה הלכה ח. (59) החלטה ברורה. רבינו מדגיש בזה, שעדיין הדבר בספק אצלו, וזה חוזר אל המשפט: "נראים לי הדברים" וכו'. שכל החידוש בדבר מינוי דינים על ידי הסכמת כל חכמי ארץ ישראל, עדיין לא נתברר אצלו ביורד סופי. בעוד שבפירוש המשנה הנ"ל, שחיברו בנעוריו כתב אותו חידוש כהחלטה וודאית. ונראה שחשש רבינו, שאותה ראייה שהביא בפירושו הנ"ל, יש לדחותה, שהרי ידוע שאליהו הנביא יבוא לפני המשיח כמבואר בכתובים (מלאכי ג כג), והרי הוא סמוך מפי אחיה השילוני, כמבואר בהקדמת רבינו לספר הזה, וממילא יסמוך אחרים לפני ביאת המשיח (רדב"ן). אולם אין זה כדאי לדחות את ראיית רבינו, שהרי בעירובין מג, ב אמרו: שאליהו יבוא תחילה לבית דין הגדול, הרי שבית דין הגדול יהיה קיים בארץ עוד

(35) סנהדרין יד, א. רבי יהודה בן בבא סמך לחמישה זקנים בפעם אחת ומשה רבינו סמך שבעים זקנים בפעם אחת (קרית ספר למבי"ט). (36) ירושלמי סנהדרין פרק י, הלכה ב בקשר לפסוק (שמואל-ב ו, א) "ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל שלשים אלף", ורבינו גורס שם: שלשים, במקום תשעים אלף שבגירסתנו (לחם משנה).

ח. ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים. והוא שיהיה ראוי לכל הדברים. פיצד? חכם מפלא³⁷ שראוי להורות לכל התורה פלה - יש לבית דין לסמך אותו ולתן לו רשות לדון³⁸, ולא להורות באסור והתר. או יתנו לו רשות באסור והתר³⁹, ולא לדון דיני ממונות. או יתנו רשות לזה ולזה, אבל לא לדון דיני קנסות. או לדון דיני קנסות, אבל לא להתיר בכורות במומין⁴⁰. או יתנו לו רשות להתיר נדרים בלבד⁴¹, או לראות בתמים⁴². וכן כל פיוצא בהן.

(37) מומחה ובקי. (38) בדיני ממונות. (39) שאם יטעה בהוראתו ויאסור את המותר ויפסידנו יהיה פטור מלשלם כמו שאמרו (סנהדרין לג, א) "פטור אתה, שכל המומחה לרבים פטור מלשלם", וראה בתוספות שם ה, ב דיבור המתחיל: אי גמיר. (40) שאם המום קבוע, מותר לשחטם במדינה כמבואר בהלכות בכורות פרק ב הלכה א, ואין שוחטים את הבכור אלא על פי מומחה שנתן לו הנשיא רשות, כלשון רבינו שם פרק ג הלכה א. (41) שאין מתירם אלא חכם מובהק, ראה הלכות נדרים פרק ד, הלכה ה. (42) כתמים אדומים, שנמצאו על בגד אשה, ספק אם דם הם והיא טמאה, או שמה צבע אדום הוא וטהורה, כמבואר בהלכות איסורי ביאה הלכה ל"ו [=ל"ט]. ואינו בודקם אלא החכם שנטל רשות לכך, כמבואר בירושלמי חגיגה פרק א הלכה ח. ושם אמרו: "הראוי לכל הדברים ראוי לדבר אחד, ושאינו ראוי לכל הדברים אפילו לדבר אחד אינו ראוי".

ט. וכן יש לסומכין לתן רשות עד זמן, ולומר לנסמך: יש לה רשות לדון או להורות עד שכתוב הנשיא לכאן, או כל זמן שאין אתה עמנו במדינה⁴³. וכן כל פיוצא בהן.

(43) סנהדרין ה ב וכן בירושלמי חגיגה הנ"ל.

י. חכם מפלא שהוא סומא בעינו אחת, אף על פי שהוא ראוי לדיני⁴⁴ ממונות - אין סומכין אותו לדיני ממונות⁴⁵, מפני שאינו ראוי לכל הדברים⁴⁶. וכן כל פיוצא בהן⁴⁷.

(44) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה ט. (45) שאם יטעה יהיה פטור מלשלם, ראה לקמן פרק ו, הלכה א. (46) שהרי הוא פסול להיות בסנהדרין, כדלעיל פרק ב הלכה ט. (47) ירושלמי חגיגה שם. רבי יהושע בן לוי היה מצטער על תלמיד אחד שרצה לסמכו ולא יכול, מפני שהיה סומא באחת מעיניו וכמבואר לעיל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָרְאוּ לְדוֹן, שְׁנַתְנוּ לוֹ בֵּית דִּין שְׁבָאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל
רְשׁוֹת לְדוֹן - יֵשׁ לוֹ רְשׁוֹת לְדוֹן בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
וּבְעִירֹת הָעוֹמְדוֹת עַל הַגְּבוּלִים⁷¹ אִף עַל פִּי שְׂלֵא
רְצוּ בְּעַלֵי דִינֵן; אֲבָל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - אֵין רְשׁוֹתֵן
מוֹעֲלֵת לוֹ לְכַף אֶת בְּעַלֵי דִינֵן. אִף עַל פִּי שְׂיֵשׁ לוֹ
לְדוֹן דִּינֵי קְנֻסוֹת בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - אֵינוֹ דֵן אֶלָּא לְמִי
שְׂרוּצָה לְדוֹן אֶצְלוֹ; אֲבָל לְכַף אֶת בְּעַלֵי דִינֵן וְלְדוֹן
לְהֵם - אֵין לוֹ רְשׁוֹת, עַד שְׂיֵטֵל רְשׁוֹת מְרֵאשׁ גְּלוֹת⁷².

(67) שהוא חכם בתורה והגון במידות. (68) בעסקי ממון שבין אדם לחבירו. (69) סנהדרין ה, א. (70) שלדיני קנסות צריך הוא להיסמך על ידי בית דין של ארץ ישראל בלבד, לעיל הלכה ד ובסנהדרין יד, א. (71) הנמשכות אחרי ארץ ישראל (סנהדרין ה, א וברש"י). (72) סנהדרין שם. מבואר מדברי רבינו, שסמיכה לחוד ונטילת רשות לחוד. סמיכה – להיקרא סמוך לדון דיני קנסות אינה אלא בארץ ישראל, ונטילת רשות – לדון ולכוף את בעלי הדין, מועילה בין על ידי בית דין שבארץ ישראל ובין על ידי ראש הגולה שבבבל, כל אחד כדונו. וראוי להעיר שרבינו בפירושו למשנה בכורות פרק ד, משנה ד אומר: ראש ישיבה – ממונה בארץ-ישראל, אבל ראוי שיהא גדול בחכמת התורה מאוד, עד שלא ימצא גדול ממנו בשום פנים בארץ ישראל בזמן שממנים אותו.

טו. מי שאינו ראוי לדון, מפני שאינו יודע או מפני שאינו הגון⁷³, שְׁעֵבֵר⁷⁴ ראש גלות ונתן לו רשות, או שְׂטֵעוּ בֵּית דִּין⁷⁵ ונתנו לו רשות - אֵין הַרְשׁוֹת מוֹעֲלֵת לוֹ כְּלוֹם עַד שְׂיָהָא רְאוּי. שְׂהַמְקֵדֵישׁ פְּעַל מוֹם⁷⁶ לְמַזְבַּח - אֵין הַקְּדָשָׁה חָלָה עָלָיו⁷⁷.

(73) במידות טובות. (74) בזדון, שחשוד הוא על כך. (75) שבארץ ישראל, שאינם חשודים לעבור על כך בזדון. (76) בהמה בעלת מום. (77) קדושת הגוף היקרב על המזבח. אבל קדושה היא קדושת דמים וצריכה פדיון ותצא לחולין, כמבואר בהלכות איסור מזבח פרק א, הלכה י. והשווה לעיל פרק ג, הלכה ח-ט.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) הדברים שאינם מבוצעים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. הרכב בית הדין לדיני נפשות, ומספר חברי בית הדין לדיני מכות, עיבור החורש והשנה. ההבדל בין דיני ממונות לדיני קנסות. גביית קנסות בחוץ-לארץ לפי מנהג הישיבות.

א. אֵין מְעַמִּידִין מְלָךְ אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבַעִים וְאַחַד². וְאֵין עוֹשִׂין סְנֵהֲדָרֵי קְטָנָה³ לְכָל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט⁴ וּלְכָל עִיר וְעִיר אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבַעִים וְאַחַד⁵. וְאֵין דִּינֵין לֹא אֶת הַשֶּׁבֶט שְׂהַדַּח⁶ כְּלוּם⁷ וְלֹא אֶת נְבִיא הַשֶּׁקֶר⁸ וְלֹא אֶת פְּהֵן גְּדוֹל בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת⁹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגְּדוֹלוֹ¹⁰; אֲבָל דִּינֵי מְמוֹנוֹת [שֶׁל כְּהֵן גְּדוֹל] - בְּשֶׁלְשָׁה¹¹. וְכֵן אֵין עוֹשִׂין¹² זְמַן מְמֵרָא¹³, וְלֹא עוֹשִׂין עִיר הַנְּדַחַת¹⁴, וְלֹא מְשַׁקֵּין אֶת

לפני בוא אליהו ועל כורחך נסמך בהסכמת החכמים כדברי רבינו (מהר"ץ חיות בהגהותיו לעירובין שם). וכדאי להעיר, שבנוסח המקור הערבי של פירוש המשנה לרבינו המוזכר לעיל אות נב כתוב: "ושמא תאמר, שהמשיח יעמידם ואף על פי שאינם סמוכים, הרי זה מוכחש, לפי שכבר ביארנו בהקדמת ספרנו זה, שהמשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע ממנה לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, ואני סבור שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח וזה יהיה מסימניו אמר: ואשיבה שופטייך כבראשונה" וכו' (רבי בצלאל אשכנזי בהגהותיו לפירוש המשנה סנהדרין, דפוס ויניציאה שפ"ו, בשם רבינו, וכן בקונטרס הסמיכה של רבי יעקב בירב).

יב. בֵּית דִּין שְׁנַסְמְכוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיָצְאוּ חוּצָה לְאֶרֶץ - הֲרִי הֵם דְּנִים דִּינֵי קְנֻסוֹת בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁶⁰ כְּדָרְךְ שְׂדֵנִים בְּאֶרֶץ; שְׂסַנְהֲדָרִין נוֹהֲגֵת בְּאֶרֶץ וּבְחוּצָה לְאֶרֶץ⁶¹, וְהוּא שְׂיָהִיו סְמוּכִים⁶².

(60) סנהדרין יד, א. וכן אמרו (בבא קמא פד, ב): "שבאו חכמי ארץ ישראל לבבל והעידו את בעל השור התם שהזיק בפניהם" ודיני קנסות אלה אינם אלא בפני מומחים. וראה לקמן פרק ה הלכה י"ב. (61) משנה במכות ו, א. (62) בכתב יד התימנים: סמוכים בארץ.

יג. רְאִשֵׁי גְלוּת שְׂבַבְכָל⁶³ - בְּמָקוֹם מְלָךְ הֵן עוֹמְדִים⁶⁴. וְיֵשׁ לְהֵן לְרֹדוֹת⁶⁵ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹם, וְלְדוֹן עֲלֵיהֶן בֵּין רְצוּ בֵּין לֹא רְצוּ. שְׂנֵאֲמַר: לֹא יָסוּר שְׂבֶט מִיְהוּדָה⁶⁶ - אֵלוֹ רְאִשֵׁי גְלוּת שְׂבַבְכָל.

(63) שיש להם כוח ושלטון מאת מלכי פרס (רש"י לסנהדרין ה, א), והם מזרע מלכות בית דוד, כפי שיבואר להלן. (64) ועדיפים הם מהנשיאים שבארץ ישראל שאין להם תוקף מלכותי. (65) לשלוט ולמשול, ככתוב (מלכים-א, ה, ד) "כי הוא (שלמה) רודה בכל עבר הנהר". (66) סנהדרין ה, א. שבת – לשון שררה. ויש להם רשות להפקיר ממונם, שהפקר בית דין הפקר (רש"י שם). ושם דרשו: "ומתוקק מבין רגליו – אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים", כלומר, בלימוד התורה ובדיני איסור והיתר, בני ארץ ישראל וחכמיה עדיפים, שמחוקק – זה חכם (רש"י להוריות יא, ב), אבל לעניין הפקעת ממון ראשי הגולה שבבבל עדיפים, והטעם מבואר בירושלמי (כלאים פרק ט, הלכה ג) שראשי הגולה הם בני דוד מהזכרים, ונשיאי ארץ ישראל הם מזרע דוד הנקבות, וכן בתוספות לסנהדרין שם דיבור המתחיל: דהכא שבת. והשווה פירוש המשנה לרבינו (בכורות פרק ד, משנה ד) שראש הגולה אינו צריך להיות חכם, ש"אין אנו חוששים לחכמתו אלא לייחוסו וממנים אותו בהסכמת אנשי מקומו בלבד".

יד. וְכָל דִּין הָרְאוּי לְדוֹן⁶⁷, שְׁנַתְן לוֹ רֵאשׁ גְּלוֹת רְשׁוֹת לְדוֹן⁶⁸ - יֵשׁ לוֹ רְשׁוֹת לְדוֹן בְּכָל הָעוֹלָם אִף עַל פִּי שְׂלֵא רְצוּ בְּעַלֵי דִינֵן, בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁶⁹, אִף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ דֵן דִּינֵי קְנֻסוֹת⁷⁰. וְכָל דִּין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ישראל מיד צר הבא עליהם, הנקראת: מלחמת מצוה (הל' מלכים פ"ה, ה"א). (19) הרוג, שלא נודע מי הכהו, ומודדים אל הערים סביבותיו. והעיר הקרובה אל החלל, מביאה עגלה ערופה (דברים כא, ב). (20) ודרשו בסנהדרין טז, א "דבר גדול - דבר קשה". וענין הציחה הוא דבר קשה, שהרי נאמר בו (דברים כא, ח) "כפר לעמך ישראל... ואל תתן דם נקי בקרב עמך" (רדב"ז). וכל אלו מקורם בסנהדרין טז, א ועמ' ב. הוספת העיר והעזרות, שנאמר (שמות כה, ט) "ככל אשר אני מראה אתך את תבנית המשכן... וכן תעשו" - כן תעשו לדורות הבאים, מה משכן ע"פ משה, שהוא כסנהדרי גדולה, אף לדורות ע"פ סנהדרי גדולה (רש"י). הוצאה למלחמת רשות, שנאמר (דברי הימים-א כז, לד) "ואחרי אחיתופל יהודיע בן בנייהו. אחיתופל - זה יועץ, בנייהו בן יהודיע - זה סנהדרין", שנמלכים בסנהדרין ליטול מהם רשות לצאת למלחמה. מדידת החלל - שם יד, ב: רבי אליעזר בן יעקב אומר: ויצאו זקניך - זקניך זו סנהדרין (רדב"ז). אולם בהל' רוצח פ"ט ה"א כותב רבינו: "ויוצאים חמשה זקנים מבית-דין הגדול שבירושלים... ומודדים ממנו אל הערים שסביבות החלל". הרי שלא כולם יוצאים אלא חמשה מהם, שהם חברי בית-דין הגדול. וכך נראה מלשון המשנה בסוטה פ"ט מ"א, שלא יצאו אלא חמשה, שהם חברי בית-דין הגדול. וראה בלחם-משנה, שאלה החמשה יצאו ברשות בית-דין הגדול. ויש להעיר, שהשמיט רבינו כאן מה שכתב בהל' כלי המקדש פ"ד ה"ט: "אין מעמידים כהן גדול אלא בית-דין של אחד ושבעים", ומקורו בתוספתא סנהדרין פ"ג, מ"ב.

ב. אין דנין דיני נפשות בפחות מעשרים ושלשה²¹, שהן סנהדרי קטנה. בין דיני נפשות של אדם, בין דיני נפשות של בהמה²². לפיכך, אין דנין שור הנסקל²³ ולא הבהמה הנרבעת²⁴ או הרובע²⁵ אלא בבית דין של עשרים ושלשה²⁶. אפלו ארי ורב וברדלס²⁷, שהן בני תרבות²⁸ ויש להן בעלים, שהמיתו - מיתתן בעשרים ושלשה. אבל נחש שהמית - אחד הורג אותו²⁹.

(21) הטעם מבואר בסמוך ה"ג. (22) סנהדרין ב, א שנאמר (שמות כא, כט) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת בעלים, כך מיתת השור. (23) שנגח אדם ומת, ודינו להסקל. (24) שנבעלה לאדם. (25) שור שבעל אשה. (26) שם, שנאמר (ויקרא כ, טו) "מות יומת, ואת הבהמה תהרגו" - כמיתת האדם, כך מיתת הבהמה בעשרים ושלשה. ובן בהמה הרובעת נאמר (שם, טז): "והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו". מה אשה בכ"ג, אף בהמה בכ"ג. (27) ובכת"י התימנים: וברדלוס. ברדלס - ביוניית פרדלית. והיא חיה טורפת דומה לנמר, ולדעת הרע"ב בבא-קמא פ"א מ"ה, קוראים לה בערבית אלצבע. ויתכן שזהו הצבוע, ראה ב'תוספות' סנהדרין טו, ב. (28) אדם יכול לגדלם שלא זייקו, והואיל ומותר לגדלם, שם בעלים נקרא עליהם ואינם כהפקר, ולפיכך אסור להרגם אם לא

הסוטה¹⁵, אלא בבית דין הגדול. ואין מוסיפין על העיר¹⁶ ועל העזרות¹⁷, ולא מוציאים למלחמת הרשות¹⁸ ולמדידת החלל¹⁹, אלא על פי בית דין הגדול. שנאמר: כל הדבר הגדול יביאו אליך²⁰.

(2) תוספתא סנהדרין פ"ג מ"ב, ובהל' מלכים פ"א ה"ג מוסיף רבינו, שהמינוי צריך להיות גם על-פי נביא. "כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו, וכשאלו ודוד שמינם שמואל הרמתי ובית דינו". (3) שהיא בת עשרים ושלשה דינים. (4) ראה לעיל פ"א, ה"ב בביאורנו אות יב. (5) סנהדרין טז, ב: "כמו שמצינו במשה שהעמיד סנהדראות (=בעצת יתרו), ומשה - במקום שבעים ואחד הוא". ומפרש רש"י: משה היה שופט על-פי הדבור (=השכינה) ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלים. (6) לעבוד עבודה זרה, מלשון הכתוב (דברים יג, יד) "וידיחו את יושבי עירם". (7) ולדעת רש"י בסנהדרין ב, א הוא-הדין ברובו של שבט, שכלל הוא: רובו ככולו. ויתכן, שרבינו מודה בזה, כנראה מדבריו בהל' עבודה זרה פ"ד, ה"ב. וראה בחידושי מהרש"א שם. (8) המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מה שלא נאמר לו ונאמר לחבירו (הל' ע"ז פ"ה, ה"ח). (9) שחטא חטא, שעונשו מיתת בית-דין. (10) סנהדרין ב, א, ובגמרא שם טז, א פירשו: "נאמר בתורה (דברים יז, ה) "והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" - איש ואשה אתה מוציא לשעריך (=לבית-דין שבשעריך שהוא סנהדרי קטנה) ואי אתה מוציא כל השבט לשעריך" אלא בסנהדרי גדולה. נביא השקר - לומדים "גזירה-שהו" מזקן ממרא, מה זקן ממרא אינו נעשה ממרא עד שימרה את פי בית-דין הגדול שבירושלים, אף נביא אינו נידון אלא בבית-דין הגדול. כהן גדול, שנאמר: "כל הדבר הגדול יביאו אליך - דבריו של גדול" (כגון כהן גדול) יביאו אליך, ומשה - במקום שבעים ואחד הוא (רש"י שם). (11) שם. (12) בכת"י התימנים: אין נעשה. (13) בכת"י התימנים: ממרה. כלשון הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך", וגם זקן זה חולק על דברי חבריו החכמים, ומורה לעשות שלא כהוראתם, ואינו נעשה ממרה עד שיחלוק על בית-דין הגדול (ראה לקמן הל' ממרים פ"ג, ה"ח). שנאמר (דברים יז, ח) "וקמת ועלית אל המקום" שהוא בית-דין הגדול שבירושלים (סנהדרין טז, א וברש"י). (14) שתושביה הודחו מעבודת ה' לעבוד אלהים אחרים, אין דנים אותה אלא בבית-דין הגדול, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" - איש ואשה אתה מוציא לשעריך - לבית-דין שבשעריך, ואי אתה מוציא את כל העיר כולה לשעריך (שם). והשווה הל' ע"ז פ"ד, ה"ג. (15) לבדוק אם לא בגדה בבעלה וטהורה היא (במדבר ה, כז), שנאמר בה: ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, ונאמר בזקן ממרא: על פי התורה אשר יורוך, מה שם בבית-דין הגדול, אף כאן בבית-דין הגדול (סוטה ז, ב). (16) ירושלים, שקדושתה גדולה משאר קדושת א"י. (17) חצרות המקדש, שקדושתן גדולה מקדושת ירושלים. (18) המלחמה שנלחם המלך כדי להרהיב את גבול ישראל ולהרבות בגדולתו. בניגוד למלחמת שבעה עממים, או עזרת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. עֲרִיפַת הַעֲגֻלָּה⁴³ - בְּחַמְשָׁה⁴⁴.

(43) האמורה בתורה (דברים כא, ד). (44) שנאמר: "ויצאו זקניך ושפטיך": זקניך - שנים; שופטיך - שנים, ואין בית-דין שקול - מוספים עליהם עוד אחד, הרי חמשה (סנהדרין יד, א). אבל מדידת הערים סביבות החלל היא בבית-דין הגדול, כמבואר לעיל ה"א (רדב"ז). ולדעת הכסף-משנה והלחם-משנה עדיפה זו - פירושה המדידה האמורה לעיל ה"א, שהיא בחמשה היוצאים למדוד ברשות בית-דין הגדול, כמבואר בביאורנו לעיל אות יט, אבל העריפה עצמה אינה אלא בשלשה, כמבואר בהל' רוצח פ"ט ה"ב: "ובית-דין של אותה עיר מביאים עגלת בקר" וכו', וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין יד, א. ורבינו נמשך בזה אחרי לשון המשנה שם ב, א האומרת: "ועריפת העגלה", והכוונה למדידה.

ו. עֶבֶר הַחֹדֶשׁ⁴⁵ - בְּשִׁלְשָׁה⁴⁶.

(45) שיהיה החודש שעבר שלשים יום, במקום עשרים ותשעה. (46) בית-דין של שלשה קובע אם החודש הוא מעובר או חסר (סנהדרין ב, א). וראה בנדרים עח, ב "מועדי ה' צריכים קידוש בית-דין". ובראש השנה כה, ב אמרו: החודש הזה לכם - אין לך מומחה לרבים יותר ממה רבינו, ואמר לו הקב"ה: עד שיהיה אהרן עמך. ואין בית-דין שקול - מוספים עליהם עוד אחד, כמפורש ב'תוספות' שם. והשווה הל' קידוש החודש פ"א ה"ה:ז.

ז. עֶבֶר הַשָּׁנָה⁴⁷ - בְּשִׁבְעָה⁴⁸. וְכָל אֵלּוּ⁴⁹ סְמוּכִין⁵⁰ כְּמוֹ שִׁבְאַרְנוּ⁵¹.

(47) שמוספים בה חודש, ועושים אותה שני אדרים (הל' קידוש החודש פ"ד, ה"א). (48) בשלשה מתחילים, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה (משנה בסנהדרין ב, א) וכמבואר בהל' קידוש החודש פ"ד, ה"ט. (49) כל השבעה. (50) ומחברי בית-דין הגדול, כמבואר בהל' קידוש החודש שם. (51) הל' קדוה"ח שם. ומקורו בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב: "לעיבור הולכים אחר המינוי", ומינוי - זוהי סמיכה, כמבואר שם: "שם קוראים למינוי - סמיכה". וראה בכתובות קיב, א, שרבי אלעזר סמכוהו בא", ואח"כ הושיבוהו בסוד העיבור (קריית מלך).

ח. דִּינֵי קְנָסוֹת, כְּגוֹן גְּזוּלוֹת⁵² וְחִבְלוֹת⁵³, וְתִשְׁלוּמֵי כִפְלוֹת⁵⁴ וְתִשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחִמְשָׁה⁵⁵, וְהַאוֹנֵס וְהַמְפַתֵּה⁵⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין דִּינֵן אוֹתָם אֶלָּא שְׁלִשָּׁה מְמָחִים⁵⁷, וְהֵם הַסְמוּכִין בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל⁵⁸. אֲבָל שְׂאָר דִּינֵי מְמוֹנוֹת, כְּגוֹן הוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת⁵⁹ - אֵין צְרִיכִין מְמָחָה, אֶלָּא אֶפְלוּ שְׁלִשָּׁה הַדְּיוֹטוֹת, וְאֶפְלוּ אֶחָד מְמָחָה דֵּן אוֹתָן⁶⁰. לְפִיכָךְ⁶¹ דִּינֵן בְּהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן בְּחוּצָה לְאַרְץ. אֶף עַל פִּי שְׂאִין בֵּית דִּין שֶׁל חוּצָה לְאַרְץ אֱלֹהִים⁶², שְׁלִיחוֹת בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין⁶³; וְאֵין לָהֶן רְשׁוּת לְדוֹן דִּינֵי קְנָסוֹת⁶⁴ בְּשְׁלִיחוֹתָן.

המיתו. (29) סנהדרין טו, ב. וכדעת רבי עקיבא שם, שכן סתמה המשנה (בבא-קמא פ"א, מ"ה) "והנחש מועד לעולם". והשווה הל' נזקי ממון פ"א, ה"ו.

ג. הַמוֹצִיא שֵׁם רַע³⁰ - אֵין דִּינֵן אוֹתוֹ תְּחִלָּה³¹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל עֲשָׂרִים וְשִׁלְשָׁה, מִפְּנֵי שְׁלִשׁ בְּדִינוֹ צַד דִּינֵי נַפְשׁוֹת, שְׁמָא יְהִי הַדְּבָר אָמֵת³² וְתִסְקַל הַבַּת. לֹא נֶאֱמַנּוּ³³ דְּבָרֵי הַבַּעַל, וְכֹא הָאֵב לְתוֹכָעוּ בְּקָנְסִי³⁴ - דִּינוֹ בְּשִׁלְשָׁה³⁵. וּמִנֵּן שְׂאִין דִּינֵן דִּינֵי נַפְשׁוֹת אֶלָּא בְּעֲשָׂרִים וְשִׁלְשָׁה? אֶף עַל פִּי שְׁדָּבָרֵי קַבְלָה הֵן³⁶, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה וְהַצִּילוּ הָעֵדָה - עֵדָה שׁוֹפֵטֵת וְעֵדָה מַצְלֵת; עֵדָה שׁוֹפֵטֵת - וְהֵן הַמְּחַיְבִין, וְעֵדָה מַצְלֵת - וְהֵן הַמְּזַכִּין; וְאֵין עֵדָה פְּחוֹת מִעֲשָׂרָה³⁷ - הֲרֵי עֲשָׂרִים; וּמוֹסִיפִין שְׁלִשָּׁה, כְּדִי שְׂלֹא יְהֵא בֵּית דִּין שְׁקוּל³⁸, וְיְהִי בּוֹ אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת³⁹.

(30) על אשתו, וטוען שלא מצא לה בתולים (ראה דברים כב, יד). (31) כשבא רק להפסידה כתובתה ולא להרגה, שאינו מביא עדים שזינתה תחתיו, בהיותה כבר ארוסה. (32) שיצא הקול, וישמעו עדים ויבואו להעיד שזינתה תחתיו (סנהדרין ה, א). (33) נתאמתו, כגון שהביא הבעל עדים שזינתה, והביא האב (אבי האשה) עדים והזימום לעדי הבעל, ונתברר שהבעל הוא שקרן ומחזר אחרי עדי שקר. (34) מאה סלעים, ככתוב (דברים כב, יט). (35) שדין זה אין בו צד נפשות, ודיני קנסות בשלשה, כמבואר להלן ה"ח (שם עמ' ב). (36) שקיבלום חכמים איש מפי רבו עד למשה מסיני. (37) שנאמר (במדבר יד, כז) "עד מתי לעדה הרעה הזאת" = עדת המרגלים, יצאו יהושע וכלב, שצדיקים היו, נמצאת העדה הרעה - עשרה. (38) זוגי, שאם יתחלקו בדיעותיהם לחצאים - לא יוכלו להכריע מחוסר רוב. (39) דרשו חכמינו (סנהדרין ב, א) "לא כהטייתך לטובה - הטייתך לרעה, הטייתך לטובה ע"פ אחד (ומטעם זה היה מספיק שיהיו רק עשרים ואחד, שזה האחרון יכריע לזכות), הטייתך לרעה (=לחובה) ע"פ שנים". ומטעם זה היו מספיקים עשרים ושנים דיינים, שעשרה מזכים ושנים עשר מחייבים, ויש הטייה בשנים, אולם הואיל ואין בית-דין שקול - מוספים עליהם עוד אחד, הרי עשרים ושלשה (שם עמ' ב). השווה לקמן פ"ח ה"א, ופ"ט ה"ב.

ד. מְכוֹת⁴⁰ - בְּשִׁלְשָׁה⁴¹, וְאֶף עַל פִּי שְׂאֶפְשָׁר שְׁיָמוֹת כְּשִׁמְלָקִין אוֹתוֹ⁴².

(40) מלקות ארבעים. (41) שנאמר (דברים כה, א) "ונגשו אל המשפט ושפטום" - ושפטום: שנים, ואין בית-דין שקול - מוספים עליהם עוד אחד, הרי שלשה (סנהדרין י, א). (42) אין דנים אותו כדיני נפשות, בניגוד לרבי ישמעאל, הסובר שמטעם זה, מכות - בעשרים ושלשה (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב, וראה ב'תוספות' שם, דיבור-המתחיל: מלקות תחת מיתה עומדת).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דמי הצער והבושת". (71 בבא-קמא כז, ב. 72) כגון שור תם (בפעם הראשונה) שהזיק את שורו של פלוני, שמשלם חצי נזקו (שמות כא, לה). (73 סנהדרין ב, א שחיבו מדין קנס, שסתם שורים אינם נוגחים, ואין לבעליהם לשמרם כל זמן שלא הועדו, אלא שהתורה קנסה אותם לשלם חצי נזק, כדי שירבו בשמירתם (בבא-קמא טו, א ועמ"ב, ורש"י לסנהדרין ג, א). (74 שדרכה הבהמה על צרורות (קיסמי עצים), והיו הצרורות מנתזים מתחת רגליה ושברו את הכלים (הל' נזקי ממון פ"ב, ה"ג). (75 שזוהי הלכה למשה מסיני, שהבעלים משלמים בתורת ממון (בבא-קמא טו, ב). והרי זה כלוה מחברו שחייב לשלם (לשון רבינו שם ה"ז).

י. **כָּל הַנְּשׂוּם פְּעֻבָּד⁷⁶ - אֵין גּוֹבֵין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לְאֶרֶץ⁷⁷. לְפִיכָּה, אָדָם שֶׁחָבַל בְּחֵבְרוֹ - אֵין גּוֹבֵין הַנֶּזֶק וְהַצֵּעַר וְהַפְּשָׁת⁷⁸ שֶׁהוּא חֵיב בְּהֵן דִּינֵי חוּצָה לְאֶרֶץ; אֲבָל שֶׁבֶת⁷⁹ וְרַפּוּי - גּוֹבֵין, מִפְּנֵי שֵׁישׁ בְּהֵן חֶסְרוֹן פִּיס⁸⁰. וְכֵן הוּרֵי הַגְּאוּנִים⁸¹, וְאֶמְרוּ: שֶׁמַּעֲשִׂים בְּכָל יוֹם לְגִבּוֹת שֶׁבֶת וְרַפּוּי בְּכָבֵל.**

(76 הנמכר בשוק, כגון החובל בחבירו חייב לשלם נזקו. כיצד? קיטע את ידו, רואים אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק, ושמים כמה היה יפה (=לפני החבלה) וכמה הוא יפה עכשיו, שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי (בבא-קמא פג, ב וברש"י). (77 שם פד, א, הואיל ודבר שאין קצוב הוא, ויש צורך לשומו, אין דיני ח"ל מוסמכים לשומו (רש"י שם). ועיקר הטעם, מפני שאין זה מצוי, כמבואר שם עמ"ב. (78 שאין בהם חסרון כיס (שם), וראה הל' חובל ומזיק פ"ב ה"י, ופ"ג ה"א. (79 שיושב ומתבטל ממלאכתו כל ימי חילו, ראה שם פ"ב ה"י"ב. (80 והם שכיחים=מצויים יותר מדמי נזק, שהרבה פעמים אדם חובל בחבירו ואינו מחסרו אבר אלא נחלה ונופל למשכב, נמצא נזק אין כאן, ורפויי ובושת ישנם (רדב"ז). (81 הובאו דבריהם בהגהות אשרי ב"ק פ"ח אות ב בשם רבינו חננאל, וראה באור הגר"א חו"מ סימן א ס"ק יד.

יא. **בְּהֶמָּה שֶׁהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם - אֵין גּוֹבֵין נֶזֶקוֹ דִּינֵי חוּצָה לְאֶרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְצוּי⁸². אֲבָל אָדָם שֶׁהִזִּיק בְּהֵמת חֵבְרוֹ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֹם בְּכָל מְקוֹם⁸³, כְּמִי שֶׁקָּרַע פְּסוּתוֹ אוֹ שֶׁבַר פְּלִי אוֹ קִצְצֵן נְטִיעוּתָיו. וְכֵן בְּהֶמָּה שֶׁהִזִּיקָה בְּשָׁן⁸⁴ וְרִגְלָה⁸⁵, הוּאִיל וְהִיא מוּעֵדֶת⁸⁶ לְהֵן מִתְּחִלָּתָה⁸⁷ - הָרִי זֶה דָּבָר מְצוּי, וְגוֹבֵין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לְאֶרֶץ. בֵּין שֶׁהִזִּיקָה בְּהֶמָּה אַחֲרָת, כְּגוֹן שֶׁנִּתְחַפְּכָה בָּהּ⁸⁸, אוֹ אֲכָלָה פְּרוֹת שְׂדֵרְפָה לְאֲכָלָן, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, בֵּין שֶׁהִזִּיקָה אֲכָלִין וְכֵלִים⁸⁹ שֶׁהִיא חֵיבֶת עֲלֵיהֶן נֶזֶק שְׁלֹם - הִפֵּל גּוֹבֵין דִּינֵי חוּצָה לְאֶרֶץ⁹⁰. אֲבָל אִם הִיתָה תְּמָה⁹¹ וְהוּעֵדָה⁹² וְהִזִּיקָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁכָּה⁹³ אוֹ נִגְפָה⁹⁴ אוֹ רִבְּצָה אוֹ בְּעֻטָּה אוֹ נִגְחָה⁹⁵ - אֵין גּוֹבֵין הַנֶּזֶק הַזֶּה הַשְּׁלֹם דִּינֵי חוּצָה לְאֶרֶץ, שֶׁאֵין מוּעֵד בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁹⁶. וְאֶפְלוּ**

(52) כגון נפקד שכופר בפקדון שהפקידו אצלו, וכן החוטף מיד חבירו (רש"י לסנהדרין ב, א). (53) אדם המזיק את חבירו בגופו או בממונו. (54) שמשלם הגנב (שמות כב, ו). (55) שמשלם הגנב כשגנב שור או שה וטבחו או מכרו, חמשה לשור, וארבעה לשה (שם כא, לו). (56) שמשלם חמשים שקלים קנס לאבי הנערה (דברים כב, כט). (57) בקיאים בנינים. (58) סנהדרין ב, א וראה לעיל פ"ד, ה"ד. (59) שניהם על עסקי הלוואות, הודאות - שבא התובע לדון בעדי הודאה, המעידים: בפנינו הודה (הלווה) לו: הלוואות - שבא לדון בעדי הלוואה, המעידים: בפנינו הלווה, והנתבע כופר בשתייהן (רש"י שם ב, ב). (60) שנאמר (ויקרא יט, טו) "בצדק תשפוט עמיתך" וכמבואר לעיל פ"ב ה"י, וראה שם ה"א. (61) הואיל ואין דיני ממונות צריכים מומחה וסמוך. (62) שהרי לא נסמכו, ואין סמיכה בחוץ לארץ, וראה לעיל פ"ד ה"ד, ש"אין קרוי אלהים אלא בית-דין שנסמך בא"י בלבד". (63) בבא-קמא פד, ב. ורע"פ שעכשיו אין מומחים גם בא"י, אנו פועלים בשליחותם של הראשונים שלפנינו ('תוספות' גיטין פח, ב דיבור-המתחיל: במילתא). וכבר הקשה הרמ"ך למה לרבינו לנמק את סמכות בית-דין לממונות מטעם שליחות, הלא אפילו בלי זה, אין כל צורך דיני ממונות שיהיו סמוכים, כדברי רבינו עצמו, ש"אפילו שלשה הדיוטות" כשרים להם? ואולי נתכוון רבינו ליחיד מומחה, שכשר לדון ואפילו לא נסמך, וזה רק מטעם שליחות. (64) כגון תשלומי כפל, וארבעה וחמשה, ע"פ הכלל בבבא-קמא שם, כל דבר שאין בו חסרון כיס אין אנו עושים שליחותם, וכמבואר להלן ה"ט.

ט. **אֵין דִּינֵי בֵּית דִּין שֶׁל חוּצָה לְאֶרֶץ אֱלָא דְּבָרִים הַמְּצוּיִין תְּמִיד וְיֵישׁ בְּהֵן חֶסְרוֹן פִּיס, כְּגוֹן הוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת וּמְזִיק מְמוֹן חֵבְרוֹ⁶⁵; אֲבָל דְּבָרִים שֶׁאֵין מְצוּיִין, אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ בְּהֵן חֶסְרוֹן פִּיס, כְּגוֹן בְּהֶמָּה שֶׁחָבְלָה⁶⁶ בְּחֵבְרָתָהּ; אוֹ דְּבָרִים הַמְּצוּיִין, אֲבָל אֵין בְּהֵן חֶסְרוֹן פִּיס, כְּגוֹן תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל - אֵין דִּינֵי אוֹתָן דִּינֵי חוּצָה לְאֶרֶץ⁶⁷. וְכֵן כָּל הַקְּנָסוֹת שֶׁקְּנָסוּ⁶⁸ חֲכָמִים בְּתוֹקֵעַ לְחֵבְרָתוֹ⁶⁹ וּבְסוּטְרָתוֹ⁷⁰ אֶת חֵבְרוֹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - אֵין גּוֹבֵין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לְאֶרֶץ⁷¹. וְכָל הַמְּשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק⁷² - אֵין גּוֹבֵין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לְאֶרֶץ⁷³; חוּץ מִחֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת⁷⁴, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמוֹן וְאֵינוֹ קָנָס⁷⁵.**

(65) בבא-קמא שם, כדי להרחיק את הנזקים ולא ירבו מזיקים בישראל. ובהודאות והלוואות, כדי שלא תנעל דלת בפני לווים, שאם יכפור יצטרך המלוה לבקש מומחים ולא ימצא, וימנע מלהלוות (המאירי לסנהדרין ב, ב). (66) הזיקה. (67) אלא גובים ממנו הקרן בלבד, כמבואר לקמן ה"ג. (68) ובכת"י תימן: שקצצו. (69) שהכהו על אזנו, וקנסוהו לשלם סלע (בבא-קמא ז, א). (70) על הלחי, שקנסוהו לשלם מאתיים זוז (שם וברש"י). וכתב רבינו בהל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ט: "יש הכאות רבות שיש בהן ביזוי וצער מעט ואין בהן נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים... וכולן קנסות הן... ואותו הממון הקצוב הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וגזלן, ודנו בהן חכמי בבל. וראה ב'תוספות' גיטין פח, ב דיבור-המתחיל: אי הכי.

יד. וְלֹא כָּל הַמְשָׁלִם עַל פִּי עֲצָמוֹ גּוֹבֵינ מְמַנּוּ דִינֵי חוּצָה לְאַרְצֵי¹⁰⁶. שֶׁהָרִי הַפְּגָם¹⁰⁷ וְהַבְּשֵׁת וְהַפְּפָרָה¹⁰⁸ מְשָׁלִם אָדָם עַל פִּי עֲצָמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: פְּתִיתִי בְּתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי¹⁰⁹ וְהִמַּיִת שׁוֹרֵי אֶת פְּלוֹנִי¹¹⁰, וְאֵין גּוֹבֵינ אוֹתוֹ דִינֵי חוּצָה לְאַרְצֵי¹¹¹.

106) שאל נטעה לומר, הואיל ומשלם ע"פ עצמו בלא העדאת עדים, זה הופך אותו לדיני ממונות, שאינם צריכים מומחים, כי אילו היה זה חיוב קנס, אין אדם מתחייב קנס ע"פ עצמו, כמבואר בהל' נערה פ"ב, ה"ב. (107) שהאונס משלם לאבי הנערה כמה פחתה מדמיה בבעילתו (ראה שם ה"ו). (108) שהבעלים משלמים כופר נפש, כששורם הרג אדם, ככתוב (שמות כא, ל). (109) הרי זה משלם פגם ובושת (כתובות מא, א). (110) משלם את הכופר ע"פ הודאת עצמו (שם). (111) שאין אלה דברים מצויים, או שאין בהם חסרון כיס (רדב"ז). והשווה הל' חובל פ"ה, ה"דח.

טו. דִינֵי גֵרְמוֹת¹¹² - אֵינָן פְּקַנְסוֹת, וְגוֹבֵינ אוֹתָן וְדִנֵינ בְּהֵן בְּחוּצָה לְאַרְצֵי¹¹³.

112) כגון השורף שטרותיו של חברו וגורם שלא יוכל להפרע החוב שבשטרות (ב"ק צח, א), או שזרק כלים מראש הגג על גבי כרים וכסתות, ובא אחר וקדם וסילק את הכרים מעל הארץ ונשברו הכלים, הרי זה חייב כאילו שברם בידו, שסילוק הכרים גרם להם שישברו (הל' חובל פ"ו, ה"ז). (113) שכן מצינו בתלמוד, שדנו דיני גרמות בבבל (ב"ק צח, ב; ק, א).

טז. וְכֵן דִין הַמוֹסֵר מְמוֹן חֲבֵירוֹ¹¹⁴, אֵף עַל פִּי שְׁלֵא עֲשָׂה מַעֲשֵׂהוֹ¹¹⁵ - גּוֹבֵינ אוֹתוֹ דִינֵי חוּצָה לְאַרְצֵי¹¹⁶.

114) בידי אנס. (115) שלא נתן ביד "אלא הרגיל (=הלשין) בלבד" (לשון רבינו הל' חובל פ"ח, ה"א). (116) בבא-קמא ק"ז, א והשווה הל' חובל שם ה"ג: "הרי שגזר המלך להביא לו יין... ועמד מוסר ואמר: הרי יש לפלוני אוצר יין... במקום פלוני והלכו ולקחו - חייב לשלם", וראה שם ה"י: "אסור למסור ישראל ביד גוי בין בגופו בין בממונו, ואפילו היה רשע ובעל עבירות... כל המוסר ישראל ביד גוי, בין בגופו בין בממונו - אין לו חלק לעולם הבא".

יז. מְנַהֵג הַיְשִׁיבוֹת בְּחוּצָה לְאַרְצֵי¹¹⁷: אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין גּוֹבֵינ שָׁם קָנֶס, מְנַדִּין אוֹתוֹ¹¹⁸ עַד שֶׁיִּפְּסֵי לְבַעַל דִּינוֹ¹¹⁹, או יַעֲלֶה עִמּוֹ¹²⁰ לְדִין לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל¹²¹. וְכֵינן שְׁתַּתָּן לוֹ שְׁעוֹר¹²² הֶרְאוֹ לֹא¹²³ - מְתִירִין נְדוּיוֹ, בֵּין שְׁתַּתְּפִּיס בְּעַל דִּינוֹ בֵּין שְׁלֵא נְתַפְּסִיס¹²⁴. וְכֵן אִם תִּפְּשׂ הַנֶּזֶק שְׁעוֹר מֵה שְׁרָאוֹי לוֹ לְטַל - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִדְּוֹ¹²⁵.

117) ישיבות הגאונים שבסורא ובפומבדיתא. (118) גוזרים

הוּעַד בְּאַרְצֵי וְיָצָא לְחוּצָה לְאַרְצֵי וְהִזִּיק - אֵין גּוֹבֵינ נִזְקוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מְצוּי⁹⁷.

82) ב"ק פד, א. (83) שזה מצוי יותר, ובית דין פועל בשליחות ב"ד של ארץ ישראל, כמבואר לעיל ה"ח, וכלשון רבינו בפירושו למשנה ב"ק פ"ח, מ"א "כדי שלא יאבדו זכויות בני אדם". (84) שאכלה פירות להנאתה. (85) שנכנסה לרשות הנזיק, ושברה כלים ברגליה דרך הילוכה. (86) רגילה להזיק. (87) אפילו בפעם הראשונה, בניגוד לנזקי קרן שאינה מועדת אלא אחרי שהועדה שלשה ימים, כמבואר בהל' נזקי ממון פ"ו, ה"א. (88) להנאתה. וזוהי תולדת השן, שיש הנאה להזיקה (ב"ק ג, א). (89) שדרכה עליהם והזיקתם דרך הילוכה, שהזיקה מצוי ואלו הם נזקי "רגל". (90) שם פד, ב. (91) אינה רגילה, ואין דרכה לעשות נזקים אלה. (92) העידו בבעליה, שבהמה זו נוגחת היא מתמול שלשום, ככתוב (שמות כא, ט) "והוועד בבעליו ולא ישמרנו". (93) בשיניה. (94) בגופה. (95) בקרניה, וכל אלה אינה רגילה בהן מתחילתה. (96) מבואר בסמוך ה"ב. (97) לבוא שור מועד מא"י לחוץ לארץ (ב"ק שם).

יב. מִפְּנֵי מָה אֵין מוּעַד בְּחוּצָה לְאַרְצֵי? לְפִי שֶׁאַרְצֵי לְהַעֲדִיד⁹⁸ בוּ בְּפִנֵי בֵית דִין⁹⁹, וְאֵין שָׁם בֵּית דִין אֱלֵא הַסְּמוּכִין בְּאַרְצֵי¹⁰⁰. לְפִיכֵךְ, אִם הָיוּ בֵּית דִין בְּחוּצָה לְאַרְצֵי¹⁰¹ - כְּשֶׁם שֶׁהֵן דְּנִים דִּינֵי קְנָסוֹת בְּחוּצָה לְאַרְצֵי¹⁰², כִּף מְעִידִים אֶת הַבְּהֵמָה בְּפִנֵיהֶם בְּחוּצָה לְאַרְצֵי¹⁰³.

98) להתרות בבעליו, שהוא נגח שלש פעמים ועליו לשמרו שמירה מעולה. (99) שאין עדות אלא בפני בית-דין (ב"ק כד, א וברש"י). (100) שבפרשת משפטים כתוב (שמות כב, ח) "עד האלהים יבוא דבר שניהם", ואין קרוי אלהים אלא בית-דין שנסמך בארץ, כדלעיל פ"ד ה"ד. (101) שיצאו מארץ לחו"ל. (102) ראה לעיל שם ה"ב. (103) ב"ק פד, ב.

יג. מִי שֶׁנָּבַח או גָּזַל - גּוֹבֵינ מְמַנּוּ הַקֶּרֶן דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצֵי¹⁰⁴, אֲבָל אֵין גּוֹבֵינ אֶת הַכֶּפֶל¹⁰⁵.

104) שאלה הם דברים מצויים (ב"ק שם). (105) בדפוס וניציאה ובכת"י תימן: "אין גובין את התוספת", ובצדק, שבגזל אין דין כפל, אבל תוספת יש בו, כגון הגזול את חברו ותבעו הנגזל, ונשבע לשקר, וחזר הגזלן והודה, שחייב לשלם חומש נוסף על הקרן, ככתוב (ויקרא ה, כד). ואע"פ שכתב רבינו לעיל ה"ח: דיני קנסות כגון גזילות... אין דנים אותם אלא... הסמוכים בארץ ישראל? יתכן, ששם הכוונה לגזול ממש מיד חברו, וזה לא מצוי, ולפיכך אין דנים אותם אלא מומחים. ואילו כאן מדבר רבינו בכופר בפקדון שהפקיד אצל חברו, וזה מצוי יותר (נמוקי יוסף' לב"ק פ"ח). וכן מצינו בהרבה מקומות בש"ס, שדנו דיני גזילות בבבל, ראה ב"ק צו, ב באחד שגזל צמד בקר מחבירו, וכן בבבא-מציעא ה, א ברועה שמסרו לו בהמות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופרעתי, אלא הוחזק כפרן ומשלם. (136) שכבר נתבאר לעיל ה"ח, שבדיני הודאות והלוואות, ההדיוטות פועלים בשליחות בית-דין מומחה שבא"י.

פָּרָק שְׁשִׁי

1) דיין שדן דיני ממונות וטעה בדבר משנה, או בשקול הדעת. פשרה או קניין בטעות. המתעצם בדין לומר: לבית דין הגדול נלך, למרות שקיים במקומו בית דין עירוני.

א. פֶּל דִּינָא דִּינִי מְמוֹנוֹת וְטָעָה: אִם טָעָה בְּדַבְרֵיהֶם הַגְּלוּיִים וְהַיְדוּעִים, כְּגוֹן דִּינֵין הַמְּפָרְשִׁין בְּמִשְׁנָה אוּ בְּגִמְרָא³ - חוֹזְרֵי הַדִּין, וּמְחִזְרִין הַדָּבָר כְּשֶׁהִיָּה, וְדִינֵין בּוּ פְּהֵלְכָהּ⁵. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר, כְּגוֹן שֶׁהִלְךָ זֶה שְׁנִטְלָה הַמָּמוֹן שְׂלֵא פְּדִין לְמִדְיַת הַיָּם, אוּ שֶׁהִיָּה אֶלֶם⁶, אוּ שֶׁטְמָא⁷ דָּבָר טְהוֹר, אוּ שֶׁהוֹרָה בְּכִשְׁרָה שֶׁהִיא טְרַפְסָה וְהֶאֱכִילָה לְפִלְכִים⁸, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה⁹ - הָרִי זֶה פְּטוֹר מִלְּשָׁלֵם; אָף עַל פִּי שְׁגָרָם לְהַזִּיק¹⁰, לֹא נִתְפָּן לְהַזִּיק¹¹.

2) בין שהוא מומחה, או שהם שלשה הדיוטות ואפילו לא קיבלום עליהם בעלי הדין, או יחיד הדיוט וקיבלוהו בעלי הדין עליהם (ראה לעיל פ"ה ה"ח, ולקמן פ"ז ה"ב).
3) ובדפוס רומי: בתלמוד. 4) נסתר ומתבטל.
5) סנהדרין לג, א. והוא-הדין אם טעה בדבר המפורש בפסוקים שאחרי תקופת התלמוד, וזהו שכתב רבינו: כגון (כסף-משנה). וכתב הרא"ש שם אות ו, כל מי שטעה בפסקי הגאונים או החכמים שאחריהם, וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה, הרי זה כטועה בדבר משנה, אבל אם לא ישרו בעיניו ומביא ראיות לדבריו, המקובלות לאנשי דורו, "יפתח בדורו כשמואל בדורו", ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס, אדם יכול לסתור ולבנות, אפילו לחלוק על דברי הגאונים. 6) איש תקיף ובעל זרוע. 7) לאחר שהורה שהוא טמא, לא דקדקו עוד בטהרתו והניחוהו להטמא שנית בשרץ (סמ"ע לחו"מ כה, ס"ק ג). 8) שהשואל האכילה לכלבים כדין כל טריפה (ראה שמות כב, ל), אבל האכילה הדיין בידיו חייב לשלם, שהרי זה מזיק ממש (כסף-משנה). וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין לג, א דיבור-המתחיל: השתא נמי. ולדעת ה'טור' חו"מ סימן כה בהבנת דברי רבינו, אפילו האכילה הדיין בידיו פטור, שאינו אלא גורם להזיק, כיון שכונתו היתה להורות הלכה למעשה ולא להזיק (סמ"ע שם). 9) כגון שטיהר פירות חבירו ועירבם עם שאר הפירות הטהורים של הנשאל, ונמצא שטעה והרי הכל טמא (סנהדרין לג, ב). 10) וגורם להזיק חייב, כמבואר בהל' חובל ומזיק פ"ז, ה"ז. 11) וכך אמרו שם לג, א: "מעשה בפרה שניטלה האם שלה, והאכילה רבי טרפון לכלבים, ובא מעשה לפני חכמים והתירו... אמר לו רבי עקיבא: פטור אתה". ואמרו שם, שהואיל וטעה בדבר משנה, פטור רבי טרפון, אפילו אם לא היה מומחה לרביים. וראה לקמן ה"ג-ד.

ב. טָעָה בְּשִׁקוּל הַדְּעָתָא¹², כְּגוֹן דָּבָר שֶׁהוּא מְחִלְקָת תַּנְאִים אוּ אַמּוּרָאִים¹³, וְלֹא נִפְסְקָה הַלְכָהּ בְּאֶחָד מֵהֶן

עליו נידוי והוא מרוחק מהקהל, שאין יושבים עמו בארבע אמותיו, ראה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. (119) ויתפטר עמו. (120) הנתבע. (121) שיש שם בית-דין מוסמך הראוי לדון דיני קנסות. (122) סכום כסף. (123) כפי שבית-דין החליט בלבו, ואין מגלים אותו לבעלי הדין (רא"ש לב"ק פ"ח אות ג, בשם רב שרירא גאון). (124) רי"ף לב"ק פ"ח. וכתב הרא"ש שם בשם רב צמח גאון: כדי שלא יהא חוטא נשכר, ושלא יהיו ישראל פרוצים בנזקין, כיון שיוודעים שאין גובים דיני קנסות בבבל שולחים יד זה בזה, נהגו לנדוהו עד שיפייסו בממון או ירבה עליו ריעים ויפייסו בדברים. וראה בחו"מ סימן א, סעיף ה, בסמ"ע שם ס"ק יח, שמנהג זה נוהג רק בחבלות וגזילות, אבל לא לענין תשלומי כפל או ארבעה וחמשה, שאפילו אם לא יכפוהו אין לחוש שכל אחד יגנוב או יגזול, בהיותו יודע שיצטרך לפרוע לכל-הפחות את הקרן. (125) בבא-קמא טו, כ וכפירוש רש"י שם. ואם יתפוש הניזוק יתור מהראוי לו והמזיק צועק בפנינו, כופים לניזק שיחזיר המותר, ואין זה בכלל "דנים דיני קנסות", שאין זה אלא כמציל עשוק מיד עושקו (רדב"ז).

יח. יָחִיד שֶׁהוּא מְמַחֵה לְרַבִּים¹²⁶, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא דִין דִּינֵי מְמוֹנוֹת יְחִידִי¹²⁷ - אֵין הַהוֹדָאָה¹²⁸ בְּפָנָיו הוֹדָאָה בְּבֵית דִּין¹²⁹, וְאֶפְלוּ הֵיָּה סְמוּפָה¹³⁰. אֶבְל הַשְּׁלִשָּׁה, אָף עַל פִּי שֶׁאֵינֶן סְמוּכִין, וְהָרִי הֵן הַדְּיוֹטוֹת, וְאֵין אֵנִי קוֹרָא בְּהֵן אֱלֵהִים - הָרִי הַהוֹדָאָה בְּפָנֵיהֶם הוֹדָאָה בְּבֵית דִּין¹³¹. וְכֵן הַפּוֹפֵר בְּפָנֵיהֶם¹³², וְאַחַר כֵּן בְּאוּ עֵדִים¹³³ - הַחֹזֵק בְּפָנָיו¹³⁴, וְאֵינוּ יָכוֹל לְחַזֵּר וְלִטְעֵן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹³⁵. כְּלָלוּ שֶׁל דָּבָר: הָרִי הֵן לְעֵנְן הוֹדָאוֹת וְהִלְוֵאוֹת וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן בְּבֵית דִּין הַסְּמוּפָה לְכָל הַדְּבָרִים¹³⁶.

126) מפורש לעיל פ"ב, ה"א. 127) סנהדרין ה, א. 128) של בעל הדין. 129) שלא יוכל לחזור בו מטענותיו הקודמות. 130) אין ההודאה מחייבת, ויכול לחזור ולטעון טענות אחרות (סנהדרין ל, א), ששטר הודאה שנחתמה בחתימתו של רב אשי, אינה מועילה עד שיחתמו בה שלשה דיינים, כי אין ההודאה בפניו חשובה הודאה (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ג ס"ק יד), וראה ב"ק עד, ב שההודאה בפני רבי יהושע שהיה אב בית-דין אינה חשובה הודאה, כל שלא היתה בבית-דין. וראה בבא-בתרא לא, א שיכול אדם לטעון בבית-דין טענות הסותרות לגמרי כל מה שטען מתחילה חוץ לבית-דין, כי אין אדם מגלה טענותיו העיקריות אלא בבית-דין. 131) סנהדרין כט, ב "עד שיאמר להם - היו עלי דיינים", ואז הודאתו - הודאה. 132) על טענת בעל דינו, שאינו חייב לו כלום. 133) והעידו לטובת הנתבע. 134) אינו נאמן לומר עוד החזרתי ופרעתי, עד שיפרע בעדים (בבא-מציעא יז, א וברש"י) וכפירוש הרי"ף שם שהכפירה היתה בבית-דין. 135) בהל' טוען ונטען פ"ו ה"א, שכל שאמר תחילה בפני בית-דין: "לא היה דברים מעולם", ואח"כ הביא הטוען עדים שהלווהו בפניהם, אינו נאמן שוב לטעון: לויתי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להפטר מהתשלומין, ואפילו אם קיבלוהו לדון. הרי התנו שידון אותם כדין, וכיון שטעה לא דן כדין. ובכל זאת אם טעה בדבר משנה - פטור מלשלם (לעיל ה"א) מפני שזה קרוב לאונס הוא (ביאור הגר"א חו"מ סימן כח, ס"ק טז), כי לא היה לו להעלות על דעתו שיטעה בדבר מפורש כזה, ובוודאי לא נתכוון להזיק אלא מזלו הרע של הבעל-דין גרם שיפסיד. לא כן כשטעה בשיקול הדעת ואינו מומחה, היה לו להעלות בדעתו שמה יטעה, והרי זה דומה למתכוון להזיק וחייב (לחם-משנה). (28) כל עוד שלא נטל הבעל-דין, ודאי ראוי להחזיר הדין ולהורות כראוי. (29) כדעת הגאון, הובאו דבריו ברי"ף לסנהדרין פ"ד, שהלכה כרבי מאיר המחייב את כל הגורם להזיק, וזה גרם להזיק, שלא היה לו לדון כשאינו מומחה, או לא נטל רשות, שמה יטעה בשיקול הדעת, והרי זה קרוב למזיד (ביאור הגר"א, וכן בלחם-משנה).

ד. אָבֵל מִי שְׁאִינוּ מִמְּחָה וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתוֹ בְּעֲלֵי דִינָיו, אָף עַל פִּי שְׁנֵטְל רְשׁוֹת³⁰ - הָרִי זֶה בְּכָל בְּעֲלֵי זְרוּעַ, וְאִינוּ בְּכָלֵל הַדִּינִין³¹. לְפִיכֶן אֵין דִּינוֹ דִּין, בֵּין טְעָה בֵּין לֹא טְעָה; וְכָל אֶחָד מִבְּעֲלֵי דִינָיו, אִם רָצָה, חוֹזֵר וְדָן בְּפָנָי בֵּית דִּין³². וְאִם טְעָה, וְנִשְׂא וְנָתַן בְּיַד - חֵיב לְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ³³, וְחוֹזֵר וְלוֹקַח מִבְּעַל דִּין זֶה שְׁנָתַן לוֹ שְׁלֹא בְּהִלָּכָה. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחְזִיר³⁴, אוֹ שְׁטַמָּא³⁵, אוֹ שְׁהֶאֱכִיל דְּבַר הַמֵּתָר לְכָלֵּבִים - יְשַׁלֵּם, בְּדִין כָּל גּוֹרֵם לְהַזִּיק; שְׁנָה מִתְּפִנָּן לְהַזִּיק הוּא³⁶.

(30) שעבר ראש הגולה, או שטעו בית-דין שבא"י ונתנו לו רשות. (31) שאין הרשות מועילה עד שיהא ראוי, כמבואר לעיל פ"ד ה"טז. (32) אחר, ובכל זאת אם קיבלוהו בעל-דין מה שעשה עשוי, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב. (33) שהרי מתכוון להזיק הוא. (34) כאן מדובר, כשלא נשא ונתן ביד, אז אומר הדיין לבעל-דין: לך והתדיין עם בעל דינך, והוצא ממנו הכסף שנתת לו על-פי פסק דיני שהיה בטעות, ובכל זאת אחרי שפנה לבעל-דין שכנגדו ואין לו להחזיר - אזי מחוייב הדיין עצמו לשלם (רי"ף בסנהדרין פ"ד). (35) כשבא לשאול לפניו על דבר ספק טומאה הנולד לו בטהרותיו, אמר לו הדיין: טמאים הם, ונטל שרץ והשליך עליהם לוודא את טומאתם, והם היו טהורים בתחילה (רש"י לסנהדרין לג, ב). (36) שאם אינו מומחה, אל יהא לו עסק בהוראה ואל יטעה את בית-הדין להעניק לו רשות שלא כדין.

ה. דִּין שְׁטָעָה וְחֵיב שְׁבוּעָה לְמִי שְׁאִינוּ חֵיב בָּהּ, וְעָשָׂה זֶה³⁷ פְּשָׁרָה³⁸ עִם בְּעַל דִּינוֹ פְּדֵי שְׁלֹא יִשְׁבַּע³⁹, וְאַחַר כֵּן יִדַּע שְׁאִינוּ בֵּן שְׁבוּעָה⁴⁰, אָף עַל פִּי שְׁקָנּוּ מִיָּדוֹ⁴¹ עַל הַפְּשָׁרָה - אֵינָה כְּלוּם⁴²; שְׁלֹא קִבְּל עָלָיו לָתֵן לוֹ אוֹ לְמַחֵל לוֹ⁴³ אֶלָּא בְּדֵי שְׁיִפְטָר מִשְׁבוּעָה שְׁחֵיבּוּ בָּהּ הַטְּוּעָה, וְכָל קִנְיָן בְּטָעוֹת - חוֹזֵר⁴⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴⁵.

(37) הנתבע שנתחייב להשבע. (38) הסכם. פשרה - מלשון

בְּפָרוּשׁ, וְעָשָׂה פְּאָחַד מְהֵן, וְלֹא יִדַּע שְׁפָכָר פֶּשֶׁט הַמַּעֲשָׂה¹⁴ בְּכָל הָעוֹלָם בְּדַבְרֵי הָאֲחֵר: אִם הָיָה זֶה הַדִּין מִמְּחָה¹⁵ וְנִטְל רְשׁוֹת מֵרֹאשׁ גְּלוֹת¹⁶, אוֹ שְׁלֹא הָיָה נוֹטֵל רְשׁוֹת אֲבָל קִבְּלוּ אוֹתוֹ בְּעֲלֵי דִינָיו עֲלֵיהֶן¹⁷, הוֹאִיל וְהוּא מִמְּחָה¹⁸ - חוֹזֵר הַדִּין¹⁹, וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר²⁰ - פְּטוֹר מִלְּשַׁלֵּם²¹. אֶחָד הַנוֹטֵל רְשׁוֹת מֵרֹאשׁ גְּלוֹת²² אוֹ הַנוֹטֵל רְשׁוֹת מִבֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, כְּמוֹ שְׁבַאֲרֵנוּ²³.

(12) עיון בדבר לשם הכרעה לכאן או לכאן. (13) חכמי התלמוד שלאחר תקופת התנאים. (14) נתקבל המנהג. (15) בקי בדיני התורה. (16) שמועילה לדון בכל העולם, אפילו לא רצו בעלי הדין (לעיל פ"ד, ה"ד). (17) ודן לפי הסכמתם, וגם זה מועיל, כמבואר בסנהדרין ה' עמוד א, ולקמן פ"ז ה"ב. (18) יש טעם לנטילת רשות מראש הגולה, אבל אילו לא היה מומחה - א"ע שנטל רשות אינו בכלל דיין, ודינו מפורש לקמן ה"ד. (19) ודנים בו כהלכה, כדי שלא יפסיד בעל-דין הזכאי. (20) כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת הים. (21) הואיל ונטל רשות מראש הגולה, יש כח ביד בית-דין להפקיר ממון שלא כדין (רש"י לסנהדרין ה, א). וכן אם קיבלוהו בעלי הדין עליהם בין לדין בין לטעות, כמבואר בגמרא שם וברש"י דיבור-המתחיל: אי קבלון. ואפילו נשא ונתן ביד, מידי בעל-דין זה לחבירו, הרי זה פטור, שהרי רבי טרפון פטרו רבי עקיבא לשלם (ראה לעיל אות י) מפני שהוא מומחה וקיבלוהו בעלי הדין, שהם באו אליו לשאול שאלת איסור והיתר, ולא כפאם שיבואו לשאול לפניו (כסף-משנה). (22) שרשותו מועילה לדון בכל העולם. (23) לעיל פ"ד ה"ד. רבינו נמשך בזה אחרי פסקי הרי"ף בסנהדרין פ"ד. והרא"ש שם אות ה חולק בזה. ולדבריו, כל שטעה בשיקול הדעת, אין הדין חוזר, כיון שפסק כאחד התנאים, אין בכח הדיין לבטל פסק דינו, הואיל ולא נפסקה הלכה כאחד מהם בפירוש (ראה סמ"ע חו"מ כח, ס"ק כג).

ג. הָיָה הַטְּוּעָה מִמְּחָה וְלֹא נִטְל רְשׁוֹת וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתוֹ בְּעֲלֵי דִינָיו עֲלֵיהֶן, אוֹ שְׁלֹא הָיָה מִמְּחָה אֲבָל קִבְּלוּ אוֹתוֹ בְּעֲלֵי דִינָיו עֲלֵיהֶן לְדוֹן לָהֶן בְּדִין²⁴, וְטָעָה בְּשִׁקוֹל הַדַּעַת: אִם נִשְׂא וְנָתַן בְּיָדוֹ²⁵ - מָה שְׁעָשָׂה עֲשׂוּי²⁶, וְיִשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ²⁷; אִם לֹא נִשְׂא וְנָתַן בְּיָדוֹ - יַחְזֵר הַדִּין²⁸, וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר - יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ²⁹.

(24) כדין תורה, וכיון שטעה - אין זה דין תורה (ראה רש"י לסנהדרין ו, א ד"ה: דין תורה). (25) שגבה מזה ונתן לזה. (26) ואין הדין חוזר, כיון שלא נפסקה הלכה כאחד מהם, יכול בעל הדין לומר: לא אחזיר את שלי, כי בדין נטלתי מה שנטלתי, בניגוד לטעה בדבר המפורש במשנה, שאין דינו דין כלל וחוזר (רש"י שם). (27) שהרי פשט המעשה כדברי האחר (שם). והואיל ולא נטל רשות, אין כוחו יפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהם מוחזק בו, נמצא שאין כאן תובע ונתבע אלא שניהם תובעים (ט"ז שם ס"ק א). (54 בכת"י התימנים: ועבד, כלשון הכתוב שם. (55 סנהדרין שם. (56 הניזק התובע, או הנזול התובע. (57 כי כל שהתובע מתרעם על חברו שהזיקו, הרי הנתבע כעבד לו עד שילק הזיקו או יברר שלא הזיקו (כסף-משנה), וכן נראה מדברי הסוגיא בסנהדרין שם בעובדה של עוקבן הבבלי וירמיה אחיו, שהכריחו את הנתבע לעלות לבית-הדין הגדול, ולא היה לווא אלא מזיק (ביאור הגר"א לחו"מ סי' יד ס"ק ח). וראה ב'תוספות' כתובות טז, ב ד"ה כותבים שובר, שלא דוקא "לווה".

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֵׁיִהוּ שָׁם עֵדִים אוּ רְאִיָּה⁵⁸ לְנִגְזֵל אוּ לְנִזְק אוּ לְמַלְוָה; אֲבָל טַעֲנָה רִיקָנִית - אֵין מַחֲזִיקִין אֶת הַנִּטְעָן לְצֵאת פְּלֵל, אֲלָא נִשְׁבַּע בְּמִקְוֵמוֹ וּנְפֻטָרוֹ⁵⁹.

(58 הוכחה. (59 שאם לא כן, כל הרמאים יתבעו את העשירים לעלות לדון בבית-דין הגדול, וכדי שלא לטרוח יתפשרו עמהם, ונמצאו גוזלים זה את זה (רדב"ז).

ט. וְכֵן הֵדִין בְּזִמְן הַזֶּה, שְׂאִין שָׁם בֵּית דִּין גְּדוֹל⁶⁰, אֲבָל יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׂיֵשׁ בְּהֵן חֲכָמִים גְּדוֹלִים מְמַחִין לְרַבִּים⁶¹, וּמְקוֹמוֹת שְׂיֵשׁ בְּהֵן פְּלִמְיָדִים שְׂאִינָן כְּמוֹתָן, אִם אָמַר הַמְּלֻוֹה: גִּלְף לְמִקּוֹם פְּלוֹנִי שְׂבָאֲרִין פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַגְּדוֹל⁶² וְנִדוֹן לְפָנָיו בְּדִין זֶה - שְׂכּוֹפִין אֶת הַלְוָה וְהוֹלֵף עִמּוֹ⁶³. וְכֵן הָיוּ מַעֲשִׂים - בְּכָל יוֹם בְּסַפְרָד⁶⁴.

(60 בירושלים. (61 ידועים לרבים במומחיותם ובביקאותם. (62 בכת"י התימנים: "למקום פלוני שבארצו לפני פלוני הגדול", וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ג. (63 שהרי אמרו (סנהדרין לב, ב): "צדק צדק תרדוף - הלך אחר בית-דין יפה, אחר רבי אליעזר ללוד... אחר רבי מתיא בן חרש לרומי", הרי שאפילו ברומי נקרא בית-דין הגדול, כל שאין למעלה ממנו (כסף-משנה). (64 ובשו"ע חו"מ סימן יד, סעיף א: "התובע צריך לילך אחר הנתבע אם הוא בעיר אחרת, אע"פ שבעיר התובע, הבית-דין גדול יותר". וכן אמרו שם: "עשיר מוחזק ואלם בעירו, מוציאים אותו לדון בעיר אחרת, אע"פ שהבית-דין שבעירו יותר גדול".

~ שבת קודש כ"ב אדר-א' ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) דיינים בוררים, שכל אחד מבעלי הדין בחר באחד, ושניהם בוררים להם דיין שלישי לדון בשלושה. הסכמת הצדדים לקבלת קרוב או פסול לדון או להעיד. הבאת עדים או ראיות לסתור הדין לאחר שנגמר.

א. אָחַד מִבְּעֵלֵי דִינָן שְׂאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי יָדוֹן לִי, וְאָמַר בְּעַל דִּינּוֹ²: פְּלוֹנִי יָדוֹן לִי - הֲרִי אֵלוֹ שְׁנֵי הַדִּינָיִם, שְׂפַרְר זֶה אָחַד וְזֶה אָחַד, הֵם³ בּוֹרְרִים לְהָן בְּזֶה.

פושרים, אינו קר ואינו חם, כך שני הצדדים מוותרים זה לזה. (39) התחייב לתת לו סכום מה. (40) שהדיין טעה, נמצא הנתבע פטור משבועה, ואינו חייב לתת לתובע כלום. (41) שהקנו לתובע בקבלת קנין מידי הנתבע, שהתחייב לתובע כסף כדי להפטור מהשבועה. (42) ואינו צריך לתת לו כלום. (43) במקרה שהוא התובע, ועליו להשבע שבעל דינו חייב לו. (44) ובטל (גיטין יד, א). וכן אמרו (בבא-מציא סו, א) מחילה בטעות - אינה מחילה. ומקור דברי רבינו מתשובת הרי"ף הובאה ב'נמוקי יוסף' להתחלת מס' סנהדרין "מי שחייבוהו בית-דין שבועה חמורה ועשו ביניהם פשרה ואח"כ ראו שלא היה עליו אלא חרם סתם (יהיה בחרם מי שכופר לחבירו) - יכול הוא לחזור, שיש לו לומר אילו היה יודע שאין עליו שבועה לא היה עושה פשרה, והרי זה קנין בטעות". (45) השווה הל' מכירה פט"ו ה"ב.

ו. שְׁנַיִם שְׁנַתְעַצְמוּ⁴⁶ בְּדִין, אָחַד אוֹמֵר: נִדוֹן פְּאָן, וְאָחַד אוֹמֵר: נַעֲלָה לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל⁴⁷, שְׂמָא יִטְעוּ אֵלוֹ הַדִּינָין וְיוֹצִיאוּ מִמּוֹן שְׂאֵל פְּדִין - כּוֹפִין אוֹתוֹ⁴⁸ וְדָן בְּעִירוֹ⁴⁹. וְאִם אָמַר: כְּתַבּוּ וְתָנוּ לִי מָאִי זֶה טַעַם דְּנַתְוִנִי, שְׂמָא טַעִיתֶם - כּוֹתְבִים וְנִתְנִין לוֹ, וְאַחַר כֵּן מוֹצִיִּין מִמְּנוֹ⁵⁰. וְאִם הֶצְרַף⁵¹ לְשָׂאֵל דְּבָר מִבֵּית דִּין הַגְּדוֹל שְׂפִירוֹשְׁלִים - כּוֹתְבִים וְשׁוֹלְחִין וְשׁוֹאֲלִין, וְדָנִין לְהֵם בְּעִירָם כְּפִי מַה שְׂיָבֵא בְּכַתְבֵּי בֵּית דִּין הַגְּדוֹל⁵².

(46) התעקשו, נעשו קשים זה לזה. (47) שבירושלים. (48) את הטוען לידון בבית-דין הגדול. (49) סנהדרין לא, ב. (50) שם. ואפילו נתרצו שניהם בתחילה לדון כאן, כל שהחייב תובע אח"כ לכתוב לו פס"ד מנומק - נותנים לו, כי אין לך התעצמות יותר גדולה מזה שאינו רוצה לפרוע עד שיתנו לו פס"ד מנומק (רדב"ז). וראה ב'תוספות' שם ד"ה: ואם אמר. (51) בית-הדין שבעירו. (52) לא שבית-הדין הגדול פוסק הדין, שהרי צריך שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים, אלא בית-דין הגדול מודיע דעתו, ובית-דין שבעירו דן את הדין, ראה חו"מ סימן יג, סעיף ו. ומשמיענו רבינו, שאע"פ שבית-הדין שבעיר אינו יודע איך לדון דין זה, בכל זאת כופים אותו לידון לפניו, והוא יפנה לקבל חוות-דעת בית-דין הגדול (סמ"ע לחו"מ סי' יד, ס"ק ד), ושני בעלי הדין יפרעו שכר השליח (חו"מ יד, סעיף א).

ז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׂאֵר הַדִּינָין שְׂזַה טוֹעֵן וְזֶה טוֹעֵן⁵³, או בְּשָׂאֵר הַמְּלוֹה: נִדוֹן פְּאָן, וְהַלְוָה אוֹמֵר: גִּלְף לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל; אֲבָל אִם אָמַר הַמְּלוֹה: גִּלְף לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל - כּוֹפִין אֶת הַלְוָה וְעוֹלָה עִמּוֹ, שְׂנֶאֱמַר: עֶבְדְּךָ⁵⁴ לָוֵה לְאִישׁ מְלוֹה⁵⁵. וְכֵן אִם טַעַן זֶה שְׂהִזְקִינוּ⁵⁶ או גָּזְלוּ, וְרָצָה הַטוֹעֵן לְעֵלּוֹת - כּוֹפִין בֵּית דִּין שְׂבְּעִירוֹ אֶת הַנִּטְעָן לְעֵלּוֹת עִמּוֹ⁵⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(53) כגון שחולקים על איזה דבר - של מי הוא, ואין אחד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(13) הנתבע. (14) ובכתב יד תימן: "בעדות זה הפסול או בדיניו". (15) שקבלו ממנו בקבלת קניין סודר שהוא מתחייב לקיים כנ"ל, ראה לעיל פרק ו, הלכה ה ובביאורו שם. (16) ואפילו לפני גמר דין (סנהדרין כד, ב) "אין לאחר קניין כלום". (17) שאמר בית הדין: צא תן לו. (18) לדון. (19) שם, וכדעת רבא. ואין זה תלוי ב"הוצאת הממון" אלא בגמר הדין, ולא נתכוון רבינו לומר, אלא שאפילו הספיק להוציא הממון לפני גמר הדין עדיין יכול החייב לחזור בו (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה כוונת רבינו לומר: כל שנגמר הדין הרי זה כאילו הוציא הממון כבר. והשווה הלכות מלווה ולווה פרק ט"ו, הלכה ג-ד. וראוי להעיר, שב"לשונות הרמב"ם" להרדב"ז סימן פב מחליט שיש כאן טעות וצריך להיות: "נגמר הדין להוציא הממון" וכ'.

ג. וכן מי שנתחייב לחברו שבועה בבית דין²⁰, ואמר לו²¹: השבע לי בחיי ראשך²² והפטר, או השבע לי בחיי ראשך ואתן לך פל מה שתטען²³: אם קנו מידו - אינו יכול לחזור בו²⁴; ואם לא קנו מידו - יכול לחזור בו עד שיגמר הדין²⁵. נגמר הדין ונשבע כמו שאמר לו - אינו יכול לחזור, וחיב לשלם.

(20) שבועה חמורה, שאוחז ספר תורה בזרועו ואומר: הריני נשבע בה' אלוקי ישראל (הלכות שבועות פרק י"א, הלכה ח-ט). (21) התובע לנתבע. (22) שזוהי שבועה קלה, שאינו מזכיר בה שם שמים. (23) שאמר הנתבע לתובע שנתחייב שבועה, כגון הפוגם שטרו, שטוען הלווה קבלת כבר את כל הסכום והמלווה טוען שלא קיבל אלא מקצתו (ראה הלכות מלווה פרק י"ד, הלכה א), ועל המלווה להישבע, כמבואר בשבועות מה, א. (24) סנהדרין כד, א ועמוד ב. (25) השבועה היא-היא הגמר דין כמו שאמרו (בבא בתרא קכח, א) "רצונך הישבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו". הרי שאם עדיין לא נשבע, יכול הוא לחזור בו. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל: הכי גרסינן ונשבע.

ד. והוא הדין למי שנתחייב שבועת הסת²⁶ והפכה²⁷, אם קנו מידו או אם נשבע זה שנהפכה עליו - אינו יכול לחזור בו²⁸.

(26) שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ונקראת היסת, שהשיאוהו החכמים להישבע שמא יודה, כגון כופר הכל, שמן התורה פטור הוא מלהישבע וחכמים חייבוהו להישבע (שבועות מ, ב) וראה בביאורו להלכות אישות פרק י"ב. (27) על התובע, שיישבע ויטול. "ואין לך שבועה שתיהפך אלא שבועת היסת בלבד" (הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ו). (28) בבא בתרא קכז, ב "האומר לחברו עבדי גנבת והוא אומר לא גנבתי... אתה מכתרו לי... רצונך הישבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו" והרי אין נשבעים על עבדים מן התורה, וכל השבועה שם אינה אלא שבועת היסת, הרי שגם בה אינו יכול לחזור (לחם משנה).

ה. והוא הדין במי שלא היה חיב שבועה, ואמר אשבע לך שבועה²⁹: אם קנו מידו - אינו יכול לחזור

דין שלישי⁴, ושלשתן דנין לשניהן; שמתוך כך יצא הדין לאמתו⁵. אפלו היה האחד שבדרו פעלי הדין⁶ חכם גדול וסמוך⁷, אינו יכול לכהן את פעל דינו שיידון אצל זה, אלא גם הוא בוחר מי שיפצה⁸.

(2) הצד שכנגד. (3) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה וכן בשולחן ערוך חושן משפט סימן יג, א. (4) אבל אין צורך שבעלי הדין יסכימו על השלישי כי אינה קובעת כאן אלא דעת הדיינים שיבררו להם אדם הגון לישוב עימהם (סנהדרין כג, א). (5) שם, שבעלי הדין יציינו להם, שסובר החייב הרי אני בעצמי ביררתי האחד ואילו היה יכול להפך בזכותי היה מהפך (רש"י), וברירושלמי שם פרק ג, הלכה א אמרו: "מתוך שביירו מדרך זכותו". וכתב הר"ש שם את ב: יש טועים וחושבים, שהדיין יש לו להפך בזכות שולחו ועומד במקומו לחפות דברים אשר לא כדן, ונהגו כמה אנשים לברור להם בעל תחבולות, וזוהי טעות, כי הדיין עצמו חלילה לו למצוא סברה לזכותו אם לא שיראה לו דין גמור, ולא אמרו: "מדרך זכותו" אלא לומר, שהדיין המבורר מבין דבר לאשורו, ואם יש לו צד זכות נושא ונותן עם חברו, וכן הדיין המבורר השני, נמצא, שלא נעלמה ונסתרה שום זכות משניהם, והשלישי שומע נימוקי שניהם ומכריע ביניהם ועל ידי כן יוצא הדין לאמתו. (6) בכתב יד תימן: שבירר בעל הדין. וכן בחושן משפט שם. (7) ראה לעיל פרק ד, הלכה א. (8) סנהדרין שם, כדברי רב פפא: כגון בתי דין של רב הונא ורב חסדא. שלא היה רב חסדא גדול כרב הונא, ובכל זאת יכול הצד השני לבחור בו (רדב"ז). וכל זה כששני הדיינים גרים בעיר אחת, אבל כשהשני גר בעיר אחרת אינו כופה את בעל דינו לילך עימו לעיר אחרת, כמבואר לעיל פרק ו, הלכה ו (כסף משנה). וראה בתוספות שם דיבור המתחיל: כגון, ואם הצד השני רוצה לברור לו דיין שאינו תלמיד חכם אינו רשאי, משום כבודו של חכם, שאין זה ראוי לישוב עימו בדין, אלא כופים אותו לברור לו תלמיד חכם, או ידון לפני החכם שבירר חברו (רדב"ז וכן בחושן משפט שם).

ב. מי שקבל עליו קרוב או פסול⁹, בין להיותו דין בין להיותו עד עליו, אפלו קבל אחד מן הפסולים בעברה¹⁰ פשגי עדים פשרים להעיד עליו¹¹ או פשלושה בית דין ממחין לדון לו, בין שקבל על עצמו לאבד זכיותיו ולמחל מה שהיה טוען¹² על פיהן, בין שקבל¹³ שיתן כל מה שישטען עליו חברו בעדות זו הפסול או בדינו¹⁴: אם קנו מידו¹⁵ על זה - אינו יכול לחזור בו¹⁶; ואם לא קנו מידו - יכול לחזור בו עד שיגמר הדין. נגמר הדין¹⁷, והוציא הממון בדין זה הפסול¹⁸ או בעדותו - אינו יכול לחזור¹⁹.

(9) לדון או להעיד, כגון מלווה בריבית ומשחק בקוביא. (10) שפסולים להעיד, ראה הלכות עדות פרק י, הלכה א-ג. (11) שהסכים מראש שיהיה זה נאמן עלי לחייב אותו כשני עדים כשרים (סנהדרין כג, א). (12) כלפי חברו הנתבע.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומפני מה סותר? מפני שיכול לטען ולומר: זה שאמרתי אין לי עדים ואין לי ראיה, מפני שלא היו מצויין אצלי. וכל זמן שיכול לטען ולומר: זה שאמרתי אין לי עדים ואין לי ראיה, מפני שלא היו מצויין אצלי, או מפני פך וכך אמרתי אין לי עדים ואין לי ראיה, והיה ממש בדבריו - הרי זה לא סתם טענותיו, וסותר. לפיכך, אם פרש ואמר: אין לי עדים כלל, לא הנה ולא במדינת הים, ולא ראיה כלל, לא בידי ולא ביד אחרים - אינו יכול לסתור.⁴⁴

(40) שטר זכותו. (41) ברשותו. (42) שק עור. (43) סנהדרין לא, ב. (44) תוספתא שם פרק ו משנה ו. וכן בירושלמי שם הלכה י"ב: "עד שיכפור בראיותיו" ומפרש הפני משה' שאמר: אין לי ראיה כלל לא בידי ולא ביד אחרים, שוב אינו יכול לסתור.

ט. במה דברים אמורים?⁴⁵ בגדול שנתחייב,⁴⁶ והביא ראיות והביא עדים אחר שסתם טענותיו; אבל יורש שהוא קטן פשמת מורישו, ובאו עליו טענות מחמת מורישו⁴⁷ אחר שהגדיל, ואמר: אין לי עדים ואין לי ראיה, ואחר שניצא מבית דין חייב אמרו לו אחרים: אנו יודעים לאביך עדות שתסתר בה דין זה, או אמר לו אחד: מורישך הפקיד⁴⁸ ראיה זו - הרי זה מביא מיד וסותר, שאין היורש קטן יודע כל ראיות מורישו.⁴⁹

(45) שאינו יכול לסתור. (46) מחמת עצמו. (47) נגד הנכסים שירש ממורישו. (48) בכתב יד תימן: הפקיד אצלי ראייה זו. (49) סנהדרין לא, א וכפסק רב נחמן שם. ואף על פי ששם כתוב: "ההוא ינוקא" - היה קטן, סובר רבינו כשנתבע לדין כבר היה גדול בשנים, שאם לא היה גדול לא היה רב נחמן נוקק לדונו כלל, שהרי זה כאלו מקבל עדות שלא בפני בעל דין, ומתוך שהיה קטן כשמת מורישו לפיכך קוראים לו: ינוקא (כסף משנה).

י. מי שקנו מידו⁵⁰, שאם לא יבוא ביום פלוני וישבע⁵¹ - יהיה חברו נאמן בטענתו ויטל⁵² כל מה שטען בלא שבועה, או שאם לא יבוא ביום פלוני וישבע ויטל - אבד את זכותו⁵³ ואין לו כלום ופטור חברו⁵⁴, ועבר היום ולא בא - נתקמו התנאים, ואבד את זכותו⁵⁵. ואם הביא ראיה שהיה אנוס באותו היום⁵⁶ - הרי זה פטור מקנן זה, וישבע פשיטתו⁵⁷ חברו, פשיטה מקדם⁵⁷. וכן כל פיוצא בזה.⁵⁸

(50) שהתחייב בקבלת "קניין סודר" מידו בפני בית דין. (51) להכחיש את טענת התובע ולהיפטר מלשלם. (52) התובע. (53) כאן מדובר כשקנו מהתובע. (54) הנתבע. (55) זה מוסב על שניהם גם על התובע וגם על תנאי הנתבע (סמ"ע לחושן משפט כא, סעיף קטן ב). ומקור

בו; ואם לא קנו מידו, אף על פי שקבל בבית דין³⁰ - חוזר עד שיגמר הדין וישבע³¹.

(29) בכתב יד התימנים: שבועה חמורה. (30) שהתחייב. (31) כלומר, קבלתו כשלעצמה אינה נחשבת "גמר דין" אלא השבועה עצמה היא גמר דינו (סמ"ע לחושן משפט כב, סעיף קטן כב).

ו. מי שנתחייב בבית דין, והביא עדים או ראיה³² לזכותו - סותר את הדין, וחוזר הדין³³. אף על פי שקבר נגמר הדין, כל זמן שהוא מביא ראיה³⁴ - סותר³⁵. אמרו לו הדינים: כל ראיות שיש לך, הבא מכאן ועד שלשים יום! אף על פי שהביא ראיה לאחר שלשים יום - סותר את הדין. מה יעשה אם לא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים³⁶?

(32) הוכחה שבכתב. (33) בית דינו סותר לו דינו שפסקו ומחייבים את שכנגדו (סנהדרין לא, א וברש"י). (34) שטר זכותו. (35) ירושלמי שם הלכה י"ב: אפילו לאחר גזר דין. ובשולחן ערוך חושן משפט סימן כ, סעיף א: "ואפילו אם פרע כבר". (36) סנהדרין שם, ורכבן שמעון בן גמליאל.

ז. אבל אם סתם³⁷ את טענותיו - אינו סותר. כיצד? אמרו לו: יש לך עדים? אמר: אין לי עדים. יש לך ראיה? אמר: אין לי ראיה. ודנו אותו וחיבוהו. פין שראה שנתחייב, אמר: קרבו פלוני ופלוני והעידוני! או שהוציא ראיה מתוך אפנתו³⁸ - אין זה כלום, ואין משגיחין על עדיו ועל ראיתו³⁹.

(37) סגר. (38) חגורתו, מלאה תפירות כעין כיסים. (39) כי חוששים שמא שכרם להעיד שקר וזיף שטרותיו. והוא הדין אם אמרו לו: הבא עדים, ואמר אין לי ולאחר זמן הביא, אין זה כלום, כדעת החכמים שם, אלא שרבינו משמיענו, שאפילו אם אמר "קרבו פלוני ופלוני" דווקא אם הצהיר תחילה: אין לי עדים - אינו סותר, אבל אם שתק עד שנתחייב בדין ואחרי כן אמר: קרבו פלוני ופלוני והעידוני, והעידו, וסותר הדין (לחם משנה). וכן מבואר להלכה בחושן משפט כ סעיף א וראוי להעיר שבסמ"ע לחושן משפט שם סעיף קטן ב מחליט, שיש בדברי רבינו כאן חיסרון הניכר, וכך הוא הנוסח הנכון: "יש לך ראיה, אמר אין לי ראיה, אף על פי שמצא אחרי כן אינו כלום. ואין צריך לומר אם אמרו... אמר אין לי ראיה ודנו אותו וחיבוהו". והמדפיס השמיט מן תיבת "ראיה" הראשונה עד תיבת "ראיה" השנייה. וכן הוא לשון השולחן ערוך, שכידוע הוא נמשך אחרי לשון רבינו.

ח. במה דברים אמורים? פשיטה הראיה⁴⁰ אצלו⁴¹ והעדים עמו במדינה; אבל אם אמר: אין לי עדים ואין לי ראיה, ולאחר מכן באו לו עדים ממדינת הים, או שהיתה החמת⁴² של אביו שיש שם השטרות מפקדת ביד אחרים, ובא זה שהפקדון אצלו והוציא לו ראיתו - הרי זה מביא וסותר⁴³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. בית דין של שלשה¹² שנהלקו: שנים אומרים זפאי, ואחד אומר חייב - הרי זה זפאי. שנים אומרים חייב¹³, ואחד אומר זפאי - הרי זה חייב. אחד אומר זפאי, ואחד אומר חייב, ואחד אומר איני יודע, או שאמר שנים זפאי או חייב, והשלישי אומר איני יודע¹⁴ - יוסיפו הדינים שנים¹⁵. נמצאו חמשה נושאים ונותנים בדבר¹⁶. אמרו שלשה מהם זפאי, ושנים אומרים חייב - הרי זה זפאי. אמרו שלשה חייב, ושנים זפאי - הרי זה חייב. אמרו שנים מהם זפאי, ושנים מהם חייב, ואחד אומר איני יודע¹⁷ - מוסיפין שנים¹⁸. אבל אם אמרו ארבעה זפאי או חייב, ואחד אומר איני יודע¹⁹, או שאמר שלשה זפאי, ואחד חייב, ואמר אחד איני יודע, בין שהיה זה²⁰ שאמר איני יודע הוא שאמר איני יודע בתחלה, בין שאמר אחר - הולכים אחר הרוב²¹. היו מחצה למחצה ואחד אומר איני יודע - הרי אלו מוסיפין שנים אחרים²². וכן אם נסתפק הדבר²³ - מוסיפין והולכין עד שבעים ואחד²⁴. הגיעו לשבעים ואחד, ואמרו שלשים וחמשה חייב, ושלשים וחמשה זפאי, ואחד אומר איני יודע - נושאים ונותנים עמו עד שיחזור לדברי הצד האחד, ונמצאו שלשים ושלשים זפאים או מחיבין²⁵. ואם לא חזר לא הוא ולא אחד מהן - הרי הדבר ספק, ומעמידין את הממון בחזקת בעליו²⁶.

(12) הדין דיני ממונות. (13) שנאמר, אחרי רבים להטות (סנהדרין כט, א וברש"י). (14) נמצא זה שאמר: איני יודע, כאילו איננו במושב זה, ונשאר הדיון בשנים. וזה לא יתכן, שהרי צריכים שלשה דיינים (שם, וברש"י). (15) תוספתא שם פ"ו, מ"ד: "עד כמה מוסיפים - אין פחות משנים". (16) שאף זה שאמר תחילה: "איני יודע" יכול לחזור ולדון עמהם. ולא אמרו (סנהדרין יז, א) שאסור לו לחזור ולדון, אלא בדיני נפשות (ראה לקמן פ"ט, ה"ב), אבל בדיני ממונות אפילו המסתפק חוזר ודן, שאינו גרוע מאחד התלמידים, שמלמד בדיני ממונות בין זכות ובין חובה (לקמן פ"א, ה"א). וכן נראה מפירוש רבינו חננאל שם, שכל הסוגיא אינה עוסקת אלא בדיני נפשות (רדב"ז ולחם-משנה). (17) נמצא שאין כאן הטייה לא לזכות ולא לחובה. (18) כמו שאמרו בתוספתא הנ"ל "לעולם מוסיפים הדיינים עד שיגמר הדין". (19) אע"פ שהדין "המסתפק" הוא כמי שאינו, בכל זאת נשאר עדיין בית-דין שלם, וכשמוסיפים דיינים עושים "בית-דין שקול" אפילו לתחילה, כמבואר בסנהדרין יז, א. (20) זה החמישי מהם. (21) ירושלמי שם פ"ה, ה"ה: "למה מוסיפים דיינים, שאם היו שנים מן הראשונים מזכים ואחד מן האחרונים, ליגמר הדין בשלשה". ומפרש רבינו: "ואחד מן האחרונים" - שגם הוא מזכה, והשני מן האחרונים מחייב, והראשון נשאר בספקין - בכל זה הולכים אחר הרוב (הרשב"א בהבנת

ההלכה בנדרים כז, א. ושם עמוד ב' התנו שיהא הקניין נעשה בבית דין חשוב, כי בלא זה אין זו אלא "אסמכתא" שסמך על דעתו וסבר שיכול לבוא ליום פלוני וכל "אסמכתא" אינה קונה "שהרי לא גמר בליבו להקנותו", כמבואר בהלכות מכירה פרק י"א, הלכה ב, ואמנם שם הלכה י"ג מדגיש רבינו: "אסמכתא שקנו מידו עליה בבית דין חשוב הרי זה קנה". וכנראה שרבינו סמך כאן על דבריו בהלכות מכירה (על פי לחם משנה). (56) ולפיכך לא בא. (57) לפני הקניין, שהנתבע נפטר בשבועה (נדרים כז, א) "אנוס הוא, ואנוס רחמנא פטרו". ולדעת הסמ"ג מצוות עשה צו, הרי זו הוראת הגאונים. ומקורה בירושלמי קידושין פרק ג, הלכה ב: המתנה אם לא אעשה כך ביום פלוני יהיה כך ואירע לו אונס - "רבי יוחנן אמר אונס כמאן דלא עבד". וראה בש"ך שם סעיף קטן ג. (58) השווה הלכות מכירה פרק י"א, הלכה י"ד.

פרק שמיני

(1) שאין מטיים בדיני נפשות לחובה, עד שיהיו המחייבים יתר על המזכים בשניים. בית דין של שלשה שנחלקו, שניים אומרים זכאי או חייב, והשלישי אומר: איני יודע. דיין האומר: איני יודע, אם צריך לנמק את טעמי ספיקו.

א. בית דין שנהלקו, מקצתם אומרים זפאי, ומקצתם אומרים חייב - הולכין אחר הרוב². וזו מצות עשה של תורה, שנאמר: אחרי רבים להטות. במה דברים אמורים? בדיני ממונות ובשאר דיני אסור ומותר³ וטמא וטהור וכיוצא בהן⁴; אבל בדיני נפשות⁵, אם נחלקו בזה החוטא אם יהרג או לא יהרג: אם היו הרב מזכים - זפאי, ואם היו הרב מחיבין - אינו נהרג עד שיהיו המחיבין יתר על המזכים שנים⁶. מפי השמועה⁷ למדו, שעל זה הזהירה תורה ואמרה⁸: לא תהיה אחרי רבים לרעת. פלומר: אם הרב נוטים⁹ לרעה להרג - לא תהיה אחריהם, עד שישטו הטיה גדולה ויוסיפו המחיבין שנים. שנאמר: לנטת אחרי רבים להטות¹⁰. הטייתך לטובה - על פי אחד, לרעה - על פי שנים. וכל אלו הדברים קפלה הם¹¹.

(2) משנה בסנהדרין כט, א. (3) חולין יא, א. (4) כגון כשר ופסול. (5) שהם בעשרים ושלשה - סנהדרין קטנה, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ב. (6) משנה בסנהדרין ב, א. (7) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. (8) בכת"י תימן: שעל זה הזהיר בתורה, ואמר. (9) על-פי אחד בלבד. (10) אם אתה רוצה לנטות לרעה, אינה אלא אחרי הטייה מרובה, שהיא של שנים. (11) שקיבל משה מסיני, ובמשנה שם אמרו: "לא תהיה אחרי רבים לרעות, שומע אני שאהיה עמהם לטובה, אם-כן למה נאמר: אחרי רבים להטות? - לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה, הטייתך לטובה - על-פי אחד, הטייתך לרעה על-פי שנים". והשווה לעיל פ"ה, ה"ג.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוכת שאינו בקי בדינים, או שהחליט המשפט במהירות בלי עיון מספיק (מהר"ץ חיות בהגהותיו לסנהדרין שם).

ב. סנהדרין קטנה⁵ שנגחלקו בדיני נפשות, שנים עשר אומרים זכאי, ואחד עשר אומרים חייב - הרי זה זכאי⁶. שנים עשר אומרים חייב, ואחד עשר אומרים זכאי⁷, או שאמרו אחד עשר זכאי, ואחד עשר חייב, ואחד אומר אני יודע, אפלו עשרים ושנים מזכין או מחייבין, והאחד אומר אני יודע⁸ - יוסיפו שנים⁹. זה שאמר אני יודע - הרי הוא כמי שאינו, שהרי אינו חוזר ומלמד חובה¹⁰.

ונמצאו אחר התוספת עשרים וארבעה חוץ מזה המסתפק. אמרו שנים עשר זכאי, ושנים עשר חייב - הרי זה זכאי¹¹. אחד עשר אומרים זכאי, ושלושה עשר אומרים חייב, אף על פי שהאחד מן הראשונים¹² אומר אני יודע - הרי זה חייב, שהרי המחייבין רבו בשנים. אמרו שנים עשר זכאי, ושנים עשר חייב, ואחד אומר אני יודע¹³ - מוסיפין שנים אחרים¹⁴. וכן מוסיפין והולכין¹⁵ עד שיכריעו המזכין אחד ויהא זכאי, או ירבו המחייבין שנים או יותר ויהא חייב¹⁶. היו אלו כנגד אלו ואחד אומר אני יודע¹⁷, או שהיו המחייבין יותר אחד בלבד¹⁸ - מוסיפין והולכין עד שבעים ואחד. הגיעו לשבעים ואחד, שלשים וששה אומרים זכאי, ושלושים וחמשה אומרים חייב - הרי זה זכאי. שלשים וששה אומרים חייב, ושלושים וחמשה אומרים זכאי¹⁹ - דנים אלו כנגד אלו, עד שיראה אחד מן דברי חברו ומזכין אותו²⁰ או מחייבין אותו²¹. ואם לא ראה - גדול שבדינים אומר: נזדקן הדין²²! ופוטרין אותו. שלשים וחמשה אומרים חייב, ושלושים וחמשה אומרים זכאי, ואחד אומר אני יודע - פוטרין אותו²³. ארבעה ושלושים אומרים זכאי, ושלושה ושלושים אומרים חייב, ואחד אומר אני יודע - חייב, שהרי רבו המחייבין שנים²⁴.

(5) שהיא של עשרים ושלושה. (6) שהייתך לטובה מספיקה על-פי אחד (לעיל פ"ח, ה"א). (7) והטייה לרעה אינה אלא על-פי שנים (שם). (8) נמצא זה שאמר: אני יודע, כמי שאינו, ואין דנים דיני נפשות בפחות מכ"ג (סנהדרין מ, א וברש"י). (9) שם, נמצאו כולם עשרים וארבעה, י"א מהם יזכו וי"ג יחייבו, הרי הטייה לרעה על-פי שנים (שם יז, א וברש"י). (10) שם, משום חומר דיני נפשות אין לו לחזור וללמד חובה, אבל ודאי אם ירצה ללמד זכות - רשאי, שהרי אפילו מי שלימד חובה חוזר ומלמד זכות, כמבואר לקמן פ"א, ה"א. וכן דעת ה'תוספות' שם, לג, ב ד"ה אחד. ומטעם זה פסק רבינו לעיל פ"ח, ה"ב: העוסק בדיני ממונות, שאפילו הדיין שאמר אני יודע - חוזר ודן (ראה בבאורנו שם אות טו), שהרי בדיני

דברי רבינו, וכן בבאור הגר"א לחו"מ סי' יח, סק"ו). ואם שנים אומרים זכאי, ואחד - חייב, ושנים אומרים אינו יודעים, צריכים להוסיף, כיון שאין כאן רוב נגד השנים המסתפקים, כי לדעת רבינו גם "המסתפקים" הרי הם כישנם (רשב"א הנ"ל, וכן בסמ"ע לחו"מ סי' יח ס"ק ה, ובש"ך שם). (22) כנ"ל אות טז, ולא חזר רבינו כאן אלא להשמיענו את סוף דבריו שמוסיפים עד שבעים ואחד. (23) שתמיד היו מחצה למחצה ואחד מסתפק. (24) שאין דיני ממונות עדיפים מדיני נפשות שאין מוסיפים בהם אלא עד שבעים ואחד, כמבואר בסנהדרין מ, א (ביאור הגר"א שם ס"ק יב). (25) שם, לענין דיני נפשות, וממנו למד רבינו לדיני ממונות (לחם-משנה). (26) שם מב, א "אומר בדיני ממונות נזדקן הדין" (הגר"א שם ס"ק יד).

ג. כל מי שאמר אני יודע - אינו צריך לתת טעם לדבריו ולהודיע מאי זה טעם בא לו הספק²⁷, פדרן שמראה המזכה מאי זה טעם מזכה, והמחייב מאי זה טעם מחייב²⁸.

(27) סנהדרין יז, א: זה שאמר אני יודע - כמו שאינו הוא, ואם אמר טעם - אין שומעים לו. כלומר, אינו צריך לנמק את טעמי ספיקו, וראה ברש"י שם ד"ה: ואי אמר (לחם-משנה). (28) ראה לקמן פ"י, ה"א-ד.

פרק תשיעי

(1) סנהדרין שראו כולם לחובה - פטור. סנהדרין קטנה שנחלקו בדיני נפשות, ואחד אומר: אני יודע. סנהדרין גדולה שנחלקו בדיני נפשות, שלושים וחמישה מזכים, ושלושים ושישה מחייבים, איך חותכים את הדין.

א. סנהדרין שפתחו כלם בדיני נפשות תחלה², ואמרו פלן חייב - הרי זה פטור³, עד שיהיו שם מקצת מזכין שיהפכו בזכותו, וירבו המחייבין, ואחר כך יהרג⁴.

(2) מיד בהתחלת הדין. (3) סנהדרין יז, א "סנהדרין שראו כולם לחובה - פוטרים אותו". והטעם, כיון שצריך להלין את דינו עד למחר, כדי לחפש אחריו זכות (ראה לקמן פ"א, ה"א), אלה שחייבוהו כולם פה אחד, שוב לא ימצאו לו זכות. וראה בסמוך אות ג. ומעניין פירושו של רבי מאיר הלוי (בן דורו של הרמב"ם) הובא בקהלת יעקב לר"י אלגזי, ערך פטור, שכוונת דבריהם: "פוטרים אותו" לומר, פוטרים אותו מיד למיתה, ואין מענים את דינו עד למחר כבשאר הנידונים. וכיוצא בזה שנינו (שבועות לט, א) "אם אמר (זה שנתחייב שבועה ואיימו עליו על חומר עונש השבועה) אינו נשבע - פוטרים אותו מיד", ומפרש רש"י: אין משהים אותו, ועל כרחו ישלם מיד (תורה תמימה, שמות כג, ב). (4) כי בכל מקרה יש צדדים לזכות ע"פ אופנים רחוקים, כגון אולי לא היה שפוי בדעתו, וכדומה, כמו שמקובל היום באומות הנאורות, שמעמידים לכל פושע ורוצח סניגור להשתדל בהצלתו ולהפוך בזכותו, וכיון שבית-דין זה לא נודעה לו שום זכות להצילו, אפילו בדרך הרחוקה ביותר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18) שבתחילה היו י"א כנגד י"א, והוסיפו שנים, וחייב האחד, והשני אמר: איני יודע, והוסיפו עוד שנים, וזיכה האחד, והשני - חייב, נמצאו המחייבים יותר אחד בלבד. 19) וכבר נתבאר (לעיל פ"ח ה"א) שאין הטייה לרעה על-פי אחד. 20) שאחד מן המחייבים יעבור למזכים, ויהיה לו רוב מזכים. 21) שאחד מן המזכים יעבור למחייבים, ויהיו שלשים ושבעה מחייבים, ול"ד מזכים, ויש כאן הטייה לרעה על-פי שלשה (סנהדרין מ, א וברש"י). 22) "זקן דין זה ועמוק וקשה, וצריך להמתין בו" (שם, מב, א וברש"י). 23) שספק נפשות להקל, ומדובר כאן בבית-דין הגדול שהוא של שבעים ואחד, ונחלקו הדעות מתחילה בהרכב כזה. 24) וזה שאמר: איני יודע, הרי הוא כמי שאינו.

ג. בית דין הגדול שבא 25 להם מחלקת, בין פדיני נפשות בין פדיני ממונות בין פדיני תורה 26 - אין מוסיפין עליהן 27, אלא דנין אלו פנגד אלו, והולכין אחר הרב שלהן. ואם פדין אחד מן הנהרגין נחלקו 28 - דנין אלו פנגד אלו, עד שיפטר והוה או יתחייב 29.

25) בכת"י תימן: שבאה. 26) בכת"י הנ"ל: בדין מדיני התורה. כגון איסור והיתר, טמא וטהור. 27) שאין אנו מוצאים במשנה (סנהדרין מ, א) הוספה אלא עד שבעים ואחד ולא יותר, וכן אמרו (שם מב, א) "כשם שאין מוסיפים על בית-דין של שבעים ואחד" וכו'. 28) בכת"י הנ"ל: מן הנהרגים בפניהם. כלומר, שהדיון נוגע כלפי נאשם העומד להיהרג על פיהם, והשאלה נשאלת למעשה להחיותו או להרגו, ואז לא מספיק רוב רגיל, אלא צריך שירבו המחייבים שנים (רדב"ז בתשובותיו ח"ה אלף תרצ), והשווה לעיל פ"ח, ה"א: "אם נחלקו בזה החוטא אם יהרג או לא יהרג" הרי שרוב על-פי שנים, נדרש בעיקר כלפי מעשה מסויים, ולא ב"דין נפשות" שאינו אלא דיון הלכתי גרידא. 29) "שיראה אחד מהם דברי חברו", וכמבואר לעיל סוף ה"ב.

ממונות מה שהוא חובה לזה - הוא זכות לבעל-דין השני (כספ-משנה). 11) שספק נפשות להקל. ואע"פ שאין עושים בתחילה בית-דין שקול (=זוגי) - במוסיפים, עושים אפילו לכתחילה (סנהדרין יז, א). וכן אין כאן צורך בהטייה של אחד, כי זה לא נאמר אלא כשבית-הדין לא היה אלא עשרים ושלשה, וכשאחד מהם אמר איני יודע, נמצא בית-דין זה חסר הוא, ואין גומרים בו דיני נפשות, אבל כאן יש בית-דין שלם, מזכים את הנהרג מכח ספק נפשות ולהקל (לחם-משנה). וב'תוספות יו"ט' לסנהדרין פ"ה מ"ה, מגיה בדברי רבינו כאן: אמרו י"ג זכאי וכו', שכל כ"ה הדיינים השתתפו בדיון, וי"ג אמרו זכאי, כי זה שאמר תחילה איני יודע, חזר ולימד זכות, באופן שיש כאן הטייה לטובה על-פי אחד. 12) בין שהוא המסתפק הקודם, בין שהוא אחר, והמסתפק חזר ולימד זכות. 13) כאן מדובר, שמתחילה היו י"ב מחייבים וי"א מזכים, והוצרכו להוסיף שנים והרי הם כ"ה, ואחד מן השנים הנוספים אמר: איני יודע. 14) כיון שאחד מן הנוספים אמר "איני יודע", הרי הוא כאינו, ולעולם צריך שיוסיפו שנים, כמו ששינוי בתוספתא סנהדרין פ"ו, מ"ד: "שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד" (לחם-משנה). והטעם שאין מוסיפים אלא שנים, מפני שמעכשיו צריך להוסיף לישא וליתן מחדש, וכשיוסיפו שנים, כל דיון מהקודמים יעמיק במשאו ומתנו, בידעו ששנים חדשים נגדו, אבל אם לא יוסיפו אלא אחד, כל דיון מהקודמים לא יחוש לו, ויעמיד דעתו כפי סברתו הקודמת, באמרו: "גם לי לב כמוהו" (אור שמח). 15) בכל פעם כשאחד מן הנוספים יאמר: איני יודע. 16) כי בשעת גמר דין, יכול גם המלמד זכות לומר: חייב, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב. ואז אפילו אחד מן הנוספים יאמר: איני יודע, אין צורך להוסיף שנים אחרים, כי כל שיש רוב, אין משגיחים במסתפק החדש מן השנים הנוספים (לחם-משנה). 17) כגון שבתחילה היו י"ב מחייבים כנגד י"א מזכים והוסיפו שנים, וזיכה האחד, והשני אמר: איני יודע, נמצאו אלו כנגד אלו, ואחד אינו יודע (אור שמח).

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

א. כל בהמה או עוף שנולד בהן ספק טרפות מטרפות אלו, כגון בהמה שנפלה ולא הלקה², או שנדרסה בידי חיה ואין ידוע אם האדים בשר³ פנגד בני מעים או לא האדים, או שנחבסה לגלגלה ואין ידוע אם רבה או מעוטה, וכיוצא בדברים אלו: אם היה זכר ושהה שנים עשר חדש⁴ - הרי זו בחזקת שלמה⁵ פשאר כל הבהמות; ואם היתה נקבה - עד שתלד⁶. ובעוף: בזכר - שנים עשר חדש, ובנקבה

~ יום ראשון ט"ז אדר-א' ~

הלכות שחיטה

פרק אחד עשרי

1) יבאר בהמה או עוף שנולד בה ספק טרפות מטרפות אלו; כל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאים הם; ומנהג בדיקת הריאה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במקומו, אלא כאן דרך אגב. ראה כסף-משנה למעלה פ"ו ה"ב.

עד שתלד כל הביצים של טעינה הראשונה, ותטען טעינה שניה ותלד.

ה. לפיכך, ראה שהעלתה צמחין או שנמצאו סרכות כמו חוטין תלויין ממנה ולדפן¹⁷ או ללב או לטרפיש הכבד - חוששין לה שמא נקבה, וצריכה בדיקה. וכן אם נמצא בה אבבעבוע מלא לחה¹⁸ - חוששין שמא נקב סמפון שתחתיו¹⁹, וצריכה בדיקה.

(2) שאם שחטה צריכה בדיקה שמא נתרסקו איבריה, ורש"י ביצה לד, א - כתב: שמא נשתברו רוב צלעותיה או נשברה השדרה. ראה פ"ט ה"ט. (3) והרי היא דרוסה, ראה פ"ה ה"ט. (4) חולין נו, ב. כמבואר בסוגיא שם הטעם של י"ב חודש, היינו שיעברו עליה ימות החמה וימות הצינה, שפעמים שהחום מזיק למכה, ופעמים הצינה, ראה שם. (5) שמעמידין אותה על חזקתה שהיתה שלימה. (6) שם. כלומר, אינה צריכה שהיה שנים עשר חודש, ומספיק אם ילדה בתוך זמן זה. [מלשוננו של רבינו, שכתב "אם שהה", משמע שלכתחילה אסור להשהותו. וכנראה למד דין זה ממעשה שמואל שם נג, ב - בסל של ספק דרוסות שהשליכן בנהר ולא התיר להשהותן שמא יבוא לידי תקלה שיאכלו מהן לפני י"ב חודש או לפני שתלדנה. ורש"י שם פירש שרק במקרה שיש הרבה עופות חוששין לתקלה, אבל רבינו סתם ואמר "אם שהה" משמע שאפילו עוף אחד, רק בדיעבד מותר. וראה מגיד-משנה ה"ב].

(17) פ"ז ה"ה: וכיצד עושין בה? מפרקין אותה מן הדופן וכו'. (18) שם ה"ו. (19) וכן כתב בפ"ז ה"י: צריך לבדוק הסמפון שתחתיה אם לא ניקב. והראב"ד משיג: ואם ניקב סמפון שתחתיו מה בכך, והלא לא אמרו אלא סמפון שניקב לחבירו טריפה. וראה מה שכתבנו שם.

ב. ואסור למכור ספק טרפה זו לנכרי בתוך זמן זה⁷, שמא ימכרנה לישראל⁸.

ו. מן הדין הנה על דרך זו, שאם נמצאת הראה תלויה בסרכות כמו חוטין, אם היו מן האום של ראה ולדפן או שהיו ללב או לטרפיש הכבד - שחוטכים את הסרכא ומוציאין את הראה ונופחין אותה בפושטין²⁰. אם נמצאת נקובה - טרפה; ואם לא נתבעבוע המים - הרי היא שלמה מכל נקב ומתרת, וסרכא זו לא היתה במקום נקב²¹, או שמא נקב קרום העליון בלבד²². ומעולם לא ראינו מי שהורה כך, ולא שמענו מקום שעושין בו כך.

(7) שם. (8) שאינו יודע שהיא ספק טריפה ויאכלנה באיסור.

(20) ראה פ"ז ה"ח. (21) שסובר יש סירכא בלא נקב, ודעת רש"י שאין סירכא בלא נקב ('הגהות מיימוניות'). (22) שכשר, פ"ז ה"א.

ג. כל בהמה חיה ועוף - בחזקת בריאים הם⁹, ואין חוששין להם שמא יש בהן טרפה. לפיכך, פשיטתו שחיטה פשרה - אינן צריכין בדיקה שמא יש בהן אחת מן הטרפות¹⁰, אלא הרי הן בחזקת הותר¹¹ עד שיולד להן דבר שחוששין לו, ואחר כך בודקין על אותו דבר בלבד.

ז. ואף על פי שאלו הן הדברים הנראין מדברי חכמי הגמרא, המנהג הפשוט בישראל²³ כך הוא: כששוחטין את הבהמה או את החיה - קורעין את הטרפיש של כבד, ובודקין את הראה במקומה. אם לא נמצאה תלויה בסרכא, או שנמצאה סרכא בין אזן מאזני הראה ולבשר²⁴ שבמקום רביצתה, בין בשר שבין העלעות בין בשר שבחזה, או שנמצאה סרכא מאזן לאזן על הסדר²⁵ או מן האום לאזן הסמוכה לה²⁶ - הרי אלו מתירין אותה.

(9) מטעם רוב. שם יא, ב. (10) ראה רש"י ביצה לד, א. (11) חולין ט, א. נשחטה, בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה. ואפילו נולד בה ריעותא קצת, כגון שרגליה נגרות אבל יש לתלות במצוי, מחלת השגרונא שאינה טריפה, אין חוששין לדבר שאינו מצוי (שנפסק חוט הסדרה) כדי להטריפה, שם נא, א שגרונא שכיח, חוט השדרה לא שכיח (כסף-משנה).

(23) מן הדין, אם אין סירכא, אין הריאה צריכה בדיקה, הואיל ונשחטה - בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה (כסף-משנה). (24) ראה פ"ז ה"ג-ד. (25) ראה פ"ח ה"ה. (26) לפי גירסתנו, סירכא מן האום לאוזן - מותרת. אבל מהראב"ד בהשגותיו, נראה שלא היה גורס ברבינו או מן האום לאוזן כלל, ובסוף ה"ט בסיום הדברים, אחרי שלא על הסדר, גורס: "אפילו במקום רביצתה או על הסדר שלא במקום רביצתה אוסרין אותה". ואחרי זה כתב: אמר אברהם, זהו מאומא לאונא (כלומר במקום רביצתה), ואין שומעין לו שהגדולים מהגאונים התירוה. ולפי זה דעת רבינו שבסירכא מן האום לאוזן - אסורה. ומעניין מה

ד. ביצד¹² כגון שנשמט הגף¹³ של עוף - בודקין את הראה שמא נקבה. נפלה הבהמה¹⁴ - בודקין אותה שמא נתרסקו איבריה. נתרצץ עצם¹⁵ הראש - בודקין קרום של מוח שמא נקב. הפה אותה קוץ או נזרק בה חץ או רמח וכיוצא בהן ונכנס לחללה - חוששין לה¹⁶, וצריכה בדיקה כנגד כל החלל שמא נקב אחד מן האיברין שתטרף בנקיבתן. וכן כל פיוצא בזה.

(12) מחובר להלכה שלמעלה. (13) פ"י ה"ד. (14) פ"ט ה"ז. (15) פ"י ה"ז. (16) דין זה לא נאמר למעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סמכין ולא בדקין כל י"ח טריפות. ונקובת הריאה, משום דשכיח בה ריעותא - בדקין. (35) וסומכין על הכלל: נשחטה בחזקת היתר עומדת.

יב. ודברים האלו פלג - אינן על פי הדין, אלא על פי המנהג, כמו שבארנו³⁶. ומעולם לא שמענו בפי שפדק עוף, אלא אם נולד לו חיש.

(36) בהלכות רי.

יג. מי ששחט את הבהמה³⁷ וקרע את הבטן, וקדם שידבק את הראה בא כלב או עובד פוכבים ונטל את הראה והלף לו - הרי זו מתרת. ואין אומרים³⁸: שמא נקובה היתה או שמא דבוקה היתה³⁹; שאין מחזיקין אסור. אלא הרי זו בחזקת היתר עד שיודע במה נטרפה⁴⁰. וכשם שאין חוששין לקרום מוח ולשדרה וכיוצא בהן, כך לא נחוש לראה שאבדה. ואין בזה מנהג, שדבר שאינו מצוי אין בו מנהג⁴¹.

(37) בגמרא שם ט. אמורה הלכה זו בבני מעיים, והוא-הדין לריאה (מגיד-משנה). (38) והראב"ד משיג ואומר: יש שחולקין על הריאה, כלומר דוקא בשאר בני מעיים שאינן עלולין לסירכות אין חוששין, אבל ריאה שהיא עלולה לסירכות - ודאי חוששים (מגדל עוז). (39) בסירכא לדופן או למקום אחר או כונתו דבוקה שהאונות היו דבוקות, ראה פ"ח ה"הו. (40) כרב הונא, שם. (41) אפילו אלה הנוהגים לבדוק כל ריאה, בכגון זה אין להחמיר ולהטריף, כי אינו מצוי שיבוא כלב או גוי ויקחו את הריאה (לחם-משנה).

יד. בא העובד פוכבים או הישראל והוציא הראה קדם שתבדק, והרי היא קממת - נופחין אותה⁴², ואף על פי שאין אנו יודעין אם היו שם צמחין או לא היו, מפני פשוט המנהג.

(42) זהו לפי מנהג רוב המקומות שאין נופחין ריאה אלא אם נולד לנו דבר שחוששין לו, הלכה יא. וכאן שהוציאו את הריאה קודם שתבדק במקומה, כמו שנתבאר בה"ז, דינה כאילו יש בה ריעותא ובודקין אותה בנפיחה (לחם-משנה).

טו. יש מקומות, שאם נמצאו סרכות מדלדלות⁴³ מן הראה, אף על פי שאינן דבוקות לא לדפן ולא למקום אחר - אוסרין אותה. ודבר זה הפסד גדול הוא, ואבוד ממון לישראל. ומעולם לא נהגו זה לא בצרפת ולא בספרד, ולא נשמע זה במערב. ואין ראוי לנהג במנהג זה. אלא נופחין אותה בלבד⁴⁴; אם נמצאת שלמה מן הנקב - הרי זו מתרת.

(43) ותלויות. (44) והרשב"א מתיר אפילו בלא בדיקה. וטעמו של דבר, שאפילו לדברי האומרים אין סירכא בלא נקב - מותרת, לפי שסירכא הבאה מחמת נקב נסרכת למקום הסמוך לה שדרך הנקב יוצא המשקה ונעשה חוט עבה וחזק ונסרך אל מקום אשר יפגע בו, אבל סירכא תלויה

שכתב בזה ב'מגדל עוז': גם אלינו הגיעו ספרי חיבור רבינו משה ז"ל, והיה כתוב במקצתם כך. אבל לאחר שזכיתי לבוא בארץ הצבי, זכיתי להגיה ספרי מן הספרים שהוגהו מכתובתו בחתימת ידו, דקדקתי ולא היה כתוב בהם, ובהיותי מחפש מציאתי ספרים הרבה שהיה כתוב בגליון מבחוץ עם שאר דברים מוסכמים מהחכמים שהוא לא חיברן ולא הזכירם בחיבורו, וידעתי כי לא היתה מאתו.

ח. ואם נמצא חוט יוצא מן האום של ראה לאיזה מקום שימשך, ואפלו היה פחוט השערה - אוסרין אותה.

ט. וכן אם היה מן הראה חוט משוף ללב או לטרפוש הפכד או לכיס הלב או לורדא²⁷, בין שהיה החוט מן האום של ראה בין שהיה מן האזן, ואפלו היה פחוט השערה - אוסרין אותה. וכן ורדא שנמצאת דבוקה פכיסה²⁸ או חוט יוצא ממנה לכיסה - אוסרין אותה. וחוט היוצא מאזן לאינן שלא על הסדר - אוסרין אותה.

(27) ראה פ"ז ה"ג. (28) שהורדא (עינוניתא) מונחת בכיס.

י. יש מקומות שמנהגן, אם מצאו סרכא מן האזן לבשר ולעצם שבצלעות²⁹, והסרכא דבוקה בשתיהן - אוסרין אותה³⁰. ואבא מרי מן האוסרין³¹, ואני מן המתירין³². ומעוט מקומות מתירין אפלו נדבקה בעצם לבדו, ואני אוסר³³.

(29) אף-על-פי שהבשר סותם ומגין, אבל העצם שבצלע שהוא קשה - אינו מגין. וראה שם ה"ד. (30) והטעם, כתב הרא"ש כיון שבעצם לבד אינה סתימה, הוא-הדין בבשר ובעצם שאפילו הבשר סוחב כנגדו אינו מועיל הואיל שכנגד העצם אינו סותם. (31) יש לדקדק, הרי בפירושו למשנה אומר: אבא מארי ז"ל (שבועות פ"ו מ"ד) ובחיבורו זה שנתחבר אחרי כן אינו אומר אבא-מארי זכרוננו-לברכה, ובגמרא קידושין לא, ב - אמרו, שהבן חייב לומר על אביו שמת: זכרוננו-לברכה. (32) יש להעיר איך הוא חולק על דברי אביו, הרי במורא אביו אמרו בגמרא שם: "ולא יכרע", ופירש רש"י אם היה אביו וחכם אחר חלוקין בדבר הלכה, לא יאמר נראים דבר פלוני. (33) וכמו שכתב בפ"ז ה"ד לענין נקב, והוא-הדין לענין סירכא, והראב"ד מתיר בסירכא. וכמו שכתב שם פ"ז בהשגתו לחלק בין נקב לסירכא.

יא. ויש מקומות שנופחין הראה, שמא יש בה נקב³⁴. ורב המקומות אין נופחין, שהרי לא נולד דבר שגורם לחישש³⁵. ומעולם לא נפחנו ראה בספרד ובמערב אלא אם נולד לנו דבר שחושששים לו.

(34) וזה לשון רש"י בחולין יב, ב: הלכה למשה מסיני דסמכין ארובא אפילו היכא שאפשר וכו', ואהא מילתא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יפה היא אלא שדבר אחר גורם להם פסול, אבל נחירה אינה שחיטה כלל והתורה כתבה: לא תשחטו. (13) נעשית נבילה שלא מדעתו. (14) הכתוב אומר לא תשחטו בלשון רבים, מכאן שרק שחיטת שניהם אסורה.

אינה אלא הפשטת ליחות הריאה ומותרת (כסף-משנה בשם הרא"ש). ורבינו שמצריך בדיקה בנפיתה, בוודאי טעמו גם כאן מפני פשוט המנהג, כמו שכתב בהי"ד.

~ יום שני י"ז אדר-א' ~

פְּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר

1) יבאר השוחט אותו ואת בנו ביום אחד ואם איסורו נהג בכל זמן; חרש שוטה וקטן ששחטו ראשונה אם מותר לשחוט שני אחריהם; שחיטה שאינה ראויה אם שמה שחיטה; אותו ואת בנו אם נהג בבהמה טמאה או בכלאים; שנים שלקחו שתי בהמות זה האם וזה הבת מי יקדים לשחוט; בכמה פרקים בשנה צריך המוכר בהמה להודיע שמכר את אמה; יום אחד האמור באותו ואת בנו אם היום הולך אחר הלילה.

ד. חרש שוטה וקטן ששחטו בינם לבין עצמן¹⁵ את הראשון - מתר לשחט שני אחריהם, לפי שאין שחיטתן שחיטה¹⁶ פלל.

15) ואין אחרים רואים אותם. שאילו אחרים רואים אותם, ששחטו כהוגן שחיטתם כשרה. ואסור לשחוט את השני אחריהם. (16) והרי הוא כנתנבל בידו.

ה. השוחט את הראשון והרי הוא ספק נבילה - אסור לשחט השני, ואם שחטו - אינו לוקה¹⁷.

א. השוחט אותו ואת בנו² ביום אחד - הפשר מתר באכילה³, והשוחט לוקה; שְׁנָאֵמֵר: אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. ואינו לוקה אלא על שחיטת האחרון. לפיכך⁴, אם שחט אחד משניהן⁵, ובא חברו ושחט את השני - חברו לוקה.

17) במשנה שם: ומודים שאם שחט שאינו סופג את הארבעים, מפני שאין לוקים על ספק איסור.

ו. שחיטה שאינה ראויה לאכילה - שמה שחיטה. לפיכך, הראשון ששחט חלין בעזרה או טרפה או שור הנסקל¹⁸ ועגלה ערופה ופרה אדמה, או ששחט לעבודת פוכבים, ובא האחרון ושחט את השני - לוקה. וכן אם שחט הראשון את האחד, ובא האחרון ושחט את השני והרי הוא חלין בעזרה או שור הנסקל או עגלה ערופה ופרה אדמה - הרי זה לוקה.

2) נקט רבינו לשון זכר כמו שכתוב בתורה, אבל לאמיתו של דבר לוקים על שחיטת אותו ואת בנו בנקבות בלבד, פירושו: אם ובנה או בתה, אבל אב ובנו או בתו אסור רק מספק. (3) ובעל הלכות גדולות כותב שאסור לאכול את השני בו ביום, כדי שלא יהנה ממעשה האסור. (4) הואיל וחייב מלקות בא על מעשה השחיטה השנייה ואין הבדל בין נשחטה האם תחילה או הבן. (5) בין שחט את האם תחילה ובין שחט את הבן תחילה.

18) אף על פי שהוא איסור הנאה.

ז. שחטו¹⁹ לעבודת פוכבים - פטור²⁰ משום אותו ואת בנו, שהרי נתחייב בנפשו²¹. ואם התרו בו²² משום אותו ואת בנו ולא התרו בו משום עבודת פוכבים²³ - לוקה²⁴.

ב. אסור אותו ואת בנו נהג בכל זמן⁶ ובכל מקום⁷, בחלין ובמקדשין. בין קדשים הנאכלין⁸ בין קדשים שאינן נאכלין⁹. לפיכך, הראשון ששחט בעזרה והשני בחוץ¹⁰, או הראשון בחוץ והשני בעזרה¹¹, בין שהיו שניהן חלין או שניהן קדשים, בין שהיה אחד מהן חלין ואחד קדשים - זה ששחט אחרון לוקה משום אותו ואת בנו.

19) את השני. (20) ממלקות. (21) בשחיטה זו נתחייב מיתה על שעבד עבודה זרה, ומלקות משום אותו ואת בנו ודנים אותו בחמורה. בלשון התלמוד: "קם ליה בדרכה מיניה". ונפטר ממלקות. (22) עדים, אל תשחטהו, שתתחייב מלקות על עבירת אותו ואת בנו. (23) לא אמרו לו עדים אתה עובד עבודה זרה בשחיטה זו ותתחייב מיתה. (24) כר' יוחנן שסובר חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר חייב, ומפני ששגג באיסור עבודה זרה שהרי העדים לא התרו בו משום זה, ונתחייב מלקות על עבירה אחרת שיש במעשהו, היינו איסור אותו ואת בנו - מלקין אותו.

6) בפני הבית ושלא בפני הבית. (7) בארץ ובחוץ לארץ. (8) שלמים, חטאות ואשמות. (9) עולה ופרים ושעירים הנשרפים. אף על פי שאינם ראויים לאכילה. (10) אף על פי שהשני היה קדשים ואם כן שחוטו חוץ הוא ופסול. (11) אף על פי שהיה השני חולין ואסור משום חולין בעזרה - שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה.

ח. אין אסור אותו ואת בנו נהג אלא בבהמה טהורה בלבד: שְׁנָאֵמֵר: ושור או שה²⁵ אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. ונהג בכלאים. כיצד? צבי²⁶ שבא על העז ושחט העז ואת בנה - לוקה²⁷; אכל העז שבא על הצביה - אסור לשחט אותה ואת בנה²⁸, ואם שחט - אינו לוקה. פרה ובנה²⁹ אסרה תורה, לא צביה ובנה.

ג. אין אסור אותו ואת בנו נהג אלא בשחיטה בלבד; שְׁנָאֵמֵר: לא תשחטו - בשחיטת שניהן הוא האסור. אבל אם נחר¹² הראשון או נתנבל בידו¹³ - מתר לשחט. וכן אם שחט הראשון ונחר השני¹⁴ או נתנבל בידו - פטור.

12) ואין לדמות זה לדינים שבהלכה ב, מפני ששם השחיטה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוקה שתי מלקיות³⁹. שחט את בניה ואחר כך שחט היא - לוקה אחת⁴⁰. שחטה ואת בתה ואת בן בתה - לוקה שתיים⁴¹. שחטה ואת בן בתה ואחר כך שחט את הבת - לוקה אחת⁴², בין הוא בין אחר⁴³.

(38) בו ביום. (39) על שחיטת כל בן ובן, ששתי השחיטות נעשו באיסור אותו ואת בנו והיבב על כל אחת ואחת, ורק כשהתרו בו על כל אחת ואחת, שאין מלקות בלא התראה. (40) מלקות אחת, מפני שרק שחיטה אחת נעשתה באיסור בנו ואותו. (41) שתי מלקיות. בשחיטת בתה עבר על אותו ואת בנו לא תשחטו וכן בשחיטת בן בתה ששחטו אחרי שחיטת הבת. ואם כן עשה שני מעשים באיסור, ואף על פי ששני האיסורים הם משם אחד לוקה שניים. (42) אף על פי שבשחיטת הבת שהייתה אחרונה עבר על שתי עבירות: משום אותו ואת בנו כלפי שחיטת האם ומשום שחיטת בנו ואותו כלפי שחיטת בן הבת, אבל שתיהן נעשו במעשה אחד, בשחיטה אחת, וגם שם האיסור שנאמר בתורה אחד הוא, אותו ואת בנו. (43) ולוקה השוחט האחרון.

יג. שנים שלקחו שתי בהמות, זה האם וזה הבת, ובאו לדין⁴⁴ - זה שלקח ראשון ושחט ראשון⁴⁵, והשני ימתין למחר. ואם קדם השני ושחט - זכה⁴⁶, וימתין הראשון עד למחר.

(44) שבא האחד לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט את השני שקניתי. (45) מפני שקנה זכותו קודם. (46) אם קדם השני הרי זה זריו ונשכר.

יד. בארבעה פרקים בשנה⁴⁷, המוכר בהמה לחברו - צריך להודיעו ולומר לו: כפר מכרתי אמה או בתה⁴⁸ לאחר לשחט, כדי שיימתין זה האחרון ולא ישחוט עד למחר. ואלו הן: ערב יום טוב האחרון של חג⁴⁹, וערב יום טוב הראשון של פסח⁵⁰, וערב עצרת⁵¹, וערב ראש השנה⁵².

(47) דרך ישראל לעשות סעודה וסתם לוקח בהמה דעתו לשוחטה מיד. (48) שמא כבר נשחטו ואסור לשני לשחוט היום. (49) שמיני עצרת, היו מרבין בשמחה מפני שרגל לעצמו הוא וחביב. וקרבתו היו בשביל ישראל, אבל קרבנות שבעת ימי חג הסוכות היו כנגד אומות העולם. בערב חג הסוכות טרודים בהכנת סוכה וארבעת המינים ואין שעתם פנוייה להכין סעודות גדולות. (50) היו מרבין באכילה, כדי שהפסח יהיה נאכל על השובע. (51) ערב שבועות, משום שלמי חגיגה ועולת ראייה. ותוספות שם כתבו הטעם "דבעצרת הכל מודים דבעינן לכס", ומרבין בסעודה, פירושו: הכל מודים שבחג השבועות מחוייבים לאכול ולשתות לענג גם את הגוף ("לכס" ממש) ואין לסמוך רק על הנאת הנפש על ידי תורה ותפילה. [נראה שבעלי התוספות לא קיבלו את פירושו של רש"י, מפני שעולת ראייה ושלמי חגיגה מקריבים בכל המועדות וגם

(25) ודרשין שור ולא חיה, שה ולא עופות. (26) שהוא חיה. (27) לרב חסדא הכול מודים שלוקה, ולדעת רב פפא מחלוקת ר' אליעזר וחכמים ופסק כחכמים. (28) הרשב"א חולק וסובר שמותר אפילו לכתחילה לשחוט אותה ואת בנה מאותו הטעם שפרה ובנה אסרה תורה ולא צבייה ובנה, כדברי רב חסדא שם. (29) לשון רבינו. ובגמרא אומר: שה ובנו אמר רחמנא ולא צבי ובנו, אבל הכוונה בוודאי על הנקבות שבהן נוהג איסור אותו ואת בנו לכל הדעות, אבל באב ובנו נחלקו חנניה וחכמים.

ט. היתה בת הצבייה הזאת נקבה וילדה בן, ושחט את הנקבה פת הצבייה ואת בנה - לוקה³⁰. וכן פלאים הפא ממין פכש וממין עז³¹, בין מפכש עם העז בין מעז עם הפכש - לוקה משום אותו ואת בנו.

(30) כחכמים שסוברים שחוששים לזרע האב והאב הוא תיש, מין בהמה ואם כן יש בכך של התיש והצבייה חלק שה. ודורשים "שה" ואפילו מקצת שה לא תשחטו ביום אחד. (31) מן הרחל ומן הגדי.

י. מותר לשחט את המעפרת. עפר ירך אמו³² הוא. ואם יצא העפר חי אחר שחיטה והפריס על גבי קרקע³³ - אין שוחטין אותו פיום אחד, ואם שחט - אינו לוקה.

(32) שהוא כאחד מאבריה, ואין טעון שחיטה ואפילו אם נאמר בדינים אחרים עובר לאו ירך אמו, לענין אותו ואת בנו, כיון ששחיטת אמו מתירתו באכילה, כחתיכת בשר הבהמה, אין בו משום אותו ואת בנו. וכן מפורש בתוספתא חולין פרק בהמה המקשה הלכה ב: את שטעון שחיטה אסור משום אותו ואת בנו ואת שאינו טעון שחיטה מותר משום אותו ואת בנו. (33) שאז צריך שחיטה ואין שחיטת אמו מטהרתו, כמבואר בפרק ה מהלכות מאכלות אסורות הלכה יד: מפרש רב כהנא שחכמים מודים בהפריס על גבי קרקע - פירוש עמד על פרסותיו - שטעון שחיטה ויש בו איסור אותו ואת בנו, בניגוד לדעת ר' שמעון שזורי, ושחיטה זו היא מדרבנן ולכן פסק רבינו שאינו לוקה.

יא. אסור אותו ואת בנו נוהג בנקבות³⁴, שזה בנה ודאי³⁵. ואם נודע ודאי שזה הוא אביו - אין שוחטין שניהן³⁶ פיום אחד, ואם שחט - אינו לוקה; שהדבר ספק³⁷ אם נוהג בזכרים או אינו נוהג.

(34) הגירסא לפני המגיד משנה והרדב"ז: אין איסור אותו ואת בנו נוהג אלא בנקבות, ומפרש אין איסור אותו ואת בנו נוהג בוודאי אלא בנקבות אבל מספק נוהג גם בזכרים כמו שמסיים. (35) נתן טעם למה הקפידה תורה על אם ובנה. (36) משום ספק שמא נוהג בזכרים. (37) מחלוקת חכמים היא בברייתא וספק הלכה כמי.

יב. השוחט את הפרה ואחר כך שחט³⁸ שני בניה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא לא ביטל ה'עשה' בידו כמו בשחטה, לוקה. (5 ממלקות, שכל מצות לא-תעשה שיש בה קום עשה, אין לוקין עליו. משנה שם קמא. או בלשון התלמוד כל לאו שניתק לעשה, אין לוקין עליו. וכאן בשילוח הקן נאמר לא תקח האם ואחר-כך שלח תשלח, הרי ניתק ה'לא תקח' ל'עשה' של 'שלח תשלח', ולפיכך אם שלח האם אחר שלקחה, ואפילו השהה אותה בידו זמן רב אינו לוקה, שם. כך מפרש רבינו את המשפט "קיימו ולא קיימו" במסכת מכות טו: ואין כן דעת רש"י שהוא מפרש שקיימו, היינו אם שלחה תוך כדי דיבור אחרי שלקחה.

ב. וכן כל מצות לא תעשה שנתקה לעשה - חבב לקיים עשה שבה⁶, ואם לא קימו - לוקה⁷.

(6 בכל זמן שיכול, ופטור מעבירת הלאו. 7) במכות טז: יש מחלוקת אימתי חייב במלקות על לאו הניתק ל'עשה', האחד אומר כשביטל את ה'עשה', היינו שעשה בידים מעשה המונע קיומה של ה'עשה' אז לוקה, אבל אם ממילא אירע דבר שגרם למניעת קיום ה'עשה' אינו לוקה, שהרי לא באשמתו בוטלה ה'עשה'. והשני אומר: אם רק לא קיים ה'עשה' ונתברר שאינו יכול לקיים ה'עשה', אף שזה נעשה ממילא, כגון שמתה האם קודם שישלחנה, חייב מלקות על עבירת הלאו, כיון שלא תיקנו ב'עשה'. ורבינו פסק, אם לא קיימו אע"פ שלא ביטל בידיו. וכן פסק בהלכה הקודמת, מתה קודם שישלחנה לוקה. (ראה מגיד-משנה כאן שגורס בגמרא ר' יוחנן אומר קיימו ולא קיימו, וריש לקיש אומר ביטלו ולא ביטלו. ורבינו פסק כר' יוחנן לפי ה"ש מפרשים' שם. וראה כסף-משנה).

ג. בא אחד וחסף האם מידו ושלחה⁸, או שפרחה מתחת ידו שלא מדעתו⁹ - לוקה; שפאמר: שלח תשלח - עד שישלח מעצמו, והרי לא קים עשה שבה.

(8) דוקא חטף מידו, אבל אם עשה זה מדעתו של מי שלקחה, הרי הוא נעשה שלוחו והרי כאילו שלחה מי שלקח בעצמו והוא פטור. כן נראה מדברי רבינו. (9) ואבדה. אבל אם ברחזה מדעתו, כגון שנתן לה בכוונה את האפשרות לברוח, הרי זה גם כן שילוח וקיים את ה'עשה'.

ד. נטל אם על הבנים, וקצץ אגפיה פדי שלא תעורף, ושלחה - מפין אותו מפת מידות¹⁰. ומשקה אותה¹¹ אצלו עד שיגדלו כנפיה ומשלחה¹². ואם מתה קדם לזה או פרחה ואבדה - לוקה, שהרי לא קים עשה שבה.

(10) חולין קמא: ופירש"י רידוי ותוכחות שלא ירגיל בזה. (11) שם. כדי שיקיים את ה'עשה' כהלכתה, ויפטור מן המלקות. (12) ובשילוח זה מקיים מצות-עשה שבה. מלשונו משמע שאם משלחה לפני שגדלו כנפיה, לא קיים את ה'עשה' ולוקה, וכן יש לדייק מדבריו בהלכה ה.

ה. וכיצד משלח האם? אוהז בכנפיה ומפריחה¹³.

בחג הסוכות ולמה אינו צריך להודיע בערב חג הסוכות. אמנם יש להם (לעולת ראה ושלמי חגיגה) תשלומים כל שבעה, אבל מצוה להקריב בראשון. רבינו כתב בהלכות חגיגה שהמאחר הרי זה מגונה, ובעולת ראה דעתו שעבר על עשה ולא תעשה. (52) מפני שהוא תחילת השנה מרבים בסעודה משום סימן יפה, וכמה עניינים עושים בו לסימן יפה.

טו. במה דברים אמורים? כשראה זה שלקח באחרונה נחפו לקנות, והיה בסוף היום, שחזקתו שהוא שוחט עתה; אבל אם היה רוח ביום - אינו צריך להודיעו, שפא לא ישחוט אלא למחר.

טז. והמוכר את האם לתן, והבת לפלה - צריך להודיעו; שודאי ביום אחד שוחטין. וכן כל פיוצא בזה.

יז. יום אחד האמור באותו ואת בנו - היום הולך אחר הלילה⁵³. כיצד? הרי ששחט ראשון בתחלת ליל רביעי - לא ישחוט השני עד תחלת ליל חמישי⁵⁴. וכן אם שחט הראשון בסוף יום רביעי קדם בין השמשות - שוחט השני בתחלת ליל חמישי⁵⁵. שחט ראשון בין השמשות⁵⁶ של ליל חמישי - לא ישחוט השני עד ליל ששי⁵⁷; ואם שחט ביום חמישי - אינו לוקה⁵⁸.

(53) פירושו: אחר הלילה שלפניו, ולמדים זה ממעשה בראשית שנאמר בו יום אחד כמו באותו ואת בנו ושם היום הולך אחר הלילה. (54) שכל יום רביעי נמשך אחר הלילה שלפניו ונקרא יום אחד. (55) שהוא כבר יום אחר. (56) ספק יום ספק לילה. (57) שמה בין השמשות של סוף רביעי היה תחילת ליל חמישי. (58) מספק.

~ יום שלישי י"ח אדר-א' ~

פרק שלשה עשר

1) יבאר הלוקח אם על הבנים; ואם קצץ אגפיה כדי שלא תעורף; שלח את האם וחזור וצד אותה, או לקח הבנים והחזירן לקן וחזרה האם עליהן; שלוח הקן באי זה עוף נוגה; ואם מותר לזכות בבצים כל זמן שאמן עליהן; אם שלוח הקן נוגה במקודשין; ועוף שהרג נפש.

א. הלוקח אם על הבנים² ושחטה - הפשור מתר באכילה, ולוקה על שחיתת האם³; שפאמר: לא תקח האם על הבנים. וכן אם מתה⁴ קדם שישלחנה - לוקה. ואם שלחה אחר שלקחה - פטור⁵.

2) עוף היושב על אפרוחים או ביצים. (3) כלומר, מכיון ששחטה אי-אפשר לו לקיים את ה'עשה' ד"שלח תשלח את האם", לפיכך לוקה על "לא תקח האם על הבנים". ראה לקמן הערה ח. (4) ולא תתקיים ה'עשה' לעולם, אף-על-פי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22) אינו מזומן שיכולים לברוח. (23) במאורע פרט למזומן, שם קלט: (24) מזומן הוא ברשות.

ט. הִיוּ הָאֲפֻרְחִין²⁵ מִפְּרִיחֵין שְׂאִינָן צְרִיכִין לְאִמְן אוּ בִּיצִים מוּזְרוֹת²⁶ - אִינוּ חֵיב לְשַׁלַּח²⁷. הִיוּ אֲפֻרְחִין טְרֵפוֹת - הָרִי אֱלוֹ פְּבִיצִים מוּזְרוֹת, וּפְטוּר מִלְּשַׁלַּח²⁸.

25) שידועים לפרוח. משנה שם קמ: (26) שם סד: פירוש"י מוזרות. שילדה תרנגולת בלי הזדווגות עם זכר, וביצים כאלו אינן מוציאות אפרוחים. אבל בתוספתא תרומות פרק ט, מובאה בחולין טז: ביצים מוזרות, נפש היפה (פירוש, אדם שאינו איסטניס) תאכלם, משמע שפירוש מוזרות – אינן צלולות, מקולקלות. ומובן שאינן ראויות לדגירה. 27) במשנה חולין שם דרשו: "והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים", מה אפרוחין בני קיימא, אף ביצים בני קיימא, יצאו מוזרות שאינן בני קיימא. ומה הביצים צריכין לאמן, אף אפרוחין צריכין לאמן, יצאו מפריחין. "אינם בני קיימא" – שאינם ראויים לקיום המין או אינן ראויות בכלל לקיום (מלשונו של רבינו כאן שכתב "אפרוחין טריפות, הרי אלו כביצים מוזרות", משמע, שטעם אחד לשניהם. והרי בגמרא שם למד רב כהנא שטריפות פטורות משילוח, מדרשה: "תקח לך" אמרה תורה ולא לכלביך, וטעם של מוזרות הוא: שאינם בני קיימא. ונראה שרבינו מפרש "אינם בני קיימא", שאינן ראויות לקיום, מפני שרוב בני אדם אינם אוכלים אותן, ומתוך כך נתמעטו מדרשה של "לך ולא לכלביך", שני הטעמים שנאמרו – עולים אפוא בקנה אחד, וצריך עיון). 28) שם קמ. "תניא אפרוחים טריפות פטור משילוח, מנא הני מילי? (מהיכן למדנו זאת). אמר רב כהנא אמר קרא "תקח לך" ולא לכלביך. פירוש, שהאפרוחים והביצים מותרים וראויים לו לאכילה, ולא טריפות שראויים רק לכלבים.

י. זָכַר שְׂמֵצָאוֹ רוֹבֵץ²⁹ עַל הַקֵּן - פְּטוּר מִלְּשַׁלַּח. עוֹף טֵמָא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טְהוֹר, אוּ עוֹף טְהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טֵמָא - פְּטוּר מִלְּשַׁלַּח³⁰.

29) שם, אם כתוב בתורה ולא אב. (30) והטעם בעוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור פטור משילוח, משום שקן צפור אמור בתורה, האם המקנת צריכה להיות צפור טהור. ובעוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור, משום דכתיב תקח לך ולא לכלביך, וביצי עוף טמא אסורים באכילה, (ובמגיד-משנה כאן כתב הטעם ש"קן צפור" אמרה תורה, כלומר, שגם הקן צריך להיות "צפור", היינו טהור. ותימה עליו, שהרי שם בדרף קמ. אמרו בפירוש הטעם מפני לך ולא לכלביך).

יא. הֵיטָה רוֹבֶצֶת עַל בֵּיצִים שְׂאִינָן מִינָהּ³¹ וְהֵן טְהוֹרִין - הָרִי זֶה מְשַׁלַּח; וְאִם לֹא שַׁלַּח - אִינוּ לֹקְהָ³². הֵיטָה הָאֵם טְרֵפָה - חֵיב לְשַׁלַּח.

31) בעיא שלא נפשטה שם. ופסק רבינו לחומרא. 32) שאין לוקין על הספק.

שַׁלַּח וְחִזְרָה וְשַׁלַּח וְחִזְרָה, אֶפְלוּ אֲרֵבַע וְחִמְשׁ פְּעָמִים - חֵיב לְשַׁלַּח; שְׁנַאֲמַר: שַׁלַּח תְּשַׁלַּח¹⁴.

13) שם: מחלוקת רב הונא ורב יהודה. במה משלח? רב הונא אומר: ברגליה, ורב יהודה אומר באגפיה, ורבינו פוסק כרב יהודה. כן ביארו המגיד-משנה והכסף-משנה. ונראה שרבינו מפרש הסוגיא כפירוש השני של רש"י שם שרב הונא אומר ברגל, פירושו אף-על-פי שקיצץ כנפיה ואינה יכולה לעוף, קיים 'עשה' של שילוח. ורב יהודה אומר רק אם יש לה יכולת לעוף בכנפיה, היינו שלא קיצץ אותן. ולפי מה שכתבנו למעלה בהלכה ג, שאם ברחח מדעתו קיים ה'עשה', עלינו לומר שמה שכתב כאן "ומפריחה" הוא לא דוקא, ומספיק אם נותן לה מדעתו את האפשרות לעוף, אבל אם נתן רק את האפשרות ללכת ברגל, לא קיים ה'עשה'. 14) רבינו נקט לשון המשנה שם, אבל הלימוד הוא לא מכפל הלשון אלא משמעותה הפשוטה של המילה "שלח" היא אפילו מאה פעמים, כמבואר בסוגיא שם, ובבא מציעא לא. "השב" אפילו מאה פעמים, יוצא מזה לימוד בלשני, שמקור הפעל משמעותו פעולה רב-פעמית.

ו. הָאוֹמֵר: הִרְיִנִי נוֹטֵל אֶת הָאֵם וּמְשַׁלַּח אֶת הַבְּנִים - חֵיב לְשַׁלַּח אֶת הָאֵם¹⁵; שְׁנַאֲמַר: שַׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם.

15) משנה חולין קמא. כן מפרש רבינו לשון "חייב" האמור שם, ולא חייב מלקות.

ז. לָקַח אֶת הַבְּנִים וְהִחְזִירָן לְקֵן¹⁶, וְאָמַר כֶּף חִזְרָה הָאֵם עֲלֵיהֶן - פְּטוּר מִלְּשַׁלַּח¹⁷. שַׁלַּח אֶת הָאֵם וְחִזְרָ וְצַד אוֹתָהּ¹⁸ - הָרִי זֶה מִתֵּר. לֹא אֶסְרָה תוֹרָה אֱלֹא לְצוּד אוֹתָהּ וְהִיא אֵינָה יְכוּלָה לְפָרַח בְּשִׁבִיל הַבְּנִים שְׁהִיא מִרְחַפֶּת עֲלֵיהֶן שְׁלֹא יִלְקְחוּ, שְׁנַאֲמַר: וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֲפֻרְחִים; אֲבָל אִם הוֹצִיאָה מִתַּחַת יָדוֹ וְחִזְרָ וְצַד אוֹתָהּ - מִתֵּר.

16) כך היא גירסת רבינו במשנה שם, וכן הגירסא במשנה שבמשניות, אבל הגירסא שלפנינו: והחזירן לה. 17) הואיל ונטל את הביצים וזכה בהן, אינו בכלל "כי יקרא" שאמרה תורה. בתלמוד קוראים לזה: "מזומן", וראה הלכה ח. 18) שם: מכיון שקיים מצות שילוח כשמצא אותה בקן. וכשצד אותה עכשיו, הרי אינה רובצת על בניה ומותר לקחתה.

ח. שְׁלוּחַ הָאֵם אֵינוּ נוֹהֵג אֱלֹא בְּעוֹף טְהוֹר¹⁹ שְׂאִינֵי מְזֻמָּן²⁰, כְּגוֹן יוֹנֵי שׁוֹבֵץ²¹ וְעֻפּוֹת שְׁקִנְנוּ בַּפְּרֹדֶס²², שְׁנַאֲמַר: כִּי יִקְרָא²³; אֲבָל הַמְּזֻמָּן, כְּגוֹן אֲזוּזִין וְתִרְנַגְלוּלִין וְיוֹנִים שְׁקִנְנוּ בַּבֵּית²⁴ - אֵינוּ חֵיב לְשַׁלַּח.

19) משנה שם קלח. בגמרא מפרש שנאמר "כי יקרא קן צפור לפניך", ועוף טמא אינו נקרא צפור רק עוף, שם קלט: 20) שאינו ברשותך. 21) יוני מדבריות שקננו בשוכך.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היינו, שלא יקח הבנים אפילו על-מנת לשלח אחרי-כן את האם. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר: ואם לא שלח אינו לוקה, מפני הספק, יוצא מזה שגם כגון שאל ר' ירמיה אם מותר לקחת שניהם).

טו. הִיתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּין הָאֶפְרוּחִים אוּ בֵּין הַבָּיִצִים וְאִינָהּ נוֹגַעַת בָּהֶן⁴² - פְּטוּר מִלְשַׁלְחָן⁴³. וְכֵן אִם הִיתָה בְּצַד הַקֶּן וּכְנִפְיָהּ נוֹגַעַת בְּקֶן מִצְדוֹ - פְּטוּר מִלְשַׁלְחָן.

(42) מלמעלה, אף-על-פי שיושבת ביניהם ונוגעת מן הצד, נגיעה מן הצד אין שמה נגיעה, כמו שמסיים רבינו. ואין לפרש שלא נוגעת בהן כלל, שהרי הלשון ביניהם משמע דנגעה בהן, כמבואר בסוגיא "מה ביניהם דנגעה בהו... מה ביניהן דלא נגעה עלייהו". ולפי פירוש זה, מיושבת קושיית הר"ן על רבינו, מהא דמשמע בגמרא שיושבת אפילו נוגעת בהם מן הצד פטור. ורבינו כתב דוקא ואינו נוגעת בהן, אבל פירוש הדברים ברבינו כמ"ש. (43) שנאמר רובצת על האפרוחים - ולא ביניהם.

טז. הִיתָה עַל שְׁנֵי בָדֵי אֵילָן⁴⁴ וְהֶקֶן בֵּינֵיהֶן - רֹאֵין: כָּל שְׂאֵלוֹ יִנְטְלוּ הַבְּדִין תַּפֵּל עַל הַקֶּן - חֵבֵב לְשַׁלְחָן⁴⁵.

(44) שם "יושבת בין שני רובדי אילן". (45) אפילו לא נגעה בקן, שהעיקר שתהיה על הבנים, ובאופן זה נקרא על הבנים.

יז. הִיתָה רוֹבֶצֶת עַל אֶפְרוּחַ אֶחָד אוּ עַל בֵּיצָה אַחַת - חֵבֵב לְשַׁלְחָן⁴⁶. הַמוֹצֵא קֶן עַל פְּנֵי הַמַּיִם⁴⁷ אוּ עַל גְּבֵי בַעֲלֵי חַיִּים⁴⁸ - חֵבֵב לְשַׁלְחָן. לֹא נֶאֱמַר: אֶפְרוּחִים אוּ בֵיצִים⁴⁹, וְלֹא נֶאֱמַר: בְּכָל עֵץ אוּ עַל הָאָרֶץ, אֶלָּא שְׂדֵבֵר הַפְּתוּב בְּהוֹה⁵⁰.

(46) שנאמר "קן" ואפילו אפרוח אחד נקרא קן, משנה שם. (47) שם קלט: קן בים, ופירש רש"י: ששטף הים את האילן והיה קן בראשו. והטעם, בתורה כתוב "בדרך", וים נקרא דרך שנאמר "הנותן בים דרך". (48) בגמרא שם: בראשו של אדם, והוא-הדין בראש כל בעלי-חיים. וטעמו של דבר, שנאמר בשמואל-ב טו, לב "ואדמה על ראשו", מכאן שאפילו שהיא בראשו של אדם נקראה אדמה. ואדמה היינו ארץ, ובשילוח הקן אמרה תורה "על הארץ". (49) בלשון רבים, ולא אפרוח או ביצה, שהרי אפילו באחת חייב לשלח. (50) כרגיל נמצאים בקנים יותר מביצה אחת או אפרוח אחד. "בכל עץ או על הארץ" שהוא המצוי ביותר שיימצא שם קנים.

יח. אֶסוּר לְזַכּוֹת בְּבֵיצִים כָּל זְמַן שֶׁהָאֵם רוֹבֶצֶת עֲלֵיהֶן. לְפִיכֵךְ, אֶפְלוּ הִיתָה רוֹבֶצֶת עַל הַבָּיִצִים אוּ עַל הָאֶפְרוּחִים בַּעֲלֵתוֹ וְשׁוּבְכוֹ - אֵינָן מְזַמְנִין, וְלֹא קָנָה לוֹ חֲצֵרוֹ. כִּשְׁם שְׂאִינוֹ יִכּוֹל לְזַכּוֹת בָּהֶן לְאַחֲרֵים, כִּף לֹא תִזְכָּה לוֹ חֲצֵרוֹ⁵¹ בָּהֶן. וּלְפִיכֵךְ חֵבֵב לְשַׁלְחָן⁵².

(51) סוגיא שם: כל היכא דאיהו מצי זכי ליה, חצירו זכיא

יב. שְׁחַט מְקַצֵּת סִימְנֵין³³ בְּתוֹךְ הַקֶּן קֹדֶם שֶׁיִּקְחָנָה³⁴ - חֵבֵב לְשַׁלְחָן³⁵; וְאִם לֹא שִׁלַּח - אֵינוֹ לֹקֵה.

(33) מיעוט הושט, אבל בקנה אין כל ספק שחייב בשילוח, שהרי פסוקת הגרגרת טריפה רק אם נפסק רובה. (34) בעיא שם. מלשון רבינו "קודם שיקחנה" משמע שמפרש שחט מקצת סימנין באם, שאילו באפרוחים היה צריך לאמר קודם שיקחם. וכן מפרשים דברי רבינו, הטור והר"ן. ורש"י מפרש שחט מקצת סימנים של אפרוחים תחת האם, ובעי מהו לחייבו בשילוח האם, כיון שבידו לגמור השחיטה ולהתירם באכילה, תקח לך הוא וחייב בשילוח, או הואיל ואם יפסיק את השחיטה יהיו אסורים באכילה, פטור מלשלח ונוטל את האם בהיתר, ואחר-כך יגמור את השחיטה בתוך כדי שיעור שהיה, ראה למעלה פרק ג הלכה ב. אבל לפי הטור והר"ן, שרבינו מפרש באם, קשה מה היא הבעיא שאפילו באם טריפה ודאית חייב לשלח. רבינו לשיטתו שנקובת הושט נבילה, לפיכך לא שייך בה שילוח. (35) הואיל ולא נפשטה הבעיא, מחמירים בספק.

יג. הִיתָה מְעוֹפֶפֶת: אִם כְּנִפְיָהּ נוֹגַעַת בְּקֶן - חֵבֵב לְשַׁלְחָן, וְאִם לֹא - פְּטוּר מִלְשַׁלְחָן³⁶. הִיתָה מְטֻלִית³⁷ אוּ כְּנָפִים³⁸ הוֹצֵצוֹת בֵּין כְּנִפְיָהּ וּבֵין הַקֶּן - הָרִי זֶה מְשַׁלְחָן³⁹; וְאִם לֹא שִׁלַּח - אֵינוֹ לֹקֵה⁴⁰.

(36) בברייתא שם למדו שני הדינים מהכתוב "והאם רובצת", ודרשו: "רובצת" ולא מעופפת: ועוד דרשו, מכיון שלא כתבה תורה "יושבת" אלא "רובצת", משמע שלא דוקא יושבת ממש על הבנים, אלא אפילו מעופפת קצת וכנפיה נוגעות בקן, ג"כ חייב לשלח. (37) בעיית ר' ירמיה שם, אם זה חציצה ואינו נקרא "רובצת". (38) נוצה תלושה. (39) פסק להחמיר מספק, שהבעיא לא נפשטה. (40) מספק.

יד. הֵיוּ שְׁנֵי סְדְרֵי בֵיצִים⁴¹ וּכְנִפְיָהּ נוֹגַעַת בְּסִדְרַי הָעֲלִיּוֹן, אוּ שֶׁהִיתָה רוֹבֶצֶת עַל בֵּיצִים מוּזְרוֹת וְתַחְתִּיּוֹת בֵּיצִים יְפוֹת, אוּ שֶׁהִיתָה אִם עַל גְּבֵי אֵם, אוּ שֶׁהִיָּה הַזְכָּר עַל הַקֶּן וְהָאֵם עַל הַזְכָּר - הָרִי זֶה לֹא יִקַּח; וְאִם לָקַח - יְשַׁלַּח; וְאִם לֹא שִׁלַּח - אֵינוֹ לֹקֵה.

(41) כל האופנים, בעיות ר' ירמיה הן שם. (בדינים שבהלכה הקודמת, כתב רבינו "הרי זה משלח", וכאן שינה וכתב "לא יקח". וביאר הלחם-משנה, שבמטלית ובכנפים, הבעיא היא אם מותר לקחת את שניהם, האם והבנים, מפני שזה כאילו האם במקום אחד והבנים במקום אחר, ולכן כתב "משלח" כרגיל בכל חיובי שילוח. אבל במקרים שבהלכה זו אין חציצה חשובה כל כך, וברור היה לו לר' ירמיה שאסור לקחת שניהם, ושאל רק אם מותר לקחת את הבנים לפני שילוח האם, שהרי אמרו שם קמא: אסור לזכות בכנים לפני שילוח האם (וכן לקמן הלכה יח), ומסופק היה ר' ירמיה אם חציצה קלה זו מועילה על-כל-פנים להתיר ולהקדים את לקיחת הבנים לפני שליחת האם. ולכן כתב רבינו "לא יקח"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ יום רביעי י"ט אדר-א' ~

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

1) יבאר שמצות-עשה לכסות דם שחיטת חיה ועוף הטחורים; שחט חולין והקדישן; ואם שחט בריה שהיא ספק בהמה או חיה; או השוחט לחולה בשבת; השוחט עוף ומיני חיה במקום אחד; ודם שנתערב במים; שחט ונבלע הדם בקרקע; או השוחט ונמצאת טרפה; במה מכסין; ואם שחט לכסות אם יכסה אחר; ושלא יכסה ברגל.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְכַסּוֹת דָּם שְׁחִיטַת חַיָּה טְהוֹרָה או עוֹף טְהוֹרִים.² שְׁנַאֲמַר: אֲשֶׁר יֵצוּד צִיד חַיָּה או עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְשִׁפְף אֶת דָּמוֹ וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָה. לְפִיכָף³ חֵיב לְכַרְךָ קָדִם שְׁיִכְסֶה⁴: בְּרוּף אֲתָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלְךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּנוּ עַל כְּסוּי הַדָּם.⁵

2) אבל עוף טמא ששחטו – פטור מכיסוי הדם, שנאמר אשר יאכל, דבר הראוי לישראל לאכילה, חולין פה, א. ועי' ב'תוספות' שם. ודוקא חיה או עוף, אבל בהמה טהורה אינו נוהג, שלא כתוב אלא חיה או עוף. משנה, שם פג, ב. 3) הואיל והיא מצות-עשה. 4) ככל ברכות המצוה שמברך עובר לעשייתן, פסחים ז, ב. וב'הלכות גדולות' כתב: שיכסה ואחר-כך יברך, שכיסוי הדם רק סיום מצות שחיטה הוא, ובאמצע המצוה בין שחיטה לכיסוי אסור להפסיק (מגיד-משנה). 5) ולא לכסות הדם. תוספתא פרק בתרא דברכות.

ב. כְּסוּי הַדָּם נוֹהֵג בְּמִזְמָן וּבְשָׂאֵינוּ מִזְמָן.⁶ לֹא נֶאֱמַר: אֲשֶׁר יֵצוּד⁷, אֲלֵא בְהוֹנֵה⁸. וְנוֹהֵג בְּחֹלִין וְלֹא בְּמִקְדָּשִׁין⁹, בֵּין קִדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ¹⁰ בֵּין קִדְשֵׁי בֵּדֶק הַבַּיִת¹¹. וְאֵם עֶבֶר וְשִׁחְטָן¹² - אֵינוּ חֵיב לְכַסּוֹת אֶת דָּמָן.

6) משנה, חולין, שם. 7) דמשמע רק באינו מזומן ובא באקראי. 8) דבר מצוי. 9) משנה, שם. 10) תורים ובני יונה שראויים ליקרב. 11) חיות ועופות שהקדישן לבדק הבית, שם פד, א. 12) חיות ועופות של קדשי בדק הבית שאסור לשוחטם עד שלא פדאם. ונראה שהגירסא הנכונה "שם עבר ושחטם", שהכל המשך אחד הוא (כספ-משנה). ועופות שהם קדשי מזבח צריכים מליקה, ואם עבר ושחטם – פטור מלכסות (לחם-משנה).

ג. שְׁחַט חַיָּה וְעוֹף וְאַחַר כֵּן הִקְדִּישׁוֹן¹³, או הִקְדִּישׁ אֶת הַדָּם¹⁴ - חֵיב לְכַסּוֹת¹⁵.

13) לבדק הבית. שבשעת הקדש, אין שום שייכות בין הבהמה שהוקדשה ובין הדם שכבר יצא ממנה ונשאר חולין. 14) או אפילו הקדיש את הדם עצמו לבדק הבית. 15) שקדמה מצות כיסוי להקדש, תוספתא הובאה ב'כסף משנה'.

ד. כְּלֵאִים הַבָּא מִבְּהֵמָה וְחַיָּה¹⁶, וְכֵן בְּרִיָּה¹⁷ שֶׁהִיא סֶפֶק בְּהֵמָה¹⁸ או חַיָּה - צְרִיף לְכַסּוֹת, וְאֵינוּ מְבַרְךָ¹⁹.

ליה. וכל היכא דאיהו לא מצי זכי ליה, חצירו נמי לא זכיא ליה. ומה שכתב רבינו "כשם שאינו יכול לזכות בהם לאחרים" מעיר הכסף-משנה שטעות סופר היא, ויש למחוק את המלה "לאחרים", ראה בלחם-משנה. 52) שאילו קנתה לו חצירו, היו הביצים והאפרוחים שבשובכו קנויים לו, ודינם כמוזמן שפטור משילוח, במה דברים אמורים כשלא הוגבהה האם מעל הבנים כלל. אבל אם דפק על הקן, והאם הוגבהה מעל הביצים – קונה לו חצירו ומוזמן הוא ופטור משילוח.

י.ט. אֲסוּר לְטַל אִם עַל הַבָּנִים וְאִפְלוּ לְטַהַר בְּהֵן אֶת הַמִּצְרָע, שֶׁהִיא מִצְוָה⁵³ וְאִם לְקַח - חֵיב לְשַׁלְּחַ. וְאִם לֹא שַׁלַּח - לֹוֹקָה⁵⁴. שְׂאִין עֲשֵׂה דוּחָה לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֵׂה⁵⁵, וְלֹא עֲשֵׂה דוּחָה עֲשֵׂה⁵⁶.

53) שם קמא. שלח, אפילו לדבר מצוה. 54) אם שחטה או מתה מאליה לוקה משום לא תקח וגו' כמו שנתבאר למעלה בהלכה ב. וסובר רבינו שאם קיים אדם מצות-עשה מתוך עבירה על איסור שיש בו 'עשה' ולא-תעשה', נשאר גם הלאו בתוקפו ולא נדחה מפני ה'עשה'. וב'תוספות' כאן מובאת דעת ריב"א שהלאו נדחה מפני ה'עשה', ולכן אינו לוקה. 55) איסור חמור שיש בו מצות 'לא-תעשה' ו'עשה', אינו נדחה מפני 'עשה'. נימוק זה מוסב כלפי הדין הראשון שבהלכה זו לא יטול. 56) במשפט זה מנמק רבינו את הדין "ואם לקח חייב לשלח", אף-על-פי שכבר עבר על הלאו של לא תקח האם על הבנים, ונשאר עליו רק חיוב ה'עשה' "שלח תשלח", אין 'עשה' טהרת מצורע – למרות חשיבותה המיוחדת – דוחה 'עשה' זו.

כ. הַמְקַדֵּישׁ עוֹף⁵⁷ לְבִדֶּק הַבַּיִת⁵⁸ וּפְרַח מִיָּדוֹ⁵⁹, וְהָרִי הוּא מְכִירוֹ וּמְצָאוֹ רוּבֵץ עַל הָאֲפְרוּחִים או עַל הַבִּיצִים - לֹוֹקָה הַפְּלוֹ⁶⁰ וּמְכִיָּאן לִידֵי גִזְבָּר⁶¹. שְׂאִין שְׁלוּחַ הָאִם נוֹהֵג בְּמִקְדָּשִׁין. שְׁנַאֲמַר: וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ, וְאֵלֹו אֵינָן שְׁלָךְ⁶².

57) שלו ושהיה ברשותו. 58) וכל-שכן לקדשי מזבח, כגון תורים או בני יונה הראויים לקרבן. פסק כשמואל ור' יוחנן נגד רב. 59) ויצא מרשותו, והרי אינו מזומן וחייב בשילוח (ראה הלכה ח) חולין קלט. 60) גם הבנים בעודם תחת האם. 61) ביחד עם האם שהרי כולם הקדש. ובדברי רבינו אלה נרמזו הטעם שנאמר בגמרא שם, שפטור משילוח משום דכתיב "שלח תשלח", במי שאתה מצווה לשלחו. יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר. 62) טעם זה מתאים רק לקדשי בדק הבית, אבל ביצים של קדשי מזבח לא, מפני שאין בהם דין מעילה. רש"י מעילה יב, מובא ב'תוספות' חולין קלח: דיבור-המתחיל יצא. ולא נאמר טעם זה בגמרא, מפני שלדעת רב, המשנה עוסקת רק בקדשי מזבח, והעדיפו לבאר טעם שכוחו יפה לדברי הכל. אבל רבינו שעומד בדיון קדשי בדק הבית – מעדיף טעם זה, שהוא יותר פשוט, ראה לחם-משנה.

כא. עוֹף שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - פְּטוּר מִלְשַׁלְּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה לְהִבְיֹאוֹ לְבַיַּת דִּין לְדוֹן אוֹתוֹ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. כִּסְתָהוּ הָרִיחַ - אֵינּוּ חַיֵּב לְכַסּוֹתוֹ פְּעַם אַחֶרֶת.²⁷
כִּסְתָהוּ הָרִיחַ - אֵינּוּ חַיֵּב לְכַסּוֹתוֹ.²⁸ חִזַּר וְנִתְגַּלָּה אַחֵר
שֶׁכִּסְתָהוּ הָרִיחַ - חַיֵּב לְכַסּוֹתוֹ.²⁹

27 משנה, שם. בגמרא שם דורשים דין זה מן וא"ו יתירה, שנאמר וכסהו, ולא כתיב יכסה. 28 התורה מצווה לכסות דם מגולה, וזה הוא מכוסה ועומד. 29 אם כיסה השוחט, קיים כבר את מצוות "וכסהו", ולכן אפילו נתגלה הדם אחר-כך, פטור מלכסותו פעם שניה, אבל במקרה שכיסתהו הרוח לא קויימה המצווה, והפטור בא מפני שאין לפנינו דם מגולה, ולפיכך אם נתגלה הדם חייב לכסותו, ואף-על-פי שדם זה נדחתה מצוותו, אין אומרים בו הואיל ונדחה ידחה כמו בקרבנות, שאין ידחוי אצל מצוות, גמרא שם.

ח. דָּם הַנֶּתְזָז³⁰ וְשֶׁעַל הַסַּפֵּיךְ, אִם אֵין שָׁם דָּם אֶלָּא הוּא³¹ - חַיֵּב לְכַסּוֹתוֹ.

30 מעל הסכין לצדדים. 31 אבל אם יש דם מלבדו בשחיטה זו, די אם יכסה מקצת מן הדם. פסק כרבי יהודה במשנה שם, מפני שדבריו נאמרו בלשון "אימתי". וסובר רבינו, שכל "אימתי" בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק, כרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, עירובין פב, א.

ט. שִׁחַט וְנִבְלַע הַדָּם בְּקַרְקַע: אִם רְשׁוּמוֹ נִפְרָד³² - חַיֵּב לְכַסּוֹתוֹ³³; וְאִם לֹא - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁכִּסְתָהוּ הָרִיחַ³⁴, וּפְטוּר מִלְכַסּוֹתוֹ.

32 שנשאר רושם מאדמימות שברם. 33 ברייתא וגמרא שם. 34 שהרי מכוסה ועומד.

י. אֵין חַיֵּב בְּכִסּוּי אֶלָּא דָּם שִׁחִיטָה הִרְאוּיָהּ לְאֶכִילָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יֹאכְלֶנּוּ.³⁵ לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצָאת טְרֵפָה, או הַשּׁוֹחֵט חֲלִין בְּעֲזָרָה³⁶, או הַשּׁוֹחֵט חִיָּה וְעוֹף שֶׁנֶּגְמַר דִּינָן לְסָקִילָהּ³⁷, וְהַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בִידוֹ³⁸ - פְּטוּר מִלְכַסּוֹתוֹ. וְכֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן שֶׁשִּׁחֲטוּ בִינָן לְבִין עֲצָמָן - פְּטוּרִין³⁹ מִלְכַסּוֹת דָּם שִׁחִיטָתָן.

35 אף-על-פי שלענין "אותו ואת בנו" פסק רבינו כפי"ב ה"ו, שחיטה שאינה ראויה לאכילה - שמה שחיטה, בכיסוי הדם צריך שתהיה שחיטה הראויה, הואיל ונאמר אשר יאכל, כרבי יוחנן - שם פה, א. 36 ואינו מונה ששחטם לעבודה-זרה, כמו ב"אותו ואת בנו" (למעלה פ"ב ה"ו), שאין דרך לשחוט חיה ועוף לשם עבודה-זרה. 37 כגון שהרגו נפש, ראה סנהדרין פ"א מ"א. ובמשנה בבא-קמא גז, ב. ורק שנגמר דינם שאז הם אסורים לאכילה, אבל שחטם קודם שנגמר דינם - מותרים לאכילה, חולין קמ, א. 38 שאינה שחיטה כלל, ואפילו לדעתו של רבי מאיר, ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה, כאן פטור מלכסותו. וכן פסק רבינו למעלה שם ה"ג, שהשוחט ונתנבלה בידו - פטור, אף-על-פי שפסק שם ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה. 39 כלומר, אחרים הרואים. ואף-על-פי שנתבאר לקמן בהט"ו, שאם לא כיסה

הַשּׁוֹחֵט לְחוּלָה בְּשֶׁפֶת - חַיֵּב לְכַסּוֹת לְאַחַר שֶׁפֶת²⁰.
וְכֵן הַשּׁוֹחֵט סָפֵק או כְּלָאִים בְּיוֹם טוֹב - מְכַסֶּה דָּמוֹ לְאַחַר יוֹם טוֹב²¹.

16 כגון תיש הבא על הצבייה או להיפך. 17 במשנה שם פג, א. שנינו: ונוהג בכוי מפני שהוא ספק, ונחלקו בגמרא מה הוא כוי? יש אומרים, הבא מן התיש ומן הצביה. ויש אומרים, בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה אם מין בהמה, שם פ, א. ופסק רבינו כשתי הלשונות, שהוא ספק וחייב לכסות (כסף-משנה). וכן בתוספתא: כיסוי הדם נוהג בכלאים ובכוי (מגיד-משנה). 18 ואינו חייב בכיסוי. 19 כתב ה'מגיד משנה': פשוט בכמה מקומות שכל שהוא ספק אין מברכין עליו. וכן כתב רבינו בהל' מילה פ"ג ה"ו: וכן אנדרווגינוס אין מברכין על מילתו מפני שהוא אינו זכר ודאי. והביא שם ה'כסף משנה' תשובת שאלת חכמי לונגל לרבינו: יורנו מורנו, והלא ספק תורה הוא, ועל ספק דרבנן הוא דלא מברכין, אבל על ספק דאורייתא מברכים וכו' כדאיתא בפרק במה מדליקין. והשיב רבינו: הדברים ידועים, שכל ברכה שהיא, מצוה דרבנן היא, בין שתהיה המצוה מדבריהם בין שתהיה מן התורה, וחכמים הם שחיברו את הברכה, והם שאמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא-תעשה, ולפיכך כל דבר שנסתפק לנו אם עשיית דבר זה מצוה שנצטוינו או לא נצטוינו, בין שהיה הציווי על אותה עשייה מדבריהם בין שהיה מן התורה, עושין אותה בלא ברכה וכו'. ואתם הדברים האמורים בפרק במה מדליקין, בענין אחר הם אמורים וכו' הילכך כל דבר שנמצא בפירוש לחכמים שמברכים עליו, בין שהיה ודאי דבריהם בין שהיה ספק מדבריהם - מברכים עליו. ודבר שלא תיקנו לו חכמים ברכה בפירוש, אין מברכים עליו. וכל מצוה שעיקרה מן התורה, ונסתפק לנו אם אנו חייבין בה, לא תיקנו לה חכמים ברכה, ואף-על-פי שנראית מן התורה וכו' והוא-הדין בכוי לענין כיסוי הדם, והוא-הדין לכל ספק מצוה. 20 חולין פד, ב. אף-על-פי שאיסור שחיטה נדחה מפני פיקוח נפש, אבל הכיסוי שאין בו פיקוח נפש, לא התיר. 21 משנה, שם פג, ב. וראה ביצה ח, ב.

ה. הַשּׁוֹחֵט עוֹפּוֹת וּמִינֵי חַיָּה בְּמָקוֹם אֶחָד - מְבָרַךְ בְּרִכָּה אַחַת²² לְכֵלֵן, וְכִסּוּי אֶחָד²³ לְכֵלֵן.

22 ברכת הכיסוי, שם פו, ב. 23 כחכמים, שם.

ו. דָּם שֶׁנִּתְעַרַב בְּמַיִם: אִם יֵשׁ בוֹ מְרָאָה דָּם - חַיֵּב לְכַסּוֹתוֹ²⁴, וְאִם לֹא - פְּטוּר. נִתְעַרַב בֵּינָן או בְּדָם בְּהֶמָּה - רוֹאִין אוֹתָן כְּאֵלוֹ הֵם מַיִם²⁵: אִם אֶפְשָׁר לְשִׁירָאָה מְרָאָה הַדָּם שֶׁחַיֵּב לְכַסּוֹתוֹ לְשַׁעוֹר זֶה אֵלוֹ הֵיחָ מַיִם - חַיֵּב לְכַסּוֹת הַכֹּל²⁶, וְאִם לֹא - פְּטוּר.

24 מפני שהדם אינו בטל במים, כל זמן שמראהו ניכר (שם פז). 25 שדם מבטל דם, כחכמים במשנה, שם פז, א. וכאילו אין כאן דם עוף או חיה כלל. 26 גם היין או דם הבהמה, הואיל ויש בהם מראה דם העוף.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יִשְׁחוּט בּוֹ וְאַחַר פָּה יִכְסֶה בְּעַפְרֵי⁵⁹; אֲבָל לֹא יִשְׁחוּט
בְּכָלִי⁶⁰ וְיִכְסֶה בְּעַפְרֵי⁶¹.

58) שם פג, ב. עפר דק ומתפורר שסופג לחלוחית ("תיחוח" בלשון התלמוד ביצה ז:), אבל קרקע לחה אינו קרוי עפר, שנאמר (בראשית יג, טז) "אם יוכל איש למנות את עפר הארץ". ולמדים מזה, שרק עפר שאפשר למנותו קרוי עפר ('הגהות מיימוניות'). (59) תיחוח. שנאמר: "וכסהו בעפר", משום שלא נאמר "עפר" אלא "בעפר" מלמד שצריך עפר למטה ועפר למעלה, שם. (60) ואם תאמר, הרי לשחוט בכלי בלא-הכי אסור, משום שזה דרך עובדי עבודה-זרה, כמו שכתב רבינו למעלה בפ"ב ה"ה? ויש לומר, כגון לשחוט בכלי שיש בו מים עכורים שאין בו טעם זה, כמו שנתבאר שם בה"ו. וראה ב'לחם משנה'. (61) אבל דיעבד, אם שחט ולא היה עפר למטה, מכסה בעפר למעלה וקיים המצוה (מגיד-משנה).

טו. ומי שִׁשְׁחַט הוּא יִכְסֶה, שְׁנֹאֵמַר: וְיִכְסֶהוּ בְּעַפְרֵי⁶².
וְאִם לֹא פָּסְהוּ וְרָאֵהוּ אַחַר - חַיֵּב לְכַסּוֹת⁶³; שְׁזָז
מִצְוָה בְּפָנָי עֲצָמָה⁶⁴, וְאֵינָה תְלוּיָה בְּשׁוֹחַט לְבַד.

62) ולפני זה כתוב ושפך את דמו, והיינו מי ששפך יכסה, שם פז, א. (63) שנאמר באותה הפרשה: ואומר לבני ישראל, מכאן אזהרה לכל בני ישראל שרואה דם גלוי, חייב לכסותו, שם. (64) כיסוי הדם. ראה מה שכתבנו בה"א בשם בעל 'הלכות גדולות', שכיסוי הוא סיום מצות השחיטה, ובכל זאת אינה תלויה בשוחט לבד.

טז. וְכִשְׁמַכְסָה - לֹא יִכְסֶה בְּרִגְלוֹ, אֲלֵא בְּיָדוֹ אוֹ
בְּסַפְיָן אוֹ בְּכָלִי, כְּדִי שְׁלֵא יִנְהַג בּוֹ מְנַהֵג בְּזִיזוֹן וְיִהְיֶה
מִצְוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו⁶⁵. שְׁאִין הַכְּבוֹד לְעֲצָמָן שֶׁל
מִצְוֹת⁶⁶, אֲלֵא לְמִי שְׁצִוָה בְּהֵן בְּרוּךְ הוּא, וְהִצְלִינוּ
מִלְמַשֵּׁשׁ בְּחֻשָּׁף⁶⁷, וְעָרַף אוֹתָנָה⁶⁸ נָר לְיִשְׂרָאֵל
הַמְעַלְשִׁים, וְאוֹר לְהוֹרוֹת נְתִיבוֹת הַיִּשְׂרָאֵל. וְכֵן הוּא
אוֹמַר⁶⁹: נָר לְרִגְלֵי דְבָרְךָ, וְאוֹר לְנְתִיבָתִי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְכִשְׁמַכְסָה - לֹא יִכְסֶה בְּרִגְלוֹ בּוֹ".

צריך להבין, מדוע שינה מלשון הברייתא, הפותחת בדין החיובי - "ושפך וכיסה, במה ששפך - בו יכסה" והתחיל באיסור "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", ומשמט לגמרי לשון החיוב שבברייתא.

יש לומר הביאור בזה: הרמב"ם רצה לאפוקי מהסברא המובאת בב"ח, שכוונת הציווי היא החיוב לכסות במה ששפך דווקא וכן משמע בסמ"ג שעיקר המצוה לכסות בסכין ששפך, ונמצא שמה שנתמעט רגל מכיסוי הדם הוא רק משום שאינו בכלל "במה ששפך בו כו" אלא שאח"כ מוסיף בברייתא עוד ענין שבכיסוי ברגלים יש משום ביזוי המצוה, אבל עיקר הציווי הוא החיוב לכסות במה ששפך.

השוחט, מחויב הרואה לכסות, כאן פטורים - שאין שחיטתם שחיטה. אבל חרש שוטה וקטן בעצמם, לאו בני מצוה הם ולא שייך לומר עליהם פטורים או חייבים.

יא. בְּמָה מְכַסִּין? ⁴⁰ בְּסִיד וּבְגַפְסִית⁴¹, בְּזֹבֵל דֶּק וּבְחֹל דֶּק שְׁאִין הֵי צִרִף⁴² צִרִף לְכַתְשׁוֹ⁴³, וּבְשִׁחִיקַת אֲבָנִים וְחִרְשִׁים, וּבְנִעְרַת שֶׁל פֶּשֶׁתָן⁴⁴ דְּקָה, וּבְנִסְרַת חִרְשִׁים⁴⁵ דְּקָה, וּבְלִבְנָה וְחִרְסִית⁴⁶ וּמְגוּפָה שְׁפִתְשָׁה; שְׁפַל אֵלוֹ מִיַּן עֶפְרֵן הֵן. אֲבָל אִם כָּפָה עָלָיו כְּלִי אוֹ כָּסֶהוּ בְּאֲבָנִים - אִין זֶה כְּסוּי; שְׁנֹאֵמַר: בְּעַפְרֵי⁴⁷.

40) משנה, חולין פח, א. (41) במשנה שלפנינו, אין תיבה זו. (42) עושה כלי חרס. (43) בגמרא שם. (44) הפסולת הנופלת מן הפשתן אגב עיבודו. (45) כשמנסרים עצים במשור, נופלים פתיחי עץ קטנים מבין שיני המשור. (46) רש"י מפרש במשנה: חרסית שחיקת חרסים, אבל רבינו כנראה מפרש אחרת, שהרי כתב שחיקת אבנים, וחרשים - לחוד [ואולי נפלה כאן טעות קטנה, במקום חרשים צריך לגרוס "וטרשים"]. וגם אין לפרש כחושבי רעפים, כפירש"י בבא-קמא טז, א - שהרי רבינו מונה לבניה שכתשה לחוד. ובפירוש המשניות לכלים מ"ז, אומר: חרסית, דק בחרס, היינו שכבת טיט דקה כחרס, וראה רש"י שם. וב'ערוך' פירש, סיד לבן שחופרים מן הקרקע. (47) ושפך את דמו וכסוהו בעפר, לבניה וחרס הם בכלל עפר, מפני שקודם שנשרפו היו עפר, ועוד מפני שאפר נקרא עפר, שנאמר "מעפר שריפת החטאת".

יב. לְפִיכָף אִין מְכַסִּים בְּזֹבֵל גַּס⁴⁸ וְחֹל גַּס, וְקָמַח וְסַבִּין⁴⁹ וּמוֹרוֹסָן, וְשִׁחִיקַת כְּלִי מִתְכוֹת, לְפִי שְׁאִין אֵלוֹ מִיַּן עֶפְרֵן. חוּץ מִשְׁחִיקַת הַזֶּהָב בְּלִבְד, שְׁמַכְסִין בָּהֶם, מִפְּנֵי שְׁנֹאֵמַר עֶפְרֵן. שְׁנֹאֵמַר: וְעַפְרַת זֶהָב לֹא; וְאוֹמַר: עַד אֲשֶׁר דֶּק לְעַפְרֵי⁵⁰.

48) במשנה, שם. (49) ברייתא, שם. (50) בגמרא לא הביאו המקרא הזה, ורק המקרא מאיוב: ועפרות זהב, ועי' ב'לחם משנה'.

יג. מְכַסִּין בְּשִׁיחור, והוא פִּיחַ הַכְּבִשָּׁן⁵¹, וּבְכַחֲל⁵², וּבְנִקְרַת פְּסִילִים⁵³, וּבְאֶפְרֵי⁵⁴. בֵּין אֶפְרֵי עֲצִים בֵּין אֶפְרֵי בְּגָדִים⁵⁵. אֶפְלוֹ אֶפְרֵי בְּשֶׁר שְׁנֹאֵמַר, שְׁהָרִי כְּתוּב: מִעַפְרֵי שְׂרִפַת הַחַטָּאת⁵⁶. וּמִתָּר לְכַסּוֹת בְּעַפְרֵי עֵיר הַנְּדַחַת⁵⁷.

51) ברייתא שם פח, ב. ורש"י גורס שחור, ומפרש פחמים כתושים. (52) אבק שצבעו כחול, ונשי המזרח מייפים בו את העינים, במקרא: פוך (מלכים-ב י, ל). (53) בגמרא שלפנינו, הגירסא: פיסולין. ופירש רש"י: עפר שמנקרין מן הריחיים. (54) כבית הלל, חולין פח, ב. (55) בגמרא שם: שורף טליתו ומכסה. (56) ואם כן נקרא עפר. (57) שם פט, א. ואף-על-פי שאסור ליהנות מעפר עיר הנדחת, מותר לכסות בה - דקיימא-לן מצות לאו ליהנות ניתנו, קיום מצוה אינה קרויה הנאה, רבא שם.

יד. הַשּׁוֹחֵט צִרִיף לְתֵן עֶפְרֵי לְמִטָּה⁵⁸ וְאַחַר פָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּרָק רֵאשׁוֹן

1) סקירה כללית על ארבעה מיני שבועות, ומה חייבים עליהן.

א. אַרְבַּעַה מִיְנֵי שְׁבוּעוֹת הֵן: שְׁבוּעַת בְּטוּי, וְשְׁבוּעַת שָׁוָא, וְשְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן, וְשְׁבוּעַת הַעֲדוּת. שְׁבוּעַת בְּטוּי² הוּא שְׁנֵאמַר בַּתּוֹרָה: אוֹ נֶפֶשׁ פִּי תִשָּׁבַע לִבְטֹא בְשִׁפְתַיִם לְהִרְעֵי³ אוֹ לְהִיטִיב⁴. וְהִיא נִחְלָקֶת לְאַרְבַּעַה חֻלְקִים: שְׁתֵּים לְהַבֵּא⁵, וְשְׁתֵּים לְשַׁעֲבֵר⁶. פְּגוֹן שְׁנֹשְׁבַע עַל דְּבַר שַׁעֲבַר שְׁנַעֲשֶׂה אוֹ שְׁלֹא נַעֲשֶׂה, וְעַל דְּבַר שַׁעֲתִיד לְהִיּוֹת שְׁנַעֲשֶׂה וְשְׁלֹא יַעֲשֶׂה⁷.

2) לשון ביטוי - הוא דבר היוצא מלב האדם בשעת התרגשות נפשו ובהתפעלותה כלשון הכתוב "יש בוטה כמדקרות חרב" ומפני שאין ראוי לאדם להתרגל בנדורים ושבועות לא רצתה התורה לכתוב לשון המורה לכתחילה על היתור השבועה, לכן הדגישה: "לבטא בשפתיים", כלומר, שיצאה השבועה ממנו בעת התרגשות הנפש והתפעלותה (תורה תמימה ויקרא ה, אות לח). 3) כגון שלא יאכל היום או מחו. 4) בין לעצמו (שיאכל), בין לאחרים שייטיב עמהם הטבה שבידו לעשותה כגון שידבר עליהם לשלטונות או יכבדם. 5) שיאכל או לא יאכל. 6) שאכלתי או לא אכלתי. ואף על פי שלשון הכתוב "להירע או להטיב" משמעה רק על העתיד להיות, - מריבוי הכתוב "לכל אשר יבטא" דורשים גם על דבר שעבר. 7) ואם נשבע אל אחת מאלה והחליף, חילל שבועתו.

ב. וְאִין שְׁבוּעַת בְּטוּי נוֹהֶגֶת אֲלֵא בְּדַבְרִים שְׁאִפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹתָן, בֵּין לְהַבִּיא בֵּין לְשַׁעֲבֵר. בְּיַצֵּד לְשַׁעֲבֵר⁸? שְׁאִכְלִיתִי, אוֹ שְׁזַקַּקְתִּי אֶבֶן לְיָם⁹, אוֹ שְׁדַבַּר פְּלוּנִי עִם פְּלוּנִי¹⁰; אוֹ שְׁלֹא אֶכְלִיתִי, אוֹ שְׁלֹא זִרְקַתִּי אֶבֶן לְיָם, אוֹ שְׁלֹא דַבַּר פְּלוּנִי עִם פְּלוּנִי¹¹. בְּיַצֵּד לְהַבִּיא? שְׁאִכְלֵ אֵל אוֹ שְׁלֹא אֶכְלֵ, אוֹ שְׁאֲזַרְק אוֹ שְׁלֹא אֲזַרְק אֶבֶן לְיָם¹². הֲרִי אֵלוֹ שְׁתֵּים לְשַׁעֲבֵר¹³ וְשְׁתֵּים לְהַבִּיא.

8) הקדים רבינו לפרש שבועה לשעבר, אף על פי שאינה כתובה מפורש בתורה, בעוד "ששבועה להבא" מפורשת בתורה: "להרע או להיטיב"? כי כל דבר הנלמד ממדרש חכמים חביב עליו לפרשו תחילה. ועוד, בדין הוא להקדים "שבועה לשעבר" שכן משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, שיודע בנפשו שנשבע שקר, ואילו "שבועה להבא" אינו חייב עליה עד שיחליף את דברו ויעשה מה שנשבע לא לעשות נמצא שרק לאחר זמן כשהחליף עשה את שבועתו שקר, ובשעת שבועתו לא יצאה מפיו לשקר ובכל זאת חייב, ועל כורחן "שבועה להבא" יש בה יותר חידוש, וסידר רבינו את דבריו בדרך "לא זו אף זו". 9) אף על פי שאין בה לא הרעה ולא הטבה. 10) אף על פי שהדיבור אין בו ממש, וגם אין זה דבר של עצמו אלא של אחרים. 11) אף על פי ששבועה זו אינה בלהבא, שהרי אין זה ברשותו, שפלוגי ידבר או לא ידבר, חייב עליה ב"לשעבר". 12) אבל שידבר פלוני עם פלוני אינו חייב עליה משום

וזהו שמדייק הרמב"ם ומתחיל "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", לאפוקי משיטה זו, ולהשמיענו שיעקר דין זה בא לשלול כיסוי ברגל לפי שהוא דרך בזיון, ולכן גם השמיט הלימוד "ושפך וכסה" "במה ששפך יכסה בו" כי נותן מקום לטעות, שכל החיוב הוא לכסות במה ששפך דווקא.

ומקורו בגמרא שבת "אבהון דכולהו דם", שכיסוי הדם הוא המקור שממנו למדים איסור ביזוי כל המצוות כולן, ומשמע מזה שכל כוונת הכתוב והלימוד מהפסוק "ושפך וכסה" הוא רק להשמיע איסור ביזוי המצוה, וממנו משמיע איסור ביזוי כל המצוות.

לקוטי שיחות חלק לו עמוד 48
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

65) שם. 66) רבינו נתן באור כללי על כל המצוות, שלא יהיו בזויות עליו אף אם אין בהם קדושה וכן אמרו בגמרא שם כב. "אבהון דכולהו דם", פירוש, כל המצוות למדים מכיסוי הדם, שנאמר: ושפך וכסהו ודרשו שם: במה ששפך - ביד או בכלי - יכסה, אבל לא ברגל (67) על פי המדרשבראשית רבה, לא נתנו המצוות לישראל אלא לצרף בהן את הבריות. ראה מורה נבוכים חלק ג פרק כו. 68) בכ"י תימן: אותם. 69) מסיים רבינו את הספר כדרכו, בדברי הגיון ומוסר, ובמעלות התורה והמצוה.

נְגַמַר סֵפֶר חֲמִישִׁי, וְהוּא סֵפֶר קִדְשָׁה. וּמִנֵּין פְּרָקִיו שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים: הַלְכוֹת אֶסְרִי בִּיאָה - שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הַלְכוֹת מְאֻכְלוֹת אֶסְרוֹת - שְׁבַעַה עֶשְׂרֵי פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁחִיטָה - אַרְבַּעַה עֶשְׂרֵי פְּרָקִים.

~ יום חמישי כ' אדר-א' ~

נְדָבוֹת פִּי רָצָה נָא יְיָ, וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי

סֵפֶר שֵׁשִׁי וְהוּא סֵפֶר הַפְּלָאָה

הַלְכוֹתֵי אַרְבַּע. וְזֶהוּ סְדוּרָן: א. הַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת. ב. הַלְכוֹת נְדָרִים. ג. הַלְכוֹת נְזִירוֹת. ד. הַלְכוֹת עֲרֻכִין וְחֲרָמִין.

הַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת

יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמֵשׁ מִצְוֹת: אַחַת מִצְוַת עֲשֶׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) שְׁלֹא לִשָּׁבַע בְּשִׁמּוֹ לְשַׁקֵּר. ב) שְׁלֹא לִשָּׂא שְׁמוֹ לְשָׁוָא. ג) שְׁלֹא לְכַפֵּר בְּפְקָדוֹן. ד) שְׁלֹא לִשָּׁבַע עַל כְּפִירַת מְמוֹן. ה) לִשָּׁבַע בְּשִׁמּוֹ בְּאַמְת.

וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפְרָקִים אֵלוֹ:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) ובכתב יד התימנים: מחלקות. (22) "והוא שניכר לשלושה בני אדם". שכל דבר שיודעים בו שלושה אנשים הרי זה מפורסם וידוע.

ה. השְׁנִיָּה - שְׁנֻשְׁבַע עַל דְּבַר יְדוּעַ שְׁאִין בּוּ סִפְקָ לְאָדָם שֶׁהוּא פֶּן. כְּגוֹן שְׁנֻשְׁבַע עַל הַשְּׁמַיִם שֶׁהוּא שְׁמַיִם, וְעַל הָאָבֶן זֶה שֶׁהִיא אָבֶן, וְעַל הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵם שְׁנַיִם. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה. 23. שֶׁזֶה הַדְּבָר אֵין בּוּ סִפְקָ לְאָדָם שְׁלֹם. 24 כְּדִי לְצַדֵּק הַדְּבָר בְּשִׁבְעָה.

23) ושם אמרו ראה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו כזול, לוקה משום שבועת שווא, עשרים וארבע ערים היו בדרום וכולן חרבו על שבועת שווא שהיא אמת. (24) בדעתו ובשכלו, ואפילו כשמדבר עם אדם בלתי שלם, אסור לו להישבע על דבר הידוע, כי מה לו להישבע על כך, והכתוב אומר "אל תען כסיל כאיוולתו".

ו. שְׁלִישִׁית - שְׁנֻשְׁבַע לְבִטֵּל אֶת הַמְצָה. פִּיצֵד? כְּגוֹן שְׁנֻשְׁבַע שְׁלֵא יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית²⁵, שְׁלֵא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין²⁶, וְשְׁלֵא יֵשֵׁב בְּסִפְּהָ בְּחַג הַסְּכּוֹת²⁷, וְלֵא אֵאכֵל מְצָה בְּלִילֵי הַפֶּסַח²⁸, או שִׁתְּעַנֶּה בְּשִׁבְתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים²⁹. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

25) שילבש טלית המחוייבת בציצית ולא יטיל בה ציצית, אבל אם נשבע סתם שלא יתעטף בציצית אין זו ביטול מצוה, שהרי יכול ללבוש בגד שאינו מחוייב בציצית. ואין אדם מחוייב (מצד הדין) לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית. (26) ואפילו טוען לא נשבעתי אלא מפני שהתפילין צריכים גוף נקי אין שומעים לו ולוקה, כי אי אפשר שלא תהיה לו שעת הכושר ונמצא נשבע לבטל המצוה באותה שעה. (27) ואפילו אמר סוכה סתם אין כוונתו לסוכת צל שאינה של מצוה אלא כוונתו לסוכת מצוה, כי בנדרים ובשבועות הלך אחר לשון בני אדם. ולפיכך הרי זה נשבע לבטל מצוה. (28) שמצוה לאכול כזית מצה בליל חמישה עשר בניסן. וכאן ידובר בחוץ לארץ שעושים בו שני ימים טובים מן הספק, ולפיכך, אם נשבע לא לאכול מצה בלילי הפסח, לוקה על כל פנים, שהרי ערב אחד מהם חייב בו באכילת מצה מן התורה, אבל אם יאמר בחוץ לארץ ב"ליל הפסח" לא ילקה, שהרי יכול לומר לא נשבעתי אלא על לילה אחד והרי הוא ספק חמשה עשר ואין לוקין על הספק. (29) ואסור להתענות בהם.

ז. רְבִיעִית - שְׁנֻשְׁבַע עַל דְּבַר שְׁאִין פֶּח בּוּ לְעִשׂוֹת. פִּיצֵד? כְּגוֹן שְׁנֻשְׁבַע שְׁלֵא יִישֵׁן שְׁלִשָׁה יָמִים לַיְלָה יוֹם רְצוּפִים³⁰, או שְׁלֵא יִטְעַם כְּלוּם שְׁבַעָה יָמִים רְצוּפִים וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה. 31. כֹּל הַנְּשָׁבַע שְׁבֻעַת שְׁוֹא מְאַרְבַּע שְׁבֻעוֹת אֵלוּ - עוֹבֵר בְּלֵא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאמֵר: לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׂא. 32. וְאִם הִיא מְזִיד לִזְקָה³³; וְאִם הִיא שׁוּגָג - פֶּטוּר מִכְּלוּם. 34.

30) שדבר זה הוא בלתי אפשרי, ומשנשבע יצאה שבועתו לשקר. 31) כגון שנשבע שראה גמל פורח באוויר, שזה

שבועת בטוי שאין זה באפשרותו לעשות, ולוקה מכת מרדות שגרם לשבועת שווא. (13) אכלתי ולא אכלתי. והוא הדין לכל דבר שהוא בכלל: "הן ולא" ואפילו אין בו משום "הרעה והטבה" כגון זרקתי צרור לים או לא זרקתי - מריבוי הכתוב: "לכל אשר יבטא האדם".

ג. נֻשְׁבַע אַחַת מְאַרְבַּע מַחְלֻקוֹת אֵלוּ וְהַחֲלִיף, כְּגוֹן שְׁנֻשְׁבַע שְׁלֵא יֵאכֵל¹⁴ וְאֵכֵל, או שִׁיאֵכֵל וְלֹא אֵכֵל, או שְׁאֵכֵלְתִי וְהוּא לֹא אֵכֵל, שְׁלֵא אֵכֵלְתִי וְאֵכֵל - הִרִי זֶה שְׁבֻעַת שְׁקֵר. וְעַל זֶה וְכִיּוּצָא בּוֹ¹⁵ נֹאמֵר: לֹא תִשְׁבַּעוּ בְּשֵׁמִי לְשָׁקֵר¹⁶. וְאִם נֻשְׁבַע לְשָׁקֵר מְזִיד¹⁷ - לִזְקָה¹⁸. בְּשׁוּגָג¹⁹ - מְבִיא קָרְבָן עוֹלָה וְיִוָּרֵד²⁰; שְׁנֹאמֵר: וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאִשָּׁם וְגוֹמֵר.

(14) היום, או שלא יאכל כיכר זו. (15) כגון זרקתי או לא זרקתי או שדיבר פלוני עם פלוני הנזכרים לעיל, וכן שבועת הפיקדון המפורשת לקמן. וגם שבועת העדות. (16) שמשמעו בשעת שבועה לא תהא שקר - זוהי שבועה לשעבר וגם משמעו: לא תישבעו בשמי כדי לשקר לאחר זמן - זוהי שבועה להבא. והמתרה בו צריך להתרות בו לאו זה. והוא הדין שעובר גם על "לא יחל דברו", כשנשבע להבא ומחליף. אלא שאין דרכו של רבינו למנות לאווין הרבה על מצוה אחת, כפי, שהגדיר במניין המצוות שורש ט "כי לא בריבוי האווין ירבו המצוות" ולכן לא הזכיר לאו "לא יחל" שהוא משותף גם לעובר על נדרו. (17) והתרו בו משום לאו זה. (18) מלקות ארבעים חסר אחת. וכל זה מדובר רק בשלושה חלקים משבועת בטוי, כגון נשבע שלא יאכל ולא אכל, אף על פי שלא עשה מעשה, וכן בנשבע שאכל ולא אכל, אף על פי שלא עשה מעשה, חייב, מפני "שמשתע שבועתו לשקר נשבע", אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אף על פי שעבר על שבועת שקר, אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה וגם אין זו שבועת שקר משעת שבועה. (19) כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל, ושבועה זו אסורה, אבל לא ידע שחייבים עליה קרבן. (20) הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה ואם היה עני מביא עוף, ובדלי דלות מביא עשירית האיפה סולת. "ומפני זה נקרא עולה ויורד כי לא יעמוד (הקרבן) במין אחד אלא הכול לפי השגת יד החוטא מחוייב הקרבן". וכתב החינוך מצוה ל: "כי הנשבע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא יודע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלוקים, כאומר בליבו שאין אמת - תאלמנה שפתיו ... כי פירוש נשבע הוא, שגומר האדם בליבו ואומר בפיו לקיים אותו דבר שנשבע עליו ולא ישנהו לעולם כמו שהשם ברוך הוא קיים לא ישתנה, וזה לשון שבועה יבוא לעולם בלשון נפעל, כלומר שנפעל (גופו) בדבריו להיותו קיים כמו שאמר בקיומו ברוך הוא".

ד. שְׁבֻעַת שְׁוֹא נִחְלָקַת לְאַרְבַּע מַחְלֻקוֹת²¹: הַאֲחַת - שְׁנֻשְׁבַע עַל דְּבַר הַיְדוּעַ שְׁאִין פֶּן²². פִּיצֵד? כְּגוֹן שְׁנֻשְׁבַע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהוּא אִישׁ, וְעַל עַמּוּד שֶׁל שִׁישׁ שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כפרתו של חוטא זה תלויה ועומדת עד שיודע לו שחטא, ואז יביא קרבן חטאת. וקרבן איל זה הבא על חטא שבועת הפיקדון נקרא במשנה "אשם גזילות". ומתוך דברינו למדנו שיש לנקד אשם וודאי, קרבן אשם של איש שחטא וודאי, בניגוד לקרבן אשם של איש תלוי המסופק אם חטא. (41) ששם בידו ממון להתעסק (שותפות) או במלווה. ואבן עזרא מפרש: "שותפות ששם ידו עמו". (42) בניגוד לשבועת בטוי שנאמר בה: "ונעלם ממנו" ומטעם זה אינו מביא קרבן אלא על שגגתה. (43) וכתב החינוך מצוה קכט משרשי המצוה: לבל יחשוב אדם הואיל ואיסור גזילת ממון נאמר עליו והשיב את הגזילה, יילך ויגזול מחבירו מה שירצה וידמה כלבבו לכשיהיה לו וישיב גזילתו ויכופר לו כאילו לא חטא מעולם, ויהיה זה פתח לעוברי עבירה! לכן הודיעה התורה שאף עם ההשבה בתוספת חומש צריך קרבן לכפרה, וכו' ... אמנם אם השיב את גזילתו ולא הביא את קרבנו לא נתכפר חטאו, אולם אין ענשו חזק כמו שהיה לפני השבתה.

י. והוא שְׂיָזִיד בַּפְּקָדוֹן או בַּמָּמוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב בוּ וַיֵּדַע בוּ בְּשַׁעַת שְׁבוּעָה. אָבָל אִם שָׁגַג וְשָׁכַח שְׂיָשׁ לוֹ אֲצִלוֹ מִמּוֹן וְכִפֵּר וְנִשְׁפַּע, וְאַחַר כֵּן יָדַע - הֲרִי זֶה אָנוֹס וּפְטוּר מִכֹּלֹם.⁴⁴ וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לְשַׁבַּע לְשִׁקְרָה עַל כְּפִירַת מָמוֹן - הֲרִי זֶה אָנוֹס וּפְטוּר.⁴⁵

(44) מן החומש והקרבן. (45) מן הקרבן והחומש, אבל בכל זאת עבר על "לא תכחשו" האמור למעלה, שזוהי אזהרה לכפירת ממון. בניגוד ל"שגג ושכח" שפטור גם מלאו זה, וזהו שצייין רבינו ב"שגג ושכח" - שפטור מכלום.

יא. אִם פֶּן, הַיֵּאָרֵף הִיא שְׁגֵגַת שְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן?⁴⁶ כְּגוֹן שֶׁנִּעְלַם מִמֶּנּוּ אִם תִּיבֵין עֲלֶיהָ קִרְבָּן אִם לֹא, וַיֵּדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה וְשִׂישׁ לוֹ אֲצִלוֹ מִמּוֹן - זֶה הִיא שְׁגֵגַתָּה.⁴⁷ וַיִּדְוָנָה - שְׂיָדַע שֶׁתִּיבֵין עֲלֶיהָ קִרְבָּן.

(46) שחייב עליה קרבן ותוספת חומש, והלא בכל אלה אנוס הוא? (47) שגגת קרבן וזדון פיקדון.

יב. שְׁבוּעַת הָעֵדוּת פִּיֵּצַד? הָעֵדִים שְׂיָדַעוּ עֵדוּת מִמּוֹן,⁴⁸ וְתִבְעֵם בְּעַל הָעֵדוּת לְהַעֲיִד לוֹ,⁴⁹ וְכִפְרוּ בְּעֵדוּתָן וְלֹא הָעֵידוּ, וְנִשְׁפַּעוּ שְׂאִינָן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת - זֶה הִיא נִקְרָאת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת. וְחִיבֵין עַל שְׁבוּעָה זֶה קִרְבָּן עוֹלָה וַיּוֹרֵד, בֵּין שֶׁהָיוּ מְזִידִין בָּהּ בֵּין שֶׁהָיוּ שׁוֹגְגִים. שְׁנֵאָמַר: נִפְשׁ פִּי תַחְטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים. וְהוּא עַד, וְלֹא נֵאָמַר בָּהּ וְנִעְלַם⁵⁰ - לְחַיֵּב עַל הַזְדוֹן כְּשֶׁנִּגְנָה.

(48) פרט לעדות קרקע או קנס. (49) לטובתו ולחייב את הנתבע. (50) כשם שנאמר בכל מביאי קרבן עולה ויורד שנכתבו עמה באותה פרשה. והרדב"ז חוקר: מי שכבש עדותו במזיד וגרם אולי לאיבוד נפש, ונשבע לשקר איך יתכפר בקרבן הבא בדלי דלות והוא עשירית האיפה סולת?

דבר שאי אפשר. (32) וכתב ר' אברהם אבן עזרא בפירושו: "והנה טעם לזכור השם (בשבועתו) כי כאשר הוא השם אמת כן יהיה דברו אמת והנה אם לא יקיים דברו כאילו מכחיש את השם ... ורבים חושבים כי הנושא השם לשווא לא עשה עבירה גדולה ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאווין הבאים אחריו, הרוצח והנואף, שהן עבירות קשות - לא יוכל כל עת לרצוח ולנאוף כי יפחד, ואשר הרגיל עצמו להישבע לשווא יישבע ביום אחד שבועות אין מספר ... ואם תוכיחנו למה נשבעת עתה, אז יישבע שלא נשבע מרוב רגילותו בה, כי לפני כל דיבור שידברו יקדימו השבועה ... ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו". (33) אף על פי שזהו לאו שאין בו מעשה לוקים עליו, שנאמר "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אין מנקין (מוחלין) אותו אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו, ומותר במה שנשבע, כי השבועה לא חלה עליו כלל. (34) אף מן הקרבן, שאין קרבן בשבועת שווא בין בשוגג בין במזיד.

ח. שְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן פִּיֵּצַד? כָּל מִי שְׂיָשׁ מִמּוֹן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ, בֵּין פְּקָדוֹן בֵּין מְלוּה, או שְׁגָזְלוֹ או עֲשָׂקוֹ,³⁵ או מִצָּא לוֹ אֲבָדָה וְלֹא הִחְזִירָהּ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, וְתִבַּע מִמֶּנּוּ מִמּוֹן שְׂיָשׁ לוֹ בְּיָדוֹ וְכִפֵּר בוּ - הֲרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאָמַר: לֹא תִכְחָשׁוּ - זֶה אֲזַהֲרָה לְכְּפִירַת מָמוֹן. וְאִין לֹקִיין עַל לֹא זֶה.³⁶ וְאִם נִשְׁפַּע לוֹ עַל שִׁקְרָה עַל מִמּוֹן שֶׁכִּפֵּר בוּ - הֲרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא אַחַר, וְעַל זֶה נֵאָמַר: לֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ³⁷ - זֶה אֲזַהֲרָה לְנִשְׁפַּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן. וְשְׁבוּעָה זֶה הִיא הַנִּקְרָאת שְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן.³⁸

(35) שכובש שכר פעולתו, כלשון הכתוב "לא תעשוק שכיר עני ואביון". (36) שאין בכפירה מעשה ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה. ועוד, כי לאו זה "ניתן לתשלומין" (שישלם קרן) ואין לוקין עליו. אבל ענשו הוא, שמשעת כפירת הפיקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין (ואינו נפטר כשומר חזים או שכר) וגם נפסל לעדות. (37) וסמוך לו נכתב: "ולא תישבעו בשמי לשקר". (38) אף על פי שהיא כוללת: מלווה וגזלן עושק ואבידה, נקראת כך, לפי שכפירת הפיקדון מצוייה ומקיפה יותר וגם הכתוב פתח בה תחילה.

ט. ומה הוא חַיֵּב עַל שְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן שֶׁשִׁקְרָה בָּהּ? מִשְׁלֵם אֶת הַקִּרְבָּן³⁹ שֶׁכִּפֵּר בוּ עִם תּוֹסַפַּת חֲמִשׁ, וּמְקַרֵּיב אֶשֶׁם וְדָאִי,⁴⁰ בֵּין שֶׁהָיָה מְזִיד בֵּין שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג. שְׁנֵאָמַר: וְכַחֵשׁ בְּעַמִּיתוֹ בַּפְּקָדוֹן או בְּתַשׁוּמַת יָדָיו⁴¹ או בְּגִזְלוֹ וּגְזוּמָה, וְהָיָה פִּי יַחְטָא וְאֲשָׁם; וְלֹא נֵאָמַר בוּ וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ⁴² - לְחַיֵּב מְזִיד⁴³ כְּשׁוֹגֵג.

(39) למפקיד. (40) שבא על חטא וודאי, בניגוד ל"אשם תלוי" שבא על ספק עבירה, כגון שהיו לפניו שתי חתיכות אחת חלב ואחת שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה אכל (שאבדה השנייה), כגון זה מביא על ספקו "אשם תלוי", כי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8) בשבועות ביטוי ושבועת שוא. (9) בכולן, חוץ משבועת שוא שאין בה קרבן, כמבואר למעלה פ"א, ה"ז. ובשבועת הפקדון יתחייב גם תוספת חומש, כמבואר שם, ה"ט.

ב. אָחַד הַנְּשָׁבָע¹⁰ או שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אַחַר בְּשֵׁם הַמִּיחָד¹¹ או בְּאֶחָד מִן הַכְּנוּיִין¹², כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמִי שֶׁשָּׁמוֹ חֲנוּן, וּבְמִי שֶׁשָּׁמוֹ רַחוּם¹³, וּבְמִי שֶׁשָּׁמוֹ אֶרֶךְ אַפַּיִם¹⁴, וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן¹⁵ בְּכָל לְשׁוֹן¹⁶ - הָרִי זֶה שְׁבוּעָה גְמוּרָה¹⁷. וְכֵן אֵלֶּה¹⁸ וְאֵרֹר - הָרִי הֵן שְׁבוּעָה¹⁹. וְהוּא שֶׁיִּזְכֵּיר שֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת אוֹ פְּנוּי מִן הַכְּנוּיִין. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: בְּאֵלֶּה אוֹ אֵרֹר לְה', או לְמִי שֶׁשָּׁמוֹ חֲנוּן, או לְמִי שֶׁשָּׁמוֹ רַחוּם, מִי שֶׁיֵּאבֵּל דָּבָר פְּלוּנִי - וְאֵכְלוּ, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע לְשֶׁקֶר²⁰. וְכֵן בְּשֶׁאֵר מִיְנֵי שְׁבוּעוֹת²¹.

10) מפי עצמו. (11) יו"ד ה"א וא"ו ה"א, או: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, בשדי, ובצבאות, כמבואר בפיה"מ לרבינו שבועות לה. שהם מיוחדים בזה שלא ניתנו להחמק. (12) תארי כבוד שמשבחים בהם את הקדוש-ברוך-הוא. (13) שאנו קוראים לו כך בגלל פעולותיו שהוא רחום וחנון. (14) ככתוב. אך אפים - מאריך אפו לרשעים, ואינו ממהר להפרע מהם שמא יעשו תשובה. (15) כגון: הגיבור והנורא, הנאמן. קנא וחזק. (16) לרבות השמות שמכנות בהן האומות להקב"ה, כמו שאמרו בירושלמי: "ראה גשמים יורדים ואמר: "קירי פירי ברכסון" (קירי בלשון יון - אדוני, ברכסון - בזול, כלומר, נשבע באדון, שפירות יהיו בזול) לוקה משום שבועת שווא". וראה בה"ל סנהדרין פכ"ו, ה"ג: "שהשמות שקוראים בהם הגויים להקב"ה הרי הם ככל הכינויים". (17) שבועות לה. ומפורש ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פרק ג: "ולא תשבעו בשמי לשקר, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא, יכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד, מנין לרבות את כל הכינויים, ת"ל בשמי, כל שם שיש לי". וראה לקמן פי"ב, ה"ג. (18) שבועה בקללה, ככתוב "תהי נא אלה בינותינו... אם תעשה עמנו רעה", וכן: "אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה האלתו". וכן כותב רבינו לקמן פרק יא, הלכה ח': בשבועה או באלה... כיצד כגון שאמר: הריני נשבע בה', וכן אם אמר הרי הוא ארור לה' או ארור למי ששמו חנון, הרי שלשון אלה, משמע, שבועה שיש עמה קללה. (19) שבועות לו: אלה - שנאמר "ויבא אותו באלה", ונאמר "וגם במלך נבוכדנאצר מרד, אשר השביעו באלקים": ארור - שנאמר: "ויאל שאלו את העם לאמר, ארור האיש אשר יאכל לחם..." ושם בפסוק כז נאמר: "ויונתן לא שמע בהשביע אביו את העם". (20) ותייב משום שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (21) שוא, פקדון ועדות המפורשות למעלה בפרק א'.

ג. וְכֵן הָאוֹמֵר: שְׁבוּעָה בְּה'²² או בְּמִי שֶׁשָּׁמוֹ חֲנוּן שְׁלֹא אֵכְל, וְאֵכְל²³; שֶׁזֶה אֵשָׁה, וְהוּא אִישׁ²⁴; שֶׁאֵין לָךְ בְּיָדִי כְּלוּם, וְיֵשׁ לִי²⁵; שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לָךְ עֲדוּת, וְהוּא יוֹדֵעַ²⁶ - הָרִי זֶה חִיב²⁷.

ואפילו אם הוא מתוודה מה יועיל לו וידויו אחרי שהוא "עשוק בדם נפש". אף הוא מסיים: אם ידעת טעם, אם "הרגו אינם נהרגים" תבין גם זה.

יג. כִּיצַד שְׂגַגַת שְׁבוּעַת הַעֲדוּת? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע מִמֶּנּוּ שְׁחִיבִין עָלֶיהָ קְרָבָן, וְיָדַע שֶׁשְׁבוּעָה זֹאת אֶסוּרָה וְשֶׁהִיא שֶׁקֶר. וְזוֹרָנָה - שֶׁיָּדַע שְׁחִיבִין עָלֶיהָ קְרָבָן. אֲבָל אִם לֹא יָדַע שֶׁהִיא אֶסוּרָה אוֹ שֶׁשָּׁכַחוּ הַעֲדוּת וְנִשְׁבָּעוּ⁵¹, וְאַחַר כֵּן נוֹדַע לָהֶם שֶׁהֵן יוֹדְעִין לוֹ עֲדוּת וְשֶׁנִּשְׁבָּעוּ עַל שֶׁקֶר - הָרִי אֵלּוֹ אֲנוּסִין⁵², וּפְטוּרִין אֶף מִן הַקְּרָבָן⁵³.

51) בחשבם שנשבעו באמת. 52) שליבם אנסם. 53) לא זו בלבד שאינם נושאים כל עוון, ואינם בכלל: אם לא יגיד ונשא עווננו. אלא אף מן הקרבן שהשוגג חייב בו, הרי אלו פטורים כי אנוסים הם והאנוס פטור מן הקרבן.

~ יום שישי כ"א אדר"א ~

פְּרָק שְׁנִי

1) אופני השבועה מפי עצמו ומפי אחרים, כינויי שבועה, התפסה כשבועה, חזרה תוך כדי דיבור.

א. אָחַד הַנְּשָׁבָע אֶחָד מֵאַרְבָּעָה מִיְנֵי שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ: מִפִּי עַצְמוֹ³, וְאֶחָד הַמְּשַׁבֵּעַ מִפִּי אֲחֵרִים⁴ וְעֵנָה אִמֵּן, אֶפְלוֹ הַשְּׁבִיעוֹ עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת אוֹ קִטָּן וְעֵנָה אִמֵּן - חִיב. שֶׁלֹּא הַעֲוֵנָה אִמֵּן אַחַר שְׁבוּעָה - כְּמוֹצֵיא שְׁבוּעָה מִפִּיו⁵. וְאֶחָד הַעֲוֵנָה אִמֵּן אוֹ הָאוֹמֵר דָּבָר שֶׁעֲנִינוּ כְּעֵנֵן אִמֵּן⁶, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֵן, או מְחִיב אֲנִי בְּשְׁבוּעָה זֹאת, קִבְּלָתִי עָלַי שְׁבוּעָה זֹאת, וְכָל כִּיּוֹצֵא בְּהָ בְּכָל לְשׁוֹן⁷ - הָרִי זֶה כְּנִשְׁבַּע לְכָל דָּבָר, בֵּין לְחִיבּוֹ מְלָקוֹת⁸ בֵּין לְחִיבּוֹ קְרָבָן⁹.

2) האמורים למעלה פ"א, ה"א. 3) שאומר שבועה בה' שלא אוכל, וכן כולן. 4) כגון שהשביעו חברו ואמר: משביעני עליך אם אכלת. 5) שם, שנאמר בשבועת אשה סוטה "והשביע הכהן את האשה... ואמר הכהן לאשה... ואמרה האשה אמן ואמן" מכאן, שהעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו, שהרי אשה זו לא אמרה כלום אחר השבעת הכהן אלא "אמן" בלבד. וכן אמרו "אמן - בו שבועה: בו קבלת דברים", ואפילו השביעו גוי חייב, שכן מצינו במשה רבינו שהשביעו יתרו חותנו לא לשוב מצרימה שנאמר "ויואל משה לשבת את האיש" - אין אלה אלא שבועה, ככתוב "ויבא אותו באלה". וגם בצדקיהו המלך מצינו שהשביעו המלך נבוכדנאצר ככתוב "וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלוקים", הרי שאפילו השביעו גוי חייב, וקטן - אינו גרוע מגוי. 6) ואפילו בשבועת שוא, שאמר חברו: משביעך אני בה', שזה האיש הוא אשה וענה אמן חייב המושבע מלקות, אף שלא הוציא שם שמים מפיו, לפי שקיים הדבר, אלא שגם המשביע עובר על: "ולפני עור..." 7) השוה הל' נדרים פ"ב, ה"א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁהִיו אֲרַמִּים³⁸, שֶׁלֶשׁוֹן שְׁבוּעָה בְּלִשׁוֹנָם מוֹמְתָא³⁹, וְהַעֲלִיגִים מְכַנִּין אוֹתָהּ וְאוֹמְרִים מוֹהָא⁴⁰; בִּינּוֹן שְׁאָמַר לִשׁוֹן⁴¹ שֶׁמְשַׁמְעוּ וְעִנְנּוּ שְׁבוּעָה - הָרִי זֶה חֶזֶב כְּמִי שֶׁהוֹצִיא לִשׁוֹן שְׁבוּעָה.

(34) שמות לואי. (35) משנה בנדרים ב. (36) ע"פ לשון הכתוב בישיעה לב, ד, שאינם מדברים צחות, אלא לשון מעורבת ומבולבלת משפות שונות, ראה לשון רבינו בהל' תפלה פ"א, ה"ד. (37) נדרים י. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: עיקר הפסדת איוו לשון - הוא כשמתערב בו משאר לשונות וההשתתפות בו, ואלו הכינויים היו מצויים אצל העלגים מן האומות להשתבשם הלשון המורגל להוצאת האותיות ממוצאם, כמו הכושים והצרפתים וזולתם. (38) דוברי ארמית. (39) "שבועת ה' תהיה בין שניהם" (שמות כב, י) מתרגם אונקלוס: מומתא דה'. (40) משנה בנדרים י. "במוהי". ורבינו גורס שם: במוהא (ראה תוספות יו"ט שם). (41) השוה הל' נדרים פ"א, ה"ז: "כל כיוצא בזה, הולכים אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן". ואם היו אנשי המקום מקצתם עלגים ומקצתם בלתי עלגים, אותם שאינם עלגים אין לשון זו שבועה להם, עד שיהיה לשון כלל העם ואפילו לבלתי עלגים (רדב"ז).

ו. וְכֵן הָאוֹמֵר 'לָאוּ לָאוּ' 42 שְׁתֵּי פְעָמִים דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה⁴³, או 'הֵן הֵן', וְהַזְכִּיר שֵׁם או כְּנִיּוֹ - הָרִי זֶה כְּנִשְׁבָּע⁴⁴. וְכֵן 'מִינִי' - שְׁבוּעָה, וְשִׁמְאֵל⁴⁵ - שְׁבוּעָה. וְשִׁמְאֵל: נִשְׁבָּע ה' בְּיָמֵינוּ וּבְזֵרֵנוּ עֲזוּבָה⁴⁶. וְכֵן הָאוֹמֵר: מִבְּטָא שְׁלֵא אֶעֱשֶׂה כֶּף וְכֶף, וְהַזְכִּיר שֵׁם או כְּנִיּוֹ - הָרִי זֶה שְׁבוּעָה⁴⁷.

(42) לא אעשה דבר פלוני. (43) שנתכוין לשם שבועה. וכגון, שאמרם שתי פעמים סמוכים זה לזה בלא הפסק (רדב"ז). (44) הואיל והחזיק דבריו (שבועות לו), שנאמר (ישעיה נד, ט) "אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ" ולא מצינו שנשבע הקב"ה על זה, אלא שאמר (בראשית ט, יא): "ולא יכרת כל בשר עוד מימי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" הרי שכפילות לאו דרך שבועה - נחשבת לשבועה, והוא-הדין לכפילות הן, וראה בראש"ש שם אות כז, שיש לו נוסח אחר בגמרא. וכל זה לענין מלקות או קרבן, אבל לענין איסור לבטל דברו, אפילו לא אמר אלא לאו אחד, כל שהזכיר עמו שם שמים או כינויו, הרי זה מצווה שלא לבטל דברו (רדב"ז). (45) ימין ה', שלא אוכל ככר זו, ושמאל ה' שלא אוכל ככר זו. (46) נזיר ג: מתוך שכתוב: "ימינו", משמע ש"זרוע" האמורה לאחרינו - היא של שמאל (רש"י שם, וראה ברכות ו). ואם אמר: ימין או שמאל, ונתכוין לימין הקב"ה או לשמאלו, הרי זו שבועה לענין איסור ביטול דברו, אף שלא הזכיר השם (רדב"ז וכן ביו"ד רלו, סעיף ח). (47) שבועות כ. שנאמר (במדבר ל, ז) "או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה" - במה אסרה עצמה? במבטא. ומובן שאם לא יזכיר שם, הרי זו שבועה לענין איסור לבד, כאמור למעלה ה"ד.

ז. אָמַר: אֶסְרֶה⁴⁸ לָהּ אוֹ לְמִי שֶׁשְׁמוֹ חֲנוּן שֶׁאֶעֱשֶׂה

(22) כלומר, לא רק כשאומר באלה או ארור צריך הוא להזכיר השם או כינויו, אלא אפילו כשאומר בפירוש: שבועה, צריך הוא להזכיר עמה את שם ה' או כינויו, ובלי הזכרת השם אינו חייב, כמבואר בסמוך ה"ד. (23) זוהי שבועת ביטוי. (24) זוהי שבועת שוא. (25) זוהי שבועת הפקדון. (26) זוהי שבועת העדות. (27) כדינן המבואר לעיל פרק א.

ד. אָמַר אֶלֶּה אוֹ אֲרוּר אוֹ שְׁבוּעָה וְלֹא הַזְכִּיר שֵׁם וְלֹא כְּנִיּוֹ - הָרִי זֶה אִסוּר בְּדָבָר שֶׁנִּשְׁבָּע עָלָיו²⁸. אָבָל אֵינּוּ לוֹקָה וְלֹא מְבִיא קָרְבָּן²⁹ אִם עָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ, עַד שֶׁיְהִיָּה בֵּה שֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַמְיֻחָדִים³⁰ או כְּנִיּוֹ³¹ מִן הַכְּנִיּוֹת³², כְּמֹו שֶׁבְּאֲרָנוֹ³³.

(28) שהרי מציינו בשאול המלך שהשביע את העם ואמר: "ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב" ולא הזכיר בה לא שם ולא כינוי, והעם נהג איסור בשבועתו (ר"ן לשבועות לה). ולדעת המבי"ט ב"קריית ספר" איסור זה הוא מן התורה, וכך היתה הלכה מקובלת בידם. (29) ראה למעלה בפרק א, על איזו שבועה הוא חייב מלקות, ועל איזו מהן הוא חייב קרבן בלבד. (30) שאסור למחקם בגלל קדושתם. והם: אל, אהיה אשר אהיה, אל"ף דל"ת, ויו"ד ה"י, שדי, צבאות, כמבואר בשבועות לה. ובהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (31) משנה בשבועות לה. לענין שבועת העדות. וסובר רבינו שאין לחלק בין שבועה זו לשאר מיני שבועות. ולדעת הראב"ד אין צורך בהזכרת שם או כינוי אלא בשבועת שוא שהוזכר בה שם ה', וכן בשבועת העדות שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" ולמדים גזירה-שוה "אלה - אלה" מסוטה, שנאמר בה "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה", מה שבועת סוטה צריכה הזכרת שם, אף שבועת העדות כן, ושבועת הפקדון למדה משבועת עדות בגזירה-שוה "תחטא - תחטא", שגם בשבועת הפקדון נאמר בה "נפש כי תחטא", אבל שבועת ביטוי לא הוזכר בה לגמרי שם ה', ולפיכך יתחייב קרבן וגם יעבור עליה משום: לא יחל דברו, אפילו לא הזכיר בה שם ה'. אמנם לענין מלקות לשעבר (ראה למעלה פ"א, ה"ג) לא יתחייב אפילו בשבועת ביטוי עד שיזכיר השם, שהרי אזוהרתה "ולא תשבעו בשמי לשקר", ובפסוק זה הודגשה הזכרת השם. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית התלמוד, שאמרו שם: כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו, וזה נאמר גם לענין שבועת ביטוי כפירוש רש"י שם. ודין זה נלמד משבועת סוטה, שנאמר בה: ואמרה אמן, ובהשבעת סוטה הזכיר הכתוב שם ה'. ובוודאי גם קבלת שבועת ביטוי צריכה שם, שלא יהא הלמד חמור מן המלמד, וכשם שקבלת שבועת ביטוי צריכה שם, אף עיקר השבועה צריך שם, שאמירת אמן כמוציא שבועה מפיו היא. (32) שמונת למחקם. (33) לעיל ה"ב.

ה. וְלֹא הִשְׁבָּעָה בְּלִבָּד, אֶלֶּא כֹּל כְּנִיּוֹת³⁴ שְׁבוּעָה - כְּשְׁבוּעָה³⁵. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אֲנָשֵׁי אוֹתוֹ מְקוּם עֲלִיגִים³⁶ וְהָיוּ קוֹרְאִים לְשְׁבוּעָה 'שְׁבוּתָה' או 'שְׁקוּקָה'³⁷; או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או שלא אעשה - הואיל והוציאו בלשון שבועה⁴⁹, הרי היא כשבועה.

48) שאמר: איסור שלא אוכל ככר זו, כלשון הנשבעים, בניגוד לאומר: איסור ככר זו עלי, שזוהי לשון נדר (שבועות שם וברש"י) וכהגדרת רבינו בהל' נדרים פ"ג, ה"ז: "שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו, והנודד אוסר הדבר הנודד עליו". (49) פרט להוציאו בלשון נדר - הרי זה כנדר, שדיניו מפורשים לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א וה"ה.

ח. שמע חברו נשבע, ואמר: ואני פמותך - הואיל ולא הוציא שבועה מפיו ולא השביעו חברו, הרי זה פטור⁵⁰. וזהו מתפסי⁵¹ בשבועה שהוא פטור⁵².

50) ממלקות ומקרבן, אבל אסור הוא בדבר שנשבע עליו חברו, וכמבואר בהלכה הבאה. (51) מאחזי, שמביא לידו תפיסה ואחזיה מזה לזה. (52) שבועות כ. כדעת רבא.

ט. וכן אם נשבע: שלא אוכל פשר זה, וחזר ואמר: והרי הפת זו בפשר הזה - הרי הוא פטור על הפת; שהרי לא הוציא שבועה מפיו עליה, אלא התפסיס⁵³. ואף על פי שהוא פטור מן המלקות או מן הקרבן, אסור לו לאכול אותה הפת שהתפסיס בשבועה⁵⁴.

53) וכבר אמרנו: המתפסיס בשבועה פטור. בניגוד לנדר, שהמתפסיס בו חייב (הל' נדרים פ"ג, ה"גד). ובכל זאת הבדל יש בין מתפסיס באדם הנשבע למתפסיס בדבר הנאסר בשבועה, שבראשון רובץ איסור על האדם הנשבע לא לעשות דבר פלוני, נמצא המתפסיס בו מתפסיס באיזה איסור. ואילו המתפסיס בדבר שנשבע עליו, אין שום איסור חל על הדבר המושבע, וממילא אי אפשר להתפסיס בו, ולא בא רבינו אלא להשמיענו, שאפילו המתפסיס בדבר הנאסר בשבועה, אסור לאכול הפת המותפסת כמבואר בסוף דבריו (רדב"ז). והטעם, שהמתפסיס בשבועה פטור ובנדר חייב, משום שהמתפסיס זה בזה אינו מוצדק, אלא בדבר שתואר חל עליו, כגון קדושה או איסור (וזהו בנדר שהאיסור חל על החפץ הנדרו), אבל הנשבע לא לאכול דבר פלוני אין שם תואר חל עליו כדי שיוכל חברו להתפסיס בו ולומר: אני כמוך (ר"ן לשבועות פ"ג דף כ). (54) שהרי לא אמרו (שבועות כ). "המתפסיס בשבועה - מותר", משמע שאיסור יש בדבר (כס"מ), ולדעת הר"ף שכתב שם: "אבל מתפסיס בשבועה ליכא" משמע שאפילו איסור אין בזה (ר"ן שם).

י. מי שנתכונן לשבועה, וגמר בלבו שלא יאכל היום או שלא ישתה ושידבר זה אסור עליו בשבועה, ולא הוציא בשפתיו - הרי זה מתר; שגאמר: לבטא בשפתים - אין הנשבע חייב עד שיוציא עגן שבועה בשפתיו⁵⁵.

55) שבועות כו: "גמר בלבו צריך שיוציאו בשפתיו".

יא. וכן אם גמר בלבו להשבע, וטעה והוציא

56) שאין פיו ולבו שוים (שם). והשוה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

יב. וכן שאר מיני שבועות⁵⁸ אינו חייב עד שיהיה פיו ולבו שוין. לפיכך, אם נשבע אחד בפנינו שלא יאכל היום, ואכל, והתרו בו, ואמר: אני לא היה בלבי אלא שלא אצא היום, וטעה לשוני והוציא אכילה שלא היתה בלבי - הרי זה אינו לוקה⁵⁹, עד שיודה בפני עדים קדם שיאכל שעל אכילה נשבע; או שקבל עליו התראה⁶⁰ ולא טען שטעה בעת התראה. אף על פי שטען אחר כך - אין שומעין לו. וכן אם התרו בו, ואמר: מעולם לא נשבעתי או לא נדרתי על דבר זה⁶¹, ואחר שהעידו עליו שנשבע או נדר⁶², אומר: בן הנה, אכל לא היה פי ולבי שוין⁶³, או תנאי היה בלבי על הנדר⁶⁴ - אין שומעין לו, ולוקה⁶⁵.

57) בכת"י התימנים, וכן בדפוס ויניאציה שי"א אין זו התחלת ההלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה בתיבת: לפיכך. (58) שלא יאכל ולא יעבור על שבועתו. (59) תוספתא טהרות פ"ו, מ"ט: "נאמן ע"י עצמו, כיצד? אמרו לו נדרת, ואמר תנאי היה בלבי - שומעים לו". (60) שאמר: יודע אני, ועל-מנת כן אני עושה (ראה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (61) ובכת"י התימנים: או לא נדרתי על דבר זה. והכוונה, לדבר זה שאתם מתרים בי, כי נדרתי על דבר אחר. (62) על מה שהתרו בו. (63) שבלבי חשבתי לדבר אחר. (64) והוצאתיו בשפתי בלחש, שאם יתקיים התנאי יחול הנדר, ואם לא יתקיים יהיה הנדר בטל. (65) תוספתא טהרות שם: "נדרת, ואמר לא נדרתי, ומשהגיע אמר תנאי היה בלבי - אין שומעים לו". וכן בתורת כהנים פרשת ויקרא (פרשת ה, פרק ז).

יג. פיוצא בו: אָמרו לו: אַשְׁתָּף נְדָרָה, וְאָמַר: בְּלִבִּי הָיָה לְהַפְרֵהּ לָהּ⁶⁶ וְהַפְרֵתִי - שׁוֹמְעִין לוֹ. אָמְרוּ לוֹ: נְדָרָה⁶⁷, וְהוּא אֹמֵר: לֹא נְדָרָה, וְכִיּוֹן שָׂרָאָה אוֹתָם הֵעִידוּ עָלָיו אָמַר: בְּלִבִּי הָיָה לְהַפְרֵהּ⁶⁸ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁶⁹.

66) שהוצאתי בשפתי בלחש: מופר לך. אבל אם הפר רק בלבו אינו מופר, כמבואר לקמן הל' נדרים פ"ג, ה"ז. (67) שנדרה, בניגוד להכחשתו. (68) והפרתי כנ"ל. (69) תוספתא טהרות שם.

יד. גמר בלבו שלא לאכל פת חטין, ונשבע שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

81) נמלכתי, הנני מתחרט. (82) והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו, שכבר הורה רבינו לעיל הי"א: הרי זה מותר. וכן אמרו (נדרים פז.) "והלכתא, תוך כדי דיבור כדיבור דמי" ומפרש הר"ן: שדעתו של אדם בשעת דיבורו שיוכל לחזור בו כדי דיבורו, כי בשעה שדיבר או נשבע, לא נשבע מתוך גמיר דעת והסכמה גמורה. ורבינו תם בבבא קמא עג: סובר שזוהי תקנת חכמים, לפי כשאדם מעיד עדות, או עוסק בסחורה, וחברו נותן לו שלום, או רבו, על כרחו יש לו להפסיק ולהשיב שלום, כמבואר בברכות ו: ולכן תקנו חכמים שלא יהא זה חשוב הפסק. וכן נראה מסוגיית התלמוד בבביר כ: שאמרו שם: לא השארת ריח לתלמיד, וכפירוש התוספות שם. וראה בהל' אישות פ"ז, הכ"ב ובבאורנו שם.

יח. וכן אם אמרו לו אחרים⁸³: חזור בך, או מתר לך, וכיוצא בדברים אלו, וקבל מהן בתוך פדי דבור⁸⁴ ואמר: הן, או חזרתי בי, וכיוצא בזה - הרי זה מתר⁸⁵. ואם אחר פדי דבור - אינו יכול לחזור בו.

83) תוך כדי דיבור לשבועתו. (84) להחזרתם. (85) הואיל והחזרתם התחילה בתוך כדי דיבור לשבועתו, אפילו נמשכה החזרתם יותר מכדי דיבור, כגון שאמרו: למה נשבעת חזור בך, שיש כאן ארבע תיבות, אין זו אלא חזרה ממושכת, שהכל הוא מענין השבועה, שהרי חבריו היו מרצים אותו בשעת כעסו, והואיל וקיבל מהם תוך כדי-דיבור לדבריהם בטלה שבועתו (רדב"ז). ולדעת הראב"ד, אין החזרת האחרים מוזקקת לשבועתו, שתחת חזרתו סמוכה לשבועתו ע"י מחאתם והתערבותם, ולכן חזרתו מועילה רק כשנסמכה תוך כדי דיבור לשבועתו. והרמ"א ב"דרכי משה" ליו"ד סימן רי פירש את כוונת רבינו, שקבלת דברי המחזירים היתה תוך כדי דיבור שבועתו, שאם לא כך נחשבת הפסקה בין השבועה ובין הקבלה, שאין האחרים שייכים כלל לשבועתו וכדעת הראב"ד. וראה ביו"ד רי סעיף ג.

יט. נשבע וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוּר פְּלוֹ - אֵין זֶה פְּלוֹם. וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אַחֲרָיִם: חָזַר בְּךָ, אוּ מִתֵּר לְךָ, אוּ מְחוּל לְךָ, וְקִבַּל דְּבָרֵיהֶם פְּלוֹ בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוּר - אֵין זֶה פְּלוֹם, עַד שְׂוִיָּצִיא הַחֲזָרָה בְּפִיו כְּמוֹ הַשְּׁבוּעָה⁸⁶.

86) וגם צריך לחזור בלבו, כשם שהשבועה אינה חלה עד שיהיו לבו ופיו שוים, כן אם יחזור בפיו בלבד מפני כבוד המחזירים ולא יקבלה בלבו, אין חזרתו מועילה. סוף דבר: צריך שיקבל החזרה בלבו ובדעתו ויבטאנה בפיו (רדב"ז).

~ שבת קודש כ"ב אדר"א ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) שבועה באונס, ושאר השבועות שאינן מחייבות את הנשבע.

יאכל פת סתם - אָסוּר בְּפֶת חֲטִיּוֹם; שֶׁפֶת חֲטִיּוֹם פֶּת שְׂמָה⁷⁰.

70) שבועות כו: ואין הפה מכחיש את דבריו שבלב (תוס' שם). אבל אם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה מותר בכל פת אפילו של שעורים, שאינה בכלל פת סתם. וכל זה בבני העיר, שסתם פת שלהם, היא פת חטים, אבל בבני הכפרים או במקומות שרגילים לאכול פת שעורים, פת סתם אצלם - היא בין של חטים בין של שעורים, ואם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה אסור בפת שעורים ומותר בפת חטים (רדב"ז). וראה לקמן פ"ג, ה"ד בביאורנו שם. והשוה הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

טו. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל הַיּוֹם, וְעַל דְּעֵתְכֶם⁷¹ אֲנִי נִשְׁבַּע - אֵין זֶה יָכוֹל לֹמַר: כֶּף וְכֶף הִיָּה בְּלִבִּי; שְׁלֹא נִשְׁבַּע זֶה עַל דְּעֵתוֹ⁷², אֲלֵא עַל דְּעַת אַחֲרָיִם, וְכִינּוֹן שְׁהִיָּה פִּי וְלִפִּם שֶׁל אַחֲרָיִם שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דְּעֵתוֹ שְׁוִיָּם - חֲבִיב, מִפְּנֵי שֶׁלִּפְּמֵן שֶׁל אֱלוֹ בְּמִקוֹם לְבוֹ קָם⁷³. וְכֵן בְּשָׂאָר מִיָּנִי שְׁבוּעוֹת⁷⁴.

71) כפי הבנתכם ומחשבת לבכם. (72) שגמר בלבו. (73) ואין לנו צורך בהסכמתו. שהרי ריקן דעתו אצל דעת אחרים, נמצא פיו ולבו שוים (רדב"ז). אבל אם לא הסכימה דעת כולם על ענין אחד, אעפ"י שיש הסכמה בין דעת הנשבע לדעת אחד מהם, אין זו שבועה, והואיל ותלה בדעת האחרים - צריך שיהו כולם מסכימים לדיעה אחת (שם). (74) שבועות כט.

טז. לְפִיכֶף⁷⁵, כְּשֶׁמִּשְׁבִּיעֵין הַדִּינִין אֶת הַנִּשְׁבָּע⁷⁶, אוֹמְרִים לוֹ: לֹא עַל דְּעֵתְךָ אָנוּ מְשִׁבִּיעִים אוֹתְךָ, אֲלֵא עַל דְּעֵתְנוּ⁷⁷.

75) הואיל והנשבע על דעתו יכול לומר: לא כך היה בלבי אלא כך וכך, וכשנשבע על דעת אחרים אינו יכול לטעון כך. (76) הכופר בטענת התובע, כמבואר לקמן פ"א, ה"ד-ו. (77) שבועות שם: "וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל, אמר להם, דעו, שלא על דעתכם אני משיב אתכם אלא על דעת המקום (הקב"ה) ועל דעתי" שנאמר (דברים כט, יג) "ולא אתכם לבדכם" - לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם (רש"י שם) וכן בנדרים כה. והשוה לקמן פ"א, ה"ח.

יז. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְהָיָה פִּיּוֹ וְלִבּוֹ שְׁוִין בְּשְׁבוּעָה⁷⁸, וְאַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע⁷⁹ חָזַר בּוֹ מִיַּד בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוּר, וְהוּא פְּדֵי שְׂוִיָּא מִתְּלִמִּיד לְרַב: שְׁלוֹם עֲלֶיךָ רַבִּי⁸⁰, וְאָמַר: אֵין זֶה שְׁבוּעָה, אוּ נַחְמָתִי⁸¹, אוּ חֲזַרְתִּי בִּי, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֱלוֹ שְׁעֻנִּינִם שְׁהִתִּיר מֵהַ שְׂאֵסֵר - הָרִי זֶה מִתֵּר, וְנִשְׁבַּע הַשְּׁבוּעָה; שְׁזֶה דוֹמָה לְטוֹעָה⁸².

78) שלא הוציא בשפתיו אלא מה שגמר בלבו. (79) כגון שתלה שבועתו בתנאי, והאריך בתנאו יותר מכדי דבור מהשבועה, אין אנו חושבים הזמן אלא מגמר תנאו - הוא איסורו (רדב"ז). (80) נזיר כ: כא. וכן בב"ק עג:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב'הגהות מיימוניות': "הלך היהודים שהיו משביעים אותם בעלי זרוע באונס, שלא לצאת מן הכפר, היו יכולים להשבע סתם שלא יצאו, ובלבם יחשבו היום... ואם ביטל בלחש בשפתיו היה טוב יותר". וכן מצאנו ברבי עקיבא (מסכת כלה רבתי פ"ב) "היה רבי עקיבא נשבע בשפתותיו ומבטל לו בלבו.

ד. כיצד? כגון שְׁנִשְׁבַּע לְאַנְס שְׁלֹא יֵאָכַל בֶּשֶׂר סְתָם²², וּבְלִבּוֹ שְׁלֹא יֵאָכַל הַיּוֹם אוֹ שְׁלֹא יֵאָכַל בֶּשֶׂר חֲזִיר - הֲרֵי זֶה מִתֵּר. וְכֵן כֹּל פְּיוּצֵי בָּזָה²³.

22) כגון שאמר לו האנס, השבע לי שהבשר יהא אסור עליך, אם יש עמך איזה דבר, ונשבע לו. ראה לקמן הל' נדרים פ"ד, ה"א. וב'ירושלמי' נדרים פ"ג ה"ד, אמרו: "תני, רבי ישמעאל אומר, לא תשבעו בשמי לשקר - נשבע את להרגין ולחרמין ולמוכסין". ומפרש הקרבן העדה: "לא תשבעו כדי לשקר ליטול מחבירי שלא כדון, אבל להציל את שלו מותר". וראה בש"ך ליו"ד סי' רלב, ס"ק לא, ובביאור הגר"א שם ס"ק לח. ושם סעיף יד, כותב הרמ"א: "וכל זה (היתר שבועת אונס) אינו אלא כשאפשר לעבור על שבועתו ולא יודע לגוי, אבל אם יודע לגוי אסור מפני חילול השם, ולכן נענש צדיקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אע"פ שהיתה בדרך אונס". 23) כגון, שתבעו החרם ליתן לו פירותיו שבמחסן, נשבע לו: יאסרו עלי פירות העולם אם אינם של בית המלך, אע"פ שאינם של בית המלך, ואומר בלבו היום, ומוציא בשפתיו סתם (נדרים כח.). ודבר זה תקנת חכמים היא, כדי שלא יגהגו קלות ראש בשבועות, ולפיכך עליו לחשוב בלבו ל"דבר הפוטרו" כדי להמלט משבועת שקר ככל האפשר, אבל מצד דין תורה כל שהוא אונס הרי זה פטור מכלום, ואפילו לא חשב בלבו לדבר אחר הפוטרו, כי "אונס רחמנא פטריה" (מעשה רוקח). אמנם מה שהתיר רבינו למעלה פ"ב הי"ב, כשנשבע ולא היו פיו ולבו שוים, כגון שהוציא שבועה בפיו שלא יאכל היום, והתיר בו ואמר: אני לא יהיה בלבי אלא שלא אצא היום, וכן מה שהתיר רבינו שם הי"ד לאכול פת סתם, הואיל ובלבו לא גמר אלא שלא לאכול פת חטים, אע"פ שבפיו נשבע שלא יאכל פת סתם - ואע"פ שלא היה אונס בשבועתו, כל זה אינו אלא כדיעבד, אבל לכתחילה אין לו להשבע בפה, ולבו לדבר אחר, שהרי אינו אונס, ולא הותר לו אלא כשהוא אונס (רדב"ז למעלה פ"ב הי"ד). ועוד הבדל יש בין אונס לבלתי אונס, שבראשון, אפילו השביעו האנס ואמר לו: על דעתי אני משביעך, הרי זה פטור מכלום, כי אונס פטור מהכל. ואילו במקרה השני, כל שנשבע על דעת חבירו, אינו יכול לומר כך וכך היה בלבי, כמבואר למעלה פ"ב הט"ו (מעשה רוקח).

ה. וְכֵן שְׁבֻעַת הַבָּאִי וְשֶׁל שְׁגָנוֹת²⁴ - פְּטוּר עֲלֵיהֶן²⁵. שְׁבֻעַת הַבָּאִי כִּיצַד? כְּגֹן שֶׁרָאָה חֲזִילוֹת²⁶ גְּדוּלוֹת וְחוּמָה גְבוּהָה, וְנִשְׁבַּע: שֶׁרְאִיתִי חֵיל פְּלוֹנֵי הַמֶּלֶךְ וְהֵם פְּיוּצֵי מִצְרַיִם²⁷, וְשֶׁרְאִיתִי חוֹמַת עִיר פְּלוֹנֵית גְבוּהָה עַד לְרַקִּיעַ²⁸, וְכִיּוּצֵי בְּדָרְבַיִם אֵלָיו²⁹. שְׁזָה לֹא

א. כֹּל הַנִּשְׁבַּע שְׁבֻעָה מְאַרְבַּע מֵינֵי שְׁבֻעוֹת² אֵלָיו בְּאֵנֶס - הֲרֵי זֶה פְּטוּר מִכְלוּם³. וְאֶחָד הַנִּשְׁבַּע מִתְחַלְתּוֹ בְּאֵנֶס⁴, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע וְנִאָּנַס⁶ וְלֹא הִנְיחוּהוּ לְקַדְמֵי שְׁבֻעָתוֹ⁸, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אָנַס. לְפִיכָף¹⁰ נִשְׁבָּעֵיךָ¹¹ לְחַרְמֵיךָ¹² וְלַהוֹרְגֵיךָ¹³ וְלַמּוֹכְסֵיךָ¹⁴.

2) המוזכרות למעלה פ"א, ה"א. והן: שבועת ביטוי, שבועת שוא, שבועת הפקדון ושבועת העדות. 3) אפילו מאיסור הזכרת שם שמים לבטלה (רדב"ז), כי בפירוש אמרה תורה (ויקרא ה, ד) "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" - פרט לאנוס (שבועות כו). שיהא אדם בשעת שבועה, שיהא לבו עליו (רש"י שם). 4) כגון ששכח שיש אצלו ממון (חבירו) וכפר ונשבע ואחר-כך ידע, או שלא ידע שאסור להשבע לשקר (כגון תינוק שנשבה לבין גויים). 5) למעלה פ"א, ה"י. 6) שחלה או שעייכבו נהר. 7) האונסים. 8) וכלל הוא: אנוס רחמנא פטריה, שנאמר (דברים כב, כו) "ולנערה לא תעשה דבר", שאנוסה היא (נדרים כז). 9) איש אלם, עושה מעשי אונס. נמצא שנשבע מתחילתו באונס. 10) הואיל והשביעו אנס, פטור מכלום. 11) לכתחילה. 12) חמסנים, הגוזלים ממון אחרים ואינם הורגים נפש (משנה, נדרים כז, ב וברא"ש שם). 13) ההורגים על עסקי ממון. 14) נוטלי מס שלא ברשות המלך, וכפי שיחבאר בהלכה הבאה. מוכסן - מלשון הכתוב (במדבר לא, כח) "והרמות מכס לה". ואם השביעוהו אלה, ואמרו לו: השבע לנו שהבשר הזה אסור עליך, אם יש עמך דבר שחייב במכס, ונשבע - הרי זה פטור מכלום (נדרים כז: כח. במשנה) והשווה הל' נדרים פ"ד, ה"א.

ב. בְּאֵי זֶה מוֹכֵס אָמְרוּ¹⁵? בְּמוֹכֵס הַעוֹמֵד מְאֵלָיו, שְׁלוֹקָה מְמוֹן שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת מֶלֶךְ הַמְּדִינָה¹⁶, אוֹ שְׁלוֹקָה בְּרִשׁוֹת הַמֶּלֶךְ אֲבָל מוֹסֵף לַעֲצֵמוֹ עַל הַדָּבָר הַקָּצוּב¹⁷, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת גִּזְלָה¹⁸.

15) שנשבעים לו ופטורים. 16) נמצא מוכס זה גזלן גמור. 17) מטעם המלך, ונוטל כל מה שרוצה, אין זה מכס אלא גזילה (שם כח.). 18) פ"ה, הי"א. ורבינו אומר שם: "אבל מכס שפסקו המלך ואמר שיקח שלישי או רביע או דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזלן, לפי שדין המלך דין הוא... בין שהיה המלך גוי בין שהיה מלך ישראל", ומקורו בבבא-קמא קיג, א.

ג. וְצִרִיף הַנִּשְׁבַּע בְּאֵנֶס לְהִיּוֹת כְּפוֹתוֹ בְּלִבּוֹ בְּעַת הַשְׁבֻעָה לְדָבָר הַפּוֹטְרוֹ¹⁹. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִדְבָּרִים אֵלָיו שְׁבִלָב - אֵינָן דְּבָרִים²⁰, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יֹכֹל לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו מִפְּנֵי הָאֵנֶס - הֲרֵי זֶה סוֹמֵךְ עַל דְּבָרִים שְׁבִלָבוֹ²¹.

19) כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם, ובלבו שלא יאכל היום, כמבואר בסמוך ה"ד. 20) ראה קידושין מט, ב. ובהל' מכירה פ"א, ה"ט. 21) נדרים כח, א. וכתוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

39 ממנו. וראה הל' אישות פי"ד, ה"ו. 40 נדרים שם. והשווה הל' נדרים פ"ח ה"ג, שמסיים רבינו שם: "הרי זה מותר מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות". 41 כגון שני תלמידים לרב אחד, זה נשבע כך אמר רבי, וזה נשבע כך אמר רבי, אע"פ שנתברר אח"כ שאחד מהם נשבע לשקר - פטור, ששגג וחשב שנשבע באמת (שבועות כו. - לא:).

ז. **אם פָּן⁴², אי זְהוּ⁴³ שְׁגַגַת שְׁבוּעַת בְּטוּי שְׁחִיבִין עֲלֶיהָ קְרָבָן עוֹלָה וְיִוָּרֵד⁴⁴ לְשַׁעֲבֵר? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא אֲכַל, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֲכַל וְשֶׁשְׁבוּעַת שְׁקָר זוּ שֶׁנִּשְׁבַּע אֲסוּרָה, אֲכַל לֹא יוֹדֵעַ שְׁחִיבִין עֲלֶיהָ קְרָבָן.** זו היא השגגה שְׁחִיבִין עֲלֶיהָ קְרָבָן עוֹלָה וְיִוָּרֵד בְּשִׁבּוּעַת בְּטוּי לְשַׁעֲבֵר⁴⁵.

42 אם הנשבע בשגגה פטור מכלום. 43 ובכת"י התימנים: איזו היא. 44 ראה לעיל פ"א, ה"ג ובביאורו. אבל שגגת שבועת הפקדון ושבועת העדות שחייבים עליה קרבן, כבר נתפרשה לעיל (שם ה"א וה"ג). ושגגת שבועת שוא - אין עליה קרבן ופטור מכלום. כמבואר שם ה"ז. 45 שבועות כו, ב. אע"פ שבשאר העבירות שיש על זדון עונש כרת, והזיד בכרת ושגג בקרבן, אינו מביא קרבן, כי שגגת קרבן אין שמה שגגה (הל' שגגות פ"ב, ה"ב) - באיסור שבועת ביטוי שאין בה אלא לאו בלבד ולא עונש כרת, הכל מודים ששגגת קרבן שמה שגגה, והואיל וכל חיוב קרבנה חידוש הוא, שהרי אין זדונה בכרת (שם).

ח. **וְכִיצַד הִיא הַשְּׁגָגָה שְׁחִיבִין עֲלֶיהָ קְרָבָן לְהֵבֵא⁴⁶? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכַל פֶּת חֲטִימִים, וְשִׁגַּג וְדָמָה שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיֵּאָכַל פֶּת חֲטִימִים, וְאֲכָלָהּ. שָׁזָה נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ הַשְּׁבוּעָה הַיֵּאָדָּה הַיְתָה, וְהָרִי הוּא זוֹכֵר אֶת הַחֲפֵץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו⁴⁷. זו היא שְׁגַגַת שְׁבוּעַת בְּטוּי לְהֵבֵא שְׁחִיבִין עֲלֶיהָ קְרָבָן⁴⁸.**

46 שהרי אם נשבע שלא יאכל, ושכח ואכל - פטור מקרבן, כמבואר לעיל הל"ו. 47 שנשבע על חטאים, ויודע שזו פת חטאים. 48 שבועות כו, א. "אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו" - שנתעלה ממנו שבועה. והוא הדין כשלא ידע אם חייבים על שבועה זו קרבן, ואכל ואח"כ נודע לו - חייב בקרבן, כדין שבועה לשעבר, המבואר בהלכה הקודמת, אלא שבשבועה להבא אין צורך בתיאור דחוק זה, ואפשר להסבירה בדרך זו, שהיא רווחת יותר (לחם-משנה ומעשה-רוקח).

ט. **אֲכַל אִם נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכַל פֶּת חֲטִימִים, וְאֲכַל פֶּת חֲטִימִים עַל דַּעַת שֶׁהוּא פֶּת שְׁעוּרִים⁴⁹ - הָרִי זֶה אָנוּס וּפְטוּר. שְׁהָרִי לֹא נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה, וְלֹא נִעְלַם מִמֶּנּוּ אֲלֵא חֲפֵץ⁵⁰ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו.**

49 כגון שהושיט ידו לסל ליטול פת שעורים, ועלתה בידו של חטאים, וכסבור שעורים היא ואכלה (שבועות שם). 50 והתורה אמרה: "בשבועה ונעלם ממנו" על העלם שבועה הוא חייב, ואינו חייב על העלם חפץ (שם).

גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁהִדְבָּר כָּךְ בְּלֹא פְחוּת וְלֹא יוֹתֵר, וְלֹא נִתְּפוֹן אֲלֵא לְסַפֵּר אֶת גְּבַהַת הַחֹמֶה³⁰ או רב העֵם.

24 בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: שבועות של הבאי הבאי - גוזמה והפרזה. והר"ן לנדרים כ, ב - מפרש: דבר שאינו כלום, "לשמיר ולשית יהיה" (ישעיה ז, כג) מתורגם: להובאי ובור יהי. 25 מקרבן וממלקות. אבל אסורות, שהרי כל שבועה אינה שבועה גמורה עד שיזכיר בה שם שמים, כמבואר למעלה פ"ב ה"ב, ואין מותר לכתחילה להשבע שבועת הבאי ולהזכיר בה שם שמים לבטלה. ואע"פ ששנינו בנדרים כד, ב: "כשם שנדרי הבאי מותרים, כך שבועות הבאי מותרות" - אגב לשון "מותרים" השנויה אצל נדרים, נקט גם בשבועות כן. ומובן, שאם לא יזכיר בשבועה שם שמים, הרי זה מותר (רדב"ז). 26 חיילים במספר גדול. 27 שהיו ששים רבוא, הגברים לבד מטף. 28 כלשון הכתוב (דברים א, כח) "ערים גדולות ובעורות בשמים", ואמרו חכמים (תמיד כט. וחולין ז:): "דיברה תורה בלשון הבאי". 29 כגון מה ששנינו בנדרים כד, ב: "אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד". 30 נדרים שם. ואע"פ שחומה גבוהה עד לרקיע היא דבר בלתי אפשרי כלל - אינו חייב משום שבועת שוא, משום שבדברים כאלה דרכם של אנשים להגזים ולהפליג, ולא התכוין בשבועתו לדיוק הדברים, אבל בדברים שאין דרכם של אנשים להגזים ונשבע שראם, כגון שנשבע שראה גמל פורח באויר, ודאי חייב משום שבועת שוא, כמבואר לקמן פ"ה, הכ"א (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"ה, ה"א.

ו. **שְׁבוּעָה שֶׁל שְׁגָגוֹת בִּיצַד? אִם שְׁבוּעַת הַעֲדוּת או הַפְּקָדוֹן הִיא - כְּגוֹן שֶׁשִּׁגַּג בַּפְּקָדוֹן³¹ וּבַעֲדוּת³², שֶׁהוּא פְטוּר מִכָּלֵם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנֵינוּ³³. וְאִם שְׁבוּעַת שְׁוֹא הִיא - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא לְלַבֵּשׁ תְּפִלִּין³⁴, וְלֹא יֵדַע שֶׁהַתְּפִלִּין מִצְוָה³⁵. וְאִם שְׁבוּעַת שְׁקָר הִיא - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא אֲכַל³⁶, וְנִזְכַּר שֶׁאֲכַל; או שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכַל³⁷, וְשָׁכַח וְאֲכָל³⁸; או שְׁלֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ לִי³⁹ מִפְּנֵי שֶׁגִּבְהַת פִּיסוֹ אוֹ שֶׁהִכְתָּה אֶת בְּנוֹ, וְנִוְדַע שְׁלֹא גִבְהַת וְשֹׁלֵא הִכְתָּה⁴⁰. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴¹.**

31 ששכח שיש אצלו מומן וכפר ונשבע, ואח"כ ידע - הרי זה אנוס. 32 שלא ידע אם היא אסורה, או ששכחו העדות ונשבעו, ואח"כ נודע להם שהם יודעים לו עדות - הרי אלו אנוסים. 33 למעלה פ"א, ה"י וה"ג. ודייק רבינו לכתוב כאן: "פטור מכלום", ואילו בשבועת הבאי, שבהלכה הקודמת, כתב: "פטור עליהן" משום שאסור להזכיר שם שמים לבטלה, ולפיכך בשבועת הבאי - נושא עליו עוון זה. אבל בשבועת שגגות - אנוס הוא ופטור מכלום (רדב"ז). 34 ראה למעלה פ"א, ה"ו. 35 כגון שנשבע בין הגויים כשהוא תינוק. 36 היא שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. 37 היום או ביום אחר. 38 והרי זה כאנוס (נדרים כה: במשנה), לענין נדרים, והוא הדין לענין שבועות, כמבואר בברייתא שם: "כשם שנדרי שגגות מותרים, כך שבועות שגגות מותרות".

מתוך מהדורת חזק

לו לְאָכְלוּ מִפְּנֵי הַצַּעַר⁵³ - הָרִי זֶה⁵⁴ פְּטוּר מִן הַקָּרְבָּן; לְפִי שְׂאִינוֹ שָׁב מִיַּדְעוֹתוֹ⁵⁵, אֲלֵא יָדַע שְׂאִסוּרָהּ הִיא⁵⁶ וְאֲכָלָהּ בְּטִעוֹת⁵⁷.

(52) כלומר הרעב מצער ו אין לו ככר אחרת (ר"ח ל שבועות כו:). (53) בעוד שלהלכה אין השבועה ניתרת בגלל צער, כי אין בו סכנה. (54) בדפוס רומי ר"מ: זה. (55) שאינו פורש מאכילתו אילו היה יודע שנשבע על ככר זו. (56) שלא נעלמה ממנו השבועה, ובכל זאת אינו פורש מאכילת הככר, ואין זה שוגג שיתחייב קרבן, שנאמר: אשר לא תעשינה ואשם – מכאן אמרו: "השב מידיעתו – מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו – אינו מביא קרבן על שגגתו" (שבועות כו: וחולין ה:), וב'תורת כהנים' פרשת ז פרק ט: "היושב לו מידיעתו", ופירושו: אם היה יודע שהיא עבירה, היה יושב ובטל מעבירה זו. וראה ברש"י לחולין ה, ב. (57) שדימה, שמותר לו לאכלה מפני הצער, ולפיכך פטור מקרבן, אבל איסור יש באכילתו כי אין זה "אנוס" אלא טועה (מעשה ורוקח).

י. נְעַלְמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה הִיאֲךָ הָיְתָה, וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ חֲפִץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַקָּרְבָּן. בְּיָצֵד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׂלֵא לְאָכַל פֶּת חֲטִים, וְדָמָה שֶׁנִּשְׁבַּע שְׂאִיֵּאכַל פֶּת חֲטִים, וְאֲכַל פֶּת חֲטִים עַל דַּעַת שֶׁהוּא פֶּת שְׁעוּרִים, שֶׁהָרִי הֶעֱלַם שְׁבוּעָה וְחֲפִץ בְּיָדוֹ - הָרִי זֶה כְּאֲנוּס וּפְטוּר⁵¹.

(51) שם, בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב בקרבן, שאין מביאין קרבן על הספק, משום חולין לעזרה. אמנם גם 'העלם שבועה' בלבד היינו צריכים לדון בו דין אנוס, אלא שבפירוש ריבתי תורה "העלם שבועה" לקרבן כמו שדרשו (שם) "בשבועה ונעלם ממנו" – על העלם שבועה הוא חייב. אולם הואיל ואין לנו לימוד מיוחד על "העלם שבועה וחפץ" לחייבו קרבן, ממילא נשאר דינו כאנוס ופטור, על יסוד הדרש: "האדם בשבועה" – פרט לאנוס (כסף-משנה).

יא. נִשְׁבַּע עַל כְּפָר שְׂלֵא יֵאכְלֶנּוּ, וְנִצְטַעַר עָלָיו⁵² וְאֲכָלוּ מִפְּנֵי הַצַּעַר, וְהוּא שׁוּגֵג, שֶׁהָרִי דָּמָה שֶׁמִּתְרַמֵּת

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום שני י"ז אדר-א' ~

מצות עשה רמה.

הַמְצָנָה הָרַמ"ח — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטַיְנוּ בְּדִינֵי נְחֻלוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ [וגו']" (במדבר כו, ח). וּמְכַלֵּל דִּין זֶה בְּלִי סֶפֶק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפָּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבֹר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מְצָנָה זוּ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מ[בְּבָא] בְּתָרָא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

~ יום שלישי י"ח אדר-א' ~

מצות עשה רמה.

הַמְצָנָה הָרַמ"ח — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטַיְנוּ בְּדִינֵי נְחֻלוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ [וגו']" (במדבר כו, ח). וּמְכַלֵּל דִּין זֶה בְּלִי סֶפֶק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפָּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבֹר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מְצָנָה זוּ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מ[בְּבָא] בְּתָרָא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

~ יום ראשון ט"ז אדר-א' ~

מצות עשה רמו. רמה.

הַמְצָנָה הָרַמ"ו — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטַיְנוּ בְּדִין טוּעֵן וְנִטְעֵן, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "עַל-כָּל-דָּבָר-פֶּשַׁע וְגו' אֲשֶׁר יֵאמַר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצַת (חובו – חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נְכָלֵל כָּל-מֵה שִׁיפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בֵּהֶן הוֹדָאָה וְהִתְקַשְׁהוּ. וּכְבֹר נִתְבְּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפֶרֶק ג' מ(בבא) קָמָא וּבְרִישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְׁבוּעוֹת. וּמַעֲנֵן זֶה שְׂאֵלוֹת רְבוּת מְפִנּוֹת בְּמִקּוּמוֹת רַבִּים בְּתַלְמוּד.

הַמְצָנָה הָרַמ"ח — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטַיְנוּ בְּדִינֵי נְחֻלוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ [וגו']" (במדבר כו, ח). וּמְכַלֵּל דִּין זֶה בְּלִי סֶפֶק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפָּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבֹר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מְצָנָה זוּ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מ[בְּבָא] בְּתָרָא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

וגו' " (שמות כח, מא) — פלומר: שָׁזָה צווי תְּמִידֵי וְאִינָה מְצָנָה לְפִי שָׁעָה, אֲלָא חוֹבָה לְמִשְׁךְ הַדּוֹרוֹת.

וְדַע, שְׁכַל-הַמְּנוּיִים הָאֵלֶּה, כְּלוּמַר: סִנְהֶדְרֵי גְדוּלָּה וְקִטְנָה וּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה וּשְׁאָר הַמְּנוּיִים — כֻּלָּם לֹא יִהְיוּ אֲלָא בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל בְּדוֹקָא, וְאִין סְמִיכָה (הסמכה לדיינות) בַּחוּצָה לְאַרְצָא. אִךְ אַם נִתְקַדְמָה הַסְּמִיכָה בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְשְׂאִים אוֹתָם הַסְּמוּכִים לְדוֹן בְּאַרְצֵי וּבחוּצָה לְאַרְצָא, וְזָהוּ עֲנִין אֲמָרָם (מכות ז): "סִנְהֶדְרִין נוֹהֲגִת בְּאַרְצֵי וּבחוּצָה לְאַרְצָא"; אֲכַל לֹא יְדוּנוּ דִּינֵי נְפֻשׁוֹת לֹא בְּאַרְצֵי וְלֹא בַחוּצָה לְאַרְצָא, אֲלָא אִם בֵּית הַבְּחִירָה עוֹמֵד, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַקְדַּמַּת הַמֵּאָמֵר הַזֶּה (סוף הבלל ה"ד). וְלִשׁוֹן סְפָרֵי עַל אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה בְּמִפְּנֵי נְפֻשׁ בַּשֶּׁנְּגָה: "וְהִיוּ אֵלֶּה לְכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדוֹרְתֵיכֶם כֹּל מוֹשְׁבֵתֵיכֶם" (במדבר לה, כט), אֲמָרוּ: "כֹּל מוֹשְׁבֵתֵיכֶם — בְּאַרְצֵי וּבחוּצָה לְאַרְצָא. יִכּוֹל אִף עֲרֵי מִקְלֵט יִהְיוּ נוֹהֲגוֹת בַּחוּצָה לְאַרְצָא? תְּלַמוּד לומר: אֵלֶּה — אֵלוֹ הַדִּינִין נוֹהֲגִין בֵּין בְּאַרְצָא בֵּין בַּחוּצָה לְאַרְצָא, וְעֲרֵי מִקְלֵט אִין נוֹהֲגוֹת אֲלָא בְּאַרְצָא". וַיִּכְבַּר נִתְבְּאָרו כָּל-דִּינֵי מְצָנָה זוֹ בְּמִסְכַּת סִנְהֶדְרִין.

הַמְצָנָה הַרְפָּ"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִיר בֵּית דִּין הַגְּדוֹל אוֹ רֹאשׁ גְּלוּת מִלְּמִנּוֹת דִּין שְׂאִינוּ בְּקִי בְּחֻקַּת הַתּוֹרָה וַיִּמְנָה אוֹתוֹ בְּגִלּוֹל מַעֲלוֹת שְׂשִׁישׁ בּוֹ, הָרִי הוּא מְזַהֵר עַל כָּךְ; אֲלָא אִין מְבִיטִים בְּמִנּוּיֵי הַתּוֹרָנִיִּים אֲלָא לְבָקִיאוֹת הָאֲדָם בְּחֻקַּת הַתּוֹרָה וַיִּדְעַת צוּוּיָא וְאֲזַהְרֻתֵיהּ וְהִתְנַהֲגוּתוֹ בְּמַעֲשִׂים הַמְּתֵאֵמִים לְכָךְ. וְהַאֲזַהְרָה מִלְּמִנּוֹת מְמַנָּה בְּגִלּוֹל מַעֲלוֹת אַחֲרוֹת הִיא אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִכְרִיזוּ פָּנִים בְּמִשְׁפָּט" (דברים א, יז), וְלִשׁוֹן סְפָרֵי (פרשת דברים שם): "לֹא-תִכְרִיזוּ פָּנִים בְּמִשְׁפָּט — זֶה הַמְּמַנָּה לְהוֹשִׁיב דִּינֵין", כְּלוּמַר: שֶׁאֲזַהְרָה זוֹ אִינָה אֲלָא לְאֲדָם שְׂשִׁישׁ לוֹ הַרְשׁוֹת לְמִנּוֹת דִּינֵין עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִזְהִיר מִלְּמִנּוֹתָם בְּגִלּוֹל דְּבָר מִלִּי-שֶׁהִזְכַּרְנוּ לְעֵיל. אֲמָרוּ: שְׂמָא תֵּאֲמַר: אִישׁ פְּלוּנִי נֶאֱחָה אוֹשִׁיבְנוּ דִּין, אִישׁ פְּלוּנִי גְבוּר אוֹשִׁיבְנוּ דִּין, אִישׁ פְּלוּנִי קְרוּבֵי אוֹשִׁיבְנוּ דִּין, אִישׁ פְּלוּנִי הַלוּנֵי מְמוֹן אוֹשִׁיבְנוּ דִּין, אִישׁ פְּלוּנִי יוֹדַע כְּכֹל-לְשׁוֹן אוֹשִׁיבְנוּ דִּין, וְנִמְצָא מְזַכֵּה אֶת-הַחֵיב וְיִחַיב אֶת-הַזָּכָאי, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשַׁע אֲלָא מִפְּנֵי שְׂאִינוּ יוֹדַע — לְכָךְ נֵאֲמַר: "לֹא-תִכְרִיזוּ פָּנִים בְּמִשְׁפָּט".

הַמְצָנָה הַקַּע"ה — הַצּוּוִי שֶׁנִּצְטַוְנו לְלַכֵּת אַחַר הַרְבֵּ, אִם נוֹפְלֵת מִחֻלְקַת בֵּין הַחֻקִּים בְּאִינָה דִּין מִכָּל-דִּינֵי הַתּוֹרָה; וְכֵן נִנְהַג גַּם בְּדִין הַפְּרָטִי, כְּגוֹן בְּדִין שִׁבּוֹן רְאוּבֵן לְשִׁמְעוֹן; אִם נוֹפְלֵת מִחֻלְקַת בֵּין דִּינֵי עֵינָם, אִם שִׁמְעוֹן הוּא הַחֵיב אוֹ רְאוּבֵן — גִּלְף אַחַר הַרְבֵּ, וְהוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטָּת" (שמות כג, ב) וַיִּפְרֹשׂ אֲמָרוֹ (חולין יא): "רַבָּא — דְּאֲזַרְתָּא". וַיִּכְבַּר נִתְבְּאָרו דִּינֵי מְצָנָה זוֹ וְהִלְכוּתֵיהּ כְּכַמָּה מְקוּמוֹת בְּסִנְהֶדְרִין.

~ יום רביעי "ט אדר-א' ~

מצות עשה רמח.

הַמְצָנָה הַרַמ"ח — הַצּוּוִי שֶׁנִּצְטַוְנו בְּדִינֵי נְחֻלוֹת, וְהוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וְכֵן אִין לוֹ [וְגו']" (במדבר כז, ח). וּמְכַלל דִּין זֶה בְּלִי סֶפֶק, שִׁיחֵהּ הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפָּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וַיִּכְבַּר נִתְבְּאָרו דִּינֵי מְצָנָה זוֹ בְּפָרָק ח' וּפָרָק ט' [מַבְבָּא] בְּתַרְא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

~ יום חמישי כ' אדר-א' ~

מצות עשה קעו.

מצות לא תעשה רפד. מצות עשה קעה.

הַמְצָנָה הַקַּע"ו — הַצּוּוִי שֶׁנִּצְטַוְנו לְמַנּוֹת [דִּינֵינִים] שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים הַלּוּצִיא לְפַעַל צוּוִי הַתּוֹרָה, וַיִּכְרִיחוּ אֶת-הַסּוֹטִים מִדְּרֹךְ הָאָמֶת לְלַכֵּת בָּהּ, וַיִּצְוּ עַל הַטּוֹב וַיְזַהֲרוּ מִן-הָרַע, וַיּוֹצִיאוּ לְפַעַל אֶת-הַעֲנָשִׁים עַל הַעֲבָרָאן. כְּדִי שְׁלֹא יִהְיוּ מְצוֹת הַתּוֹרָה וְאֲזַהְרֻתֵיהּ מְסוּרִים לְרִצּוֹן כְּל-אָדָם וְאָדָם. וּמִתְנַאי מְצָנָה זוֹ, שֶׁהַמְּנִים הָאֵלֶּה יִהְיוּ דְרָגָה לְמַעַלָּה מִדְּרָגָה, וְהוּא: שֶׁמְּנִים כְּכֹל-עִיר עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דִּינִים שֶׁמִּתְקַבְּצִים כֻּלָּם בְּמִקּוּם אֶחָד בְּשַׁעַר הָעִיר (בעלת מספר אוכלוסין) הָרְאוּיָה לְמַנְיָן זֶה — וְזוֹהִי סִנְהֶדְרֵי קְטָנָה. וּמְנִים בִּירוּשָׁלַיִם בֵּית דִּין הַגְּדוֹל שֶׁל שְׁבַעִים דִּינִים, וּמְנִים אֶחָד עַל אוֹתָם הַשְּׁבַעִים — וְהוּא רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה, וְהוּא שְׁקוּרָאִים לוֹ חֻקִּים גַּם 'נְשִׂיא' וְהַכּל? תִּקְבְּצוּ בְּמִקּוּמָם הַמְיָחָד לָהֶם. וּמְקוּם שֶׁאֲנַשְׁיו מוֹעֲטִים, שְׂאִינוּ רְאוּי לְסִנְהֶדְרֵי קְטָנָה, מְנִים בּוֹ עַל-כֹּל-פָּנִים שְׁלֹשָׁה הַלּוּצִיא לְפַעַל אֶת-הַדִּינִים בְּדְבָרִים קְטָנִים, וְאֵלֶּה מַעֲבִירִים אֶת-הַדְּבָרִים הַגְּדוּלִים לְמִי שֶׁלְּמַעַלָּה מֵהֶם. וְכֵן מְנִים שׁוֹטְרִים וְנֹגְשִׁים הַמְּבַקְרִים בְּשׁוֹקִים וּבוֹדְקִים דְּרָכֵי בְנֵי אָדָם בְּמִשְׁאֵם וּמִתְנָם, כְּדִי שְׁלֹא יַעֲשׂוּ עוֹל אֶפְלוּ בְּדְבָר מוֹעֵט. וְהַצּוּוִי שֶׁנִּצְטַוְנו בּוֹ מְצָנָה זוֹ הוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "שְׁפָטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן-לָךְ כְּכֹל-שַׁעְרֵיךָ" (דברים טז, יח). וְלִשׁוֹן סְפָרֵי (ירושלמי פרשת שופטים): "מִנִּין שֶׁמְּנִין בֵּית דִּין אֶחָד לְכָל-יִשְׂרָאֵל? תְּלַמוּד לומר: שְׁפָטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן-לָךְ. וּמִנִּין שֶׁמְּנִין אֶחָד עַל גְּבִי בְּלָן? תְּלַמוּד לומר: תִּתֵּן-לָךְ. וּמִנִּין שֶׁמְּנִין בֵּית דִּין לְכָל-שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט? תְּלַמוּד לומר: כְּכֹל-שַׁעְרֵיךָ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר: לְשֶׁבֶטֶף וְשֶׁפְטוֹ — מְצָנָה עַל כָּל-שֶׁבֶט-וְשֶׁבֶט לְהִיוֹת דִּן אֶת-שֶׁבֶטוֹ שֶׁנֵּאֲמַר: וְשֶׁפְטוֹ אֶת-הָעָם — עַל פְּרָקָם" וַיִּכְבַּר נִכְפַּל הַצּוּוִי לְמִנּוֹת שְׁבַעִים זְקָנִים, וְהוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה לְמַשָּׁה: "אֶסְפְּהָ-לִי שְׁבַעִים אִישׁ" (במדבר יא, טז) וְאֲמָרוֹ (ספרי פרשת בהעלותך) וְזָרוּם לְכַרְכָּה: "כֹּל-מְקוּם שֶׁנֵּאֲמַר לִי — הָרִי הוּא קָנִים לְעוֹלָם; וְכַהֲנוּ-לִי"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המצוה הרכ"ח — הצווי שִנְצַטְוִינוּ לְשׂוֹרֵף אֶת־הַעֹבְרִים עַל מִקְצַת הַמִּצְוֹת. והוא אִמְרוּ יְתַעַלֶּה: "בֹּאשׁ יִשְׂרָפוּ אֹתוֹ וְאָתְהֵן" (ויקרא כ, יד), וְנִעִיר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה עַל הַמִּצְוֹת שְׁחֵבִים עֲלֵיהֶן שְׂרָפָה. ויִכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ז' מִמְּסַכַּת סְנֵהֲדָרִין (נב).

~ שבת קודש כ"ב אדר-א' ~

מצות עשה רכו. רכו. רל. רלא.

מצות לא תעשה סו.

המצוה הרכ"ו — הצווי שִנְצַטְוִינוּ לְהַרְגֵּ אֶת־הַעֹבְרִים עַל מִקְצַת הַמִּצְוֹת — בְּסִיף, וְהוּא אִמְרוּ יְתַעַלֶּה: "נָקֵם יִנְקֵם" (שמות כא, כ). וְנִעִיר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה עַל הַמִּצְוֹת שְׁחֵבִים עֲלֵיהֶן הַתּוֹת הֶרָאשׁ. ויִכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ז' מִמְּסַכַּת סְנֵהֲדָרִין (נב).

המצוה הרכ"ז — הצווי שִנְצַטְוִינוּ לְחַנּוֹק אֶת־הַעֹבְרִים עַל מִצְוֹת מְסִימֹת, וְהוּא אִמְרוּ יְתַעַלֶּה: "מֹת יִמָּת" (שם, טו). וְנִעִיר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה עַל הַמִּצְוֹת שְׁחֵבִים עֲלֵיהֶן חֲנָק. ויִכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ז' מִמְּסַכַּת סְנֵהֲדָרִין (שם).

המצוה המשלימה מאתים ושלשים — הצווי שִנְצַטְוִינוּ לְחַלּוֹת מִקְצַת הַרֹגֵי בֵּית דִּין, וְהוּא אִמְרוּ יְתַעַלֶּה: "וְתִלִּית אֹתוֹ עַל־עֵץ" (דברים כא, כב). וְנִנְכִיר אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁהַעֹבֵר עֲלֵיהֶן חֵיב תִּלְיָה בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. ויִכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ו' מִסְנֵהֲדָרִין (מו).

המצוה הרל"א — הצווי שִנְצַטְוִינוּ לְקַבּוֹר הַרֹגֵי בֵּית דִּין בְּיוֹם הַרִיגָתָם, וְהוּא אִמְרוּ יְתַעַלֶּה: "כִּי־קַבּוֹר תִּקְבְּרֵנוּ בְּיוֹם הַהוּא" (שם, כג), וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "כִּי־קַבּוֹר תִּקְבְּרֵנוּ — מִצְוֹת עֲשֶׂה". וְכֵן הוּא הַדִּין בְּשֶׁאֵר מֵתִים, כְּלוּמֵר: שִׁיִּקְבְּרֵ כֹל־מֵת מִיִּשְׂרָאֵל בְּיוֹם מוֹתוֹ. וְלִפְיֶכָּה קוֹרְאִים לְמֵת שֶׁאִין לוֹ מִי שִׁיִּתְעַסֵּק בְּקַבּוּרָתוֹ — מֵת מִצְוָה. עֲנִינוּ: הַמֵּת שֶׁמִּצְוָה עַל כֹּל־אֶחָד לְקַבְּרוֹ, לְפִי שֶׁאִמְרוּ יְתַעַלֶּה: "כִּי־קַבּוֹר תִּקְבְּרֵנוּ". ויִכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ו' מִסְנֵהֲדָרִין (שם).

המצוה הס"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֶּהֱרָנוּ מִלְעֲזוֹב הַתְּלוּי, לָן עַל עֵצוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא תִבּוֹא עַל־גְּדֵי כֶּף בְּרַפְתְּ הַשֵּׁם (בלשון סגִי־נְהוּר) בְּמַתְשָׁבָה כְּשִׁיִּרְאָה (שהמביט נזכר בסיבת תליתו). כִּי אֲנִי לֹא נִתְּלָה זוּלַּת מְגִדָּף יְעוּבֵד עֲבוּדָה זָרָה, שְׁגַם בּוֹ נֶאֱמָר: "אֶת־ה' הוּא מְגִדָּף" (במדבר טו, ל). וְלִשׁוֹן הַלְּאוּ הִזָּה הוּא אִמְרוּ יְתַעַלֶּה: "לֹא־תִלִּין נִבְּלָתוֹ עַל־הָעֵץ" (דברים כא, כג) וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "לֹא־תִלִּין נִבְּלָתוֹ עַל־הָעֵץ — זוֹ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה" ויִכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ו' מִסְנֵהֲדָרִין (מה).

~ יום שישי כ"א אדר-א' ~

מצות לא תעשה רפב. רפג.

מצות עשה רכמ. רכח.

המצוה הרפ"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֶּהֱרָנוּ מִלְנָטוֹת אַחַר דַּעַת הַרֵב אִם הָיָה הַרֵב אָדָם אֶחָד בְּלִבְד. וּפְרוּשׁ הָעֲנִין הִנֵּה, שֶׁאִם נִפְלָה מִחֻלְקַת בֵּין הַדִּינִים בַּחוּטָא: מִקְצַתָּם אִמְרוּ שֶׁהוּא חֵיב מִיָּתָה וּמִקְצַתָּם אִמְרוּ שֶׁאִינוּ חֵיב מִיָּתָה, וְהָיוּ הַמְּחִיבִים יְתָרִים בְּמִנְיָן עַל הַמְּזַכִּים אִישׁ אֶחָד — אִסּוּר לְהַרְגֵּ אֹתוֹ חַחוּטָא, וְהַזֶּהֱרָנוּ ה' אֶת־הַדִּין מִלְהַרְגוֹ עַד שֶׁהָיוּ הַמְּחִיבִים יְתָרִים עַל הַמְּזַכִּים — שְׁנַיִם. וְהוּא אִמְרוּ: "לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרַעַת" (שמות כג, ב) כְּלוּמֵר: לֹא תִמְשָׁךְ אַחֲרֵי כָל־רֵב שֶׁאֲרַע, בְּגִזֵּר דִּין הַמֵּוֹת, וְזֶהוּ עֲנִין אִמְרוּ בְּמִיָּחָד "לְרַעַת". וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים שם): "אֶחָד עֲשֶׂר מְזַכִּין וּשְׁנַיִם עֲשֶׂר מְחִיבִין שׁוּמַע אֲנִי יְהֵא חֵיב — תִּלְמוּד לומר: לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרַעַת". וְשֵׁם אִמְרוּ: "הַטּוֹתָךְ לְטוֹבָה עַל פִּי אֶחָד, הַטּוֹתָךְ לְרַעַת עַל פִּי שְׁנַיִם". ויִכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ד' מִסְנֵהֲדָרִין (לב).

המצוה הרפ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֶּהֱרָנוּ מִלְנָטוֹת אַחַר סְבִירַת דִּין אַחַר דְּרָף הַסְּמִכוֹת עֲלָיו בְּחִיּוֹב הַמְּחִיב או זְכוּי הַזָּכָאי. כְּלִי שִׁיִּכְחוּן הַדָּבָר בְּעֲצָמוֹ לְפִי חֻקֵּיהֶוּ וּסְבִירַתוֹ מִתּוֹךְ יִסּוּדוֹת הַדִּין, וְהוּא אִמְרוּ: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנִטָּה" (שם). הַפְּנוּנָה בְּזָה: אֵל תִּבְקַשׁ בְּרִיב, הַנְּטִיָּה בְּלִבְד, וְהוּא: שֶׁתַּטָּה עִם הַרֵב או עִם הַגְּדוּלִים, וְתַשְׁתּוֹק מִמָּה שֶׁיִּשֵׁ בְּדַעַתָּךְ בְּאוֹתוֹ הַדִּין וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנִטָּה, שֶׁלֹּא תֵאמַר בְּשַׁעַת מִנְיָן: דִּי שֶׁאֲהִיָּה כְּרַבִּי אִישׁ פְּלוּנִי — אֵלָא אֲמֹר מַה שֶׁלְּפָנֶיךָ. יְכוּל אִף דִּינֵי מְמוֹנוֹת בֵּן — תִּלְמוּד לומר: אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטָּה" (שם). וְגַם מִן־הַלְּאוּ הִנֵּה נִלְמַדָּה הַאֲזַהְרָה לְמַלְמֵד זְכוּת שֶׁלֹּא יַחְזוֹר וּלְמַד חוּבָה, אִמְרוּ יְתַעַלֶּה: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנִטָּה", כְּלוּמֵר: לֹא יְהֵא דְבָרְךָ בּוֹ לְהַטָּה אוֹתוֹ לְחוּבָה. וְכֵן אִין פּוֹתְחִין בְּדִינֵי נְפְשׁוֹת לְחוּבָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנִטָּה". וְכֵן מִחְזִירִין (הַדִּין) לְזְכוּת וְאִין מִחְזִירִין לְחוּבָה. וְכֵן אִין מִתְחִילִין מִן־הַגְּדוּל — כֹּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נִלְמְדוּ מִמָּה שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנִטָּה", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבְּאָר בְּפֶרֶק ד' מִסְנֵהֲדָרִין (לו). וְשֵׁם נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ.

המצוה הרכ"ט — הצווי שִנְצַטְוִינוּ לְסַקּוֹל אֶת־הַעֹבְרִים עַל מִקְצַת (חלק מ)הַמִּצְוֹת, וְהוּא אִמְרוּ יְתַעַלֶּה: "וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ" (דברים כב, כד) וְנִעִיר עַל הַמִּצְוֹת שֶׁהַעֹבֵר עֲלֵיהֶן חֵיב סְקִילָה, כְּשֶׁאֲזַכִּיר מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. ויִכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ו' מִסְנֵהֲדָרִין (מה).

נביאים

יחזקאל פרק-מד כב-ל

כב וְאֶלְמַנְהָ וּגְרוּשָׁהּ לְאִיְקָחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם-בְּתוּלַת מְזֻרַע בַּיַּת יִשְׂרָאֵל וְהָאֶלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אֶלְמָנָה מִכֶּהֵן יִקְחוּ: כג וְאֶת-עַמִּי יִזְרוּ בֵּין קִדְשׁ לְחָל וּבֵין-טָמֵא לְטָהוֹר יוֹדְעִים: כד וְעַל-רִיב הַמָּה יַעֲמְדוּ (לשפט) לְמִשְׁפַּט בְּמִשְׁפָּטִי (ושפטהו) וְשִׁפְטוּהוּ וְאֶת-תּוֹרָתִי וְאֶת-חֻקְתִּי בְּכָל-מוֹעֲדַי יִשְׁמְרוּ וְאֶת-שְׁבֻתוֹתַי יִקְדְּשׁוּ: כה וְאֶל־מֵת אָדָם לֹא יָבֹא לְטָמְאָה כִּי אִם-לְאָב וְלָאֵם וּלְבֵן וּלְבַת לְאָח וּלְאָחֹת אֲשֶׁר-לֹא-הִיְתָה לְאִישׁ וְיִמָּאוּ: כו וְאַחֲרֵי טְהַרְתּוּ שִׁבְעַת יָמִים יִסְפְּרוּ-לִי: כז וּבַיּוֹם בָּאוּ אֶל-הַקֹּדֶשׁ אֶל-הַחֹצֵר הַפְּנִימִית לְשָׂרֵת בְּקִדְשׁ יִקְרִיב חֲטָאָתוֹ נָאִם אֲדַנִּי יְהוָה: כח וְהִיתָה לָהֶם לְנַחֲלָה אֲנִי נַחֲלַתְּם וְאַחֲזָה לְאֶתְתַּנּוּ לָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל אֲנִי אֲחֻזְתָּם: כט הַמִּנְחָה וְהַחֲטָאֹת וְהָאֲשֵׁם הַמָּה יֹאכְלוּם וְכָל-חֶרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָהֶם יִהְיֶה: ל וְרֵאשִׁית פֶּלֶא-בְּפוּרֵי כָל וְכָל-תְּרוּמַת כָּל מִפְּלֵ תְרוּמוֹתֵיכֶם לַפְּהִנִים יִהְיֶה וְרֵאשִׁית עֶרְסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַפְּהִינָה לְהַגִּיחַ בְּרִכָּה אֶל-בֵּיתְךָ:

רש"י

חטאתו זו עשירית האיפה שלו כך שנויה במ"ק שהכהן הדיוט טעון עשירית האיפה ביום חינוכו כענין שנאמר (שם ו') זה קרבן אהרן ובניו וגו' וכמו שמפרש במסכת מנחות: (כח) והיתה להם. הכהונה לנחלה: (כט) חרם. לשון קדש וכן כל לשון חרמה שהוא על הקדש: (ל) להניח. אפוש"ר בלע"ז כמו (שמות ח') יונח בכל גבול מצרים:

(כב) כי אם בתולות. יקחו. הכהנים הגדולים אבל יש מן הכהנים אשר יקחו את האלמנה כגון הדיוטין וזהו מכהן יקחו יש מן הכהן שמתרין באלמנה, מצאתי: אשר תהיה אלמנה. גמורה פרט לגרושה וחלוצה אע"פ שפנויה היא אסורה אף להדיוט: (כו) ואחרי טהרתו. אחר פרישתו מן המת כך שנויה במ"ק: (כז) וביום בואו. תחילה אל הקודש להתחנך לעבודה, יקריב

מצודת ציון

(כג) יורו. מלשון הוראה ולמוד: (כח) ואחווה. ענין חלק ונחלה: (כט) חרם. ר"ל הקדש וכן כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר י"ח): (ל) בכורי. בשול התבואה יקרא בלשון בכור וכן ראשית בכורי אדמתך (שמות כ"ג): עריסותיכם. ענין בצק ועיסה כמו מראשית עריסותיכם (במדבר י"ט): להניח. מלשון הנחה:

קודש לחולין גם יודיעום ההבדל בין טמא לטהור: (כד) ועל ריב. ועל דין ממון יעמדו העם לפניהם למשפט והם ישפטהו במשפטי התורה לא לפי אומדן דעתם: ואת תורת. התורות והחוקים הנהוגים בכל ימי מועדי ה' בדבר הקרבנות ישמרו הם לעשותם וכן יקדשו את השבתות בדבר הקרבנות הבאות חובה ליום: (כה) לטמאה. לטמא את עצמו: אשר לא היתה לאיש. למשכב: (כו) ואחרי טהרתו. ר"ל אחר פרישתו מן המת, כן ארו"ל: שבעת ימים וגו'. ואח"ז הוא טהור: יספרו. ר"ל אחיו הכהנים יספרו לו שאם שכח הוא לא יניחורו הם ליכנס למקדש עד אחר שבעת ימים ויטהר: (כז) וביום בואו וגו'. ר"ל בתחלת ביאת הכהן להתחנך בעבודה: אל החצר הפנימית. היא עזרת כהנים אשר שם המזבח: יקריב חטאתו. זהו עשירית האיפה שהיו הכהנים מקריבים ביום החינוך, וכמ"ש זה קרבן אהרן ובניו וכו' ביום המשח אותו עשירית האיפה סולת וכו' (ויקרא ה'): (כח) והיתה להם לנחלה. הכהונה תהיה להם לנחלה כי לא ינחלו חלק בארץ: אני נחלתם. ר"ל מותר קרבני יהיה נחלתם: ואחווה. אחוות נחלת קרקע שדות וכרמים לא תתנו להם וזהו למען יהיו פנוים לעסוק בעבודת המקדש (ומה שלקחו תרומת הארץ כמ"ש תרומת הקודש לכהנים וכו' (לקמן מ"ח) זה היה לצורך בתים וחצרות): אני אחוזתם. ר"ל מותר קרבני יהיה אחוזתם וכפל הדבר במ"ש: (כט) המנחה. ר"ל שירי המנחה: וכל חרם. כל הקדשות: (ל) וראשית. הראשית מכל הדברים כולם שנתבכרו בבישול והם הבכורים: וכל תרומת כל. כל התרומות כולם בין דגן בין תירוש ויצהר: מכל תרומותיכם. מכל הדברים שאתם חייבים להפריש מהם תרומה: וראשית עריסותיכם. חלק ראשון מעיסה עד שלא תאכלו ממנה ועל החלה יאמר: להניח ברכה. כאומר אל ירע לבככם בתת כל אלה לכהנים כי זה יהיה סיבה להשרות ברכה בביתך ולא יחסר העושר כי עוד יוסיף:

מצודת דוד

(כב) ואלמנה וגו'. זהו בכהנים גדולים שאסורים גם באלמנה ואינם נושאים כ"א בתולות: אשר תהיה אלמנה. ר"ל שלא תהיה רק אלמנה אבל לא נחלצה אז מכהן יקחו ר"ל מקצת כהנים מותרים בהם והם ההדיוטים אבל כשהיא גם חלוצה אסורה גם להדיוטים ואף שהיא מדרבנן רמזה יחזקאל: (כג) ואת עמי יורו. הכהנים ילמדו את העם להבדיל בין

כתובים

דברי הימים ב פרק ט' מ"ד

טו וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מְאֹתִים צָנָה זָהָב שְׁחוּט שֵׁשׁ מְאֹת זָהָב שְׁחוּט יַעֲלֶה עַל־הַצָּנָה הָאֶחָת:
 טז וְשֵׁשׁ־מְאֹת מִגְּנִים זָהָב שְׁחוּט שֵׁשׁ מְאֹת זָהָב יַעֲלֶה עַל־הַמִּזְבֵּחַ הָאֶחָת וַיִּתְּנֵם הַמֶּלֶךְ בְּבֵית יַעַר
 הַלְבָנוֹן: ז' וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כֶּסֶף־שֶׁן גָּדוֹל וַיִּצְפְּהוּ זָהָב מְהֹרָה: יח וְשֵׁשׁ מַעֲלֹת לְכֶסֶף וְכֶבֶשׂ בְּזָהָב לְכֶסֶף
 מְאַחֲזִים וַיְדוֹת מִזָּה וּמִזָּה עַל־מְקוֹם הַשֶּׁבֶת וְשִׁנִּים אַרְיֹת עֹמְדִים אֶצֶל הַיְדוֹת: יט וְשִׁנִּים עֶשְׂרֵת אַרְיֹת
 עֹמְדִים שָׁם עַל־שֵׁשׁ הַמַּעֲלֹת מִזָּה וּמִזָּה לֹא־נַעֲשֶׂה כֵן לְכָל־מְמַלְכָּה: כ' וְכָל כְּלִי מִשְׁקָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
 זָהָב וְכָל כְּלִי בְּיַת־יַעַר הַלְבָנוֹן זָהָב סָגוֹר אִין כֶּסֶף נְחָשׁ בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְמְאֹמָה: כא כִּי־אָנִיחַ לְמֶלֶךְ
 הַלְכוֹת תְּרַשִׁישׁ עִם עַבְדֵי חוֹרֵם אַחַת לְשָׁלוֹשׁ שָׁנִים תְּבֹאֲנָה | אָנִיחַ תְּרַשִׁישׁ נְשֹׂאוֹת זָהָב וְכֶסֶף
 שְׁנֵהָבִים וְקוֹפִים וְתוֹפִיִּים: (פ) כב וַיִּגְדֵּל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִכָּל מַלְכֵי הָאָרֶץ לַעֲשֹׂר וְחֻכְמָה: כג וְכָל מַלְכֵי
 הָאָרֶץ מְבַקְשִׁים אֶת־פָּנָיו שְׁלֹמֹה לְשִׁמְעַל אֶת־חֻכְמָתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן הָאֱלֹהִים בְּלִבּוֹ: כד וְהֵם מְבִיאִים אִישׁ
 מִנְחָתוֹ כְּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וְשִׁלְמוֹת נֶשֶׁק וּבְשָׂמִים סוּסִים וּפְרָדִים דְּבַר־שָׁנָה בְּשָׁנָה: (ס)

רש"י

מימין ומשמאל ולסמוך זרועותיו עליהם: (יט) ושנים
 אריות עומדים אצל הידות. של זהב וכל צורת הכסא
 וצורת החיות שבכסא מפורש בתרגום של מגילת
 אסתר: (כא) שנהבים. שן פיל ופיל עצמו: וקופים.
 מע"ר קאצ"ן: ותוכיים. טווסין: (כב) ויגדל המלך
 שלמה וגו'. לקיים מה שאמר לו וגם אשר לא שאלת אתן
 לך גם כבוד (מלכים א' ג'): (כג) וכל מלכי הארץ וגו'.
 לקיים מה שאמר לו הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר
 כמוך לא יהיה (שם): (כד) והם מביאים איש מנחתו.
 על ידי עלילה שבאים לשמוע חכמתו כי אין כבוד לבוא
 לפני המלך ריקם, דוגמת ולא יראה את פני ה' ריקם
 (דברים ט"ז): נשק. כלי זיין:

(טו) מאתים צנה. צנה מקפת את האדם משלש רוחותיו
 הוא שכת' (תהלים ה) כצנה רצון תעטרנו: זהב שחוט.
 זהב רך ונוח להרקע מרוב חשיבותו שנטוה כחוט: שש
 מאות זהב. שש מאות זהובים והוא שש מנים שהזהב
 הוא הדינר: (טז) יער הלבנון. בית גדול בנה שלמה
 בירושלים כדמוכח לקמן וכל אותם מגיני' לקח שישק
 ומריבוי עצי הלבנון הגדולים עשאן כדכתיב במלכים
 (א' ז') ויבן את בית יער הלבנון על ארבע טורי ארזים
 ושם נתן אותם מגינים והוא שכתוב ותבט ביום ההוא
 אל נשק בית היער (ישעיה כ"ב): (יז) כסא שן. שן של
 פיל: (יח) ושש מעלות לכסא. מדרגות לעלות בו: וידות
 מזה ומזה על מוקם השבת. כמין מקלות מפאה לפאה

מצודת ציון

(טו) צנה. הוא כעין מלבוש מקיף את הגוף להציל ממכת
 חרב כמו כצנה רצון תעטרנו (תהלים ט): שחוט. נמשך כמו
 חץ שחוט (ירמיה ט) ור"ל זהב טוב הנמשך כשעוה:
 (טז) מגנים. כלים עשויים לאחוז במלחמה להגן: (יז) שן.
 שן הפיל: (יח) מעלות. מדרגות: וכבש. עשוי כעין גשר
 משופע, ובמשנה רצין ועוליך בכבש (יומא כב): (כ) סגור.
 הנסגר בכור הצורף להסיר הסיג: (כא) שנהבים. שן הפיל:
 וקופים. שם חיה קוף, ונזכר בדרו"ל (יומא כט): ותוכים. הם
 העופות יפות הנוצות בחלף הגוונים וקרניים טווס:
 (כד) ושלמות. מלבושים: נשק. כלי זיין:

מצודת דוד

(טו) שש מאות זהב. רצה לומר דינרי זהב: יעלה. היה נכנס
 בו: (טז) בבית יער הלבנון. בית גדול עשה ביער הלבנון
 כמ"ש במלכים א': (יח) וכבש בוהב. קודם שעשו על
 המעלות היה עשוי כבש מזהב ודרך בו עלה המעלות לשבת
 על הכסא: לכסא מאחזים. חוזר הוא על המעלות לומר שהם
 היו מאחזים לכסא: וידות. כעין זרועות יצאו אצל מקום
 הישיבה להשען בהם: אריות. עשויים מזהב: (יט) מזה ומזה.
 ששה מזה וששה מזה: (כ) למאומה. לכלום: (כא) הולכות
 תרשיש. אשר היו הולכות אל תרשיש ואחת לשלש שנים
 תבאנה מתרשיש ונושאות זהב וכו' (ויתכן שאין זה אופיר
 האמור למעלה ולשתי המקומות שלח אניות): (כג) מבקשים.

וכו' היו חפצים לראות את פני שלמה: (כד) דבר שנה בשנה. מנהג שנה בשנה כי כן היה עת בואם פעם בשנה:

משניות מסכת נדרים

פ ר ק ש ל י ש י

א ארבעה נדרים התירו חכמים: נדרי זרוזין, ונדרי הבאי, ונדרי שנגזות, ונדרי אנסים. נדרי זרוזין כיצד? היה מוכר חפץ, ואמר: קונם שאיני פוחת לך מן הסלע, והלה אומר: קונם שאיני מוסיף לך על השקל – שניהן רוצין בשלשה דינרין. רבי אליעזר בן יעקב אומר: אף הרוצה להדיר את חברו שיאכל אצלו. אומר: כל נדר שאני עתיד לדור הוא בטל, ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר.

פירוש ברטנורא

א ארבעה נדרים. כולו מפרש להו ואולי: קונם שאני פוחת לך מן הסלע. קונם כבר זה עלי אם אני פוחת לך מן הסלע. והסלע הוא ד' דינרים: על השקל. הוא חצי סלע: שניהם רוצים בשלשה דינרים. ולא היה בלבם לשם נדר, אלא המוכר נדר לזרז הלוקח שיוסיף דמים, וכן הלוקח כדי שיפחות המוכר בדמי המקח, הלכך לא היו נדר. ואע"ג דדברים שבלב אינם דברים, היבא דמוכחא מלתא כי הכא שכן דרך כל מוכרין ולוקחין לעשות כן, אולינן בתר דברים שבלב: ר"א בן יעקב אומר אף הרוצה להדיר את חברו כו'. מפרש בגמרא דחסורי מחסרה והכי קתני, הרוצה שיאכל חברו אצלו ומסרב בו ומדירו, נדרי זרוזין הוא. והרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בראש השנה, ויאמר כל נדר שאני עתיד לדור יהא בטל. ויעמוד בראש השנה לאו דוקא אלא ה"ה בכל עת שירצה ולכל זמן שקבע: **ובלבד שיהיה זכור.** מן התנאי בשעת הנדר ודעתו על התנאי שיהיה קיים, או הנדר בטל. אבל אם לא נזכר מן התנאי בשעת הנדר ולא בתוך כדי דבור משעה שנדר, הנדר קיים. ואין צ"ל אם נזכר מן התנאי בשעת הנדר ודעתו שיהיה התנאי בטל והנדר קיים, דפשיטא שהנדר קיים. ומשפטי השבועות והנדרים שוין לדון זה. והלכה כרבי אליעזר בן יעקב:

משניות מבוארות – קהתי

השנה ויאמר: **כל נדר שאני עתיד לדור הוא בטל** – ומאחר שהתנה כן, כל שנדר במשך השנה, נדרו בטל, **ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר** – שתהא דעתו בשעת הנדר על תנאו שיהא קיים. מה שנקטה הגמרא: שיעמוד בראש השנה לאו דווקא, אלא הוא הדין בכל עת שירצה, ולכל זמן שקבע (הוא"ש). וכותב הר"ן: "ונראה שמה שאומרים קצת קהלות ביום הכיפורים "כל נדרי ואסורי וכו", לדבר זה הם מתכוונים, לבטל נדרים שידרו לאחר מכן".

בביאור הפיסקה שבסוף משנתנו: "ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר". ישנן שתי דעות בגמרא:

דעת אב"י. שיש להגיה במשנה: **ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר** (את התנאי שהתנה, שנדריו בטלים), שהרי אם הוא זכור את התנאי בשעה שנדר, נמצא עוקר תנאו ומקיים נדרו.

דעת רבא. שיש להשאיר את הגירסה כמות שהיא: **ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר.** ופירוש הדברים: שהוא זכור בשעת הנדר שהתנה, אבל אינו זכור על איזה נדרים התנה; ובכגון זה אם הוא אומר: על דעת הראשונה אני נדר, כלומר שאם התנית על נדר כזה שיהא בטל, אף עכשיו אני רוצה שיהא בטל, נדרו בטל. ואם לא אמר כך, עקר תנאו, וקיים נדרו.

ברם, רוב המפרשים והפוסקים סוברים, שרבא אינו חולק על אב"י, ואף הוא סובר, שאם לא זכר כלל את התנאי בשעת הנדר, אין נדרו נדר, ואפילו נזכר בו לאחר שנדר; ואם זכר את תנאו בבידור, אף על פי שאמר: על דעת הראשונה אני נדר, מכל מקום נבטל התנאי ונתקיים הנדר. אלא שכדי ליישב את הגירסה שבמשנתנו "ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר", הוסיף רבא דין חדש, בכגון שהוא זכור שהתנה אלא שאינו זכור במה התנה, כמו שהבאנו לעיל (רבנו תם: הר"ן: הרא"ש: המאירי). ויש סוברים, שרבא חולק על אב"י, והוא סובר שאין נדרו בטל אלא דווקא כשהוא זכור בשעת הנדר את תנאו (ואפילו זכור יפה), והוא אומר: על דעת הראשונה אני נדר. אבל אם אינו זכור כלל שהתנה, נדרו קיים (תוספות בשם הר"י: ועיין רמב"ם ונחשאי כליו הל' נדרים ב. ד.).

ויש רוצים לפרש, שאף אב"י אינו בא להגיה את המשנה אלא לפרש, שאין הכוונה, שיהא זכור את התנאי בשעת הנדר ממש, אלא שיוזכר בו לאחר אמירת הנדר בתוך כדי דיבור, ואף רבא מודה בזה, שאם נזכר בתנאו תוך כדי דיבור, הרי זה מועיל לבטל נדרו ("אור גדול"). וזהו שכותב הרמב"ם: "ויש שמורה להחמיר, ואומר: והוא שיוזכר התנאי אחר שנדר בתוך כדי דיבור" (הל' נדרים ב. ד. עיין השגתו הראב"ד).

~ יום ראשון ~

באור משנה א

ארבע המשניות הראשונות בפרקנו (א-ד) דנות בנדרים, שמבחינת לשונם נדרים גמורים הם, אלא שמכל מקום אינם נדרים מטעם אחר: משום שפיו ולבו של הנדר אינם שווים, כלומר שמסיבות הנדר מוכיחות, שלא היה בלבו של הנדר, שיחול כאן נדר.

ארבעה נדרים – ארבעה סוגי נדרים, **התירו חכמים** – כלומר שמוותרים הם מאליהם בלא שאלה מן החכם, לפי שאינם נדרים: **נדרי זרוזין** – שנדר אדם כדי לזרז את חברו שיעשה כרצונו, **ונדרי הבאי** – שנדר בדברי גזומה, **ונדרי שנגזות** – נדרים שהיתה בהם שגגה וטעות, **ונדרי אנסים** – נדרים שהיה בהם אונס או כפיה. ברם, בתוספתא שם: "אף נדרים שאמרו מותרין, מניין שלא יהא אדם נודר בהן על מנת לבטלן? תלמוד לומר (במדב' ל. א): "לא יחזל דברו" – שלא יעשה דבריו חולין". **נדרי זרוזין כיצד?** **היה מוכר חפץ** – והלוקח עמד אתו על המקח, **ואמר** – המוכר: **קונם שאיני פוחת לך מן הסלע** – שאסר על עצמו דבר בנדר, אם ימוכרו לו את החפץ בפחות מן הסלע, שהוא ארבעה דינרים (וכבר למדנו ש"קונם" הוא כינוי לקרבן, כאילו אמר: ייאסר עלי דבר זה נקרבן אם אני פוחת לך מן הסלע). **והלה אומר: קונם שאיני מוסיף לך על השקל** – והלוקח אף הוא אסר על עצמו דבר בנדר, אם ישלם לו בעד החפץ יותר משקל, שהוא שני דינרים, **שניהן רוצין בשלשה דינרין** – שניהם לא נתכוונו בנדריהם אלא לזרז זה את זה כדי לגמור את המקח בשלושה דינרים; ואם גמרו כך את המקח, אין הדבר, שאסרו על עצמם בנדר, נאסר עליהם, לפי שלא היה בלבם מה שהוציאו כפיהם, ואין נדריהם אלא נדרי זרוזין. **רבי אליעזר בן יעקב אומר: אף הרוצה להדיר את חברו שיאכל אצלו** – כלומר הרוצה שיאכל אצלו חברו ומפציר בו ומדירו, כגון שאומר לו: "קונם נכסי עליך אם לא תאכל אצלי", אף זה מנדרי זרוזין הוא (כך מפרשים בגמרא בדרך של "חסורי מחסרה"). **אומר** – בגמרא מבואר, שכאן באה המשנה להשמיענו דין אחר, אלא שחסרה היא, ויש כאן להשלים: "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה. יעמוד בראש

ב נְדְרֵי הַבָּאֵי – אָמַר: קוֹנֵם אִם לֹא רְאִיתִי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה כְּיֹצֵאֵי מְצָרִים; אִם לֹא רְאִיתִי נְחֹשׁ פְּקוּדַת בַּיִת הַבֶּדֶד. נְדְרֵי שְׁגוּגוֹת – אִם אֶכְלֵתִי וְאִם שְׁתִּיתִי, וְנִזְכַּר שְׂאֵבֶל וְשֵׁתָה; שְׂאֵנִי אוֹכֵל וְשְׂאֵנִי שוֹתֵה, וְשִׁכְחַתִּי וְאָכַל וְשֵׁתָה; אָמַר: קוֹנֵם אִשְׁתִּי נְהִינֵית לִי, שְׁגָנְבָה אֶת כִּיסִּי, וְשִׁהַפְּתָה אֶת בְּנִי, וְנִזְדַּע עָלָי הַפֶּתוּחַ, וְנִזְדַּע עָלָי גְּנֻבְתוֹ. רָאָה אוֹתוֹן אוֹכְלִים תְּאֵנִים, וְאָמַר: הֲרֵי עֲלֵיכֶם קָרְבָן, וְנִמְצְאוּ אֲבִיו וְאֶחָיו, וְהָיוּ עִמָּהֶן אַחֲרִים – בַּיִת שְׂמֵאֵי אוֹמְרִים: הֵן מְתָרִין, וְמָה שְׁעֵמָהֶן אֲסוּרִין; וּבַיִת הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵלֹו וְאֵלֹו מְתָרִין.

ג נְדְרֵי אֲנָסִים – הִדִּירוּ חֲבָרוֹ שְׂאֵבֶל אֶצְלוֹ, וְחָלָה הוּא אוֹ שִׁחְלָה בְּנֹו, אוֹ שִׁעַכְבּוּ נָהָר – הֲרֵי אֵלֹו נְדְרֵי אֲנָסִין. **ד נּוֹדְרִין לְהִרְגִין וְלְחַרְמִין וְלַמּוֹכְסִין**, שֶׁהִיא תְרוּמָה, אָפֶה עַל פִּי שְׂאִינָה תְרוּמָה; שֶׁהֵן שֵׁל בַּיִת הַמְּקֹלָד, אָפֶה עַל פִּי

פירוש ברטנורא

ב נדרי הבאי. גזמא ושפת יתר, והוא כעצמו יודע שלא היה כך: **קונם אם לא ראיתי**. קונם עלי כבר זה אם לא ראיתי וכו': **נדרי שגגות**. אמר קונם עלי כבר זה: **אם אכלתי אם שתיתי ונזכר שאכל ושתה**. ובשעת הנדר היה סבור שלא אכל ולא שתה, לא היו נדר: **קונם שאיני אוכל לך ואיני שותה, ושכח ואכל ושתה**. רבשעה שהנדר חל שהוא בשעת האכילה והשתיה שכח את הנדר, מותר, דילפינן משבועה דכתיב (ויקרא ה) האדם בשבועה, רבועין שיהיה אדם בשעה שהשבועה חלה עליו, כלומר שיהיה זכור מן השבועה, והוא הדין בנדר: **קונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסוי**. היינו נדרי שגגות, דכיון שנודע שלא גנבה לו נמצא שלא היה נדר: **אלו ואלו מותרין**. דנדר שהותר מקצתו הותר כולו דאינו רוצה שיחול נדרו אלא כעין שנדר אותו, וכיון שמקצתו היה שוגג נתבטל כולו:

ג נדרי אנסין. דמעיקרא לא היה בדעתו שיחול הנדר אם יעכבנו אונם, ובכחאי גזמא שהדברים מוכיחים, דברים שבלב הוו דברים: **ד להרגין**, לפסמי שחורגין האדם ונטלין את ממונו: **ולחרמין**. גולנים שאינם הורגים. ולא זו אף זו קתני: **ולמוכסין**. כמוכס העומד מאליו. אבל מוכס שהעמידו המלך, בין מלך ישראל בין מלך גוי ולוקח דבר קצוב בחוק המלכות, דינא דמלכותא דינא ואסור לברוח מן המכס וכל שכן שאסור לדור ולישבע

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שני ~

באור משנה ג

משנתנו ממשיכה בנדרים שהתירו חכמים; ולאחר שלמדנו במשניות הקודמות בפרקנו על נדרי זירוזין ונדרי שגגות, שכל אלו אינם נדרים, באה משנתנו ללמד על נדרי אונסים. ושני סוגים הם בנדרים אונסים (כמו בנדרים שגגות, כפי ששנינו במשנה הקודמת): א. שנדר אדם נדר גמור, אלא שאירע אונם המעכבו מלקיים את הנדר, כפי שיבואר במשנתנו. ונדר זה הוא בכלל הנדרים שהתירו חכמים, מפני שלכתחילה לא היה בדעתו של הנודר שיחול הנדר אם יעכבנו אונם. ב. שלכתחילה לא היה נדרו מתוך אונם וכפייה, כפי שיבואר במשנה הבאה. ואף נדר זה התירו חכמים משום שבלבו של הנודר היה שלא יחול הנדר כפי שביטאו בשפתיו. וכבר הזכרנו בתחילת פרקנו, שכל הנדרים הללו אינם נדרים, לפי שהנודר אותם – פיו ולבו אינם שווים. ואמנם כלל הוא בהלכה, שדברים שבלב אינם דברים, אבל דברים שבלב כגון אלה, המוכחים ובוררים לכל אדם, דברים הם. ולפיכך אם ברור לנו שלא נתכוון הנודר בנדרו אלא לזרו את חברו, או לספר גזמאות, אין נדרו נדר; וכן אם שגג בנדרו או שעכבו אונם מלקיים את נדרו או שנדר מתוך אונם וכפייה, אין נדרו חל, ואינו צריך התרה, כמו שבארנו הטעם למעלה.

נדרי אנסים – שהתירו חכמים, כיצד? **הִדִּירוּ חֲבָרוֹ שְׂאֵבֶל אֶצְלוֹ** – כגון שאמר לו חברו: "קונם נכסי עליך אם לא תאכל אצלי בסעודה זו", היינו שאסר עליו את נכסיו בהנאה אם לא יאכל אצלו, **וְחָלָה הוּא** – ונפל למשכב, או **שִׁחְלָה בְּנֹו** – וצריך לשמרו, או **שִׁעַכְבּוּ נָהָר** – שעלה הנהר על גדותיו, ואינו יכול לבוא לאותה סעודה של חברו, **הֲרֵי אֵלֹו נְדְרֵי אֲנָסִין** – שאינם נדרים, ואין נכסי חברו, שהדירו מהם, נאסריו עליו, משום שברור לנו, שלא היה בלבו של חברו להדירו מנכסיו, אם מהמת אונם לא יבוא לאכול אצלו; ולא היה לו להעלות על דעתו להתנות על כך, לפי שאונסים אלו אינם מצויים. בגמרא מבואר, שמשנתנו עוסקת במי שהדירו חברו לא כדי לזרוזו, אלא על פי בקשתו הוא, כגון שגם אחרים היו מזמנים אותו, והוא חפץ יותר לאכול אצלו, וביקש ממנו להדירו, שבכגון זה אין הנדר מנדר זירוזין.

באר משנה ד

משנתנו דנה בסוג השני של נדרי אונסים, שאדם נודר מתוך אונם וכפייה, כמו שבארנו בהקדמה למשנה הקודמת. **נּוֹדְרִין לְהִרְגִין** – לרוצחים הבאים לגזול ממון, שאם אין נותנים להם הם הורגים, ו**לְחַרְמִין** – או לגולנים הבאים להחרים נכסים,

באור משנה ב

נְדְרֵי הַבָּאֵי – שהתירו חכמים, כיצד? **אָמַר: קוֹנֵם עַל מַאֲכַל זֶה, אִם לֹא רְאִיתִי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה כְּיֹצֵאֵי מְצָרִים** – אנשים הרבה שהיה מניינם כמנין יוצאי מצרים: "כשש מאות אלף רגלי"... (שמות יב, ד), או שאמר: קונם עלי מאכל זה, **אם לא ראיתי נחש פקודת בית הבד** – שצורתו כקורה שנותנים על הזיתים בבית הבד, כדי לסחט את שמנם; ונדרים אלו נדרי הבאי הם, ואינם נדרים, שלא נתכוון בדבריו אלא להגזים. **נְדְרֵי שְׁגוּגוֹת** – שהתירו חכמים, כיצד? אמר: קונם עלי מאכל זה, **אם אכלתי ואם שתיתי** – היום, וחשב בטעות שלא אכל ולא שתה, ו**נזכר שאכל ושתה** – ואילו היה זוכר לא היה נודר; או שאמר: **שְׂאֵנִי אוֹכֵל וְשְׂאֵנִי שוֹתֵה** – קונם עלי מאכל זה אם אוכל או אם אשתה היום, ו**שכחתי** – נדרו, ו**אָכַל וְשֵׁתָה** – הרי אלו נדרי שגגות, שאינם נדרים, בין ששגג ונדר, ובין ששגג ועבר על נדרו. וכן אם אמר: **קוֹנֵם אִשְׁתִּי נְהִינֵית לִי, שְׁגָנְבָה אֶת כִּיסִּי, וְשִׁהַפְּתָה אֶת בְּנִי** – כלומר שאסר על אשתו שלא תיהנה משלו, מפני שגנבה את כיסו או מפני שהכתה את בנו, ו**נִזְדַּע עָלָי הַפֶּתוּחַ** – שלא הכתה את בנו, ו**נִזְדַּע עָלָי גְּנֻבְתוֹ** – שלא גנבה את כיסו, אין נדרו נדר, שכן אילו היה יודע שלא גנבה ולא הכתה, לא היה נודר, ונמצא שנדר בשגגה. **רָאָה אוֹתוֹן אוֹכְלִים תְּאֵנִים** – ראה בני אדם אוכלים תאנים משלו, וסבור היה שהם זרים, ו**אָמַר: הֲרֵי עֲלֵיכֶם קָרְבָן** – הרי התאנים אסורים עליכם קרבן, ו**נִמְצְאוּ אֲבִיו וְאֶחָיו** – שלא הכירם מרחוק, ואילו הכירם לא היה מדרים, ו**הֲרֵי עִמָּהֶן אַחֲרִים** – ויחד עם אביו ואחיו היו גם אחרים שאכלו; ויש גורסים: היו עמיהן אחרים (רש"י; חמאי"ר; "אור גדולי"), כלומר שמכאן מתחיל ענין חדש, ומה ששנינו לפני כן: "ונמצאו אביו ואחיו", היינו שאם האוכלים היו אביו ואחיו, אין נדרו נדר, לפי שנדר בשגגה. **בַּיִת שְׂמֵאֵי אוֹמְרִים: הֵן מְתָרִין** – אביו ואחיו מותרים בתאנים, שלגביהם לא חל הנדר, לפי שלא היה בדעתו להדיר תאניו על אביו ואחיו, והרי זה בכלל נדרי שגגות, ו**מָה שְׁעֵמָהֶן אֲסוּרִין** – אבל אחרים שהיו עמהם אסורים בתאנים, שאותם רצה להדיר; ו**בַּיִת הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵלֹו וְאֵלֹו מְתָרִין** – כיון שבטל נדרו לגבי אביו ואחיו, הריהו בטל גם לגבי האחרים שהיו עמהם, שבית הלל סוברים: נדר שהותר מקצתו הותר כולו.

שְׂאִינָן שֶׁל בֵּית הַמִּלְךָ. בֵּית שְׂמַאי אֹמְרִים: כָּפֵל נֹדְרִין, חוּץ מִבְּשׁוּבְעָה; וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: אֵף בְּשׁוּבְעָה. בֵּית שְׂמַאי אֹמְרִים: לֹא יִפְתַּח לוֹ בְּנֵדֵר; וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: אֵף יִפְתַּח לוֹ. בֵּית שְׂמַאי אֹמְרִים: בְּמָה שְׁהוּא מְדִירוֹ; וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: אֵף בְּמָה שְׂאִינוּ מְדִירוֹ. בֵּיצֵד? אֶמְרוּ לוֹ: אָמֵר: קוֹנֵם אֶשְׁתִּי נְהִינִית לִי וְאָמַר: קוֹנֵם אֶשְׁתִּי וּבְנֵי נְהִינִין לִי – בֵּית שְׂמַאי אֹמְרִים: אֶשְׁתּוֹ מִתְּרַת, וּבְנֵי אֶסְרִין; וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: אֵלֹו וְאֵלֹו מִתְּרִין. הֲרֵי נְטִיעוֹת הָאֵלֹו קֶרְבָן, אִם אֵינָן נִקְצָצוֹת; טְלִית זוֹ קֶרְבָן, אִם אֵינָה נִשְׁרָפָת – יֵשׁ לָהֶן פְּדִיּוֹן. הֲרֵי נְטִיעוֹת הָאֵלֹו קֶרְבָן עַד שֶׁיִּקְצָצוּ; טְלִית זוֹ קֶרְבָן עַד שֶׁתִּשְׂרָף – אֵינן לָהֶם פְּדִיּוֹן.

פירוש ברטנורא

לו לשקר: שהן של תרומה. אע"פ שהורגין וגולין, אין אוכלין דבר האסור. אי נמי, תרומה לא חשיבא להו מתוך שאינה נאכלת אלא לכהנים מהורים נמכרת כוול הרבה: לא יפתח לו בנדר. אם לא שאל ממנו האנס שידור לא יתחיל הוא בנדר: במה שהוא מדירו. אם שאל ממנו האנס לידור לא ידור כו לא במה ששאל בלבד, ולא ידור לו בדבר אחר. וכל הני ארבעה נדרים דתנא במתניתין, דין הנדרים והשבועות שויב, ומה שמותר בנדר מותר בשבועה ואין צריכים התרה, חוץ מנדרי זיוזין בלבד שצריכים התרה מדברי סופרים, לפיכך השבועה אסורה בהם:

ה הרי נטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות. ראה רוח סערה באה וירא שמה יקצצו נטיעותיו ואמר הרי אלו קרבן אם אינן נקצצות. או שראה דליקה נפלה בעיר וירא על טליתו שמה תשרף ואומר הרי זו קרבן אם לא תשרף: יש להם פדיון. כשאר הקדשות, ויפרו ויקנה בדמיהן קרבן. דכיון דלא אמר הרי הן עלי קרבן, לאו למוציאניהו עליה קרבן איכיון אלא שיהיו לקנות בדמיהן קרבן; אין להם פדיון. אלא המעות נתפסין בקדושה והנטיעות חוזרות להיות קדושות, דכיון דאמר עד שיקצצו, הכי קאמר, לכשאפרם יחזרו ויקדשו עד שיקצצו:

משניות מבוארות – קהתי

על האנסים שיאמינו לו, מותר לו לידור אף במה שאינם מדירים אותו, ונדרו אינו חל, כמו שבארנו למעלה. והלכה כבית הלל בכל הדינים הללו.

~ יום שלישי ~

באור משנה ה

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות דיני נדרים, שבהם דברים שבלב הם דברים, הובאה כאן משנה זו ללמדנו, שדברים שבלב שאינם מוכחים אינם דברים. ברם משנה זו דנה בנדרים הקדושים, שאדם נדר להקדיש מנכסיו למקדש. והלכה היא, שהמקדיש דבר הראוי למזבח, כגון בהמה תמימה הראויה לקרבן, הרי זה קדוש קדושת הגוף, ואין לו פדיון, היינו שאין לתת במקומו דמים להקדש ולהוציא לחולין; והמקדיש דבר שאינו ראוי למזבח, כגון בנד או אבן וכיוצא בזה, חלה עליו קדושת דמים. יש לו פדיון, שפודים אותו בדמים, והוא יוצא לחולין, ודמיו הקדש. משנתנו באה ללמד, שאף בדברים שיש עליהם קדושת דמים, פעמים ואין להם פדיון.

הרי נטיעות האלו קרבן – ראה אדם רוח סערה באה והיה חושש שמה יקצצו נטיעותיו, ואמר: הרי נטיעות האלו קרבן. **אם אינן נקצצות** – היום על ידי הרוח; או שהיתה דליקה, וראה שטליתו עלולה להשרף, ואמר: הרי טלית זו קרבן, **אם אינה נשרפת** – היום על ידי הדליקה, כלומר שהקדיש נטיעותיו או טליתו, ושיקנת בדמיהן קרבן, אם יינצלו, ובהתנאי יום, ועבר היום וניצלו (ואין אומרים, שכונתו לאסור עליו את הנטיעות נקרבן. שהרי לא אמר "הרי נטיעות האלו עלי קרבן" – **הראשי**). יש להן פדיון – כלומר שחלה עליהן קדושת דמים, ודינן כשאר הקדשות, שפודים אותן וקונים בדמיהן קרבן; ואין אומרים, שלא חל עליהן ההקדש, לפי שהקדישן בטעות, שהיה בטוח בלבו שהנטיעות והטלית לא יינצלו, ומתוך כך נדרן להקדש, ואילו ידע שינצלו לא היה מקדישן, שכן דברים שבלב כגון אלו, שאינם מוכחים, אינם דברים, ונדרו קיים (**הראשי**). אבל אם אמר: **הרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו** – שלא אמר "אם אינן נקצצות" אלא "עד שיקצצו", או שאמר: הרי טלית זו קרבן עד שתשרף – שבמקום "אם אינה נשרפת" אמר: "עד שתשרף". אין להם פדיון – שאם המקדיש פודה את הנטיעות בדמים, הדמים נתפסים בקדושה, והנטיעות חוזרות ונעשות הקדש, כל זמן שלא נקצצו; וכן בטלית, אם המקדיש פודה אותה בדמים, אין הטלית יוצאת לחולין, והיא חוזרת ונעשית הקדש עד שתשרף, שהרי אמר, שעד שיקצצו הנטיעות או עד שתשרף הטלית יהיו הקדש, ומשמע שכן אמר: לכשאפרם יחזרו ויקדשו. בגמרא אמרו, שדווקא כשפאדן

אף על פי שאינם הורגים, אלא מכים ומשחיתים אם אין נותנים להם את מבוקשם (**המאיר**). ו**למאן** – או לגובי מכס, התובעים מסים שלא על פי החוק; שאם אנשים אלו באים לקחת תבואה או נכסים אחרים, נודרים להם על התבואה, **שהיא תרומה, אף על פי שאינה תרומה** – היינו שמותר לידור להם ולומר: "ייאסרו כל פירות העולם עלי קרבן אם תבואה זו אינה תרומה"; וכן מותר לידור לאנסים ולומר להם על הנכסים שבאים לקחת, **שהן של בית המלך, אף על פי שאינן של בית המלך** – שעל ידי נדרים אלו נפטרים מהאנסים, שהיו נמנעים מלקחת תרומת כהנים או נכסי המלך. ובאה המשנה להשמיענו, שנדרים אלו הם בכלל נדרי אונסין, ואינם חלים על הנודרים, ובלבד שבשעת הנדר יתכוון הנודר לדבר הפוטרו מהנדר, כגון שיחשוב בלבו, שהפירות ייאסרו עליו אותו היום בלבד, וכיוצא בזה, שהואיל ואינו יכול להוציא בפיו את כוונתו מפחד האנסים, הריהו סומך על הדברים שבלבו, ובכגון זה דברים שבלב הם דברים (**גמרא**), כמו שבארנו בהקדמה למשנה הקודמת. **בית שמואי אומרים: כפל נודרין** – בכל לשון נדר מותר לידור לאנסים, **חוץ מבשבעה** – שלא יאמר: "ייאסרו פירות העולם עלי בשבועה אם תבואה זו אינה תרומה" (**וש"י**), וכל שכן שלא יאמר: "נשבע אני שתבואה זו היא של תרומה או היא של בית המלך" (**עיין "תוספות יום טוב"**), שכן השבועה חמורה היא; **ובית הלל אומרים: אף בשבועה** – התירו חכמים, כדי להיחלץ מהאנסים. **בית שמואי אומרים: לא יפתח לו בנדר** – אם לא דרש ממנו האנס שידור, לא יקדים הוא לידור; **ובית הלל אומרים: אף יפתח לו** – מותר לו אפילו לפתוח בנדר, כדי לפטור את האנסים. **בית שמואי אומרים: במה שהוא מדירו** – אין אדם נודר לאנס אלא בדבר שהוא מדירו, כלומר בדבר שהאנס אומר לו שיאסור על עצמו בנדר, אם התבואה אינה של תרומה וכדומה, אבל אינו מוסיף לאסור על עצמו דברים אחרים. **ובית הלל אומרים: אף במה שאינו מדירו** – אף בדברים נוספים, שהאנס אינו מדירו, מותר לו לידור. **ביצד? אמרו לו** – האנסים: **אמר: קונם אשתי נהנית לי!** – שיאסור על אשתו בנדר שלא תיהנה משלו, אם התבואה אינה תרומה וכו', ו**אמר: קונם אשתי ובני נהנין לי** – שהוסיף בנדרו לאסור גם את בניו, שלא ייהנו משלו, **בית שמואי אומרים: אשתו מתרת** – ליהנות ממנו, הואיל והיה אנוס להדירה, ו**בניו אסורין** – ליהנות ממנו, שהרי לא היה אנוס להדירם, ולגביהם נדרו נדר. **ובית הלל אומרים: אלו ואלו מתרין** – אף בניו מותרים ליהנות ממנו, שכדי להשפיע

ו הַנּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם – מִתֵּר בְּיוֹשְׁבֵי הַיַּבְשָׁה; מִיּוֹשְׁבֵי הַיַּבְשָׁה – אֲסוּר בְּיּוֹרְדֵי הַיָּם, שְׂיֹרְדֵי הַיָּם בְּכָל־לַיְלָה יוֹשְׁבֵי הַיַּבְשָׁה; לֹא כְּאֵלּוּ שְׂהוֹלְכִין מַעֲבֹד לְיָפוֹ, אֲלֵא בְּמֵי שְׂדֵרְכּוֹ לְפָרֵשׁ.

ז הַנּוֹדֵר מִרֹאֵי הַחֲמָה – אֲסוּר אֶף בְּסוּמִין, שְׁלֹא נִתְּבֵן זֶה אֲלֵא לְמִי שֶׁהַחֲמָה רוֹאָה אוֹתוֹ.

ח הַנּוֹדֵר מִשְׁחֹרֵי הָרֶאֶשׁ – אֲסוּר בְּקִרְחִין, וּבְכַעֲלֵי שִׁיבוֹת, וּמִתֵּר בְּנָשִׁים וּבְקַטְנִים; שְׂאִין נִקְרָאִין שְׁחֹרֵי הָרֶאֶשׁ אֲלֵא אֲנָשִׁים.

ט הַנּוֹדֵר מִן הַיְלּוּדִים – מִתֵּר בְּנוֹלְדִים; מִן הַנּוֹלְדִים – אֲסוּר בְּיְלּוּדִים; רַבִּי מֵאִיר מִתֵּר אֶף בְּיְלּוּדִים; וְחֻכְמַיִם

פירוש ברטנורא

¶ מותר ביושבי יבשה. שאין דרכם לרדת בים: בכלל יושבי יבשה. שסופם לרדת ולישב ביבשה: לא כאלו שהולכים מעכו ליפו. אית דמפרשי לה הכי, הא דתנן ברישא דמתניתין הנודר מיורדי הים מותר ביושבי יבשה דמשמע הא ביורדי הים אסור, לא כאלו שהולכים מעכו ליפו, שהנודר מיורדי הים אינו אסור בהם, דמשום דרך מועט כזה לא מקרו יורדי הים. ואית דמפרשי, לא כאלו שהולכים מעכו ליפו בלבד דבכלל יורדי הים הם ליאסר, וגם יושבי יבשה מקרו, אלא אף במי שדרכו לפרש, לפי שסופו לירד ליבשה:

ז מי שהחמה רואה אותו. מרלא קאמר מן הרואים:

ח אסור בקרחים ובכעלי השיבות. מרלא קאמר בכעלי השער: שאין נקראים שחורי הראש אלא אנשים. לפי שהאנשים פעמים מכסים ראשם ופעמים מגלים ומשחרות ראשם ניכר שהם אנשים, אבל נשים לעולם הולכות וראשם ממוסה. והקטנים בין זכרים בין נקבות הולכין בגילוי הראש ואינם ניכרים בין זכר לנקבה, ומשום הכי לא אקרו שחורי הראש אלא האנשים הנדולים:

ט מן הילודים. משמע שנולדו כבר: מן הנולדים. משמע העתידין להולד: מן הנולדים רבי מאיר מתיר אף בילודים. בגמרא מפרש דחסורי מחסרא

משניות מבוארות – קהתי

החממה, "אסור אף בסומין" – אסור הנודר ליהנות אף מעוורים, אף על פי שאינם רואים את החמה, "שלא נתבן זה" – הנודר, בבטויו "רואי החמה", אלא למי שהחמה רואה אותו – כלומר לכל בעלי החיים שהחמה זורחת עליהם. והם נהנים מאורה (רש"י; המאירי), ריבות הסומים; ולא בא למעט אלא הגים שבים ועוברים שבמעי אמם, שאין החמה רואה אותם, שמתר בהם; שאילו בא הנודר למעט את הסומים, היה לו לומר "מן הרואים" (גמרא).

באור משנה ח

משנתנו דנה בנדר שלא ליהנות מ"שחורי הראש"; וכך היו רגילים לכנות את כל הגברים, להוציא נשים וקטנים, שכן את הנשים היו מכנים "מכסי הראש", לפי שדרכן תמיד לכסות את ראשן, ואת הקטנים היו מכנים "מגולי הראש", לפי שדרכם תמיד להתהלך בגילוי הראש. אבל אנשים מבוגרים, האילו ופעמים מגלים ראשם ופעמים מכסים ראשם, ורובם בעלי שער שחור הם, לפיכך היו מכנים אותם "שחורי הראש" (גמרא).

הַנּוֹדֵר מִשְׁחֹרֵי הָרֶאֶשׁ – כגון שאמר: "קונם שאני נהנה לשחורי הראש", אסור בקרחין – אסור הנודר ליהנות אף מקרחים, אף על פי שאין להם שער, הואיל ולא נדר "מבעלי שער" (גמרא), וּבְכַעֲלֵי שִׁיבוֹת – וכן אסור אף בבעלי שיבות, אף על פי ששערותיהם לבנות, וּמִתֵּר בְּנָשִׁים וּבְקַטְנִים – ומותר הנודר בהנאה מנשים ומקטנים, ואפילו מאלו ששערותיהם שחורות; שְׂאִין נִקְרָאִין שְׁחֹרֵי הָרֶאֶשׁ אֲלֵא אֲנָשִׁים – היינו גברים, ולא נשים וקטנים, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו; הלכך הנודר משחורי הראש אינו אסור אלא בבגדים בלבד.

~ יום המישי ~

באור משנה ט

משנתנו דנה במי שנודר שלא ייהנה מאנשים מסוימים, שהוא מכנה אותם בשם "ילודים" או בשם "נולדים". ואמנם שני השמות האלו מציינים בלשון תורה גם אלו שנולדו כבר, וגם העתידיים להיוולד: "ילודים" – שכתוב (יהושע ה, ה): "וכל העם הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו", היינו אלו שנולדו כבר. וכתוב (שמות א, כב): "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", העתיד להיוולד במשטמם נולדים – כמו שכתוב (בראשית מה, ה): "שני בניך הנוולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה, לי הם", היינו אלו שנולדו כבר. וכתוב (מלכים א יג, ב): "כה אמר ה', הנה בן נולד לבית דוד, יאשיהו שמו", ופירושו: בן עתיד להיוולד, שכן נבואה זו נאמרה בימי יריבעם הראשון. אבל בלשון בני אדם מציינים בלשון "ילודים" אך ורק אלו שנולדו כבר, ובשם "נולדים" – העתידיים להיוולד; ולדעת תנא קמא של משנתנו, אף אלו שנולדו כבר. וכבר הזכרנו, שכלל הוא בנדרים, שהולכים אחר לשון בני אדם.

המקדיש, הרי הן חזרות וקדושות, אבל אם פדאן אחר, הרי אלו יוצאות לחולין, אף על פי שהטיעות עדיין לא נקצצו, ויהיו מותרות אף למקדיש (גמרא נדרים ל, א; רמב"ם הל' מעילה ד, יא).

ומה דינן של העשיטות לאחר שנקצצו? נחלקו אמוראים בגמרא: יש סובר, שפרדן פעם אחת ודיו; ויש סובר, שכיון שנקצצו, שוב אין פרדן. והרמב"ם פוסק כדעה השנייה: "כיון שנקצצו אינן צריכין פרדן, אלא נהנין בהן מיד" (הל' מעילה ד, יא).

באור משנה ו

עד כה עסקנו דיני נדרים מבחינת לשונם וצורת ביטויים (עיקר הנדר, ידות, כינויים, התפסה בדבר הנודר או בדבר האסור), וכן מבחינת כוונתו של הנודר ("סתם נדרים להחמיר ופירושם להקל"; "ארבעה נדרים היתירו חכמים"). החל במשנתנו ועד סוף פרקנו דנות המשניות במשמעות דברי הנודר, שנדר שלא ליהנות מסוג מסויים של בני אדם, וכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם" (גמרא נדרים מט, א), כלומר שמפרשים דברי הנודר לפי משמעותם בלשון בני אדם "באותו מקום ובאותו לשון ובאותו זמן שנדר" (רמב"ם הל' נדרים ט, א).

הַנּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם – שאסר על עצמו הנאה מיורדי הים, כגון שאמר: "קונם שאני נהנה ליורדי הים", מִתֵּר בְּיוֹשְׁבֵי הַיַּבְשָׁה – מותר לנודר ליהנות מיושבי היבשה, כלומר מאלו שאין דרכם להפליג בים. מִיּוֹשְׁבֵי הַיַּבְשָׁה – הנודר שלא ליהנות מיושבי היבשה, אֲסוּר בְּיּוֹרְדֵי הַיָּם – אסור לנודר ליהנות אף מיורדי הים, שְׂיֹרְדֵי הַיָּם בְּכָל־לַיְלָה יוֹשְׁבֵי הַיַּבְשָׁה – שלשון "יושבי היבשה" כולל אף את יורדי הים, ואפילו אלו שנמצאים בים בשעת הנדר, לפי שסופם לעלות ליבשה; לֹא כְּאֵלּוּ שְׂהוֹלְכִין מַעֲבֹד לְיָפוֹ – לא רק יורדי ים כאלו שמפליגים מעכו ליפו, שהיא דרך קצרה וקרובה ליבשה, הם בכלל יושבי היבשה, אֲלֵא בְּמֵי שְׂדֵרְכּוֹ לְפָרֵשׁ – אף מי שדרכו לפרש בים לדרך רחוקה הוא בכלל יושבי היבשה, והנודר מיושבי היבשה אסור ליהנות ממנו. ויש מפרשים בגמרא, שפיסקא זו "לא כאלו" וכו', מוסבה על הרישא, ופירושה הדברים: הנודר מיורדי הים, מותר ביושבי היבשה. אבל אסור ביורדי הים, לא כאלו שהולכין מעכו ליפו. לפי שאלו אינם בכלל יורדי הים, ואינו אסור אלא במי שדרכו לפרש בים לדרך ארוכה.

~ יום רביעי ~

באור משנה ז

משנתנו מוסיפה ללמד, במי שנודר שלא ליהנות מסוג מסוים של בריות, שהוא מכנה אותם בשם "רואי החמה".

הַנּוֹדֵר מִרֹאֵי הַחֲמָה – כגון שאמר: "קונם שאני נהנה לרואי

אומרים: לא נתפנו זה אלא במי שדרכו להוליד.

י הנודר משוכתי שבת – אסור בישראל ואסור בפותים. מאוכלי שום – אסור בישראל ואסור בפותים. מעולי ירושלים – אסור בישראל ומתן בפותים.

יא קונם שאיני נהנה לבני נח – מתן בישראל, ואסור באמות העולם. שאיני נהנה לזרע אברהם – אסור בישראל, ומתן באמות העולם. שאיני נהנה לישראל – לוקח ביותר ומוכר בפחות. שישאל נהנין לי – לוקח בפחות ומוכר ביותר, אם שומעין לו. שאיני נהנה להן והן לי – ינהה לנכרים. קונם שאיני נהנה לערלים – מתן

פירוש ברטנורא

והכי קתני, מן הנולדים אסור בילודים, ר"מ אומר אף הנודר מן הנולדים מותר בילודים, כי היכי דהנודר מן הילודים מותר בנולדים: אלא ממי שדרכו להוליד. כגון אדם ובהמה, לאפוקי עופות ודגים שאין מולידים אלא ממילים ביצים:

י מאוכלי שום. אחד מעשר תקנות שתיקן עזרא שיהיו אוכלים שום לילי שבת, מפני שמרבה הזרע וליל שבת הוא זמן עונה של תלמודי חכמים: ומותר בכותים. שאיני עולים לרגל. ואע"ג דמדאורייתא הוא, מפני שהם שונאים ירושלים ובחרו להם הר גריזים:

יא מותר בישראל. שיצאו מכלל בני נח: ואסור באמות העולם. ואפילו באותם שהם מוזרע אברהם: אסור בישראל. וגרים נמי בכלל זרע אברהם נהנו, דכתיב (בראשית י"ז) כי אב המון גוים נתתיך: ומותר באמות העולם. ואפילו באותם שהם מוזרע אברהם, דלא אקרו זרע אברהם אלא בני יעקב בלבד, דכתיב (שם כ"א) כי ביצחק יקרא לך זרע, ביצחק ולא כל יצחק: שאיני נהנה לישראל. משל ישראל הננים לי. משלי: ומוכר ביותר. אם שומעין לו נסנין. כלומר ימכור הרבר ביותר מכדי שווי אם ירצה חבירו לשמוע לו, ולקנות ממנו החפץ ביותר ממה ששוח: לערלים. דעתו על מי

משניות מבוארות – קהתי

השבת ושובתים בה. אבל מותר לו ליהנות מנכרים, ואפילו מאלו ששובתים בשבת, לפי שאינם מצווים על כך. מאוכלי שום – הנודר שלא ליהנות מאוכלי השום, שכן לפי תקנת עזרא היו נהגים לאכול שום בלילי שבתות, מפני שמרבה הזרע, וליל שבת הוא זמן עונה של תלמודי חכמים (עיינו גמרא בבא קמא פב, א). אסור בישראל ואסור בפותים – שאף הכותים החזיקו בתקנה זו לאכול שום בלילי שבת. מעולי ירושלים – אבל הנודר שלא ליהנות מעולי ירושלים, אסור בישראל – אסור לו ליהנות מישראל, ומתן בפותים – ומותר לו ליהנות מן הכותים, שאין הכותים בכלל עולי ירושלים, כמו שהזכרנו בהקדמה למשנתנו, שהיו שונאים את ירושלים ולא היו עולים אליה לרגל, אלא בחרו להם את הר גריזים כמקום מקדשם.

הנודר – שלא ליהנות, מן הילודים – כגון שאמר: "קונם שאני נהנה מן הילודים", מתן בנולדים – מותר לו ליהנות מהעתידים להיוולד, שכן "ילודים" בלשון בני אדם הם אלו שנולדו כבר; מן הילודים – הנודר שלא ליהנות מן הנולדים, שנולדו כבר; מן הילודים – הנודר שלא ליהנות מפילו מן הילודים, שנולדו כבר; רבי מאיר כולל גם את העתידיים להיוולד וגם אלו שנולדו כבר; רבי מאיר מתיר אף בילודים – כלומר אף הנודר מן הנולדים מותר בילודים, כשם שהנודר מן הילודים מותר בנולדים (גמרא), שרבי מאיר סובר: הנודר מן הנולדים אינו מתכוון אלא לעתידים להיוולד. והכפמים אומרים: לא נתפנו זה אלא במי שדרכו להוליד – חכמים נותנים טעם לדבריהם של המעלה, שהנודר מן הנולדים אסור אף בילודים, לפי שלא נתכוון הנודר במאמרו "נולדים" דווקא לעתידים להיוולד, ולמעט אלו שנולדו כבר, אלא נתכוון לבעלי חיים שדרכם להוליד, להוציא דגים ועופות המטילים ביצים (רש"י, הר"ן). ויש מפרשים שחכמים חולקים גם על רבי מאיר וגם על תנא קמא, וסוברים הם, שבין הנודר מן הילודים ובין הנודר מן הנולדים, אסור בשניהם, לפי שלא נתכוון הנודר אלא במי שדרכו להוליד (הרא"ש).

באור משנה י

כבר הזכרנו במקומות אחרים, שהכותים הם הגויים שהביא מלך אשור מכותא ומשאר ארצות והושיבם בערי שומרון, כמסופר בספר מלכים ב פרק יז. ונקראים הם "כותים" על שם העיר כותא. שרובם הובאו ממנה; וכן נקראים הם "שומרונים", על שם עיר שומרון. שמלך אשור הושיבם בהן. הכותים היו מחזיקים בהרבה מצוות שבתורה, וכן כבמה מתקנות חכמים, עד שאמרו עליהם: "כל מצוה שהחזיקו בה כותים, הרבה מדקדקים בה יותר מישראל" (קידושין עא, א), אלא שלא היו בקיאים בהרבה דקדוקי מצוות; ואף קבעו להם את הר גריזים כמקום מקדשם במקום בית המקדש שבירושלים, ומתוך שנאת ירושלים לא היו עולים אליה לרגל. מכל מקום נחלקו חכמים: יש סוברים, שהכותים גרי אריות הם, שלא קיבלו עליהם מצוות אף יראו את ה', ויהיו עושים גויי אלהיו... את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים". ויש סוברים, שגויי אמת הם, שנתגיירו אחר כך בלב שלם, ודינם כישראל. – משנתנו היא לשיטת האומרים: כותים גריי אמת הם, והיא דנה בנדרים שיש בלשונם כדי לרבות או למעט את הכותים.

הנודר משוכתי שבת – מי שנדר, שלא ייהנה משוכתי שבת, אסור בישראל ואסור בפותים – אסור לו ליהנות בין מישראל בין מכותים, שאף הכותים הם בכלל שוכתי שבת, לפי שמצווים הם על

~ יום ששי ~

באור משנה יא

האומר: קונם שאיני נהנה לבני נח – שנדר שלא ייהנה משל בני נח (עיינו 'תוספות יום טוב'), מתן בישראל – אף על פי שגם ישראל מבני נח הם, מותר ליהנות מהם, לפי שישראל אינם קרויים בני נח אלא בני אברהם, ואסור באמות העולם – שכל אומות העולם בני נח הם. האומר: קונם שאיני נהנה לזרע אברהם – שדר, שלא ייהנה משל זרע אברהם, אסור בישראל – ואף בגרים, שאף הם בכלל זרע אברהם, שנאמר (בראשית י"ז, ה): "כי אב המון גוים נתתיך", ומתן באמות העולם – ואפילו בבני ישמעאל בן אברהם, שנאמר (בראשית כא, יב): "כי ביצחק יקרא לך זרע"; וכן מותר אף בבני עשו, שכן דרשו: "ביצחק" – ולא כל יצחק, ומכאן שאין קרויים זרע אברהם אלא בני יעקב בלבד. האומר: קונם שאיני נהנה לישראל – שנדר שלא ייהנה משל ישראל, לוקח ביותר ומוכר בפחות – כלומר מותר לישא וליתן עם ישראל, ובלבד שישלם בעד מקחו יתיר על כדי דמיו, ויקבל בעד מכרו פחות מכדי דמיו, ונמצא שאינו נהנה כלום. שישאל נהנין לי – אם אמר: קונם שאין ישראל הננים משלי, לוקח בפחות ומוכר ביותר, אם שומעין לו – אם ימצא אדם מישראל שיתרצה להפסיד במשא ומתן עמו, הריהו קונה ממנו חפץ בפחות מכדי דמיו, ומוכר לו ביותר על כדי דמיו, ונמצא שאין ישראל נהנה משלו. שאיני נהנה להן והן לי – אמר: קונם שאיני נהנה לישראל ושאין ישראל הננים לי, ינהה לנכרים – אבל עם ישראל אסור לו כל משא ומתן. האומר: קונם שאיני נהנה לערלים – שנדר שלא ייהנה משל ערלים, מתן בערלי

בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָסוּר בְּמוֹלֵי הָאָמוֹת; קוֹנֵם שְׂאִינֵי נְהַנֶּה לְמוֹלִים – אָסוּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִתֵּר בְּמוֹלֵי הָאָמוֹת; שְׂאִין הָעֶרְלָה קְרוּיָה אֶלָּא לְשֵׁם הַגּוֹיִם, שְׁנֹאֲמַר (ירמיה מ, כה): "כִּי כָל־הַגּוֹיִם עֶרְלִים וְכָל־בַּיִת יִשְׂרָאֵל עֶרְלִי־לֵב"; וְאֹמֵר (שמואל א י, לו): "וְהָיָה הַפְּלִשְׁתִּי הָעֶרֶל הַזֶּה"; וְאֹמֵר (שמואל ב א, כ): "פְּתִיחַתְּמַחְנֶה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים, פְּתִיחַתְּעֹלֶזָה בְּנוֹת הָעֶרְלִים". רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר: מֵאוֹסָה הָעֶרְלָה שֶׁנִּתְגַּנְּנוּ בָּהּ הַרְשָׁעִים, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי כָל־הַגּוֹיִם עֶרְלִים". רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל אָמַר: גְּדוּלָה מִיְלָה, שְׁנֹכְרְתָהּ עֲלֶיהָ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: גְּדוּלָה מִיְלָה, שְׂדוּחָה אֶת הַשֶּׁבֶת הַחֲמוּרָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה אָמַר: גְּדוּלָה מִיְלָה, שְׁלֹא נִתְלָה לֹו לְמֹשֶׁה הַצַּדִּיק עֲלֶיהָ מֵלֹא שְׁעָה. רַבִּי נַחֲמִיָּה אָמַר: גְּדוּלָה מִיְלָה, שְׂדוּחָה אֶת הַנֶּגְעִים. רַבִּי אָמַר: גְּדוּלָה מִיְלָה, שְׁכָל הַמְצוֹת שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ, לֹא נִקְרָא שְׁלֹם, עַד שְׁמַל, שְׁנֹאֲמַר (בראשית י, א): "הִתְהַלַּךְ לְפָנַי וְהָיָה תְמוֹם". דְּבַר אַחֵר: גְּדוּלָה מִיְלָה, שְׂאֵלְמֵלֵא הִיא לֹא בְּרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, שְׁנֹאֲמַר (ירמיה לג, כה): "כִּי אָמַר ה' אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמֵם וְלַיְלָה, חֲקוֹת שְׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׁמַתִּי".

פ ר ק ר ב י ע י

א אין בין המִדְר הנָּאָה מִחֲבָרו לְמִדְר הַיְמָנו מֵאֶכֶל – אֶלָּא דְרִיסַת הַרְגֵל, וְכִלִּים שְׂאִין עוֹשִׂין בְּהֵן אֶכֶל נֶפֶשׁ. הַמִּדְר מֵאֶכֶל מִחֲבָרו – לֹא יִשְׂאִילֵנוּ נֶפֶה, וְכִבְרָה, וְרַחִים, וְתַנּוּר; אֶבֶל מִשְׂאִיל לֹו חֲלוּק, וְטַבְעַת, וְטִלְוִית, וְנִזְמוּס, וְכָל דְּבַר

פירוש ברטנורא

שיאנו מאמין בברית מילה: למוֹלִים. המאמנים בברית מילה: מותר בערלי ישראל. כגון מי שמתו אחיו מחמת מילה: ואסור במולי אומות. כגון ערבי מהול וגבועני מהול: שלש עשרה בריתות. נאמרו בפרשת מילה שנאמרה לאברהם: שהיא דוחה את השבת. דכתיב (ויקרא יב) ובוים השמיני ימול בשר ערלתו, ואפילו בשבת: שהיא דוחה את הנגעים. דרשנין ימול, ואפילו במקום בחרת, ואין כאן משום קוצין בהרתו שהוא בלאו הדשמר בנגע הצרעת (דברים כ"ד):

ד א אין בין מודר. אלא דריסת הרגל. לעבור דרך ארצו, או להשאיל כלים שאין עושין בהם אוכל נפש, שמתרין במודר הימנו מאכל, ואסורין במודר הימנו הנאה: נפה וכבירה רחים ותנור. שמתקנים בהם אוכל נפש. וכל שכן קדרה ושפוד שהאוכל עומד בתוכו. ומודר מאכל דתנן במתניתין, הוא שאמרו

משניות מבוארות – קהתי

יִשְׂרָאֵל – כגון מי שמתו אחיו מחמת מילה, שאין מלים אותו, וְאָסוּר בְּמוֹלֵי הָאָמוֹת – כגון בערכיים שמלים עצמם; ואם אמו: קוֹנֵם שְׂאִינֵי נְהַנֶּה לְמוֹלִים – שגור שלא יינה משל המולים, אָסוּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִתֵּר בְּמוֹלֵי הָאָמוֹת – שלא נתכוון הנודר אלא למעט אומות העולם; שְׂאִין הָעֶרְלָה קְרוּיָה אֶלָּא לְשֵׁם הַגּוֹיִם – שאין קרויים "ערלים" אלא גויים בלבד, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי כָל־הַגּוֹיִם עֶרְלִים וְכָל־בַּיִת יִשְׂרָאֵל עֶרְלִי־לֵב"; וְאֹמֵר – הכתוב: "וְהָיָה הַפְּלִשְׁתִּי הָעֶרֶל הַזֶּה"; וְאֹמֵר – ונאמר עוד: "פְּתִיחַתְּמַחְנֶה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים, פְּתִיחַתְּעֹלֶזָה בְּנוֹת הָעֶרְלִים". – ומכאן שכל גוי קרוי בשם "ערל", אפילו הוא נימול. אבל ישראל, אף על פי שאינו נימול, הואיל והוא חייב במצוות מילה, הרי הוא בכלל "מולים". אנב הדין האמור מביאה משנתנו מאמרי חכמים בשבחה של מצוות מילה. רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר: מֵאוֹסָה הָעֶרְלָה שֶׁנִּתְגַּנְּנוּ בָּהּ הַרְשָׁעִים – שהכתוב מכנה בה לגנאי את הרשעים, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי כָל־הַגּוֹיִם עֶרְלִים". רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל אָמַר: גְּדוּלָה מִיְלָה – חשובה היא מצוות מילה, שְׁנֹכְרְתָהּ עֲלֶיהָ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת – שבפרשה שנצטוו בה על המילה (בראשית יז) נזכר לשון "ברית" שלש עשרה פעם. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: גְּדוּלָה מִיְלָה, שְׂדוּחָה אֶת הַשֶּׁבֶת הַחֲמוּרָה – שנאמר (ויקרא יב, א): "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", ודרשו: "ביום השמיני" – אפילו בשבת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה אָמַר: גְּדוּלָה מִיְלָה, שְׁלֹא נִתְלָה לֹו לְמֹשֶׁה הַצַּדִּיק עֲלֶיהָ מֵלֹא שְׁעָה – שכל זכויותיו של משה לא עמדו לו כדי לדחות לו את עונשו על שלא מל את בנו, אפילו שעה אחת, שנאמר (שמות ז, כד): "ויפגשהו ה' ויבקש המיתו". רַבִּי נַחֲמִיָּה אָמַר: גְּדוּלָה מִיְלָה, שְׂדוּחָה אֶת הַנֶּגְעִים – שכן הקוצין את הבהרת עובר בלאו, שנאמר (דברים כד, ח): "השמר בנגע הצרעת", אבל מצוות מילה דוחה את האיסור הזה, ואם היתה בהרת בראש הערלה, חותכה עם הערלה, שדורשים: "ימול בשר ערלתו" – ואפילו יש שם בהרת. רַבִּי אָמַר: גְּדוּלָה מִיְלָה, שְׁכָל הַמְצוֹת שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ, לֹא נִקְרָא

באור משנה א

מי שאמר לו חברו: "ייאסר עליך קרבן מה שאתה נהנה משלי" (או בקיצור: "קונם אתה נהנה לי"), או שהוא אמר לחברו: "ייאסר עלי קרבן מה שאני נהנה משלך", הריהו מודר הנאה מחברו. היינו שנאסרה עליו בנדר כל הנאה מחברו. ואם אמר לו חברו: "הנאה המביאה לידי מאכלך אסורה עליך", או שאמר הוא לחברו: "הנאה המביאה לידי מאכלך אסורה עלי", הריהו מודר מאכל מחברו. משנתנו באה ללמד, מה בין המודר הנאה מחברו למודר ממנו מאכל.

אין בין המִדְר הנָּאָה מִחֲבָרו – שהדירו חברו שלא יינה משלו, או שהדיר את עצמו שלא יינה משל חברו, כמו שבארנו לעיל, לְמִדְר הַיְמָנו מֵאֶכֶל – שהדירו חברו או שהדיר את עצמו, שלא יינה ממנו הנאה המביאה לידי מאכל, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אֶלָּא דְרִיסַת הַרְגֵל – בחצר חברו, שהמודר הנאה מחברו אסור לו אף להיכנס לרשות חברו, אבל המודר מאכל מחברו מותר להיכנס לרשותו, וְכִלִּים שְׂאִין עוֹשִׂין בְּהֵן אֶכֶל נֶפֶשׁ – כלים של חברו שאין משתמשים בהם לצורך אכילה; שהמודר הנאה מחברו אסור לשאול ממנו כלים אלו, אבל המודר מאכל מחברו מותר לשאול. הַמִּדְר מֵאֶכֶל מִחֲבָרו, לֹא יִשְׂאִילֵנוּ – חברו, נֶפֶה, וְכִבְרָה, וְרַחִים, וְתַנּוּר – נפה או כברה וכו', שכל הכלים הללו משמשים להתקנת מאכלים, והרי אסורה עליו כל הנאה המביאה לידי מאכל; אֶבֶל מִשְׂאִיל לֹו חֲלוּק, וְטַבְעַת, וְטִלְוִית, וְנִזְמוּס, וְכָל דְּבַר שְׂאִין עוֹשִׂין בּוֹ אֶכֶל נֶפֶשׁ – שכל אלו אינם מביאים לידי הנאת

שָׁאִין עוֹשִׂין בּוֹ אֶכָּל גֶּפֶשׁ. מְקוֹם שְׂמֵשְׁכִירִין פִּיּוּצָא בְּהֵן – אָסוּר.
בַּהֲמִדָּר הֵנָּה מִחֲבֵרוֹ – שׁוֹקֵל אֶת שְׁקָלוֹ, וּפּוֹרֵעַ אֶת חוּבוֹ, וּמְחִזִּיר לוֹ אֶת אֲבֵדָתוֹ. מְקוֹם שְׁנוּטְלִין עֲלֵיהֶ שְׂכָר – תַּפּוֹל הֵנָּה לְהַקְדֵּשׁ.
ג וְתוֹרֵם אֶת תְּרוּמָתוֹ וּמַעֲשָׂרוֹתָיו לְדַעְתּוֹ. וּמְקַרֵּב עֲלָיו קֶנִּי זָבִין, קֶנִּי זָבוֹת, קֶנִּי יוֹלְדוֹת, חֲטָאוֹת וְאַשְׁמוֹת. וּמְלַמְדוֹ מִדְּרָשׁ, הִלְכוֹת, וְאַגְדוֹת, אֲבָל לֹא יִלְמְדֵנוּ מִקְרָא; אֲבָל מְלַמֵּד הוּא אֶת בְּנָיו וְאֶת בְּנוֹתָיו מִקְרָא. וְזֶן אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת

פירוש ברטנורא

לו הנאת מאכלך עלי קונם: מקום שמשכירין כיוצא בהם. רכין דדרך להשכיר כיוצא בזה והוא מוחל לו השכירות, באותם הדמים יכול לקנות אוכל נפש והוא הדירו מהנאה המביאה לירי מאכל:
ב שוקל לו שקלו. מחצית השקל שחייב כל אחד מישראל בכל שנה לצורך קרבנות צבור. והמדיר יכול לשקול בשבילי, דמצוה בעלמא קעביד: ופורע לו חובו. אית דמוקמי לה דוקא בחוב שהתנה לזה עם המלוה שלא יפרענו אלא לכשרצה ולא יוכל המלוה ללחצו, והשתא לא אהני ליה מידר כמה שפורע חובו. ואית דמוקמי לה בכל חוב שבעולם, שאינו אלא מונע את בעל חובו שלא יתבענו, ומניעת תביעה אינה בכלל הנאה: ומחזיר לו אבדתו. בין שהיו נכסי מחזיר אסורים על בעל אבדה בין שהיו נכסי בעל אבדה אסורים על המחזיר משום דמצוה קעביד: ובמקום שנוטלין עליה שכר תפול הנאה להקדש. כששניהם מודרים הנאה זה מזה, אם הוא נוטל שכר נמצא נהנה, ואם אינו נוטל שכר נמצא מהנה, לפיכך תפול הנאה להקדש. ולא אמרינן יולך הנאה לים המלח, לפי שאמר עליו הנאתו כהקדש, הלכך כל הנאה הבאה לידו ממנו הקדש היא:
ג ותורם תרומתו ומעשרותיו לדעתו. כגון שאמר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום. אבל לא יאמר לו לתרום, שהרי עושהו שליח והנאה היא לו שעושה שליחותו: ומקריב לו קניי זבין וזבות. כהן שהדיר את ישראל הנאה ממנו, יכול להקריב קרבנותיו שמביא על ידו וזבה ויולדת: ומלמדו מדרש. ספרא

משניות מבוארות – קהתי

ליהנות ניתנו, אלא שאם היו נוהגים שמשביב האבידה נוטל שכר, ונמצא שאם יטול שכר הריהו נהנה, ואם לא יטול שכר, הריהו מהנה את חברו, לפיכך תפול הנאה להקדש (ברטנורא: "תפארת ישראל").

ב א ו ר מ ש נ ה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה ללמד בראובן שהיה מודר הנאה משמעון.
ותורם – שמעון, **את תרומתו ומעשרותיו** – של ראובן, המודר הנאה ממנו, **לדעתו** – בידעתו של ראובן כגון שאמר ראובן: כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום. אבל לא יאמר לשמעון לתרום לו, שהרי עושה אותו שליח, והנאה היא לו ששמעון עושה שליחותו. במפרשים מבואר, שדווקא כשתורם שמעון משל תבואת ראובן צריך שיתרום מדעתו, אבל אם שמעון תורם משלו על של ראובן, אינו צריך דעתו; ומותר לעשות לו כן כשם שמוותר לפרוע את חובו, כפי ששינונו במשנה הקודמת (חמאירי; תוספות רבי עקיבא איגר). **ומקריב עליו** – אם שמעון הוא כהן, מותר לו להקריב בשביל ראובן, **קניי זבין, קניי זבות** – היינו שתי תורים או שני בני יונה, שחייבים זב וזבה להקריב כיום השמיני, לאחר שבעת ימים נקיים, **קניי יולדות** – שנאמר ביולדת (ויקרא יב, ו-ז): "ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת... ואם לא תמצא ידה שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה" וגו', **חטאות ואשמות** – והוא הדין לכל הקרבנות, אלא שמשנתנו נקטה אלו לרבותא, שאף על פי שהקינין הללו, וכן חטאת ואשם של מצורע, מתירים את בעליהם באכילת קדשים, מכל מקום מותר לכהן להקריבם בשביל המודר ממנו הנאה, לפי שהכוהנים שלוחי שמים הם, ולא שלוחי בעל הקרבן, ואין כאן אלא גרמת הנאה בלבד. **ומלמדו מדרש** – רשאי שמעון ללמד את ראובן מדרש פסוקי התורה, כגון מכילתא, ספרא וספרי, **הלכות, ואגדות** – כלומר שמלמדו בחינם כל תורה שבעל פה, ואין בזה הנאה האסורה על ראובן, לפי שאין אדם רשאי ליטול שכר בעד לימוד התורה, ואין כאן אלא קיום מצוה בלבד, **אבל לא ילמדנו מקרא** – בחינם, שכן המלמד מקרא מותר לו ליטול שכר משום לימוד פיסוק הטעמים, ואם אינו נוטל שכרו מראובן נמצא מהנהו. **אבל מלמד הוא את בניו ואת בנותיו מקרא** – רשאי שמעון ללמד מקרא את בניו ואת בנותיו של ראובן, שאף על פי שמצוה על האב ללמד את בניו תורה, ושמעון מוציא את ראובן מידי

מאכל. **מקום שמשכירין פיוצא בהן** – אבל במקום שנוהגים להשכיר כלים כאלו, אף על פי שהם דברים שאין עושים בהם אוכל נפש, **אסור** – להשאילם אף למודר מאכל מחברו, שכן נהנה הוא מדמי השכירות שחברו וויתר לו עליהם, ובדמים אלו יכול הוא לקנות צרכי אוכל נפש, ונמצא נהנה מחברו הנאה המביאה לירי מאכל.

הפיסקה "וכל דבר שאין עושים בו אוכל נפש" – בארנה לפי משמעות הדברים, שהיא סוף הדיבור. וכן מפרשים הרשב"ש והריטב"א. אבל בגמרא באה פיסקה זו כתחילת משנה חדשה: "וכל דבר שאין עושים בו אוכל נפש מקום שמשכירין כיוצא בהן אסור".

~ שבת קודש ~

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנה זו באה ללמדנו במודר הנאה מחברו, אילו דברים מותר לחברו לעשות לו ואין בהם משום הנאה האסורה על המודר.
המודר הנאה מחברו – כגון ראובן, שנאסרה עליו בנדר הנאה משמעון, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **שוקל את שקלו** – מותר שיתן שמעון בשבילו את מחצית השקל, שחייב כל אדם מישראל לשקול בכל שנה לתרומת הלשכה שבמקדש לצורך קרבנות הציבור (כמו שכלנו במסכת שקלים), **ופורע את חובו** – וכן מותר שיעבור שמעון את חובו של ראובן לבעל חובו, שהואיל ואינו נותן כלום לידו של ראובן אלא לירי אחרים, לגזבר ההקדש או לבעל חובו, אין כאן אלא "הברחת ארי מעליו" (גמרא), כלומר ששמעון אינו אלא מונע היזק מראובן ומסלק ממנו תובעים, שלא יתבעו אותו, ואין מניעת היזק וסילוק תביעה בכלל איסור הנאה. **ומחזיר לו את אבדתו** – אם שמעון מצא אבדתו של ראובן, הריהו מחזירה לו, ואין כאן הנאה האסורה על ראובן, שהרי שלו הוא מחזיר לו, ואינו אלא מקיים מצוות השבת אבידה. **מקום שנוטלין עליה שכר** – שמשלמים שכר למשיב אבידה, ואין שמעון רוצה ליטול שכר מראובן, ונמצא שיש הנאה ממש לראובן, **תפול הנאה להקדש** – הנאת השכר תפול להקדש, כלומר שאין ראובן רשאי ליהנות מהשכר שמחל לו שמעון, ועליו ליתן אותו להקדש, שהואיל ואסורה עליו הנאת שמעון כהקדש, הלכך כל הנאה הבאה לידו ממנו הרי היא הקדש. ויש מפרשים (על פי הגמרא): מקום שנוטלין עליה שכר – כגון ששניהם מודרים הנאה זה מזה, שאף בכגון זה מותר לכל אחד מהם להחזיר לחברו את אבדתו, לפי שאינו אלא מקיים מצוות השבת אבידה, ומצוות לאו

בְּנֵי, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיֵּב בְּמוֹזְנוֹתֵיהֶם. וְלֹא יִזוֹן אֶת בְּהֵמָתוֹ, בֵּין טַמְאָה בֵּין טְהוֹרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: זֶן אֶת הַטַּמְאָה, וְאִינוּ זֶן אֶת הַטְּהוֹרָה. אָמְרוּ לוֹ: מַה בֵּין טַמְאָה לַטְּהוֹרָה? אָמַר לָהֶן: שֶׁהַטְּהוֹרָה נִפְשָׁה לְשָׁמַיִם, וְגוֹפָה שָׁלוֹ, וְהַטַּמְאָה נִפְשָׁה לְשָׁמַיִם. אָמְרוּ לוֹ: אִף הַטַּמְאָה נִפְשָׁה לְשָׁמַיִם, וְגוֹפָה שָׁלוֹ, שְׁאֵם יִרְצָה – הָרִי הוּא מוֹכְרָה לְגוֹיִם, אוֹ מְאֻכְלָה לְכֻלָּבִים.

פירוש ברטנורא

וספרי, שהוא מדרש הפסוקים: הלבנות. הלכה למשה מסיני: אנדרות. דברי חכמים שהסמיכות על הפסוקים. ומעמא דשרי ללמדו כל הני, שאין אדם רשאי ליקח שכר כדי ללמד את חבריו את כל אלה, ואין כאן הנאה, דמצוה קעביר: אבל לא ילמדנו מקרא. שמותר ליטול שכר על למוד המקרא, שאינו אלא שכר פיסוק מעמים לנגן המקראות בהלכתן, ולא דאורייתא הוא ושרי ליטול שכר עליו, ואם אינו נוטל נמצא מהנהו, ואם נוטל נמצא נהנה. ודוקא במקום שנתנו ליטול שכר על המקרא, אבל במקום שאין נוטלין שכר על המקרא אף המקרא שרי ללמדו: אבל מלמד הוא את בניו. ואע"ג דמצוה על האב ללמד את בנו וזה מוציא מירי חובתו, לא מקריא הנאה, דמצוה לאו ליהנות נתנו. וגם אפשר שהיה מוצא אחר שהיה מלמדו חנם: ולא יזון את בהמתו. דניחא ליה בפיתומה וקא מהני ליה: טמאה נפשה ונופה לשמים. דלמלאכה קיימא ואינו חושש על פיתומה: שאם ירצה מוכרה לעכו"ם. לאכילה ונטול דמים יתירם בשביל פיתומה:

משניות מבוארות – קהתי

לְשָׁמַיִם וְגוֹפָה שָׁלוֹ – כלומר שהבהמה הטהורה, אף כשנפשה לשמים, היינו לאחר שתישחט, על כל פנים יינהה ראובן מגופה, שיאכל בשרה, הלכך יש לו הנאה מפיתומה, וְהַטַּמְאָה – אבל הבהמה הטהמה, נִפְשָׁה לְשָׁמַיִם – כשהיא תמות, לא תהא לו כל הנאה מגופה, ולכן אינו נהנה מפיתומה. אָמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי אליעזר: אִף הַטַּמְאָה נִפְשָׁה לְשָׁמַיִם, וְגוֹפָה שָׁלוֹ – אף בבהמה טמאה יש הנאה לראובן מגופה, שְׁאֵם יִרְצָה, הָרִי הוּא מוֹכְרָה לְגוֹיִם, אוֹ מְאֻכְלָה לְכֻלָּבִים – ונמצא נהנה מפיתומה. הלכך אסור לשמעון לזון את בהמתו של ראובן, המורד ממנו הנאה, בין טהורה בין טמאה.

חובתו, אין בזה הנאה האסורה על ראובן, שמצוות לאו ליהנות ניתנו, והרי שמעון אינו אלא עושה מצוה במקומו של ראובן; וְזֶן – שמעון, אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנֵי – של ראובן, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא – ראובן – חַיֵּב בְּמוֹזְנוֹתֵיהֶם – לפי שאין שמעון נותן לידו של ראובן כלום, כמו שבארנו בדין ששינו במשנה הקודמת: "שוקל את שקלו ופורע את חובו". וְלֹא יִזוֹן אֶת בְּהֵמָתוֹ, בֵּין טַמְאָה בֵּין טְהוֹרָה – שכן פיתומה היא הנאה של ממש לראובן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: זֶן אֶת הַטַּמְאָה, וְאִינוּ זֶן אֶת הַטְּהוֹרָה – אמנם אסור לשמעון לזון את בהמתו הטהורה של ראובן, אבל את בהמתו הטהמה מותר לו לזון. אָמְרוּ לוֹ – חכמים: מַה בֵּין טַמְאָה לַטְּהוֹרָה – מה ראתי להבדיל בדין זה בין טמאה לטהורה? אָמַר לָהֶן: שֶׁהַטְּהוֹרָה, נִפְשָׁה

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אדר, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ד' בו כותב אודות המאורעות השונות דרך נסיעתו מהעכובים והפגישה שהי' לו עי"ז.

הרי כבר ידוע מאמר העולם כל העכבה לטובה, ואף שלע"ע לא מצאתי מקורו כיון שמורגל הוא בפיות בני ישראל הרי אם אינם נביאים בני נביאים הם.

ומי"ש אשר מצא במקום שבא עוד שד"רים, הרי כבר הורגל בזה, ואעפ"כ נותן השי"ת הצלחתו ובטח גם בפעם הזאת יהי בכגון דא.

כמדומה, שכבר אמרתי לו פעם ע"ד האמור בזהר הק' חלק ב' קפ"ד ע"ב, אשר כשהאדם למטה הוא בנהירו דאנפין ובחזרה ממשיך לגבי בכגון דא גם מלמעלה עיי"ש, ולפי זה מובן ביותר גם פתגם הידוע דרבוה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, טראכט גוט וועט זיין גוט, והשי"ת יצליחו לבשר טובות הן ע"ד זרעית - זייען - רוחניות, והן ע"ד קלייען גשמיות.

בברכה.

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף כג עמוד א. הגמרא מביאה דרשה בענין נקיות לקראת התפילה: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, הַנֶּצֶדֶק לְנִקְיוֹ הַרִי זֶה לֹא יִתְפַּלֵּל, מִשּׁוּם שְׁנַאמַר (עמוס ד יב) 'הַבּוֹן לְקִרְאֵת אֱלֹהֶיךָ, יִשְׂרָאֵל',** ובכך נרמז שעל האדם להכין עצמו לקראת התפילה בנקיות גופו.

פסוק נוסף שדורש רבי יונתן לענין נקיות בתפילה: **וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מֵאֵי דְבָתֵיב (קהלת ד יז) 'שְׁמֹר רִגְלְךָ בְּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים, וְקָרוֹב לְשִׁמְעַת מִתַּת הַכְּסִילִים זָבַח, כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע'. מבארת הגמרא את הפסוק: שְׁמֹר עֲצֻמְךָ שְׁלֵא תַחֲטֵא, כלומר, המנע מחטא, שלא תצטרך רגלך ללכת לבית האלהים להביא חטאת לכפרתך, וְאִם תַּחֲטֵא, הֵבֵא קָרְבָּן לְפָנָי. ממשיכה הגמרא לבאר את הפסוק: 'וְקָרוֹב לְשִׁמְעַת (דְּבָרֵי חֲכָמִים)', אָמַר רַבָּא, הוּי קָרוֹב לְשִׁמְעַת דְּבָרֵי חֲכָמִים, שְׂאֵם חוּמְאִים מְבִיאִים קָרְבָּן וְעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה, כלומר, כשאתה מביא קרבן על חטא הביאהו מתוך תשובה כדרך החכמים. 'מִתַּת הַכְּסִילִים [זָבַח]', כלומר, וְאֵל תְּהִי בְּכַסִּילִים שְׁחוּמְאִים וּמְבִיאִים קָרְבָּן וְאִין עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה. וממשיך הפסוק ואומר 'כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע'. תמדה על כך הגמרא: אֵי הָבִי - אם הוא כפשוטו, שאין הכסילים יודעים לעשות רעה, הרי צדיקים יִנְהוּ, ואכן אינם צריכים לעשות תשובה, ומה חסרון יש בכך. מיישבת הגמרא: אֵלָּא כִּך פִּירוּשׁ הַפְּסוּק, אֵל תְּהִי בְּכַסִּילִים שְׁחוּמְאִים וּמְבִיאִים קָרְבָּן, וְאִין יוֹדְעִים אִם עַל הַמוּזָבָה הֵם מְבִיאִים קָרְבָּן, כתודה וכנדבת שלמים, או אִם עַל הַרְעָה, על חטא, הֵם מְבִיאִים, ולכן אינם עושים תשובה, ועל זה אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, בֵּין מוֹזֵב לְרַע אִין מְבַחֲיִנִים, וְהֵם מְבִיאִים קָרְבָּן לְפָנָי.**

הגמרא מביאה פירוש נוסף על הפסוק, הנדרש בענין נקיות בתפילה שהובא לעיל: **רַב אֲשִׁי, וְאִיתִימָא רַב הַנִּינְא בַּר פִּפְא, אָמַר, מהו שְׁמֹר רגלך כאשר תלך אל בית האלהים, שְׁמֹר נִקְבֵיךָ מִבֵּין רגליך, שלא תזדקק להם בְּשַׁעֲהָ שְׂאֵתָה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה לְפָנָי. והיינו שיקדים לנקות גופו קודם שיעמוד להתפלל בשביל שלא יזדקק לנקביו בשעת התפילה.**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמ' א

11	הבעלים שגנב אך מנו את הצאן והיתה שלימה, פטור.	1	כל המשנה, ואף על הרישא שגנב לדעת הבעלים. וכך מתפרשת	10
12	ד. רב תסדא אמר, אם גנב לדעת, מנין פוטור. אך אם גנב שלא לדעת,	2	המשנה, אם ידעו הבעלים בגניבה ולא ידעו כשהחזיר, ומת, חייב.	9
13	צריף הגנב את דעת הבעלים כשהוא משיב, ואין המנין פוטור. וכי	3	וכן אם לא ידעו הבעלים לא בגניבה ולא בחזרה, ומת, חייב. ואם	8
14	קתני במשנה 'ומנו את הצאן והיא שלימה פטור', היינו רק ארישא.	4	מנו את הצאן והיא שלימה, בשני האופנים המנין פוטור.	7
15	וכך מתפרשת המשנה, אם ידעו הבעלים מהגניבה והחזירו בלי	5	ג. ורבי יוחנן אומר, אם גנב לדעת הבעלים, מנין פוטור, אך אם גנב	6
16	להודיעם, ומת, חייב. וכן אם לא ידעו הבעלים לא מהגניבה ולא	6	שלא לדעת, אפילו מנין נמי לא צריף, אלא מיד כשמחזירו לעדר,	5
17	מהחזרה ומת, חייב. וברישא שהבעלים ידעו מהגניבה, אם מנו את	7	פטור. וכי קתני במשנה 'ומנו את הצאן והיא שלימה פטור', היינו	6
18	הצאן והיא שלימה ואחר כך מת, פטור.	8	רק ארישא. וכך מתפרשת המשנה, אם ידעו הבעלים בגניבה,	7
19	מבאר רבא את טעמו של רב חסדא: אָמַר רַבָּא,	9	והחזירו שלא מדעתם וגם לא מנו את הצאן, ומת, חייב. לא ידעו	8
		10	הבעלים שגנב ולא שהחזיר, וגם לא מנו את הצאן, או אף אם ידעו	9

56 קודם יאוש. ומה שהוצרך רב להשמיענו שדינו אף עם הטבח, הוא
 57 משום דמהו דתימא - היינו יכולין לומר, אין מתנות כהונה נגלות
 58 - שלא שייך גזילה במתנות כהונה כלל, שכיון שזוכים בהם
 59 הכהנים משלחן גבוה, היה הם שלהם בכל מקום שהם, ואם כן אף
 60 אם שקל לו הטבח יהיה דין הכהן עם הלוקח בלבד, שגזילו אצל
 61 הוא, ולא עם הטבח כיון שאינו נחשב גזלן עליהם, קא משמע לן
 62 רב, שגם מתנות כהונה נגלות ולכן דין הלוקח אף עם הטבח, אבל
 63 לא נחבין רב למעט שאין דינו עם הלוקח.
 64 ביאור הדעת הסוברת שרב ורבי יוחנן נחלקו: ולאביי דאמר פליגי
 65 - לאביי שהקשה לרב יוסף שרב ורבי יוחנן כן חולקים, במאי פליגי
 66 - במה חולקים הם. משיבה הגמרא: חלוקים הם בדרב הסדא -
 67 בדינו של רב חסדא שאמר גזול ולא נתייאשו הבעלים רצה מזה
 68 גובה רצה מזה גובה, רבי יוחנן סובר כרב חסדא ולכן הדין עם
 69 השני, ורב לא סובר כרב חסדא, ולכן הדין עם הראשון. ביאור
 70 אחר: רב זבד אמר, אמנם רב ורבי יוחנן נחלקו אך לא בדינו של
 71 רב חסדא, ולעולם אם קנה הלוקח מן הגגב קודם יאוש כולם
 72 סוברים כרב חסדא שדינו של בעל הבית עם השני, כיון שהגזילה
 73 שייכת עדיין לבעליה, אלא הם נחלקו בכונן שנתיאשו הבעלים
 74 כשהיה החפץ ביד הלוקח, ולא נתייאשו כשהיה ביד הגגב. ובהא
 75 פליגי - ובוה נחלקו, רב - רבי יוחנן קבר יאוש ואחר כך שינוי
 76 הדין קני, אבל שינוי רשות ואחר כך יאוש לא קני, ולכן הדין עם
 77 השני. ובר - רב סבר, לא שניא - אין חילוק אם היאוש היה לפני
 78 השינוי רשות או לאחריו, בכל אופן קונה הלוקח את הגזילה
 79 ביאוש ושינוי רשות, ולכן דינו של בעל הבית עם הראשון, ואין
 80 הלוקח צריך להשיבו לבעלים אפילו תמורת דמים. ביאור שלישי:
 81 רב פפא אמר, לעולם מחלוקתם היא אף לפני יאוש, ומכל מקום
 82 אינם חלוקים בדינו של רב חסדא שקודם יאוש דין הבעל הבית
 83 עם הלוקח, ולכן בגלימא - לענין הגזילה עצמה, כגון אם גזלו בגד,
 84 דבולי עלמא לא פליגי - אכן בין רב ובין רבי יוחנן מודים דהדין
 85 למריה - שעל הלוקח להחזירו לבעליו. והכא בעשו בו תקנת השוק
 86 קמיפליגי - וכאן מה שנחלקו רב ורבי יוחנן אם הדין עם הראשון
 87 או עם השני אין הנידון לגבי הבעל הבית אם דינו עם הגגב או עם
 88 הלוקח, שזה ודאי שדין הבעל הבית עם הלוקח כדבר חסדא וכמו
 89 שנבאר, אלא הנידון הוא לענין הלוקח ממי הוא נוטל מעותיו,
 90 האם מהבעל הבית או מהגגב, רב משמיה דרבי הניא אמר הדין עם
 91 הראשון, כלומר, דינא דלוקח דלישקול וזוי מנגב - דין הלוקח ליטול
 92 מעותיו מן הגגב שמכרו לו, ולא עשו בו תקנת השוק - שתקנו
 93 חכמים שיטול הלוקח מעותיו מבעל הבית ולא יצטרך לטרוד אחר
 94 הגגב משום שהוא לא הכיר בשעה שלקח את החפץ בשוק שהוא
 95 גגב, שכן לא תקנו תקנה זו אלא באופן שלא הוכר הגגב ואין
 96 ללוקח ממי ליטול מעותיו, אבל כאן שהוכר הגגב לא עשו תקנת
 97 השוק, אלא יעמוד הלוקח בדין עם הגגב. ורבי יוחנן משום דרבי
 98 ינאי אמר, הדין עם השני, כלומר, דינא דלוקח דלישקול מבעל הבית
 99 - דינו של הלוקח שיטול מעותיו מבעל הבית, ויעשו בו תקנת השוק
 100 אפילו שהוכר הגגב, והבעל הבית יעמוד בדין עם הגגב.
 101 הגמרא מבררת את דעתו של רב. מקשה הגמרא: וקבר רב - וכי
 102 דעת רב שאם נמצא הגגב לא עשו בו תקנת השוק, והא רב הניא
 103 תלמידיה דרב הוה - והרי רב הניא תלמידו של רב היה, ומעשה
 104 שהיה, שאדם ששמו חנן בישא נגב גלימא - בגד וזכנה - ומכרו
 105 לאחר, והכירו הבעלים את הגגב ואת הלוקח. אהא לקמיה דרב
 106 הניא - באו הבעלים לפני רב הניא לתובעו ללוקח ששייב להם את
 107 הבגד. אמר ליה - רב הניא לההיא נכרא - לאותו נגול, ויל שרי
 108 עבידך - לך והתר משכונך שבידו, כלומר, תן לו את מעותיו
 109 ששילם עבור הבגד ושייבנו לך. הרי שדעת רב הניא שגם
 110 כשהוכר הגגב עשו בו תקנת השוק שיטול מעותיו מהבעלים, ולא

1 לא צריך להחזירו עליה פולי תאי - אין צריך לחזר ולברר כל כך
 2 את הקול, שיאמרו הללו כליו של פלוני הללו ספריו של פלוני,
 3 אלא די לנו במה שמחתרת חתורה בתוך ביתו ואומרים שנגבו
 4 כליו וספריו, ואין לחוש שמא מכר את כליו וספריו וזה שמחזיק
 5 בהם עתה לקחן מהלוקח הראשון. מקשה הגמרא: ודלמא איצטרך
 6 ליה וזוי וזכין - יש לחוש שמא הוא היה דחוק למעות ומשום כך
 7 מכר את כליו, אף שאינו עשוי למוכרם, ואם כן לעולם צריך
 8 שיאמרו הללו כליו של פלוני. מתרצת הגמרא: אמר רב אשי, הרי
 9 יצא לו שם נגיבה בעיר, ודי לנו בכך כדי שלא נחוש שמא אירע לו
 10 שהיה דחוק למעות ומכר את כליו וספריו.
 11 הגמרא דנה אודות הגגב והקונה מהגגב, עם מי מהם מתידיין בעל
 12 הבית: איתמר, נגב חפץ וקבר אותו לאחר, ואחר כך הוצר הנגב,
 13 ומכירים הבעלים את חפצם ביד הלוקח. רב משמיה דרבי הניא
 14 אמר, הדין של בעל הבית הוא עם הראשון שנגבו, אבל אין הלוקח
 15 בעל דינו, ואינו יכול להוציא את חפצו מהלוקח. ורבי יוחנן משמיה
 16 דרבי ינאי אמר, הדין של בעל הבית הוא עם השני שלקחו מן הגגב,
 17 ומוציא ממנו את כליו בחינם, והלוקח יעמוד עם הגגב לדין ששייב
 18 לו את מעותיו.
 19 הגמרא מביאה דעות שונות אם נחלקו ובמה נחלקו: אמר רב יוסף,
 20 ולא פליגי - אינם חולקים, אלא כאן - רבי יוחנן, דיבר לפני יאוש
 21 - באופן שהלוקח קנאו מהגגב לפני שנתיאשו הבעלים, ולכן הדין
 22 של בעל הבית גם עם השני - הלוקח, שהרי לא קנאו הלוקח, ויכול
 23 להוציא ממנו את שלו בחינם. כאן - ואילו רב, לאחר יאוש דיבר,
 24 באופן שהלוקח קנאו מהגגב לאחר שנתיאשו הבעלים, ולכן הדין
 25 של בעל הבית רק עם הראשון - הגגב, ולא עם הלוקח שהרי קנאו
 26 ביאוש ושינוי רשות. ותרווייהו אית להו דרב הסדא - ושניהם
 27 סוברים כדעת רב חסדא שאמר לעיל (קיא): גזול ולא נתייאשו
 28 הבעלים ובא אחר ואכלו, רצה מזה גובה רצה מזה גובה, שהרי
 29 אף רב מודה לרבי יוחנן שאם הלוקח קנאו קודם יאוש הדין עם
 30 השני.
 31 אביי מקשה על ביאורו של רב יוסף: אמר ליה אביי לרב יוסף, ולא
 32 פליגי - האם רב ורבי יוחנן אינם חלוקים, הא מתנות כהונה - הרי
 33 טבח ששחט בהמה ומכר ללוקח בשר יחד עם ה'קובה' במקום
 34 לחיטה לבקו, שהרי היא אחת מעשרים וארבע מתנות כהונה,
 35 שכלפני יאוש דמי, לפי שאין הכהנים מתייאשים ממתנות כהונה,
 36 ופליגי - ובכל זאת מצינו שרב סובר שדינו של הכהן הוא עם
 37 הטבח ולא עם הלוקח ממנו, וזה שלא כרבי יוחנן שאמר שאם
 38 לקחו קודם יאוש דינו אף עם הלוקח. דתני - שכך שנינו במשנה
 39 (חולין קלב), אם אמר לו הלוקח לטבח קובר לי מעיה של פרה בכך
 40 וכך מעות, והיו פתח מתנות - 'קובה' המגיעה לכהן, נותן הלוקח
 41 לכהן, ואינו מנגב לו - הטבח ללוקח מן הדמים, כיון שידע הלוקח
 42 שיש שם קובה ושהמוכר לא מוכר לו אותן, אך אם לקח היקניו
 43 בשר קמשקל ולא ביקש ממנו את מעיה, ונמצא ששקל גם את
 44 המתנות, נותנו לכהן כיון שגזול הוא, ונגב לו הטבח ללוקח מן
 45 הדמים, לפי שמכר לו דבר שאינו שלו. ואמר רב (שם קלד). על
 46 משנה זו, לא שנו שאם לקח הימנו במשקל נותן לכהן, ומשמע
 47 שהכהן יכול להוציא את הקובה מהלוקח בעל כרחו והלוקח יתבע
 48 את הטבח, אלא כשהלוקח שקל לעצמו, אבל אם שקל לו הפכה,
 49 כיון שהטבח הוא שגול את הכהן הדין של הכהן עם הפכה ואינו
 50 יכול להוציא את המתנות מהלוקח. הרי שמה שאמר רב בסוגייתנו
 51 'הדין עם הראשון' הוא בין לפני יאוש בין לאחר יאוש, ולכן אף
 52 שם שהוא קודם יאוש סובר רב שהדין עם הטבח שהוא הראשון
 53 ולא עם הלוקח. מתרצת הגמרא: אימא - תפרש את דברי רב
 54 שכונתו היא שאף דין עם הפכה, ולא רק עם הטבח, ולעולם רב
 55 גם מודה לרבי יוחנן שיכול הוא לתבוע גם את הלוקח כיון שלקחו

בבא קמא. פרק עשירי - הגזול ומאכיל - דף קטו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קעז

רש"י

לא צריך להחזירי כולי האי. דנימא ספר פלוגי ופלוגי: הדין עם הראשון. דינו של בעיה ותביעתו על הגנב היא ואין הלוקח בעל דינו ואם בא לגבותו הימנו יתן דמים ואע"ג שחופר הגנב לא אמרינן יחזיר לוקח הפלים בתנאם ופרע מן הגנב: הדין עם השני. דינו של דרב הבית עם הלוקח הוא ויחזיר הימנו כפלי בתנאם: לפני יאוש. לקחו מן הגנב לפני יאוש:

אמר ליה אבי הרי מתנות כהונה כלפיני יאוש דמי ופליגי. דמשמע ליה לאבי דהדין עם השבח דוקא וה"נ הדין עם הראשון מכאן קשה על פי' ההקטנס דפרק הורעו וחולין דף קלד. ואין להאריך בזה: והלכתא בכלהו עשו בו תקנת השוק. ב"ל דלא קאי אלא אהני דפליגי בהו אמוראי אממר ומר זוטרא ורבא ורב ששתו דאתו לפסוק במ"ד עשו בו תקנת השוק אבל אמילתא דרבא דגנב מפורסם דלא פליגי עליה שום אמורא לא קאי:

לא צריך להחזירי עליה כולי האי ודלמא איצטרך ליה וזוי וזבין אמר רב אשי הרי יצא לו שם גניבה בעיר: איתמר גנב ויכר ואח"כ הופר הגנב רב משמיה דרבי תיבא אמר הדין עם הראשון ר' יוחנן

משמיה דרבי יבאי אמר הדין עם השני אמר רב יוסף לא פליגי כאן לפני יאוש הדין עם השני כאן לאחר יאוש הדין עם הראשון ותרוניהו אית להו דרב חסדא א"ל אביי ולא פליגי הא מתנות כהונה כלפיני יאוש דמי ופליגי דתנן אמר לו מכור לי מעיה של פרה והוי בהן מתנות נותנן לכהן ואינו מנפה לו מן הדמים לקח הימנו במשקל נותנו לכהן ומנפה לו מן הדמים ואמר רב לא שנו אלא ששקל לעצמו אבל שקל לו הטבח הדין עם הטבח אימא אף דין עם הטבח מהו דתימא אין מתנות כהונה נגזלות קמ"ל ולאביי דאמר פליגי במאי פליגי בדרב חסדא רב יבדד אמר כגון שנתאיאשו התעלים גיד לוקח ולא נתייאשו ביד גנב וכהא פליגי מר סבר יאוש ואח"כ שינוי רשות קני שינוי רשות ואח"כ יאוש לא קני וכו"מ לא שנא רב פפא אמר בגלמא דכ"ע לא פליגי דהדר למריה והכא בעשו בו תקנת השוק קמפליגי רב משמיה דר' תיבא אמר הדין עם הראשון דינא דלוקח דלישקול וזוי מננב ולא עשו בו תקנת השוק ור' יוחנן משום דר' יבאי אמר הדין עם השני דינא דלוקח דלישקול מבעל הבית ועשו בו תקנת השוק וסבר רב לא עשו בו תקנת השוק והא רב הונא תלמידיה דרב הוה והנן בישא גנב גלימא וזבניה אתא לקמיה דרב הונא א"ל להווא גברא זיל שרי עביטך שאני חנן בישא פיון דליכא לאישתלומי מיניה בלא הופר דמי אמר רבא אם גנב מפורסם הוא לא עשו בו תקנת השוק והא חנן בישא דמפורסם הוה ועשו בו תקנת השוק נהי דמפורסם לבישואתא לגניבותא לא מפורסם איתמר גנב ופרע בחובו גנב ופרע בהויפו לא עשו בו תקנת השוק דאמרי לא אדעתא דהנהו יהיבת ליה מידי משכנתא שוי מאתן במאה עשו בו תקנת השוק שוה בשוה אממר אמר לא עשו בו תקנת השוק מר זוטרא אמר עשו בו תקנת השוק והלכתא עשו בו תקנת השוק וזבניא שוה בשוה עשו בו תקנת השוק שוה בשוה אמר רבא אמר עשו בו תקנת השוק והלכתא עשו בו תקנת השוק וכבר פליגי רבא אמר עשו בו תקנת השוק והלכתא עשו בו תקנת השוק על שקנאו לוקח מצי לוקח למימר לבעל הבית לאו בעל הדין דידי מיהו לאחר שקשלים הגניבה יתבע מעותיו מבעל הבית ואי שקיאי מימ דמי שקל מה לי משום תקנה מה לי משום טענת לאו בעל הדין דידי את נפקא מיהו היכא דגזול וקא אתר ואכל בלא דמים דאמרינן דרב חסדא ואם השני נוח לו מן הראשון גובה הימנו שרי עביטך. הדר משכונת כלומר פדה משכונת שקדיה חוב. מלוה הפת. לחנניה לאו אדעתא. דהאי גניבה יהבתה ליה וזוי דמקמי הכא אופת ליה משכנתא שוה בשוה. אין דרך לעשות כן להלות על המשכון כל שווי הלף לאו אדעתא דהאי משכנתא אופיה אלא הימוני הימניה: רב עשת אמר לא עשו ואפילו לטול מאה דבי היכי דמאה יתירין מתנהו היא מאה דשוה נמי מתנהו הוה ורבא אמר עשו תקנה. אפילו לטול מאתים דארוריה למזבין בדמים קריים: בר מננב ופרע בחובו ובהויפו. דלא יתיב וזוי אהאי חפזי הלכתא כרב כהן. דכיון דהימניה מעיקרא השתא נמי הימניה נישאה ופפונאה וכוני מחוזאה. על שם מקומן נקרא: מתני' אין

אין

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55

קעח בבא קמא. פרק עשירי - הגזול ומאכיל - דף קטו עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"
תוספות

1 אין לו אלא שקרו. שבר כלי ושבר פועלו: גמ' וליקא ליה מהפקרא ובינא: דבש שלף
2 היה חולק כולו לאיבוד והריני כמציל מן ההפקר ואמאי אין לו אלא שקרו כוליה דבש
3 לישקול וגבי חמור ליקא למימר הכי דיוכול להצילה הוא: משתפירות. והכל נשקר בנחה:
4 לא אמר כלום. אלמא כן דליאבוד אול לית בהו זכיה והפקרא הוא: כדאמר ר' ריבנה.
5 לקמן. בעקל. דרובשא כפרך עליה חבית של
6 דבש שקרוה בעקל ולא ישפר הכל אלא מנסח
7 מעט מעט וליקא הפקר. הרי פירות. של מעשר
8 שני שיש לי בתוך ביתי מחולקין בו: וכל היכא
9 דאיכא. קצת הפסד וליקא איבוד לגמרי כי היכא
10 דמוקמת לה בשכיל להציל ע"י הדקק ושמא
11 יציל: לכתחלה לא יאמר. בתמיהה הרי שהיו לו.
12 ללוי: עשר חביות של פבל. השכול לתרומת
13 מעשר והוא קמא דתרומת מעשר ידידה לא
14 חזין לכתוב לשתיה אלא לזוף ולקמיה מוקי לה
15 ביון תרש דלא חיי כולי האי לזוף דלא אלים
16 יריקא ופסידא פורקא הוא דאיכא כמו זו שיכול
17 להציל על ידי הדקק: ה"ג אומר הרי היא תרומת
18 מעשר על תשע חברותיה: שמן דתריבחה פמפא.
19 חו' להדליק וכו' מפסיד לה לכתוב איכא פסידא
20 טובא: כשעקל בית חבר ברוך עליה. דלא חשיב
21 פסידא כולי האי כגון זה שאין יכול להציל אלא
22 ע"י הדקק: לפאי חזיא. ואפי' קמיה אומר רבי
23 הוא תרומה אלמא להפסד מועט לא חששה לא
24 ישפכם. שלא יעבור עליהם אדם וזהו ויקנס ארס
25 של נחש בגולו ע"י מכת צרור וקמות: ולא יבבל
26 בהן את השריט: ולא ישקח בהן להפסידו. משום
27 סגנת נפשות שמא ישקטנה אחרי כן: סגנת.
28 כלי ע"ג כלי ונתחין השקרים בתוך העליון והוא
29 בכבדה והיון מסתן מאליה: יש בה ששים גילוי.
30 צריך לכסות העליון כדי שלא ישקח בו נחש
31 ואף על פי שהיון מסתן והולך חישקין שמא
32 יעבור הארס עם היון לתוך הפלי וכו'
33 כשהתחתון מגולה: שלא ירדו. בשלא עירבו
34 אלא וכו' דהן מסתן שאין איש נוגע בה: אלא
35 פרקו אסור. והכא בהך חבית כי מערה ושרי
36 ליה מחבית למסנת מטריק ומתבלבל הארס עם
37 התין ויוצא דרך המסנת לפלי: דגנת מירי. בג
38 או שולי כפרה על פי חבית ושרי ליה ומסנתו
39 נבחת שפי' לשון שופך כמו השופה יין (לתמיר)
40 ולחבירו) כבא מציעא דף ס. ע"ש רודיירה: רבי
41 נחמיה: ואי החיא די' חביות רבי נחמיה היא: כי
42 תריבין. מן הטמא על הטמא: אלא בשל דמאי.
43 הקילו משום דרוב עמי הארץ מעשרין הן וכבר
44 נתעשר: שותין מלוג בסלע ומזלפין מלוג בשמים.
45 לשתיה אם ימצא יין כולו לוג בסלע יקח אבל
46 לזוף יקח אפי' ביוקר הלוג בשמים סלעים
47 דתנא: ותיקא היא: תקלה. לשתותו וקרי היא
48 טמאה:

תשפך

1 שהיה טעון כדי יין וכדי שמן לא יאמר הרי הן בו. וא"ת אפי' אין משתבר נמי לא
2 יאמר דאסור לתרום אלא מן המוקף וי"ל דנקט משתברות משום דבגעי למיתני ספא
3 ואם אמר לא אמר כלום א"נ בשבתות וקמים טובים איירי שמוקף לתרום שלא מן המוקף
4 כדאמר בהאשאה רבא (ביבמות דף עג):

5 וכל היכא דאיכא פסידא לכתחלה לא. ל"ג ליה
6 כדפי' הקונט' וזהו בבביתא דמיתני נמי
7 אסור לכתחלה היכא דאיכא הפסד כהן דקתני
8 ובשמן לא יעשה ואיכ' לעיל נמי דאיכא הפסד
9 כהן שפיר אסור לכתחלה אלא אמאי דקאמר
10 לעיל דאפי' ידעבר לא אמר כלום פריה:
11 אלא נתגלתה למאי חזיא. אבל משמן לא פריך
12 דקתני בשמן לא יעשה אבל התרומה
13 חלה וכו' נתגלתה למאי חזיא דאיכא למימר
14 דחזיא להדליק ומי' איכא הפסד כהן כיון שאין
15 יכול להדליק בו כי נתגלתה אלא בטורה כי צריך
16 שלא יגע בשמן כולו ולא בכלי במקום שיש שמן:
17 ולא ישקח בהן לכתחלה. פי' כקונטרס קמא
18 ישקטנה וליקא סגנת נפשות. ואין נראה דאפי'
19 לכתחלה טמאה לא ישקח משום כל תשחית
20 בדמשמע כפרך ב' דע"ז (דף ל: ושם) דמוקי התם
21 הא דתניא שמוקף להשקות לבהמתו בשנתא
22 שאין קשה לה ופריך א"ה דחבירו נמי ומשני
23 כחיש ידידה נמי כחש הדר בריא מדפריך ידידה
24 נמי כחיש משמע דאסור משום כל תשחית ועוד
25 מדלא מוקי לה בכל בהמה טמאה שאין לחוש
26 שמא ישקטנה משמע דבשאר בהמות טמאות
27 קשה לה אסור משום כל תשחית ומיהו י"ל
28 דבשאר בהמות טמאות לא בגי' לאוקומי משום
29 דאסור בשופטני עסקין שמשקין לבהמה דבר
30 שמתה על ידן: אימתי בזמן שהתחתונה
31 מגולה. וא"ת איכ' פשיטא דיש בהן משום גילוי
32 דהוי כשאר מגולין וי"ל דס"ד שהשקח ירא לבא
33 מפני הקול שהוא שומע שגופל היון ממסנת
34 לתחתונה כדאמרין בפ"ב דע"ז (דף ל: ט"ף ט"ח
35 אין בו משום גילוי קמ"ל דכתיב שרואה היון
36 ששקף גבת אחת לכלי התחתון אין מחזיקין
37 להיות כסור שהוא קול בני אדם אלא כסור שקף
38 מסנתן את היון:
39 אתי' לידי תקלה. ומסיק אי חיש' לתקלה
40 תנאי היא ותא דאמר בפ"ק דשבת דף
41 י"ו (שם) גבי י"ח דבר גידולי תרומה כתרומה בו
42 ביום גזרו ומפרש התם טעמא משום תרומה
43 טמאה ביד כהן דליקא משהי לה ואתי לידי
44 תקלה והתם ליקא מאן דפליג דכ"ע אית להו
45 י"ח דבר אורי' דשאני התם דפעמים שמשקה
46 אותה ביותר ואין זורעה באותה שנה שאירע
47 שום דבר שלא ירע בעת הזרע והמתין עד שנה
48 אחרת אבל הקא לעולם יכול הוא לעשות

37 מן הטמא על הפהור ר' נחמיה אומר אף מן הטמא על הפהור לא התירו לתרום אלא בשל דמאי נמי בשל דמאי
38 אמר מר ובשמן לא יעשה כן מפני הפסד כהן מאי שנא ששמן דראוי להדליק יין נמי ראוי לזלוף וכו' תימא וזלוף לאו
39 מילתא היא והאמר שמואל משום רבי חזיה שותין מלוג בסלע ומזלפין מלוג בשמים הכא במאי עסקין בהרש' והא ראוי
40 לישנו אתי ביה לידי תקלה ששמן נמי אתי ביה לידי תקלה דגנת בכלי מאוס יין נמי מנח ליה בכלי מאוס השתא לזלוף קא
41 געני ליה בכלי מאוס קא מנח ליה ותקלה עצמה תנאי היא דתניא חבית של יין של תרומה שנתמאת בית שמאי אומרים
תשפך

יַעֲשֶׂה בּוֹ, מַסְנֵי הַפֶּסֶד הַבְּתוּן שֶׁמִּפְסִיד שֶׁמֶן זֶה שֶׁהוֹלֵךְ לֵאכִיבוֹ. וּמִמָּה
שֵׁנָאמְר בְּבֵרֵיתָא שִׁבְיִין מוֹתֵר, מוֹכַח שְׁלֵא חֲשֵׁשׁו חֲכָמִים לִהְפֹסֵד
מוֹעֵט. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָהּ, בְּבֵרֵיתָא זֶה שֶׁל עֶשֶׂר
חֲבוּת מְדוּבֵר בְּשֶׁעֶקֶל בֵּית הַבַּד כִּירוֹף עֲלֵיהָ, וְאִין הֵיִן נִשְׁפָּר אֵלֵא
מִטְפָּט מִמֶּנּוּ מוֹעֵט, וְאִין זֶה נֶחֱשַׁב אֶף לֹא לִהְפֹסֵד מוֹעֵט. מִקְשָׁה
הַגִּמְרָא: בְּשֶׁלְמָא בּוּאֹפֵן שֶׁנֶּשְׁפְּרָה חֲבִיתָא, חֲוֵיא - רַאוּיָהּ הִיא לִכְחֹן
וְאִין כַּאֲן אֶף הַפֶּסֶד מוֹעֵט, מִשּׁוּם שֶׁעֶקֶל בֵּית הַבַּד כִּירוֹף עֲלֵיהָ וּמוֹעֵד
אֵת שִׁפְיַת דִּינָן, אֵלֵא בּוּאֹפֵן שֶׁנֶּתְנִלְתָהּ, לְמָא חֲוֵיא - לְמָה הִיא
רַאוּיָהּ, הִרִי הַפֶּסֶדִידָה הוּא מִשּׁוּם גִּילוּיָהּ, וְזֶה מוֹעִיל לְעַנְיָן זֶה עֶקֶל
בֵּית הַבַּד. וְכִי תִּמְטָא שְׁחִוֵּיא לְיוּלֹף - רַאוּיָהּ הִיא לִזְלַף מִמֶּנָּה עַל
קִרְקַע הַבֵּית לִרְחֵי טוֹב, וְלִכּוֹן אִין בִּכְךָ הַפֶּסֶד לִכְחֹן אִם יַעֲשֵׂנָה
תְרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל חֲבֵרוֹתֶיהָ, וְהַתְּנִיא בְּבֵרֵיתָא, מִיָּם שֶׁנֶּתְנִלוּ -
שֶׁשְׁהוּ בְּלֹא כִיסוּי וּבְלֹא שְׁמִירָה, הִרִי זֶה לֹא יִשְׁפֹּכְם בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים,
שְׁלֵא יַעֲבוֹר עֲלֵיהֶם אֲדָם יִחַף וְיִכְסֵּס הָאֲרֵס לִגְפוֹ מִמְכָּה שְׁבֵרֵגְלוּ
וְיִמּוֹת, וְלֹא יִגְבֵּל בְּתוּן אֵת הַטְּוִיָּם, וְלֹא יִרְבֵּץ בְּתוּן אֵת הַבֵּית לְהַשְׁכִּיב
אֵת הָעַפְר וְהַדָּבֵק שֶׁלֹּא יַעֲלוּ, וְלֹא יִשְׁקָף מֵהֶם אֵת בְּקִמְתּוֹ וְלֹא
בְּקִמְתֵי כִּירוֹף, שְׁמֵא אַחַר כֵּךְ יִשְׁחַטְנָה וְיִסְתַּכֵּן בְּאִכְלִיתָהּ. הִרִי
שֶׁמִּשְׁקָה שֶׁתִּגְלָה אִינוּ רַאוי אֶף לְיוּלֹף. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֶף שִׁינָן
מִגּוּלָה אִינוּ רַאוי לְיוּלֹף יֵשׁ אִופֵן לִתְקַנּוּ, כִּגּוֹן דְּעֵבֶר לָהּ - שֶׁהַעֲבִיר
אֵת הֵיִן מִהַכְּלִי הַמְּגוּלָה לְכָלִי אַחַר בְּמַסְנֵי, וְכִרְבִּי נִתְּנָה, דְּתַנִּיא
בְּבֵרֵיתָא, מַסְנֵי - כְּלִי עַל גִּבֵּי כְּלִי, הַהֵעֲלִינוּ עֲשׂוּי כִּכְבָּרָה וְנוֹתִים
אֵת הֵיִן עִם שְׁמָרָיו בְּעֵלְיוֹן, הֵיִן מִסְתַּנֵּן מֵאִלּוּי, יֵשׁ בְּהַ - בְּמַסְנַת
מִשּׁוּם גִּילוּי אִם לֹא הִיא הֵיִן מִכּוּסָה אוֹ שְׁמוּר, הַזּוֹא נֹאסֵר, שְׁמֵא
יַעֲבוֹר הָאֲרֵס עִם הֵיִן לְכָלִי הַתְּחַתּוֹן, אֲמַר רַבִּי נְחֻמְיָה, אִימְתִּי, בְּזִמֵּן
שֶׁהַתְּחַתּוֹנָה מְגוּלָה, שִׁישׁ לְחוּשׁ שֶׁלֹּאֲחַר שֶׁנִּסְתַּנֵּן הֵיִן שֶׁתָּה נָחֵשׁ
מִהַכְּלִי הַתְּחַתּוֹן, אֲכָל בְּזִמֵּן שֶׁהַתְּחַתּוֹנָה מְכּוּסָה בְּמַסְנַת, אֶף עַל פִּי
שֶׁהֵעֲלִינָהּ מְגוּלָה אִין בְּהַ מִשּׁוּם גִּילוּי וְהֵיִן מוֹתֵר, לְפִי שְׁאֲרֵם שֶׁל
נֶחֱשׁ דְּיִמָּה לְפִסּוֹ, וְאִינוּ מִתְעַרֵּב עִם הֵיִן אֵלֵא אֶף יְעוּמָד בְּמִקְוָמוֹ,
וְכַשִּׁידֵיךְ עוֹבֵר בְּמַסְנַת אִין הָאֲרֵס עוֹבֵר עִימוֹ. וְהַבְּרֵיתָא שֶׁמִּתְרִיהָ
לְעֲשׂוֹת חֲבִית טַבֵּל שֶׁנֶּתְנָלְתָה תְרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל חֲבֵרוֹתָא, טוֹבֵר
כְּשִׁית רַבִּי נְחֻמְיָה, שֶׁאֲפֹשֵׁר לִסַּנֵּן אֵת הֵיִן וְלִכְךָ אִין בּוֹזָה מִשּׁוּם
הַפֶּסֶד כִּהֵן כֹּאשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר, שְׁעִידֵין הוּא
רַאוי לְיוּלֹף. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: לֹא אִימְרָה עֲלֵהָ - וְכִי לֹא שִׁנְיָנו עַל
דְּבַרִּי רַבִּי נְחֻמְיָה, אֲמַר רַבִּי כִיסוּיִן אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי, לֹא שִׁנְיָנו
שֶׁמַּסְנַת אִין בְּהַ מִשּׁוּם גִּילוּי, אֵלֵא שְׁלֵא מְרַקֵּן - כְּשֵׁלֹא עֵירַב אֵת
הֵיִן הַעוֹבֵר בְּמַסְנַת אֵלֵא הֵיִן מִסְתַּנֵּן מֵאִלּוּי, אֲכָל מְרַקֵּן - אִם עֵירַב
אֵת הֵיִן, אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָאֲרֵס מִתְעַרֵּב עִם הֵיִן וְיוֹצֵא עִימוֹ דִּרְךָ
הַמַּסְנַת. וְאִם כֵּן לְעַנְיָן חֲבִית שֶׁנֶּתְנָלְתָה לֹא יוֹעִיל אֶף לְרַבִּי נְחֻמְיָה
לְהַעֲבִירָה בְּמַסְנַת, כִּיּוֹן שֶׁכֹּאשֶׁר הוּא מַעֲרָה אֵת הֵיִן אֵל הַמַּסְנַת
מִתְעַרֵּב הָאֲרֵס בֵּינָן וְעוֹבֵר עִימוֹ. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: הַתָּם נְמִי - גֵּם
חֲבִית שֶׁנֶּתְנָלְתָה, אֲפֹשֵׁר דְּמַנְחָ מִידֵי אֲפּוּמָא דְּחִבְיָא דְּשִׁפִּי לִיהִ -
יִכּוֹל הוּא לְהַנִּיחַ אִיזֵה דְּבַר - בְּגַד, אוֹ מַסְנַת עַל פִּי חֲבִית
וְלַעֲרוֹת מִמֶּנָּה בְּנַחַת, וְאִינוּ עוֹבֵר הָאֲרֵס עִם הֵיִן. מִקְשָׁה
הַגִּמְרָא: וְלִשְׁטִית רַבִּי נְחֻמְיָה (מִמְטָא אֲמַטָּא) מִי תַרְמִינָן - וְכִי מוֹתֵר
לְתַרוּם מִטְמֵא עַל הַטְּמֵא, שֶׁהִי בְּבֵרֵיתָא מְדַבֵּרַת בְּחִבּוּת שֶׁל
טַבֵּל טְמֵא וּמִתִּירָה לְעֲשׂוֹת חֲבִית אַחַת תְרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל
חֲבֵרוֹתֶיהָ, וְהַתְּנִיא בְּבֵרֵיתָא, תוֹרְמִין מִן הַטְּמֵא עַל הַטְּמֵא, וְזִמֵּן
הַטְּהוֹר עַל הַטְּהוֹר, וְזִמֵּן הַטְּהוֹר עַל הַטְּמֵא, אֲכָל לֹא תוֹרְמִים מִן הַטְּמֵא
עַל הַטְּהוֹר. רַבִּי נְחֻמְיָה אוֹמֵר, אֶף מִן הַטְּמֵא עַל הַטְּמֵא לֹא תִתִּירוּ
לְתַרוּם אֵלֵא בְּשֶׁל דְּמָא, שְׁחֹבַת הַפְּרִשְׁתּוֹ רַק מְדַבְּרֵי חֲכָמִים, עַל כֵּן
הִקְיָלוּ בּוֹ. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: הִקְא נְמִי נַעֲמִיד אֵת הַבְּרֵיתָא שֶׁמְדוּבֵר
בְּחִבּוּת שֶׁל יֵין וְשֶׁמֶן שֶׁל דְּמָא.
הַגִּמְרָא חוֹרֵר לְבְרֵיתָא שֶׁל עֶשֶׂר חֲבוּת יֵין וְשֶׁמֶן טְמֵאִים: אֲמַר מַר
בְּבֵרֵיתָא, וְכִשְׁמֵן לֹא יַעֲשֶׂה בּוֹ, מַסְנֵי הַפֶּסֶד בְּתוּן. וְנֹאמֵר שֶׁם שִׁבְיִין
מוֹתֵר. שׁוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא: מָא שְׁמָן שְׁמֵן שֶׁהוֹלֵךְ לֵאכִיבוֹ שֶׁאֶף שֶׁהוּא

אִין לוֹ - לְבַעַל הֵיִן מִבְּעַל הַדְּבַשׁ אֵלֵא שְׁכָרוֹ, שֶׁכֵּר טַרְחַתּוֹ דִּמִּי
שְׁכִירוֹת חֲבִיתָא שִׁבוּ הֵצִיל אֵת דְּבִשׁוֹ, וְאִינוּ צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ אֵת
דְּמֵי יֵינוּ שֶׁהִפְסִיד. וְאִם הַתְּנָה בַּעַל הֵיִן לִפְנֵי שֶׁשְׁפָךְ יֵינוּ וְאֲמַר לְבַעַל
הַדְּבַשׁ, אֵצִיל אֵת הַדְּבַשׁ שֶׁלְךָ וְאַתָּה נֹתֵן לִי אֵת דְּמֵי הֵיִן שְׁלִי, תִּיבִי
בַּעַל הַדְּבַשׁ לִיָּתֵן לוֹ גֵּם אֵת דְּמֵי יֵינוּ. שְׁמָף נִחַל אֵת הַמּוֹרוֹ וְאֵת הַמּוֹר
הַכִּירוֹ, הַחֲמוֹר שְׁלוֹ פֶּה מְנָה - שׁוֹה מֵאָה זֶה וְשֶׁל כִּירוֹ מֵאֵתִים זֶה,
וְהִנִּיחַ זֶה אֵת הַחֲמוֹר שְׁלוֹ הַשׁוּוֹה מֵאָה זֶה לְטוֹבֵעַ בְּנַחַל, וְהֵצִיל אֵת
הַחֲמוֹר שְׁלֵי כִירוֹ הַשׁוּוֹה מֵאֵתִים זֶה, אִין לוֹ אֵלֵא שְׁכָרוֹ - שֶׁכֵּר
טַרְחַתּוֹ בְּלְבַד. וְאִם אֲמַר לוֹ, אִנִּי אֵצִיל אֵת הַחֲמוֹר שֶׁלְךָ שְׁוֹה
מֵאֵתִים וְאַתָּה נֹתֵן לִי אֵת דְּמֵי הַחֲמוֹר שְׁלִי שְׁוֹה מֵאָה, תִּיבִי לִיָּתֵן
לוֹ גֵּם אֵת דְּמֵי חֲמוֹרוֹ.

גִּמְרָא

שִׁנְיָנו בְּמַשְׁנָה, זֶה בֶּאֱחִיבוּת שֶׁל יֵין וְזֶה בֶּאֱכִיבוֹ שֶׁל דְּבִשׁ וְכוּ',
אִין לוֹ אֵלֵא שְׁכָרוֹ. שׁוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא: וְאֲמַאי, וְלִמָּא לִיהִ לְבַעַל
הַדְּבַשׁ, הִרִי דְּבִשְׁךָ הִיָּה הוֹלֵךְ כּוּלוֹ לֵאכִיבוֹ, וּמַהֲפְקִירָא קָא זְכִינָא -
וּמֵן הַהִפְקֵר אִנִּי זֹכֵה בּוֹ וְהוּא שְׁלִי, מִי - הָאֵם לֹא תַנִּיא בְּבֵרֵיתָא,
הִרִי שְׁתִּיהִ אֲדָם מְעוֹן בְּכִרֵי יֵין וְכִרֵי שְׁמֵן וְרָאָה שֶׁהֵן מִשְׁתַּבְּרוֹת וְהֵיִן
וְהַשְׁמֵן עוֹמְדִים לְהִשְׁפָךְ וּלְכַלֵּת לֵאכִיבוֹ, לֹא יֵאמֵר הִרִי זֶה - הֵיִן
וְהַשְׁמֵן, יְהִיו תְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל פִּירוֹת טַבֵּל יִשֵּׁשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי בְּכַדִּי
לְהַרְחִיף שְׁלֵא יִצְטָרֵךְ לְהַפְרִישׁ תְרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת מִפִּירוֹת אֵלֵו, וְאִם
אֲמַר כֵּן לֹא אֲמַר כְּלוּם וּפִירוֹתַי נִשְׁאָרוּ טַבֵּלָם, שִׁכִּינַן שְׁעוּמְדִים
לְהִשְׁפָךְ נַעֲשׂו כְּהַפְקֵר וְאִינוּ יִכּוֹל לְעֲשׂוֹת תְרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת עַל
פִּירוֹתַי. הִרִי שְׁדַבֵּר שְׁעוּמֵד לְהִיאבֵד נִדוּן כְּהַפְקֵר, וְאִם כֵּן אֶף
בְּמַשְׁנֵינוּ נִדוּן הַדְּבַשׁ כְּהַפְקֵר וְיִכּוֹל בַּעַל הֵיִן לְנוֹטְלוֹ לְעַצְמוֹ,
וּמִדּוּעַ שִׁנְיָנו שֶׁאִין לוֹ אֵלֵא שְׁכָרוֹ. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: בְּרַאָמְר רַבִּי
רַבִּי מִיָּה לְהִלֵּן עַל בְּרֵיתָא אַחֲרָה, שֶׁמְדוּבֵר בַּהּ בְּשֶׁעֶקֶל בֵּית הַבַּד
כִּירוֹף עֲלֵיהָ - כְּשֶׁחֲבִית כְּרוּכָה וְקַשׁוּרָה מְסִבִּים בְּחַבַּל שֶׁמּוֹעֵד
מִמֶּנָּה לְהַתְּבַקֵּעַ לְגַמְרִי, הִקְא נְמִי מִשְׁנַתְּנוּ מְדוּבֵר בְּשֶׁעֶקֶל בֵּית
הַבַּד כִּירוֹף עֲלֵיהָ, וְלִכּוֹן לֹא נִשְׁפָּר הַכֵּל מִהַחֲבִית אֵלֵא מִנְּטָף מִטְּמֵא
מַעֲשֵׂר, וְיִכּוֹל לְהַצִּילוֹ עַל יַדִּי הַדַּחֵק, וְלִכּוֹן אִין הוּא נֶחֱשַׁב כְּהַפְקֵר.
שִׁנְיָנו בְּסִפָּא שֶׁל הַבְּרֵיתָא, וְאִם אֲמַר וְהַפְרִישׁ, לֹא אֲמַר כְּלוּם.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהָא תַנִּיא בְּבֵרֵיתָא אַחֲרָה, מִי שְׁכָא בְּדָרְךָ וּמַעוֹת
כִּירוֹ, וְאִם - לִיִּסְתִּים, בֶּאֱ כְּנִגְדוֹ לְגוּזְלוֹ, לֹא יֵאמֵר בַּעַל הַמַּעוֹת הִרִי
פִירוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי שִׁישׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי מִחֻלְלִים עַל מַעוֹת תְּלָלוֹ,
מִשּׁוּם שֶׁמַּעוֹת אֵלוֹ עוֹמְדִים לְהִיאבֵד, וְאִם אֲמַר כֵּן, הַכִּירוֹ קְרִימִין
וְהַפִּירוֹת שֶׁבְּבִיתוֹ יִצְאוּ לְחוּלִין. וּמִדּוּעַ לְגַבֵּי יֵין וְשֶׁמֶן הַהוֹלֵכִים
לֵאכִיבוֹ אַמְרָה הַבְּרֵיתָא שְׁהִי הֵם כְּהַפְקֵר וְלֹא חֵלָה עֲלֵיהֶם
הַפְרִשָׁה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: הִקְא כְּמָא עֲפִקִינָן בְּבֵרֵיתָא זֶה, בְּשִׁיבּוֹל
לְהֵצִיל אֵת מַעוֹתַי מִיַּדִּי הָאֲנֵס, וְלִכּוֹן אִינֵם נֶחֱשָׁבִים אֲבוּדִים מִמֶּנּוּ
וְהַחִילוּל חֵל, אֲבַל בְּבֵרֵיתָא הָרֵאשׁוֹנָה מְדוּבֵר שֶׁאִין יִכּוֹל לְהַצִּיל
אֵת הֵיִן וְהַשְׁמֵן, וְלִכּוֹן דִּינֵם כְּהַפְקֵר וְאִין הַפְרִשָׁה חֵלָה. מִקְשָׁה
הַגִּמְרָא: אִי מְדוּבֵר בְּבֵרֵיתָא הַשְׁנֵי בְּשִׁיבּוֹל לְהֵצִיל אֵת הַמַּעוֹת,
וְאִינֵן נֶחֱשָׁבוֹת הַפְקֵר, אִם כֵּן לְבִתְחִלָּה אֲמַאי לֹא יֵאמֵר וְיִחַלל
עֲלֵיהֶם. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא, מְדוּבֵר בְּבֵרֵיתָא בְּשִׁיבּוֹל לְהֵצִיל עַל יַדִּי
הַרְחֵק, וְלִכּוֹן אֶף שֶׁאִינֵן הַפְקֵר, מִכֵּל מְקוּם לְכַתְּחִילָה לֹא יִחַלל
עֲלֵיהֶן, מִשּׁוּם הַפֶּסֶד מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי. אֲמַנֵם אִין זֶה אֵלֵא הַפֶּסֶד מוֹעֵט,
כִּיּוֹן שִׁיכּוֹל לְהַצִּילוֹ עַל יַדִּי הַדַּחֵק. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכֵל חִיבָא דְּאִיכָא
הַפְסִידָא קֶצֶת, לְבִתְחִלָּה לֹא יֵאמֵר וְיִחַלל, וְהַתְּנִיא בְּבֵרֵיתָא, הִרִי
שְׁקִיו לוֹ - לְלוֹו עֶשֶׂר חֲבוּת יֵין שֶׁל מַעֲשֵׂר רַאשׁוֹן שֶׁל מְכָל וְהֵיִנוּ
שֶׁאֵת הַפְרִשָׁה מִזֵּן עֲדִינָן תְרוּמַת מַעֲשֵׂר - לְכַחֵן הַטְּמֵא, וְרָאָה חֲבִית
אֲחַת מִתּוֹן שֶׁנֶּשְׁפְּרָה וְשִׁפְכָה לֵאכִיבוֹ, אוֹ שֶׁנֶּתְנָלְתָה - הוֹסֵר כְּסוּדָה הִרִי
שֶׁאֲסוּרָה לְשַׁתֵּיהּ מִשּׁוּם טַבֵּל נָחֵשׁ, אוֹמֵר - יִכּוֹל הוּא לְוֹמֵר הִרִי
הִיא, חֲבִיתָא, הַזֵּה תְרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל תְּשַׁע חֲבִירוֹתֶיהָ - וּבִכְךָ מִתְּקַן
אֵת תְּשַׁע חֲבִיבוֹת הַנּוֹתְרוֹת מִטַּבְּלָם. וְאִם הִיוּ מִלֵּאוֹת בְּשֶׁמֶן, לֹא

58: מבארת הגמרא מדוע כפלה המשנה דין זה גם בחבית וגם בחמור;
 59: וצריכא - הוצרכה המשנה לשנות דין זה גם בחבית וגם בחמור,
 60: שיש בכל אחד מהם חידוש שאין בחבירו, דאי אשמעינן קמיהימא -
 61: אם היה התנא שונה רק את המקרה הראשון של חבית, היינו
 62: אומרים ה"תם הוא דכי פירש יתבי ליה דמי בוליה - רק שם אם
 63: התנה צריך לשלם לו את מה שהפסיד משום דכרדים קא פסיד -
 64: כיון ששפר את יינו בידינו מחמת תנאו, אכל הקא - כאן בסיפא,
 65: דממילא - שהחמור טבע מאליו, נימא - היינו אומרים שאף
 66: שהתנה עימו אין לו אלא שפירו. ואי אשמעינן סיפא - ואם התנא
 67: היה שונה רק את המקרה של חמור, היינו אומרים הקא הוא
 68: דכסתמא - רק כאן הדין הוא שאם לא התנה עימו בפירוש אלא
 69: שפר יינו בסתמא אין לו אלא שפירו, משום דממילא - שמאליו
 70: הפסיד חמורו שהניחו להיטבע, אכל ה"תם במקרה של חבית
 71: דהפסיד ינו כרדים, אקמא אפילו פסתמא יתבי ליה דמי בוליה - היינו
 72: אומרים שאפילו אם לא התנה עימו צריך ליתן לו דמי כל ינו
 73: שהפסיד. צריכא - לכך הוצרך התנא להשמיענו שבין אם הפסיד
 74: בידיים ובין אם הפסיד שלא בידיים, אם לא התנה אין אלא שכרו
 75: ואם התנה נותן לו דמי כולו.
 76: מסתפקת הגמרא על הדין של שטף נהר חמורו וחמורו חבירו: בעא
 77: מיניה רב כהנא מרב, שטף נהר חמורו וחמורו חבירו ויבד להציל את
 78: חמור חבירו והתנה עימו שישלם לו דמי חמורו, וקלה החמור שלו
 79: מן הנהר מאליו, מהו דינו, האם הוא אומר שישלם לו דמי חמורו
 80: חמור חבירו והפקיר את חמורו כחשב כאבוד, וכבר
 81: נתחייב חבירו לשלם לו דמי חמורו, ועכשיו כשעלה חמורו מן
 82: הנהר הרי הוא זוכה בו מן ההפקר ואין חבירו נפטר מלשלם לו
 83: בכך את דמי חמורו, או שאנו אומרים כיון שלבסוף עלה חמורו
 84: ולא הפסיד כלום אינו חייב לו. אמר ליה רב. משמיה רחמייה עליה -
 85: מן השמים ריחמו על זה שירד להציל את חמור חבירו, שעלה
 86: חמורו מאליו, ונותן לו חבירו כל דמיו כאילו מת חמורו. הגמרא
 87: מביאה ראיה לסברת רב שיש לומר 'משומים רחמייה עליה': כי הא
 88: דרב ספרא הוה קא אויל בשפירתא - כמעשה זה שרב ספרא היה
 89: הולך בדרך בשירה, ולפניהו הוה ארי - נתחבר עמהם אריה
 90: וליווה אותם בדרכם לשומרים מחיות ולסטים. כל לילא קא שדר
 91: ליה חמורא דתרי מיניהו וקא אכיל - מנהג בני השירה היה שכל
 92: לילה היה אחד מהם שולח את חמורו לאריה והיה האריה אוכל
 93: את החמור. כי מטא זמניה דרב ספרא - כאשר הגיע תורו של רב
 94: ספרא לשלוח את חמורו, שדר ליה חמורא ולא אכילה - שלח את
 95: חמורו אך האריה לא אכלו. קדים רב ספרא וזכה ביה - מיהר רב
 96: ספרא לפני שיחזיק אחר בחמורו שהיה הפקר, וזכה בו. אמר ליה
 97: רב אהא מדפיתי לרבינא על מעשה זה, למה ליה למיזבי ביה - למה
 98: היה צריך רב ספרא למחר לזכות בו קודם שיוכה בו אחר, נתי דכי
 99: אפקריה - אמנם כשהשליכו לפני האריה הפקיר את חמורו, אך
 100: אדעתא דאריה אפקריה, אדעתא דבולי עולמא לא אפקריה - על
 101: דעת שהאריה יאכל הוא הפקירו ולא על דעת שהיה הפקר עבור
 102: כל בני אדם, וכיון שלבסוף לא אכלו הארי הרי הוא נשאר שלם
 103: כבתחילה ואין אחר יכול לזכות בו. אמר ליה רבינא לרב אחא, רב
 104: ספרא לרוחא דמילתא הוא דעבד - אכן רב ספרא לא היה צריך
 105: לזכות בו מחדש, ולא עשה כן אלא כדי שלא יהיה ערער בדבר.
 106: עוד מסתפקת הגמרא בדין שטף נהר חמורו: בעא מיניה רב מרבי,
 107: שטף נהר חמורו וחמור חבירו, ויבד להציל את חמור חבירו ולא
 108: הציל - לא עלה בידו להצילו, מהו הדין, האם צריך לשלם לזה
 109: שירד להציל את דמי חמורו שאבד או לא. אמר לו רב, וזו שאילה
 110: - שאלה גדולה שאלת, איך הדין הוא שאין לו אלא שפירו על
 111: טרחתו ואין צריך לשלם לו דמי חמורו, כיון שלא עשה את
 112: שליחותו. איתבייה - הקשה רב על פסקו של רבי, והרי שנינו
 113: בברייתא, השוכר את הפועל

1 תשפך הכל בבת אחת, משום שחוששים לתקלה. ובית הלל
 2 אומרים, תעשה זילוף, שאין חוששים לתקלה [הרי שנחלקו בית
 3 שמאי ובית הלל בדין תקלה]. אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי, אני
 4 אקריע את הדין במחלוקת זו, אם החבית נטמאה בנית, תעשה
 5 זילוף, ואין חוששים שעד שזילפנה יבוא לידי תקלה. ואם נטמאה
 6 בשדה, תשפך הכל, מפני שעד שיביאנה לביתו יש לחוש שיבוא
 7 לידי תקלה. לשון אחרת בהכרעתו של רבי ישמעאל ברבי יוסי:
 8 איבא אומרים - יש אומרים, כיון שראוי להשתמש בו מיד,
 9 תעשה זילוף. ובין חדש תשפך הכל, מפני שיש לחוש שעד שיתישן
 10 יבוא לידי תקלה.
 11 מסימת הברייתא: אמרו לו חכמים לרבי ישמעאל, אין הכרעה
 12 שלישית מוכרעת - אין אנו מכריעים במחלוקת על פי דעה
 13 שלישית. כלומר, דבריו אינם הכרעה בין דעת בית שמאי ובית
 14 הלל, אלא דברי עצמך הן. שאילו היו בית שמאי אומרים בין בבית
 15 ובין בשדה תישפך, ובית הלל היו אומרים בין בבית ובין בשדה
 16 תיעשה זילוף, והיית מוכריע ביניהם שבבית תיעשה זילוף בבית
 17 הלל ובשדה תישפך בבית שמאי, הרי זו הכרעה והלכה כמותך,
 18 שנמצא שבבית יש רוב להתיר ובשדה יש רוב לאסור, ויש לנו
 19 לילך אחרי הרוב. אבל עתה שהם לא הזכירו בדבריהם כלל בית
 20 או שדה, הרי שלדעתם אין שום סברא לחלק לענין תקלה בין בית
 21 לשדה, ואתה שחלקת בכך דעה שלישית היא זו, שאף היא דעת
 22 יחיד, ואין טעם לפסוק הלכה כמותה.
 23 שנינו במשנה אם אמר לו אציל את שלך וכו' ואתה נותן לי את
 24 שלי, חייב ליתן לו:
 25 מקשה הגמרא: אמאי - מדוע חייב בעל הדבש לשלם לבעל היין
 26 את דמי יינו, ונימא ליה - ויאמר לו בעל הדבש לבעל היין, משפחה
 27 אני בך - שוחק הייתי עמך כשאמרתי לך שאשלם דמים מרובים
 28 כל כך על מה ששפכת יינך, ואיני חייב לשלם לך אלא שכר
 29 טרחתך. מביאה הגמרא ראיה שאפשר לטעון טענת משטה אני
 30 בך מי לא תניא - וכי לא שנינו בברייתא, הרי שקהי אדם בורח
 31 מבית האסורין והיה ממחר לעבור את הנהר, והיה מעביר את -
 32 ספינה לפניו, אמר לו אותו אדם הבורח לבעל הספינה מול דינר,
 33 שהוא יותר מהשכר הרגיל, והעבירני את הנהר, והעבירו, אין לו
 34 לבעל המעבורת אלא שפירו הרגיל במלאכה זו, ואין צריך הבורח
 35 לשלם לו דינר אף שהתנה עימו כן. אלא אמר ליה - רואים אנו
 36 שיכול הוא לומר לו משפחה אני בך, אם כן הקא נמי לימא ליה - גם
 37 כאן יאמר לו בעל הדבש לבעל היין משפחה אני בך ולא יתיב חייב
 38 לשלם לו דמי ינו ששפך. מתרצת הגמרא: הא - מיהר זה
 39 שבמשנתנו לא דמי לרישא של ברייתא זו אלא לסיפא של
 40 הברייתא, ששנינו בה ואם אמר לו מול דינר זה בשפך והעבירני,
 41 נותן לו שפירו משלם - ככל מה שהתנו ביניהם. מבארת הגמרא:
 42 מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא - מהו החילוק שברישא יכול
 43 לטעון לו טענת משטה אני בך ובסיפא אינו יכול לטעון, אמר רבי
 44 בר חמא, בסיפא מדובר בפני השולח - [הצד] דינר מן היום, ואמר
 45 ליה הצייד להבורח מבית האסורים אפסיתני פוורי גוונא -
 46 הפסדתני דגים שהייתי צד בשווי זה באותו זמן שהעברתיך את
 47 הנהר, ומשום שיש לו הפסד בכך חייב לשלם לו כפי שהתנה ולא
 48 יכול לומר לו משטה אני בך, ואילו ברישא מדובר שבעל
 49 המעבורת לא היה צייד ואינו מפסיד בזמן שהעבירו את הנהר, לכן
 50 יכול לטעון לו משטה אני בך ואין לו אלא שכר טרחתו. ולפי זה,
 51 משנתנו דומה לדין של הסיפא, שהרי בעל היין הפסיד את יינו
 52 ששפך שבבית בעל הדבש, לכן חייב לשלם לו כפי שהתנה עמו
 53 ואינו יכול לומר לו משטה אני בך.
 54 שנינו במשנה, שפך נהר חמורו וחמור חבירו, שלו יפה מנה וכו'
 55 ושל חבירו מאתים, והניח זה את שלו והציל את של חבירו, אין לו
 56 אלא שכרו. ואם התנה ואמר לו אני אציל את שלך ואתה נותן לי
 57 את שלי, חייב ליתן לו:

בבא קמא. פרק עשירי - הגוול ומאכיל - דף קטז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קפא רש"י תוספות

1 תשפך חבל. כולו ביחד: בשרה תשפך חבל. דאדממטי ליה לגו ביתא אתי ביה ליד
2 תקלה: אין התקעה שלישית מפרעת. טעם עצמן אתה אומר ולא כדברי אהרן מן
3 ששניהם לא הוכיחו בית ושרה ויחי דמי התקעה כגון אי הנה תני ב"ש בין נטמאת בבית
4 בין בשרה תשפך חבל וב"ה אומרים בין בבית ובין בשרה תעשה וילוף ר"ש אומר נטמא
5 בשרה תשפך חבל בבית תעשה וילוף דטעמא
6 התרויחו קמברע והוה לוח לגבי בית תרי ולגבי
7 שדה תרי והלכתא חתרי שאין עומדין דברי
8 יחיד במקום שנים דאחרי רבים להטות כתיב
9 (שמות ב) כי הווא דקולי מטלניז דבמה
10 מדליקין (שבת דף סט) אבל הקא דאינהו לא גלו
11 דעתייהו דליקויו שום מידי חילוק בין בית לשדה
12 טעמא דנפשיה קאמרו: קטינה רחבה
13 שעוברים בה רחוב הפתח: דאפסדתן פורת
14 בוזא. והיינו בשרה דקתני טול דינר בשכר
15 שאתה מפיסדי כאן ותעבידני נותן לו אוהו שכר
16 משלם ומתני נמי הרי הפסידו ניכר: דבנין קא
17 פסדי. שופר את ינו בנין בשבילי: ידו תחיל.
18 ע"מ שיתן לו דמי שלו: ועלה שלו מאילוי פתח.
19 מי אמרין מעיקרא דאפקריה כאבוד דמי
20 ומתיב לו היאך שלומי והדר זכה ביה מריה
21 מהפקריא או דלמא בין דסליק סליק: מו שפא
22 רחימו עליה. ותיב ליה דמי פאילו מת: לזניה.
23 נתחבר עמהם ארי והיה משמר במתיותיהם
24 מחזיר ולטיסיה: קדים רב ספריא. קודם שיתחיל
25 ביהן אחר שחברי הפקר היה: לרווחא דמילתא.
26 שלא יהא ערעור בדברך
27 דורמסקנין

19 דמילא אבל התם דבנין אימא אפילו בסתמא יהיב ליה דמי פולה צריכא בעא מיניה רב
20 פהנא מרב ירד להציל ועלה שלו מאילוי מהו א"ל משמיא רחימו עליה פי הא דרב ספריא
21 הוה קא אויל בשיתרתא לזניהו והווא ארי כל לילא קא שדר ליה תמרא דחד מינייהו וקא
22 אכיל פי מטא ומניה דרב ספריא שדר ליה תמרא ולא אכליה קדים רב ספריא וזכה ביה א"ל
23 רב אחא מדיפתיה לרבינא למה ליה למיזכי ביה נהי דכי אפקריה אדעתא דאריה אפקריה
24 אדעתא דכ"ע לא אפקריה א"ל רב ספריא לרווחא דמילתא הוא דעבר בעא מיניה רב מרבי
25 ירד להציל ולא הציל מהו אמר לו וזו שאילה אין לו אלא שברו איתביה השובר את הפועל
26 להביא

למכרע פלגא כמר ופלגא אכל התם לא ס"ל לא כמר ולא כמר והא דפרין בכל הני והא הכרעה שלישית אין הכרעה הימ' למפרך תלמיד הוא ואין הלכה בהכרעת תלמיד אבל
40 עדיף קפריך דלאו הכרעה היא בל ואו"י הא דתניא כביצי מברכין (ברכות דף מג) בש"א מברך על השמן ואח"כ על הקדס וכו' אומרים מברך על הקדס תחילה וקאמרו רשב"ג אני
41 אכריע שמן וכינו לריחו ולטיבתו היס לא וכינו אלא לריחו הלכך שמן עדיף וקאמרו רבי יוחנן בגמרא הלכה כדברי המכריע לא שייכא ההיא הכרעה לשאר הכרעות שבהבתי דלא
42 סבירא ליה פלגא כמר ופלגא כמר אלא דמפרש טעמא דחד מינייהו וס"ל פותיה לגמרי וכן בכל מקום שאם תנא אחד יסבור כתנא אחר לא יקרא בכך מכריע תודע מדאיצטרך ר"י יוחנן
43 עלה למימר הלכה כדברי המכריע אע"ג דאיהו גופיה כבר אמר בכירה (שבת דף טז) כל מקום שאתה מוצא שנים חלוקים ואתה מכריע הלכה כדברי המכריע ש"מ דודאי לא שייכא
44 להיא הכרעה דשבת ודחבא ולא קרי ליה הכרעה אלא מפני שהכריע דברי ב"ש על דברי ב"ר וה"פ הי הכרעה שלישית דור שלישית כולומר תלמיד אתה ואין זו הכרעה כדאמר ר"ע
45 תלמיד הוה והני הוה מ"ל דור שני דהיינו נמי תלמיד אלא כפי הנה המעשה וכוונתו (דף נג) דקרי ליה הנקרא לבי"ד של אחרים הכרעה שלישית לישנא דרף ברייתא דהקא נקט וא"ת
46 בכ"פ דפסחים (דף ט) גבי ר"י אומר אומר אובלין כל המש רבי יוחנן אומר אובלין כל ארבע והרומה כל ארבע והרומה כל ארבע וכו' בגמרא ר"ג לא מכריע הוא דאזי דאזי
47 דנפשיה קאמרו ולפי' הקו ניקח אלא לפי' ר"ת אמאי לא מכריע הוא והא לאו תלמיד הוה וי"ל דלאו מכריע הוא דלא עליוהי קאי שלפניהם היה ופ"ה נראה לרי"י עיקר וי"מ הקא טעמא
48 דתשפך משום דריחא מילתא היא ואסור לזלף משום דהוי בשתיה ולא משום חדש תקלה ואין נראה דאי"ב לא הוי רבי ישמעאל מכריע אלא טעמא דנפשיה קאמרו דקמאי לא אפיליג
49 במיחש לתקלה ואין להקשות לפי' זה לאב"י דאית ליה (ע"ז דף סו) גבי בת תיקא ריקא מילתא היא לימא דאמר כר"מ אמאי לא מייתי נמי התם אפלוגתא דאביי וזכא פלוגתא דב"ש
50 ובה דהקא איכא למימר דאב"י א"ש כב"ה ומורו בה דריחא מילתא היא ליהושב הנאה והתם לענין איסור הנאת יין נסך איירי ודוקא לענין תרומה טמאה הקא המותרת בהנאה ריקא
51 לא מילתא ליהושב בשתיה ואע"ג דמיתיה התם ההיא דתנור שהשיקו בכמון של תרומה והיא דהדרה פת חמה והיתה ע"פ חבית של יין של תרומה התם ודאי אי ריקא מילתא ואסור
52 בתנאה יש לנו כמון כל לאסור הפת לאכול לורים שנקלט מן הכמון או הנין של תרומה אבל ריקא לחודיה כגון פת חמה והיתה ע"פ חבית של יין של תרומה התם ודאי אי ריקא מילתא ואסור
53 אמר רבא: אדעתא דאריה אפקריה בו. לא דמי לקא דאמר באלו מציאות (ב"מ ד' כד) המציל מן הארי ומן הדוב בו דהי ארי שלו מפני שהבעלים מתיאשים מתן דהתם ודאי שהארי
54 קא לטרוף דמשימע המציל מן הארי מתיאש לגמרי אבל הקא הארי היה עמהם והיה לוח אותם לשמור בדמיותיהם מוחיל ולטיסיה רק שדיי נותניהם לו לאכול תמור בכל לילה ואפשר
55 שפעמים היה שבע ולא אכיל הלכך אין מפקיר אלא אדעתא דאכיל ליה אריה והא לא אכיל ליה:

1 וירפסקיני. פרושים לשון מורי לשון אחר אדרופיי"ש ועשב הוא האכל בשלכות קדירה:
2 למופתה. לבזזה ותתפשרו עמנו במנוח. תייר. מראה להם הדרך: אי לפי נפשות. ששעת
3 הדרך במדבר סבנת נפשות היא: ולא ישנו מפתנת החמרים. שאם נהגו לתייר לפי ממון
4 או לפי נפשות עושיין: בכוסיא. בפשיעה: אין שומעין לו. שמה לא יחך החמור והם לא
5 תהנו אלא כדי שישקו החמור ויהיה מוסר נפשו
6 לשמור עמון בלילות מן החיות ולקיסטים: קא
7 מנשר ליה. ואפילו אם יאמר האחד אני יכול
8 לשמור ופה אכל שנים אני: יכול לשמור: קמ"ל.
9 דאמרי ליה לא ב"ש דהשתא מסרת נפשך טפה:
10 מהשבין לפי משוי. אם השליך זה מאה לטירין
11 וזה ישליך זה מאה לטירין ברזל: גניסין. שגדל
12 הנהר מהפשרת שלגים ומן הגשמים מרחקים
13 חד אשלא מלא חבל משפת הנהר לתוך המים
14 ובתשרי שהמים חסרים והספינה גושטת אצל
15 שפת הנהר רגילים להתרחק לתוך עומק המים
16 תרי אשלי: ואול היאך גניסין לבקום תשרי.
17 באמצע המים ומתוך שהנהר גדול וחקק נטבעה
18 הציל לאמצע. כל אחד מביר את שולו ונטול: אי
19 שיבולים. בעלים להציל לא איאוש ואפי' אמר
20 לעצמו גזן הוא: הקא בשותף. ובין יבולים
21 להציל ובין אין יבולין להציל: וכן זה. במקום
22 איבוד ממוך: שותף חולק. ואפי' לא ירצה חבירו
23 אפר פליג. ומעבב חלקו את מה ששמים מרחקים
24 אמר לא פליג. ונפשי עבד דמסר נפשי אעיקא
25 דתרווייהו הואיל הוא שותף עמו אורחיה
26 למסרח אפולא עיקא: בפועל. שהיה שוכר
27 לבעלי ספינה וכשאין יבולין להציל: הדר ביה.
28 וכן מהתפקדא: רב אשי אומר: לעולם פאינש
29 דעלמא ובגו דיבולין להציל עיי דהחק: אמר
30 לעצמי. ושעמו בעלים ושתקו ולא מסרו עצמן
31 אפס דעתיהו וגלו דאיאוש ולא בעו ממסר
32 נפשיהו ומדור היאך דיבולין להציל להדיא
33 אפילו שמעו ושתקו לא קני דמסקמא לא
34 איאוש: ונבילות מסיקין. ואנסין גולה
35 מן הגולן: סבת מדינה היא. דאנסיה ארעתא
36 דאתריי דהאיה: ואם חפסת הגולן. מפרש
37 במקרא: גמ' צלצל. ארבה גולן הוא שאוכל
38 תבואות כל אדם: דאחוי אחוי. שלא גולה הוא
39 עצמו אלא שמע מבית המלך שמבקשין לגול
40 שדות ותראה להם טלו קרקע זו של פלוני:
א

1 להביא רוב ודומסקנין לחולה. שברזה בשביל החולה יותר ממה שהיה ראוי לשוכרו
2 דהכי משמע לשון נותן לו שכרו משלם וצ"ל דמיירי בגון דליבא למימר משה
3 אני בר שהיו מסידי במקום אחר כיוצא בזה: ורשאים: החמרים להתנות ביניהם. פירוש
4 רשאים להסיע ממון אם כבר עשו תנאי קודם כמו ורשאין בני העיר להסיע על קצתן דב"ב
5 (דף ה):

6 להסנינה סקאה. פי בקובי' ארבה כמו ומעלה
7 אתו הסקאין דבתענית (דף ר) שהוא
8 מין ארבה ואין נראה לר"ת דלשון ירושה
9 ואתסנתא משמע דבני אדם איירי ונטלה
10 מסיקין נמי איירי בבני אדם ונראה שהאוב קרי
11 סקאה שעולין ומכסין את הארץ כדכתיב נראה
12 ומהם סכה את עין הארץ ועל שם בר נראה
13 צלצל שמכסה כל הארץ כצל כמו הוי ארץ
14 צלצל כפנים (ישעיהו יז) ר"ת ונראה דירשה
15 שייבא שפיר בעופות נחיות כמו וירשה קאת
16 וקפוד (שם לד):

6 יחסינה סקאה. פי בקובי' ארבה כמו ומעלה
7 אתו הסקאין דבתענית (דף ר) שהוא
8 מין ארבה ואין נראה לר"ת דלשון ירושה
9 ואתסנתא משמע דבני אדם איירי ונטלה
10 מסיקין נמי איירי בבני אדם ונראה שהאוב קרי
11 סקאה שעולין ומכסין את הארץ כדכתיב נראה
12 ומהם סכה את עין הארץ ועל שם בר נראה
13 צלצל שמכסה כל הארץ כצל כמו הוי ארץ
14 צלצל כפנים (ישעיהו יז) ר"ת ונראה דירשה
15 שייבא שפיר בעופות נחיות כמו וירשה קאת
16 וקפוד (שם לד):

17 הא מרישא שמע' מיהו. תיבא דבכחה מקומות
18 איבא דהי שופל דבריו וי"ל דדייק מדה"ל
19 למיניו ואם לאו חייב מדקתני ואם מחמת הגולן
20 חייב להעמיד לו שדה אחר משמע דמילתא באפי'
21 נפשה היא:

17 הא מרישא שמע' מיהו. תיבא דבכחה מקומות
18 איבא דהי שופל דבריו וי"ל דדייק מדה"ל
19 למיניו ואם לאו חייב מדקתני ואם מחמת הגולן
20 חייב להעמיד לו שדה אחר משמע דמילתא באפי'
21 נפשה היא:

22 לא צריבא דאחוי אחוי. פי בקובי' שמע מבית
23 המלך שהיו רוצין לגולל לו קרקע ותרצה
24 להם זה קרקע פלוני אמת הוא כמו שפי' דאפילו
25 בענין זה מהחייבים ליה אע"ג שאינו ברור ששטלה
26 שלא אמרו תחילה תראה לנו ונגולל אלא
27 מעצמו תראה להם דהא ה"נ אמר לקמן (ק"ו)
28 ואם תראה מעצמו כמו ששאל ונתן דמי ור"ס
29 דגיס הכי בגון שאנסוהו עבדים אחוי ארעא
30 ואחוי נמי הא בהדיהו ואין להקשות לפ"ז
31 מדאמר לקמן נאנס פטור דהתם אנסוהו
32 להראות קרקעותיו של פלוני אבל הקא
33 דאנסוהו להראות שלו חייב שלא היה לו
34 להראות אותה שגול שאין שלו.

22 לא צריבא דאחוי אחוי. פי בקובי' שמע מבית
23 המלך שהיו רוצין לגולל לו קרקע ותרצה
24 להם זה קרקע פלוני אמת הוא כמו שפי' דאפילו
25 בענין זה מהחייבים ליה אע"ג שאינו ברור ששטלה
26 שלא אמרו תחילה תראה לנו ונגולל אלא
27 מעצמו תראה להם דהא ה"נ אמר לקמן (ק"ו)
28 ואם תראה מעצמו כמו ששאל ונתן דמי ור"ס
29 דגיס הכי בגון שאנסוהו עבדים אחוי ארעא
30 ואחוי נמי הא בהדיהו ואין להקשות לפ"ז
31 מדאמר לקמן נאנס פטור דהתם אנסוהו
32 להראות קרקעותיו של פלוני אבל הקא
33 דאנסוהו להראות שלו חייב שלא היה לו
34 להראות אותה שגול שאין שלו.

35 וצ"ל לנביה"ה שמעו מן אלוקים ור' אלעזר בן פרט
36 דדאין דינא דגרמי וחיבהו ממתניתין ואם מחמת
37 הגולן חייב להעמיד לו שדה אחר ותימה לרשב"א
38 דלעיל בהגולל קמא (דף ק. ו) אם לא משבחת
39 דרמ' דאין דינא דגרמי אלא ברייתא דמחצית
40 הפרם שנפרצה דלא שמענין דאתא בר"מ אלא
41 מכח ההיא משנה דהמספר ואמאי לא מייתי
42 התם ממתני' דהקא דמתניבין בדנא דגרמי
43 ואומר ר"י דלא ניתא ליה לאחוי ממתניתין
44 דהקא דלא קתני בה בהדיא דאחוי אלא מיתירא
45 דמתני' מוקי לה הכי:
לא

35 וצ"ל לנביה"ה שמעו מן אלוקים ור' אלעזר בן פרט
36 דדאין דינא דגרמי וחיבהו ממתניתין ואם מחמת
37 הגולן חייב להעמיד לו שדה אחר ותימה לרשב"א
38 דלעיל בהגולל קמא (דף ק. ו) אם לא משבחת
39 דרמ' דאין דינא דגרמי אלא ברייתא דמחצית
40 הפרם שנפרצה דלא שמענין דאתא בר"מ אלא
41 מכח ההיא משנה דהמספר ואמאי לא מייתי
42 התם ממתני' דהקא דמתניבין בדנא דגרמי
43 ואומר ר"י דלא ניתא ליה לאחוי ממתניתין
44 דהקא דלא קתני בה בהדיא דאחוי אלא מיתירא
45 דמתני' מוקי לה הכי:
לא

35 וצ"ל לנביה"ה שמעו מן אלוקים ור' אלעזר בן פרט
36 דדאין דינא דגרמי וחיבהו ממתניתין ואם מחמת
37 הגולן חייב להעמיד לו שדה אחר ותימה לרשב"א
38 דלעיל בהגולל קמא (דף ק. ו) אם לא משבחת
39 דרמ' דאין דינא דגרמי אלא ברייתא דמחצית
40 הפרם שנפרצה דלא שמענין דאתא בר"מ אלא
41 מכח ההיא משנה דהמספר ואמאי לא מייתי
42 התם ממתני' דהקא דמתניבין בדנא דגרמי
43 ואומר ר"י דלא ניתא ליה לאחוי ממתניתין
44 דהקא דלא קתני בה בהדיא דאחוי אלא מיתירא
45 דמתני' מוקי לה הכי:
לא

35 וצ"ל לנביה"ה שמעו מן אלוקים ור' אלעזר בן פרט
36 דדאין דינא דגרמי וחיבהו ממתניתין ואם מחמת
37 הגולן חייב להעמיד לו שדה אחר ותימה לרשב"א
38 דלעיל בהגולל קמא (דף ק. ו) אם לא משבחת
39 דרמ' דאין דינא דגרמי אלא ברייתא דמחצית
40 הפרם שנפרצה דלא שמענין דאתא בר"מ אלא
41 מכח ההיא משנה דהמספר ואמאי לא מייתי
42 התם ממתני' דהקא דמתניבין בדנא דגרמי
43 ואומר ר"י דלא ניתא ליה לאחוי ממתניתין
44 דהקא דלא קתני בה בהדיא דאחוי אלא מיתירא
45 דמתני' מוקי לה הכי:
לא

1 מְהַרְגִילוֹת, וְהִלְךְ הוֹבֵיא, וּמַצְאוֹ לְחוּלָה שָׁמַת אוֹ שֶׁהֶבְרִיא ואינו
2 צָרִיךְ להֵם, נִתְּנָן לוֹ שֶׁכְּרוּ מְשָׁלֵם כִּפִּי שֶׁהִתְנֶה. וְלִמָּה אָמַר רַבִּי שֶׁאֵין
3 לוֹ אֵלָא שְׂכָרוֹ. אָמַר לִיהֵ רַבִּי לְרַב, מִי דָּמֵי, הֵתָם בְּשִׁלּוּחַ שֶׁשָּׁלְחוּ
4 לַהֲבִיא לְחוּלָה, עֶבֶד שְׁלִיחַ שְׁלִיחוּתָהּ - עֵשָׂה הַשְּׁלִיחַ שְׁלִיחוּתוֹ,
5 שֶׁנִּשְׁלַח לְהִבְיָא וְהִבְיָא, הֶכְיָא בְּשֵׁטֶף נַהר חָמוּרָה, לֹא עֶבֶד שְׁלִיחַ
6 שְׁלִיחוּתָהּ, שְׁהָיָ לֹא עֵלָה בִּידוֹ לְהַצִּיל אֶת הַחָמוּר.
7 דִּינֵים נוֹסְפִים הַשְּׁיִיכִים הַלוּלָכִים בִּשְׂרִיא: תְּנִי רַבֵּנָן, שְׂרִיא שְׁהִיתָה
8 מְהַלְכַת בְּמִדְבָּר וְעָמַד עֲלֶיהָ גַּיִים - שׁוֹדְדִים, לְמִזְרְפָּה - לְבוֹזָה,
9 וְנִתְפָּשְׂרוּ עִמָּהֶם בִּמְמוֹן, מְחַשְׁבֵּין אֶת הַתְּשֻׁלוֹם לְכָל אֶחָד לְפִי חֲלָקוֹ
10 בְּמִמוֹן שֶׁנִּשְׁוֹאֵים בְּנֵי הַשְּׂרִיא, וְבַעֲלֵי הַמְּמוֹן הַמְּרוּבָה יִשְׁלְמוּ יוֹתֵר,
11 וְאֵין מְחַשְׁבֵּין לְפִי מְנִיץ הַנְּפֹשׁוֹת וְנֹאמַר שֶׁיִּשְׁלְמוּ בְּשׁוּבָה, מִפְּנֵי
12 שֶׁהַשׁוֹדְדִים בָּאוּ עַל הַמְּמוֹן וְלֹא עַל הַנְּפֹשׁוֹת. וְאֵם שֶׁכְּרוּ תִּיר -
13 מִוִּרְחָ דְרָךְ, הֵהוּלְךְ לְפָנֵיהֶם, מְחַשְׁבֵּין אֶת שְׂכָרוֹ אֶף לְפִי נְפִשׁוֹת וְגַם
14 לְפִי מְמוֹנָם, כִּיּוֹן שֶׁהִתִּיר מְצִיל אוֹתָם וְאֵת מְמוֹנָם, שֶׁהִרִי טַעַת
15 הַדֶּרֶךְ בַּמְּדַבֵּר סַכְנַת נַפְשׁוֹת הַיָּא. וְעַם כָּל זֹאת לֹא יִשְׁנוּ מִמְּנָהֶג
16 הַתְּמַרְיָן - מְנַהֲיֵי הַחֲמוּרִים אֵלָא יִנְהַגוּ כִּפִּי הַמְּנַהֵג, כְּגוֹן אִם נִהְיָ
17 לְתֵת לְתִיר לְפִי מְמוֹן אוֹ לְפִי נַפְשׁוֹת. וְרַשְׁאֵין הַתְּמַרְיָן הַיּוֹצֵאִים לְדֶרֶךְ
18 לְהַתְּנוֹת בְּיַהֲדֵם, שְׂקָל מִי שֶׁאֵבֵד לוֹ חָמוּרָה עֲמִיד - יַעֲמִידוּ לוֹ
19 הָאֲחֵרִים מִמְּמוֹנָם הַמְּיָד אַחֵר, מִפְּנֵי שֶׁרְצוֹנָם שִׁיחִיד חָמוּר לְכָל
20 אֶחָד וְחָמוּר זֶה יִמְסוֹר נַפְשׁוֹ לְשׁוֹמְרֵם בְּלִילָה מְחִית וְלִיסְטִים. אֲבָל
21 אֲבָד חָמוּר בְּכּוֹסֵיָא - בַּפְּשִׁיעָה, אֵין מְעַמְּדִין לוֹ חָמוּר שֶׁלֵּא עַל
22 דַּעַת כִּן הִתְנֵן. שְׂלֵא בְּכּוֹסֵיָא, מְעַמְּדִין לוֹ חָמוּר כִּפִּי שֶׁהִתְנֵן, וְאֵם
23 אָמַר תְּנִי לִי דְמֵי הַחָמוּר וְאֵין אֲשָׁמוֹר עִמְכֶם בְּלִילָה, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,
24 שֶׁמָּא לֹא יִקְנֵה בְּהֵם חָמוּר, וְהֵם הִתְנֵן כִּן רַק בְּכַדִּי שִׁיחִיד לִי חָמוּר.
25 שׁוֹאֲלֵת הַגְּמָרָא: מְשִׁימָא שְׂבִשְׂבִיל כִּךְ הִתְנֵן. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לֹא
26 צְרִיכָא דְאִיתָ לִיהֵ הַמְּרָא אַחֲרֵינָא - שִׁישׁ לוֹ חָמוּר נוֹסֵף, מְהוֹ דְתִּימָא
27 שְׁבִמְקָרָה כּוּדֵי שֶׁלִּיתָן לוֹ מְעוּת, שְׁהָיָ גַם אִם לֹא יִקְנֵה בְּהֵם חָמוּר,
28 הָא קָא מְיָנֵר לִיה - הָרִי שְׂמִירָה עִמָּהֶם יִפֵּה בְּגַלְלַת הַחָמוּר הָאֲחֵר,
29 קָא מְשָׁמֵעַ לָן שִׁיכּוּלִים הֵם לּוֹמַר, שֶׁאֵין נִמְרִיחוּתָא דְחַד מִנְּמִרִיחוּתָא דְרַבִּי
30 תְּרִי - אֵינָה דּוֹמֵה שְׂמִירָה עַל חָמוּר אֶחָד לְשִׁמִּירָה עַל שְׁנַיִם, שֶׁאֵם
31 יִהְיִי לָךְ שְׁנֵי חָמוּרִים תִּמְסוֹר נַפְשְׁךָ לְשׁוֹמְרֵם יוֹתֵר.
32

33 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא דּוֹמָה לְעִנֵּין הַלוּלָכִים בִּסְפִינָה: תְּנִי רַבֵּנָן,
34 סְפִינָה שְׁהִיתָה מְהַלְכַת בְּיָם, עָמַד עֲלֶיהָ נִשְׁחַלֵּשׁ - סַעֲרָה לְמִזְרְפָּה
35 וְהִקְלִי מִפְּשִׁיעָה עַל יָדֵי שֶׁהַשְּׁלִיכּוּ לִים חֲלָק מִהֵמְשָׂא, מְחַשְׁבֵּין כְּמָה
36 יִשְׁלִיךְ כָּל אֶחָד לְפִי מְשִׁאוֹ - מִשְׁקַל הַמְּשִׁא. וְאֵין מְחַשְׁבֵּין לְפִי מְמוֹן
37 - שְׁוִיֵי הַמְּשִׁא. כְּגוֹן, אִם הָאֲחָד הַשְּׁלִיךְ מֵאָה לִּיטְרִין שֶׁל זָהָב
38 יִשְׁלִיךְ חֲבֵרָה מֵאָה לִיטְרִין שֶׁל בְּרוֹל, אֶף שֶׁאֵין עֵרַכְן שׁוֹה. וְיִמְכַל
39 מְקוֹם לֹא יִשְׁנוּ מִמְּנָהֶג הַסְּפִינָים - מוֹלִיכֵי הַסְּפִינּוֹת אֵלָא יַעֲשׂוּ כִּפִּי
40 הַמְּנַהֵג. וְרַשְׁאֵין הַסְּפִינָים הַיּוֹצֵאִים בִּשְׂרִיא לְהַתְּנוֹת, שְׂקָל מִי שֶׁאֲבָדָה
41 לוֹ סְפִינָה עֲמִיד - יַעֲמִידוּ לוֹ אֲחֵרִים סְפִינָה אַחֲרָת. אַבְדָּה לוֹ בְּכּוֹסֵיָא
42 - בַּפְּשִׁיעָה, אֵין מְעַמְּדִין לוֹ סְפִינָה אַחֲרָת. שְׂלֵא בְּכּוֹסֵיָא, מְעַמְּדִין לוֹ.
43 וְאֵין פִּירֵשׁ מְהַשְׂרִיא וְהַפְּלִיג לְמְקוֹם שֶׁאֵין הַסְּפִינּוֹת הוֹלְכִין שָׁם,
44 וְאֲבָדָה לוֹ שֶׁם סְפִינָתוֹ, אֵין מְעַמְּדִין. שׁוֹאֲלֵת הַגְּמָרָא: מְשִׁמָּא שֶׁלֵּא
45 יַעֲמִידוּ לוֹ בְּאֹפֶן זֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לֹא צְרִיכָא, דְבְּנִיכָן מְחַרְכֵּין
46 הַסְּפִינּוֹת מִשְׁפַּת הַנְּהַר חַד אֲשָׁלָאוּ - כְּמֵלָא חֲבַל אַחְדוֹ, שֶׁהִנְהַר גַּדֵּל
47 לְאַחֵר הַגְּשָׁמִים וְמַהֲפַשְׂרַת הַשְּׁלִיגִים, וְאֵין צוֹרֵךְ לְהִתְחַרֵּק מִשְׁפַּת
48 הַנְּהַר כָּל כִּךְ, וְתִשְׂרִי מְחַרְכֵי תְּרִי אֲשָׁלָאוּ - כְּמֵלָא שְׁתֵּי חֲבָלִים,
49 שֶׁהִנְהַר עִמּוֹק פְּחוֹת וְהַסְּפִינָה גּוֹשְׁשַׁת סִמּוֹן לְשַׁפַּת הַנְּהַר, וְקָא אָוִיל
50 - הַלֵּךְ בְּיָמֵי נִיכּוֹן לְמְקוֹם שֶׁהוֹלְכִים בְּתִשְׂרִי וּמַחַמַת חוֹזֵק הַמַּיִם שֶׁם
51 טַבְּעָה סְפִינָתוֹ, מְהוֹ דְתִימָא, דְּוִשׁוּיָה נִקְיָפָה וְאָוִיל - מַחַמַת הַרְגָלוֹ הֵלֵךְ
52 לְשָׁם, וְאֵינוֹ נַחֲשֵׁב פְּחוֹת בְּכַךְ, קָא מְשָׁמֵעַ לָן שְׂגוֹם בּוּזָה נִקְרָא פּוֹשַׁע
53 וְאֵין מְעַמְּדִין לוֹ סְפִינָה אַחֲרָת.

54 בְּרִייתָא נּוֹסְפַת לְעִנֵּין הוֹלְכֵי מְדַבְּרִיּוֹת: תְּנִי רַבֵּנָן, שְׂרִיא שְׁהִיתָה
55 מְהַלְכַת בְּמִדְבָּר וְעָמַד גַּיִים - שׁוֹדְדִים וְיִזְרְפָּה - שְׁדוּדוֹם, וְעָמַד אַחֵר

56 כיון שהגבהת הכלי לנסכו היא צורך הניסוך והכל נחשב מעשה
 57 אחד שנתחייב עליו מיתה וממון, ולפיכך לא חיבוהו חכמים ממון.
 58 ולכפוף שחזרו לומר שאף המנסך חייב, כפרי חכמים כפרי רמיה,
 59 דאמר רבי רמיה שמנסך חייב ממון, משום שמשעת הנפקה של
 60 הכלי לניסוך, קנייה - קנאו כדן גולן, ובאותה שעה איחייב ליה
 61 ממון, ואילו מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוף היין, ואין אומרים
 62 שהגבהת צורך ניסוך והכל מעשה אחד הוא, ולפיכך חזרו לומר
 63 שאף המנסך חייב.
 64 הגמרא מביאה מעשה אודות חיוב של מוסר ממון חבירו לאנס: רב
 65 הוה אמר ליה רבא ליהודא איקלע - הודמן לבי אבינו ו- שם מקום. לאחר מכן
 66 אתא לקמיה דרבא - בא רב הונא לפני רבא, אמר ליה רבא, פלוס
 67 מעשה - דבר הלכה פא לך דרבי באותו מקום. אמר ליה רב הונא,
 68 מעשה בישראל שאנסוהו עוברי פוכבים והראה להם קמון חבירו
 69 ולקחווהו, פא לך, והתיבתי לאותו מוסר לשלם לבעל הממון את
 70 מה שנטלו ממנו. אמר ליה רבא, אהדר עובדא למריה - החזר את
 71 הדין והשב את הממון מהנגזל לאותו מוסר, דתניא בברייתא,
 72 ישראל שאנסוהו וכפווהו עוברי פוכבים עד שנענה להם והראה להם
 73 קמון חבירו, ולקחווהו, פטור מלשלם, ואם נטל ונתן להם את ממון
 74 חבירו פיד, תיב לשלם, כדן מציל עצמו בממון חבירו. מוסיפה
 75 הגמרא: אמר רבא, אם הראה להם את ממון חבירו מעצמו, בלא
 76 שאנסוהו על כך, פניא ונתן פיד דמי, וחייב לשלם.
 77 הגמרא מביאה מעשה מענין נשוא ונתן ביד: מעשה בההוא גברא
 78 - באותו אדם דאנסוהו וכפווהו עוברי פוכבים ואחוי אהמרא -
 79 והראה להם את יינו דרב מרי פריה דרב פנחס פריה דרב חסדא.
 80 אמרו ליה - אמרו לו האנסים לאותו אדם, הרי ואמטי פתון - שא
 81 את היין בדרך זה שאנו הולכים והביאו עמנו לבית המלך. וכך
 82 עשה, הרי ואמטי פתוהו - נשאו והביאו עמם לבית המלך. לאחר
 83 מכן אתא לקמיה - בא לפני רבא אשי, פתוניה - פטרו רב אשי
 84 מלשלם את דמי היין. אמרו ליה רבא לרבא, מדוע פטור הוא
 85 מלשלם, והתניא בברייתא שאם נשאו את הממון ונתן אותו פיד
 86 לאנס, תיב לשלם, וכאן הלא נשאו אותו בדרך בידו והביאו להם.
 87 אמר להו - השיב להם רב אשי לחכמים, הני מיילי - מה ששנינו
 88 בברייתא שאם נשאו ונתן ביד חייב, אין זה אלא היבא דלא אוקמיה
 89 עילויה מעיקרא - באופן שלא העמידו אותו האנסים על ממון זה
 90 מתחילה באונס, אלא הלך ונטל ונתנו להם, אבל היבא דאוקמיה
 91 עילויה מעיקרא - אם האנסים העמידו אותו על ממון זה קודם לכן,
 92 מיילי קליה - הרי ממון זה כאילו כבר נשרף לבעליו, ומה שאחר
 93 כך נשאו ונתן ביד אין זה אלא כאילו הביא להם את שלהם ואין
 94 לחייבו על כך.
 95 רבי אבהו מקשה על דברי רב אשי מברייתא: איתיביה רבי אבהו
 96 לרב אשי, שנינו בברייתא, אם אמר לו אנס הושיט לי פקיע עמרי -
 97 חבילת קש זה, או אשכול ענבים זה, והושיט לו, תיב לשלם
 98 לבעליהם. וכאן הלא כבר נתן האנס עינו בממון זה והוא עומד
 99 עליו לקחתו, ואף על פי כן חייב על כך שמסרו לו בידו. דוחה
 100 הגמרא: הלא פמאי עסקינן - כאן מדובר בגזון דקא פתרי עברי נהרא
 101 - שאין האנס יכול להגיע לממון משום שהוא נמצא מצידו האחד
 102 של הנהר והממון מצידו השני, ולכן אין אומרים שהממון נחשב
 103 כאבוד עוד קודם שמסרו לו הישראל, כי לולי הישראל לא היה
 104 יכול האנס לקחתו, ומשום כך חייב הישראל על שמסרו לו בידו.
 105 מוסיפה הגמרא, דיקא נמי - כן גם מדויק מלשון הברייתא, דתני
 106 - שנאמר בה 'הושיט לי פקיע זה, ולא תני' וכן לי פקיע זה, משמע
 107 שאינו יכול להגיע אליו אלא אם יושיטנו לו הישראל. שמע מינה
 108 - אכן מוכח כן מדברי הברייתא.
 109 מעשה נוסף אודות מסירת ממון: הוהא שותא - מכמורת דגים או
 110 חיות, דהוה מנצו עלה פי תרי - שהתקוטטו עליה שני אנשים, הרי

1 אי דינא אי קנסא - מה חילוק יש לך אם הוא חייב מן הדין הוא
 2 משום קנס. אמר ליה רב הונא בר חייה, אי דינא - אם מן הדין הוא
 3 חייב, גמרינן מיניה - למדים אנו מזה לשאר גרמי בניזקין שחייב,
 4 אבל אי אינו חייב אלא מקנסא, לא גמרינן מיניה למקומות אחרים,
 5 שרק את אותו אדם הוא קנס כי הוא היה רגיל בכך.
 6 רב הונא בר חייה מוכיח שאין למדים מקנס לשאר מקומות: וקנסא
 7 תיקרא דקנסא לא גמרינן - ומחייבן למדנו שאין למדים מקנס
 8 למקומות אחרים, דתניא בברייתא, פראשונה היו חכמים אומרים
 9 שהקנסא טהרותיו של חבירו והקנסא את יינו לעבודה זרה, אף
 10 שאין הזיקו ניכר, חייב לשלם, תירו חכמים לומר שאף הקנסא -
 11 המערב תרומה בחולין ומעתה אינם נאכלים אלא לכהן, חייב,
 12 שהפטירו בכך שירד ערכם מלהמכר בשוק שהרי אינם ראויים
 13 להמכר אלא לכהנים בוויל. מדייקת הגמרא: 'תירו' אין, לא תירו לא
 14 - אם לא היו חוזרים להוסיפו היה המדמע פטור ולא היינו למדים
 15 להיבנו ממטמא ומנסך, פאי מעמא, הא לאו משום דחייבם של
 16 אלו קנסא הוא, וקנסא לא גמרינן מיניה - ואין למדים מקנס
 17 למקומות אחרים. דוחה הגמרא: לא - אין הטעם משום שאין
 18 למדים מקנס, אלא משום דמעיקרא כפרי - מתחילה סברו חכמים
 19 שרק להקנס מרובה קששו לקנס, כמו מטמא תרומה שבעתה
 20 אינה ראויה לאכילה, וכן מנסך שהיין אסור לגמרי, אבל להקנס
 21 מועט כמו במדמע, שאינו אסור אלא לישראלים, וניתן למוכרו
 22 לכהנים בוויל, לא קששו ואין לקנסו על כך, ולכפוף כפרי להקנס
 23 מועט נמי קששו, וקנסו אף את המדמע.
 24 הגמרא סבורה להביא ראייה מברייתא אחרת שאין למדים מקנס:
 25 איני - וכי ניתן ללמוד מקנס למקום אחר, והא תני אבהו דרבי אבין
 26 - והרי אביו של רבי אבין שנה את הברייתא של הזיק שאינו ניכר
 27 באופן שונה מכפי שהובאה לעיל, שבראשונה היו אומרים הקנסא
 28 והמדמע חייב, אף שהוא הזיק שאינו ניכר, ושוב תירו לומר אף
 29 הקנסא חייב. ומדויק מברייתא זו, תירו אין, לא תירו לא - דוקא
 30 מפני שחזרו להוסיף את המנסך הוא חייב, אבל אם לא חזרו היה
 31 פטור, ואין למדים אותו ממטמא ומדמע אף שהפטירו מרובה
 32 משלהם, פאי מעמא, הא לאו משום דלא גמרינן מקנסא - שאין
 33 למדים מקנס למקום אחר. דוחה הגמרא: לא - אין הטעם מפני
 34 שאין למדים מקנס, אלא מטעם אחר, משום דמעיקרא - מתחילה
 35 כפרי גרבי אבין ולכן פטרו את המנסך, ולכפוף כפרי גרבי רמיה
 36 ולכן חיבוהו. מבארת הגמרא: מעיקרא כפרי גרבי אבין, דאמר רבי
 37 אבין, ורק חץ בשבת מתחילת ארבע אמות (ולכפוף) [לסוף] ארבע
 38 אמות, ורק חץ שיראין - בגדי משי של חבירו פתילתו קודם
 39 שנה, ויש לנו לחייבו ממון על קריעת השיראין, ומיתה על העברת
 40 חץ בשבת ארבע אמות ברשות הרבים, הדין הוא שפטור הוא
 41 מתשלומי הנזק, שחרי עקרה של החץ צורך הנהגה ברשות הרבים
 42 היא, כלומר, מעשה אחד הוא, ובעת שנעשה מעשה זה נעשה
 43 מעשה קריעת השיראין, ומתחייב הזורק בנפשו, שחייב מיתה על
 44 מלאכת שבת, וכל המתחייב מיתה פטור על חיוב ממון שבא עם
 45 חיוב המיתה. ואין אומרים שמשת עקירת החץ חייב ממון על
 46 קריעת השיראין, וחייב המיתה לא בא עד שעה שנה החץ בסוף
 47 ארבע אמות שאו הושלמה מלאכתו, וממילא לא באו שני
 48 החיובים ביחד ואין חיוב המיתה פטור את חיוב הממון, אלא כיון
 49 שהעקירה צורך הנהגה הכל מעשה אחד הוא שנתחייב עליו
 50 מיתה וממון ופוטרת המיתה את חיוב הממון. וסברו חכמים
 51 בתחילה לומר שאף מנסך כן, שכיון שהוא חייב מיתה על עבודה
 52 זרה שעבדה בכך שניסך את היין לפניו, פטור מלשלם על היין
 53 שהפסיד לבעליו. ואף שעל היין הוא מתחייב משעת הגבהתו עליו
 54 מנת לגזולו, ואילו מיתה אינו מתחייב עד שעת הניסוך, בכל זאת
 55 נחשבים הם כבאים כאחד ופטר חיוב המיתה את חיוב הממון,

1 לא משום דקנס הוא. ותא דמעיקרא לא גזרו על זה כמו על זה למאי דלא מסיק אדעתיה
2 השתא טעמא דהפסד דהפסד מועט איכא למימר דמעשה אידע במשטמא ובמנסף לכך גזרו
3 עליהם בשעת מעשה. פ"ן שגפול בידי עובדי פוכבים אין מרחמים עליהו. כלומר שפיר מיקרי
4 מסור שדבר ברור הוא שיקחו מאחר שהראיה: ה"ש"תא יוניני נטוהו כו'. קשה לר"י דכ"ב
5 דגיטין (דף טו וס' יט וי"ד הא) אמר רבא בר בר
6 חנה חלש על לגביה כו' אמר רחמנא או כטולך
7 וכו' ופיר' למימרא דרומאי מעלי מפרסאי
8 אלמא משמע שאו עדיין היו פרסיים כבבל
9 ולכאורה משמע שאותו מעשה היה אדור מעשה
10 שבבאן ואור"י שהשרים והפקדים היו משתנים
11 והיו פעמים מפרסיים ופעמים מיוניני:
דילכתו

אי דינא. הוא שמסור ושלם: גמרינן. מהאי מעשה דרב נתמן לשאר גרמי דנקון דעלמא:
ואי קנסא. הוא דקנסיה רב נתמן משום דרגיל היה בכך לא גמרינן מניה: הפסא.
שהרזתו של חבירו או מנסף ינו של חבירו לע"ז דאע"ג דקמיה מנח ואין רהזיקו ניכר
משלם: לא חזרו. לא הוינו גמרי' מדמע ממנסף: הפדפע. ערב חולין בתרומה דהפחית דמי
החולין דלא חזו מהשתא אלא להמכר להכניה:

1 להפסד סופיה. מטמא תרומה הפסד מרובה
2 הוא דתו לא חזיא לאכילה מדמע הפסד מועט
3 הוא דהא מודבן להכניה בדמי תרומה. אף
4 המנסף (כו"ז) לא חזרו לא גמרינן מנסף אע"ג
5 דהפסדו מרובה מדמע ומטמא דהפסדן מועט
6 לגבי מנסף. וזכ' חזי. בשעת עקירה צורך הנחה.
7 דכיון דבין עקירה להנחה קרע נמאא מעשה
8 שבת ומעשה עקירה באין כאחד ולא אמרינן
9 משעת עקירה חייב ממון ומתחייב בנפשו לא ה"ד
10 עד שעת הנחת חץ והכא נמי הנגהת יין צורך
11 ניוסוף הוא ותשלומין חייב מיתה דע"ז באין
12 באחד. לבי אבינו. מקום: נשא ונתן ביד חייב
13 להציל עצמו בממון חבירו: מעצמו. בלא אונס
14 דרי ואמסי'. שא וחולף עמנו לבית המלך: ח"ט.
15 דאם נשא ונתן ביד חייב: חיוב דלא אוקמינהו
16 העובדי פוכבים על הממון מעיקרא ע"י האונס
17 אלא הלך ונטל ונתנו להם אבל הכא דאוקמינהו
18 על היין קליה ואהאיא שעתא פטור כי אמטו תו
19 דידהו אמטי: פקיע. קשה: חייב. ואע"ג דקאי
20 עברם ע"ג הממון הואיל ונשא ונתן ביד חייב
21 בתרי עיבי' נהיא. עברם מצד זה והעמי מצי
22 זה דאי לא יתביה נהליה לא מצי אנס
23 למשקליה: שותא. מכבדת לדיגים או לחיות:
24 לקועיה. לצואריה שבר מפרקתה: תוא. חיה והוא
25 שור הבר כדמתרגם (דברים יד) תוא וזמר
26 תורבלא תור שור בלא יער: אין מרחמינן עליה.
27 ושפיר עברת דקטלמיה: פסיים מתבתא דיוקא
28 לרבנן. היה מחזיר וזונה להם מה שדרש רבי
29 יוחנן אותו היום לפי שר"ל חכם גדול היה
30 ולאחר ששמעו כולן מפיו הרב חזרו ומכונה
31 ביום: כדרא קמא. שבע שורות תלמידים
32 יושבים לפניו וז' לפניו מזה: ביסתרי. תפ"ד
33 בלעז: סקרי' גביניה. גבות עיניו גדולים ומכסין
34 עיניו: פרישא שפתייה. נקדעה שפתו עד ל' מכה:
35 הדרא

לא חששו ולכסוף סברי להפסד מועט נמי חששו איני והא תני אבות דרבי אבין בראשונה
היו אומרים הטמא והמדמע חזרו לומר אף המנסף חזרו אין לא חזרו לא מאי טעמא לאו
משום דלא גמרינן מקנסא לא מעיקרא סברי פרבי אבין ולכסוף סברי פרבי וימיה מעיקרא
סברי פרבי אבין דאמר רבי אבין וזכ' חז' מתחילת ארבע ולכסוף ארבע וקרע שידאין
בתלכתו פטור שהרי עקירה צורך הנחה היא ומתחייב בנפשו ולכסוף סברי כר' וימיה
דא"ר וימיה משעת הנגהת קנייה איחייב ליה ממון מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניוסוף
רב הונא בר יהודה איקלע לבי אבינו אתא לקמיה דרבא א"ל כלום מעשה בא לך א"ל
ישאל שאנסוהו עובדי פוכבים והראה ממון חבירו בא לדי' והיביתו א"ל אהדר עובדא
לקמיה דתנאי ישראל שאנסוהו עובדי פוכבים והראה ממון חבירו פטור ואם נטל ונתן ביד
חייב אמר רבא אם הראה מעצמו בנשא ונתן ביד דמי ההוא גברא דאנסוהו עובדי פוכבים
ואחוי אחמרא דרב מרי בריה דרב פנחס בריה דרב חסדא א"ל דרי ואמטי בתרן דרא
ואמטי בהרייהו אתא לקמיה דרב אשי פטריניה א"ל רבנן לרב אשי והתניא אם נשא ונתן
ביד חייב א"ל תני מילי היכא דלא אוקמיה עליוהי מעיקרא אבל היכא דאוקמיה עליוהי
מעיקרא מיקלי קליה איתיביה רבי אבהו לרב אשי אמר לו ואם הושיט לי פקיע עבור זה
או אשבול ענבים זה והושיט לו חייב הכא כמאי עסקינן פגזו דקאי בתרי עברי נהרא דיקא
נמו דקתני הושיט ולא תני תנן ש"מ: ההוא שותא דהוה מנצו עלה בי תרי האי אמר דידי
הוא והאי אמר דידי הוא אול חד מנייהו ומסרה לפרהנא דמלכא אמר אביי יכול לומר
אנא כי מסרי דידי מסרי א"ל רבא וכל פמיניה אלא אמר רבא משמתינן ליה עד דמיותי
ליה וקאי בדינא ההוא גברא דהוה בעי אחוויי אחיבנא דתכריה אתא לקמיה דרב א"ל לא
תחוי ולא תחוי א"ל מחוינא ומחוינא יתיב רב פהנא קמיה דרב שמטיה לקועיה מיניה קרי
רב עליוהי בגנף עולפו שכבו בראש כל חוצות פתוא מכמר מה תוא זה פיון שגפול בוכמר
אין מרחמינן עליו אף ממון של ישראל פיון שגפול ביד עובדי פוכבים אין מרחמינן עליו א"ל

29 רב פהנא עד האידנא הוו פרסאי דלא קפדי אשפיכות דמים והשתא איכא יונאי דקפדו אשפיכות דמים ואמרי מרדיין מרדיין קום
30 סק לארעא דישאל וקביל עלך דלא תקשי לרבי יוחנן שבע שני אויל אשכחיה לריש לקיש דתיב וקא מסיים מתבתא דיוקא
31 לרבנן אמר להו ריש לקיש היכא אמרו ליה אמאי אמר להו האי קושיא והאי קושיא והאי פירוקא אמרו ליה לריש
32 לקיש אול ריש לקיש א"ל לרבי יוחנן ארי עלה מפלג לעיני מר במתבתא דלמחר למחר אוחביה כדרא קמא קמיה דר' יוחנן אמר
33 שמעתתא ולא אקשי שמעתתא ולא אקשי אנחתיה אחורי שבע דרי עד דאוחביה כדרא בתרא א"ל רבי יוחנן לר"ש כן לקיש
34 ארי שאמרת נעשה שועל אמר יהא רעוא דהני שבע דרי להו חילוף שבע שני דאמר לי רב קם אכרעיה א"ל נהדר מר ברישא
35 אמר שמעתתא ואקשי אוקמיה כדרא קמא אמר שמעתתא ואקשי ר' יוחנן הנה יתיב אשבע בסתרי' שלפי ליה תדא בסתרא
36 מתותיה אמר שמעתתא ואקשי ליה עד דשלפי ליה כוליהו בסתרי' מתותיה עד דתיב על ארעא רבי יוחנן גברא סבא הוה
37 ומסרחי גביניה אמר להו לי עיני ואחוייה דלו ליה במסכתא דכספא חזא דפריטיה שפותיה סבר אחוד קמתיה ביה חלש
38 דעתיה ונח נפשיה למחר אמר להו רבי יוחנן לרבנן חיותו כבבלאה היכי עביד אמרו ליה דרביה הכי על לגבי מערתא חזא דהוה
הדרא

והשם יתברך המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית יצליחם
בוה, ובפרט שנמצאים אנו בחודש אדר אשר ליהודים הייתה אורה
ושמחה וששון ויקר
ממכתב י"ז אדר, תש"כ

קפו בנא קמא. פרק עשירי - הגוזל ומאכיל - דף קיז עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"
תוספות

1 הָרָא לִיה עֲכָנָא. נָחַשׁ גָּדוֹל עָשָׂה עֲצָמוּ כְּגִלְגָּל וּמָקִיף אֵת פִּי הַמְעָרָה וְנֹתַן זֶבֶב לְהוֹרֵךְ פִּי
2 וְאֵין אָדָם יְכוֹל לִכְנֹס; פָּתַח פִּיָּה. הִרְחִיב פַּתְחֶיהָ לְהִסִּיר וְנָבִיךְ מִפְּיָה וְעָשָׂה פֶתַח לִכְנֹס; אִי
3 מְצִיז לְמַעַן רַחֲמֵי דְתֵוּ לֹא שְׂכִיבָנָא. אִי אַקְשִׁינָא לָךְ אֹלֵמָן כְּהָךְ וְאֶעְמֹד אֲצֶלְךָ בְּבֵית
4 הַמִּדְרָשׁ; וְאִי לֹא הוּאִיל וְחִלְפֵי שְׁעִתָּא. וְאִתְרַחֵשׁ נִישָׁא חִלְפֵי וְלֹא אֵלְךָ עוֹד עִמָּךְ שְׁמָא
5 לְכַעֲסוּ עָלֵי אֲמוֹתָ עוֹד פֻּעַם אֲתָרַת אֵלָא אֵלְךָ
6 לְכַתִּיב חַי וְלֹא אֶעְמֹד עוֹד אֲצֶלְךָ פֶן אֲמוֹת פֻּעַם
7 אֲנִרְתָּ וְאִית דְּמַפְרֵשׁ הוּאִיל וְחִלְפֵי שְׁעִתָּא
8 וְקִבְלַתִּי צַעַר מִיְתָה לֹא אֶקְבֵּל עוֹד פֻּעַם אֲתָרַת
9 לִילְךָ מִכָּאן וּבִפְסוּחִים (וְהָ מַט) מוֹכַח שֶׁהֵלֵךְ
10 לְבֵיתוֹ דְּאָמַר רַב כְּהָנָן אִי לֹא דְנִסְיָנָא כְּהָנָנִי
11 לֹא אָנָּא גְלָאי אֲמַרִי לִיה וְהָא לְמָקוֹם תּוֹרָה
12 גְלַית אִל לֹא אָנָּא גְלָאי כְּרָבֻלָּה שְׂאֵר אִישִׁי
13 שְׁהָרִי לֹא בַעֲבוּר מָקוֹם תּוֹרָה גְלַיתִי אֵלָא מֵאִמַּת
14 מְלֻכּוֹת בְּרַחֲמֵי אֵלְמָא כְּתָר הֵכִי וְזִוּוּ וְעוֹד
15 אֲמַרִי בְּבִרְכוֹת יְרוּשָׁלַיִם דְּפָעַע בֵּיה הֵוָה אֲבָרָא
16 אָמַר לִיה מָאי עֲבִיד בְּשִׁמְכָא כְּלוֹמַר שְׁלִיעַנָּא עָלֵי
17 שְׁהָרִי מַת וְתָהּ אִל גְּזוּר דִּינְהָ אֲתִהוּ אֲבָרָא
18 מִחֲתָם וְמַת הֵוָה אֲבָרָא פָּנַע בֵּיה אֲתִהוּ אָמַר
19 לִיה הֵכִי נִמְי וְמִית אֲתִי לְקַמֵּיה דְר' יוֹחָנָן אָמַר
20 לִיה כִּר אִישִׁי דְאַמַּיָּה מִבְּסָרָא לִיה וְאַתְּתִיהָ
21 דְאַבְיָה מִיָּקְרָא כִּי: תִּירִידֵי. חֲקִיזוּ מִשְׁנָהּ: אִל
22 דִּילְכוֹן אֲמַרִי. שְׁלָכְם הֵייתִי אוֹמֵר תּוֹרָה שֶׁל כִּי
23 אִי הֵיִיא: דִּילְחוֹן הֵיִיא. שֶׁל כִּי בְּכָל: מִבְּסָרָא.
24 תְּכַשִּׁיט מַשֵּׁי: וְיִשְׁלַם מִכִּתּוֹ. דְאֲדַבְרָא בְּעֵלְמָא
25 חִיבִי: שְׁנָשָׂא וְגַתִּי כִּיר. וּבְכוֹלָם מִפְרֵשׁ שְׁנָשָׂא
26 וְגַתִּי בִיר בְּאַחַר דֵּינִי מִמוֹנֵת בִּטְנַהֲרִין: אִמְרִיה.
27 עֲשִׂיה: אִפִּיק חֲסִירָה לְמִפְרָא. מִכְּנִישׁ חָמוּר
28 לִסְפִינְה מַעֲבַר תְּהָרַךְ וְהָוִי בָהּ אֲנָשִׁים: כִּנְיָא.
29 תִּמְרָא לְטְבוּעֵי מַעֲבָרָא: מֵלַח לִיה. דְּחַפּוּ לְחָמוּר
30 וְהַשְׁלִיכוּ לְמַיִם לְשׁוֹן אַחַר מֵלַח לִיה כְּמוֹ
31 הַפְּלֻחִים (וְיִתָּא) הַחֲתוּלִי הַמְּחֻלָּל לְהַצִּיל הַסְּפִינָה
32 וְדַחְפוּ וְהַשְׁלִיכוּ: [תָּא]. בְּעַל הַחָמוּר רוֹדֵף הוּא
33 לְהֲרוֹג נַפְשׁוֹ; וְשִׁבַר אֵת הַכְּלִיִּים. בִּין שֶׁל נִרְדֵּף
34 בִּין שֶׁל כָּל אָדָם פְּטוּר מִלְשָׁלֵם שְׂחָרִי מִתְחַיִּיב
35 בַּנְּפִישׁ הוּא בְרִידִפָּה זו וְאִפְּלוּ אִין וְהוּרָגוּ דַּתְּנִן
36 בְּפִרְק בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵךְ וְאוּלוּ נִיתָנוּ לְהַצִּיל בַּנְּפִישׁ
37 הַרוֹדֵף אַחַר חֲבִירוֹ לְהֲרוֹגוּ וְנִמְצָא תְּשֻׁלוֹמִין וְחִיב
38 מִיתָה בְּאֵין כֶּאֱחָה: מִנּוּפִי. שְׁחָרִי נִרְדֵּף וְהָ רִשְׁאֵי
39 לְהֲרוֹג אֵת רוֹדְפוֹ שְׁנָאֲמַר (שְׂמוֹת כַּב) אִם
40 בַּמִּחְתָּרֵת יִמְצָא הַגָּבַב הַתּוֹרָה אֲמָרָה אִם כָּא
41 לְהֲרוֹג הַשֶּׁבֶם לְהֲרוֹג: וְלֹא פֶן הָיִין. שְׁחָרִי
42 הַמְּצִיל עֲצָמוֹ בְּמִוֶּנְהוֹן חֲבִירוֹ חִיב כִּישׁ מְצִיל
43 אַחֲרָיִם בְּמִוֶּנְהוֹן חֲבִירוֹ: שְׁפָתָה נְהִי. שֶׁהִתְהַתָּה עַל
44 שִׁפְתֵי הַתּוֹרָה וְהַגִּיחַ שִׁפְתּוֹ וְהִמְשִׁיךְ שׁוֹחֲקִים וְכוּרִין
45 תַּתֵּת הַשִּׁפָּה וּמִתְפַּשֵּׁט בְּחוֹךְ הַשִּׁדְרָה: רִבִּי כָּל
46 מִיָּלִי. וְאִפְּלוּ קִרְקַעוֹת לְשִׁבְעָה וְלַחֲשׁוֹן: מֵינְט
47 שְׂמָרוֹת. שְׂאִין גּוֹפֵן מִוֶּנְהוֹן דְּהֵיב לִיה יִתְיָא
48 בְּעֵלְמָא:

1 דִּילְכוֹן אֲמַרִי דִּילְחוֹן הֵיִיא. פִּי הַקּוֹנְטֵרֵס הַתּוֹרָה הֵיִיא שֶׁל כִּי בְּכָל קֶשֶׁה בְּפִרְק לּוֹבֵךְ וְעָרְבָה
2 (סוֹכָה דָף מו. וְשֶׁם ר' הוּא) גְּבִי הָא דְקָאֲמַר עָרְבָה יְסוֹד נְבִיאִים הֵיִיא וְשְׂכֻחִים
3 וְחֻזְרוּ וְיִסְדוּם וּפְרִיךְ מִי אִיר יוֹחָנָן הֵכִי וְהֵאִיר יוֹחָנָן דִּילְכוֹן אֲמַרִי דִּילְחוֹן הוּא וּפְרִישׁ
4 בְּקוֹנְטֵרֵס אֵלְמָא לֹא שְׂכֻחָהּ בְּגוֹלָהּ וּמָאי פִּירְכָּא הֵיִיא וְכִי מַפְנֵי שְׁהָוּ בְּעָלֵי תּוֹרָה אִין יְכוֹל
5 לְהֵיטֵי שְׂכֻחוֹ תּוֹרַת עָרְבָה וְעוֹד בְּכַמְּהָ דּוּכְתָן
6 אָמַר רַבִּי חֲסִידִין וְיִסְדוּם וְלֹא פִירָךְ עֲלָהּ הֵכִי
7 וְאִוְרֵית כְּפִרָּח שִׁלְתְּלִמְדִין מִבְּבַל שְׁהָוּ בְּפָנֵי
8 הָהּ מְדַבֵּר וְהִי דִּילְכוֹן אֲמַרִי רַב כְּהָנָן שְׁהָהּ
9 שְׁלָכְם אֲמַר שְׁעָרְבָה דִּילְחוֹן הוּא כְּלוֹמַר מְנַהַג
10 שֶׁל נְבִיאִים וּפְרִיךְ אֲמַרִי דְקָאֲמַר הָתָּם לְעִיל
11 הַסְּתִיִּים דְרִבִּי יוֹחָנָן דְאָמַר יְסוֹד נְבִיאִים הֵיִיא
12 וְהֵאִמַר ר' יוֹחָנָן דִּילְכוֹן אֲמַרִי דִּילְחוֹן הוּא וְלַסְתָּן
13 דִּילְחוֹן מִשְׁמַע לִיה מְנַהַג נְבִיאִים וְלֹא יְסוֹד
14 נְבִיאִים וְכֵן צִיל בְּהַמְגַרְשׁ (נִישִׁין פִּי. וְשֶׁם ר' דִּיה ר"ס)
15 גְּבִי הֵיִיא דְאִיר יוֹחָנָן דִּילְכוֹן אֲמַר הוּאִיל וְקָאֲמוּ
16 לְהַתְּגַרְשׁ בֵּן שִׁלְתְּלִמְדִין מִבְּבַל הָהּ אוֹמַר כֵּן עַל
17 רַב כְּהָנָן וּבְקוֹנְטֵי פִי שֶׁם דְלִחוֹקֵיהּ רַבֵּי שְׁהָהּ
18 חוֹלֵק שֶׁם עָלֵיו הָהּ אוֹמַר כֵּן וְאִין נִרְאִיג (וְלוֹמַר)
19 שְׂבַשְׂעָה שְׁלָמֵךְ רַב כְּהָנָן לְפָנֵי ר' יוֹחָנָן הֵכִי רַבִּי
20 יוֹחָנָן רֵאשׁ יְשִׁיבָה בְּעוֹד שְׂכָרוֹ חוֹקְקָה הָהּ בְּחִיָּם
21 וְעֵינִין תּוֹסַפּוֹת מִנְחוּת כַּב: דִּיה כִּי:
22 וְאִי לֹא אֲדַעְתָּא דְכִסְפָּא אַתָּה. וְאַעֲגִי דְאָמַר
23 בְּעִיל נֶשֶׁא וְגַתִּי בִיר חֲטִיב אוֹרִי: וְשֶׁאִי
24 שׁוֹמֵר שְׁלֹדַעַת בֵּן הַפְּסוּדִיהוּ שְׂצִיל עֲצָמוֹ בּוֹ אִם
25 יְבוּאוּ עָלֵיו אֲדַעְתָּא דְכִסְפָּא:
26 אִין לָךְ פִּרְיוֹן שְׂבִיִּים גְּדוֹל מִזֶּה. אַעֲגִי דְמַשְׁמַע
27 דְהָוִי אֲמִיד מִדְּלָא מִפְּלִגִי כְּדַמְּפִלְגִי לְעִיל
28 מִמִּי הוּאִיל וְלֹא הָהּ לוֹ בְּאוֹתָהּ שַׁעַה מַת לִיְתֵן
29 לְהָם חֲטִיב פִּרְיוֹן שְׂבִיִּים:
30 וְחֵלְהָ

פַּרְה
36 כֵּל אֲשֶׁר יִשְׁבַע עָלָיו לְשַׁקֵּר חוֹר וְרִיבָה רִיבָה וְיַמְעִט וְרִיבָה רִיבָה הַכֵּל וּמָאי רִבִּי רִבִּי כָּל מִיָּלִי וּמָאי מִיֵּעַט מִיֵּעַט שְׁטֵרוֹת וְרַבְּנָן
37 דְרִישׁוּ כְּלָלִי וּפְרַטִּי וְכַחַשׁ כְּלָל בְּפִקְדוֹן פֻּרְט אוֹ מִכֵּל חוֹר וְכַלֵּל כְּלָל וּפְרַט וְכַלֵּל אִי אַתָּה דֵּן אֵלָא פְּעִין הַפֻּרְט מַה הַפֻּרְט דְבָר
38 הַמִּשְׁתַּלְמָל וְגוֹפּוֹ מִזֶּה אִף כָּל דְבָר הַמִּשְׁתַּלְמָל וְגוֹפּוֹ מִזֶּה אִי אֵלָא מִזֶּה שְׂאִין מִשְׁתַּלְמִין יָצָאוּ עָבְרִים שְׁהוֹקְשׁוּ לְקִרְקַעוֹת יָצָאוּ
39 שְׁמָרוֹת שְׂאֵע"פ שְׁמִשְׁתַּלְמִין אִין גּוֹפֵן מִזֶּה וְהִתְתַּיְגוּל הַגּוֹזֵל אֵת הַתּוֹרָה וְשִׁמְפָּה נְהָר חֲטִיב לְהַעֲמִיד לוֹ פְּרָה דְבִיר ר' אֲלֶעָזָר וְחַכְמִים
40 אוֹמְרִים אוֹמַר לוֹ הָרִי שְׁלָךְ לְפָנֶיךָ הַתֵּם בְּמָאי קָמִפְלַגִי אָמַר רַב כְּפָא הַתֵּם בְּמָאי עֲסִקִין פְּגוֹן שְׁגוֹל שְׂדָה מְחִבִּירוֹ וְהִתְהַתָּה
פַּרְה

55 אָתָּא לְקַמְיָה דְרַבָּא לְשׂוּאֵלוֹ אִם מְחַוֵּיב לְשַׁלֵּם, וּפְטָרִיהּ, אָמַר לִיהּ
 56 אֲפֵי, וְהָא מְצִיל עַצְמוֹ בְּמִמּוֹן חֲבִירוֹ הוּא. אָמַר לִיהּ רַבָּא, כִּיּוֹן שְׂבָאוֹ
 57 עֲלִיו גַּבְבִּים וְלֹא יָכַל לְהִיפְטֵר מֵהֶם, אִין לָךְ פְּדִיוֹן שְׂבוּיִים גְּדוּל מִזָּה
 58 שֶׁהִצִּיל אֶת עַצְמוֹ בְּמִמּוֹן זֶה, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא פָּשַׁע בּוֹ אֲלֵא אֲדַרְבָּה
 59 עֶשֶׂה כְּדִין.
 60 אֹפֵן נֹסֵף שֶׁהִצִּיל עַצְמוֹ בְּמִמּוֹן חֲבִירוֹ אִינוֹ חַיִּיב לְשַׁלֵּם: הֵהוּא
 61 נְבָרָא דְאַקְרִיִּים וְאַסְיִי תַמְרָא לְמַבְרָא קָמֵי דְפָלְקִיו אִינְשֵׁי בְּמַבְרָא -
 62 שְׂקָדָם וְהִעֲלָה אֶת חַמּוּרוֹ לְסַפְיָהּ הַמַּעֲבִירָה אֲנָשִׁים מִמָּקוֹם
 63 לְמָקוֹם, קוֹדָם שֶׁעָלוּ הָאֲנָשִׁים, בְּעֵי לְאַמְבּוּעֵי - בַּדְרֵךְ עֵמֶד הַחַמּוּר
 64 לְהִטְבִּיעַ אֶת הַסְּפִינָה עִם הָאֲנָשִׁים שֶׁעָלִיהּ. אָתָּא הֵהוּא נְבָרָא - בֵּא
 65 לוֹ אַחַר הָאֲנָשִׁים מְנוֹסְעֵי הַסְּפִינָה, מַלְּח לִיהּ לְחַמְרָא דְהֵהוּא נְבָרָא
 66 וְשְׂחִיבָה לְנִתְרָא - דַּחְפוֹ לְחַמּוּר שֶׁל אוֹתוֹ אֵדָם לְנַהֵר, וְנִבְעֵי. אָתָּא
 67 לְקַמְיָה דְרַבָּא לְשׂוּאֵלוֹ אִם עֲלִיו לְשַׁלֵּם אֶת דְּמֵי הַחַמּוּר לְבַעֲלֵיו,
 68 וּפְטָרִיהּ. אָמַר לִיהּ אֲפֵי, וְהָא מְצִיל עַצְמוֹ בְּמִמּוֹן חֲבִירוֹ הוּא. אָמַר לִיהּ
 69 רַבָּה, הָא - בַּעַל הַחַמּוּר, מְעַיְקָרָא - מְלַבַּחֲתֵיהּ שְׂחִיבִים אֶת
 70 הַחַמּוּר, רִזְדָּה הֵהוּ - נַחֲשָׁב כְּמֵי שְׂרֻדָּף אַחַר נֹסְעֵי הַסְּפִינָה
 71 לְהִטְבִּיעֵם, וְנִרְדָּף שְׂמוּזִיק אֶת מִמּוֹן הַרְדּוּף אִינוֹ חַיִּיב לְשַׁלֵּם לוֹ. רַבָּה
 72 לְמַעֲמִיָּה - לְשִׁטְתוֹ הוּא הוֹלֵךְ, דְּאָמַר רַבָּה, רִזְדָּף שְׂחִיבָה רִזְדָּף אַחַר
 73 חֲבִירוֹ לְחוּדָנֵהּ, וְיִשְׁבַּר תוֹךְ כִּדֵי רִדִּיתָּ אֶת הַכָּלִים שֶׁהֵיוּ מוֹנָחִים
 74 בְּדַרְכּוֹ, בֵּין אֵלוֹ כְּלוֹ שְׁלֵל רִזְדָּף וּבֵין שְׁלֵל כָּל אֲדָם, פְּטוּר מִלְּשַׁלֵּם,
 75 שְׂחִיבֵי מְתַחִיבִים בְּנַפְשׁוֹ - בַּעַת רִדִּיתָּ חַיִּיב הַרְדּוּף מֵיָתֵהּ, שְׁחִי
 76 מוֹתֵר לְכָל אֲדָם לְהוֹרוֹגוֹ כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת הַנְּרָדָף, וְמֵי שֶׁעֲשָׂה מַעֲשֵׂה
 77 שְׂמֵתֵיחַיִּיב עֲלֵיו מֵיָתֵהּ וְתוֹךְ כִּדֵי כִךְ עֲשָׂה גַם מַעֲשֵׂה הַמְּחַיִּיב מִמּוֹן,
 78 אִינוֹ מְתַחִיב אֲלֵא בַּעֲנוּשׁ הַחַמּוּר שֶׁהוּא מֵיָתֵהּ וְלֹא בַּעֲנוּשׁ הַקֵּל
 79 שֶׁהוּא מִמּוֹן. וְנִרְדָּף שְׂשִׁיבֵר אֶת הַכָּלִים שְׁלֵל רִזְדָּף תוֹךְ כִּדֵי מְנוֹסְתוֹ
 80 מִמּוֹן, פְּטוּר מִלְּשַׁלֵּם לוֹ, שֶׁלֹּא יְהֵא מְמוֹנֵי שֶׁל הַרְדּוּף חֲבִיב עֲלִיו
 81 מְנוּפֵף, שֶׁאִם הַתִּירָה הַתּוֹרָה לְנִרְדָּף לְהַרוֹג אֶת הַרְדּוּף, כֹּל שֶׁכֵּן
 82 שֶׁהַתִּירָה לוֹ הִצִּיל אֶת עַצְמוֹ בְּמִמּוֹנוֹ. אָמַל אִם שִׁיבֵר כְּלִים שְׁלֵל כָּל
 83 אֲדָם, חֲיִיב לְשַׁלֵּם, דְּאָסוּר לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּמִמּוֹן חֲבִירוֹ. וְרִזְדָּף שְׂחִיבָה
 84 רִזְדָּף אַחַר רִזְדָּף לְהַצִּיל אֶת הַנְּרָדָף, וְיִשְׁבַּר אוֹתוֹ אֲדָם כְּלִים שֶׁהֵיוּ
 85 בְּדַרְכּוֹ, בֵּין שְׁלֵל נְרָדָף בֵּין שְׁלֵל כָּל אֲדָם, פְּטוּר, וְלֹא מִן הַדִּין הוּא פְּטוּר,
 86 אֲלֵא מִתְקַנַּת חַכְמִים, שֶׁאִם אֵי אָתָּה אוֹמֵר בָּהּ, אִין לָךְ אֲדָם שְׂמִיעִיל
 87 אֶת חֲבִירוֹ מִן הַרְדּוּף אַחֲרָיו, שֶׁלְעוֹלָם יַחְשׁוּשׁ שֶׁמֵא יִזְקַב בְּמַרוֹצְתוֹ
 88 וְיִתְחַיֵּיב לְשַׁלֵּם.

משנה

89 משנתנו ממשיכה לדון בענין הגזול שדה מחבירו: אם היתה
 90 השדה שגול על שפת הנהר והגביה את השפה כדי שלא יציף את
 91 השדה, אבל מי הנהר לחלו תחת השפה ושקפה הנקר וקלקלה,
 92 אומר לו הגזול לנגול הרי שלך לפניך, ואינו חייב להעמיד לו שדה
 93 אחרת.

גמרא

94 ברייתא בענין זה: תנו רבנן, הגזול שדה מחבירו ושקפה נהר, חייב
 95 הגזול להעמיד לו לנגול שדה אחר, דברי רבי (אלעזר) [אלעזר].
 96 וחכמים אומרים, אומר לו הגזול הרי שלך לפניך. מבארת הגמרא:
 97 במאי קא מפליגי - במה נחלקו, רבי אלעזר דרש בכל התורה ריבוי
 98 ומיעוט, ונאמר בפרשת שבועת שקר והשבת גזילה (ויקרא ה כא)
 99 'וכחש בעמיתו', והמשמעות היא שכחש בכל דבר, הרי זה ריבוי,
 100 'בפקדונו', שהכחישו בענין פקדון שהופקד אצלו, הרי מיעוט
 101 הכתוב, 'או מפל אשר ישבע עליו לשקר' (שם פסוק כד), הנה הכתוב
 102 וריבה כל דבר שהכחיש בו, ריבה ומיעוט וריבה, ריבה הכל, שכך
 103 היא המידה בזה, ופאי רבי - ומה הוא מרבה, רבי כל מילי - כל
 104 הדברים כולל קרקעות לענין שבועה והשבת הגזילה שנאמר

1 הַרְבָּא לִיהּ עָבְנָא - ראה נחש גדול שעשה עצמו כגלגל והקיא את
 2 פתח המערה כשהוא נותן זנבו בפיו, ואין אדם יכול להכנס. אמר
 3 ליה לנחש, עָבְנָא עָבְנָא - נחש נחש, פתח פומיך - פתח פיך, והוצא
 4 את זנבך מפיו ועשה פתח ליכנס, ויָבַנְס הַרְבַּ אַצֵּל תַלְמִיד. וְלֹא
 5 פְּתַח. חזר ואמר, פתח פיך ויָבַנְס חֲבֵר אַצֵּל חֲבֵר, וְלֹא פְּתַח. פתח
 6 פיך ויָבַנְס תַלְמִיד אַצֵּל חֲבֵר, פְּתַח לִיהּ. בְּעַת רַחְמֵי וְאִזְקָמִיָּה - ביקש
 7 רבי יוחנן רחמים על רב כהנא והעמידו. אמר ליה לרב כהנא, אֵי
 8 הוּהוּ יְדַעְנָא דְרַבְרַבִּיהּ דְּמַר חֲבִי - אם הייתי יודע שכן דרכו של מר,
 9 ששפתו ססועה ונראה כמחייך, לֹא הֲלֵשָׂא דַעְתִּי, הֲשַׂמָּא לִיתִי מַר
 10 בְּרַחֵן - עתה יבוא נא מר עמנו לבית המדרש. אמר ליה רב כהנא,
 11 אֵי מְצִית לְמִיבְעֵי רַחְמֵי דְתוֹ לֹא שְׂכִיבְנָא, אוֹיְלִנָּא, וְאֵי לֹא, לֹא אוֹיְלִנָּא
 12 - אם יכול אתה להתפלל שמכאן ולהבא לא אמות אף אם אקשה
 13 לך, אֵלך עִמָךְ לְבֵית הַמְדֻרְשׁ, וְאִם לֹא, לֹא אֵלך עִמָךְ אֲלֵא אֵלך -
 14 לביתי, שְׂמָא תַכְעוּס עֲלֵי אוֹמְתוֹ שׁוֹב, וְהוֹוִיל וְחִלְיֵי שְׂעִתָּא חִלְיֵי -
 15 כיון שעברה השעה שהתרחש בה הַנֶּס, עֲבָרָה, וְשְׂמָא לֹא יֵאָרַע
 16 עוֹד נֵס כַּזֶּה. תִּיְרִיָּה - הקיצו רבי יוחנן משנתו, אוֹזְקָמִיָּה - העמידו,
 17 שְׂחִיבָה כָּל סְפִיקָא דְהָנֹה לִיהּ וּפְשִׁמְיָהוּ נִתְלִיָּה - שאלו רבי יוחנן
 18 כל הספיקות שהיו בידו, ופושטם לו רב כהנא. וְהֵינּוּ דְאָמַר רַבִּי
 19 יוֹחָנָן לְתַלְמִידָיו, דִּילְכּוֹן אָמַר - הייתי אומר שהתורה שלכם היא,
 20 כְּלוֹמֵר שֶׁל בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוֹלָם רּוֹאֵה אֲנִי מַחֲרִיפוֹתוֹ שֶׁל רַב
 21 כְּהֵנָּה שְׂדִילְהוֹן הָא - שלחם היא, כְּלוֹמֵר שֶׁל בְּנֵי בִבְלַי.
 22 מְחַלְקֵת עַל חֻזֵּב 'מוֹסְרֵי': הֵהוּא אַמְטָסְקָא - שהראה לאנס
 23 תכשוש משי דרבי אבא, וְנָטְלוֹ הַאֲנָס. וְתִיב - יִשְׁבוּ רַבִּי אָבָהוּ וְרַבִּי
 24 הַנִּינָא בַר שִׁפְרִי וְרַבִּי יִצְחָק נְסִימָא, וְתִיב רַבִּי אֵילְעָא נְפִיָּהוּ - אצלם.
 25 סְבּוּר לְחִיבָיָהּ - רצו לחייבו מהא דַתְנֵן (סנהדרין לג). שְׂדִין שְׁדִין
 26 אֶת הַדִּין וְטַעַה וְזִיבָה אֶת הַחֵיב וְחֵיב אֶת הַנּוֹכְאֵי, או שְׂמִימָא אֶת
 27 הַשְּׂחִיבֵי וְיָמִירָה אֶת הַטְּמָא, מַה שֶׁעָשָׂה עָשׂוּי, וְיִשְׁלֵם הַדִּין מִבֵּיתוֹ לַזֶּה
 28 שֶׁהִפְסִיד לוֹ שֶׁלֹּא כְּדִין, וְאִף שֶׁהִזְקִי בְּדַבּוּר בְּלַבַּד, וְאִף אוֹתוֹ מוֹסֵר
 29 שֶׁלֵּם אִף שֶׁלֹּא זִיזִק בִּידֵים. אָמַר לְהוּ רַבִּי אֵילְעָא, חֲבִי אָמַר רַב,
 30 וְהוּא - מַה שְׂחִיבָה הַמְּשַׁנֵּה כְּשֶׁנֶּשֶׂא וְנִתֵּן בֵּיד - דּוֹקָא בַּאֲוִפֵּן שֶׁהִדִּין
 31 נִטַּל אֶת הַמַּעוֹת בִּידוֹ וּפְרַעְרוֹ לְבַעַל דִּין, וְלֹא בַּאֲוִפֵּן שֶׁפִּסַּק אֶת הַדִּין
 32 בְּלַבַּד. וְאִם כֵּן אִין לְהַבִּיא רַאיהּ לְעַנֵּן מוֹסֵר זֶה. מְשַׁקְבְּלוֹ אֶת
 33 דְּבִרּוֹ, אָמַר לִיהּ לְרַבִּי אַבָּא, זִיל לְנַבֵּי - לך אצל דרבי שמעון בן
 34 אֵילְעָאִים וְרַבִּי אֵילְעוֹר בֵּן שְׂרָת, דְרִזְיָנֵי - שהם סוברים שיש לדון דִּינָא
 35 דְרַבְרַבִּי, כְּלוֹמֵר, לְחִיבֵי אָדָם עַל נֹזֵק 'גַּרְמִי' שֶׁעֲשָׂה שֶׁלֹּא בִּידֵים, וְהַם
 36 יַחֲיִיבוּהוּ. אוֹל לְנַבֵּיָּהוּ - הלך אצלם, חֲיִיבָהּ לְמוֹסֵר, וְהַבִּיאוּ רַאיהּ
 37 מִפְּתַיְתִין שְׂאוֹמְרָת אִם פְּתַחַת הַנּוֹלָן, חֲיִיב לְהַעֲמִיד לוֹ שְׂדָה אַחֵר,
 38 וְאוֹזְקָמִיָּה - והעמדנה לעיל (קטז). דְּאָחִיו אֲחֻוּי - שמדובר שלא
 39 גול את השדה אלא שהראה לאנסים את שדה חבירו.
 40 דִין שומר שמסר ממון חבירו המופקד אצלו: הֵהוּא נְבָרָא דְהָנֹה
 41 מְפָקִיד לִיהּ כְּסָא דְכַסְפָּא - שהיתה מופקדת אצלו כוס של כסף.
 42 פְּלִיקוֹ נְגִבֵי עֲלוּיָהּ, שְׂקָלָה וְיָבָה לְהוּ - באו גנבים אצלו, ונטלה
 43 לאותו כוס ונתנה להם, וְעוֹבְדוֹהּ. אָתָּא לְקַמְיָה דְרַבָּא לְשׂוּאֵלוֹ אִם
 44 חַיִּיב לְשַׁלֵּם, וּפְטָרִיהּ. אָמַר לִיהּ אֲפֵי לְרַבָּה, הָא - אדם זה הלא
 45 מְצִיל עַצְמוֹ בְּמִמּוֹן חֲבִירוֹ הוּא, וְדִינוֹ הוּא שְׂחִיבֵי לְשַׁלֵּם לְחֲבִירוֹ אֶת
 46 מַה שֶׁהִפְסִידוּ. אָלָא אָמַר רַב אֲשֵׁי, חֲוִינֵן - רואים אנו, אֵי אִינְשֵׁי אֲמִיד
 47 הוּא - אם אותו שומר אדם עשיר הוא, אֲדַעְתָּא דִּידִיהּ אֲתוּ - ודאי
 48 שְׂבָאוֹ הַגַּבְבִּים מִחֲמַתּוֹ, וְאִם הִצִּיל עַצְמוֹ בְּמִמּוֹן חֲבִירוֹ חַיִּיב לְשַׁלֵּם.
 49 וְאֵי לֹא אָדָם עֲשִׂיר הוּא, הַרִי מַה שְׂבָאוֹ הַגַּבְבִּים אֲדַעְתָּא דְכַסְפָּא אֲתוּ
 50 - על דעת כוס הכסף באו, וּמוֹתֵר הִיָּה לוֹ לְמוֹסְרָה לְהַם וְאִינוֹ חַיִּיב
 51 לְשַׁלֵּם אֶת דְּמֵיהּ.
 52 מַעֲשֵׂה נֹסֵף עַנְיָן זֶה: הֵהוּא נְבָרָא דְהָנֹה מְפָקִיד נְפִיָּה אֲרַנְקָא - ארנק
 53 וּבוֹ דְנָמִים עֲבוּר צַדְקָה דְפִדְיוֹן שְׂבוּיִים. סְלִיקוֹ נְגִבֵי עֲלוּיָהּ, שְׂקָלָה
 54 יָבָהּ נִתְלִיָּהוּ - באו גנבים אצלו, ונטלו לאותו ארנק ונתן להם.

46 הוּנָא וְרַב יְהוּדָה אָמְרֵי חֵיבֵי, כִּיּוֹן שְׁבָרַי וְשִׁמְאָא - כִּשְׁטַעְנַת הַתּוֹבַע
 47 וְדֹאיתָ וְטַעְנַת הַנִּתְבַּע מִסּוּפְקָא, פְּרֵי עֲדִיף - טַעְנַת הַתּוֹבַע הוֹדֵאיתָ
 48 עֲדִיפֵיהּ, וְהַנִּתְבַּע חֵיבֵי. רַב נַחְמָן וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרֵי פְּטוּר, מִשּׁוּם דְּאֹדְקֵי
 49 מְמוֹנָא בְּחֻזְקָא מְרִיהּ - הַעֲמִיד אֶת הַמְּמוֹן בְּחֻזְקָא בַּעֲלֵיהּ, שֶׁהוּא
 50 הַנִּתְבַּע, וְאִין בִּכַח טַעְנַת בְּרִי לְהוֹצִיא מִמּוֹן, אִף שֶׁהַנִּתְבַּע טוֹעַן
 51 טַעְנַת שְׂמֵא:

52 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: תַּנּוּן בְּמִשְׁנַתְּנָה, אֲבָל אַם אָמַר לֹו הַנִּתְבַּע אֵינִי יוֹדֵעַ
 53 אִם הַלּוֹיתֵנִי, פְּטוּר. וְיֵשׁ לְבַרְרָא, הֵיכִי דְמֵי, אִילִימָא דְלֵא קָא תְּבַע לֵיהּ
 54 - אִם הַמְלֻחָה לֹא תִבְעוּ כְּלָל, וְלִכְּן פְּטוּר, אִם כֵּן בְּרִישָׁא שֶׁל
 55 מִשְׁנַתְּנָה, שֶׁאִמַר גֹּזְלֵיךְ וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הַחֻזְרָתִי, נְמוּ - גַּם כֵּן
 56 מְדוֹבֵר בְּאוֹפֵן דְּלֵא קָא תְּבַע לֵיהּ, וְאִם כֵּן קִשְׁיָא, אֲמַאי חֵיבֵי. אֲלֵא
 57 וְדֹאֵי הִרִישָׁא עוֹסְקַת בְּאוֹפֵן דְּקָתְבֵּעַ לֵיהּ, וְלִכְּן בְּרִישָׁא שְׁאֵף הוּא
 58 עֲצֻמוּ מוֹדָה שֶׁהַתְּחִיבֵי אִלָּא שְׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם פִּרְעָה, חֵיבֵי לְשֶׁלֶם, וְעַל
 59 אוֹפֵן זֶה קָתְנֵי סִיפָא שֶׁאִם הַנִּתְבַּע אֹמַר שְׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הַתְּחִיבֵי
 60 מִמּוֹ, פְּטוּר מִלְּשֶׁלֶם, וְמוֹכַח שְׁאֵף שֶׁהַנִּתְבַּע טוֹעַן בְּרִי וְהַנִּתְבַּע
 61 שְׂמֵא, פְּטוּר, וְקִשְׁיָא עַל רַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה הַמְּחִיבִים. מִתְרַצָּת
 62 הַגְּמָרָא: לֵא, אִין זֶה בִּיאוֹר הַמִּשְׁנָה, אִלָּא לְעוֹלָם מְדוֹבֵר דְּלֵא קָא
 63 תְּבַע לֵיהּ, וְרִישָׁא שְׁחִיבֵיהּ אֶת הָאוֹמַר הַתְּחִיבֵי וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם
 64 פִּרְעֵיהּ, הֵיינוּ בְּבָא לְצֵאת יְדֵי שְׁמִים, שְׁכִיּוֹן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהִיָּה חֵיב
 65 מִמּוֹן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם נִפְטוּר, עֲלוֹי לְשֶׁלֶם, אֲבָל אִין בֵּית דִּין מְחִיבִים
 66 אוֹתוֹ בּוֹזָה, כִּיּוֹן שְׁחִבִירוֹ אֵינוֹ תּוֹבַעוּ. אֲבָל בְּסִיפָא שְׁשֵׁנִיהֶם
 67 מְסוּפְקִים אִם הַתְּחִיבֵי לֹו, אֵינוֹ חֵיב אֶפִּילוֹ לְצֵאת יְדֵי שְׁמִים. וְאִין
 68 רֹאֵיהּ מִמִּשְׁנַתְּנָה לְנִידוּן שֶׁל בְּרִי שְׂמֵא.

69 מוֹכִיחָה הַגְּמָרָא שְׁכֵשִׁישׁ קִצַּת טַעְנַת בְּרִי אִף הַפוֹטֵר בְּדִינֵי אֲדָם
 70 מְחִיבֵי בְּדִינֵי שְׁמִים: אִתְמַר נְמוּ, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרַ אָבָא אָמַר רַבִּי
 71 יוֹחָנָן, הָאוֹמַר לְחִבְרֵי מְנָה לִי בְּיָדְךָ, וְהֵלָּה אוֹמַר אֵינִי יוֹדֵעַ, אִף
 72 שְׁבִדִּינֵי אֲדָם הוּא פְּטוּר כִּיּוֹן שֶׁהַמְּצִיא מְחִבְרֵי עֲלוֹי הִרְאִיהּ, מְכַל
 73 מְקוֹם חֵיבֵי לְשֶׁלֶם בְּבָא לְצֵאת יְדֵי שְׁמִים. וְכֵךְ יִבְאֵר רַב הוּנָא אֶת
 74 הִרִישָׁא, שְׁכִיּוֹן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהַתְּחִיבֵי לְחִבְרֵי הִרִי זֶה דּוֹמֵה קִצַּת
 75 לְטַעְנַת בְּרִי, וְאִף שֶׁהוּא מְסוּפֵק שְׂמֵא פִּרְעָה, וְהֵלָּה אֵינוֹ תּוֹבַעוּ כְּלָל,
 76 אִם בֹּא לְצֵאת יְדֵי שְׁמִים חֵיבֵי לְשֶׁלֶם:

משנה

77 מִשְׁנַתְּנָה דְנָה בִּאיָזָה אוֹפֵן נִפְטַר הַגִּנֵּב מֵאֲחֵרִיתוֹ עַל יְדֵי הַשֶּׁבֶת
 78 הַגְּנִיבָה:
 79 הַגִּנֵּב מְלַל מִן הַעֲדָר, וְהַחִיּוּר לֹא יִדְעַת הַבְּעֵלִים, לֹא נִפְטַר
 80 מִחִיּוּבוֹ, וְלִכְּן אִם מֵת הַטֵּלָה אוֹ נִגְנַב, חֵיבֵי הַגִּנֵּב בְּאֲחֵרִיתוֹ, וְיִשְׁלַם
 81 טֵלָה אַחֵר. אִךְ אִם לֹא יָדָעוּ הַבְּעֵלִים לֹא בְּגִנְיָתוֹ, וְלֹא בְּחִיּוּתוֹ, וְיָנּוּ
 82 הַבְּעֵלִים אֶת הַצָּאן לֵאחֵר הַהִשְׁבָּה, וּמִצָּא שְׁלִימָה הִיא, הִרִי זֹו
 83 הַשֶּׁבֶת, וְאִם מֵת הַטֵּלָה אוֹ נִגְנַב, פְּטוּר הַגִּנֵּב מִלְּשֶׁלֶם:

גמרא

84 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אַרְבַּע שִׁטוֹת אֲמוֹרָאִים בְּבִיאוֹר דְּבְרֵי הַמִּשְׁנָה: א.
 85 אָמַר רַב, אִם נִגְנַב הַטֵּלָה לְדַעַת הַבְּעֵלִים, שְׁנוּדַעָה לָהֶם הַגְּנִיבָה,
 86 צְרִיף הַגִּנֵּב אֶת דַּעַת הַבְּעֵלִים כְּשֶׁהוּא מְשִׁיבָה, כְּלוֹמַר עֲלוֹי לְהוֹדִיעַ
 87 שֶׁהוּא מְשִׁיבָה, וְכֵלָּא זֶה אֵינוֹ נִפְטַר אֶפִּילוֹ אִם בֵּעַת הַמִּנְיָן הַבְּחִינּוּ
 88 בַּהִשְׁבָּה, אִךְ אִם נִגְנַב שְׁלֵא לְדַעַת הַבְּעֵלִים, הִרִי הַמִּנְיָן שְׁמִנּוּ הַבְּעֵלִים
 89 אֶת הַצָּאן לֵאחֵר הַהִשְׁבָּה וּמִצָּאָה שְׁלִימָה, פּוֹטַר אֶת הַגִּנֵּב. וְלִפִּי
 90 זֶה, כִּי קָתְנֵי בְּמִשְׁנַתְּנָה וְיָנּוּ אֶת הַצָּאן וְהִיא שְׁלִימָה פְּטוּר; כְּלוֹמַר
 91 שְׂמִנְיָן הַצָּאן עַל יְדֵי הַבְּעֵלִים פוֹטַר אֶת הַגִּנֵּב, זֶה נֹאמַר רַק אֲסִיפָא,
 92 שְׁלֵא יָדָעוּ הַבְּעֵלִים שֶׁנִּגְנַב. אִךְ בְּרִישָׁא שִׁדְעוּ, אִין הַמִּנְיָן פוֹטַר.
 93 ב. וְשְׂמוּאֵל אָמַר, בִּין אִם נִגְנַב לְדַעַת הַבְּעֵלִים, וּבִין אִם נִגְנַב שְׁלֵא לְדַעַת
 94 הַבְּעֵלִים, הַמִּנְיָן שְׁמִנּוּ הַבְּעֵלִים וּמִצָּאָה שְׁלִימָה פּוֹטַר אֶת הַגִּנֵּב. וְכִי
 95 קָתְנֵי בְּמִשְׁנַתְּנָה וְיָנּוּ וְהִיא שְׁלִימָה פְּטוּר; דִּין זֶה נֹאמַר אֲבוּלָה - עַל

1 פְּרָה רְבוּצָה בּוּ - בִּשְׂדֵה הַגּוֹזְלָה, אִךְ לֹא גֹזְלָה בְּיָדִים, וְשִׁמְשָׁה נְהָר
 2 -אֶת הַפְּרָה. דְּרַבִּי אֶלְעָזָר לְטַעְמֵיהּ - לְשִׁיטְתוֹ, שְׁקַרְקַע נִגְזָלָת,
 3 וּמִמִּילָא קְנָה הַגּוֹזֵל אֶת הַפְּרָה אֲגַב הַקַּרְקַע וְהַתְּחִיבֵי בְּהַשְׁבָּתָה,
 4 וְכִיּוֹן שֶׁשְׂטֵפָה נָהַר עֲלוֹי לְשֶׁלֶם לְנִגְזוֹל פְּרָה אַחֶרֶת. וְרַבִּנּוּן לְטַעְמֵיהּ
 5 שְׁקַרְקַע אֵינָה נִגְזָלָת, וְלֹא קְנָה אֶת הַשְּׂדֵה וְלֹא אֶת הַפְּרָה, וְלִכְּן אִף
 6 אִם שְׂטֵפָה נָהַר אוֹמַר לֹו הִרִי שְׁלֵךְ לְפָנֶיךָ:

משנה

7 מִשְׁנַתְּנָה עוֹסְקַת בְּאוֹפְנֵי הַשֶּׁבֶת גּוֹזְלָה, הַלּוּאָה וּפְקָדוֹן;
 8 הַגּוֹזֵל אֶת חֵבְרֵי, אוֹ שֶׁהֵלֹוּ הֵימְנוּ - לוּהַ מִמֶּנּוּ מַעוֹת, אוֹ שֶׁהִפְקִיד
 9 לֹו פְקָדוֹן, וְעַשָׂה אֶחָד מְדַבְּרִים אִלוֹ בְּמִקּוֹם יָשׁוּב, לֹא יַחְזִיר לוֹ אֶת
 10 הַמְּמוֹן שֶׁהַתְּחִיבֵי לוֹ בְּמִדְבַּר בַּעַל כְּרוּחַ, אִם אִין חִבְרֵי תּוֹבַעוּ שֵׁם,
 11 כִּיּוֹן שֶׁהוּא מְקוֹם שְׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר. אֲבָל אִם הֵלֹוּהוּ אוֹ הִפְקִיד בִּירוֹ
 12 עַל מְנַת לְצֵאת בְּמִדְבַר, יַחְזִיר לוֹ אֶפִּילוֹ בְּמִדְבַר:

גמרא

13 הַגְּמָרָא מַקְשָׁה סְתִירָה מִמִּשְׁנַתְּנָה עַל בְּרִייתָא. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא:
 14 וְרַמִּינָהּ - יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת מִהַמִּשְׁנָה עַל מַה שֶּׁשִּׁנִּינוּ בְּבְרִיתָא, מֵלֹוּהַ
 15 מִשְׁתַּלְמָת - מְשֵׁלֶם אוֹתָה הַלּוּהַ כְּכָל מְקוֹם, וּמִשְׁמַע אֶפִּילוֹ בְּמִדְבַר,
 16 וְאֵילוֹ אֲבִידָה וּפְקָדוֹן אוֹ מִשְׁתַּלְמִין אֲלָא בְּמִקּוֹמֵן שֶׁל הַנִּפְקֵד אוֹ
 17 מוֹרְצָא הַאֲבִידָה. וְאֵילוֹ בְּמִשְׁנָה מְבֹאֵר שֶׁגַּם הַלּוּאָה אֵינָה מִשְׁתַּלְמָת
 18 בְּכָל מְקוֹם, אִלָּא אִם הֵלֹוּהוּ בִישׁוּב לֹא יַחְזִיר לוֹ בְּמִדְבַר. מִתְרַצָּת
 19 הַגְּמָרָא: אָמַר אֲבִי, הֵי קְאָמַר - כֵּךְ הוּא פִּירוּשׁ הַבְּרִיתָא. מֵלֹוּהַ
 20 נִיחָנָה לִיתְבַּע - הַמְלֻחָה רִשְׁאֵי לְתוֹבַע אֶת הַהַלּוּאָה כְּכָל מְקוֹם,
 21 וְאֶפִּילוֹ בְּמִדְבַר, וְאִף שְׁאִין מַעוֹת הַהַלּוּאָה עֲצֻמִּים בִּירוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהוּא
 22 יֹכֵל לְפָרְוֵעַ גַּם בְּמַעוֹת אַחֵרוֹת, אֲבָל אֲבִידָה וּפְקָדוֹן לֹא נִיחָנּוּ לִיתְבַּע
 23 - אֵינוֹ רִשְׁאֵי לְתוֹבַעִם אֲלָא בְּמִקּוֹמֵן, כִּיּוֹן שֶׁהַפְּקָדוֹן וְהַאֲבִידָה
 24 נִמְצָאִים בְּבִיתֶם, שֶׁהִרִי אֲסוּר לָהֶם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְלִכְּן הַחֻזְרָתֶם
 25 הִיא רַק בְּמִקּוֹמֶם:

26 שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה: 'עַל מְנַת לְצֵאת בְּמִדְבַר יַחְזִיר לוֹ בְּמִדְבַר': הַגְּמָרָא
 27 הֵבִינָה עֲתָה שֶׁהַמִּשְׁנָה עוֹסְקַת בְּאוֹפֵן שֶׁהַתְּנָה הַלּוּהַ אוֹ הַשׁוֹמֵר
 28 שִׁחְזִיר לוֹ אֶת הַהַלּוּאָה אוֹ הַפְּקָדוֹן בְּמִדְבַר. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא:
 29 שְׁשִׁיטָא שְׂרִשְׁאֵי לְעַשׂוֹת כְּפִי שֶׁהַתְּנָה, וְמָה הַתְּחוּדָשׁ בּוֹזָה. מְשִׁיבָה
 30 הַגְּמָרָא: לֹא צְרִיכָא, אִלָּא כְּגוֹן דְּאָמַר לֵיהּ הַמְּפָקִיד לְשׁוֹמֵר לִיהּ אוֹ הָאֵי
 31 פְּקָדוֹן נְכָךְ - יִהְיֶה חָפֵץ זֶה מוֹפְקָד אֲצִלְךָ, דְּאֵמָא לְמִדְבַר נְפִיקָא - לְפִי
 32 שְׁאֵינִי יוֹצֵא לְמִדְבַר, וְאָמַר לֵיהּ אֵיחָו - הַשׁוֹמֵר, אֵמָא לְמִדְבַר נְמוּ
 33 בְּעִינָא לְמִיפֵק - אִף אֲנִי רוּצָה לְצֵאת לְמִדְבַר, וְכוּוַנְתָּה לּוֹמַר, דְּאֵי
 34 בְּעִינָא לְאֶהֲדָרְיָנְהוּ לְךָ הָתָם - אִם אֲרַצָּה לְהַחְזִיר לְךָ שֵׁם, מְהֻדְרָנָא
 35 לְךָ - אַחְזִיר לְךָ. וְחִידוּשָׁה הַמִּשְׁנָה שְׁאֵף שְׁלֵא הַתְּנָה עִמּוֹ בְּפִירוּשׁ כֵּן,
 36 כִּיּוֹן שֶׁהֵלָּה יָדַע שְׁבִדְעָתוֹ לְצֵאת לְמִדְבַר הִרִי זֶה כֵּאִילוֹ הַתְּנָה עִמּוֹ
 37 כֵּן:

משנה

38 מִשְׁנַתְּנָה עוֹסְקַת בְּטַעְנוֹת 'בְּרִי וּשְׂמָא' בְּגוֹזְלָה, הַלּוּאָה וּפְקָדוֹן;
 39 הָאוֹמַר לְחִבְרֵי גּוֹזְלִיךְ, אוֹ הַלּוֹיתֵנִי אוֹ הַפְּקֵדָה אֲצִלְךָ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם
 40 הַתְּחִיבֵי לְךָ, אִם וְ-אוֹ לֹא הַתְּחִיבֵי לְךָ, חֵיבֵי לְשֶׁלֶם. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ,
 41 אֵינִי יוֹדֵעַ אִם גּוֹזְלִיךְ, אוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הַלּוֹיתֵנִי, אוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ אִם
 42 הַפְּקֵדָה אֲצִלְךָ, פְּטוּר מִלְּשֶׁלֶם:

גמרא

43 אֲתִמַּר, אֲדָם הַתּוֹבַע אֶת חִבְרֵי מְנָה לִי בְּיָדְךָ, וְהֵלָּה אוֹמַר אֵינִי יוֹדֵעַ
 44 אִם אֵינִי חֵיבֵי לְךָ, רַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה אָמְרֵי, חֵיבֵי לְשֶׁלֶם. וְרַב נַחְמָן
 45 וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרֵי, פְּטוּר מִלְּשֶׁלֶם. מְבַאֲרַת הַגְּמָרָא אֶת סְבֻרוֹתֵיהֶם: רַב

בבא קמא. פרק עשירי - הגזול ומאכיל - דף קיח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קפט

רש"י

1 **וְהִלָּח** אומר איני יודע. פי' אם הפקיד אצלי אבל איני יודע אם החזירתי לך חייב לב"ע כמו
2 רישא דמתני' ולסיפא דמתני' הוא דמדמה לה כסמוך.
3 **רב** נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור. וק"ל כרב נחמן בדיני פירוש בכוונתו דמשיבתי אותו
4 שבעת היסט שאין יודע דלא עדיף מאילו היה בופר לגמרי ונראה דסובר בכוונתו
5 כלישנא קמא אדרב נחמן דפרך שבעת הדיינים
6 (שבעות ממ' ושם מא. ד"ה מאן) דארישא דקתני
7 התם מנה לי בידך אין לך בידך כלום פטור
8 קאמר רב נחמן ומשיבתי אותו שבעת היסט
9 אבל איכא דמתני' לה אסיפא אמנה לי בידך
10 וא"ל הו' למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך פטור
11 דדוקא בספיא דאיכא דרךא דממונא קאמר ר"נ
12 דמשיבתי אותו שבעת היסט אבל ארישא לא
13 וכן נראה הלכה כלשון הראשון דלישא קמא
14 סתמא דגמרא קאמר אבל לישנא בתרא רב
15 חייבא הוא דמתני' לה ובפי' דב"מ ר"ה ושם
16 ד"ה אין גבי ההוא רשא' מייתי נמי לישנא קמא
17 דר"נ אבל ר"ת אומר דמסקי' אין לחייבו שבעת
18 היכא דלישא דרךא דממונא כיון שיש ב'
19 לשונות ובפי' דב"מ (שם) לאו דוקא נקט
20 לישנא קמא דהיא התם איכא דרךא דממונא
21 דאיתו סהדי דאכלי תרי מיניהו ושמע ר"י
22 ש"ת היה מניח לדייני לחייב היכא דלישא
23 דרךא דממונא רק שהוא לא היה רוצה לדון פן
24 היכא דמודה שחייב לו אלא שטוען לו פדעתי
25 קאה ר"י ר"ח לחייב שבעת אע"ג דלישא עדים
26 בהדיא הודאה והיה יכול לכפור בשעת ששען
27 שפרעתי ואמר דחייב פי' דרךא דממונא
28 כמו דהיא דתתני' לך אע"ג דבחק הודאה יש
29 עדים ולפי פשט הלכה משמע דלמאן דמתני'
30 אסיפא חייב לה דרךא דממונא משום דאיכא
31 עדים בהודאה שא"ל אמתול תקי ואין יכול
32 עתה לכפור ורב האי גאון פי' כמו כן דלא
33 משיבתי לה היכא דלישא דרךא דממונא
34 ומיהו משמעתי' ליה על תנאי שינתה בטמא
35 אם הוא חייב ואינו מודה לו.

1 **פְּרָה רְבוּעָה** ב"ו. וגזול לא משקה וחזי כפרקעות ור"א דאמר שדה נגזלת קונה פרה עמה
2 והיובל לשלם המטלטלין נגזין אגב קרקע ולרובן לא קנה שדה ולא פרה שבה: **מתני'**
3 **לא יחזיר** לו במדבר. אם אין זה תובעו אין זה יכול לבטלו לקבל חובו או פקדונו במדבר
4 דלאו מקום שימור הוא: **על מנת לצאת למדבר.** קס"ד שאמר לו זה על מנת שצא
5 למדבר ושם אפרע לך לחכי פרי' פשיטא והא
6 מונה בהדיא לקבלו במדבר: **גמ'** ניתנה
7 ליחבע. אם ירצה מלנה ידדו על העליונה: **א**
8 **בעית לאחזריוהי** ניהלך התם מהדרינא לך.
9 ואשמעינן תנא דאע"ג דלא תנאי גמור הוא
10 דהא אי בעית דאמר אפי' כיון דידע דאיהו נמי
11 למדבר נפיק על כרחו וקבלם: **רב** הוהא ורב
12 יהודה אמרי חייב. לשלם: **פטור.** ומיהו ישבע
13 כדאמר שאין יודע שחייב לו כלום דלא עדיף
14 משאן מקרי דהא א"נ היה טעין ליה אין לך בידך
15 כלום היו משיבתי ליה שבעת היסט: וק"ל תבע
16 ליה. וא"ל גזלמני דהו' טענת ברי' לצאת ידי
17 שמים. וכיון דקא מודי דרודאי גזליה לא נפיק ידי
18 שלימ' עד דעביד השקבה אבל סיפא הואיל ולא
19 גזול דע ולא גזול דע ליכא שום טענת ברי' לא
20 צריך לזימני די שמים: **אחמר נמי.** והיכא דבא
21 לצאת ידי שמים אפילו מאן דפטר ליה מדיני
22 אדס מודה דחייב היכא דאיכא קצת טענת ברי'
23 שמים: **רב** הוהא דאוקמה רישא בבלא תבע
24 הואיל ואיכא קצת ברי' דהא גזול דע דגזליה
25 מעקרא חייב בקא לצאת ידי שמים: **מתני'**
26 חייב באחזריוהי. דמכי נגבה קם ליה בירשתיה
27 והשקבה דעבר לאו השקבה היא עד שמודע להו
28 ולקבר רב הוהא דאוקמה רישא בבלא תבע
29 שלימ' ברי' יש כאן דעת. בעלים: **גמ'** לדעת
30 צריך דעת. אם הכירו הבעלים שנגנב מהן טלה
31 צריך שידעו כשיחזירוהו ואי לא הודיע להו
32 אע"ג דקמו את הצאן והיא שלימ' עדין חייב
33 באחזריוהי דכיון דידע הוהא ליה גזולה במורה
34 ובקעין השקבה מעליוהי: **שלא** לדעת. לא הכירו
35 בעלים קודם חזרה שתהא צאנם חסירה כלום
36 ולאחר חזרה מנו את הצאן והיא שלימ' פטור
37 מנזן: **אסיפא.** לא ידעו הבעלים בגניבתו
38 ובחזרתו ומנו את הצאן והיא שלימ' פטור אבל
39 ידעו לא מהני מנזן. ושמאל אמר בין לדעת בין
40 שלא לדעת מנזן פטור וכי קתני מנזן את הצאן
41 אבולה. בין ידעו בין שלא ידעו והכי משמע
42 מתני' הגונב טלה ורישא בשחזירו בה הבעלים
43 ידעו שנגנבה מהן קאי מדרקתא סיפא לא ידעו
44 מכלל דרישא בידעו והחזירה ומת חייב
45 באחזריוהו וכן לא ידעו בגניבתו ובחזרתו נמי
46 חייב אבל מנו את הצאן והיא שלימ' פטור בין
47 רישא דידעו בין סיפא דלא ידעו ור' יוחנן אמר
48 לדעת מנזן פטור שלא לדעת אפילו מנזן לא
49 צריך ומנו את הצאן ארישא. והכי קתני הגונב
50 טלה דהיינו ידעו אחרי כן והחזירו חייב באחזריוהו היכא
51 מנזן פטור שלא לדעת צריך לחזריוהי. אם לא הודיעו אע"ג
52 דמנזן חייב ומנו את הצאן ארישא חייב באחזריוהו בין מנזן בין לא מנזן אימתי בזמן שלא ידעו בעלים בחזרתו

1 **פְּרָה רְבוּעָה** ב"ו וְשִׁמְפָה נֶהַר דר' אֶלְעָזָר לְמַעֲמִיהַי וּרְגָן
2 לְמַעֲמִיהֶיהָ: **מתני'** הַגּוֹזֵל אֶת חֵבְרוֹ אוֹ שְׁהִלֹּחַ הַיָּמִינוּ
3 אוֹ שֶׁהִפְקִיד לוֹ בַּיְשׁוּב לֹא יִחְזֹר לוֹ בַּמְדָּבָר עַל מְנַת
4 לְצֵאת בַּמְדָּבָר וְחֹזֵר לוֹ בַּמְדָּבָר: **גמ'** וּרְמִינְהוּ מִלְּוָה
5 מִשְׁתַּלְּמִת בְּכָל מְקוֹם אֲבִידָה וּפְקוּדוֹן אִין מִשְׁתַּלְּמִין
6 אֲלֵא בְּמִקוּמָן אָמַר אַבְיִי ה"ק מִלְּוָה נִתְּנָה לִיתְבַּע
7 בְּכָל מְקוֹם אֲבִידָה וּפְקוּדוֹן לֹא נִתְּנָה לִיתְבַּע אֲלֵא
8 בְּמִקוּמָן: עַל מְנַת לְצֵאת בַּמְדָּבָר: פְּשִׁיטָא לֹא צָרִיכָא
9 דְאִ"ל לִיהוֹי הַאי פְּקוּדוֹן גְּבַד דְאֵנָא לְמַדְבָּר נִפְקִינָא
10 וְאִ"ל אִיהוּ אֵנָא לְמַדְבָּר נִמְי בְּעֵינָא לְמִפְסַק אִי בְּעֵינָא
11 לְאִתְדַרְיָנְהוּ לָךְ הַתָּם מְהַדְרִינָא לָךְ: **מתני'** הַאוֹמֵר
12 לְחֵבְרוֹ גְּזֵלְתִּיךְ הַלְלוּתִי אֶצְלִי וְאִינוּ יוֹדַע אֵם
13 הַחֲזֵרְתִּי לָךְ אֵם לֹא הַחֲזֵרְתִּי לָךְ חַיִּיב לְשַׁלֵּם אֲבָל אֵם
14 אָמַר לוֹ אִינוּ יוֹדַע אֵם גְּזֵלְתִּיךְ אֵם הַלְלוּתִי אֵם הַפְּקַדְתָּ
15 אֶצְלִי פְטוֹר מִלְּשִׁלָּם: **גמ'** אִיתְמַר מְנַה לִי בִּידְךָ וְהִלָּחָה
16 אוֹמֵר אִינוּ יוֹדַע רַב הוֹנָא וְרַב יְהוּדָה אֲמַרִי חַיִּיב וְר"נ
17 וְר' יוֹחָנָן אֲמַרִי פְטוֹר רַב הוֹנָא וְרַב יְהוּדָה אֲמַרִי חַיִּיב
18 בְּרִי וְשִׁמְפָה בְּרִי עַדִּיף ר"נ וְר' יוֹחָנָן אֲמַרִי פְטוֹר אוֹרְקִי
19 מְמוּנָא בְּחֻזְקַת מְרִיחַ תְּנֵן אֲבָל אֵם אָמַר לוֹ אִינוּ יוֹדַע
20 אֵם הַלְלוּתִי פְטוֹר ה"ד אוֹלְיָמָא דְלֹא קָא תְבַע לִיהַ
21 רִישָׁא נִמְי דְלֹא קָא תְבַע לִיהַ אֲמַאי חַיִּיב אֲלֵא דִקְתַּבַּע
22 לִיהַ וְקַתְנִי סִיפָא פְטוֹר מִלְּשִׁלָּם לֹא לְעוֹלָם דְלֹא קָא
23 תְבַע לִיהַ וְרִישָׁא בְּכָא לְצֵאת יְדֵי שְׁמַיָם אִיתְמַר נִמְי
24 א"ר חֵיטֵי בַר אָבָא א"ר יוֹחָנָן הַאוֹמֵר לְחֵבְרוֹ מְנַה
25 לִי בִּידְךָ וְהִלָּחָה אוֹמֵר אִינוּ יוֹדַע חַיִּיב בְּכָא לְצֵאת יְדֵי
26 שְׁמַיָם: **מתני'** הַגּוֹנֵב טֶלֶה מִן הָעֵדֵר וְהַחֲזִירוֹ וּמַת
27 אוֹ נִגְנַב חַיִּיב בְּאַחֲרִיתוֹ לֹא יִדְעוּ בְּעָלִים לֹא בְּגִיבִיתוֹ
28 וְלֹא בְּחֻזְרֹתוֹ וּמְנָו אֶת הַצֹּאן וְשִׁלְּמִיהַ הַיָּא פְטוֹר:
29 **גמ'** אָמַר רַב לְדַעַת צָרִיד דַּעַת שְׁלָא לְדַעַת מְנִין
30 פְטוֹר וְכִי קַתְנִי וּמְנָו אֶת הַצֹּאן וְהַיָּא שְׁלִימָה אִסְיָפָא
31 וְשְׁמוּאֵל אָמַר בֵּין לְדַעַת בֵּין שְׁלָא לְדַעַת מְנִין פְטוֹר
32 וְכִי קַתְנִי וּמְנָו וְהַיָּא שְׁלִימָה פְטוֹר אֲפֻלְהַ וְרַבִּי יוֹחָנָן
33 אָפִי מְנִין נִמְי לֹא צָרִיד וְכִי קַתְנִי וּמְנָו אֶת הַצֹּאן וְהַיָּא שְׁלִימָה אֲרִישָׁא רַב חֲסָדָא אָמַר לְדַעַת
34 מְנִין פְטוֹר שְׁלָא לְדַעַת צָרִיד דַּעַת וְכִי קַתְנִי וּמְנָו אֶת הַצֹּאן וְהַיָּא שְׁלִימָה אֲרִישָׁא אָמַר רַבָּא
מ"ט

1 **פְּרָה רְבוּעָה** ב"ו וְשִׁמְפָה נֶהַר דר' אֶלְעָזָר לְמַעֲמִיהַי וּרְגָן
2 לְמַעֲמִיהֶיהָ: **מתני'** הַגּוֹזֵל אֶת חֵבְרוֹ אוֹ שְׁהִלֹּחַ הַיָּמִינוּ
3 אוֹ שֶׁהִפְקִיד לוֹ בַּיְשׁוּב לֹא יִחְזֹר לוֹ בַּמְדָּבָר עַל מְנַת
4 לְצֵאת בַּמְדָּבָר וְחֹזֵר לוֹ בַּמְדָּבָר: **גמ'** וּרְמִינְהוּ מִלְּוָה
5 מִשְׁתַּלְּמִת בְּכָל מְקוֹם אֲבִידָה וּפְקוּדוֹן אִין מִשְׁתַּלְּמִין
6 אֲלֵא בְּמִקוּמָן אָמַר אַבְיִי ה"ק מִלְּוָה נִתְּנָה לִיתְבַּע
7 בְּכָל מְקוֹם אֲבִידָה וּפְקוּדוֹן לֹא נִתְּנָה לִיתְבַּע אֲלֵא
8 בְּמִקוּמָן: עַל מְנַת לְצֵאת בַּמְדָּבָר: פְּשִׁיטָא לֹא צָרִיכָא
9 דְאִ"ל לִיהוֹי הַאי פְּקוּדוֹן גְּבַד דְאֵנָא לְמַדְבָּר נִפְקִינָא
10 וְאִ"ל אִיהוּ אֵנָא לְמַדְבָּר נִמְי בְּעֵינָא לְמִפְסַק אִי בְּעֵינָא
11 לְאִתְדַרְיָנְהוּ לָךְ הַתָּם מְהַדְרִינָא לָךְ: **מתני'** הַאוֹמֵר
12 לְחֵבְרוֹ גְּזֵלְתִּיךְ הַלְלוּתִי אֶצְלִי וְאִינוּ יוֹדַע אֵם
13 הַחֲזֵרְתִּי לָךְ אֵם לֹא הַחֲזֵרְתִּי לָךְ חַיִּיב לְשַׁלֵּם אֲבָל אֵם
14 אָמַר לוֹ אִינוּ יוֹדַע אֵם גְּזֵלְתִּיךְ אֵם הַלְלוּתִי אֵם הַפְּקַדְתָּ
15 אֶצְלִי פְטוֹר מִלְּשִׁלָּם: **גמ'** אִיתְמַר מְנַה לִי בִּידְךָ וְהִלָּחָה
16 אוֹמֵר אִינוּ יוֹדַע רַב הוֹנָא וְרַב יְהוּדָה אֲמַרִי חַיִּיב וְר"נ
17 וְר' יוֹחָנָן אֲמַרִי פְטוֹר רַב הוֹנָא וְרַב יְהוּדָה אֲמַרִי חַיִּיב
18 בְּרִי וְשִׁמְפָה בְּרִי עַדִּיף ר"נ וְר' יוֹחָנָן אֲמַרִי פְטוֹר אוֹרְקִי
19 מְמוּנָא בְּחֻזְקַת מְרִיחַ תְּנֵן אֲבָל אֵם אָמַר לוֹ אִינוּ יוֹדַע
20 אֵם הַלְלוּתִי פְטוֹר ה"ד אוֹלְיָמָא דְלֹא קָא תְבַע לִיהַ
21 רִישָׁא נִמְי דְלֹא קָא תְבַע לִיהַ אֲמַאי חַיִּיב אֲלֵא דִקְתַּבַּע
22 לִיהַ וְקַתְנִי סִיפָא פְטוֹר מִלְּשִׁלָּם לֹא לְעוֹלָם דְלֹא קָא
23 תְבַע לִיהַ וְרִישָׁא בְּכָא לְצֵאת יְדֵי שְׁמַיָם אִיתְמַר נִמְי
24 א"ר חֵיטֵי בַר אָבָא א"ר יוֹחָנָן הַאוֹמֵר לְחֵבְרוֹ מְנַה
25 לִי בִּידְךָ וְהִלָּחָה אוֹמֵר אִינוּ יוֹדַע חַיִּיב בְּכָא לְצֵאת יְדֵי
26 שְׁמַיָם: **מתני'** הַגּוֹנֵב טֶלֶה מִן הָעֵדֵר וְהַחֲזִירוֹ וּמַת
27 אוֹ נִגְנַב חַיִּיב בְּאַחֲרִיתוֹ לֹא יִדְעוּ בְּעָלִים לֹא בְּגִיבִיתוֹ
28 וְלֹא בְּחֻזְרֹתוֹ וּמְנָו אֶת הַצֹּאן וְשִׁלְּמִיהַ הַיָּא פְטוֹר:
29 **גמ'** אָמַר רַב לְדַעַת צָרִיד דַּעַת שְׁלָא לְדַעַת מְנִין
30 פְטוֹר וְכִי קַתְנִי וּמְנָו אֶת הַצֹּאן וְהַיָּא שְׁלִימָה אִסְיָפָא
31 וְשְׁמוּאֵל אָמַר בֵּין לְדַעַת בֵּין שְׁלָא לְדַעַת מְנִין פְטוֹר
32 וְכִי קַתְנִי וּמְנָו וְהַיָּא שְׁלִימָה פְטוֹר אֲפֻלְהַ וְרַבִּי יוֹחָנָן
33 אָפִי מְנִין נִמְי לֹא צָרִיד וְכִי קַתְנִי וּמְנָו אֶת הַצֹּאן וְהַיָּא שְׁלִימָה אֲרִישָׁא רַב חֲסָדָא אָמַר לְדַעַת
34 מְנִין פְטוֹר שְׁלָא לְדַעַת צָרִיד דַּעַת וְכִי קַתְנִי וּמְנָו אֶת הַצֹּאן וְהַיָּא שְׁלִימָה אֲרִישָׁא אָמַר רַבָּא
מ"ט

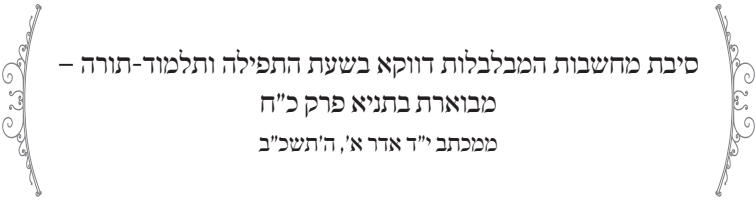
1 **שְׁלָא** לדעת מנזן נמי לא צריך. והא דאמר ר'
2 אלעזר לעיל בהכונס (נ) הכל צריכין
3 דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה אין צ"ל דפליג
4 אהא אלא יש לפשר הכל צריכין דעת בעלים
5 היכא דהוי לדעת חוץ מהשבת אבידה שאין
6 צריך אפי' הוי לדעת שידוע שאבדה לו אותה
7 אבידה:

1 **שְׁלָא** לדעת מנזן נמי לא צריך. והא דאמר ר'
2 אלעזר לעיל בהכונס (נ) הכל צריכין
3 דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה אין צ"ל דפליג
4 אהא אלא יש לפשר הכל צריכין דעת בעלים
5 היכא דהוי לדעת חוץ מהשבת אבידה שאין
6 צריך אפי' הוי לדעת שידוע שאבדה לו אותה
7 אבידה:

מאי

1 **שְׁלָא** לדעת מנזן נמי לא צריך. והא דאמר ר'
2 אלעזר לעיל בהכונס (נ) הכל צריכין
3 דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה אין צ"ל דפליג
4 אהא אלא יש לפשר הכל צריכין דעת בעלים
5 היכא דהוי לדעת חוץ מהשבת אבידה שאין
6 צריך אפי' הוי לדעת שידוע שאבדה לו אותה
7 אבידה:

1 **שְׁלָא** לדעת מנזן נמי לא צריך. והא דאמר ר'
2 אלעזר לעיל בהכונס (נ) הכל צריכין
3 דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה אין צ"ל דפליג
4 אהא אלא יש לפשר הכל צריכין דעת בעלים
5 היכא דהוי לדעת חוץ מהשבת אבידה שאין
6 צריך אפי' הוי לדעת שידוע שאבדה לו אותה
7 אבידה:

1 מ"ט דרב חסדא. בשלמא טעמא דבולגהו ניקח ועדף להו לדעת משלא לדעת ועוד מוקמי' ניקח לתרציה כותיהו טפי: הואיל ואנקמה נגרי ברייתא. למדה לצאת חוץ ומעתה צריכה
2 שימור יפה וכיון דלא ידעו בעלים לא מודחרי בה אכל לדעת מנין פוטר שהרי הפירו שנגבה והחזירה ומעכשיו יחזרו בה: האי מאן דחזייה לחרביה דאנקה אימרא מענדא דיריה.
3 כדי לגונבה: אע"ג דמני. אלמא לדעת צריך דעת: החזירו לעד. שיש לו לבעל הבית במדבר יצא ואע"ג דליקא לא לדעת ולא מנין ורב לא סגי ליה בחד חוד מהני בריקנותא. שהשלה
4 ניכר הוא בשנגב וניכר הוא לרועה במדבר כשנתיסוף על צאנו ואפי' לא מנה: אית להו דרבי יצחק. והבעלים יודעין בגניבתו שקמו והיא חסירה ולאחר חזרה מנו והיא שלימה: מאי
5 לאו כסלעי. פליגי לדעת כדפרישית וידעו

1 **מ"א** לא כסלע כו' ובטלה שלא לדעת. סתם בסי
2 רגיל להיות לדעת בין שעשוי למשמש
3 בכיסו וסתם טלה רגיל להיות שלא לדעת להכי
4 נקט בהא לדעת ובהא שלא לדעת:
5 **חמ"ש** מפורש במש' שבת בפרק במה
6 אשה (דף סו. ו) וסם ר"ה השתא גבי
7 שמענתא דסגול המסומר:

הדרן עלה הגוזל בתרא
וסליקא מסכת בבא קמא

10 בעלים סבורה דכולי עלמא אית להו דרבי יצחק דאמר רבי יצחק אדם עשוי למשמש
11 בכיסו בכל שעה מאי לאו בסלע לדעת ובפלוניתא דרב ושמואל (לא) בטלה שלא לדעת
12 ובפלוניתא דרב חסדא ור' יוחנן אמר רב וכו' משמיה דרבא בשומר שנגב מרשות בעלים
13 כ"ע לא פליגי כדרב חסדא והכא בשומר שנגב מרשותו שחזיר למקום שנגב קמפליגי ר"ע
14 סבר פלגיה לו שמירתו ור' ישמעאל סבר לא פלגיה לו שמירתו לימא מנין פוטר הנאי
15 היא דתניא הגוזל את חברו והבליע לו בחשבון חני חדא יצא ותניא אידך לא יצא סבורה
16 דכ"ע אית להו דר' יצחק דאמר אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה מאי לאו
17 בהא קמפליגי דמ"ד יצא סבר מנין פוטר ומאן דאמר לא יצא סבר מנין אינו פוטר אמרי
18 אי סבורא לן בר' יצחק כ"ע לא פליגי דמנין פוטר אלא כדרבי יצחק קמפליגי מר אית
19 ליה דר' יצחק ומר לית ליה דר' יצחק ואי בעית אימא דכ"ע אית להו דר' יצחק ולא
20 קשיא הא דמני ורמא ליה בכיסיה והא דמני ורמא ליריה ואיבעית אימא אידו ואידו דמני
21 ורמא בכיסיה הא דאית ליה זוני אחרני בכיסיה הא דלית ליה זוני אחרני בכיסיה: **מתני'**
22 אין לוקחין מן הרועים צמר וחלב וגידים ולא משומרי פירות עצים ופירות אכל לוקחין
23 מן הנשים כלי צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל ועגלים בשרון וכולן שאמרו להמנין אסור
24 ולוקחין ביצים ותרנגולין מכל מקום: **גמ'** ת"ר אין לוקחין מן הרועים לא עזים ולא גדיים
25 ולא גזין ולא תלושין של צמר אבל לוקחין מהן תפורין מפני שהן שלהן ולוקחין מהן חלב
26 וגבינה במדבר ולא בלשוב ולוקחין מהן ד' וה' צאן ד' וה' גזין אבל לא שתי צאן ולא שתי
27 גזין ר"י אומר בייתות לוקחין מהן מדבריות אין לוקחין מהן פללו של דבר כל שהרועה
28 מוכר ובעל הבית מרגיש בו לוקחין מהן אין מרגיש בו אין לוקחין מהן אמר מר לוקחין מהן
29 ד' וה' צאן ד' וה' גזין השתא יש לומר ארבעה זבנין חמשה מיבעיא א"ר חסדא ארבעה
30 מתוך חמשה ואיכא דאמרי א"ר חסדא ארבעה מעדר קטן וחמש מעדר גדול הא גופא
31 קשיא אמרת ד' וה' צאן ד' וה' גזין ד' וה' אין אבל שלש לא אימא סיפא אבל לא שתי
32 צאן הא שלש זבנין לא קשיא הא בכריתא הא בפחישתא: ר"י אומר בייתות לוקחין מהן
33 מדבריות אין לוקחין מהן כו': איבעיא להו ר"י ארישא קאי ולחומרא או דלקא אסיפא קאי
34 ולקולא ארישא קאי ולחומרא דאמר לוקחין מהן ארבעה וחמשה צאן הני מילי בייתות אבל
35 מדבריות אפילו ארבעה וחמשה לא או דלקא אסיפא קאי ולקולא דאמר אבל לא שתי
36 צאן ולא שתי גזין הני מילי מדבריות אבל בייתות שתיים נמי לוקחין ת"ש דתניא ר"י אומר
37 לוקחין בייתות מהן ואין לוקחין מהן מדבריות ובכל מקום לוקחין מהן ארבעה וחמשה צאן
מראמר

מננין: מרגיש. מנין: ארבע מתוך חמש. אם לא היה לו בעדר אלא חמש צאן ומוכר מהן ארבע מתוך ליקח דכולי האי לא גביי מדבר מוקטן: כדפרישית. בריאות עין בעל הבית תמיד
עליהו ומרגיש בשלש: בחושות. אין חשבות לו ואין עינו עליהם לסיפק אין יודע כשמוכרם זה: ארישא קאי. ארבע וחמש דשרי ת"ק: אסיפא. שתי צאן דקאסר ת"ק:
מראמר

56 אָמַר רַב זְבִיד מְשַׁמֵּיחַ דְּרַבָּא, (בשומר שנגב) [גנוב] מְרָשֵׁיט בְּעָלִים,
 57 כּוֹלֵי עֵלְמָא - רבי ישמעאל ורבי עקיבא לא פְּלִיגי, אלא סוברים
 58 בְּדָרְבַּי הִסְדָּא שְׂגִיבָה שְׂלֵא לְדַעְתָּ בְּעֵלִים צְרִיבָה דַּעְתָּ בְּעֵלִים
 59 בְּהַשְׁבֵּתָהּ, וְהָכָא, מדובר בְּשׁוֹמֵר שֶׁנֶּגְבַּ אֶת הַפְּקוּדִין מְרָשֵׁיטוֹ -
 60 מַרְשֻׁט עֲצָמוֹ, והניחו במקום אחר, האם די שְׁיָחִיד אֶת הַחֲפֵץ
 61 לְמָקוֹם שֶׁנֶּגְבַּ, כְּמִפְּלִגְיָ, רַבִּי עֲקִיבָא סָבֵר, שבגניב השומר את
 62 הַפְּקוּדִין פְּלַתָּה לֹא - הַסְתִּימָה שְׁמִירָתוֹ, ואינו נחשב עוד לשומר
 63 הַעוֹמֵד בְּמָקוֹם הַבְּעֵלִים, כִּיּוֹן שֶׁאִינוֹ נֹאמְן עֲלֵיהֶם, ונמצא שהגניבה
 64 הִיְתָה שְׂלֵא לְדַעְתָּ הַבְּעֵלִים, והרי זו כגניבה שלא לדעת, המצריכה
 65 הַשְׁבֵּה מַדַּעְתָּ הַבְּעֵלִים. וְרַבִּי יִשְׁמַעְיָא סָבֵר שְׂלֵא פְּלַתָּה לֹא שְׁמִירָתוֹ,
 66 וְעִדְיָן הוּא נֹחֲשֵׁב כְּשׁוֹמֵר וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם הַבְּעֵלִים, ודי בכך שהוא
 67 מְשִׁיב אֶת הַגְּנִיבָה לְדַעְתָּ עֲצָמוֹ.
 68 הַגְּמָרָא מְנַסֶּה לְתַלּוֹת אֵת מַחְלֻקַּת הָאִמּוֹרָאִים בְּמַחְלֻקַּת תְּנָאִים
 69 אַחְרָת. שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא: לֵימָא - הָאֵם נֹאמַר שֶׁהֵנִידוּן אִם מְנִין שׁוֹמֵר,
 70 אֶת מַחְלֻקַּת תְּנָאִי הָיָא. דְּתַנָּא, הַגּוֹזֵל אֶת חֶבְרִי וְהַתְּבַיֵּשׁ הַגּוֹזֵל לְהַשִּׁיב
 71 אֶת דָּמֵי הַגּוֹזֵל, וְלֹאֲחֹר זִמָּן כִּשְׁקָנָה מִהַנְּגוּל דְּבַר מַה הוֹסִיף אֶת
 72 מַעוֹת הַגּוֹזֵל וְהַכְּלִיעַ לוֹ אוֹתָם בְּחֻשְׁבָּן הַקִּנְיָה, תְּנִי חָדָא - בְּבַרְיַיתָא
 73 אַחְרַת שֵׁנִינוּ שִׁיבָא דֵי חוֹבַת הַשְּׁבֵת הַגּוֹזֵל, וְתַנָּא אִידָךְ - וּבְבַרְיַיתָא
 74 אַחְרַת שֵׁנִינוּ שְׂלֵא יֵצֵא. סְבִירֵיהּ, דְּכוֹלֵי עֵלְמָא - שְׁתֵּי הַבְּרִייתוֹת אֵינִי
 75 לְהוֹ אֶת דִּינֵי דְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר אָדָם עֵשׂוֹי לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִסּוֹ כְּכֹל שִׁעָה
 76 וְשִׁעָה, וּבּוֹדָאֵי הַרְגִישׁ הַנְּגוּל בְּהַשְׁבָּה, מָאִי לָאוּ, כְּהָא כְּמִפְּלִגְיָ,
 77 דְּמָאֵן דְּאָמַר - הַתָּנָא בְּבַרְיַיתָא שֶׁאִמַר שִׁיבָא, סָבֵר שְׁמִינָן שׁוֹמֵר, וְכִיּוֹן
 78 שֶׁהַרְגִישׁ הַנְּגוּל בְּהַשְׁבָּה, נִפְטַר הַגּוֹזֵל. וְמָאֵן דְּאָמַר שְׂלֵא יֵצֵא סָבֵר
 79 שְׁמִינָן אִינוֹ שׁוֹמֵר, אֵלֹא צְרִיךְ דַּעַת בְּעֵלִים.
 80 דוּחָה הַגְּמָרָא: אָמְרִי, אִי סְבִירָא לָן שֶׁהִלְכָה בְּרַבִּי יִצְחָק שֶׁאֲדָם עֵשׂוֹי
 81 לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִסּוֹ כְּכֹל שִׁעָה, וְדֹאֵי דְכוֹלֵי עֵלְמָא לֹא פְּלִיגי דְּמִינָן שׁוֹמֵר,
 82 אֲלֵא שְׁשֵׁתֵי הַבְּרִייתוֹת בְּדֵינוּ דְרַבִּי יִצְחָק כְּמִפְּלִגְיָ מִר - הַתָּנָא
 83 שֶׁאִמַר שִׁיבָא אֵינִי לֵיהּ דְרַבִּי יִצְחָק, וְלִפְיֵךְ יֵשׁ כַּאֵן מְנִין וּפְטוֹר, וְיָמַר
 84 - וְהַתָּנָא שֶׁאִמַר לֹא יֵצֵא לֵית לֵיהּ דְרַבִּי יִצְחָק, וְאִין כַּאֵן אִפִּילוֹ מְנִין,
 85 וְלִכֵּן חֵיב.
 86 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא בַּאֲפּוֹן נּוֹסֶה: וְאִי בְּעֵית אִימָא, דְּכוֹלֵי עֵלְמָא אֵינִי לְהוֹ
 87 דְרַבִּי יִצְחָק, וְלֹא קָשְׁיָא - אִין קוּשְׂיָא וְסִתִּירָה בֵּין הַבְּרִייתוֹת, וְלֹא
 88 נִחְלָקוּ כְּלַל, אֵלֹא הָא - הַבְּרִייתָא שֶׁאִמַר שִׁיבָא, עוֹסַקְתָּ בַּאֲפּוֹן
 89 דְּמִינָן, וְיָרָא לֵיהּ בְּכִסְיָה - שֶׁהַגּוֹזֵל מְנַה אֶת הַמַּעוֹת וְהִטִּילָם לְכִסּוֹ
 90 שֶׁל הַנְּגוּל, וְכִיּוֹן שֶׁאֲדָם עֵשׂוֹי לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִסּוֹ, בּוֹדָאֵי מִצָּא
 91 שֶׁהוֹחֲרָה הַגּוֹזֵל, וְהָא - וְהַבְּרִייתָא שֶׁאִמַר שִׁיבָא לֹא יֵצֵא, עוֹסַקְתָּ
 92 בַּאֲפּוֹן דְּמִינָן יָרָא לֵידֵיהּ - שֶׁהַגּוֹזֵל מְנַה וְהִטִּיל אֶת הַמַּעוֹת לִידוֹ שֶׁל
 93 הַנְּגוּל, וְיַתְכֵּן שְׂלֵא הַנִּיחָם הַנְּגוּל בְּכִסּוֹ, אֵלֹא הַנִּיחָם מִיד בְּתִיבּוֹ
 94 עִם שֶׁאֵר מַעוֹתוֹ לֹא מְנִין, וְאִין כַּאֵן מְנִין לְפַטוֹר. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא
 95 בַּאֲפּוֹן נּוֹסֶה: וְאִי בְּעֵית אִימָא, אִידֵי וְאִידֵי - שְׁתֵּי הַבְּרִייתוֹת עוֹסַקְתָּ
 96 בַּאֲפּוֹן דְּמִינָן יָרָא בְּכִסְיָה, אֵלֹא הָא - הַבְּרִייתָא שֶׁאִמַר שִׁיבָא יֵצֵא
 97 עוֹסַקְתָּ בַּאֲפּוֹן דְּאֵינִי לֵיהּ - שִׁישׁ לוֹ לְנִגְלוֹל וְזוּי אֲחֵרֵינִי בְּכִסְיָה - מַעוֹת
 98 אַחֲרוֹת בְּכִסּוֹ וְאִינוֹ יוֹדַע כְּמָה, וּמִמִּילָא גַּם אִם יִמַשְׁמֵשׁ בְּכִסּוֹ לֹא
 99 יִבְחִין בְּהַשְׁבֵּת הַגּוֹזֵל, וְהָא - הַבְּרִייתָא שֶׁאִמַר שִׁיבָא עוֹסַקְתָּ
 100 בַּאֲפּוֹן דְּלֵית לֵיהּ וְזוּי אֲחֵרֵינִי בְּכִסְיָה, וּמִמִּילָא כְּשִׁימַשְׁמֵשׁ יִבְחִין מִיד
 101 בְּהַשְׁבֵּת הַגּוֹזֵל, וְהַרִי זוֹ מְנִין הַפּוֹטֵר:

משנה

102 המשנה שלפנינו מביאה כמה דברים שאסור לקנותם מחשש שהם
 103 גנובים:
 104 אין לוקחין ו-קונים מן הרועים בהמות של אחרים, לא צמר ולא
 105 חלב ולא נדיים, שמה גנובם מצאנו של בעל הבית המסורים בידם.
 106 ולא לוקחין משומרי פירות, עצים ופירות שמה גנובם מבעל הבית.
 107 אכל לוקחין מן הנשים כלי צמר פיהודה וכלי פשתן כגליל,
 108 שבמקומות אלו רגילות הנשים לעסוק בעשיית הצמר או הפשתן

1 מאי טעמא דרב הקדא שגניבה שלא לדעת הבעלים חמורה יותר
 2 מגניבה לדעת, וצריך הגנב להודיע לבעלים על ההשבה ואין
 3 המנין פוטר, הואיל ואנקמה נגדי בריותא - לימד והרגיל הגנב את
 4 הבהמה לפסוע פסיעותיה אל מחוץ לעדר, ואם לא יודיע זאת
 5 לבעליה, אף שיראוה בעת המנין לא ידע שעליו להשיגה עליה
 6 באופן מיוחד שלא תברת.
 7 הבהמה הגמרא שרבא ביאר את דברי רב חסדא ואף פסק הלכה
 8 כמותן. שואלת הגמרא: ומי אמר רבא הכי - שהלכה כרב חסדא,
 9 והאמר רבא, האי מאן דחזיה להכריה - אדם שראה את חבירו
 10 דאנקה אמרא מעדרא דידיה - שהגביה טלה מעדרו כדי לגנוב,
 11 ורבא היה קלא - וגער בו בעל העדר בקולו, ושרייה - חרק הגנב
 12 את הטלה מידו, ולא ידע בעל העדר אי תרייה - אם החזירו הגנב
 13 לעדר אי לא תרייה, אף אם באמת השיבו, ומת הטלה או נגנב אחר
 14 כה, חייב הגנב פאחירותו. מאי לאו - האם לא אמר רבא את דינו
 15 אף על גב דמני - אפילו באופן שבעל העדר מנה את צאנו ומצא
 16 שהשיבו, ומוכח שלדעת רבא בגניבה לדעת לא די במנין, ושלא
 17 כדברי רב חסדא שבגניבה לדעת מנין פוטר. דוחה הגמרא: לא, אין
 18 זו כוונת רבא, אלא רבא אמר את דינו רק באופן דלא מני בעל
 19 העדר את צאנו.
 20 הגמרא מבארת את שיטת רב. מקשה הגמרא: ומי אמר רב הכי -
 21 שבגניבה שלא לדעת אין הגנב נפטר אלא אם משיב מדעת
 22 הבעלים, או שמנה הבעלים את הצאן, והאמר רב, גנב טלה
 23 והחזירו לעדר שיש לבעלים במדבר, ולא הכירו הבעלים בגניבה
 24 ולא בהשבה, יצא ידי חובת השבה, ומוכח שרב סובר שבגניבה
 25 שלא לדעת אין צורך אפילו במנין. מתרצת הגמרא: אמר רב תני
 26 בר אבא, מודה רב שאין צורך בדעת או מנין, בדיקועתא - בטלה
 27 מנומרה בחברבורות רחבות, שאף ללא מנין או ידיעה ניכר לרועיה
 28 מיד שנגנב או הושב טלה זה לעדר, ובה מודה רב שנפטר אף ללא
 29 מנין.
 30 הגמרא מבררת אם נחלקו תנאים במחלוקת אמוראים זו. שואלת
 31 הגמרא: לויא בתנאי, שנינו בברייתא, הנוגב טלה מן העדר וסלע
 32 מן הכיס, למקום שנגב יחזיר, ונפטר, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא
 33 אומר, אין הגנב נפטר בהשבת הגניבה למקומה, אלא צריך דעת
 34 בעלים, ואם לא הודיעם ומת הטלה או נגנב הסלע, חייב הגנב
 35 לשלם. סביריה - סברו בני השיבה, דכוּלֵי עֵלְמָא - רבי ישמעאל
 36 ורבי עקיבא אית להו את דינו דרבי יצחק, דאמר רבי יצחק, אדם
 37 שמצא מעות, אף שאינו יודע אם הבעלים התיאשו מהם, יכול
 38 ליטלם, כיון שאדם עשוי למשמש בכיסו ככל שעה, ובודאי כבר
 39 הבחין שאבדו לו המעות והתיאש מהם. מאי לאו - האם לא
 40 מדובר בברייתא פסלע שנגנבה מהכיס לדעת הבעלים, שהרי
 41 לדברי רבי יצחק בודאי משמש הבעלים בכיסו והבחין שנגנב ממנו
 42 הסלע, וכשהשיב הגנב את הסלע הבחין הבעלים כשמשמש
 43 בכיסו שנוסף לו סלע, וכמו כן בטלה שנגנב מהעדר מדובר בגניבה
 44 מדעת בעלים, ורבי ישמעאל ורבי עקיבא נחלקו בפלותא דרב
 45 ושמאי, שרבי ישמעאל שומר למקום שנגב יחזיר, סובר
 46 כשמואל שבין בגניבה לדעת ובין שלא לדעת מנין פוטר, ורבי
 47 עקיבא שאמר 'צריך דעת בעלים' סובר כרב שבגניבה לדעת צריך
 48 דעת בעלים ומנין אינו פוטר.
 49 דוחה הגמרא: [לא], אין זה ביאור מחלוקתם, אלא נחלקו בגנב
 50 טלה שלא לדעת הבעלים, וכן בגנב סלע מהכיס שלא לדעת
 51 הבעלים, ובפלותא דרב הקדא ורבי יוחנן, שרבי ישמעאל שאמר
 52 למקום שנגב יחזיר, סובר כרבי יוחנן, שבגניבה שלא לדעת אפילו
 53 מנין לא צריך, ורבי עקיבא המצריך דעת בעלים סובר כרב חסדא,
 54 שבגניבה שלא לדעת צריך דעת בעלים.
 55 מביאה הגמרא ביאור אחר במחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא:

1 פושטת הגמרא: מְדַאֲמַר רבי יהודה וּבְכָל קוֹסָם לוקחין מהם
 2 ארבעה וחמשה צאן, הרי שהוא מתיר ליקח ארבעה וחמשה גם
 3 במדבר, ולא בא להחמיר ברישא יותר מתנא קמא, שָׁמַע מִיָּמָה
 4 אַיִיפֵא קַא' וְלִקוּלָא - שדברי רבי יהודה נאמרו על הסיפא, שאסר
 5 תנא קמא ליקח מהן שתי צאן או שתי גזיין, ובא רבי יהודה והיקל
 6 בבייתות ליקח מהן אפילו שתיים, שָׁמַע מִיָּמָה.
 7 שנינו במשנה, וְלֹא לוקחין מְשׁוּמְרֵי פִירוֹת כּו' עצים ופירות:
 8 הגמרא מבארת מעשה השייך לדין זה: רב זבין שְׂבִישְׁתָא מְאִירִיָא -
 9 קנה חבילי זמורות מאריסין - מעבד שדה חבירו ונוטל בשכרו חלק
 10 מפירותיהו, אָמַר ליה אֲבִי, וְהָא הֲנִן במשנתנו, וְלֹא לוקחים
 11 מְשׁוּמְרֵי פִירוֹת עֲצִים ופִירוֹת, ואריס הרי הוא כשומר פירות, ויש
 12 לחשוש שמא גנב הזמורות מחלק בעל הבית. אָמַר ליה רב, הֲנִי
 13 מִילֵּי קַנְיֵיהּ מְשׁוּמְרֵי, דְלִית ליה גְּנוּפֵא דְאִרְעָא מִיָּד - שאין לו שום
 14 חלק במה שגדל בקרקע, שאינו נוטל שכרו אלא במעות, אָבְל
 15 אִרְיִים דְאִית ליה כְּנֻוּיָהּ - שיש לו חלק בזמורות ובעצים וביין, וְאִמְא
 16 מְדַנְפְּשִׂיה קָא מְזַבִּין - אפשר לומר שהוא מוכר מחלקו, ולכך אין
 17 איסור ליקח ממנו.

18 הגמרא מביאה ברייתא המבארת באיזה אופן מותר ליקח מהם:
 19 תְּנוּ רַבֵּנּוּ, שׁוּמְרֵי פִירוֹת, לוקחין מִהוּ פִירוֹת בְּשִׁתָּן יוֹשְׁבֵין וּמוֹכְרֵין
 20 וְהַסְלִין של הפירות מונחים לְפָנֵיהֶם וְאִף מוֹכְרֵי - זמאננים גדולים
 21 לְפָנֵיהֶם, שכיון שהם מוכרין בפרהסיא ודאי לא גנבו, וְכוּן - כל
 22 אלו שהתירו ליקח מהם שְׁאֲמְרוּ לוקחין תָּמַן את המקום, אֲסוּר
 23 ליקח מהם, לפי שהדבר מוכיח שהמקום גנוב בידם. וגם באופנים
 24 שמותר לקחת, אין לוקחין מִהֵן אלא מִפְתַּח הַגֵּינָה, שהוא כדרך
 25 שאדם מוכר משלו, אָבְל לֹא מֵאֲחוּרֵי הַגֵּינָה, שנראה שהוא דרך
 26 גניבה.

27 מחלוקת אודות היתר קנייה מגזלן: אֵיתְמַר, גְּזֵלָן מְאִימַת מוֹתֵר
 28 לְקִנּוֹת הַיָּמִן, רב אָמַר, עַד שִׁתְּחַא רוב ממון שבידו מְשָׁלוּ. וְשִׁמוּאֵל
 29 אָמַר, אֲפִילוּ אם מִיעוּט שְׁלוֹ. אֲחֵרֵי לִיה - הורה לו רב יהודה לֹאֲדָא
 30 דְיִילָא - לאדא, השמש של החכמים, כְּדָבְרֵי שְׁמוּאֵל הָאֲמַר שְׁאִפִּילוּ
 31 אם מִיעוּט שְׁלו מותר.

32 מחלוקת אמוראים בדיון ממון מסור: מְמוֹן מְסוּר, והוא אדם הרגיל
 33 להראות לאנסיים ממונם של ישראל, נחלקו בדיני רב הוּנָא וְרַב
 34 יְהוּדָה, הרי מהם אָמַר, מוֹתֵר לְאָבְדוֹ וְלַהוּיְקוּ בְּדַ ממש. וְהוּ אָמַר,
 35 אָסוּר לְאָבְדוֹ בְּיָד. מבארת הגמרא: מֵאֵן דְאָמַר מוֹתֵר לְאָבְדוֹ בְּיָד,
 36 משום שלא תָּא מְמוֹנֵי של המסור חָמוּר מְנוּפָא, וכיון שהותר לאבד
 37 את גופו ודאי שגם את ממונו. וּמֵאֵן דְאָמַר אָסוּר לְאָבְדוֹ משום דְלִמָּא
 38 הוּא לִיה וְרָעָא מְעִילָא - שמא יצא ממנו זרע כשר וירשו את ממונו,
 39 והמאבד את ממונו מפסיד את יורשיו, וכמו דְכֵתִיב (איוב כו יז)
 40 'כִּיֹּן רִשַׁע וְצָדִיק יִלְבַּשׁ', שמה שיכון האב הרשע ילבש בנו הצדיק.
 41 מעשה בענין זה: רב חֲסְדָא, הוּא לִיה הוּא אִרְיָא - היה לו אריס
 42 דְתָהוּ מדרקק בשעת חלוקת הפירות שהיה תְּקִיל וְהָיִב - שוקל
 43 ונתן לרב חסדא, תְּקִיל וְשָׁקִיל - שוקל ולוקח לעצמו, ואינו מותר
 44 מחלקו כלום. סְלִקָה - העבירו רבי חסדא מלהיות אריסו, וְרָבֵא רב
 45 חסדא אֲנַפְשִׂיה - על עצמו את הפסוק (משלי יג כב) 'וְצִפּוֹן לְצָדִיק
 46 חֵיל הוֹפֵא', שרב חסדא שהוא צדיק נטל חלקו של האריס שהוא
 47 חוטא.

48 הגמרא מביאה דברים אודות חומר עוון הגזלן: נֹאמַר (איוב כו ח)
 49 'כִּי מַה תַּקוֹת תִּהְיֶה כִּי יִבְצַע כִּי יִשַׁל אֱלֹהִים נַפְשׁוֹ, ונחלקו רב הוּנָא
 50 וְרַב חֲסְדָא, הרי אָמַר שהכוונה לְנַפְשׁוֹ דְגִזְלָן, ופירוש הכתוב כי מה
 51 תקות הגנב לינצל מעונש, שאפילו ישיב הגזילה יתבע הקדוש
 52 ברוך הוא ממנו במה שהרג את הגזלן, וזה לא ניתן
 53 להשיב. וְהוּ אָמַר נַפְשׁוֹ שְׁל גִזְלָן, ופירוש הכתוב מה תקות הגנב
 54 להרויח מנגיבתו והרי יטול ממנו הקדוש ברוך הוא את נשמתו.
 55 מבארת הגמרא: מֵאֵן דְאָמַר נַפְשׁוֹ שְׁל גִזְלָן, למד כן מדְכֵתִיב (משלי

56 א יט) 'כִּן אֲרָחוֹת כָּל בְּצַע בְּצַע אֵת נַפְשׁוֹ בְּעֵלְיוֹ יִקַּח' - דרך כל גזול
 57 גזילה, נדמה לו שבחינם באה לידו, אבל באמת שהוא נוטל בזה
 58 את נפש הגזול ועון רציחה בידו. וּמֵאֵן דְאָמַר נַפְשׁוֹ שְׁל גִזְלָן, דְכֵתִיב
 59 (שם כב כב) 'אֵל תִּגְזֹל דָּל כִּי דָּל הוּא, דהיינו אף שדל הוא ואין לו
 60 מה לגזול ממנו, וְאֵל תִּדְבֹא עֵינֵי בְּשַׁעַר לעשוק ממנו מעשר עני
 61 ולקט שכחה ופיאה המתחלקים בשערים, כִּי ה' רִיב רִיבֵם וְקִבַּע
 62 אֵת קְבָעֵיהֶם נַפְשׁוֹ, הרי שהקדוש ברוך הוא נוטל נפש הגזלן.
 63 הגמרא מבארת מה ידרוש כל אחד מפסוקו של השני. שואלת
 64 הגמרא: וְאִדְךָ נְמִי - אף האמורא השני מדוע מפרש נפש הגזלן,
 65 והלא דְכֵתִיב 'נַפְשׁוֹ בְּעֵלְיוֹ יִקַּח' שמשמעו נפש הבעלים הגזול.
 66 משיבה הגמרא: הוּא יִפְרֵשׁ מֵאִי 'בְּעֵלְיוֹ, בְּעֵלְיוֹ דְהִשְׁתָּא - הגזלן,
 67 שעתה הוא הבעלים על הממון. שואלת הגמרא: וְאִדְךָ נְמִי - אף
 68 האמורא הראשון מדוע מפרש נפשו של גזול, והלא דְכֵתִיב 'קִבַּע
 69 אֵת קְבָעֵיהֶם נַפְשׁוֹ, משיבה הגמרא: הוּא יִפְרֵשׁ שְׁגַם שִׁם הַכוּוּנָה
 70 לנפש הגזול, וְמַה פְּעֵם קָאָמַר - תיבת 'פסוק' באה ליתן טעם למה
 71 שאמר בתחילה, ופירוש הכתוב כך הוּא, מַה פְּעֵם 'קִבַּע אֵת
 72 קוֹבְעֵיהֶם' - מדוע נוטל הקדוש ברוך הוא את נפש הגזלנים, מְשׁוּם
 73 דְקָבְעֵי נַפְשׁוֹ - מפני שהם נטלו את נפש הגזול.

74 עוד אודות חומר עון גזילה: אָמַר רבי יוחנן, כָּל הַגּוֹזֵל אֵת חֲבִירוֹ
 75 שְׁוָה פְּרוּקָה, כְּאִילוּ נוֹטֵל נִשְׁמַתּוֹ מִמֶּנּוּ, שְׁנֹאָמַר (משלי א יט) 'כִּן
 76 אֲרָחוֹת כָּל בְּצַע בְּצַע אֵת נַפְשׁוֹ בְּעֵלְיוֹ יִקַּח'. ועוד אומר הכתוב
 77 (ירמיהו יז) בענין מלכות בבל כשיבואו להילחם בישראל, וְאָבְל
 78 קִצְיָרְךָ וְלַחְמְךָ וְיֹאכְלוּ כְּנֵיף וּבְגוּדֵיךָ' - בזה שאכל קצירך ולחמך
 79 הרי זה כאילו אכל בניך ובנותיך שאין לך שוב במה לפרנסם. ועוד
 80 אומר הכתוב (יואל ד יט) טעם למפלת מצרים ואדום, 'מִחֲמַם כְּנֵי
 81 יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דַם נָקִי בְּאֵרֶצְךָ, הרי שהחמס נחשב כשפיכות
 82 דמים. ועוד אומר הכתוב (שמואל ב' כא א) כביבת הרעב שהיה
 83 בימי דוד, 'אֵל שְׂאוֹל וְאֵל בֵּית הַדָּמִים עַל אֲשֶׁר הָמִית אֵת הַנְּבָעִים',
 84 ולא מצינו שהמית שואל ואל הגבעונים, אלא שבהריגת נוב עיר
 85 הכהנים נתקפחה פרנסתם ונחשב לו העון כאילו המיתם.
 86 הגמרא מבארת מדוע הוצרך את כל הפסוקים. שואלת הגמרא:
 87 מֵאִי וְאוּמַר' - מדוע הוצרך להביא פסוקים נוספים מלבד הפסוק
 88 הראשון. משיבה הגמרא: וְכִי תִימָא נַפְשׁוֹ דְיָדִיה - שאם תאמר
 89 שעדיין איננו יודעים אלא שנענש כנוטל נפשו של גזול בלבד,
 90 אָבְל נַפְשׁוֹ כְּנֵיף וּבְגוּדָיו לֹא - אינו נענש עליהם, לכן תָּא שְׁמַע - בא
 91 ושמע מהפסוק וְאָבְל קִצְיָרְךָ וְלַחְמְךָ וְיֹאכְלוּ כְּנֵיף וּבְגוּדֵיךָ שנענש
 92 גם על נפש (בשר) כְּנֵיף וּבְגוּדָיו של גזול. וְכִי תִימָא הֲנִי מִילֵּי שֶׁנֶּחֱשַׁב
 93 כנוטל נפש היָא דְלֹא הָיִב דְמִי - היכן שאינו נתון דמי החפץ, אָבְל
 94 הָיָא דְהָיִב דְמִי לֹא - אבל הנוטל מחבירו חפץ שאינו רוצה
 95 למוכרו ונתן לו דמיו אינו נענש עליו כאילו נטל נפשו, תָּא שְׁמַע
 96 מהפסוק מִחֲמַם כְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דַם נְקִיא (באריצבם)
 97 [בְּאֵרֶצְךָ], שגם החמסן נחשב כשופך דמים. וְכִי תִימָא הֲנִי מִילֵּי
 98 הָיָא דְקָבְעִיד - היכן שעשה את מעשה הגזילה בְּיָדֵם, אָבְל דְרָבֵא
 99 לֹא - אם רק גרם לחבירו שנתחסר ממונו אינו נענש עליו כנוטל
 100 נפשו. תָּא שְׁמַע אֵל שְׂאוֹל וְאֵל בֵּית הַדָּמִים [על] אֲשֶׁר הָמִית אֵת
 101 הַנְּבָעִים, וְכִי הִכֵּן כְּנֵיף שְׁהָרַג שְׂאוֹל אֵת הַנְּבָעִים, אָלֵא מִתּוֹךְ
 102 שְׁהָרַג שְׂאוֹל את אנשי נוב עִיר הַכְּהֻנִּים שְׁהָיוּ מְסַפְּקִין לָהֶן -
 103 לגבעונים מִים וּמִזֵּן מַעֲלָה עֲלֵיו הַתְּתוּב כְּאִילוּ הָרַגְוּ, ומכאן שאף
 104 הגורם לחסר ממון חבירו חשוב כחורגו.
 105 שנינו במשנה, אָבְל לוקחין מִן הַנְּשִׂים כלי צמר ביהודה וכלי פשתן
 106 בגליל:
 107 מביאה הגמרא ברייתא המונה אופני היתר ואיסור בליקחת דבר
 108 מנשים ועבדים וקטנים:
 109 תְּנוּ רַבֵּנּוּ, לוקחין מִן הַנְּשִׂים כְּלֵי צִמָּר ביהודה וְכְלֵי פְּשִׁתָּא בְּגַלְיָל, אָבְל
 110 לֹא יִנְתּוּ וְשָׂמִינִים וְסִלְתוֹת, שאין דרך ליתן דברים אלו לאשה

כבא קמא. פרק עשירי - הגזול ומאכיל - דף קט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" קצג רש"י

1 הגזול: וְלֹא יָהִי דַמִּי. חֲמִסן יָהִיב דַּמִּי וְהָאֵל הָיָה רֹצֵחַ לְמַכּוּר. אָבֵל לֹא יִינַת וְשֹׁמֵם
 2 וְסִלְתוּת. שְׁרָרָה הָאִישׁ לְמַכּוּר וְאִין עוֹשָׂה אֵת אֲשֶׁתוֹ שְׁלִיחַ לְכַר וְשׂוּמָא וְגַבְתוֹ מִבְּעֵלְתָּה
 3 כְּפָה. צַעֲרָה וְאִין הִבְעֵל מִקְפִּיד: וְהַפְדְּרוּ. בְּעֵלִי בֵּית הַבַּד שְׁחַרְזוּן חֵן בְּשֵׁמֶן לֹקַחְזִין מִן
 4 נְשִׁימָה וְזִתִּים וְשֶׁמֶן בְּמִידָה כְּלוּמַר דְּרִךְ מְכִירָה בְּפִרְהִסְתָּא וְדָבַר מְרֻבָּה דְאִין וְכֹלֵל לְגַוּב
 5 כַּל זֹאת וְלַעֲשׂוֹת בְּצִנְעָא אָבֵל לֹא בְּמוּעַט
 6 דְּגַבְתוֹ וְיִכּוּלָּה לַעֲשׂוֹת בְּצִנְעָא וְלֹא רִגְעֵשׁ
 7 בְּעֵלָה ל"א בְּמוּעַט בְּמַעֲטָה שְׁטַמְלֵתָן מִן הִמְעֵט
 8 וְאִין דְּרֵר לְמַכּוּר כִּי: גְּלִילִל הֶעֱלִיין. שֶׁהֵשֵׁמֶן שֶׁם
 9 בְּיוֹקֵר וּמְקַפֵּיד עַל דְּבַר מוּעַט: רְבִינַא. גְּבֵאֵי צְרָקָה
 10 הָיָה: כְּבִלִי. שְׂרֻשׁוֹת וְהָבִי וְשִׂירֵי. צְמִידוּן: לְבָנִי
 11 מְחוּזָא. עֲשִׂירִים הֵם: מִתְנִי. הַכּוֹבֵס מוּצִיא.
 12 מִבְּנֵי צֶמֶר דְּבַר מוּעַט עַל יַד שְׂטִיפָה וְאִין
 13 הִבְעִי מְקַפֵּיד וּמִן הָרֵן חֵן שְׁלֹו וְהַמְקַפֵּיד לֹא הָיָה
 14 קְפִידָא: שְׁהַפְרוֹס מוּצִיא. עֵי הַקּוֹצִים שְׁקוֹרִין
 15 קְרִדוֹנִ"שׁ: מוֹרָק. פִּילוּז"שׁ כִּי שֶׁם הָאוּמוֹנוֹת עַל
 16 שֶׁם שְׁהוּא סוֹרְקוּ בְּקוֹצִים כַּעַן מְסַרְקֵי שֶׁל בַּעַל
 17 הַבַּיִת. שְׁדָרָךְ חֶשְׁבֹן הוּא וְלֹא מְחִיל: הַכּוֹבֵס נוֹטֵל
 18 ג' חוֹטִין. דְּרִךְ אוֹרֵיז בְּגֵיז צֶמֶר לָאוּרֹז שְׁלֹשָׁה
 19 חוֹטִין מִמֵּיין אַחַר בְּסוּף הַבְּגָד וְהַכּוֹבֵס נוֹטֵל
 20 וּמִשְׁקָה הַבְּגָד וּמִיַּפְתָּה: וְאִם הָיָה הַחוֹט שְׂחוּרֵי.
 21 שְׂאָרוֹ בְּבָגַד לֶכֶן רִשְׁאֵי לְטוּל חֶבֶל לְפִי
 22 הַשְּׁחֹרֵר מִגָּנֵה אֵת הַלְבָן: חֲתִיטֵי שְׂשִׂירֵי מִן
 23 הַחוֹט כְּרִי לְתַפְשׁוֹר. בֹּו. וּבְגָמְרָא מְפָרֵשׁ שִׁיעוֹר
 24 תְּפִידָה: הִיג וּפְסִילֵת שְׂהוּא ע' ג' ג' חֲתִיט
 25 שֶׁהָשָׂה אֵת תְּפִירָתוֹ וְקִיצַעֵה הִמְנִיחָה מְטִילַת קְטֹנָה
 26 שֶׁלֶשׁ אֲצָבָעוֹת עַל שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת הַרִי אֵלּוּ שֶׁל
 27 כְּעַ"ב: מְצַ"ר. יִדְלִידִיר בְּלַע"ז קְטֹנָה וּמְחִלִּיק
 28 כַּה אֵת הַקְּטִינִים וּשְׂפִיאָן שְׂהוּא מִשְׁוֹה דְקוּן חֵן
 29 טַב"שׁ בְּלַע"ז: כְּבִשִׁיל. קְרִדוֹס וּמְפִיל שְׂפִיאָן גַּסָּה:
 30 אֲצֵל בְּעַל הַבַּיִת. שְׂבִיר יוֹם: נְסוּרָה. אֲפִי דַק דַּק
 31 הַיּוֹצֵא מִתַּחַת הַמְקַפֵּד שְׂהוּא דַק מֵאֵד שֶׁל בְּעַל
 32 הַבַּיִת וְרִישָׁא בְּקַבְלָן שְׂקִיבָל לְמַנּוֹת הַבַּיִת בְּדַמִּים
 33 קְצוּבוֹים: גְּמ' וְלֹא

1 מְדַאָמַר בְּכָל מְקוּם הָאֵי דְקַמְפְּלִיג בֵּין בֵּיתוֹת לְמַדְבְּרִית
 2 אֲשֶׁתִי צֹאן פְּלִיג וְלֹקֵלֵא קֵאָה: שְׂבִישָׂתָא. חֲבִילִי וּמוֹרוֹת: שׁוּמַר שְׂכָרוֹ הוּא נוֹטֵל בְּמַעוֹת וְאִין
 3 לוֹ חֵלֶק בְּעִצִּים אָבֵל אָרִיס חוֹלֵק בְּמוֹרוֹת וּבְעִצִּים וְכִין: וְהַפְדְּרוּ. מְאֻזְנִים גְּדוּלִים וּמוֹכְרִין
 4 פִּירוֹת בְּמִשְׁקֵל כְּדָרֵךְ הַתְּגָרִים דְכִין דְמוֹכְרִין בְּפִרְהִסְתָּא לֹא גְבֻבֹם: רֹב. מוּמוֹ מִשְׁלוֹ בְּלֹא
 5 גְזִילָה הוֹלְכִין אַחַר הַרֹב וְהִנֵּן מְמַנֵּה: אֲפִילוּ
 6 מֵעוּטָם מְשֻׁלוֹ. תְּלִינ וְאִמְרִינן הָאֵי מִיּוֹדֵהִיב
 7 לִיָּה מִדְּיָדִיהָ הוּא: אֲדָא. שֶׁם הָאִישׁ: דִּילֵיא. שִׁמֵשׁ
 8 דְּרָבָן: חֲמִיד מְנוּפֵי. דְקִימָא לָן בְּפַרְק שְׁנֵי דַע"ז
 9 (דף כו) דְמוֹתָר לְאָבֵד גּוּפוֹ בְּיָדִים דְקָתְגִי הַמִּינִין
 10 וְהַמְסוֹרוֹת מוֹרִידִין אוֹתָן לְבוֹר וְלֹא מֵעִלְיָן: קְסוּרָה.
 11 מְלִישׁ הַמוֹסַר מִמוֹן חֲבִירוֹ לְאֶנְסִים: חִקִּיל וְיוֹהֵב
 12 לְרַב חֶסְדָּא: תְּקִיל וְשָׁלוּ. לְנַפְשִׁיהָ מִדְּרָקָה
 13 בְּחֻלְקָה וְאֵינוֹ מוֹתֵר מִחֻלְקוֹ כְּלוּם לְשׁוֹן אַחַר
 14 מִחְזָקָה הָיָה נוֹטֵל וְדָרֵךְ שְׂאָר הָאָרִיסִין לְטוּל
 15 שְׁלִישִׁי: [קְרָא אֲנַשְׁשִׁי]. רַב חֶסְדָּא צְדִיק הָאִתְרַס
 16 חוּטָא וְנִצָּן חִילוֹ לְרַב חֶסְדָּא דְסִלְקוֹ וְנִטֵּל חֵלְקָה:
 17 כִּי יִשָּׁל אֵלֶיָּה נֶפֶשׁוֹ. מְשֻׁלָּךְ הַקְּבִי' נִשְׁמַתוּ
 18 וּמֵאֵבֵד מִמֵּנוּ נִשְׁמַתָּה אַחֵת: אֵל תְּגוּל דַּל בִּי דַל
 19 הוּא. אֵי-עַפְּ שַׁדֵּל הוּא וְאִין לוֹ מַה לְגַתּוּלָּה: אֵל
 20 תִּדְבַּר עֲנִי בְּשַׁעֲרֵי. מַעֲשֵׂר עֲנִי וְלִקַּטְתָּ שְׂבֻחָה וּפְאָה
 21 הַמַּתְחַלְקִין בִּשְׁעָרֵיךְ אֵל תִּדְבַּרְהוּ בֵּי: וְקָבַע אֵת
 22 קוֹבְעֵיהֶם נֶפֶשׁ. גּוּל נֶפֶשׁ חוֹלִימָה: עֲגִילִים
 23 דְהִשְׁתָּא. וְגוֹל שְׂנַעֲשָׂה עֲבָשִׁי עֲגִילִים לְמִמוֹן:
 24 וְאָבֵל קְצִירָה וְלִחְזָקֵי. דְרוּמָה לָךְ כַּאֲבוּל בְּנִיד
 25 וּבְנוּתֵיךְ לְפִי שִׂאִין לָךְ שׁוֹב בְּמַה לְפִרְקָסֶם: מְחִסֵּם
 26 כִּנֵּי יוֹדִיעָה. גְּזוּל שְׂעֵשׂוּ מַעֲלָה אֵנִי עֲלִימָם כַּאֲלוֹ
 27 שְׂפָכּוֹ דַם נֶקֶי חֵמֵי תְּהַבְעוּנִים. כְּדַמְפְּרֵשׁ לַקְּמִיעָה
 28 שְׁהַמִּית כְּהָנִי גּוּב שְׂהִיֵּו מְסַפְקִים מִים וּמוֹזֵן
 29 לְבַבְעוּנִים שֶׁהַבְּעוּנִים הִיוּ מִשְׂמִשְׁתִּין לְמַחֲבַח
 30 חוֹטִיב עֲצִים וְשׂוּאֵי מִים וּמַעֲלָה עֲלוֹ כַּאֲלוֹ
 31 חֵמֵי תְּהַבְעוּנֵי: [וְאָבֵל נֶפֶשׁ כִּנֵּי וּבְנוּתֵיךְ לֵאמֹר]. הָא
 32 מֵאֵת נֶפֶשׁ בְּעֵלְיוֹ יָקַח לֹא נִפְקָא לָן אֵלֵא נֶפֶשׁ
 33 הַגּוֹזֵל אָבֵל כִּנֵּי וּבְנוּתֵיךְ לֹא נִעַשְׂה וְגוֹל אֲנַשְׁשׁ בְּנֵי

24 ה' רִיב רִיבֵם וְקָבַע אֵת קוֹבְעֵיהֶם נֶפֶשׁ וְאִידָךְ נְמִי
 25 הַכְּתִיב נֶפֶשׁ בְּעֵלְיוֹ יָקַח מֵאֵי בְּעֵלְיוֹ בְּעֵלְיוֹ דְהִשְׁתָּא וְאִידָךְ נְמִי הַכְּתִיב וְקָבַע אֵת קוֹבְעֵיהֶם נֶפֶשׁ מֵהַ פְּעַם קָאָמַר מֵהַ פְּעַם וְקָבַע
 26 אֵת קוֹבְעֵיהֶם מִשׁוּם דְקָבְעֵי נֶפֶשׁ א"ר יוֹחָנָן כַּל הַגּוֹזֵל אֵת חֲבִירוֹ שְׁוֹה פְּרוּבָה פְּאִילוֹ נוֹטֵל נִשְׁמַתוֹ מְמוּנֹו שְׂנַאָמַר כֵּן אֲרַחֵת כַּל
 27 בּוֹצַע בְּצַע אֵת נֶפֶשׁ בְּעֵלְיוֹ יָקַח וְאִמְרַךְ וְאָבֵל קְצִירָה וְלִחְזָקֵי בְּנִיד וּבְנוּתֵיךְ וְאִמְרַךְ מִחֲמַם כִּנֵּי וְהוֹדָה אֲשֶׁר שְׂפָכּוֹ דָם נֶקִי בְּאֲרָצֵם
 28 וְאִמְרַךְ אֵל שְׂאוֹל וְאֵל בֵּית הַדְּמִים עַל אֲשֶׁר הִמִּית אֵת הַגְּבַעוּנִים מֵאֵי וְאִמְרַךְ וְכ"ת נֶפֶשׁ דִּידֵיהָ אָבֵל נֶפֶשׁ כִּנֵּי וּבְנוּתֵיךְ לֹא ת"ש
 29 בְּשֵׁר כִּנֵּי וּבְנוּתֵיךְ וְכ"ת חֲנֵי מִלֵּי הִיכָא דְלֹא יְהִיב דַּמִּי אָבֵל הִיכָא דִּיהִיב דַּמִּי לֹא ת"ש מְחַמָּם כִּנֵּי וְהוֹדָה אֲשֶׁר שְׂפָכּוֹ דָם נֶקִי
 30 [בְּאֲרָצֶם] וְכ"ת ה"מ הִיכָא דְקַעְבִּיד בְּיָדִים אָבֵל גְּרָמָא לֹא ת"ש אֵל שְׂאוֹל וְאֵל בֵּית הַדְּמִים [עַל] אֲשֶׁר הִמִּית אֵת
 31 הַגְּבַעוּנִים וְכִי הִיכֵן מְצִינֵי שְׂהַרָג שְׂאוֹל אֵת הַגְּבַעוּנִים אֵלָּא מִתוֹדָה שְׂהַרָג גּוּב עֵיר הַכְּהֵנִים שְׂהִיֵּו מְסַפְקִין לָהֵן מִים וּמוֹזֵן מַעֲלָה
 32 עֲלוֹ הַכְּתוּב פְּאִילוֹ הִנֵּן: אָבֵל לֹקַחְזִין מִן הַנְּשִׁים: ת"ר לֹקַחְזִין מִן הַנְּשִׁים כְּלִי צֶמֶר בִּיהוּדָה וְכִלִּי פְּשָׁתָן בְּגָלִיל אָבֵל לֹא יִינַת
 33 וְשֹׁמֵם וְסִלְתוֹת וְלֹא מִן הַעֲבָרִים וְלֹא מִן הַתִּינוּקוֹת אָבֵא שְׂאוֹל אוֹמַר מוֹכְרָת אִשָּׁה בְּאֲרָבָעָה וְחַמְשָׁה דִּינָר כְּרִי לַעֲשׂוֹת כְּפָה
 34 לְרִאשִׁיָּה וְכֹלָן שְׂאָמְרוֹ לְהַטְמִין אִסוּר גְּבֵאֵי צְרָקָה לֹקַחְזִין מִהֵן דְּבַר מוּעַט אָבֵל לֹא דְבַר מְרֻבָּה וְהַפְדְּרוּן לֹקַחְזִין מִהֵן זִתִּים בְּמִידָה
 35 וְשֵׁמֶן בְּמִידָה אָבֵל לֹא זִתִּים בְּמוּעַט וְשֵׁמֶן בְּמוּעַט רִשְׁב"ג אוֹמַר לֹקַחְזִין מְנֻשִׁים זִתִּים בְּמוּעַד בְּגָלִיל הֶעֱלִינן שְׂפַעְעָמִים אֲדָם בּוֹשׁ
 36 לְמַכּוּר עַל פְּתַח בֵּיתוֹ וְנוֹתַן לְאִשְׁתּוֹ וּמוֹכְרָת רְבִינַא אִיקָלַע לְכִי מְחוּזָא אֵתוֹ נָשִׁי דְבִי מְחוּזָא רְמֹו קְמִיָּה כְּבִלִי וְשִׂירֵי קְבִיל מִיַּיְהוּ
 37 א"ל רַבָּה הוֹסְפֵאָה לְרְבִינַא וְהִתְנַיָּא גְּבֵאֵי צְרָקָה מְקַבְלִין מִהֵן דְּבַר מוּעַט אָבֵל לֹא דְבַר מְרֻבָּה א"ל הִנֵּי לְבָנִי מְחוּזָא דְבַר מוּעַט
 38 נִינְהוּ: מִתְנִי' מוֹכִין שְׁהַכּוֹס מוּצִיא הַרִי אֵלּוֹ שְׁלֹו וְהַפְרוֹק מוּצִיא הַרִי אֵלּוֹ שֶׁל כְּעַ"ב בְּכּוּס נוֹטֵל ג' חוֹטִין וְהֵן שְׁלֹו יְהוֹ
 39 מִכֵּן הַרִי אֵלּוֹ שֶׁל כְּעַ"ב אֵם הָיָה שְׂחוּר ע"ג הֶלְבָן נוֹטֵל אֵת הַכָּל וְהֵן שְׁלֹו הַחֲטִיט שְׂשִׂירֵי אֵת הַחֲטוּט כְּרִי לְתַפְשׁוֹר בּוֹ וּמְטִילַת
 40 שְׂהוּא ג' עַל ג' הַרִי אֵלּוֹ שֶׁל כְּעַ"ב מֵהַ שְׂחַרְחֵרֵשׁ מוּצִיא בְּמַעְצֵד הַרִי אֵלּוֹ שְׁלֹו וּכְכִישִׁיל שֶׁל כְּעַל הַבַּיִת וְאִם הָיָה עוֹשֵׂה אֲצֵל
 41 כְּעַ"ב אֵף הַתְּקִינִים שֶׁל כְּעַ"ב: גְּמ' ת"ר לֹקַחְזִין מוֹכִין מִן הַכּוֹבֵס מְפִנֵי שְׁהֵן שְׁלֹו הַכּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁנֵי חוֹטִין הֶעֱלִינִים וְהֵן שְׁלֹו

38 נמי גנבו קניה בשינוי: וויי בגדים. והנך דוגמאות ששוואן או עשה מתן בגדים לוקחין:
 39 השקא וויי שקלין בגדים מבעיא. הא אין בגדים אמ"כ שוואן: נפשי. לברין פליטר"ש
 40 בלע"ז ואין שם טוה: הקיצועין. רוניור"ש בלע"ז שמקצע מן העור סביב: והתלושין. צמר
 41 התלוש מן העור: צמר העולה מן שפת המים שלו. דרבר מועט הוא ואפקרי מפקר ליה:
 42 קצרא שמיח וקצרא שקיל ליה. הכובס נקרא
 43 קצרי בלשון ארמי וקצרא שהוא מקצר מן הבגד
 44 איזו שקיל ליה ודרייה הוא: הכל עולין למגנן
 45 תבלת. אותן שלשה חוטין אם לא קצרן הכובס
 46 עולין למדת מלא קשר גודל שקרין להרדיק
 47 את תבלת של ציצית משפת הבגד במסכת
 48 מנחות (דף מבג). קפיד עלייהו. ונטולין מלא
 49 המים. מלא אורח המוח: וחיון לפתח. שכל זמן
 50 שאין מן החוט אלא מלא המוח ממנוצמץ אין
 51 יכול לתחבו בגנה: בקרייתא גרסין ומטילת
 52 שהיא פחותה מג' על ג': לסיבתא. תבין
 53 שפירשנו למעלה: פחות מכאן למאי חיי. הא
 54 אין יכול להפוך המוח ולתחבו: מנייה. שיר"ה
 55 בלע"ז וסבין הוא שיש בו פגיונות הרבה וקוצצת
 56 מהר: הנפסק במנייה. פסקי עצים שהעץ ארוך
 57 ופוסק: קפדת. טרידי"א והוציא משם דק בעפר:
 58 רחובני. פליגי"א: והנגדר במנייה. דק דק שהיא
 59 משרת במקום חתך דק בעפר: חד הוא דאיכא.
 60 ורבתה היא ומשרת שפאי גסין: מוסתתי אבנים.
 61 מרבע אותן ומחליק אותן: מפסגי אילנות. כביש
 62 בהן ענפים יותר מדאי קוצץ אחת מביתנים
 63 והינה פיסוג לשון דילוג והתקבה: נקוף. שיך
 64 בהיא כמו ונקף סבבי היער ברבול וישעיהו יא:
 65 הינא. סנה ומנכשי ורעים. נטילת דרקות
 66 במנייהם: ועודי וקרות. כשהן תכופות יותר
 67 מדאי נוטל אחת מביתנים כדי שיהא מקום
 68 להרחיב ולהתפשט: חויו. שחת של תבואה חסין
 69 ושערין בעורן ורק: פתא מחסאי. מקום בהמות
 70 הוא וצריכין למרעה טוב.

1 ולא יטיל בו יותר משלשה חובין ולא יסרוק הבגד
 2 לשתיו אלא לערבו ומשויהו לארפו אבל לא לרחבו
 3 ואם פא להשוותו עד טפה רשאי אמר מר שני חובין
 4 והאגן תנן שלש לא קשיא הא באלמי והא בקמיוני:
 5 ולא יסרוק הבגד לשתיו אלא לערבו והתניא איפכא
 6 לא קשיא הא בגלימא הא בסרבלא: ולא יטיל בו יותר
 7 משלשה חובין בעי רבי רימיה אמטוי ואתניו חד או
 8 דלמא אמטוי ואתניו תרי תיקו: ומשויהו לארבו אבל
 9 לא לרחבו והתניא איפכא לא קשיא הא בגלימא הא
 10 בהמיוני ת"ר אין לוקחין מן הסורק מוכין מפני שאינו
 11 שלו ובמקום שנהגו להיות שלו לוקחין ובכל מקום
 12 לוקחין מהן פר מלא מוכין וכסת מלאה מוכין מאי
 13 טעמא קנהו בשינוי ת"ר אין לוקחין מנרדי לא אירון
 14 ולא גירון ולא פונקלון ולא שיוירי פקיעות אבל לוקחין
 15 מהן בגד מנופר ערב ושתי טווי ואריג אמרי השתא
 16 טווי שקלי אריג מבעיא מאי אריג תיב ת"ר אין
 17 לוקחין מן הצבע לא אותות ולא דוגמות ולא תלושים
 18 של צמר אבל לוקחין מהן בגד צבוע טווי בגדים
 19 השתא טווי שקול בגדים מבעיא מאי בגדים נמטו
 20 ת"ר הנותן עורות לעבדן הקיצועין והתלושין הרי אלו
 21 של בעל הבית והעולה ומשופך במים הרי אלו שלו:
 22 אם היה שחור [כו'] א"ר יהודה קצרא שמיח וקצרא
 23 שקיל ליה אמר רב יהודה הכל עולין למגנן תבלת
 24 ויצחק ברי קפיד עלייהו: התייט ששיר (מן) [את]
 25 החוט כו': וכמה לתפור אמר רב אפי מלא מחט חוין
 26 למחט איבעיא להו מלא מחט וחיון למחט פמלא מחט או דלמא מלא מחט וחיון למחט
 27 משהו ת"ש דתניא התייט ששיר את החוט פחות מפדי לתפור בו ומטילת שהיא פחותה משלש על שלש בזמן שבעל הבית מקפיד
 28 עליהן הרי אלו של בעל הבית אין בעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו שלו אי אמרת בשלמא מלא מחט וחיון למחט פמלא מחט
 29 פחות מכאן חיו לסיבתא אלא אי אמרת מלא מחט וחיון למחט פמלא מחט וחיון למחט
 30 פמלא מחט שמוע מיונה: מה שהתירש כו': ורימיהו מה שהתירש מוציא במעצד והנפסק במנייה הרי אלו של בעל הבית והיוצא
 31 מתחת מקדח ומתחת רהיטין והתנגר במנייה הרי אלו שלו אמר רבא באתרא דתנא דירן איפא תרתי חציני לרבתי קרי לה פשיל
 32 ולוותרתי קרי לה מעצד באתרא דתנא ברא חד הוא דאיפא וקרו לה מעצד: ואם היה עושה אצל כו': ת"ר מסתתי אבנים אין בהם
 33 משום גול מפסגי אילנות מפסגי גפנים מנפשי ורעים ועודי וקרות בזמן שבעה"ב מקפיד עליהם יש בהן משום גול אין
 34 בעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו שלו א"ר יהודה פשות וחיון אין בהם משום גול באתרא דקפדי יש בהן משום גול אמר רבינא
 35 ומתא מחסאי אתרא דקפדי הוא:

הדרן עלה הגזול בתרא וסליקא לה מסכת בבא קמא

27 משהו ת"ש דתניא התייט ששיר את החוט פחות מפדי לתפור בו ומטילת שהיא פחותה משלש על שלש בזמן שבעל הבית מקפיד
 28 עליהן הרי אלו של בעל הבית אין בעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו שלו אי אמרת בשלמא מלא מחט וחיון למחט פמלא מחט
 29 פחות מכאן חיו לסיבתא אלא אי אמרת מלא מחט וחיון למחט פמלא מחט וחיון למחט
 30 פמלא מחט שמוע מיונה: מה שהתירש כו': ורימיהו מה שהתירש מוציא במעצד והנפסק במנייה הרי אלו של בעל הבית והיוצא
 31 מתחת מקדח ומתחת רהיטין והתנגר במנייה הרי אלו שלו אמר רבא באתרא דתנא דירן איפא תרתי חציני לרבתי קרי לה פשיל
 32 ולוותרתי קרי לה מעצד באתרא דתנא ברא חד הוא דאיפא וקרו לה מעצד: ואם היה עושה אצל כו': ת"ר מסתתי אבנים אין בהם
 33 משום גול מפסגי אילנות מפסגי גפנים מנפשי ורעים ועודי וקרות בזמן שבעה"ב מקפיד עליהם יש בהן משום גול אין
 34 בעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו שלו א"ר יהודה פשות וחיון אין בהם משום גול באתרא דקפדי יש בהן משום גול אמר רבינא
 35 ומתא מחסאי אתרא דקפדי הוא:

הדרן עלה הגזול בתרא וסליקא לה מסכת בבא קמא

כשם שצריך לדעת חסרונות עצמו כך צריך לדעת מעלות עצמו,

ממכתב י"ח אדר, תש"כ

1 הגו רבנן, אין לוקחין מן הצבע, לא אותות - פיסות בד שחותכין מן
 2 הבגד כדי לבדוק בהן אם יקלוט הבגד את הצבע, ולא דומות -
 3 חתיכות צמר צבוע שמביאין לצבע כדי להראות לו באיזה צבע
 4 לצבוע, ולא תלושים של צמר - חתיכות צמר הנתלשות מעט מעט
 5 מן הגיזה, לפי שכל אלו מן הסתם נטלם הצבע בלא ידיעת בעל
 6 הבית. אבל לוקחין מהן בגד צבוע, לפי שאין לחוש שגנב בגד שלם,
 7 ואף אם גנבו קנאו בשינוי על ידי שצבעו. ופשוט ופגרים - אותם
 8 דוגמות שאמרנו שאין לוקחין מהן, אם טוואן או עשה מהם בגדים
 9 לוקחים אותן ממנו, לפי שקנאן בשינוי. שואלת הגמרא: השתא
 10 מווי שקיל, פגרים מוכניא - אחר שאמרנו שלוקחין ממנו טווי וכי
 11 הוצרכו לומר שלוקחים ממנו בגדים, והרי משטוואן כבר הותר
 12 ליקח ממנו. משיבה הגמרא: מאי פגרים, נמטי - בגדי לבדים,
 13 שאינם טוויים לפני עשייתם לבגד, והשמיענו הברייתא שבין אם
 14 טוואן לחוד ובין אם עשה מהן בגדים ללא שטוואן קודם לכן,
 15 קנאם בשינוי.
 16 הגו רבנן, הנותן עורות לעבדו, תקי צועין - מה שהוא חותך מן העור
 17 סביב להשוותו, והתלושין - חתיכות צמר שנשתיירו על העור
 18 והוא תולש אותם, הרי אלו של פעל הפית, והעולה ומשפח פמים -
 19 חתיכות קטנות של צמר העולות על ידי שטיפת המים, הרי אלו
 20 שלו.
 21 שנינו במשנה, אם היה החוט שחור [וכו'] על גבי בגד לבן, נוטל
 22 הכובס את הכל:
 23 אמר רבי יהודה, קצרא' שמייה של הכובס בארמית, וקצרא' שקיל
 24 ליה - ואותן חוטין שהוא מקצר מן הבגד נוטלן והן שלו. אמר רב
 25 יהודה, הכל עולין למנן תכלת - אם לא קיצר הכובס את אותן
 26 שלשה חוטין שבשפת הבגד, הרי הם עולין לחשבון מדת מלא'
 27 קשר גדול' שצריך להרחיק משפת הבגד להטיל שם תכלת של
 28 ציצית, ויחזק ברי קפיד עליהו - אמנם יצחק בני מקפיד עליהם
 29 שלא לכוללם במדת קשר גדול, ולכן נוטלן משפת הבגד.
 30 שנינו במשנה, החייב ששיר (מן) [את] החוט כו' כדי לתפור בו
 31 וכו', הרי אלו של בעל הבית:
 32 מבררת הגמרא: וכמה הוא כדי לתפור. משיבה הגמרא: אמר רב
 33 אפי, בשיעור כמלא אורך מחט [ו]שיצא עוד מן החוט חוץ לאורך
 34 מחט, לפי שאם אין בחוט אלא מלא מחט בצמצום אינו יכול
 35 לתפור בו, שאינו יכול להופכו ולתוחבו בבגד.
 36 איבעיא להו, מלא מחט ועוד חוץ למחט כמלא מחט, או דלמא מלא
 37 מחט ועוד חוץ למחט רק משהו כדי שיוכל לתפור בו לכל הפחות
 38 תחיבה אחת. פושטת הגמרא: תא שמע, דתנא, החייב ששיר את
 39 החוט פחות מכדי לתפור בו, וממילת שהיא פחותה משלש על
 40 שלש, זמן שבעל הבית מקפיד עליהו הרי אלו של בעל הבית, ואם
 41 אין בעל הבית מקפיד עליהו הרי אלו שלו. ומבואר בברייתא שאף
 42 בפחות מכדי לתפור בו הוא ראוי לתפירה, ושייך שבעל הבית
 43 יקפיד עליו. אי אמרת בשלמא ששיעור 'כדי לתפור בו' הוא מלא
 44 מחט וחוץ למחט כמלא מחט, לפי שגם חוט שהוא פחות מכאן חיו
 45 לסיבתא - עדיין ראוי הוא לתחיבה אחת בבגד, אלא אי אמרת
 46 שהשיעור מלא מחט וחוץ למחט משהו, אם כן חוט שהוא פחות
 47 מכאן - משיעור זה למאי חיו - לאיזה דבר הוא ראוי, והרי אינו
 48 יכול להפוך המחט ולתוחבו בבגד, ומה שייך לומר שבעל הבית
 49 מקפיד עליו. אלא שמע מינה מלא מחט וחוץ למחט כמלא מחט,
 50 שמע מינה.
 51 שנינו במשנה, מה שהתקשר בו מוציא במעצד הרי אלו שלו,
 52 ובכשיל של בעל הבית:
 53 מקשה הגמרא: ורמינהו, מה שהתקשר מוציא במעצד - כמין גרון
 54 קטן, והתקשר בפנייה - וחתיכות שהוא חותך ממנו במשור
 55 כשהעץ ארוך ממדתו, הרי אלו של בעל הבית. ואילו היוצא מתחת

1 ולא יפיל בו יותר משלשה חובין - כשהוא תופר לולאות בשפת
 2 הבגד למותחו בהם בשעת הסריקה, לא יתפור הלולאות בחוזק,
 3 שלא ימתחנו יותר מדי, אלא יתפרם על ידי שלש חתיכות של
 4 מחט ולא יותר. ולא יסרוק הפגד לשתי - לאורך חוטי השתי שבו,
 5 שהבגד נוח ליקרע על ידי כן, אלא לערב - לאורך חוטי הערב
 6 שבו. וכשבא ליטול במספרים את הבלטות שנעשו בבגד על ידי
 7 המתיחה והסריקה, משניהו - חותך ממנו לארבו של בגד, אבל לא
 8 לרבו. ואם בא להשוותו - לחתוך ממנו רצועה בשפתו כדי
 9 ליישרו, אפילו עד רוחב טפח רשא'.
 10 אמר רב, הכובס נוטל שני חוטין העליונים. מקשה הגמרא: והאנן
 11 תנן במשנתנו שנוטל שלשה. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא -
 12 הברייתא שהתירה לו ליטול רק שנים, מדברת בגלמי - בחוטין
 13 בעים. והא - משנתנו שהתירה ליטול שלשה, מדברת בקמיני -
 14 בחוטין בקינים.
 15 שנינו בברייתא, ולא יסרוק הפגד לשתי אלא לערב. מקשה
 16 הגמרא: והתניא איפכא, שלא יסרוק הבגד לערב אלא לשתי.
 17 מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא - הברייתא האומרת שסרוקו
 18 לערב, מדברת בגלמיא - בטלית שלובשים אותה יום יום, שעיקר
 19 קפידתו הוא שלא תקרע מדר ואינו מקפיד כל כך על גיזה, ואם
 20 יסרקנה לשתי תהא נוחה ליקרע מהר. ואילו הא - הברייתא
 21 האומרת שסרוקו לשתי, מדברת בסרבלא - בבגד העשוי לכבוד
 22 ולנוי, וכשהוא סרוקו לשתי נאז יותר.
 23 עוד שנינו בברייתא, ולא יפיל בו יותר משלשה חובין. מסתפקת
 24 הגמרא: פני רבי ירמיה, אמטווי ואתווי חד - כשהוא תוחב המחט
 25 בבגד ושוב מחזירה האם זה נחשב לתפירה אחת, או דלמא אמטווי
 26 ואתווי תרי - או שמא הולכת והבאת המחט נחשב לשתי תפירות.
 27 תיקו - דין זה נשאר בספק.
 28 עוד שנינו בברייתא, ומשניהו לארבו אבל לא לרבו. מקשה
 29 הגמרא: והתניא איפכא. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא - הברייתא
 30 האומרת שמשויהו לאורכו, מדברת בגלמיא, שכיון שסרוקו
 31 לערב נמצא שהבלטות שבו הן לאורך הבגד, הא - הברייתא
 32 האומרת שמשויהו לרחבו, מדברת בקמיני - אבנט, שכיון שאין
 33 נראה כשלובושו אלא שני ראשיו התלויים, לכך אין משויהו אלא
 34 לרחבו בשני ראשיו התלויים.
 35 ברייתות בעניינים אלו: הגו רבנן, אין לוקחין מן הסורק מוכיו, מפני
 36 שאינו שלו, כאמור במשנתנו, וחזקתן שגנבם מבעל הבית. ובמקום
 37 שפגעו להיות שלו, לוקחין. ובגל מקום לוקחין מהן פר מלא מוכין
 38 וקסת מלאה מוכין. מבארת הגמרא: מאי מעמא, לפי שקננהו
 39 הסורק בשינוי - על ידי שעשה מהם כר או כסת.
 40 הגו רבנן, אין לוקחין פגרים - אומן האורג בגדים לבעל הבית, לא
 41 אירין - חתיכות צמר שנותנים בקנה הערב כדי שלא ישמט ממנו
 42 הערב, ולא גירין - חוטין התלויים בקנה שבהם קושרין חוטי השתי,
 43 ולא פונקלין - כמין גירין שעושים ליריעות הנארגות מעומד בלא
 44 קנה, ולא שירין פקיעות - מה שנשתייר מהעגולים של חוטי
 45 השתי, שכל אלו חזקתן שגנבם מבעל הבית. אבל לוקחין מהן פגד
 46 אפילו אם הוא מנופר - צבוע בכמה גוונים, שמכך מוכח שעשאו
 47 מכמה מיני צמר שגנב, כיון שסוף סוף קנאו בשינוי. וכן ערב ושתי,
 48 כלומר, אותם 'אירין' שנותנים בקנה הערב שאמרנו שאין לוקחין
 49 מהן, אבל לוקחין מהם כשהם מווי ופריג - אם טוואן או שארגם,
 50 לפי שקנאם בשינוי. אמר - הקשו על כך בני הישיבה, השתא מווי
 51 שקלי ארוג מוכניא - אחר שאמרנו שלוקחין מהן טווי וכי הוצרכו
 52 לומר שלוקחים ממנו אריג, והרי משטוואן כבר הותר ליקח ממנו.
 53 משיבה הגמרא, מאי ארוג האמור כאן, תיבי - שקלע מהם
 54 שרשרת ולא טוואן קודם לכן, והשמיענו הברייתא שבין אם טוואן
 55 לחוד או שארגם לחוד קנאם בשינוי.

פרק ראשון - שנים אוחזין

1 פרק זה עוסק בדיני מציאה, ומתחלק לארבעה ענינים: א. שנים
2 שמתוכחים על מציאה, מי זכה בה בתחילה, ושניהם מוחזקין בה,
3 וכן כשמתוכחים בחפץ כלשהו מי קנה אותו מן המוכר ושניהם
4 מוחזקין בו. ב. כשברור שאחד מהם זכה במציאה ולא חבירו, אלא
5 שהשני טוען שחבירו הגביה את המציאה עבורו. ג. כשבנו או בתו,
6 אשתו, או עבדו זכו בה. ד. המוצא דבר שאין לו בו הנאה, ויש
7 בהוראתו זכות לאדם אחד וחובה לאדם אחר, כגון המוצא שטר
8 חוב.

משנה

9 משנתנו עוסקת בשנים המחזיקים בחפץ, וכל אחד טוען שהחפץ
10 שלה: שנים אוחזין במילת - בגד, זה אומר אני מצאתיה תחילה, וזה
11 אומר אני מצאתיה תחילה. או שזה אומר בולף שלי וזה אומר בולף
12 שלי. זה ישבע שאין לו חלק בה - בטלית פחות מחציה, וזה ישבע
13 שאין לו חלק בה - בטלית פחות מחציה, ויחלוק, כלומר, חולקים
14 את הטלית בשווה בין שניהם, ותקנו חכמים שעל כל אחד מהם
15 להשבע.

16 המשנה מביאה מקרה שטענותיהם אינן שוות: זה אומר בולף - כל
17 הטלית שלי, וזה אומר חציה שלך וחציה שלי. האומר 'בולף שלי'
18 ישבע שאין לו בה פחות משליש, חלקים, כלומר, חצי הטלית
19 שחבירו מודה לו ועוד רבע מהטלית, שהוא חצי מחציה של
20 הטלית שעליו הם דנים, והאומר 'חציה שלי' ישבע שאין לו בה
21 פחות מרביעי, וזה נוטל שלישה חלקים - רבעים, וזה נוטל רביעי.

22 המשנה מביאה מקרה שהיכוח הוא לגבי בהמה: היו שנים באים
23 לבית דין כשהם רוקבין על גבי בהמה, או שהיה אחד רוכב על
24 הבהמה ואחד מנהיג - מוליך אותה, זה אומר בולף שלי וזה אומר
25 בולף שלי, זה ישבע שאין לו בה - בבהמה פחות מחציה, וזה ישבע
26 שאין לו בה פחות מחציה, ויחלוקו. וההידוש הוא שאין עדיפות
27 למנהיג יותר מהרוכב.

28 המשנה מביאה מקרה שחולקים בלי שבעה: בזמן שהם - שני
29 האוחזים בטלית או בבהמה, מודים שהגביהו את הטלית ביחד, או
30 שיש להן צדים על כר, חולקין בלא שבעה:

גמרא

31 הגמרא מבארת את לשון המשנה 'אני מצאתיה' ו'כולה שלי'.
32 מקשה הגמרא: למה לי ל'מתנא - מדוע התנא כפל ושנה זה אומר
33 אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, זה אומר בולף שלי וזה אומר
34 בולף שלי, ליתני תנא - שישנה רק טענה אחת, או 'אני מצאתיה'
35 או 'כולה שלי'. מתרצת הגמרא: תנא קתני - התנא אכן שנה טענה
36 אחת, והיא, זה אומר אני מצאתיה ולכן בולף שלי, וזה אומר אני
37 מצאתיה ולכן בולף שלי. מקשה הגמרא: ליתני - שהתנא ישנה רק
38 אני מצאתיה, ואנא ידענא - ואני אדע מעצמי שכונתו דממילא

39 בולף שלי. מתרצת הגמרא: אי תנא - אם התנא היה שונה רק 'אני
40 מצאתיה' הוה אמנא - הייתי אומר מאי - שמה שאמר 'מצאתיה'
41 היינו 'ראיתיה', כלומר, שכל אחד מהם מודה שחבירו הגביה
42 ראשון, אבל הוא טוען שראה את המציאה לפניו, וכיון שעל
43 מקרה זה אמרה המשנה שהדין הוא 'יחלוקו', הייתי לומד שאף על
44 גב דלא אתאי לידיה - שהמציאה לא הגיעה לידו ולא הגביה
45 אותה, מכל מקום בראיה בעלמא שאדם רואה את המציאה קני -
46 קונה הוא אותה. ולכן תנא - שנה התנא והוסיף 'בולף שלי', דהיינו
47 שהגביה את המציאה, ללמדנו דבראיה בלא הגבחה לא קני - אין
48 קונים דבר הפקר. מקשה הגמרא: ומי מצית אמרת - וכי יכולת
49 לומר מאי - שמה שאמר 'מצאתיה' הכוונה ש'ראיתיה', והא אמר
50 (רבנאי) רבינא על הפסוק (דברים כב ג) 'לכל אבדת אחיך אשר
51 תאבד ממנו ומצאתה', שהמילה 'ומצאתה', דאתאי לידיה משמע -
52 משמעוה שהאבדה הגיעה לידו והגביהה, ומבואר שמציאה אין
53 משמעוה ראייה. מתרצת הגמרא: אין - אכן המילה 'ומצאתה'
54 דקנא - שכתובה בפסוק, דאתאי לידיה משמע - משמעוה
55 שהאבדה הגיעה לידו, ומיהו - אבל אם התנא לא היה מוסיף את
56 טענת 'כולה שלי' הייתי טועה שהתנא לישא דעלמא נקמ - כתב
57 את טענותיהם בלשון בני אדם ולא בלשון התורה, ובלשון בני
58 אדם מדתני ליה - כאשר אחד רואה אבדה, אמר אנא אשכחית -
59 הוא אומר שמצאתה, ואף על גב דלא אתאי לידיה - שלא הגיע לידו,
60 וגם התנא שכתב 'מצאתיה' דיבר כשהתכוין המחזיק לומר
61 'ראיתיה', ומכך שכתב התנא שהדין הוא יחלוקו, נלמד שבראיה
62 בעלמא קני. לכן תני - שנה התנא טענת בולף שלי, דהיינו שעשיתי
63 קנין גמור, ללמדנו דבראיה בעלמא לא קני לה - אין קונים מציאה.
64 מקשה הגמרא: וליתני - שישנה התנא רק טענת בולף שלי, ולא
65 בעי - ולא יהיה צורך בטענת אני מצאתיה. מתרצת הגמרא: אי תני
66 - אם התנא היה שונה רק את טענת בולף שלי, הוה אמנא - הייתי
67 אומר שבעלמא דקתני מצאתיה - שבכל מקום שכתוב במשנה או
68 בברייתא שהמוצא מציאה קנה אותה, הכוונה שבראיה בעלמא
69 קני, ולכן תנא - שנה התנא אני מצאתיה ויחד תנא - וחזר ושנה
70 את טענת בולף שלי, דממשנה יתירה - שמיחד לשון המשנה
71 אשמעינן - אנו לומדים דראיה לא קני - אינה קונה. מקשה הגמרא:
72 ומי מצית אמרת - וכי אתה יכול לומר שהתנא תנא קתני - שנה
73 טענה אחת 'אני מצאתיה וכולה שלי', והא זה וזה קתני -
74 התנא שנה שני פעמים זה וזה, והיינו זה אומר אני מצאתיה וזה
75 אומר אני מצאתיה, זה אומר בולף שלי וכו' וזה אומר כולה שלי,
76 ומשמע שהם שני מקרים שונים. מתרצת הגמרא: אמר רב פפא,
77 ואיתנא - ויש אומרים שרב שמי בר אשי אמר זאת, ואמר לה -
78 ויש אומרים שחכם ששמו 'רב' אמר זאת, שאכן אלו שתי טענות
79 בשני מקרים נפרדים, ברישא מדובר במוצא, ולכן הטענות של כל
80 אחד הן 'אני מצאתיה', ובסיפא מדובר במקרה ומכך, שכל אחד
81 טוען 'כולה שלי' מפני שאני קניתי מהמוכר, והמשנה באה לומר
82 שבשניהם הדין שחלוק בשבעה. וצריכא - וצריך היה התנא
83 לנקוט את דינו גם לגבי מציאה, וגם לגבי מקח וממכר,

בכל אדם מיישראל נפש השנית שלו היא חלק אלוקה ממועל ממש

וגם בשעת החטא היא באמנה איתו יתברך

ממכתב י"ח אדר, תש"כ

1 **שָׁנִים** אוהזין בטלית. דאָקא אוהזין דשנייהם מוחזקים בה ואין להן פה בה יותר מזה
 2 שאילו היתה ביד אחד לבדו הוי אידך המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה
 3 בעדים שהיא שלו ואינו נאמן זה לטול שבועה: זה אומר כולה שלי. בנגמרא מפרש
 4 למאי תנא תרתי: זה 'ישבע' מפרש בנגמרא (דף ג.) שבועה זו למה: שאין לו בה פחות
 5 מהצדיקה. בנגמרא (דף ה.) מפי אמאי תקון בי האי
 6 לישנא בהך שבועה: וזה אומר חצי שלי. מודה
 7 הוא שהחצי של חבירו ואין דנין אלא על חצי
 8 הלכך זה האומר כולה שלי ישבע בו במשפט
 9 הראשון מה שה דנין עליו נשבעין שניהם שאין
 10 לכל אחד בו פחות מחציו ונטול כל אחד חצי:
 11 הוי שנים ורבינו ב"ה. לאשמעוין אתא דרכוב
 12 ומנהיג שניהם שניהם לקנות בהמה מן ההפקר:
 13 בזמן שהן מודין. בנגמרא (דף ה.) מפרש ודבהאי
 14 אשמעוין דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו:
 15 גמ' ראיתיה. קודם שהגבחת אותה: בראיה
 16 קני. מדקתני ויחלוק: תנא כולה שלי. בחוקה
 17 גמורה שהגבחתה תחילה ואתה הפסת מקדי
 18 ומאכיל: וקצאתה דאתא לידיה משמע ואפי'
 19 הכי אחיק ולא עובד כוכבים ולא תימא כי מיטע
 20 דרממא עובד כוכבים היכא דלא אתאי לידיה
 21 דישאל לא מתייב למטרח עלה ולאחוריה
 22 אבל אתא לידיה מתייב להחזירה דאיבדנה
 23 אסורה: תנא לישנא דעלמא נקט. אי לא הדר
 24 תנא כולה שלי הוה אמנא מאי מצאתיה דקתני
 25 תנא לשון בני אדם אחו במשנתנו ולא לשון
 26 מקרא ותרבה בני אדם סרוין לה מציאה משעת
 27 ראיה: בעלמא דקתני מצאתיה. בכ"מ ששינו
 28 שהמוצא מציאה קנאה הוה אמנא דמציאה
 29 קני לה משעת ראיה דלא אשמעוין שום תנא
 30 דלא קני אלא בהגבחה להכי אשמעוין הקא
 31 ממשנה יתירה: והא זה וזה קתני. גבי מצאתיה
 32 תנא זה אומר וגבי כולה שלי קתני זה אומר
 33 ואי חדא הוא הכי אבעי ליה למתני זה אומר
 34 מצאתיה וכולה שלי: בפסוק ומפרי. קנייתה מיד
 35 פלוני ודוקא מקח וממכר הוא דאמרין ויחלוקו
 36 בשבועה דאיכא למימר שניהם קנאה ולשניהם
 37 נתרצה המוכר אבל זה אומר אני ארגתיה וזה
 38 אומר אני ארגתיה לא ויחלוקו דודאי חד מינייהו
 39 רמאי הוא ותתא מונחת עד שבא אלהה:
 40 דמורה

שָׁנִים

1 **וַיְחַלְקוּ.** תימה דמאי שנא ממהיחא דארבא
 2 דאמר כל דאלים גבר פרק תוסת
 3 הבתים (כ"ב דף ל"ה ושם) ר"ל דאחוזין שאני
 4 דקשיב כאילו כל אחד יש לו בה בודאי החצי
 5 דאגן סתדי דמאי דקפסי האי ידידה הוא וכן
 6 בקמנה שלישי דמדמי בנגמרא לטלית חשיב שהוא
 7 שהנפקד תופס בחוקת שניהם כאילו הם עצמם
 8 מוחזקים בו לכך משני דהתם ודאי חד מינייהו
 9 הוא ואין החלוקה יכולה להיות אמת ולכך היא
 10 מונח אצל טלית דאיכא למימר דתרויהוה הוא
 11 ויחלוקו וכן שנים אדוקים בשר דמדמי לקמן (דף
 12 ז.) למתני משום דשניהם אדוקים בו ויהלוקה
 13 יכולה להיות אמת דאפשר שפרע לו החצי
 14 ויקנה אין דרך שיקנה לו החצי אפרי שהוא ביד
 15 חבירו אבל בארבא אע"ג דאפשר שהיא של
 16 שניהם כיון דאין מוחזקין בו הוי דיקא כל דאלים
 17 גבר ולסומכוס אע"ג דאין מוחזקין בו ואין
 18 החלוקה יכולה להיות אמת היכא דאיכא דררא
 19 דקמונא פירוש שבאל שעותיהם יש ספק לבית
 20 דין ויחלוק:
 21 **וזה** נוטל רביעי. וא"ת יהא נאמן דחציו שלו מיגו
 22 דאי בעי אמר כולה שלי בדאמר'י בגמ'
 23 (לקמן דף ה.) האי מיגו גופיה לפטור משבועה אי
 24 לא משום דאינערומי קמיעים ומפרש שריב'ם
 25 דמיגו להוציא לא אמר'י דבחציו השני מוחזק בו
 26 כמו זה והוא דחוקת הבתים (כ"ב דף ל"ה ושם)
 27 דגחין ולחיש ליה לרבה אין שטרך ויפסא הוא
 28 ומיהו שטרך מעליא הוה לי בדי ויגבד ותימניה
 29 רבה להוציא במיגו דאי בעי אמר שטרך מעליא
 30 הוא התם היינו טעמא משום דאפי' הוה שתיק
 31 רק שלא היה מודה שהוא מוזהר היה נאמן כי
 32 החתימה היתה נפרת לעומדים שם ורב יוסף
 33 אית ליה דאפילו מיגו לא הוה כיון ששענה
 34 ראשונה שהוא טוען בהאי שטרך הוא שער ואין
 35 לומר מיגו אלא היכא ששענהו ראשונה היא
 36 אמת מיגו שהיה טוען אחרת ולכך אינו מיגו
 37 אפילו להחזיק בגון שבבבא קמייחא וא"ת וינמא
 38 דאין ספק מוציא מידי ודאי דהאומר כולה שלי
 39 יש לו בודאי חציה והאומר חצי שלי ספק אם
 40 יש לו בה כלום כדאמרין בפרק החולץ (בבמות
 41 דף ל"ה.) ספק ויבם שבאו לחלוק נבכסי סבא ספק
 42 אמר אגא בר מתנא אגא ואית לי פלגא ויבם
 43 אמר את ברא דידי ולית לך ולא מידי והוה ליה
 44 יבם ודאי וספק ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי וי"ל דהתם יבם שהוא בנו של סבא הוי ודאי וירשו ולא יוציא הספק מספק ממונו אצל הקא אין סבא מה שהוא ודאי בחציו שיעיל לו
 45 לחציו השני: **בְּרֵאשִׁית** בעלמא קנה. אע"ג דקתני במתני' (לקמן דף ט.) ראה את המוציא ואמר לחבירו תנה לי דלא קנה בראיה וכן ראה את המוציא והפל עליה (לקמן דף י.) קתני נמי
 46 דלא קני מצי למתני כיון דאמר תנה לי או שנפל עליה גלי דעמיה דלא ניתא ליה למקני עד שיגיע לידו: **דְּבִרְאִיָּה** בעלמא לא קני. והא דאמר'י בפרק הבית והעליה (לקמן דף ק"ח.
 47 ושם) הבקשה בהפקר קני היינו שעשה מעשה כל דהו בגון שגדר גדר קטן: **וְהָא** זה וזה קתני. איכא דוכתי דפרי' כי האי גוונא ואיכא דוכתי דלא פרי': ועי' תוס' בכורות דף ר"א א"ב:
 48 א"י

1 **אוהזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני**
 2 **מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי**
 3 **זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין**
 4 **לו בה פחות מחציה ויחלוקו זה אומר כולה שלי**
 5 **וזה אומר חצי שלי האומר כולה שלי ישבע שאין**
 6 **לו בה פחות משלשה חלקים והאומר חצי שלי**
 7 **ישבע שאין לו בה פחות מרביע זה נוטל שלשה**
 8 **חלקים וזה נוטל רביע הוי שנים ורכיבין על גבי**
 9 **בהמה או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג זה אומר**
 10 **כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה ישבע שאין לו**
 11 **בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות**
 12 **מחציה ויחלוקו בזמן שהם מודים או שיש להן**
 13 **עדים חולקין בלא שבועה: גמ' למה לי למתנא**
 14 **זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה**
 15 **אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי ליתני חדא**
 16 **חדא קתני זה אומר אני מצאתיה וכולה שלי וזה**
 17 **אומר אני מצאתיה וכולה שלי וליתני אני מצאתיה**
 18 **ואנא ידענא דכולה שלי אי תנא אני מצאתיה**
 19 **הוה אמינא מאי מצאתיה ראיתיה אע"ג דלא אתאי**
 20 **לידיה בראיה בעלמא קני תנא כולה שלי דבראיה**
 21 **לא קני וכי מצית אמרת חדא קתני והא זה וזה קתני זה**
 22 **הא אמר רבנאי ומצאתה דאתאי לידיה משמע אין**
 23 **ומצאתה דקרא דאתא לידיה משמע ומיהו תנא**
 24 **לישנא דעלמא נקט ומדחזיו ליה אמר אגא אשפחית**
 25 **ואע"ג דלא אתאי לידיה בראיה בעלמא קני תני כולה שלי דבראיה בעלמא לא קני**
 26 **לה וליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה אי תני כולה שלי הוה אמינא בעלמא**
 27 **דקתני מצאתיה בראיה בעלמא קני תנא אני מצאתיה והדר תנא כולה שלי דממשנה**
 28 **יתירה אשמעוין דראיה לא קני וכי מצית אמרת חדא קתני והא זה וזה קתני זה**
 29 **אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וכו' אמר רב פפא**
 30 **ואיתומא רב שימו בר אשי ואמר'י לה כדי רישא במציאה וסיפא במקח וממכר ויצריכא**

דא

קצה בבא מציעא. פרק ראשון - שנים אוהזין - דף ב עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

תוספות

א' תנא מציעא. משום דמורה ואמר תבראי לא מדי חסר לבר תפיס אע"ג שידע שחבירו מצעה רבון שבועה עליה כדי שירוש אכל מקח וממכר דליבא למימר הכי שאם יודע שחבירו קנאה לא הוי תפיס ומדלתפיס בה קבור שלו הוא ונתרעה המוכר בדמטיק לקמן דנקטו וזו מתרוייהו אימא לא ישבע ודמשום שבועה לא יפוש שיהי קבור הוא לומר אמת קמיל דאפ"ה ישבע והיבא שדאי אינו קבור לומר

אמת כגון דקא טעין כל אחד אני ארנתיה שאחד 1
מתן טוען שער במידי או כגון שנים ארדוקן בשטר 2
דלקמן (דף ג) התם פשיטא דחילוקו בשבועה 3
דע"י שבועה דדאי יפוש דחשדי אממונא לא 4
חשדי אשבועתא: 5

ולחוי וזו ממונא קנט. פרישי נשאל למוכר 11
ואע"ג דאי המוכר נאמן כפאין מקחו 12
כידו כדאי בעשרה יוחסין (קדושין דף ע"ג ורש"י ד"ה 13
בר"א ה"מ בדנקטו מתרוייהו אכל בדנקטו מחד 14
נאמן אפילו אין מקחו כידו ונרטינן ברה הכי ולא 15
ידעין ובתנא דחק לפרש בן דהקא פריד שפיר 16
דע"ג דאין מקחו כידו נאמן הוא כעד אחד 17
ופאוי שניהם נשבעין אותו שהמוכר מסייעו 18
יפטר משבועה ואידך ישבע שבועה דארוייתא 19
והשתא גרס שפיר ולא ידע דאי ידע הוה נאמן 20
כעד אחד ומיהו ה"מ לשנויי דליתיה קמן 21
דנשייליה ור"י מפרש דנשאל להם ממי קבל 22
המוכר המעות שאין אגו חושדין אותן לשער 23
בזה לומר נתיי והוא לא נתן וגם הם אינם 24
חלוקים אלא למי נתרעה המוכר אכל בנתינת 25
המעות אינם חלוקין: 26

לימא מתני' דלא כבן נגס. מציעו למימר לידע 27
שפיר מתני' אפשר דתרוייהו כהדי 28
תנדי אגבהיה ומימ פריד שחילוקו בלא שבועה 29
אחרי שאפשר לבל לדי שבועת שווא ומשני התם 30
ודאי איבא שבתת שווא: 31
התם דלא תפסי תרוייהו. כ"א האחד ואע"ג 32
דאפי' בעומדת באגם אית להו לרבנן 33
המוציא מחבירו עליה הריאה מימ מייקרי האחד 34
תפסי מחמת חוקת מריה קמא ואית דגרס התם 35
דחד מנייהו הוא: 36

היבא דאיבא דררא דממונא. פירוש שבלא 37
טענותיהם יש ספק לביד' דיש לאחד 38
הביעה על חבירו ולא טענותם כגון בשור שנגח 39
את הפרה (ב"ק דף מו.) ומחליף פרה בחמור אחרי 40
שהספק נולד מעצמו דין הוא שחילוקו אפילו 41
בלא שבועה: 42

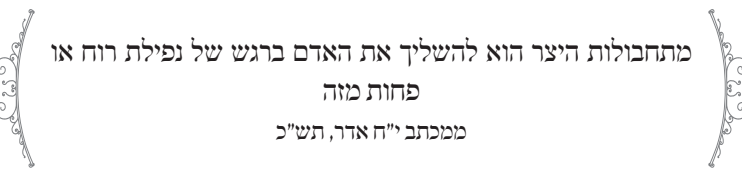
ומה התם דאיבא דררא דממונא. ואיבא למימר 43
כולה דמר. לא פריד אלא אי סומכוס ס"ל כרבנן דבן נגס דלא חישי לשבועת שווא 44
דלכן נגס ארובה היבא דאיבא למימר כולה דמר פלגי בלא שבועה משום דאיבא בודאי 45
שבועת שווא: 46

ומה התם דאיבא דררא דממונא. בפרק ח"ה (ב"ב דף לה. ושם) גבי ארבא דאמר רב נתמן 47
כל דאלים גבר פריד מהמחליף פרה בחמור דחילוקו ומשני התם איבא דררא 48
דממונא ולא פריד ומה התם דאיבא דררא דממונא ואיבא למימר כולה דמר דחילוקו גבי 49
ארבא דאיבא למימר דתרוייהו הוא ואין חולקין אלא כל דאלים גבר בדפרידן הכא היינו 50
משום דלענין חילוקו כבוד דררא דממונא היא טובה מאחר שספק נגזר הוא בלא 51
טענותיהם דין שחילוקו אכל ארבא אע"ג דאפשר דתרוייהו היא כיון דליבא דררא דממונא 52
ואין אוהזין הוי דינא כל דאלים גבר אכל לענין שבועה אין מועיל סברת דררא דממונא 53
לחילוק בלא שבועה אחרי שהוא בודאי של אחד מהם סברא הוא שחילוקו בשבועה אולי יודה אחד מהם: 54

דאי תנא מציעא הוה אמיןא מציעא הוא דרמו רבנן 1
שבועה עליה משום דמורי ואמר תבראי לאו מדי 2
חסר בה איזל אתפיס ואתפליג בהדיה אכל מקח 3
וממכר דליבא למימר הכי אימא לא ואי תנא מקח 4
וממכר הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דמורי 5
ואמר תבראי דמי קא יהיב ואנא דמי קא יהיבנא 6
השתא דצריכא לדידי אשקליה אנא ותבראי ליזיל 7
למרח לזבון אכל מציעא דליבא למימר הכי אימא 8
לא צריכא מקח וממכר ולחוי וזו ממונא קנט לא 9
צריכא דנקט מתרוייהו מחד מדעתיה ומחד בע"כ 10
ולא ידענא מי הוא מדעתיה ומי הוא בעל בורחיה 11
לימא מתני' דלא כבן נגס דאי בן נגס האמר ביצד 12
אלו ואלו באין לדידי שבועת שווא אפילו תימא בן 13
נגס התם ודאי איבא שבועת שווא איבא למימר 14
דליבא שבועת שווא אימור דתרוייהו בהדי הדדי 15
אגבהיה לימא מתני' דלא פסומכוס דאי פסומכוס 16
האמר ממוז המוטל בספק חולקין בלא שבועה ואלא 17
מאי רבנן הא אמרי המע"ה האי מאי אא"ב רבנן 18
התם דלא תפסי תרוייהו אמרו רבנן המוציא מחבירו 19
עליו הריאה הכא דתרוייהו תפסי [פלגי] לה בשבועה 20
אלא אי אמרת סומכוס השתא ומה התם דלא תפסי 21
תרוייהו חולקין בלא שבועה הכא דתרוייהו תפסי 22
לה לא כ"ש אפי' תימא סומכוס כי אמר סומכוס 23
שמא ושמא אכל ברי וברי לא אמר ולרבה בר 24
רב הונא דאמר אמר סומכוס אפילו ברי וברי מאי 25
איבא למימר אפי' תימא סומכוס כי אמר סומכוס 26
היבא דאיבא דררא דממונא אכל היבא דליבא דררא 27
דממונא לא ולא קל וחומר הוא ומה התם דאיבא 28
דררא דממונא למר ואיבא דררא דממונא למר 29
ואיבא

דמורה ואמר. מורה דמיט לעצמו לאחוז בה בלא משפט: לאו מדי חסר. אינו מפיס 1
כלום בתנא בזה לו ואף בלא טורח. אכל מקח וממכר דליבא למימר הכי. ואע"ג 2
שהו גם הוא נתן את המעות למוכר כדאוקמינן לקמן דנקט מתרוייהו חד מדעתיה וחד 3
בע"כ וכשחילוקו יטול שוה חצי מעותיה וזה חצי מעותיה אפ"ה חסרון הוא אצלו דאי לא 4
הוה צריך לה לא הוה מהדר אבדתה למנוכה 5
וזה שבא לחילוק וליתן חצי דמים שלא פדין 6
מחסרו דפי קא יהיבנא. דמים אני רוצה ליתן: 7
אכל מציעא דליבא למימר. חבירי ילך ונמצא 8
אחרת זה ודאי מחסרו ממון: ולחוי וזו ממונא 9
קנט. נשאל את המוכר ממי קיבל דמיה דתנא 10
בדושיש (דף ע"ג) נאמן בעל המקח לומר לזה 11
מכרתי ולזה לא מכרתי ואע"ג דמקסיס בר"א 12
שפיקחו כידו אכל אין מקחו כידו אינו נאמן שלא 13
נתן לב דבר כל כך להיות זכור מאחר ששניהם 14
חזרו אחריי בפסיק דמיה הא אוקמינא התם 15
בדנקט וזו מתרוייהו מחד מדעתיה ומחד בע"כ 16
דאי גלה רמאי לאסתודי לא דק פולג 17
דאי להיות נותר משהלכו מלפניו הי מדעתיה 18
ודי בע"כ אכל היבא דלא קיבל דמים אלא 19
מחד מידבר דכיר ליה לא צריכא דנקט וזו 20
מתרוייהו. ה"ג ולא ידעין מיה מדעתיה ומיה 21
בעל בורחיה ולא גרסי' ולא ידע דאפי' ידע 22
בוז אין המוכר נאמן משהלכו בדמוקי התם: 23
מתני'. דמשבע לתרוייהו וחד משתבע לשיקרא: 24
דלא כבן נגס. במסכת שבועות (דף מה.) גבי 25
הונני על פנסקו אלו ואלו באין לביד' על מנת 26
לישבע אחד מהם לשווא אמר בעל הבית לתנאי 27
נתן לבני חטים בדריד ועלי שלום או לפועלים 28
בסלע מעות שאני חייב בשבךם ועלי ליתן סלע 29
הוא אומר נתיי והוא אומר לא נטלתי ושניהם 30
תובעין את בעד"ב שניהם נשבעין ונטולין במעל 31
הבית אמר בן נגס ביצד אלו ואלו באין ליד 32
שבועת שווא אלא שניהם נטולין בלא שבועה: 33
אימור בהדי הדדי אגבהיה. למצואה וכל אחד 34
ואחד סבור אני הגבהתיה תחילה וכולה שלי וכי 35
משתבע על חצייה קושטא משתבע ולענין מקח 36
וממכר נמי שמא לשניהם נתרעה: בסומכוס. 37
כבבא קמא גבי שור שנגח את הפרה ונמצא 38
ענברה בצדה (דף מו.) עליו הריאה. בעדים 39
ואי לא לא גבי מדיי והכא חולקין ובשבועה: 40
ד"ג אי אמרת בשלמא רבנן התם דלא תפסי 41
תרוייהו אמור רבנן כו' הכא דתפסי תרוייהו 42
פלגי בשבועה אלא אי אמרת סומכוס ומה התם 43
דלא תפסי תרוייהו אמר סומכוס פלגי בלא שבועה הכא דתפסי תרוייהו דלא כל שבח 44
תרוייהו תפסי. ואין כאן מוציא מחבירו: בשבועה פלגי לה. כיון דמסר גוביקנא במה 45
שחבירו תופס ודאי תפסי בכולה ודאי תפסי ובכולהו לא קים להו לרבנן להוציא ממון 46
מחוקתו בכדי כדאמרי' התם לרבנן דבעי ראייה הצריכום שבועה: שמא ושמא. כי התם 47
דקתני נמצא ענברה בצדה ואין ידוע אם עד שלא ילדה נגחה אם משילדה נגחה ולא 48
מת תוליד מחמת הנגיחה אלא מאליו וכיון דכל חד שמא טעין ליבא למרמי עלייהו 49
שבועה: דרבה בר רב הונא. בפרק השואל לקמן (דף ס.) דררא דממונא. חסרון ממון שאם 50
יפדע זה שלא כדון הוי חסרון ממון ואם נפטרנו שלא כדון נמצא זה חסר ולד פרתו: ומה 51
התם דאיבא דררא דממונא כו'. איזה מהן שמפסי החצי שלא כדון אהה מחסרו ממון: 52
ואיבא

התם

56 אלא שניהם נוטלים מבעל הבית בלי שבועה. מקשה הגמרא: לִיבָא
57 - האם נאמר שמתניתין דלא כבן ננס - שמשנתנו אינה סוברת
58 כבן ננס, דאי - שאם משנתנו כבן ננס, איך אומרת המשנה שכל
59 אחד מהם נשבע שאין לו בה פרות מחציה, הֲאִמַר - הלא בן ננס
60 אמר לִיבָא אלו ואלו כִּאֲנִי לְיָדֵי שְׁבוּעָתְךָ שְׂוֹא, כלומר שאין
61 משביעים בעלי דינים בשבועות סותרות כיון שיש חשש שאחד
62 מהם ישבע לשקר, והרי כאן רק אחד מהם הגביה תחילה את
63 הטלית וזכה בכולה ואיך משביעים את חבירו לשקר שאין לו בה
64 פרות מחציה. מתרצת הגמרא: אֲפִילוּ תִימָא - אפילו אם תאמר
65 שמשנתנו סוברת כבן ננס, יש לחלק, שְׁהָתֵם - ששם בענין
66 הפועלים והחנוני, אם שניהם ישבעו וְדָאִי אִיבָא - ודאי יש שְׁבוּעָת
67 שְׂוֹא, שהרי או שהחנוני נתן או שלא נתן, אבל הֲבָא - כאן בענין
68 שנים אוחזים בטלית אִיבָא לְמִימַר - אפשר לומר לִיבָא - שאין
69 כאן ודאי שְׁבוּעָת שְׂוֹא, מפני שקיימת אפשרות נוספת, והיא אִימור
70 דְתַרְוִיחֵיהּ כְּהָדִי הָרָדִי אֲנָבְהִיבָהּ - שמתאמר ששניהם הגביהו את
71 הטלית ביחד, ובאמת מגיע לכל אחד חצי טלית, אלא שכל אחד
72 סבור שהוא הגביה תחילה והטלית כולה שלו, וכן במקח וממכר
73 יתכן שהמוכר התרצה לשניהם. וכיון שאין ודאות שאחד מהם
74 ישבע לשקר מודה בן ננס שמשביעים אותם.
75 הגמרא מביאה את שיטת סומכוס (ב"ק מו.) ומבררת האם
76 משנתנו מתיישבת עם שיטתו: במשנה שם נאמר, שור תם שנגח
77 את הפרה ונמצא עוברת מת בצידה. בעל השור טוען שהפרה
78 ילדה עובר מת קודם הנגיחה, ובעל הפרה טוען שהפרה ילדה את
79 העובר אחרי הנגיחה ומת מחמת הנגיחה. הדין במשנה שיחלוקו,
80 כלומר שעל המזיק לשלם לניזק על הריגת העובר רק רבע נוק.
81 ואמר רב יהודה בשם שמואל, שמשנה זו היא כשיטת סומכוס
82 הסיבור שממון המוטל בספק חולקים, אבל חכמים סוברים
83 שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ועל הניזק להביא עדים שהפרה
84 ילדה אחרי הנגיחה. מקשה הגמרא: לִיבָא מְתַנִּיתִין - האם נאמר
85 שמשנתנו סוברת דלא כסומכוס, דאי - שאם היתה המשנה
86 סוברת כסומכוס, מדוע שנים האוחזין בטלית יחלוקו בשבועה,
87 והֲאִמַר - והלא אמר סומכוס שִׁמְמוֹן הַמוֹטֵל כְּסָפֶךָ חוֹלְקִין בְּלֵא
88 שְׁבוּעָה. שואלת הגמרא: וְאֵלָּא מָאֵר רִבְנִין - לדבריו שמשנתנו אינה
89 מתיישבת עם שיטת סומכוס, וכי אפשר להעמיד את המשנה
90 בשיטת רבנן, הֲאִמַרְי - והלא רבנן סוברים שהמוציא מחבירו עליו
91 הָרָאִיָּה, ואם כן היה לנו להניח את הטלית עד שיבואו עדים ויעידו
92 מי הגביה ראשון, ואילו במשנה שנינו שחולקים את הטלית בלי
93 שהביאו ראיה, ודחה הגמרא: הֲאִי מָאֵר - מהי טענתך, הלא אִי
94 אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא רִבְנִין - אם תאמר שמשנתנו סוברת כרבנן, יש
95 לחלק דְהָתֵם - שם בשור שנגח את הפרה דלא תִּפְסִי תְרוּוִיחֵיהּ -
96 שאין שניהם מוחזקים בשור המזיק ורק המזיק מוחזק בו, אֲמַרְו
97 רִבְנִין שְׁהַמוּצִיא מְחִבְרֵיהּ עָלָיו הָרָאִיָּה, אבל הֲבָא דְתַרְוִיחֵיהּ תִּפְסִי -
98 כאן שניהם אוחזים בטלית וכל אחד נחשב מוחזק בכולה, אי
99 אפשר להוציא את הטלית מחזקת שניהם ולחלקה בלי ראיה או
100 שבועה, ולכן [פְּלִגִּי] לָהּ בְּשְׁבוּעָה - חולקים אותה בין שניהם
101 בשבועה. אִיבָא אִי אֲמַרְתָּ - אבל אם תאמר שהמשנה היא
102 כסומכוס, קשה, הֲשָׂתָא - הלא הדברים קל וחומר, וְמָה הָתֵם דְלֵא
103 תִּפְסִי תְרוּוִיחֵיהּ - מה שם לגבי מזיק שאף שאין שניהם מוחזקים
104 אלא רק המזיק לבדו, סובר סומכוס שחולקין בְּלֵא שְׁבוּעָה, הֲבָא
105 דְתַרְוִיחֵיהּ תִּפְסִי לָהּ - כאן ששניהם תופסים בטלית לֵא כָּל שְׂוֹב
106 שיחלקו בלא שבועה, ומדוע שנינו שחולקים רק בשבועה.
107 הגמרא מנסה ליישב את משנתנו בשיטת סומכוס: אֲפִילוּ תִימָא -
108 גם אם תאמר שמשנתנו כסומכוס, יש לחלק דְכִי אֲמַר - באיזה
109 מקרה אמר סומכוס שממון המוטל בספק חולקים בלא שבועה,
110 דווקא בְּשִׁמְמוֹן וְשָׂמָא - כששני הצדדים טוענים שמא, כלומר שגם

1 משום דְאִי תִימָא - שאם התנא היה שונה רק מקרה של מְצִיאָתָהּ, הָיָה
2 אֲמַינָא - הייתי אומר שדווקא במְצִיאָתָהּ הוּא דְרָמֵי רִבְנִין - הטילו
3 חכמים שְׁבוּעָה עָלֶיהָ - על כל אחד מהאוחזים בטלית, ולא חששו
4 שזו שתפס שלא כדוין ישבע לשקר, מְשֻׁם דְמוֹרֵי - שהוא אינו
5 מתכוין לגזול את חבירו אלא הוא מורה היתר לעצמו לתפוס
6 אותה, וְאִמַר, הֲבָרָאִי - חבירי שזכה בטלית לֵאווּ מִיָּדֵי הַסַּר כָּה -
7 אינו מפסיד כלום אם אחלוק עמו במציאה זו, שהרי בחינם באה
8 לו ובלי טרחה, ולכן אֵיזֵל אֲתַפְּלִיגְי אֲתַפְּלִיגְי - אלא ואתפוס גם
9 אני את המציאה ואתחלק עמו בה, ועתה שהטילו עליו חכמים
10 שבועה, יודה כיון שלא ירצה להשבע לשקר. אֲבָל בְּמִקַּח וּבְמִמְכָר,
11 לִיבָא לְמִימַר הָכִי - שאין לומר כן שהשקרן יורה היתר לעצמו,
12 שהרי חבירו שילם למוכר עבור החפץ שקנה, אִיבָא - נאמר שלא
13 נשביע אותם, כיון שזה שתפס שלא כדוין הוא גולן גמור, ומתוך
14 שהוא חשוד על גזילת ממון הוא חשוד גם על שבועת שקר,
15 ותהיה הטלית מונחת עד שיבא אליהו, ומחדשת המשנה שגם
16 במקח וממכר יש הוראת היתר, כיון שמדובר באופן ששניהם נתנו
17 דמים למוכר. וְאִי תִימָא - ואם התנא היה שונה רק מקרה של מִקַּח
18 וּמִמְכָר, הייתי אומר שדווקא במקח וממכר הוּא דְרָמֵי רִבְנִין - הטילו
19 חכמים שְׁבוּעָה עָלֶיהָ - על כל אחד מהאוחזים בטלית, ולא חששו
20 שזו שתפס שלא כדוין ישבע לשקר, מְשֻׁם דְמוֹרֵי - שהוא מורה
21 היתר לעצמו לתפוס את הטלית, וְאִמַר, הֲבָרָאִי - חבירי שקנה את
22 הטלית דְמֵי קָא יְהִיב - נתן מעות למוכר תמורתה, וְאִיבָא דְמֵי קָא
23 יְהִיבָנָא - וגם אני רוצה לתת למוכר מעות, וְהִשְׁתָּא דְצִרְיָא לְדִידֵי
24 - עתה שאני זקוק לטלית הזאת, אֲשָׁקְלִיָּה אֲנָא - אקח אותה אני
25 ואשלם עבורה, והמוכר יחזיר לחבירי את הכסף ששילם הוא,
26 וְהֲבָרָאִי לְיִזְיֵל לְמַרְתָּ לְיִזְבֵּן - וחבירי ילך ויקנה טלית אחרת. וכיון
27 שהוא לא חשוד לעבור על איסור גזל, הוא נאמן בשבועתו. אֲבָל
28 בְּמִצִּיאָתָהּ לְמִימַר הָכִי - שאין מקום להוראת היתר כזו
29 שחבירו ילך וימצא טלית אחרת ששאלה לבעליה, אִיבָא - נאמר
30 שלא נשביע אותם, כיון שזה שתפס שלא כדוין הוא גולן גמור,
31 ומתוך שהוא חשוד על גזילת ממון הוא חשוד גם על שבועת שקר,
32 ותהיה הטלית מונחת עד שיבא אליהו. צִרְיָא - לכן הוצרך התנא
33 להשמיענו שגם במציאה צריך להשבע, מפני שגם במציאה יש
34 הוראת היתר.
35 הגמרא סברה שבמקח וממכר רק אחד נתן למוכר מעות, והיכוח
36 הוא מי נתן את המעות, ולכן מקשה הגמרא: בְּמִקַּח וּבְמִמְכָר, וְלַחֲוִי
37 זֻזִי מְפָאֵן נִקְבָּה - נשאל את המוכר ממי הוא לקח מעות, וכך נדע
38 מי קנה את החפץ. מתרצת הגמרא: לֵא צִרְיָא, מדובר דְנִקְבָּה
39 מְתַרְוִיחֵיהּ - שהמוכר קיבל כסף משניהם, מְחִד מְדַעְתִּיהּ - מאחד
40 מהם מרצונו [של המוכר], וּמְחִד כְּעָל בְּרִחִיָּה - ומאחד מהם בעל
41 כרחו, וְלֵא יְדַעָנָא - ואיננו יודעים מי הוא זה שהמוכר קיבל ממנו
42 את המעות מְדַעְתִּיהּ - מרצונו, וְמִי הוּא זה שהמוכר קיבל ממנו את
43 המעות כְּעָל בְּרִחִיָּה. ולכן צריך כל אחד מהם להשבע שאין לו בה
44 פרות מחציה, וזה שהמוכר לא התרצה לו הרי אין לו בה כלום,
45 ובדאי לא ישבע לשקר אלא יודה.
46 הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בין חכמים לבן ננס, ומבררת האם
47 משנתנו מתיישבת עם שיטת בן ננס: שנינו במשנה (שבועות מה.),
48 בעל הבית שהעסיק פועלים וסיכם עם חנוני שיתן להם סלע עבור
49 עבודתם, והוא יתן אחר כך לחנוני סלע. החנוני טוען שנתן
50 לפועלים ובעל הבית צריך לשלם לו סלע, והפועלים טוענים שלא
51 קיבלו מהחנוני ובעל הבית צריך לשלם להם סלע דמי עבודתם.
52 חכמים סוברים שהחנוני ישבע שנתן מעות לפועלים, והפועלים
53 ישבעו שלא קיבלו ממנו כלום, ושניהם נוטלים את המגיע להם
54 מבעל הבית. ובן ננס סובר, שלא משביעים גם את הפועלים וגם
55 את החנוני, שהרי אחד מהם ודאי שקרן ויש חשש שישבע לשקר,

58 בחילוק הראשון, שבמנה שלישי יש ודאי רמאי ובטלית אין ודאי
59 רמאי.
60 הגמרא דנה בענין חכמים ורבי יוסי החולקים במנה שלישי, מה
61 תהיה שיטתם בחנוני על פנקסו. מקשה הגמרא: כיון דרבינן וכוין לרבי
62 יוסי, הָתָם - שם לַפְּנֵי הַחֲנוּנִי עַל פִּנְקֶסוֹ שֶׁהַחֲנוּנִי טוֹעֵן שֶׁנִּתְּן מְעוֹת
63 לַפּוֹעֵל וְהַפּוֹעֵל טוֹעֵן שֶׁמֶל אֵבֶל, דְּקָתְנֵי שׁוּחַ נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מִבְּעַל
64 הַבַּיִת וְזֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מִבְּעַל אֵבֶל, מָאִי שָׂנְאָא - במה שונה המקרה
65 שם דְּלֹא אִמְרִינָן - שלא אומרִים נִשְׁפָּיֵה לְמִמּוֹנָא - נוציא את הממון
66 מִבְּעַל הַבַּיִת וְיֵחָא מוֹנֵה בְּבֵית דִּין עַד שֵׁיבָא אֱלֵיהּ, דְּהָא - שהרי
67 בְּוֹדָא אִיבָא רְמָא. מתרצת הגמרא: אִמְרֵי, הָתָם - שם בחנוני, היינו
68 מְעַמָּא - זהו הטעם שהוא נוטל מבעל הבית בשבועה, כיון דְּאִמְרֵי
69 לֵיהּ הַחֲנוּנִי לְבַעַל הַבַּיִת, אָנָּא שְׁלֵיחָתָא דִּידָךְ קָא עֲבָדְנָא - אני עשיתי
70 את שליחותך לתת לפועל מעות, מָאִי אֵית לִי גַבִּי שְׂכִיר - איזה ענין
71 יש לי בערעורו לתת הפועל, כלומר דבריו אינם מקובלים עלי, וְאָף
72 עַל גַּב דְּקָא מִשְׁתַּבַּע לִי - שהוא נשבע שלא קיבל, לֹא מְהִימֵן לִי
73 בְּשִׁבּוּעָה - איני מאמינו בשבועה כיון שלדעתי הוא רשע, אָתְּ
74 הַמְּאִמְנֵתִיה - אתה הוא זה שהאמנת לו דְּלֹא אִמְרָתִי לִי בְּפִתְרֵיהּ חָב לֵיהּ
75 - שלא אמרת לי לתת לו בפני עדים, ומדוע יהא הכסף מונח
76 ואפסיד. וְשְׂכִיר נָמִי - וגם הפועל אִמְרֵי לֵיהּ לְבַעַל הַבַּיִת, אָנָּא עֲבָדִי
77 עֲבָדְתָּא נְגָד - אני עבדתי את עבודתי אצלך ולא קיבלתי תשלום
78 עליה, מָאִי אֵית לִי גַבִּי הַחֲנוּנִי - איזה ענין יש לי בטענת החנוני,
79 כלומר לא מקובלים עלי דבריו, וְאָף עַל גַּב דְּמִשְׁתַּבַּע לִי - ואפילו
80 שהוא נשבע שנתן לי, לֹא מְהִימֵן לִי - הוא לא נאמן עלי. הַלְּקָדַךְ
81 תִּרְוִיחֵיהּ מִשְׁתַּבַּעֵי וְשְׂקָלֵי - ולכן שניהם נשבעים ונוטלים מִבְּעַל
82 הַבַּיִת:
83 הגמרא עוסקת במקרה שיש עדים שמעידים על חלק מהתביעה,
84 האם חייב שבועת מודה במקצת: תַּנִּי - שנה רבי הִיא, האומר
85 לחבירו מִנְה לִי בְּיָדְךָ שֶׁאֵתָּה חַיִּיב לִי, וְתֵלֵךְ אִמְרֵי אֵין לִךְ בְּיָדִי כְּלוּם,
86 וְהַעֲדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹב שֶׁל חֲמִשִּׁים זוּ. נוֹתֵן לִי חֲמִשִּׁים
87 זוּ, וְיִשְׁבַּע עַל הַשְּׂאֵר שֶׁאֵינוֹ חַיִּיב אוֹתוֹ, כּוּס שֶׁהִיא נִשְׁבַּע אִם הוּא
88 עצמו היה מודה בחמישים. משום שֶׁלֹא יִתְּן שֶׁתֵּחָא הוֹדָאָת פִּיו
89 גְּדוּלָה יוֹתֵר מִהַעֲדָאָת עֲדִים, וְדַבֵּר זֶה נִלְמַד מִקָּל וְחוֹמֵר כַּמְבוּאָר
90 לְהֵלֵךְ. וְתָנָא תוּנָא - והתנא במשנתנו מסייע לדברי, שאמר שְׁנִים
91 אוֹחֲזִין בְּטַלִּית זֶה אוֹמֵר אֵני מְצַאתִיהּ וְכוּ', זֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בַּה
92 פְּחוֹת מַחֲצִיזָה וְזֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בַּה פְּחוֹת מַחֲצִיזָה. וְהָא הָבָא - והרי
93 כֵּן בַּמְשֻׁנָה כִּיּוֹן דְּתַפְסִים - שכל אחד מהם מוחזק בחצי טלית, אָנָּן
94 סְהִירָא - כאילו אנו עדים דְּמָאִי דְּתַפְסִים הָאִי - שמה שזה מוחזק בו,
95 דְּיָדִיהּ - שלו הוא, וְכֵן מַה שֶׁהִשְׁנִי מוֹחֲזָק בוּ,
96 דְּיָדִיהּ - שלו הוא, וְקָתְנֵי שֶׁכֵּל אֶחָד מֵהֶם יִשְׁבַּע, וְהֵאֵן סְהִירָא
97 כִּמוֹ עֲדִים שְׁמַעֲיִדִים שְׁחֲצֵי טַלִּית שְׁלוֹ מַחֲיִיב אוֹתָם לְהִשְׁבַּע, וּמוֹכַח
98 שֶׁהַעֲדָאָת עֲדִים עַל חֲצֵי מַהֲתַבְּעִיהּ מַחֲיִיבֵת שְׁבוּעַת מוֹדָה בַּמַּקְצָת.
99 שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מָאִי שְׁלֹא תֵּחָא הוֹדָאָת פִּיו גְּדוּלָה מִהַעֲדָאָת עֲדִים,
100 מִקָּל וְחוֹמֵר, כִּלּוּמַר, מַה הוּדוּה אֲמִינָא לּוֹמֵר שֶׁהוֹדָאָת פִּיו גְּדוּלָה
101 מִהַעֲדָאָת עֲדִים, עַד שֶׁהוֹצֵרֵךְ רַבִּי חֵייל לַלְמוּד מִקַּל וְחוֹמֵר לְהִיפֵךְ.
102 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: שְׁלֹא תֵּחָא שֶׁרַק בְּהוֹדָאָת פִּיו הוּא דְּרַמְיָא רְחֻמָּנָא
103 - הטילה התורה בשבועה עליה, בְּרִבְרָה, בְּדוּמָר רְבָה, מִפְּנֵי מַה אִמְרָה
104 תוֹרָה מוֹדָה מְקַצָּת הַטַּעֲנָה יִשְׁבַּע וְאֵילוֹ כּוֹפֵר הַכֵּל פְּטוּר מִשְׁבוּעָה,
105 ועוד, מדוע אין מאמינים למודה במקצת שאומר אמת, ולא פטרה
106 אוֹתוֹ הַתּוֹרָה כִּשְׁם שֶׁפְּטָרָה מְשִׁיב אֲבִידָה כִּיוֵן שֶׁהִיא יִכּוֹל לְכַפּוֹר
107 הַכֵּל. וּמִבְּאָר רַבָּה, כּוֹפֵר הַכֵּל פְּטוּר מִשְׁבוּעָה כִּיוֵן שֶׁחֻזְקָה שֶׁאֵין
108 אָדָם מְעִיז פְּנִיו בְּעַל חוֹבוֹ לְשַׁקֵּר לוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיִּיב לוֹ כְּלוּם, מִשּׁוּם
109 שֶׁעֲשָׂה לוֹ טוֹבָה שֶׁהוֹלֵהוּ, וְאִם הוּא כּוֹפֵר בְּכֵל, מִסְּתַמָּא אֵינוֹ חַיִּיב
110 לוֹ. וְהָאִי - וזה שמודה במקצת הטענה, בְּכּוֹבְלֵיהּ עַל דְּנִכְסִפְרֵיהּ - היה
111 רוצה לכפור בכל, וְהָאִי דְּלֹא כְּפָרִיהּ - והסיבה שלא כפר היא מִשּׁוּם
112 דְּאֵין אָדָם מְעִיז פְּנִיו בְּעַל חוֹבוֹ, וְלִכְּן אֵין לְהַחֲשִׁיבוֹ כַּמְשִׁיב
113 אֲבִידָה בּוֹה שֶׁלֹא כפר הכל.

1 וְאִיבָא לְמִימֵר - ועוד שבשור שנגח את הפרה אפשר לומר שבִּזְוָלָה
2 לְמַר - למיזיק שפטור, וְאִיבָא לְמִימֵר - ואפשר לומר שבִּזְוָלָה לְמַר -
3 לניזוק, ואף שהחלוקה אינה יכולה להיות אמת אִמְרֵי סוּמְכּוּס מְמוּן
4 הַמוֹטֵל בְּפִסְק חוֹלְקִין בְּלֹא שְׁבוּעָה, ואם כן הָבָא - כאן במציאת
5 טלית, דְּלִיבָא דְּרַבִּי דְּמִמוֹנָא - שאם נחלוק בלא שבועה אין זה
6 ודאי שיש שחרן ממון לומר הצדדים, ועוד דְּאִיבָא לְמִימֵר
7 דְּתַרְוִיחֵיהּ הָאִי - שאפשר לאחד שבאמת היא שייכת לשניהם כגון
8 שהם הגבירו את הטלית ביחד, לֹא כֵּל שְׂכָן שִׁחְלָקוּ בְּלֵי שְׁבוּעָה.
9 מתרצת הגמרא: אִפִּילוּ תִּימָא - גם אם תאמר שהמשנה כסוּמְכּוּס,
10 אין סתירה מדבריה, כיון ששְׁבוּעָה זוֹ תִּקְנָה מְדַרְבְּנָן הוּא, כְּדַרְבֵּי
11 יוֹחֲנָן, דְּאִמְרֵי רַבִּי יוֹחֲנָן שְׁבוּעָה זוֹ תִּקְנָת חֲכָמִים הוּא, כְּדִי שְׁלֹא יֵחָא
12 כֵּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹלֵךְ וְתוֹזְקָה וְ-אוֹחֲזוֹ בְּפִטְלֵיהּ שֶׁל חֲבִירוֹ, וְאִמְרֵי שְׁלֵי
13 הוּא.
14 במשנה לקמן (לו). נחלקו חכמים ורבי יוסי בשנים שהפקידו כספם
15 אצל אחר, זה הפקיד מנה וזה הפקיד מאתים, וכשבאו ליטול את
16 פקדונם, כל אחד טוען שהמתים שלו. דעת חכמים שנותן לכל
17 אחד מנה והמנה השלישי יהא מונח בידו עד שיבא אליהו. ורבי
18 יוסי סובר שכיון שבאופן זה הרמאי לא מפסיד כלום, הכל יהא
19 מונח עד שיבא אליהו. הגמרא מבררת האם משנתנו מתיישבת
20 עם שיטת רבי יוסי.
21 מקשה הגמרא: לְמָא - האם נאמר שמתניתין - שמשנתנו דְּלֹא
22 בְּרִבֵּי יוֹסִי, דְּאִי - שאם היא כְּרִבֵּי יוֹסִי, הָא אִמְרֵי לְעַנֵּן מְנַה שְׁלִישִׁי
23 שֶׁאֵם כֵּן שֶׁרַק הַמְנַה הַשְּׁלִישִׁי יִזְיֵה מוֹנֵחַ עַד שִׁיבָא אֵלֵיהּ מַה
24 הַפְּסִיד הַרְמָאִי, אֱלֵא הַכֵּל יֵחָא מוֹנֵחַ עַד שֵׁיבָא אֵלֵיהּ. וגם בשנים
25 אוֹחֲזִים בְּטַלִּית יֵשׁ לְהַנִּיחַ את הטלית בבית דין כדי שהרמאי יפסיד.
26 שואלת הגמרא: אֱלֵא מָאִי, נַעֲמִיד את המשנה כְּרִבְנָן, הֲלֹא כִּיּוֹן
27 דְּאִמְרֵי רַבְּנָן בַּמְנַה שְׁלִישִׁי שֶׁהִשְׂאָר - הכנה השלישי, הָא מוֹנֵחַ עַד
28 שֵׁיבָא אֵלֵיהּ, הָא נָמִי - גם הטלית בְּשִׂאָר דְּמִי - היא דומה למנה
29 השלישי, דְּפִסְקָא הוּא - שהרי יש ספק של מי היא, והיה רמאי
30 שתֵּחָא מוֹנַחַת עַד שִׁיבָא אֵלֵיהּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הָא מָאִי - מהי
31 טַעֲנַתְךָ, אִי אִמְרָתְךָ בְּשִׂלְמָא רַבְּנָן - אם תאמר שמשנתנו כרבנן, יש
32 ליישב את המשנה שְׁהָתָם - ששם במנה שלישי דְּוֹדָאִי הָא מְנַה -
33 מנה זה דְּהוּא מִיַּנְיֵיהּ הוּא - שייך רק לאחד מהם, לִכְן אִמְרֵי רַבְּנָן
34 שֶׁהָא מוֹנֵחַ עַד שֵׁיבָא אֵלֵיהּ, אַבְל הָבָא - כאן דְּאִיבָא לְמִימֵר -
35 שאפשר לומר דְּתַרְוִיחֵיהּ הוּא - שהטלית של שניהם כגון שהם
36 הגבירו אותה ביחד, אִמְרֵי רַבְּנָן פְּלִנֵי בְּשִׁבּוּעָה - שיחלוקו בשבועה,
37 אֱלֵא אִי אִמְרָת - אלא אם תאמר שמשנתנו כרבי יוסי היא, קַשְׁיָה
38 הַשְׂתַּתָּא - האלף קל וחומר הוא, וְכֵן הָתָם - שם במנה שלישי דְּבִזְוָלָה
39 אִיבָא - מגיע מְנַה לְמַר - לאחד, וְאִיבָא - ומגיע מְנַה לְמַר - לשני,
40 וְאִמְרֵי רַבִּי יוֹסִי שֶׁהַכֵּל יֵחָא מוֹנֵחַ עַד שֵׁיבָא אֵלֵיהּ, הָבָא - כאן דְּאִיבָא
41 לְמִימֵר - שאפשר לומר שהטלית דְּהוּא מִיַּנְיֵיהּ הוּא - שייכת רק
42 לאחד מהם, לֹא כֵּל שְׂכָן שֶׁתֵּחָא מוֹנַחַת עַד שִׁיבָא אֵלֵיהּ.
43 הגמרא מיישבת את משנתנו בשיטת רבי יוסי: אִפִּילוּ תִּימָא - גם
44 אם תאמר שמשנתנו כרבי יוסי, יש לחלק שְׁהָתָם - שם במנה
45 שלישי וְדָאִי אִיבָא - יש רְמָאִי, ולכן קונס אותו רבי יוסי, אַבְל הָבָא
46 - כאן בטלית, מִי יוּמֵר דְּאִיבָא רְמָאִי - מנין שיש רמאי, אִיבָא
47 תַרְוִיחֵיהּ - הלא אפשר לומר ששניהם בְּהִירֵי הַדְּרִי אֲנָפְהוּהּ -
48 הגבירוהו ביחד, וכל אחד סבור שהוא הגביר קודם לחבירו. אִי נָמִי
49 - חילוק נוסף, הָתָם - שם במנה שלישי, קָנִים לֵיהּ - קונס רבי יוסי
50 לְרַמְיָא כִּי הִיבֵי דְּלוּדִי - כדי שיוודע על האמת, אַבְל הָבָא - כאן
51 בטלית, מָאִי פְּסִידָא אֵית לֵיהּ דְּלוּדִי - מה יפסיד הרמאי אם נניח את
52 הטלית עד שיבא אליהו, הֲלֹא הטלית אינה שלו.
53 הגמרא מקשה על החילוק השני: תִּינַח - סברא זו נכונה רק
54 בְּמִצְיָאָה, שאכן הרמאי לא יפסיד, אַבְל בְּמַקְהָ וּמְקָרַךְ מָאִי אִיבָא
55 לְמִימֵר - מה יש לחלק, הלא מדובר ששניהם נתנו מעות למוכר,
56 ואם הכל יהיה מונח, בּוֹדָאִי הַרְמָאִי יפסיד. מִסְּכַמַּת הַגְּמָרָא: אֱלֵא
57 מְתוּרְקָא - ברור שיש לתרץ בְּרִשְׁוִין מְעַקְרָא - כמו שתירצנו

ואיכא למיטר בוליה דמר. ועוד על כרחה או בוליה דמר או בוליה דמר אפילו הכי חולקין בלא שבועה. הכא דליכא דררא דקמונא. ועוד דאיכא למימר דתרווייהו בהדי הדדי אנגהוה. לא כ"ש דחולקין בלא שבועה. ותקפו. אחת: דר' יוסי. לקמן בהמפקד (דף לו.) שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מנה וזה אמר מאתים זה אמר מאתים שלי וקאמר ת"ק נתון לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונה עד שיבא אליהו אמר ר' יוסי איב מה הפסיד הרמאי ולמה יודה ויהי קיבל את שלו אלא הכל יהא מונה ופסיד הרמאי והדי והא מונה: הא נמי בשאר דמיא. דהתם על מנה השני הם נזין ואלו נזין על השלית בולה: דחד מינייהו הוא. ואין לומר דחולקו: הכא דאיכא למיטר דחד מינייהו הוא. ואין לחבירו חלק בה לא כ"ש דליח ליה דחולקו: מאי פסידיא אית ליה. למי שאין לו חלק בה אם תהא מונחה: דלודי. שאין לו חלק בה בשבועה מה ישול: מקח וממכר מאי איכא למיטר. הא אוקמינא דקיבל דמים מתרווייהו ואי תהא אמרין: יהא השלית ותדמים מונחה אית ליה פסידא דרמאי ויהא על האמת קודם שיפסיד: התם היינו מעמיא. דשניהם נשבעין ונטולין דחנני אמר לבעל הבית אגא שליחתיא דידך עבדי ונתתי לפועלך ממון שצויתני: מאי אית לי גבי שכיר. לערער: לא פהינן לי. איני מאמינו בשבועה אני אמר שהוא רשע ואין לי להאמין אדם בשבועה על כרחי אלא אם כן האמנתיו מתחילה להפקיד אצלו או להתנות עמו: את היתמתי. ואתה הוא שיקלקלך ואין לי להפסיד בקלקולך שיהיו מעותי מונחין עד שיבא אליהו: וישבע על השארי. כדון עודה מקצת הטענה שאמרה תורה ישבע כדילפינן בשבועות (דף לט.) מבי הוא זה ואע"כ דזה לא הודה הרי יש עדים במקצת ולא תהא הודאת פיו גדולה לחייבו על השארי שבועה מהעדאת עדים: מקל וחומר. לקמן מפרש מאי קו' ותנא תנא. ותנא דידן סיעתא לדדי: זה אומר כו'. וקתני שניהם ישבעו אגן סהדי דמה דתפס הוא. היינו פלגא: דידה הוא. שוקרי מנוחן הוא כפנינו וקרי הוא תובע את בוליה וחיברו בופר את בוליה שאומר בוליה שלי ואף מה שאתה תפוס כדרך ואגו מעדיין אותו שיש לו בה מקצת ומחייבים את חבירו שבועה על השארי דהיינו חצי שעיב לעצמו: מאי לא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים. מהכי תיתי לן למידק דמישק אדעתך דתהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים דאיצטרדיך לתנא דלמילף מקו' דזה תהא הודאת פיו גדולה מפני מה אמה תורה כו'. ולא חשבו במשביב אבידה לפטרו שלא כפר בבולו.

התם ודאי איכא רמאי. לכך קניס להם גם במה שהוא שלו בודאי אכל האימור תרווייהו בהדי הדדי אנגהוה דליכא רמאי דכל חד סבור שהוא הגביה קודם: אי נמי התם קניס כי חיכי דלודי. אבל הכא אפילו איכא ודאי רמאי כגון שזה אומר אני מצאתיה היום וזה אומר אני מצאתיה אמתול מודה דחולקו ולא אמרין: יהא מונה עד שיבא אליהו דבשביל כך לא יפרוש דהא אינו מפיסד כלום: אלא מחזורתא כדנשן מעיקרא. וכל לומר דתורר ביה ולא סגי בטעמא דמפסיד הרמאי לבר דלא קניס ר' יוסי אלא היכא דאיכא ודאי רמאי ואית ליה פסידא אכל היכא דאיכא רמאי ולכא פסידא לא יקנסו כדמשמע לישנא דאי"ב מה הפסיד הרמאי מיהו לשון אלא משמע דתורר לגמרי וכו' כסמוך דפרקי בון לרבנן בין לרבי יוסי נמיא: יהא מונה אף על גב דהתם לית ליה פסידא לרמאי.

גבי חנני נמי יהא מונה. לר"ע דאמר (יבמות דף קח.) בלקח מחמשה ואינו יודע מאיזה מהם לקח נתון לכאורא לא פריך אמאי נתון לכאורא יהא מונה דהתם קתה ליה לדמבר ואיהו דאפסיד אנפשיה: ולא אמרת לי הב ליה פסדי. תימה לימא ליה בעל הבית לחנני שדרתיך ולא לעותי אע"ג דלא אמר ליה לה ליה בסהדי קתה לו מעצמו להקיים על לב כדאמרין כפי הכותב (כתובות דף פה.) גבי אבימי דהוה מסקי ביה וזי חנואי ושריניהו ביד (רבא) ופרענהו ואמר להו הב לי שטרך ואמרו ליה הך שטרך אינוהו ומסיק התם דלא שניא א"ל שקול שטרך והב להו וזי ולא שניא הב וזי שקול שטרך מחייב השליח משום דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעותי וי"ל דהתם כיון דהוכרי לקיחת השטר כאילו אמר עשה באותו ענין שיבא השטר לךך אבל קתה לא הוכרי עדים כלל:

מפני מה אמרה תורה כו'. פ"י. יהא נאמן במגו דאי בעי בופר הכל או נילף מתקא דלא ניקא מגו בעלמא ומשני דאין זה מגו דאין אדם מעי פניו לכפור הכל הואיל וחיברו מכיר בשקרו אבל במקום שיכול להענין כגון בבגו ואמר קנה לאביך בדי והאבלתי פרוס נאמן במגו דאי בעי כפר הכל כדאיכא פ"ב דכתובות (דף יח.) ושם בפרק שבעות הדיינים (שבועות דף מ"ב.) ואת כופר הכל מנלן דפטור ואין לומר משמע חוקה דאין אדם מעי דהא אפי' במקום שיכול להענין פטור כגון בבגו ואפילו מודה מקצת פטור התם מגו דאי בעי כפר הכל ואין לומר דילפינן מדאיצטרדיך למקבט שעד אחד מחייבו שבועה ודאי כופר הכל חייב מאי נפקא מיהא מעד אחד הא בלאו הכי חייב דהא איצטרדיך במקום שהוא אינו תובע כלום ואינו יודע והעד מעיד שהוא גנב או שאביו הלוח או וי"ל דמיא הוא זה משמע דגוירתו כפחות הוא דדוקא מודה מקצת הטענה חייב ולא כופר הכל:

בבוליה הפות: תני רבי חייא מנה לי בנודך והלה אומר אין לך בדי כלום והעדים מעידים אותו שיש לו המשים וזו נתון לו המשים וזו וישבע על השארי שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מקו' ותנא תנא שנים אוהזין בטלית זה אומר אני מצאתיה (כו') והא הכא כיון דתפס אגן סהדי דמאי דתפס הוא ודאי דתפס הוא דידה הוא וקתני ישבע מאי שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדי' מקו' שלא תאמר הודאת פיו הוא דרמיא רחמנא שבועה עליה כדכרבה דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חוקה אין אדם מעי פניו כפינו בע"ח והאי בבוליה בעי דנכפריה והא דלא כפריה משום דאין אדם מעי פניו והא

הוא הפות: תני רבי חייא מנה לי בנודך והלה אומר אין לך בדי כלום והעדים מעידים אותו שיש לו המשים וזו נתון לו המשים וזו וישבע על השארי שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מקו' ותנא תנא שנים אוהזין בטלית זה אומר אני מצאתיה (כו') והא הכא כיון דתפס אגן סהדי דמאי דתפס הוא ודאי דתפס הוא דידה הוא וקתני ישבע מאי שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדי' מקו' שלא תאמר הודאת פיו הוא דרמיא רחמנא שבועה עליה כדכרבה דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חוקה אין אדם מעי פניו כפינו בע"ח והאי בבוליה בעי דנכפריה והא דלא כפריה משום דאין אדם מעי פניו והא

בבוליה

בעי דלודי ליה. מה שפירש רש"י ביון דחשיד אמנותא היכי נשבע נימא מוגו
דחשיד אמנותא חשיד אשבעתא ומשני דמשמטי ולא חשיד ועל זה תימה
דהא מסיק לקמן (דף ו) דחשיד אמנותא לא חשיד אשבעתא ואין לומר דהיינו מדרבנן
לפי שראו שהיתה שבעתא חמורה עליהם אבל מדאורייתא חשוד לזה חשוד לזה דתא
לקמן מיימי מרב נתמן דמשביעין אותו שלש

שבעות ואחר מוחן שלא שלחתי בו יד ומשמע
בהגות לקמא ב"ש דף ק: ושם) דבר דאורייתא וכן
בנסבא דר' אבא (שבעות דף לב) משמע דאי
אמר לא חספתי הנה נשבע להכחיש את העד
שבועה דאורייתא מדאמר מתוך שאינו יכול
לישבע משלם דאשבעתא דרבנן לא אמר הכי
לכו י"ל ובבוליה בעי דלודי ליה כלומר מאחר
דאין מעוז איכ אמת הוא שאין חייב לו יותר
ולקמא ישבע יהא נאמן במגו דאי בעי כופר הכל
ומשני דאין זה העד דאשבעתא משמטי ואם
תאמר כופר הכל נמי אשמוטי קא משמטי
ואינו העד כדאמרי' בפ' שבעות הדינין
(שבעות דף מג) אמר רב נתמן כופר הכל משביעין
אותו שבעות היסת משום חזקה דאין אדם תובע
אלא איכ' יש לו עליו ופרקי אדרבה אין אדם
מעוז פניו בפני ב"ח ומשני אשמוטי קא משמט
י"ל דנמי העד יש יותר בכופר הכל מבכופר
חצי וליקא מגו

אבל

העדת עדים דליקא למימר. כל כך
משמטי ביון שפטר הכל אימא ביון
דחשוד הוא לגול חשוד נמי אשבעתא קמיל ק"ו
דלא הוי גול כהכי דאשמוטי קא משמטי
הכופר מנלך כשר לעדות ואע"ג דאמרי' לקמן
(דף ו) דלא אמרין מגו דחשיד כו' מ"מ גם התנא
אשמעינן דלא אמרין מק"ו מפוי ועד אחר ואם
תאמר אמאי אצטרף לטעמא דאשמוטי ליקא
אי לאו ק"ו ה"א הודאת פיו גדולה מהעדות
עדים משום שכן אינו בהכחשה ובהקמה כדפרקי'
לקמן ולקמן נמי הוה ליה למפרך מה לפיו שכן
משמטי וי"ל דהקא דתנא לפרשי הודאת פיו
גדולה מהעדות עדים ניקא ליה למינקט טעמא
דמשמטי דסקרא הוא דמשמע זה ישבע
בהודאת פיו ולא בהעדת עדים וחומר שאינו
בהכחשה ובהקמה ניקא ליה למנקט לקמן

לספור ק"ו שכן דרך הנקרא למפרך פירקא על קל וחומר ולא מסבא לכה לא מיימי לקמן סקרא דמשמטי. מה לפיו שכן מחייבו קרבן תאמר בעדים כו'. פ"י שכן מחייבו קרבן אפילו
העדים מבחישי אותו ואמורים לאו חלב הוה אלא שומן דאי אין העדים מבחישי אותו היכי קאמר תאמר בעדים כו' עדים נמי מחייבי אותו קרבן אם אינו מבחישי ואפילו עד אחד אם אינו
מבחישי מחייבו קרבן וזאת הסוגיא סוברת כלשנא דפרק אמרו לו (בריתא דף יב. ושם) דמפרש טעמיהו דרבנן דלקמן דאמרו לו אבלת חלב והוא אומר לא אבלתי דקטור משום אדם
נאמן על עצמו יותר ממאן איש ולכה פיו מחייבו קרבן אפילו עדים מבחישי אותו ועדים אין מחייבי אותו קרבן אם מבחישי דלאידך לישנא דמפרש טעמיהו דרבנן דמתריץ דיבוריה
ואמר דלא אבלתי שוגג אלא מיד ומיימי דבשאמר לא אבלתי לא בדקנו אותו הייאך הנה דעתו אבל להכחיש העדים אינו נאמן איכ' חשיבי עדים מפיו שכן חיברוהו קרבן אפי' מבחישי
הוא לא מחייב עצמו קרבן אם היו מבחישי אותו ואתי רבי חייא אפילו ברבנן: ר"ב חייא בר רמ' סבירא ליה. ואת איכ' נימא ק"ו דרמ' אם הביאהו לידו מיתה לא: ביאהו לידו שבועה
הקלה י"ל דאיכא למפרך דמה לתפרש שכן על מה שזון מעידין הוא מת תאמר גבי שבועה ששל מה שהוא כופר הוא נשבע כדאמר' לקמן: מה א"א אחר לומר מודי הייתי. לישנא דאדם
נאמן על עצמו יותר מק' עדים האי אם ירצה לומר לרביו דרמ' קאמרי (בתנאן) וכדאייתא) בפרק אמרו לו (שם דף יב. ושם) דלאידך לישנא טעמא דנפשיהו קאמרי ואין לפרש ומה אם
ירצה לומר כו' שיתא נאמן לומר לא אבלתי מגו דאי בעי אמר מודי הייתי דהא מגו במקום עדים הוא אלא כלומר אף מה שאמר לא אבלתי יכול לתרץ דרביו ולומר לא אבלתי שוגג
אלא מודי ומיימי דבשאמר לא אבלתי לא בדקו אותו איך הנה דעתו ולבסוף אומר שמודי הנה וסביר רבנן דמה שאמר לא אבלתי כר הנה דעתו שלא אבל שוגג אלא מודי ולרמ' אע"פ
שלבסוף אמר מודי הייתי אין בכך כלום דהכי אמר (בבבא בתרא) אמר רבי מאיר אם בתחלה אמר מודי הייתי שומעין לו אם היה הן על עמו כל היום ובאחרונה אמר מודי הייתי אין שומעין
לו ואם תאמר והיאך נאמן לומר מודי הייתי הוא אין אדם משיע עצמו כדאמר' בפ"ק דפסחין דף טו. ושם) גבי פלוני רבעני לרצוני וי"ל דאין נאמן לפסול עצמו אבל הך עושה

תשובה ואינו רוצה להביא חולין לעזרה.

אשם

היינו קרבן. דלרבי מאיר עדים מחייבי אותו אשם תימה דבתנאי' דר' שומרון (שבעות דף מט. ושם) תנו היכן שודי נגבב משביעין אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאכלו
משלם כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם אבל על פי עדים אין משלם חומש ואשם וכן תנו בפרק הגזול קמא (כ"ב דף קה) ומוקף לה בפרק הגזול קמא כר"מ וי"ל
דסוגיא דהקא דלרבי מאיר עדים מחייבי אותו אשם לא יעמיד והיא משנה כר"מ אלא כדבעי לאוקמה הנהם בשאכלו טריפה והויא סוגיא דהקא דסבר דלרבי מאיר עדים לא מחייבי
אשם משום דגבי אשם חביב והתודה לא סבר סוגיא דהקא דאשם היינו קרבן ולין' במה הצד מפיו ועד אחד כדמסיק הך:

והאי בבוליה בעי דלודי כו'. וכו'ת מגו דחשיד אמנותא חשיד אשבעתא ולא נרמי עליה
שבועתא לא חשיד אמנותא לפי שברצונו היה מודה בכלול אלא שאין בידו לפרוע וסבר
עד דהי לי וזוין ופרענא ליה: דליקא למישר הכי. שחרר כפר בכלול ונימא מגו דחשיד
אמנותא חשיד אשבעתא: פ"י שאינו מחייבו כמון. בהודאתו ולקמיה מפרש ליה מחייבו
שבועה. על השא"ר עדים שפחייביין [אותו] כמון.
במה שהעידו אינו דין שפחייבוו שבועה. על
השא"ר הודאת בעל דין כפסאי עדים. ברייתא
היא בתוספתא דבבא מציעא בפ' ראשון: פ"י
אינו מחייבו קנס. ודלפינן (כ"ב דף עה.) מקראי
דמודה בקנס פטור אשר ירשיעון אלהים פרט
למרשיע את עצמו: פ"י מחייבו קרבן. דכתבי
והתורה אשר חטא והביא (ויקרא טז) עדים אין
מחייבוין אותו קרבן. אם מבחישיין אותו דכתבי
(שם ד) או הודע אליו ולא שידיעהו אחרים:
אמרו לו שנים אבלת חלב. שוגג והוא אומר לא
[אבלתי]. פטור שהיה יכול לומר מודי הייתי
ופטר מן הקרבן אף בשאמר לא אבלתי פטור
דמה לו לשקר חוקש ואשם. אם נשבע וכפר
ממון והודה כתיב או מכל אשר ישבע עליו
לשקר וגו' (שם טז) אינו בהכחשה ובתוס' אם
הודה לו במגה ובאז עדים והכחישו לומר
איך חייב לו כלום אינו נפטר בכך הודאת בעל
דין במאה עדים: שישנן בהכחשה ובתוס' שאם
באו שנים עדים והכחישו או הדימוס אין זה
משלם ממון על פיהם: מחייבו שבועה. קטענו
דכירי מנה יל בידך והוא אומר אין לך בידך
כלום ועד אחד מעידו שהוא חייב לו חרי זה
נשבע להכחיש את העד דכתבי (דברים יט) לא
יקום עד אחד באיש וגו' לכל עון ולכל חטאת
הוא דאינו קם אבל לשבעתא קם (שבעות דף מ.)
מה לעד אחי. כלומר היכי לפת שבועה דשנים
משבועה דערד אחד מה לעד אחד שכן על מה
שהערד מעיד הוא נשבע להכחיש:
תאמר

והאי בבוליה בעי דלודי ליה והאי דלא אודי
אשתמטי הוא דקא מישתמט מיינה כבר עד דהוו
לי וזוי ופרענא ליה ואמר רחמנא רמי שבועה
עליה פי היכי דלודי ליה בבוליה אבל העדות
עדים דליקא למימר הכי אימא לא קמ"ל ק"ו ומאי
ק"ו ומה פ"י שאינו מחייבו כמון אינו דין שפחייביין אותו
עדים שפחייביין אותו כמון אינו הוה הודאת בעל
דין כמאה עדים דמי מאי כמון קנס ומה פ"י
שאין מחייבו קנס מחייבו שבועה עדים שפחייביין
אותו קנס אינו דין שפחייביין אותו שבועה מה
לפ"י שפן מחייבו קרבן תאמר בעדים שאין מחייביין
אותו קרבן הא לא קשיא רבי חייא ברבי מאיר
סבירא ליה דאמר עדים מחייביין אותו קרבן מק"ו
דתנן אמרו לו שנים אבלת חלב והוא אומר לא
אבלתי רבי מאיר מחייב ותכמים פוטרים אמר
רבי מאיר אם הביאהו שנים לידו מיתה חמורה
לא יביאהו לידו קרבן תקל אמרו לו מה אם
ירצה לומר מודי הייתי ופטור אלא מה לפ"י שפן
מחייבו אשם אשם היינו קרבן אלא מה לפ"י שפן
מחייבו חומש הא לא קשיא רבי חייא ברבי מאיר
סבירא ליה פי היכי דמחייב ליה קרבן מק"ו מחייב
ליה חומש מקל וחומר אלא מה לפ"י שפן אינו
בהכחשה ובהקמה תאמר בעדים שישנן בהכחשה
ומה עד אחד שאין מחייבו כמון אינו מחייבו שבועה
עדים שפחייביין אותו כמון אינו
דין שפחייביין אותו שבועה מה לעד אחד שפן על מה שהוא מעיד הוא נשבע
תאמר

והבזמה אלא אתיא מעד אחד
ומה עד אחד שאין מחייבו כמון אינו מחייבו שבועה עדים שפחייביין אותו כמון אינו
דין שפחייביין אותו שבועה מה לעד אחד שפן על מה שהוא מעיד הוא נשבע
תאמר

מה לפיו שכן מחייבו קרבן תאמר בעדים כו'. פ"י שכן מחייבו קרבן אפילו
העדים מבחישי אותו ואמורים לאו חלב הוה אלא שומן דאי אין העדים מבחישי אותו היכי קאמר תאמר בעדים כו' עדים נמי מחייבי אותו קרבן אם אינו מבחישי ואפילו עד אחד אם אינו
מבחישי מחייבו קרבן וזאת הסוגיא סוברת כלשנא דפרק אמרו לו (בריתא דף יב. ושם) דמפרש טעמיהו דרבנן דלקמן דאמרו לו אבלת חלב והוא אומר לא אבלתי דקטור משום אדם
נאמן על עצמו יותר ממאן איש ולכה פיו מחייבו קרבן אפילו עדים מבחישי אותו ועדים אין מחייבי אותו קרבן אם מבחישי דלאידך לישנא דמפרש טעמיהו דרבנן דמתריץ דיבוריה
ואמר דלא אבלתי שוגג אלא מיד ומיימי דבשאמר לא אבלתי לא בדקנו אותו הייאך הנה דעתו אבל להכחיש העדים אינו נאמן איכ' חשיבי עדים מפיו שכן חיברוהו קרבן אפי' מבחישי
הוא לא מחייב עצמו קרבן אם היו מבחישי אותו ואתי רבי חייא אפילו ברבנן: ר"ב חייא בר רמ' סבירא ליה. ואת איכ' נימא ק"ו דרמ' אם הביאהו לידו מיתה לא: ביאהו לידו שבועה
הקלה י"ל דאיכא למפרך דמה לתפרש שכן על מה שזון מעידין הוא מת תאמר גבי שבועה ששל מה שהוא כופר הוא נשבע כדאמר' לקמן: מה א"א אחר לומר מודי הייתי. לישנא דאדם
נאמן על עצמו יותר מק' עדים האי אם ירצה לומר לרביו דרמ' קאמרי (בתנאן) וכדאייתא) בפרק אמרו לו (שם דף יב. ושם) דלאידך לישנא טעמא דנפשיהו קאמרי ואין לפרש ומה אם
ירצה לומר כו' שיתא נאמן לומר לא אבלתי מגו דאי בעי אמר מודי הייתי דהא מגו במקום עדים הוא אלא כלומר אף מה שאמר לא אבלתי יכול לתרץ דרביו ולומר לא אבלתי שוגג
אלא מודי ומיימי דבשאמר לא אבלתי לא בדקו אותו איך הנה דעתו ולבסוף אומר שמודי הנה וסביר רבנן דמה שאמר לא אבלתי כר הנה דעתו שלא אבל שוגג אלא מודי ולרמ' אע"פ
שלבסוף אמר מודי הייתי אין בכך כלום דהכי אמר (בבבא בתרא) אמר רבי מאיר אם בתחלה אמר מודי הייתי שומעין לו אם היה הן על עמו כל היום ובאחרונה אמר מודי הייתי אין שומעין
לו ואם תאמר והיאך נאמן לומר מודי הייתי הוא אין אדם משיע עצמו כדאמר' בפ"ק דפסחין דף טו. ושם) גבי פלוני רבעני לרצוני וי"ל דאין נאמן לפסול עצמו אבל הך עושה

תשובה ואינו רוצה להביא חולין לעזרה.
היינו קרבן. דלרבי מאיר עדים מחייבי אותו אשם תימה דבתנאי' דר' שומרון (שבעות דף מט. ושם) תנו היכן שודי נגבב משביעין אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאכלו
משלם כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם אבל על פי עדים אין משלם חומש ואשם וכן תנו בפרק הגזול קמא (כ"ב דף קה) ומוקף לה בפרק הגזול קמא כר"מ וי"ל
דסוגיא דהקא דלרבי מאיר עדים מחייבי אותו אשם לא יעמיד והיא משנה כר"מ אלא כדבעי לאוקמה הנהם בשאכלו טריפה והויא סוגיא דהקא דסבר דלרבי מאיר עדים לא מחייבי
אשם משום דגבי אשם חביב והתודה לא סבר סוגיא דהקא דאשם היינו קרבן ולין' במה הצד מפיו ועד אחד כדמסיק הך:

עד

42 להביא קרבן, וְחֲכָמִים פּוֹמְרִים אוֹתוֹ מִלְּהִבֵּיא קֶרְבֵּן, כִּיּוֹן שְׂמֵאמִינִים
 43 לוֹ שְׂלֵא אֲכַל חֲלָב. אָמַר רַבִּי מְאִיר, יֵשׁ לְלַמּוּד בְּקַל וְחוּמַר שְׁחִיב
 44 לְהִבֵּיא קֶרְבֵּן, שְׁהֵרִי אִם יִבְיָאוּהוּ שְׁנַיִם וְשְׁנַיִם עֵדִים לְיָדֵי מִיתָה
 45 הַמְּוֶרֶה, כְּגוֹן שְׂמַעֲדִים עֲלֵיו שְׁעֵבַר עֲבִירָה שִׁישׁ עֲלֵיהָ מִיתָה, וְכִי
 46 אֲפֹשֶׁר לּוֹמַר שְׂלֵא יִבְיָאוּהוּ לְיָדֵי חֵיב קֶרְבֵּן תְּקַל. אָמַר לֹא חֲכָמִים,
 47 יֵשׁ לְהֵאמִינן לְאָדָם זֶה שְׂלֵא אֲכַל חֲלָב, מִשּׁוּם שִׁישׁ לוֹ מִיּוֹג, מָה אִם
 48 וְרִצָּה לִמְרֹךְ מְוִיד הֵייתִי, וְיִפְסֹר, כְּלוֹמַר שְׂאֵם הוּא מְשַׁקֵּר, הִיָּה יְכוּל
 49 לְפַטּוֹר אֶת עַצְמוֹ בְּטַעֲנָה נֹחַה יוֹתֵר, שְׂאֲכַלְתִּי אֶת הַחֲלָב בְּמוִיד,
 50 וְזֵה שְׂאֵמַרְתִּי שְׂלֵא אֲכַלְתִּי, הַתְּכוּנֹתִי שְׂלֵא אֲכַלְתִּי בְּשׁוּגָה אֵלָּא
 51 בְּמוִיד, וְלִכְּן יֵשׁ לְהֵאמִינֵנוּ גַם כְּשֵׁאוֹמֵר לֹא אֲכַלְתִּי.
 52 הַגְּמָרָא דּוּחָה אֶת הַקֵּל וְחוּמַר שֶׁל רַבִּי חֵייא בְּאוֹפְנִים אַחֲרֵים: אֵלָּא
 53 מַה לְּפִי שְׁכָּן מְחִיבֵים אִשְׁשֵׁם אִם הוּדָה שְׁעֵבַר עֲבִירָה שִׁישׁ עֲלֵיהָ קֶרְבֵּן
 54 אִשְׁשֵׁם, אֲבָל עֵדִים אֵין בְּכוּחַם לְחִיב אָדָם בְּקֶרְבֵּן אִשְׁשֵׁם, כְּמִבּוּאֵר
 55 בְּמִשְׁנֵה (שְׁבוּעוֹת ט.ט.). דּוּחָה הַגְּמָרָא: אִשְׁשֵׁם הֵיִינוּ קֶרְבֵּן, וְאִמְרַנו
 56 לְעִיל שְׂרַבִּי חֵייא סוֹבֵר כְּרַבִּי מְאִיר שְׂעֵדִים מְחִיבִים קֶרְבֵּן.
 57 דְּחִיָּה נוֹסַפְתָּ: אֵלָּא מַה לְּפִי שְׁכָּן מְחִיבֵים חוֹמֶשׁ אִם כֶּפֶר בְּמוֹמֵן
 58 שְׁנֹתֵב עֲלֵיו וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כֵּךְ הוּדָה שְׁנִשְׁבַּע לְשַׁקֵּר, שְׂעֵלִיו
 59 לְהִבֵּיא אִשְׁשֵׁם וְלִשְׁלֵם חוֹמֶשׁ מִהֶמְמוֹן שְׁנִשְׁבַּע עֲלֵיו, אֲבָל עֵדִים אֵינֵם
 60 מְחִיבִים אֶת הַחוּטָא בְּתִשְׁלוֹם חוֹמֶשׁ אִם הוּא מְכַחֵשׁ אוֹתָם. דּוּחָה
 61 הַגְּמָרָא: הָא לֹא קִשְׁיָא – זו אֵינָה קוֹשִׁיא כִּיּוֹן שְׂרַבִּי חֵייא כְּרַבִּי מְאִיר
 62 כְּבִידָא לֵיהּ, וְכִי חֵיבֵי דְּמְחִיבֵים לֵיהּ – וְכִשְׁם שְׂרַבִּי מְאִיר מְחִיבֵים קֶרְבֵּן
 63 עַל יָדֵי עוֹדוֹת שֶׁל עוֹדִים אִף אִם הָאָדָם שְׂמַעֲדִים עֲלֵיו מְכַחֵשׁ,
 64 וְלוֹמַד זֹאת מִקָּל וְחוֹמֶר כִּפִּי שְׁהֵתְבַאֵר לְעִיל, כֵּךְ הוּא גַם מְחִיבֵים לֵיהּ
 65 חוֹמֶשׁ מֵאוֹתוֹ קָל וְחוֹמֶר, שְׂאֵם הִבְיָאוּהוּ שְׁנַיִם לְיָדֵי מִיתָה הַחֲמוּדָה
 66 וְדֹאֵי שִׁיבִיאָוהוּ לְיָדֵי חוֹמֶשׁ הַקֵּל.
 67 דְּחִיָּה נוֹסַפְתָּ: אֵלָּא מַה לְּפִי שְׁכָּן אֵינִי בְּהַכְּשָׁה וּבְהוֹמָה – שְׂאֵם
 68 הוּדָה שְׁחִיבֵים מִמוֹן לְחִבְרֵיו וְעֵדִים מְכַחֵשִׁים אוֹתוֹ, אֵין מִתְחַשְׁבִּים
 69 בְּעֵדִים אֵלָּא בְּהוֹדָאֵת פִּיּוֹ, הַאֲמַר בְּעֵדִים שִׁישְׁנֵן בְּהַכְּשָׁה וּבְהוֹמָה –
 70 שְׂאֵם יַעֲיָדוּ עַל הַלוּאָה בְּיוֹם פְּלוּנֵי, וְיִבּוּאוּ עֵדִים אַחֲרֵים וְיַכְחִישׁוּ
 71 אוֹתָם וְיַעֲיָדוּ שְׂלֵא הֵייתָה הַלוּאָה בְּאוֹתוֹ זִמְן, אוֹ שְׂוִימוֹ אוֹתָם
 72 וְיִאמְרוּ שְׂבִאוֹתוֹ יוֹם הָעֵדִים הֵיוּ בְּמִקּוֹם אַחַר וְלֹא רָאוּ אֶת
 73 הַהַלוּאָה, אֵין הַנְּדוֹן מִתְחִיבֵים עַל פִּיהֶם. מֵישִׁבַּת הַגְּמָרָא: אֵלָּא אֲתִיא
 74 – יֵשׁ לְלַמּוּד אֶת הַקֵּל וְחוּמַר מְעַד אֲחֵר. וְכֵךְ הוּא הַלֵּימוּד, וְזֵה עַד
 75 אֲחֵר שְׂאֵין מְחִיבֵים מִמוֹן – שְׂאֵם אָדָם תּוֹבַע אֶת חִבְרֵיו מִמוֹן וְהִנְתַּבַּע
 76 מְכַחֵשׁ, וְהַעֲד מְעִיד שְׁהִנְתַּבַּע חֵיבֵים, אֵין הִנְתַּבַּע חֵיבֵים מִמוֹן, וְאִף עַל
 77 פִּי כֵן מְחִיבֵים שְׁבוּעָה לְהַכְחִישׁ אֶת עוֹדוֹתוֹ, מִכֵּן עֵדִים שְׂמַחֲבִיבֵים אוֹתוֹ
 78 מִמוֹן, הָאֵם אֵינִי דִין שְׂאֵם הֵם מְעִידִים עַל מִקְצַת הַתְּבִיעָה שְׂמַחֲבִיבֵים
 79 אוֹתוֹ שְׁבוּעָה שֶׁל מוּדָה בְּמִקְצַת עַל שְׂאֵר הַתְּבִיעָה.
 80 הַגְּמָרָא דּוּחָה אֶת הַקֵּל וְחוּמַר מְעַד אַחַד: מַה לְּעַד אֲחֵר שְׁכָּן עַל מַה
 81 שְׂהוּא – (הַעֲד) מְעִיד, הוּא – (הִנְתַּבַּע) נִשְׁבַּע, אֲבָל אֵין בְּכוּחוֹ שֶׁל
 82 הָעַד לְחִיבֵים אֶת הִנְתַּבַּע לְהִשְׁבַּע עַל מַה שְׂלֵא הָעֵיד,

1 וְזֵה שְׁהִתּוֹרָה מְחִיבַת מוּדָה בְּמִקְצַת לְהִשְׁבַּע, כְּלוֹמַר שִׁישׁ חֲשׁד
 2 שְׁהוּא מְשַׁקֵּר, וְאִם כֵּן קִשָּׁה שְׂכֶשֶׁם שְׂאִינוּ חוֹשֵׁשׁ מִגּוֹל כֵּךְ אֵינִי
 3 חוֹשֵׁשׁ מִשְׁבוּעַת שְׁקֶר. מִשּׁוּם שְׂאִינוּ חֲשׁוּד עַל גּוֹזֵלֵת מִמוֹן, וְהָאִי
 4 בְּכּוּלָּהּ בְּעֵי דְּלוּדֵי לֵיהּ – וְהוּא הֵיָה רּוֹצֵחַ לְהוֹדוֹת בְּכָל הַסְּכוּם, וְהָאִי
 5 דִּלְאִי אוֹדֵי – וְהִסִּיבָה שְׁהוּא לֹא הוּדָה הֵיא מִפְּנֵי שְׂאֵין בִּידוֹ לְפָרוּעַ
 6 אֶת כָּל הַמַּעוֹת, וְלִכְּן אֲשַׁתְּמוּטֵי הוּא דְּקָא מִשְׁתַּמְט מִיָּנִיה – הוּא
 7 מִשְׁתַּמֵּט מִהַמְלוּחָה, וְכִבְרֵי, אֵינִי אֲכַפּוּר בְּחִלְקַם מִהַסְּכוּם עַד דְּהוּוּ לִי וְזוּוּ
 8 – עַד שִׁיחִיו לִי מַעוֹת וְפִרְעָנָא לֵיהּ – וְאַפֶּרֶז הַכָּל לְמַלּוּחָה. וְאָמַר
 9 רַבְּהִינְא, רַמִּי – הַטַּל שְׁבוּעָה עֲלֵיהּ – עֲלֵיו כִּי חֵיבֵי דְּלוּדֵי לֵיהּ בְּכּוּלָּהּ
 10 – כְּדִי שִׁיודָה בְּכָל. וְכָל זֶה בְּמוּדָה בְּמִקְצַת שְׂאֵין פּוֹסְלִים אוֹתוֹ
 11 מִשְׁבוּעָה, מֵאַחַר שְׁהוּא רַק מִשְׁתַּמֵּט, אֲבָל כְּשִׁישׁ הַעֲדָתָה עֵדִים
 12 שְׁהוּא חֵיבֵים חִלְקַם מִהַסְּכוּם שְׂדוּרֶשׁ הַתּוֹבַע, וְהוּא כּוֹפֵר בְּכָל, דְּלִיבָא
 13 לְמִימַר חֵבִי – שְׂאִי אֲפֹשֶׁר לּוֹמַר שְׁהוּא מִשְׁתַּמֵּט שְׁהֵרִי הוּא כּוֹפֵר
 14 בְּכָל, אִימָא – אוֹלֵי אִמְרַם שְׂלֵא מְחִיבִים אוֹתוֹ שְׁבוּעָה כִּיּוֹן שְׂכֶשֶׁם
 15 שְׁהוּא חֲשׁוּד עַל הַמְּמוֹן כֵּךְ הוּא חֲשׁוּד עַל הַשְׁבוּעָה, קָא מְשַׁמַּע לֵן
 16 שְׂאֵף עַל פִּי כֵן עֵדִים מְחִיבִים שְׁבוּעַת מוּדָה בְּמִקְצַת, וְלַמּוּד זֹאת
 17 מִקָּל וְחוֹמֶר.
 18 הַגְּמָרָא מְבִאֵרָתָה כִּיצַד נִלְמַד הַקֵּל וְחוּמַר: וְיִאֵי קָל וְחוֹמֶר, וְזֵה פִּי
 19 שְׂאֵין מְחִיבֵים מִמוֹן בְּהוֹדָאֵתוֹ וְכִפִּי שִׁיבּוּאֵר הַלֵּל, אִף עַל פִּי כֵן
 20 כְּשְׁהוּא מוּדָה בְּמִקְצַת, פִּיּוֹ מְחִיבֵים שְׁבוּעָה עַל שְׂאֵר הַתְּבִיעָה, עֵדִים
 21 שְׂמַחֲבִיבֵים אוֹתוֹ מִמוֹן הָאֵם אֵינִי דִין שְׂאֵם הֵם מְעִידִים עַל מִקְצַת
 22 הַתְּבִיעָה שְׂמַחֲבִיבֵים אוֹתוֹ שְׁבוּעָה עַל שְׂאֵר הַתְּבִיעָה. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא:
 23 וְכִי פִּי אֵין מְחִיבֵים מִמוֹן, קָא – וְהִלָּא הוֹדָאֵתָה בְּעַל דִּין, כְּמֵאָה עֵדִים
 24 דְּמִי – הֵיא דּוּמָה, וְאֵינִי יְכוּל לְחַזּוֹר בּוֹ. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: מֵאִי – מַה
 25 שְׂאִמְרַנו שְׂפִיּוֹ אֵינִי מְחִיבֵים מִמוֹן, הַכוּוֹנָה לְקֶנְס, כְּגוֹן חֲצִי נוֹק שֶׁל
 26 שׁוֹר תָּם, אוֹ כָּפַל וְאַרְבַּעַה וְחֲמִשָּׁה בְּגַב, שְׂאִינוּ מְחִיבֵים בְּהֵם
 27 בְּהוֹדָאֵת פִּיּוֹ. וְכֵךְ הוּא הַקֵּל וְחוּמַר, וְזֵה פִּיּוֹ שְׂאֵין מְחִיבֵים קֶנְס,
 28 מְחִיבֵים שְׁבוּעָה שֶׁל מוּדָה בְּמִקְצַת, עֵדִים שְׂמַחֲבִיבֵים אוֹתוֹ קֶנְס, הָאֵם
 29 אֵינִי דִין שְׂאֵם מְעִידִים עַל מִקְצַת הַתְּבִיעָה שְׂמַחֲבִיבֵים אוֹתוֹ שְׁבוּעָה
 30 עַל הַשְׂאֵר.
 31 הַגְּמָרָא דְּנָה הָאֵם כַּח הָעֵדִים גְּדוּל יוֹתֵר מִהוֹדָאֵת פִּיּוֹ. מִקְשָׁה
 32 הַגְּמָרָא: מַה לְּפִי שְׁכָּן מְחִיבֵים קֶרְבֵּן – שְׂאֵם הוּדָה שְׁעֵבַר עֲבִירָה
 33 שְׁחִיבִים עֲלֵיהָ קֶרְבֵּן, חִלָּה עֲלֵיו חוֹבָה לְהִבֵּיא, אֲפִילוֹ אִם יֵשׁ עֵדִים
 34 שְׂלֵא עֵבַר עֲבִירָה זוֹ, הַאֲמַר בְּעֵדִים שְׂאֵם מְעִידִים בְּאִדָם שְׁעֵבַר
 35 עֲבִירָה שִׁישׁ עֲלֵיהָ קֶרְבֵּן, וְהוּא מְכַחֵשׁ וְאוֹמַר לֹא עֲבַרְתִּי, שְׂאֵין הֵם
 36 מְחִיבֵים אוֹתוֹ קֶרְבֵּן. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: הָא לֹא קִשְׁיָא – זו אֵינָה
 37 קוֹשִׁיא, כִּיּוֹן שְׂרַבִּי חֵייא כְּרַבִּי מְאִיר כְּבִידָא לֵיהּ, דְּאָמַר שְׂעֵדִים
 38 הַמְּעִידִים עַל אָדָם שְׁעֵבַר עֲבִירָה שִׁישׁ עֲלֵיהָ קֶרְבֵּן, מְחִיבֵים אוֹתוֹ
 39 קֶרְבֵּן, גַּם אִם הוּא מְכַחֵשׁ אוֹתָם, וְדִין זֶה לְמַדּוֹ רַבִּי מְאִיר מִקָּל
 40 וְחוֹמֶר, דְּתַנֵּן (כְּרִיתוֹת יא.), אָמַר לֹא שְׁנַיִם אֲכַלְתִּי חֲלָב בְּשׁוּגָה וְעֲלִיק
 41 לְהִבֵּיא חֲטָאֵת, וְהוּא אוֹמַר לֹא אֲכַלְתִּי, רַבִּי מְאִיר מְחִיבֵים אוֹתוֹ

המשך ביאור למסכת בבא מציעא דף ג ע"ב

12 מפרשה זו שאין נשבעים עליהם ואין דיני השבת גזילה חלים
 13 עליהם, ולכן אין קרקע נגזלת ואם שטפה נהר אומר לו הרי שלך
 14 לפניך.
 15 מקשה הגמרא: והתנאי – ומה ששינוי בברייתא, הגזל את הפרה
 16 ושטפה נהר, חייב הגזול להעמיד לו פרה אחרת, דברי רבי אליעזר.
 17 וחכמים אומרים, אומר לו הרי שלך לפניך, הנה כמאי קמיפלגי –
 18 כיצד תבאר שם את מחלוקתם, הלא לכל הדעות פרה נגזלת ככל
 19 המטלטלין, ובכל זאת סוברים חכמים שיכול לומר לו הרי שלך
 20 לפניך. מתרצת הגמרא: אמר רב כפאי, הנה כמאי עסקינן כגון שגזל
 21 שדה מחבירו, והיתה

1 בפרשה, ומאי מיטע, מיטע שפירות שאין נשבעים עליהם ואין חוב
 2 השבה על גזילתם, מפני שאין גופן ממון אלא הם נייר בעלמא.
 3 וכיון שריבה קרקע גם כן, הרי היא נגזלת ויש עליה חוב השבה
 4 ואם שטפה נהר חייב להעמיד לו שדה אחרת. והבין דרשי בכל
 5 התורה בללי ופרטי, ו'כחש' בלל – שהכחישו בכל דבר, בפסוק 'ו'
 6 פרט – שהכחישו רק בפסוק, 'או מפל אשר ישבע עליו לשקר' חזר
 7 ובלל, בלל ופרט ובלל אי אתה דן לרבות מהכלל אלא בעין הפרט,
 8 מה הפרט – פסוק, הוא דבר המוטל, וגופו ממון, אף אנו מרבים
 9 כל דבר המוטל וגופו ממון, יצאו מהכלל קרקעות שאין הם
 10 מוטללין, וכן יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, וכן יצאו שפירות,
 11 שאף על פי שמוטללין הן אבל אין גופן ממון, ושלשה אלו נתמעטו

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמ' א

זו הראשונים שהוא פרע לך בבגד זה, הרי זה כגנב ופרע בחובו, 57
 שלא עשו בו תקנת השוק, ולא בעי למיתב ליה ולא מידי - ואינו 58
 צריך ליתן לך כלום. אבל הנהך ארבעה זוזי אחרני - את ארבעת 59
 הזוזים האחרונים שהלוית לו בגלל הבגד שהביא לך, בזה עשו 60
 תקנת השוק לפי שהוא כמלוה על המשכון, ועל כן שקול זוזך - 61
 יכול אתה לתובעו שיתן לך ארבעה זוזים ויהי גלמי - והחזור לו 62
 את הבגד. 63
 שואלת הגמרא: מתקוף לה רב פהן - הקשה רב כהן על דברי 64
 רבינא, ודלמא - ושמא גלימא בהני זוזי קמאי יתבה ניהליה - את 65
 הבגד נתן לו רק בפרעון החוב הראשון, ולגבי החוב הראשון הרי 66
 זה נחשב כמו גנב ופרע בחובו, גנב ופרע בהיקיפו. ואילו את ארבעה 67
 זוזי בתראי - האחרונים, הלוה לו בלא משכון כלל, אלא הימוני 68
 הימניה - האמינו בלא משכון כי היכי דהימניה מעיקרא - כפי 69
 שהאמינו בתחילה על ההלוואה הראשונה שלא לקח עליה משכון, 70
 ואם כן, אין כאן תקנת השוק על ההלוואה הראשונה ולא על 71
 ההלוואה השנייה. רבי אבהו פוסק כמי ההלכה: אוגלגל מילתא, 72
 מטא לקמיה דרבי אבהו - התלגלו הדברים והגיעו לפני רבי 73
 אבהו, אמר, הלכתא קרב בהן שאף הארבעה זוזים האחרונים לא 74
 ניתנו על המשכון אלא משום שהאמינו, ואין לו לאבימי ליטול 75
 מעות כלל מהגנול אלא מהגולן. 76
 הגמרא מבארת אם יש 'תקנת השוק' בלוקח מלוקח שלקח מגנב: 77
 דרשא - אדם שהגיע ממקום ששמו 'נרש' גנב ספרא - ספר, ויגניה 78
 לפפונאה - ומכרו לאדם שהגיע ממקום ששמו 'פפונא' בתמןן זוזי 79
 בשמונים זוז. אויל פפונאה - הלך הלוקח מפפונא, ויגניה לבר 80
 מחוזאה - ומכרו לאדם הבא מ'מחוזא' במאה ועשרין זוזי - במאה 81
 ועשרים זוז. לפוף הופר הגנב ובאו הבעלים להוציאו מן בר מחוזא 82
 שהוא הלוקח האחרון שאצלו נמצא הספר. אמר אבני, לזייל מרי 83
 דספרא ויהב ליה לבר מחוזא - ילך בעל הספר ויתן לבר מחוזא 84
 תמןן זוזי - שמונים זוז ושקיל ספריה - ויטול ממנו את ספרו. 85
 ולאחר מכן אויל - ילך בר מחוזאה ושקיל ארבעין מפפונאה - ויקח 86
 עוד ארבעים זוז מהלוקח הראשון מפפונא שמכרו לו במאה 87
 ועשרים זוז. וטעם הדין הוא, משום שלא תקנו תקנת השוק אלא 88
 ללוקח מן הגנב ולא ללוקח שלקח מלוקח מן הגנב, ולכך אין כאן 89
 תקנת השוק אלא לפפונאה שהוא הלוקח הראשון ששילם 90
 שמונים זוז, ועתה שהוא מכרו לבר מחוזא, נותנים הבעלים את 91
 המעות שהיה מגיע ללוקח הראשון ללוקח השני, אבל יתר הדמים 92
 ששילם לוקח שני ללוקח ראשון אין על כך תקנת השוק. הגמרא 93
 מביאה קושיה על דברים אלו: מתקוף לה - תמה על כך דכא, 94
 השפא - ומה אם לוקח מגנב עשו בו תקנת השוק, לוקח מלוקח 95
 מיבעיא - וכי צריך להשמיענו שבלוקח מלוקח גם עשו תקנת 96
 השוק, הלא כל שכן הוא מלוקח מגנב עצמו. אלא אמר רבא, לזייל 97
 מריה דספרא - ילך בעל הספר ויהיב ליה - יתן לו לבר מחוזאה מאה 98
 ועשרין זוזי, ושקיל ספריה - ויטול את ספרו, כדין תקנת השוק. 99
 ולזייל מרי דספרא - ועתה ילך בעל הספר ולישקול ארבעין 100
 מפפונאה, ותמןן מנרשא - ויטול ארבעים זוז מהלוקח הראשון 101
 מפפונא, ושמונים זוז מהגנב מנרשאה. 102
 משתניו דנה באופנים שאדם הציל את ממון חבירו ועל ידי כך 103
 הפסיד את ממונו, האם יכול הוא לתבוע את חבירו שישלם לו את 104
 הפסד שהפסיד. 105

משנה

שנים שהיו הולכים בדרך, זה בא בתביתו של זון וזה בא בכרו של 106
 דבש, אם נסדקה התבית של הדבש והדבש עומד להישפר לארץ, 107
 וישפך זה - בעל היין את יינו כדי לקבל את הדבש ושדמיו יקרים 108
 מהדין בחביתו, והציל את הדבש מחבית חבירו לתוכו, 109

היה פוסק כן רב הונא אם לא שכן היא דעת רב שהיה רבו. 1
 מתרצת הגמרא: שאני - שונה הוא הן בישא, בין דליכא 2
 לאישתלומי מיניה - שכיון שאין הלוקח יכול להעמידו בדיון וליטול 3
 ממנו מעותיו, בלא הופר דמי - הרי זה כלא הוכר הגנב שעשו בו 4
 תקנת השוק. 5
 הגמרא מבארת שלא בכל גנב עשו תקנת השוק: אמר רבא, אם גנב 6
 מפורסם הוא, לא עשו בו תקנת השוק, לפי שלא היה לו ללוקח 7
 לקנות ממנו, שהיה לו לחשוש שמא גנבם. מקשה הגמרא: וקא - 8
 והרי הן בישא דמפורסם הוה - שהיה גנב מפורסם, ועשו בו תקנת 9
 השוק, כמו שהורה רב הונא לעיל. מתרצת הגמרא, נהי דמפורסם 10
 לבישותא - אמנם הוא היה מפורסם ברעתו, לגיבורתא לא מפורסם 11
 - אך כגנב הוא לא היה מפורסם. 12
 אופנים שלא עשו בהם 'תקנת השוק': איתמר, א. גנב חפץ ופרע בו 13
 בחובו - שהיה חייב מחמת הלוואה שלוה, או שגנב ופרע בו 14
 בהיקיפו - שהיה חייב מחמת שקנה דבר בהקפה, והוציאו הבעלים 15
 את החפץ מיד המלוה או המוכר, לא עשו בו תקנת השוק, שיטלו 16
 ההלוה או המוכר את המעות מהבעלים כפי שעשו בלוקח מן 17
 הגנב, דאמר - מפני שיש לומר להם, לא אדעתא דהנהו וחיבת ליה 18
 מידי - לא על דעת חפץ זה נתת לאותו אדם משהו, שהרי הלוית 19
 או הקפת לו עוד קודם לכן. מה שאין כן לוקח שנתן דמים על דעת 20
 חפץ זה, עשו לו תקנת השוק שיטול מעותיו מהבעלים. ב. 21
 משכנתא - אם הגנב לוה מעות ונתן חפץ זה במשכון למלוה, 22
 תלו אם המשכון היה כנגד כל ההלוואה או לא, שוי מאתן במאה 23
 - אם נתן משכון שוה מאתיים עבור הלוואה של מאה, עשו בו 24
 תקנת השוק, שכן המלוה הלוה לו את המעות רק משום שסמך על 25
 המשכון שנתן לו, שכן הוא הדרך ליטול משכון השוה יותר 26
 מההלוואה כדי שיהיה בטוח במעותיו. אבל אם המשכון וההלוואה 27
 הם שוה בשוה, נחלקו בזה אמוראים, אמיר אמר, לא עשו בו 28
 תקנת השוק, משום שאין הדרך להלוות כנגד כל שווי המשכון, 29
 אלא ודאי לא על משכון זה סמך המלוה כשהלוהו אלא משום 30
 שהאמינו, ובאמת היה מלוהו גם בלא המשכון. ופר זומרא אמר, 31
 עשו בו תקנת השוק, שכן יש הסומכים להלוות גם כנגד כל משכון. 32
 (והלכתא עשו בו תקנת השוק). ג. זבינא - אם מכר הגנב את החפץ 33
 לאחר, שוה בשוה - אם מכרו בשוויו, עשו בו תקנת השוק, שהרי 34
 לא נתן לו הלוקח מעות אלא על חפץ זה. אך שוה מאה במאתן - 35
 אם החפץ היה שוה מאה והלוקח שילם עבורו מאתיים, רב ששת 36
 אמר, לא עשו בו תקנת השוק אפילו ליטול מאה כשוויו, שכשם 37
 שנתן הלוקח את המאה היתרים במתנה, כמו כן את המאה שווה 38
 החפץ לא נתן לו דוקא עבור החפץ אלא נתן לו במתנה. אך רבא 39
 אמר, עשו בו תקנת השוק אפילו ליטול מאתיים, לפי שכן הוא 40
 הדרך פעמים לקנות חפץ בדמים יקרים, ואין זה נחשב שנתן לו 41
 מעות במתנה. 42
 הגמרא מביאה את פסק ההלכה בכל אלו: והלכתא - ההלכה היא, 43
 כבוליהו בכל המקרים שנחלקו האמוראים לעיל, בין במכר ובין 44
 במשכון, בין בשוויו ובין שלא בשוויו, עשו בו תקנת השוק, לבר - 45
 חוץ מגנב ופרע בחובו, גנב ופרע בהיקיפו, שלא עשו בהם תקנת 46
 השוק, כמו שנתבאר. 47
 הגמרא מביאה מעשה שנחלקו עליו אמוראים אם דינו כ'גנב 48
 ופרע בחובו' או לא: אבמי בר נאו, תמוה דרבינא - חמוי של 49
 רבינא, הוה מסיק - תובע היה פתהוא נבא - באדם פלוני, ארבעה 50
 זוזי. הלך אותו אדם, גנב גלימא - בגד, ואיתא ניהליה - והביאו אל 51
 אבימי בפרעון חובו. לאחר שפרעו, חזר אבימי ואופייה ארבעה זוזי 52
 אחרני - והלוה לו עוד ארבעה זוזים אחרים. לפוף - לבסוף הופר 53
 הגנב, והגנול רצה להוציא את בגדו מיד אבימי. אתא לקמיה 54
 דרבינא - בא אבימי לפני רבינא, לשאלו אם עשו בזה תקנת השוק, 55
 ויכול לתבוע את דמי הבגד מהגנול. אמר רבינא, קמאי - ארבעה 56

אגרות קודש

ב"ה, א' אדר, תשט"ו
ברוקלין.

הנהלת אגודת חב"ד אשר באה"ק ת"ו
ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם מכ"ג שבט, ובודאי בינתים קבלו מכתבי, מענה על מכתביהם הקודמים.

...לפני יומים ביקר אותי מר יצחק שי קארן, מראשי מנהלי תנועת המושבים, וסיפר לי מהסיוע שלו - בעבר - בעניני הכפר, והבטיח ג"כ בנוגע להבא, כפי יכולתו, וככל יכולתו, ומהנכון הי' שיתראו עמדו - בחזירתו לאה"ק ת"ו, ובמשך השיחה בודאי תהי' הזדמנות שיכפול לפניהם הבטחותיו עוה"פ, ובמילא יהי' נקל יותר לנצל אותן בעת הצורך.

ח) במוצש"ק הבע"ל טסים מכאן לאה"ק ת"ו יו"ר הסתדרות הרבנים דארצה"ב הרב דוד שי האלענדער והרב צבי שי שעכטער, בתור באי כח הסתדרות הרבנים זכאן (שהוא איגוד רבנים אורטודוכסים, רובם צעירים ילידי אמעריקא המונה יותר מחמש מאות חברים). לפי השערותם יהו באה"ק ת"ו כשבועיים - על מנת לתהות על מצב הענינים הדתיים לקרב הלבבות וכו'. והוא ע"ד הביקור דאשתקד של היו"ר (דהסתדרות הרבנים הנ"ל) דאשתקד. ומהנכון ביותר, וגם בקשוני עדי"ז - שיבקרו את הישיבה דלוד, את הכפר, וכיו"ב מעניני ליובאוויטש... ולפי השערתי, אף שלא דברתי עדי"ז הנה ענין הבית ספר למלאכה, ובפרט שלע"ע הוא כמעט היחידי באה"ק ת"ו, ימצא חן בעיניהם ביותר.

נוסף על זה, הרי מכיון שרוצים הם להתראות עם ב"כ כמה מפלגות ומשרדים, וזה ישפיע על היחס שלהם לכמה ענינים וקירוב בכלל לליובאוויטש, טוב שיכירו אותם עם מר שז"ר שי (אף שכותב הנני לו בפ"ע עדי"ז), ובמדה האפשרית יהיו הם המכירים את הנ"ל גם עם החוגים הקיצונים שמימין, ומובן שברשותם לאמר שזהו נעשה ע"פ בקשתי "שאף שאינני רוצה להשפיע על יחסם להבעיות אודותם ידברו עם החוגים הנ"ל, אבל מכמה טעמים טוב ונחוץ שיקבלום בספ"י, ובמשך הזמן תקותי חזקה שתהי' עי"ז טובה הן בהנוגע לענינים הדתיים באה"ק ת"ו והן בנוגע לענינים הדתיים בארצה"ב". וכוונתי בחוגים הנ"ל - אפילו נטורי קרתא, הרב סלוביצקי שליט"א, וכיו"ב.

ט) הנ"ל רשמו את הכתבת של אגו"ח בתל אביב. ואין כדאי לחכות עד שיחפשו אותם... וכיון שבטח בקל יהי' להודע מקום המצאם, כדאי לבוא עם הנ"ל בקישור בהקדם. ואחכה לבשו"ט וגם מפורטות בכל הנ"ל, ות"ח מראש.

בברכת הצלחה,

מ. שניאורסאהן

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אדר, תשט"ו
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה על שני מכתביו מכ"ה שבט, וכן הקודם להם.

לאחרי כל מה שכותב ע"ד... שי הנה הוא בדוגמת דבר שקשה לבוא בטענות לחולה מפני מה מדת החום שלו אינו בסדר כי הרי בזה הוא ענין המחלה שלו, והעצה היא למצוא תרופה ולהביאו אליו כיון שמפני החום אינו יכול לצאת מדי' אמות שלו, ואח"כ לחפש עצות ודרכים המתאימים למצב החולה שתבוא התרופה בפנימיות ותפעול פעולתה.

ומובן שכן הוא גם כשאחד מבניי החום של נפש האלקית שלו נחלף בחמימות דלעומת זה, ובשעת מעשה אי אפשר לטעון עמו, וכמרז"ל אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות, ובמילא אינו כלי לקבלת הוכחה שכלית, אלא שבכגון דא העצה היא למצוא תרופה המתאמת לפניו (וכבר אמורה היא בספרי מוסר ובפרטיות בספרי החסידות).

ובהתחשב שאחת מתוצאות מחלתו שאיננו יוצא מדי' אמות של המלך זקן וכסיל, הרי אין ברירה אחרת מפני אהבת ישראל, אלא, להכניס התרופה לרשות הנ"ל, ולחפש עצה שתכנס בפנימיות החולה, ואז בודאי תפעול פעולתה, כי אם מעט אור דוחה הרבה חשך עאכו"כ הרבה אור, ואם אי אפשר אחרת הרי אין מגלים להחולה שהכוונה לתת לו ענין שיתרפא מהמחלה שלו, ואפשר שידמה שרוצים לתת לו מיני ממתקים לפי חושי בהווה, והנמשל מובן ולדכוותי' בודאי אין צריך ביאור.

מובן שאחרי כל הנ"ל הנה המקבלים של החולה הרחמנות עליהם גדולה עד למאד, אבל לא יושעו ע"י שיניחו את המשפיע שלהם במצבו ההווה... והשי"ת יזכה ויצליחו להיות שליח לבשר טוב בכל הנ"ל ות"ח מראש.

בברכה.

ב"ה, אדר"ח אדר, תשט"ו
ברוקלין.
שלום וברכה!

הפ"נ שלו וכן ד' הפ"נ של בניו נתקבלו, ונקראו בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ובמענה על שאלתו, אם להתפלל בש"ק בצבור ולבוא עם כל ב"ב שיחיו ביחד הביתה או להאריך בתפלה. הנה לפלא על הספק בזה, וכבר מלתו אמורה במכתב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, נדפס בהוספה שלישית לקונט' עץ החיים סעיף ד', ואם בימי אור ובחוו"ל כך עאכו"כ בחשך כפול ומכופל דורנו זה ובפלטרין של מלך.

בברכה.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

**הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע**

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

משום כבוד הבריות א' התירו לטלטל אבנים ב' לקנח בהם בבית הפסא ג'. ואפלו אם נפנה על הגג ויש טרח להעלותן עמו לגג - הרי זה מתר ד'.

וכמה אבנים מתר להכניס לבית הפסא? מי שיש לו מקום קבוע לבית הפסא, דהינו שלעולם נכנס למקום אחד לפנות שם - מתר להכניס שם אבנים כמלא תיד ה', שאם ישתיירו לו מתן ערבית - יקנח בהן שחרית, ואין כאן טלטול שלא לצורך.

ואף שאחרים נכנסים גם כן לפנות במקום זה ה', ויש לחוש שיקנחו הם כמה שישתיר ממנו - אין בקד בלום, שנמצא שטלטול זה הוא לצורך אחרים ואין זה טלטול שלא לצורך ז', דמה לי הוא מה לי אחר ח'.

ביאורי הלכה

- א' כבוד הבריות - שלא יבואו לידי ביזיון, גנאי ופחיתות כבוד¹.
- ב' לטלטל אבנים - אף אם לא זומנו לשימוש קודם השבת ואסורים בטלטול משום 'מוקצה'².
- ג' בבית הכסא - אם לא יוכל לקנח עצמו הוא גנאי גדול עבורו³.
- ד' הרי זה מותר - אף שאסרו בשבת לטרוח שלא לצורך, כבוד הבריות נחשב כצורך⁴.
- ה' כמלא תיד - אפילו נכנסות בידו אבנים רבות.
- ו' במקום זה - אם אחרים אינם נכנסים למקום זה, נתבאר להלן סעיף ג'.
- ז' שלא לצורך - אין זה טלטול שלא לצורך כבוד הבריות אף שבסופו של דבר לא השתמש באבנים שטלטל.
- ח' מה לי אחר - גם קינוח של אחרים הוא צורך של 'כבוד הבריות' ואין לו להימנע מלטרוח עבור עצמו מחשש שיתברר למפרע שטלטל מוקצה.

צינונים והוספות

- 1) ראה מג"א סי' שכב ס"ק ד שיש חילוק בין המקומות איזה דבר נחשב לגנאי באותו מקום, ולעיל סי' יג ס"ו משמע שתלוי גם באדם עצמו אם מרגיש שזו בושה עבורו (אלא שצ"ע אם הוא קולא לעניין ציצית שנקרעה שהתירו גם בקצת גנאי (ראה להלן הערה ג) ולכך התירו גם כשהוא גנאי לאדם זה בלבד או שהוא בכל מקום, ולאידך, מבואר להלן (הלכות מציאה ופקדון סל"ז) לעניין השבת אבידה שהיא מן התורה ופטרו בה זקן ואינה לפי כבודו: אבל מי שאינו חשוב בעיני הבריות רק שמגביה דעתו ומחשב את עצמו ומתכייש בזה מהבריות ובעיניהם אין זו חרפה לו הרי זה חייב מן הדין להחזירם אף על פי שאילו היה שלו לא היה מחזירם לעצמו.
- 2) אבן היא מוקצה מחמת גופו (כדלעיל סי' שח ס"ח), אבל כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו כדי לקנח בו אפילו אפשר לו באופן אחר.
- 3) מהלשון משמע שהתירו לצורך קינוח יותר ממה שהתירו כל איסורים דרבנן במקום כבוד הבריות, וכן משמע להלן מהא דיכול לטלטל כמלא תיד אף שכעת אינו צריך לכך, וכן רשאי לסמוך לכתחילה על היתר זה (חוץ מבית הכסא קבוע הסמוך לביתו). ומצינו כעין זה במת (סי' שיא ס"ד שהתירו טלטול המת בכרמלית אף בבזיון קצת) ובציצית (סי' יג ס"ו שהתירו גם בגנאי קטן), ועפ"ז אין ללמוד מכך להתיר (לדוגמא) לטלטל אבנים המלכלכים את בגדיו ביציאתו להתפלל כיון שאין גנאי גדול בכך שישאר בביתו (ראה להלן הערות ז, יב עוד בזה).
- 4) בא לומר שדין טרחה עבור כבוד הבריות כדין טרחה לצורך אכילה ושתייה, אף שהיה מקום לחלק בין אכילה ושתייה שהם צורך בסיסי של הגוף וממילא צורך השבת, לבין "כבוד".

וְאִי-עֲלִיפֵי שְׁהֶאֱחָרִים יְכוּלִין לְטָרוּחַ בְּעֶצְמוֹן^ט לְהִכְנִים לָהֶם אֲבָנִים י, מִפְּלִמְקוֹם פִּיּוֹן שְׁאֶפְשֵׁר שְׁפַל אֲבָנִים אֵלּוּ שֶׁהוּא מְכַנִּים וְצִטְרְכוּ לוֹ בְּעֶצְמוֹ אִם לֹא יִקְדִימוּהוּ אֲחָרִים לְקַנְחַת בְּמָה שִׁישְׁתִּירוּ מִמֶּנּוּ בְּקַנְחוֹת זֶה - הֲרֵי זֶה טָרוּחַ בְּשִׁבִיל עֶצְמוֹ יא:

חלק ב סימן שיב, הנצרך לנקביו במה מקנח בשבת, סעיף א:

ביאורי הלכה

[ט] לטרוח בעצמן – הנזקק לעבור על איסור דרבנן לצורך כבוד הבריות, ואינו יכול לעשות זאת בעצמו, רשאים אחרים לעשות זאת עבורו.⁵
 [י] להם אבנים – כיון שיכולים לטרוח בעצמם אין צורך

ציונים והוספות

5) ולכן במקום הצורך, מותר להביא נייר לקינוח דרך כרמלית עבור אדם אחר, או לחתוך עבורו באופן המבואר להלן הערה כא.
 6) אף שכל עוד שמשו האבנים לקינוח ולכבוד הבריות אין לומר שטלטל מוקצה שלא לצורך, מכל מקום הטרחה לכתחילה לא הותרה אלא אם יתבזה ויתגנה ללא טלטול זה ואי אפשר לו בעניין אחר, וכיון שאחרים יכולים לטרוח בעצמם הרי זה כאילו אפשר בעניין אחר. ואינו דומה לטרוח עבור צרכי אכילה (ראה סי' שיט ס"ג) המותרת גם כשאפשר לו לאכול מאכל אחר ולכן רשאי לטרוח גם עבור אחרים היכולים לטרוח בעצמם.

7) נמצא שישנו חילוק בין איסור טלטול מצד מוקצה אותו התירו חכמים לצורך כבוד הבריות ובו אומרים 'מה לי הוא מה לי אחר', לבין איסור טרחה בשבת שלא לצורך שלא הוצרכו חכמים להתירו אלא רק להבהיר ש'כבוד הבריות' נחשב כ'צורך', ואם אפשר בעניין אחר אין זה בכלל 'כבוד הבריות' (ראה להלן סעיף ד לחלק בין איסור מוקצה לאיסורים אחרים מדרבנן, ויעיין עד"ז בחידושי חתם-סופר פא ע"ב) שאיסור מוקצה הותר לגמרי משא"כ ה'טרחה', ועפ"ז יש לומר שהמבואר לעיל הערה ג בהיתר המיוחד שבהכנסת אבנים לבית הכסא, הוא לעניין מוקצה ולא בעניין הטרחה.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות יום הכיפורים ~

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תרו שיפייס אדם את חבירו בערב יום כיפור:

יד מי שמת לו מת קודם יום הכיפורים מותר לו לרחוץ בחמין ולטבול בערב יום הכיפורים מפני שיום הכיפורים דינו כרגלים שמבטלים ממנו גזירת שבעה כמ"ש בסימן תקמ"ח אלא דיש לו לאחר הרחיצה והטבילה כל מה שאפשר שיהיה סמוך לחשיכה מטעם שנתבאר שם ושאר דיני אבילות כגון ישיבה על גבי קרקע צריך לנהוג עד הלילה ממש מטעם שנתבאר שם:

חלק ד סימן תרז, סדר הוידוי במנחה בערב יום הכיפורים:

א כיון שיום הכיפורים הוא יום הסליחה וכפרה כמ"ש ביום הזה יכפר וגו' לפיכך צריך כל אדם שיתוודה על חטאיו כי כן מצינו בכל קרבנות הבאים לכפר שנאמר והתודו את חטאתם אשר עשו.

ומצות ווידוי מן הדין הוא בהתחלת זמן הכפרה דהיינו משתחשך ליל יום הכיפורים אלא שחשבו חכמים שמא יארע דבר קלקלה של שכרות וכיוצא בו בסעודה המפסקת ולא יוכל להתוודות בהתחלת זמן הכפרה לכך תקנו שיתוודה כל אדם בערב יום הכיפורים במנחה קודם שיאכל בסעודה המפסקת.

ואע"פ שהתוודה במנחה צריך לחזור ולהתוודות בערבית שהיא התחלת זמן הכפרה והוא עיקר זמן הוידוי של יום הכיפורים ואע"פ שהתוודה ערבית חוזר ומתוודה בתפילת שחרית שמא אירע לו דבר עבירה אחר הוידוי של ערבית ומטעם הוזה הוא צריך לחזור ולהתוודות במוסף ובמנחה ובנעילה שמא אירע לו דבר עבירה בכל היום שיום הכיפורים מכפר עד סופו עם חשיכה:

ב ויש אומרים שזמן מצות ווידוי מן הדין הוא קודם התחלת זמן הכפרה דהיינו עם חשיכה כדי שיכנס ליום בתשובה ולא יהא שהות לחטוא בין הוידוי להתחלת זמן הכפרה אלא שחשבו חכמים שמא יארע לו דבר קלקלה

~ יום שלישי ~

ז יאמר לשון כפרה לחטאים ולשון מחילה לעוונות ולשון סליחה לפשעים כי החטא קל מעוון ועוון קל מפשע והכפרה גדולה מהמחילה והמחילה גדולה מהסליחה לפיכך החטא הוא מתכפר ונמחל העון ונסלח הפשע.

וצריך להתוודות מעומד לפיכך לא יסמוך על דבר בענין שאם ינטל אותו דבר שהוא סומך עליו היה נופל כמו שנתבאר בס' תקפ"ה וטוב לשחות בעת הווידוי כמו במודים כדי להתוודות בהכנעה גדולה.

וכשמתוודה יכה באגרופו על הלב כלומר אתה גרמת לי החטא ויש נהגין להכות על החזה מטעם הידוע להם:

ח אע"פ שהתוודה בתפלת לחש אעפ"כ כשהש"ץ מגיע לווידי צריך לחזור ולעמוד ולהתוודות עמו ובוידוי זה אינו צריך לפרט החטא אלא כיון שאמר עם הש"ץ אבל אנחנו חטאנו די ורשאי לישוב אח"כ ומכל"מקום אין לדבר בשעה שהש"ץ מתוודה:

ט עוונות שהתוודה עליהן ביום הכיפורים שעבר אע"פ שכבר נתכפרו אעפ"כ יכול לחזור ולפרטן בווידיוי ולא עוד אלא שהחזור ופרטן הרי זה משובח שנאמר וחטאתי נגדי תמיד כלומר איני סבור שכפרת לי והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד:

י אין חותמין בווידיוי בין וידיוי של ערב יום הכיפורים של מנחה בין וידיוי של היחיד אחר תפלתו בתפלות של יום הכיפורים עצמו:

יא נהגין שאחר תפלת המנחה בערב יום הכיפורים לוקין כל הקהל ל"ט מלקות ואע"פ שאין מלקות מועיל בזמן הזה שאין לנו דיינים סמוכין וגם אין חייב מלקות אלא אם כן התרו בו שהבית"דין מלקין אותו, מכל"מקום נהגין ללקות שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו ועוד כדי להכניע לבבו ולהכינה לעבוד השם הנכבד והנורא באימה וביראה:

יב ונהגו שהנלקה אומר ויודיים בשעה שנלקה והמלקה אומר והוא רחום יכפר עון וגו' ג' פעמים שהם ל"ט תיבות נגד ל"ט מלקות:

יג ונהגו להלקות ברצועה כל שהוא שאין זה מלקות גמור שצריכה להיות רצועה רחבה טפח:

~ יום רביעי ~

יד ולוקחין רצועה של עגל לעוררו בתשובה על־דרך ידע שור קונהו אבל אין צריך ליקח שתי רצועות אחת של חמור כמו שהיו במלקות גמור כיון שאין מלקות מועיל בזמן הזה:

טו והנלקה לא יעמוד ולא ישב רק מוטה אחריו לדרום ופניו לצפון לפי שעיקר חטא האדם הוא מחמת מזון

בסעודה ולא יוכל להתוודות עם חשיכה לכך תקנו להתוודות במנחה ואע"פ שהתוודה במנחה חוזר ומתוודה עם חשיכה שהוא עיקר זמן וידיוי מן הדין שמה אירע לו דבר עבירה אחר מנחה ואע"פ שהתוודה עם חשיכה חוזר ומתוודה בתפלת ערבית ובכל תפלה של היום לפי שבדאי גם ביום הכיפורים עצמו חייב להתוודות ולשוב בתשובה שלימה.

והלכה כסברא הראשונה, מכל"מקום ראוי לכל אדם להחמיר על עצמו כסברא השניה וכשרואה בין השמשות ממשיש ובא יעמוד ויתוודה:

~ יום שני ~

נ כשהיחיד מתוודה בין בתפלת מנחה של ערב יום הכיפורים בין בערבית שחרית מוסף מנחה ונעילה של יום הכיפורים הוא מתוודה אחר שגמר תפלתו קודם שעקר רגליו אבל הש"ץ אומר הווידוי ביום הכיפורים בתוך התפילה.

אבל בתפלת המנחה של ערב יום הכיפורים אין הש"ץ חוזר את הווידוי בקול רם דכיון שלא תקנו הווידוי במנחה אלא משום חשש שמא יארע דבר קלקלה בסעודה והש"ץ אינו מחזיר את התפלה אלא כדי להוציא את מי שאינו בקי לא רצו חכמים לתקן שיחזור ש"ץ את הווידוי שמא יארע דבר קלקלה למי שאינו בקי שמועטין הן שאינן בקיאים:

ד אם לא פרט את חטאיו אלא אמר סתם חטאתי יצא ידי מצות וידיוי, ומכל"מקום לכתחלה נכון לפרט את החטא שיאמר עשיתי כך וכך מפני (שערב יוה"כ) [שעל ידי כן] הוא מתבייש יותר לפני הקדוש ברוך הוא מחטאיו ומתחרט עליהם מעומק לבו.

וכשהוא מפרט חטאיו יתוודה בלחש שאם יתוודה בקול רם אסור לו לפרט חטאיו ברבים לפי שאין זה כבוד המקום שמגלה לרבים שחטא כנגדו.

במה דברים אמורים בחטא שאין מפורסם אבל חטא המפורסם לרבים מותר לפרטו ברבים אפילו בקול רם, ומכל"מקום אין חובה לפרטו בקול רם אלא יפרטנו בלחש אם ירצה:

ה ומה שאומרים על חטא על סדר א"ב אין זה נקרא פורט חטאיו הואיל והכל אומרים בשוה אינו אלא כנוסח תפלה ולפיכך מותר לאמרו בקול רם:

ו סדר הווידוי בעל חטאים שאנו חייבים עליהם עולה ואח"כ חטאת ואח"כ קרבן עולה ויורד ואח"כ אשם ודאי ותלוי לפי שכך סדורים הקרבנות בפרשת ויקרא ואח"כ שאנו חייבים עליהם מכת מדרות ואח"כ מלקות ארבעים ואח"כ מיתה בידי שמים ואח"כ כרת ועירי וואח"כ ארבע מיתות בית דין כי צריך לבקש על הקל קל תחלה ואח"כ מוסף והולך כמו שנתבאר בס' תקפ"ב:

שחכמים למדוהו ממדרש הפסוקים או שהוא קבלה בידם הלכה למשה מסיני או שהן בעצמן אסרו דבר ואדם אחד עובר על דבריהם בשגגה שאינו יודע האיסור ואף אם יודיע לו האיסור לא יקבל ממנו אינו צריך למחות בידו דמוטב שיהיה שונג ולא יהיה מזיד:

ה אבל דבר שאיסורו מפורש בתורה אע"פ שידוע לנו שהחומא הוה לא יקבל ממנו אף אם נודיע לו האיסור אעפ"כ צריך למחות בידו לפי שכל ישראל ערבין זה בזה וע"י שמוחה בידו הוא מוציא את עצמו מהערבות.

ומכל"מקום לא יוכיחנו ברבים אלא פעם אחת אבל לא ירבה בתוכחות ברבים מאחר שברור לו שלא יקבל ממנו ועל זה אמרו כשם שמצוה לאמר דבר הנשמע כך מצוה שלא לאמר דבר שאינו נשמע.

אבל הייב להוכיחו ביחוד אפילו מאה פעמים עד שיגוף בו החומא שכיון שהודיע לו האיסור והוא עובר עליו בודון הייב כל אחד ואחד מישראל להוכיחו שנאמר הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים.

מכל"מקום אם היא עבירה שבסתר יוכיחנו בתחלה בסתר ואם לא שב מדרכו מכלימים אותו ברבים עד שישוב אבל אם עובר עבירה בגלוי מוכיחין אותו מיד שלא יתחלל שם שמים:

~ יום שישי ~

ו מי שהוכיח את חברו ונזף בו חברו החומא לא יוכיחנו עוד על עבירה זו שנאמר אל תוכח לץ וגו':

ז אם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול אע"פ שהסכים ברעתו שלא לאכול עוד היום אעפ"כ מותר לו לחזור ולאכול כיון שלא הוציא כן בשפתיו דדברים שבלב אינן דברים ואם הוציא כן בשפתיו אסור לו לאכול מדין נדר (ולא מחמת איסור יום הכיפורים) כיון שאמר בפירוש שלא יאכל עוד היום.

אבל אם קיבל עליו תענית של יום הכיפורים בסתם ולא אמר בפירוש שלא יאכל עוד אם הוא עדיין קודם פלג המנחה אין קבלתו כלום ומותר לחזור ולאכול, ואם (עין סי' רס"א טעם על זה) הוא אחר פלג המנחה אזי מועלת קבלתו והל עליו כל חומר של יום הכיפורים ואסור במלאכה וברחיצה וסיכה חוץ מנעילת הסנדל כמו שנתבאר בס"י תקנ"ג ושם נתבאר דטוב להחמיר ולהתנות בסעודה המפסקת שיהא רשאי לאכול ולשתות עוד אחר הסעודה:

ח בערב יום כיפור אפילו בסעודת שחרית אין לאכול אלא מאכלים קלים להתעכל (כדי שלא יהיה שבע) כגון בשר עופות ודגים כדי שלא יהא שבע ומתגאה כשיתפלל ביום הכיפורים.

וכן אין אוכלים דברים המרבים זרע אפילו בסעודת שחרית כגון שומים וביצים אבל מאכלי חלב וחמאה אע"פ שהן

וכתיב מצפון זהב יאתה על כן יכניע את עצמו לאותו רוח להודיע שמשם בא לו החמא:

מז יום הכיפורים אינו מכפר אלא על השבים המאמינים בכפרתו אבל המבקט בו ומחשב בלבו מה מועיל לו יום הכיפורים זה אין יום הכיפורים מכפר לו:

חלק ד סימן תרח, סדר סעודה המפסקת:

א מצות עשה מן התורה להוסיף מן החול על הקודש בין בעיניו בין באיסור מלאכה שנאמר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם יכול יתענה בתשיעי לחודש תלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום מכאן שמוסיפים מחול על הקודש.

(ואע"פ שממקרא זה למדנו בס"י תר"ד שמצוה לאכול בערב יום כיפור, מכל"מקום פשט הכתוב משום תענית ממש כמו שנתבאר כאן אלא שמצות חכמים היא להרבות בסעודה בערב יום כיפור מטעם שנתבאר שם ומצאו להם סמך מן התורה שנאמר ועניתם וגו' בתשעה לחודש ופירשו בו חכמים שיכין את עצמו באכילת תשיעי לעינוי של עשירי).

אין לי אלא מלפניו מלאחריו מנין תלמוד לומר מערב עד ערב הוקשו שני הערבים זה לזה ואין לי אלא יום הכיפורים שבת מנין תלמוד לומר תשבתו יום טוב מנין תלמוד לומר שבתכם כל שבות שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפניה בין מלאחריה.

יכול יהא ענוש כרת על התוספת תלמוד לומר וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי וגו' וכן בעיניו הוא אומר כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה וגו' על עיצומו של יום ענוש כרת אבל אין ענוש כרת על התוספת:

~ יום חמישי ~

ב ותוספת זה צריך שיהא קודם בין השמשות דאילו בין השמשות עצמו (ספק יום) ספק לילה הוא ואינו נקרא תוספת ואף אם לא היה הכתוב מזהיר עליו היה צריך לפרוש מספק עבירה:

ג ותוספת זה אין לו שיעור אלא שמתחלת השקיעה שאין השמש נראה על הארץ עד בין השמשות שהוא ג' רביעי מילין קודם הלילה והזמן הזה שהוא מהלך ג' מילין ורביעי רצה לעשות כולו תוספת עושה רצה לעשות מקצתה עושה ובלבד שיוסיף איוה זמן שיהיה ודאי מחול על הקודש:

ד נשים שאוכלות ושותות עד בין השמשות ממש והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקודש אין ממחין בידן אם הוא ידוע שבודאי לא ישמעו לנו ויעשו בודון דמוטב שיהיו שונגין ואל יהיו מזידין.

וכן הדין בכל דבר איסור שאינו מפורש בתורה אלא

להחמיר כסברא הראשונה:

חלק ד סימן תרי, הדלקת הנרות ביום הכיפורים:

א יום הכיפורים צריך לכבדו בנרות כמו בשאר ימים טובים כמו שיתבאר אלא שיש מקומות שנוהגין איסור בהדלקת נר בליל יום הכיפורים בבית שאיש ואשתו דרים בו גזירה שמא יתאווה לאשתו כשיראנה לאור הנר ויבוא לידי תשמיש אבל יש מקומות שמדליקין בבית שכיון שאסור לשמש לאור הנר בוודאי לא יבוא לידי תשמיש.

ואותן מקומות שמדליקין צריכין לברך אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר של יום הכיפורים שהרי יום הכיפורים מצוה להדליק בו נרות כמו בשבתות וימים טובים:

ב אם יש לו נר דלוק בבית צריך להדליק נר בחדר שלן בו עם אשתו בין במקום שנוהגין להדליק בין במקום שאין נוהגין להדליק שכיון שרואה את אשתו לאור הנר שבבית א"כ יש לחוש שמא יבוא לידי תשמיש בחדר שאין שם נר דולק:

ג אפילו במקומות שאין מדליקין בבית, מכלימקום מדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפילות ועל גבי החולים.

וכן אם הל יום הכיפורים בשבת חייבין הכל להדליק אף בביתו ומברכין אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר של שבת ושל יום הכיפורים:

מרבין זרע, מכלימקום נוהגין לאכלם בשחרית כיון שהם מאכלים קלים להתעכל.

אבל בסעודה המפסקת שהוא סמוך ללילה אין לאכול אותם וכן אין לאכול בסעודה המפסקת דברים המחממים את הגוף [כגון] בשמים וכרכום שמא יבא לידי קרי בלילה:

ט אם אכל הרבה בערב יום כיפור לא ישם אצבעו בפיו להקיא שמא יבלע מן הקיאה:

י לא יאכל שומשמן בערב יום כיפור מפני שמעלה גרה ביום הכיפורים:

~ שבת קודש ~

חלק ד סימן תרט, הטמנת חמין בערב יום כיפור:

א יש אוסרים להטמין חמין מערב יום כיפור למוצאי יום הכיפורים מפני שלא התירו להטמין חמין אלא לכבוד השבת אבל זה שהוא מטמין למוצאי יום הכיפורים שהוא חול לא התירו לו כלל לפי שהתבטל מתחמם ביום הכיפורים ונמצא יום הכיפורים מכין לחול.

ויש מתירים להטמין בערב יום כיפור מפני שהוא מכין מחול לחול ואע"פ ששוהה על הכירה ביום הכיפורים אין זו חשובה הכנה כיון שאינו עושה מעשה ביום הכיפורים.

והלכה כסברא האחרונה, מכלימקום נוהגין באלו המדינות

~ 'תורה אור' פרשת תשא - הפרשה החסידית ~

כי תשא את ראש:

פי ישראל - "מאמינים בני מאמינים"³, פירוש: שנקבע בנפשם מצד שורש חוצכם - "ישראל עלה במחשבה כו"⁴ - פי הוא יתברך המחדש בטובו מעשה בראשית⁵, ובכל יום מהיה אותם מאין ליש. אך אמונה זו אינה אלא בבחינת נקיון, אבל להיות התפעלות בנפשם בבחינת פנימיות - היא על ידי בחינת משה רבנו עליו השלום, בחינת דעת⁶, שהוא הין ומפרנס את האמונה שתהא אמונה שלימה וחזקה, ונגעה עד פנימיות הנפש.

"כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם, ונתנו איש כפר נפשו לה' וגו', זה יתנו וגו', מחצית השקל וגו'" (פרשתנו ל, יב"ג):

הנה משה רבנו עליו השלום נקרא "רעיא מחינתא"², והיינו כענין שנאמר (תהלים לו, א): "ורעה אמונה". פירוש: כמו הרועה המנהיג צאנו וזנם ומפרנסם בשדות תמיד, כמו פן בחינת משה הוא "רעיא מהימנא" - שהוא זן ומפרנס ומשפיע לכללות נשמות ישראל, שהם בבחינת אמונה.

4. (ראה בראשית רבה פרשה א, ד).

5. המודש בטובו מעשה בראשית: על פי נוסח ברכת "ויצר".

6. (ראה תניא שם. לעיל משפטים עה, ב. וראה באריכות בלקושי שיהות חלק ו עמוד 244 ואל"ף).

1. נאמר שבת פרשת משפטים, שקלים, כ"ז שקט תקס"ג. נדפס בהוספות לתורה אור פרשת תשא).

2. (מורגל בזהר. וראה תניא פרק מב).

3. (שבת צ, א).

ה' לַמִּשְׁחָה: "כִּי תִשָּׂא אֶת רֵאשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – שְׂבִיחַת מִשְׁחָה הוּא הַמְּנֻשָּׂא וּמִנְבִיַּה הָרֵאשִׁי וּמוֹחִין שֶׁל בְּחִינַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם "מֵאַמִּינִים בְּנֵי מֵאַמִּינִים".

וְהַנֵּה, בְּזִמְנֵי שְׂבִיחַת הַמְּקַדָּשׁ הָיָה קָיָים – וְהוּא עַל יְדֵי מַחְצִית הַשֶּׁקֶל כּו'. כִּי הַנֵּה בְּזִמְנֵי שְׂבִיחַת הַמְּקַדָּשׁ קָיָים, הָיוּ מְקַרְבִּין מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל קִרְבָּנוֹת עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ¹³. וְעַנְיָן הַקִּרְבָּנוֹת – שֶׁהָיוּ מְקַרְבִּין בְּהִמָּה עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ, וְהָיָה יוֹרֵד אֵשׁ מִלְּמַעְלָה¹⁴ בְּצוּרַת אֲרִיָּה "דְּאִכִּיל כָּל קִרְבָּנָיו"¹⁵. וּמַחְמַת זֶה, גַּם בְּחִינַת נַפְשֵׁי הַבְּהֵמָה שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הָיָה נִכְלָל וְנִתְמַעַט בְּקַדוּשָׁה, עַד שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה מְקַשֵּׁר דַּעְתּוֹ וּבִינָתוֹ לַגְּדוּלַת ה' לְהַבְטִיל אֵלָיו בְּכָל לַיְלָה.

וְעַכְשָׁיו, מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמְּקַדָּשׁ תִּיקְנוּ אֲנִשֵּׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַגְּדוּלָּה תִּפְלָה בְּמִקוֹם קִרְבָּנוֹת¹⁶. כְּמֵאִמֶר רַ' ל¹⁷: "עַל ג' דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד – עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה, וְעַל גְּמִילוּת הַחֲסִדִים". וְ"אִיחָה הִיא עֲבוּדָה שֶׁבְּלִב? זֶה תִּפְלָה"¹⁸. וְכָל הַתִּפְלָה הִיא לְהַעֲמִיק דַּעְתּוֹ וּבִינָתוֹ בְּגִדּוּלַת אִינְסוּף בְּרוּךְ-הוּא: "אַתָּה הוּא ה' לְבָרְךָ כּו'¹⁹"; "הַיְוָה אֱלֹהֵינוּ, הַיְוָה אֱתָד"²⁰.

וְהַפִּירוּשׁ שֶׁל "אַחַד" הוּא: שְׁנֵים עָתָה, אַחַר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, בְּמִקוֹם וּזְמַן: מוֹרַח וּמַעֲרָב, צִפּוֹן וְדָרוֹם, וּמַעְלָה וּמַטָּה; וְכֵן בְּבִחִינַת זְמַן – "שִׁיתָא אֵלַי שְׁנֵי הָיוּ עֲלֵמָא"²¹, הוּא גַם בֵּן "אַחַד". כִּי לְגַבִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ-הוּא – שׁוֹה מְמֻשׁ כְּמוֹ קוֹדֵם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, שְׂאוֹז לֹא הָיָה בְּחִינַת מְקוֹם וּזְמַן כְּלָל, שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ הָיָה אֶת בְּחִינַת מְקוֹם וּזְמַן מֵאִין לִישׁ, וְכֵמוֹ שְׂבִיחַתוֹ (פְּרָשְׁתָּה ל, כא): "הַנֵּה מְקוֹם אֲתִי וְכו'".

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא כָּל הַתִּפְלָה, שְׂאוֹנָה אֵלָּא "לְהַאֲרִיךְ בְּאַחַד כּו'", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקוֹם אַחֵר²², שְׂעַל יְדֵי

וְהֵינּוּ עַל יְדֵי הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה אִיךְ שְׂבִיחַת כָּל הָעוֹלָמוֹת עֲלוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים הֵם מְמֻשׁ כְּלָל חֲשׂוֹב כְּמִיָּה, וְאִינֵן תּוֹפְסִים מְקוֹם כְּלָל. וְכֵמוֹ שְׂבִיחַתוֹ (נְחִמָּה ב, ו): "אַתָּה הוּא ה' לְבָרְךָ וְגו'"; וְ"אַתָּה הוּא עַד שְׂלֵא נִבְרָא הָעוֹלָם כּו'⁷".

כִּי הַתְּהוּוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת אֵינָם רַק מִבְּחִינַת מְלָכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּלָבָד, כְּדִכְתִּיב (תְּהִלִּים קמ"ה, י): "מְלָכוּתְךָ מְלָכוֹת כָּל עוֹלָמִים", וְשֵׁם עָלוֹ הַשְּׂנַת הַנִּבְרָאִים. כְּמֵאִמֶר⁸: "יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד", פִּירוּשׁ: מַה שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ "בְּפִי כָּל חַי" – הֵם "שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקְּדוֹשׁ", וְהַשְּׂנַת בְּאַלְקוֹת – אֵינּוּ אֵלָּא מִבְּחִינַת "שְׂמֶךָ" לְבָר, שֶׁהוּא בְּחִינַת מְלָכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ.

וְהַנֵּה פְּתִיב (קִהְלֵת ת, ד): "דְּבַר מוֹלָךְ שְׁלִמּוֹן" – בְּחִינַת מְלָכוּת הוּא בְּחִינַת דְּבוּר. וְכֵמוֹ שְׂבִיחַתוֹ בְּ"תִיקוּנֵי זֵהר": "מְלָכוּת – פּוּח כּו'". וְכֵמוֹשֶׁל מְלָךְ בְּשֵׂר וְדָם, שֶׁהַנְּהַגְתּוֹ בְּכָל מַדִּינוֹת מְלָכוּתוֹ הִיא עַל יְדֵי דִיבּוּרוֹ וּפְקוּדָתוֹ שֶׁל הַמְּלָךְ – פֶּךְ עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל, כָּל הַנְּהַגוֹת עוֹלָמוֹת עֲלוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים הוּא מִבְּחִינַת דִּיבּוּרוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ-הוּא כְּבִיכּוֹל, וְזֵהוּ קְיוּמָם וְחַיּוּתָם וְהַתְּהוּוּתָם מֵאִין לִישׁ. וְכֵמוֹ שְׂבִיחַתוֹ (תְּהִלִּים ל, ט): "כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי" – שְׂבִיחַתוֹ אֶחָד נִבְרָאוּ.

וְכֵשֶׁם שְׂאִין עֲרוּךְ לְדְבוּר שֶׁל הָאָדָם נִגַּד מֵהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ, בֵּן וְיוֹתֵר מִכֵּן לֵאמֹר קַץ, אִין עֲרוּךְ הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְחַיּוּתָם וְקְיוּמָם לְגַבִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ-הוּא כְּכַבּוֹדוֹ וְכַעֲצָמוֹ, וְכַטְלִים בְּמִצִּיאוֹת מְמֻשׁ, וְ"הָיוּ כְּלָא הָיוּ"¹⁰, שְׂאִינוֹ בְּגִרָה עֲלֵמִין כְּלָל – לֹא בְּבִחִינַת מְמֻלָּא כּו'¹¹, וְשֵׁם "לִית מַחְשְׁבָה תְּפִיסָא בֵּיה כְּלָל"¹².

וְהַנֵּה, מִשֵּׁם נִמְשָׁךְ שֶׁפַע וְרִצּוֹן לְרַעוּת הָאֱמוּנָה, שֶׁהִיא בְּבִחִינַת 'מְמֻלָּא כְּלָל עֲלֵמִין' וְסוֹכֵב כְּלָל עֲלֵמִין. וְזֵהוּ שְׂאֵמֶר

7. (נוסח התפלה. וראה לקוטי תורה שיר השירים דבור המתחיל "קול דוד")
 קע"א, דף יד, ג.
 8. (נוסח פירוש שנתה דברפת המזון).
 9. (בתקדמה, "פתח אליהו", י, א).
 10. (עבודתה, א, טו).
 11. (ולא בבחינת סוכב).
 12. (על פי תקוני ז'הר שם).
 13. (משנה שקלים ריש פרק ד. רמב"ם ריש הלכות שקלים. רש"י משא ל, טו).
 14. (ויקרא כא, ב. וזר חלק ג בקל ריא, א).
 15. (ראה ז'הר חלק א בתקדמה ג, ו).

16. (ראה ברכות כו א"ב).
 17. (אבות א, ב).
 18. (תענית ב, א).
 19. (פסוקי דזמרה. נחמיה ט, ו).
 20. (ואתחנן ג, ד).
 21. (ראש השנה לא, א).
 22. (לעיל פרשת וזר פד, ב: "כְּמֵאִמֶר חוֹל (ברכות יג, ב): 'כָּל הַמְּאֲרִיךְ בְּאֶחָד מֵאֲרִיכֵי לֹא יָמִינוּ וְשִׁנְתִּין כּו'". דְּהֵינּוּ לְהַאֲרִיךְ לְתַרְחִיב דַּעְתּוֹ וּבַעֲמִיק לְבוֹ עַד מְקוֹם שֶׁיָּד שֶׁכָּלוּ וְתַבְנִיתוֹ מִנְעַת אִיךְ שֶׁ"אִין תְּהוּ"ה לֹא שְׁנִיתִי" מְמֻשׁ כְּמוֹ קוֹדֵם בְּרִיאַת הָעוֹלָם". וְרֵאחַ לְקוּטֵי תוֹרָה פְּנָחֵם פ, א. וְאַתְחַנֵּן יב, ב. סֵפֶר הַמְּאֲמָרִים תַּסְמִ"ט עֲמִיד רפד. וְעוּד).

שאגת אריה דלעילא הנ"ל, מתבררים כל החלקים המעורבים, ויוצא מן ההעלם כל הסיגים, גם הדק שבדקון כו'. ודי למבין.

וזהו הפעם שאנו אומרים בשמונה עשרה דוקא "טלח לנו":

להיות כי כל מה שהתבונן ביותר העמקות בקריאת שמע, וסדר השבחים בפסוקי דזמרה, בהתלהבות רשפי אש של מטה – "צעק לבם כו'" (איכה ב, יח) – יותר נתעורר למעלה אש של מעלה – אהבה רבה כו', ואז גם "שמים לא זכו בעיניו כו'" (איוב טו, טו), מאחר דלגבי עצמות המאציל כלא חשיבו המושפיע עם המקבל; סובב וממלא כו'.

וגם למטה נתגלה גם כל דק שבדקון שבתערוכות טוב ורע, ואז נעשה חוטא גדול גם בדקות הרע. ואומר: "סלח לנו כי הטאנו כו'", מפני שחוט השערה נדמה כהר לגבי אמותיו בעל האמת כו'²⁷. כמשל מו שעומד לפני מלך, שגם תנועה קלה בפריקת העול האימה – כמדר יחשב, וגם כל יגיעותיו לא יזכו בעיני המלך, לפי שלגבי רוממות המלך אין לך דבר שיספיק כו'. ודי למבין.

וזהו שאמרו גבי מומין²⁸: ד"דוקין שבבעין – דדידהו לא הוה מומא, ודידין הוה מומא" – פירוש:

"דוקין שבבעין" הוא ההסתרה שבחכמה להשגה אלקית מצד חומר מחשך הגוף. והסתרה זו, שלא נתפס במוח ולב – סובב וממלא, הוא תכלית הדקות של הרע, משבירת רפ"ח ניצוצות²⁹ שבשעת חטא אדם הראשון, שנתגשמו כל הברואים, וכמו שכתוב בזהר³⁰ "דאחשיך אנפין כו'".

ולכך, "דידיהו" – עובדי כוכבים ומזלות³¹, שגללקחים מבחינת אחרונים ד"אלקים אחרים" – "אין זה מום", כי הפרידן מאחדותו בתחלה כו'. אך "דידין" – "ישראל עלה במחשבה" – "הוי מום" גמור, כי ישראל – מאמינים בנ"ל.

התבוננות בעומק וברוחב בתפלה ותלהב לבו בתשוקה נפלאה להכלל ב"אחד" ו"למהוי אחד באחד"²³:

וביאור הדבר – היינו מה שכתוב²⁴: "מצרף לפספ כו'", כן "איש לפי כו'" – פירוש:

כי הנה אהבה רבה שהיא באה ונמשכת מלמעלה למטה לעורר את האהבה בכללות נשמות ישראל – היא בבחינת מקיף, כמו שכתוב (שיר השירים ב, ו): "וימינו תחבקני כו'". והיינו "כאריה ישאג" (הושע יא, י) – לעורר כנסת ישראל כו'.

וזה אינו אלא לאחר ההתבוננות בקריאת שמע בפסוק "שמע ישראל" (ואתחנן ג, ד) ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" – יהודא עילאה ותתאה; ואז בשמונה עשרה – שהתפלה במקום קרפן – יורד האש שלמעלה – אהבה רבה מבחינת אריה הנ"ל, ואוכל הקרפן שהוא הנפש שהבהמת כו'. דהיינו, שמתהפך גם רצון חומר הגוף לה' לבדו, ו"אין בלבד אלא אחד"²⁵, ואין לזר אתו²⁶ כו'.

וזהו "מצרף לקספ כו'":

פירוש: על דרך משל הכסף המעורב בסיגים בתכלית התערוכות, כשנותנים אותו בכור המצרף בשלהבת – תברר, ומתפרדים כל החלקים שבו, עד שחלק המטב יוצא נקי בפני עצמו, וכל חלקי הסיגים מתפרדים ויוצאים מובדלים בפני עצמם. וכל שיתנו אותו בשלהבת הרבה פעמים – יותר יובדל חלקי הסיגים הדקים פידיע. ואם כן, נמצא שמה שהיה הסיגים בהעלם מתחלה, בערבוביאו – על ידי השלהבת נתגלו ויראו ויצאו לדי גילוי. וכל שגשמתהא הכסף בשלהבת יותר – יותר יצא ההעלם, עד שגם הדקין שבדקון יצא להפרד בפני עצמם, ולא להיות מעורב בטוב כו'. ודי למבין.

וכמו כן על דרך משל, בגפש שהבהמת עם הניצוץ אלקי – שהם מעורבים מטוב ורע בתכלית, ועל ידי שלהבת העולה מאליה בתפלת שמונה עשרה, מחמת

23. (זהר חלק ב תרומה קלה, ב).

24. (משלי יז, ג: "מצרף לפספ, וכור לזהב, ואיש לפי מללו").

25. (על דרך מה שאמרו השכמים לעקב (פסחים נ, א): "כשם שאין בלבד אלא אחד, כך אין בלבדו אלא אחד").

26. (על פי משלי ה, ז: "ואין לזרים אתך").

27. (במות קמא, ב, נעוד: "הקדוש ברודיהו מדקדק עם סביביו פחות השערה". סוכה נב, א ורש"י: "לעתידי לבא מביאו הקדוש ברודיהו לצד הרע ושוטטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם

כחוט השערה").

28. (גיטין נ, א ורש"י: "דוקין שבבעין" – היקמא דלדידן הוה מומא, ולדידהו לאו מומא". לדידהו לא הוי מומא – להקריב לגבוה כקמה דידהו, אלא מחוסר אבר. (דוקין – מיל"ה (מיל"א: "תכליל" (ניקרא כא, ב) [כ] כהם בעין המוצמצם את הראייה). כמו (שעריה מ, כב): "הנומה כדוק").

29. (עין חיים שער לב, מ"ז ומ"ד, דרוש ב).

30. (ראה זהר תוי שרה קלא, א. חלק ב פקודי קמט, ב).

31. (אמות העולם).

עצמות אור אין־סוף קודם שיהיה סוכב וממלא בו, שאין הוא ענין הקדושה וההבדלה בעצמותו, ולא שהוא קדוש ומובדל מתחתון הימנו בלבד בו. ודי למבין.

וזהו ענין "שקל הקדוש" דוקא, להיות פי משה, רעיא־מהימנא הוא לזון ולפרנס האמונה לכנסת־ישראל, כנ"ל בענין "פי תשא את ראש בני ישראל וכו'". והיינו שהוא ממשיך מקודש־העליון – העצמות של המאציל ברוך־הוא, להיות קדוש – בחינת סוכב לממלא בו.

והמשכת קדש־העליון הוא בג' קווין: ימין ושמאל ואמצע כנ"ל, על ידי תורה, עבודה וגמילות־חסדים דוקא, להיות פי על ידי המצות אנו מתקדשים בקדש־העליון כמאמרינו³⁶: "אשר קדשנו במצותיו בו", והיינו בחינת קדוש בוי"ו בו.

והוא ענין "שקל הקדוש" – שגשקל בכמה – קדש־העליון – בג' קווין בו. ודי למבין.

וענין "מחצית השקל" דוקא וכו' – להיות פי קדש־העליון הזה בא וגמשיך בכלי כף מאזנים, לשוקלו לחצאין שוין דוקא, ומחציתו יתנו בו. ועל דרך משל, כששוקלן איזה דבר לחצאין שוין, כל שמחצית האחד יותר כבד במשא, וכבד ביותר ביורדתו מטה מטה על בני המעט שמכריעו – בן לפי ערך ותעלה מחצית השנית שבכף שכנגדו, ויוגבה ויתרומם למעלה מעלה בידיע.

וכמו בן על דרך משל, קדש־העליון נשקל בכף מאזני החכמה עליונה – ימין ושמאל.

פירושו: המחצית האחד יורד בדרך ירידה מלמעלה למטה, בבחינת קווין הנ"ל, להוסיף אורות באצילות על ידי מעשה רמ"ח מצות־עשה, שכללותם הוא ענין "יחוד קודשא בריך־הוא ושכינתיה"⁴⁰. דהיינו, להיות בחינת סוכב וממלא בו.

ומחצית הקדש־העליון בכף השמאלי, ירדתו בשביל העליה והסתלקות שיתעלה ויתרומם למעלה כשיכריעו הכף הימני, כנ"ל במשאל. והיינו מחצית־השקל שיתנו

וזהו שבהם נאמר (תהלים קטו, ה): "עינים להם ולא יראו" – מפני הדוקין שבנין החכמה בו. וכמו בכלעם שהיה סוכב בעין אחת³² בו. אבל בישאל נאמר: "וכל [..] ישראל רואים בו"³³. ודי למבין:

וכל הנ"ל – שמתברר הדק־שבדקות – אינו אלא דוקא אחרי שירד לעמקות ההתבוננות. וגם, פי בהתלהבות התפלה – פרוגמת הקרבן כנ"ל. מה שאין בן מתחלה היה מעורב טוב ורע בתכלית.

דהיינו, פידוע בענין "כל דרכי איש יד בעיניו בו" (משל טו, ב), שנדמה לו הדר פחות השערה, והוא כשר וישר בעיניו בו, ואינו מרגיש הרע ככלל. אבל כשמתלהב ביותר – יותר מרגיש אפילו הקל שבקלות פהר גבוה, כנ"ל. ודי למבין.

וזהו "ונתנו איש כפר נפשו לה" [..] מחצית השקל בשקל הקדש [..] תרומה לה" (פרשתנו ל, יבג) – פירושו:

פי הגה במשפן היה ג' דברים כלליים: "זהב וכתף ונחשת" (תרום כה, ג). והוא נגד ג' דברים שהעולם עומד עליהם, שהן תורה ועבודה וגמילות־חסדים³⁴:

העבודה הן הקרבנות, הוא בחינת תורה ורשפי אש, התשוקה מלמטה־למעלה, פידוע.

והכתף הוא חסד־העליון³⁵ מלמעלה־למטה, אהבה רבה כנ"ל, לעורר האהבה בכנסת־ישראל "נכסוף נכספתי בו"³⁶.

והנחשת היא ממוצע כלול משניהם, והיא התורה. וגם נחשת ראשי תיבות³⁷ "נובלות חכמה שלמעלה תורה"³⁸.

ובכללותם – ג' קווין: ימין, ושמאל, ואמצע. פידוע, ודי למבין.

והנה ידוע ההפך בין "קדש" ל"קדוש": ש"קדוש" בוי"ו מורה המשכה מסוכב לממלא, לומר, שהוא יתברך קדוש ומובדל מזמן ומקום בו, והוא מתנשא ומרומם מהם בו פידוע. אבל "קדש" בלא וי"ו – הוא

36. (פיוט "יריד נפש", על פי (וצא לא, ל): "נכסף נכספתה").
 37. (קהלת יעקב עקרב).
 38. (בראשית רבה פרשה יז, ה. פרשה מדר, יז).
 39. (ברכת המצות).
 40. (נוסח "לשם יחוד" שאומרים לפני קיום מצוה. ראה תניא פרק טא דף גז, ב ואילך).

32. (סנהדרין קה, א).
 33. (דברי תמים ב' ג, ו): "וכל בני ישראל ראים בדת האש וכבוד ה' על הבית. יתרו ב' די: "וכל העם ראים". וברש"י: "מלמד שלא היה בהם אחר סוכבא".
 34. (אבות א, ב).
 35. (בלקטובי שחיות חלק ו עמוד 152 הערה 51: "ראה ותר חלק א רג, א. חלק ב קמה, איב, רכז, ב. וראה גם תניא פרק ג תורה אור קיא, ד ונכמה מקומות (ולהעיר שבהם חלק ב וכתורה אור שם, מרובר בענין זה ונכף שבמשפן)).

– הוא כפי שיפקד ויחסר הרע הנדבק בנשמותיהם בערבוביאה בעולם. כי מעתה יתפרדו ויבולע המות, וכנ"ל. ודי למבין.

וזהו "ונתנו איש כפר נפשו לה": לשון "כופר" הוא כמו: "כפי לכופרי ידיו ביהוא גברא כו"⁴³. דהיינו, הסרת הלכלוף והמיואם כו. וכמו כן יכפרו נפשם, דהיינו, שיוסר ויבדל כל חלקי הרע מנפשם, ו"יתפרדו כל פועלי און כו" על ידי ענין מחצית השקל שיתנו תרומה לה'. שהרי תקרבן שבא ממנו – נאכל ונשרף על גבי המזבח לגמרי באש של מעלה – "אריה דאכיל קרבנן כו", והוא "ארמותא" – העלייה בתכלית, שאז יחופך גם הרע לטוב, "בהמס דונג מפני אש", כן "יאבדו רשעים כו" (תהלים סח, ג). ודי למבין.

וזהו מחצית השקל השנית שבכף השמאלי – להעלות מרפ"ח ניצוצים תרומה לה' כו. אך ערך העלייה הוא לפי ערך הירידה מלמעלה למטה במחצית השקל הקדש-עליון שבכף הימין המכביד ויורד בג' קוויין – תורה, עבודה, גמילות-חסדים; וכללותם – רמ"ח מצות-עשה, רמ"ח המצוות מקודש-עליון, כענין "אשר קדשנו כו". ודי למבין.

וכל שמתגברים ישראל ביותר במעשה המצות – אז נמדד המדה של קדש-עליון בשפע רב יותר, ואז ממילא עלית בנסת-ישראל הנבה מאד נעלה לפי ערך כנ"ל. ודי למבין.

ומה שפתוב "העשיר לא ירבה כו" – הגם שתלוי במעשה המצות כו – הרי ידוע דכללות נשמות ישראל – קומה שלימה היא, והראש תלוי ברגל, ולכך תדל והעשיר שוין במחצית השקל. אך במקדיות כגלות תהשקלה בשני החצאין, בבחינת אור-ישר ואור-חוזר – תלוי לפי ערך מעשה המצות בכנסת-ישראל כידוע. ודי למבין.

"תרומה לה" – פירושו: "ארמותא להויה", כנוכר בזה⁴¹, והוא עלית בנסת-ישראל – "ישראל עלה במחשבה" בתשוקה נפלאה מלמטה למעלה בתפלת שמונה-עשרה, על ידי אור הסד-עליון דקדש-עליון, שירד לעורר את האהבה בבחינת אור חוזר כו. ודי למבין.

וזהו "כי תשא את ראש בני ישראל" – פירושו: כשתרצה לפרנסם באמונתם מחסד-עליון – מחצית השקל של הקדש-עליון, שירד לעורר את האהבה בבחינת אור-חוזר, להגביה ולהנשא את ראש ומוחין דכנסת-ישראל כו –

"ונתנו איש כפר נפשו כו מחצית השקל כו", ומאותו המחצית היו תקרבנות, שהוא ענין ההעלאת מ"ן מלמטה למעלה – "אשה ריח נוח כו" (ויקרא א, ט) כידוע.

ו"העשיר לא ירבה, והדל לא ימעט כו" (פרשתנו ל, טו): והטעם הוא, כי כפר נשקל המחצית בשקל הקדש-עליון מתחלה כנ"ל, ואם כן, העשיר במצות והדל במצות שוין, כי כפר הנה המדה בתחלה מהמורה, בחינת מאוני חכמה-עילאה כנ"ל. ודי למבין.

"לפקודיהם" (פרשתנו ל, יב) – פירושו: כמו "ויפקד מקום דוד כו" (שמאל א' ב, כה), שהוא לשון חסרון⁴². והענין הוא:

בהיות כי הרי מבואר למעלה בענין "שמים לא זכו בעיניו כו" – כשהעלייה היא בתכלית לגבי העצמות; וכן למטה בכנסת-ישראל אומרים "סלח לנו וכו" – לפי שאז מתברר תכלית הברור ו"יתפרדו כל פעלי און" (תהלים צב, י) – אפילו הדק שבדקין כנ"ל;

וזהו "לפקודיהם" – פירושו: שמפרש הטעם למה "תשא" ותגביה "את ראש" ומוחין מנסת-ישראל כו?

43. (גיטין נו, א. "לקבט דריי [באותו אדם]. רש"י).

41. (ראה דבר חלק ב תרומה כמו, א).

42. (פירושו רש"י ומצודת ציון על הפסוק).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

נקודה ספי' פרצוף שבחי' נקודה אין בה התפשטות כלל רק נקודה לבד שיש בה כהעלם בלבד כל הע"ם ואין מציאותן ניכר כלל ואין הפרש בין חכ' לחסד או בין ב' הפכים כח"ג כלל וזהו בחי' העקודים שהע"ם עקודים כהעלם בכלי א' לבד שנק' נקודה כו' וספירה הוא כאשר ניכר במציאות ספיר' ומדה עכ"פ כמו אור מציאת החכ' ומציאת אור החסד וב' הפכים דחסד ודין כו' והוא בחי' חקו שיש בו בחי' המשכה עכ"פ כידוע בהפרש שבין נקודה לקו ובין קו לשטח שהקו הולך ביושר מלמעלה למטה שמורה ענין אור המשכה מיוחדת עכ"פ משא"כ בנקודה שהיא בלתי המשכה כלל ובחי' פרצוף הוא בחי' שטח שנתלכש האור הנמשך ברבוי כלים שהוא בחי' ההתפשטות כמו השטח לאורך ורוחב וימין ושמאל כו' וזהו בפרצוף אדם דוקא כמשי"ת) וידוע שהשבירה היתה בבחי' נקודים שהע"ם מחולקים בי' כלים דוקא שכאז"א מאיר בכלי מיוחד בפ"ע וניכר ההתחלקות שלהם במספר י' ספי' עכ"פ משא"כ בבחי' עקודים שכלולים כא' ממש ואין בהן התחלקות כלל כמו בחי' הנקודה כנ"ל ואח"כ נעשה בחי' התיקון שהוא כברודים שהוא בחי' התכללות האורות בכלים שהוא בחינת פרצוף אדם כו':

(יא) והנה להבין כל זה (בתוס') ביאור ובפרטים רבים באופנים אחרים ממה שמבואר בפ' בראשית).

יש להקדים תחלה ביאור ענין המאמר דפתח אליהו אנת הוא חד ולא בחושבן כו' (שבמאמר זה א' ג' מדרגות הנ"ל דעני"ב כו') ותחלה יש להבין בכללות המאמר הזה ובמה שקשה בו מרישא לסיפא ובמה שכפל הדברים ב' וג' פעמים והכל בענין הי"ם כו' דהנה בתחלה א' אנת הוא חד דקאי בעצמות הא"ם ממש שאו' לנוכח אנת כו' שהוא חד ולא בחושבן י"ם דמשמע אפי' כהעלם די"ם שנק' ע"ם הגנוזות כהעלם עצמות המאציל כמו שלהבת הקשורה כהעלם בתוך הגחלת כמ"ש בס"י והיינו שא' אנת הוא עילאה על כל עילאין דפי' עילאין ופתימין היינו בחי' ע"ם הגנוזות הנ"ל שהוא מושלל גם מהם ונק' סדכ"ם כו' דלמת"ב כלל אפי' מחשבה סתימאה שהוא החכ' הקדומה שבהעלם העצמות ממש (וזהו למעלה גם מבחי' העקודים דבחי' נקודה הנ"ל שהוא רק בחי' הרשימו שנשאר כהעלם העצמות שקודם הקו"ח כמשי"ת שז"ש גליף גליפו בטה"ע כו') וז"ש ולא

(ט) וזהו ג"כ בבחי' הת"ת שסובל דבר והיפוכו חסד ודין כא' שמוכרח לומר שיש במדה זו מבחי' האין העצמי דפנימי' הכתר הנ"ל רק שכשרשו בפנימי' הכתר שעושה פלא העליון כו' הוא בבחי' ההעלם ובמדות דחו"ג ה"ז בא בבחי' גילוי ממש שהוא התכרעה בדבר מה שע"י הת"ת שיש בו חו"ג כא' בפ"מ וד"ל. (וכך הוא ענין בחי' הת"ת שבחכ' דתורה שכלולה מחו"ג דוקא כמ"ש מימינו אש כו' דבר והיפוכו כא' להיות שרשה בפנימית אבא שהוא פנימית ע"י כנ"ל ובזה יתרון מעלת שם מ"ה דהוי"ה דת"ת דו"א שע"י א' מי כמוך באלים הוי"ה שזהו שם מ"ה מלגיו דאיהו ארח כל האצילות שכוללם יחד כנ"ל) וראי' לזה ממה ששם הוי"ה דת"ת משתתף עם כל השמות דאל ואלקי' כמו אל הוי"ה אל חסד שבת"ת וכן ה' אלקי' ה' אד' ה' צבאות וכה"ג וזהו שאנו רואי' שלע"ל יתגלה שם הוי"ה דת"ת דו"א מנרתקו שם אלקי' כמ"ש ונגלה כבוד הוי"ה וראו כ"ב כמאמר שעתידי הקב"ה להוציא ממה מנרתק' כו' ואעפ"י שנאמר כי שמש ומגן ה' אלקי' שבחי' אלקים מסתיר על שם הוי"ה כמו המגן לשמש זהו בבחי' הוי"ה אלקים שבמל' שמסתתר להיות מקור לעולמות כידוע אבל בשם הוי"ה דו"א אין בחי' אלקי' שבו מסתיר כלל וכמ"ש כי ה' הוא האלקי' כולא חד וכן ה' אלקיו עמו שהן יעקב וישראל שנא' בו אשר כך אתפאר בת"ת שבח"ע דתורה וכן בלבוש וכלי דתורה אין הנגלה שבתורה בדצ"ם גשמיים מסתיר לאור הפנימי דח"ע דתורה כלל וראי' ממה שמושה קבל תורה מסיני ומסרה כו' שנשתלשלה כ"ב עד דור האחרון ואין בה שינוי כלל כי דבריו חיים וקיימי' גם עתה כמו כמ"ת ממש דאורייתא סתים וגלוי אין הנגלה מסתיר לנסתר כלל ולכך א' אשרי מי שבא לכאן כו' וכל העוסק בתורה הנגלה לשמוה מגל' לו רוי כו' והכל מטעם הנ"ל בבחי' הת"ת שהאז"כ שוין בו וכן בישראל שה' אלקיו עמו כנ"ל לפי שהן בבחי' שם מ"ה דבחי' הת"ת ע"כ או' שמע ישראל דוקא ה' אלקינו ה' אחד כנ"ל וד"ל:

(י) ומעתה יש להבין בביאור ענין דבחי' התורה והתיקון בפרטות שהן ג' מדרגות דעקודים נקודים וברודים וכמ"ש בע"ח דבחי' עקודים כל הע"ם עקודים בכלי א' לבד ובנקודים כל הע"ם מתחלקים בי' כלים וברודים הוא בחי' התכללות דע"ם ברבוי הכלים מכלים שונים (והוא ענין

איהו כתר מל' קרקפתא דתפלין מלגיו איהו שם מ"ה דאיהו ארח אצילו' ואיהו שקיו דאילנא כו' ולכאור' היה לו להזכיר תחלה לחכ' מוחא שהוא חכ' בראש ואח"כ התיקונין דחור'ג וגופא שהן המדות כו' אלא מפני שמדבר בבחי' התיקון דציור אדם ששרשו בעצמות המאציל ממש בבחי' שרש ההתכללות הזאת שבאדם עד מבלי ימצא ראש וסוף (כמשי"ת) וכמ"ש ואנת הוא דקשיר לון ומייחד לון ובגין דאנת ממש מלגיו דאדם זה כל מאן דאפריש בע"ס דו"א כאילו אפריש כך ממש משום דאדם אדמה לעליון ממש כו' ולזאת חוזר לראש חכ' מוחא כו' משום דראש מקבל מסוף בבחי' התכללות דאדם וז"ש כ"ע איהו כתר מל' שנא' מגיד מראשית אחרית כו' וכללותו הוא שם מ"ה מלגיו דאיהו ארח כו' ור"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ביאור לד"ה ואולם

בפ"ע הוא עד"מ כחות הנפש המלוכשי' באיברי' והם ג"כ בטלים לגבי הנפש. אך בחי' י"ס הגנוזות הוא עד"מ כחות אלו כשהם עדיין כלולי' בעצם הנפש שהוא למעלה מבחי' התחלקות (ולכן עקודים הם הכל בכלי א') וגם הם במהותן געלי' הרבה ביתר שאת וגם בימולן יותר כו' (ובמ"א ע"פ כמים הפנים לפנים נת' משל אחר. והוא ענין גלוי השכל וכה המשכיל שהכה המשכיל מיוחד עם עצם הנפש ביתר שאת מגלוי השכל שהגלוי השכל נרא' ומורגש במוח ליש ודבר בפ"ע משא"כ כח המשכיל כלול ומיוחד ממש בעצם הנפש ובמל' אליה ביתר שאת והוא כשלהבת שבתוך הגחלת משא"כ גלוי השכל הוא כשלהבת שנתפשט' חוץ לגחלת, ומה"ט בכח המשכיל הנה שם יש ג"כ כח המדות עד"ז וכולם מיוחדים בעצם הנפש יותר מגלוי השכל וגלוי המדות כו' יעו"ש, ומשל זה נ"ל צודק יותר, כי מבואר בפרדס שער הצחצחות פ"ו דענין י"ס הגנוזות הם שרשי הכל' דאילו האורות הם פשוטים בתכלית הפשוטות אפי' ב"ס הגלויות וכך מבואר בכמה מקומות באריכות דמצד האור אין שייך לקרותו חכמה או חסד שהרי הוא פשוט כו', וכיון שהם שרשי הכלים א"כ אין צודק כ"כ משל הא' דהרי מעלת כחות הנפש כשהיו כלולים בעצם הנפש יותר מכמו שנעשו אח"כ כשנתלכשו באיברים שעם היות שגם אח"כ הם בטלים לגבי הנפש אין זה בערך לגבי הביטול כשהיו כלולים ממש בהנפש, וכך יובן עד"ז ענין י"ס הגלויות שהם כאו"א בכלי

בחושבן י"ס כלל והיינו שמסיים בסוף המאמר ולא מכל אינון מדות כלל אפי' בהעלם כו' ואח"כ אמר אנת הוא דאפיקת' תקונין וקרינן לון עשר ספירן לאנהגא כהון עלמין כו'. וידוע בפ' תקונין שהוא בחי' התלבשות האורות בכלים דע"ס דאצילות בנ' מיני כלים רת"ס פנימי אמצעי חיצון כו' דוקא וז"ש ובהון אתכסיאת מב"נ וכידוע דמבחי' חיצוניות הכלים דו"א עיקר הנהגת העולמות דבי"ע וכמו שמסיים במא' זה לבושין תקינת לון כו' וכמה גופין תקינת לון כו' ואתקריאו בתיקונא דא חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא ת"ת גופא נו"ה תרין שוקין כו' הרי מוכיר ציור אדם ברמ"ח אברים חיצונים כדרועא ימינא ושמאלא כו' (והוא בחי' התיקון דבחי' ברורים שבבחי' שטח כנ"ל שנק' פרצוף) וחוזר ואומר חכ' מוחא איהו מח' מלגיו בינה לבא כו' כ"ע

יותר מצד ההעלם ומצד שלא נתלכשו בכלים החיצוני' וכו' וכך מובן הנמשל. ועכ"פ מובן מזה איך שיחוד ע"ם הגנוזות הוא ביתר שאת מע"ם הגלויות והיינו כשלהבת שבתוך הגחלת ממש. רק שזהו משל בנשמיות ומשל רוחני הוא כמו בחי' כח המשכיל הכלול בנפש הוא שלהבת שבתוך הגחלת וגלוי השכל הוא כשלהבת שמחוץ לגחלת):

וְיִוָּבֵן עוֹד עֵינֵי מִשַּׁל הַשְּׁלֵחַת שַׁע"ג הַגַּחְלַת וּשְׁבִתוֹךְ הַגַּחְלַת שֶׁהִיא מְיוֹחֶדֶת בְּיַחַד אִמִּיתִי יוֹתֵר עִם הַגַּחְלַת ע"פ משל אחר רוחני, בכחות הנפש עצמן הגלויים, והוא עד"מ המדות נמשכים מהשכל, שע"י התבוננות בגדולת ה' יוליד התפעלות לאהבה אותו, ויש בהתפעלות זו ב' בחי' הא' כשהתפעלות כלולה עדיין בתוך ההתבוננות ממש שהיא שם מהות התפעלות שכליית דהיינו שעיקר הגלוי הוא ההתבוננות והעמקת הרעת בגדולת ה' אלא שכלול בזה התפעלות והוא מה שתמה הנפש ותדבק בו כמחשבת' בו ותתאוה ותכסוף אליו, והב' הוא כשיצא' האהבה בגלוי להיות הפיצה ותשוקה מורגשת בלב ומ"מ גם אז מקבלת חיות מההתבוננות, והנה הבחי' הא' הוא התכללות העלול בעילתו וזה כשלהבת הגנוז בתוך הגחלת, והבחי' הב' הוא כשנמשך העלול להיות בפ"ע שזהו כשלהבת שמחוץ לגחלת, והנמשל מובן בענין ע"ם הגלויות וע"ם הגנוזות כנ"ל מיהו הגם ששם אין זה בגדר עילה ועלול כמו ממדות לשכל מ"מ לענין ההעלם וגלוי הוא כוונת המשל וכו':

בהאיברים, דהתלכשותן באיברים גרם להן שינוי זה, כמ"ש במ"א ע"פ ויאמר מלך מצרים למיילדות כו', וא"כ משל זה מכוון למעלת האורות כשהיו מופשטין מהכלים שאז היו נעלים יותר מכפי שהם אח"כ בהתלכשותן בכלים שהכלים גורמי' להם תמונה אחרת כנו' אצלינו ע"פ ביאור מאמר והר פ' בלק שחורה אני כו' יעו"ש, ובמעלת ע"ם הגנוזות על ע"ם הגלויות לא שייך לומר כן מאחר שגם ע"ם הגנוזות הם שרשי הכלים כנ"ל א"כ אין שייך להביא ע"ז משל מה שירד הכח מצד התלכשותו בכלי, דבנמשל לכאורה אין שייך לומר כן בזה. אבל משל הנ"ל מכוון הטיב דמעלת כח המשכיל על גלוי השכל אינו מצד הכלי רק מצד שהכח המשכיל הוא בחי' ההעלם והשכל הוא הגלוי וכך הוא ענין מעלת שרשי הכלים הגנוזי' שהם בחי' ההעלם כו' וגם הנה מבואר במ"א דהשכל הוא כלי לגבי עצם הנפש שהיא למעלה מבחי' שכל ע"כ ענין כח המשכיל הוא כח הכלי הכלול בנפש וזה מכוון להנמשל, ומ"מ יש לקיים גם משל הראשון דמאחר שאפילו כח השכל הוא כלי לגבי הנפש כש"כ שאר כחות שבנין ואזן כו' ובעודן כלולי' בנפש היו נעלים ג"כ מצד שהיו בבחי' העלם כנ"ל במשל כח המשכיל לגבי שכל הגלוי. וגם זה אמת שהאיברים פועלי' בהם שינוי והאיברים הם כלים חיצוניים והרי למעלה ג"כ יש כלים חיצוניים ופנימים כנו' בע"ח בענין מוחי' וכו' וע"ם הגנוזות הם ודאי שרשי פנימי' הכלים כו' ע"כ צודק ג"כ המשל הנ"ל שבעודן כלולים הכחות בנפש היו נעלי'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

וידבר כו' זאת חקת

ל"ת, וכן ארז"ל במדרש שלעבדה ולשמרה קאי על מעשה הקרבנות כמו על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה כו', ועבודה הוא מעשה הקרבנות וכן כתי' בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקי' על ההר הזה כו' שהוא בחי' עבודת הקרבנות, וכן לשמרה קאי על הקרבנות וכמ"ש תשמרו להקריב לי במועדו, והיינו שע"י תומ"צ בכלל וע"י עבודת הקרבנות בפרט עי"ז עושים וממשיכים את הנ"ע וכמשארז"ל שכר מצוה מצוה שהשכר והענג שבג"ע הוא מהארת המצוה עצמה, והיינו שע"י המצוה נמשך השכר כנ"ע כו'.

וזהו מ"ש תחת אשר לא עבדת את הוי' אלקיך בשמחה

וידבר הוי' כו' זאת חקת התורה אשר צוה הוי' לאמר. וצ"ל דהא כתיב תחלה וידבר הוי' שהקב"ה הוא המדבר למשה זאת חקת התורה וא"כ מהו אשר צוה הוי' הל"ל אשר אני מצוה. גם להבין קצת ענין פרה אדומה שחלוקה מכל הקרבנות שכל הקרבנות הי' עבודתם בפנים, ומצות פרה אדומה הי' בחוץ וכמ"ש והוציא אותה אל מחוץ למחנה ושם היו שוחטים אותה, רק הזאת דמה הי' נגד התיכיל וכמ"ש והוזה אל נוכח פני אהל מועד, וגם זה הי' רק נגד אהל מועד כו'.

ולזהבין זה יש להקדים מ"ש ויניחהו בנ"ע לעבדה ולשמרה, וארז"ל לעבדה זו רמ"ח מ"ע ולשמרה זו שם"ה

ויטע ה' אלקי' גן בעדן מקדם, וא"כ איך שייך לומר שע"י המצות דוקא ממשכי' את הג"ע כו', אך הענין הוא דהנה כתי' בג"ע ויטע ה' אלקי' גן בעדן שנא' כאן בג"ע שם מלא הוי' אלקי', משא"כ בכללות העולם לא נא' רק שם אלקי' כו' בראשית ברא אלקי' והיינו לפי שעולם הוא בחי' העלם ולא דוקא עולם התחתון שלנו אלא אפי' עולמות עליונים הם ג"כ בחי' העלם, וכמ"ש והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים כו', והיינו לפי שמאיר בהם אלקי' בבחי' העלם והסתר עי"ז נעשה להם התפעלות ברעש גדול כו', שהרעש הוא מפני העדר ההשגה כמ"ש במ"א, וכדי שיהי' העלם והסתר זהו ע"י שם אלקי' ששם אלקים הוא מסתיר ומעלים וכמ"ש כי שמש ומגן ה' אלקי', אך בג"ע נא' ויטע ה' אלקי' שמאיר שם גילוי בחי' שם הוי' וע"כ מאיר שם גילוי בחי' תענוג העליון צדיקים יושבין ונהנין מויו השכינה לפי שמאיר שם גילוי בחי' שם הוי'.

ובטוב לבב מרוב כל, שהשמחה של מצוה הוא יותר טוב מרוב כל, כל הוא בחי' עמוד המחבר את בחי' געה"ע עם געה"ת וכמ"ש כי כל בשמים ובארץ ות"י דאחיד בשמאי ובארעא, ויש כמה בחי' כל, הגם שלא נזכר בספרים רק געה"ע וגעה"ת מ"מ יש כמה בחי' ג"ע וכמארו"ל ע"פ ילכו מחיל אל חיל, וכאו"א נכזה מחופתו של חבירו, וממילא יש כמה בחי' כל ומאחר שכ"א נכזה מחופתו של חבירו ממילא מובן איך שהג"ע הוא תענוג נפלא עד אין קץ, וכמו שאמרו על אחר מוטב דלידייני' וליתי לעלמא דאתי, שאף שכל יסורי אויב ע' שנין אינן כדאי אפי' כנגד שעה א' של יסורי גיהנם מ"מ כדאי כל יסורי גיהנם כנגד התענוג של ג"ע אפי' ג"ע התחתון לפי שהוא תענוג נפלא עד אין קץ כו', ואעפ"כ השמחה וטוב לבב הוא יותר גבוה מכל הבחי' כל, לפי שע"י שמחה ש"מ נמשך הג"ע, וע"כ הוא יותר גבוה כו'. ולכא"ו אינו מובן שהרי הג"ע הוא בריאה בפ"ע וכמ"ש

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

את ה' האמרת היום, שבת פרשת תבוא, תער"ג

בבחי' ביטול במציאו' ממש כו'. והענין הוא דהנה ידוע בענין אל דעות הוי' שהן ב' דעות ד"ע וד"ת, דהדעה העליונה היא איך שכולא קמו' כל"ח והיא הדיעה דאו"ס ב"ה דהכל בבחי' אין ואפס קמו' כו', אבל בנבראים מצ"ע אא"ל בהם דעה זו, שהרי הדעת שלהם הוא ע"פ השגתם ואא"ל בהם ההשגה איך שהכל אין ואפס שה"ה נמצאים בבחי' מציאו' דבר כו', וגם ההשגה גופא היא בבחי' מציאו' דבר דכל השגה היא יש כו' כנודע, ואיך יכול היש לתפוס את האין כו', וע"כ הנבראים אינם משיגים גם המציאו' דאין ואפס וכ"ש המהות כו'. וכמו שאין אנו משיגים איך הוא למע' מן המקום והזמן מפני שאנו נתפסים במקום וזמן כו', והגם שנת"ל פקס"ח שאפ"ל קצת השגה בענין מקום מכחות הנפש שכמה כחות נמצאים במקום אחד כו', הנה לבר זאת שזהו ההשגה רק במציאו' דמקום רוחני לא במהות הדבר כו', הנה כ"ז הוא ענין המקום רק שהוא מקום רוחני כו', אבל בלי מקום לגמרי (כמו באצי' וכ"ש למע' מאצי' כו') אין אנו יודעים גם המציאות כו', וכמו"כ אין אנו משיגים בענין אין ואפס מה הוא גם המציאו' כו', דכל מה שאנו מציירים בחי' אין ה"ו בחי' מציאו' באמת כו'. דהנה מה שאנו יודעים

קפמ) אמנם כד"פ יש בתו' ב' מדר' תושב"כ ותושבע"פ, דתושב"כ הוא בחי' חכ' ברורה והיינו שבאה מלמע' בבחי' גילוי אור כו' וה"ו לימוד לנח"א כו', ותושבע"פ הוא לימוד לנח"ב כו'. דהנה בתושבע"פ הרי אור החכ' אינו מאיר בגילוי ממש רק שע"י ריכוז העלמות והסתרים שהם הסתירות והקשויות ועי"ז בא התגלו' אמיתי' אור החכ' כו', משא"כ בתושב"כ אור החכ' היא בגילוי שלא בא בהעלמות והסתרים כלל כו'. והענין הוא דהנה התו' בכלל היא בחי' ש' מ"ה דאורייתא מחכ' נפקת דחכ' הוא בחי' מ"ה כו', רק דתושבע"פ הוא בחי' הארה משם מ"ה שירד ונתלכש בבחי' עה"ד מו"ר לברר בירורים כו', ותושב"כ הוא בחי' ש' מ"ה בעצם שלא בא בבחי' התלכשו' כו', וזהו דתושב"כ נק' עה"ח ותושבע"פ נק' עה"ד, ומבו' באנה"ק סי' כ"ו דבאמת גם תושבע"פ הוא בחי' עה"ח רק שנתלכשה בעה"ד כו' (ומבו' שם דתושב"כ הוא בחי' ז"א שלא בא בהתלכשו' ותושבע"פ בחי' מל' המתלכשת בק"ו לברר כו'), וידוע דש' מ"ה הוא בחי' ביטול בעצם היינו ביטול אמיתי שמצד עצמו' או"ס כ"ה כו', וז"ע חכמה כה מ"ה להיות שבחכ' שורה או"ס אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו, וע"כ החכ' היא

בחי' אין הוא בענין האור להיות דאור הוא בחי' אין כידוע, הנה לכד זאת שאין אנו יודעים מהות האור כלל, ומה שאנו מציירים ענין האור הוא מענינים גשמי' כמו מהאור שאנ"ד אור היום ואור השמש כו' או מאור השכל וכה"ג, הרי כ"ז אור הנתפס בגשם כו', וכאשר מזה אנו יודעים ענין האור האלקי הרי כמה שנשלל מזה ההגשמה והחומר' (שמצד המשל) כו', הרי מ"מ ה"ז בא בהגשמה אצלנו מאחר שאנו תופסים בזה ע"י ענינים הבאים בהגשמה כו' (וגם ההשגה גופא היא יש כו'), וע"כ א"א לנו לידע אמיתית ענין האור במהותו כלל כו' (ומ"מ אפ"ל קצת ציור במציאו' ענין האור כו', ובאמת זהו רק בדרך השערה לא בדרך השגה כו'). לכד זאת ה"ז שהאור הוא בבחי' אין אין אנו יודעים כלל גם לא מציאות הענין, שהרי נודע דאמיתית הענין מה שהאור הוא בחי' אין ה"ז לגבי מקורו כו', שהרי האור בעצם ה"ה בבחי' מציאו' אור עכ"פ כו', רק הוא בחי' אין לגבי מקורו, דלהיותו דבוק במקורו נגש בו הדעה האמית' כמו שהוא באו"ם המאציל דכולא קבל"ח שע"י"ו האור גופא הוא בבחי' כלא כו', אבל א"ז בהאור מצ"ע כ"א מצד מקורו המאציל עליון כו', וענין האין דהאור כמו שהוא מצד המאציל (שז"ע ביטול האמיתי) אין אנו יודעים כלל אפי' בהשערה כו' (דבענין האור יכול להיות השערה עכ"פ, וזהו ידיעתנו בבחי' אין להיות שהאור הוא אין כו', אבל באמית' ענין האין דהיינו הביטול בהאור מצד מקורו המאציל שז"ע ד"ע כו' אין אנו יודעים כלל כו'), והיינו שהנבראים מצ"ע אינם משיגים את הידיעה העליונה איך שהכל אין ואפס כו'. וע"ה שג"ז יוכל להיות מושג בשכל איך שמצד עצמו' או"ם אין העולמו' וההשתל' בבחי' מציאו' כלל שז"ע ההתבוננות דה' אחד כו', זהו רק ההשגה לכד, אבל שיהי' בדרך הנחה כמוהו ובהרגש הענין ומכ"ש שיהי' הביטול באופן כזה, א"ז בנבראים מכח עצמן כו'. ומה שמושג בנבראים הוא בחי' ד"ת שהן בבחי' מציאו' ושכח אלקי מהוה ומחי' אותם כו', והוא בהאור האלקי שבא בבחי' התלכשו' בעולמו' ונבראו' שמהווה את העולמו' ומחי' אותם כו', שבוה יכול להיות השגת הנבראים כו', וההשגה הוא מהנבראו' עצמן שהרי אין דבר עושה א"ע וכמשנת"ל פק"ג ואינו חי מעצמו, ובהכרח שיש בו כח אלקי המהווה ומחי' אותו כו' ומכשרי אחזה כו'. וע"י ההתבוננ' בזה נעשה הענין בקירוב אליו כו', דלולא ההתבוננ' הגם שידוע איך שאלק' מהווה את העולמו' ומחי' אותם כו', הרי הידיעה הוא בריחוק אצלו ואינו פועל בו דבר כו', וע"י ההתבוננות בהעמקת הדעת נעשה הידיעה בקירוב אליו ונגש בו ופועל בו הביטול כו', ובפרט כאשר מתבונן באופן האור והחיות האלקי שבכל עולם ועולם כו', הרי ניתק ע"י מעניני העולם וכל תפצו ורצונו הוא באלק' כו', וכ"ז הוא בחי' ד"ת שהביטול בזה הוא בבחי' ביטול היש לכד כו'. אבל

בחי' ד"ע והביטול שבוה א"ז בנבראו' מצ"ע כ"א כאשר נותנים מלמע' ידיעה והשגה זו וביטול זה כו', ומה שנותנים זה מלמע' זהו רק בנה"א שיש לו שייכות עכ"פ לידיעה וביטול זה כו', כי א"א להשיג מה שאינו שייכים לזה כלל, דכל השגת ענין בהכרח שיהי' להמשיג איזה שייכות אל הענין כו', וכמו השגת הנה"א שהוא רק באלק' ואין לו שום שייכות להשגת ענין הטבעי' כלל מצ"ע כו', והנה"ב להיפך כל השגתו הוא בעניני הטבעי' ואין לו שום שייכות בהשגה אלקית כו', והקישור והחבור דנה"א עם הנה"ב שהנה"א ישג אלק' בענינים הטבעיים כו', והנה"ב יהי' לו ג"כ השגה באלק' ה"ז רק בכח הא"ם המפליא לעשות לקשר רוחני' בגשמי' כו'. וכמו"כ יובן דהידיעה והביטול דד"ע יכול להיות רק בנה"א מפני שיש לו שייכות בכלל לאלק' ובפרט ששרשו מאלק' שלמע' מגדר עולמו' כו', וכידוע שהגשמו' הן בבחי' המשכה עצמו' רק שגעשו בבחי' מציאו' כפ"ע כו', וע"כ הנה"א נותנים מלמע' הביטול דד"ע איך שכולא קבל"ח כו', וזהו ע"י תושב"כ שהיא המשכת בחי' ש' מ"ה, והיינו ההמשכה מלמע' להיות בחי' הביטול הזה כו', דהרי תושב"כ הוא שניתנה מלמע' והיא דבר ה' למשה לאמר לכל ישראל כו', דגם אותיות התורה הן אותיות עליונים שניתנו מלמע' והן בחי' אות' דמ"ה כו'. וכנודע דבש' מ"ה יש בחי' אור וכלי כי אא"ל אור בלא כלי, דכל אור הנמשך ומתגלה בהכרח שיהי' לו כלי שבוה הוא נאחו וע"י"ו הוא הגילוי שלו כו', וה"ע אות' דמ"ה שהן המביאים לידי גילוי אור הביטול דש' מ"ה כו', והן הן אותיו' התו' שהן המביאים וממשיכים גילוי בחי' דיעה העליונה להיות הביטול דמ"ה בחי' ביטול במציאות כו', וזהו הלימוד דתושב"כ להמשיך בחי' הביטול דמ"ה שזהו בד"פ בנה"א, דהנה בק"ש יש ב' בחי' מס"ג, למסו"ג באחד ובכל נפשך אפי' נוטל כו', דלמסו"ג באחד זהו בנה"א להיות שבתגשמה יש בה מבחי' החכ' וכמשנת"ל פקפ"ח דכל הנשמות שרשן מבחי' ח"ע כו', והביטול דה' אחד בנשמות זהו שנמשך בהם ע"י התורה כו'.

ק"צו"ד. ובר"פ תושב"כ היא הלימוד לנה"א, דתושב"כ היא ש' מ"ה שזהו ביטול בעצם, וע"י נמשך בנה"א הביטול דיחוד"ע, דהנה ד"ע איך שלמטה לא יש בנבראים מצ"ע, שזה היפך מהותם, והשגה היא יש, וע"כ אין משיגים גם מציאות בחי' אין אמיתי (כמו שאינו משיגים אמיתית ענין בלי מקום), ומשיגים מציאות האור (וג"ז רק מאור הגשמי ומאור השכל בדרך השערה בלבד). ואור הוא אין, אך אמיתית האין בהאור שהוא מצד העצמות אינו מושג גם המציאות, רק השגתם הוא בד"ת שע"י ההתבוננות ה"ז בקירוב אליו, וד"ע הוא שנותנים מלמעלה ורק לנה"א שיש לו שייכות עכ"פ להשגה זו, והוא ע"י תושב"כ, דגם האותיות הן אותיות דמ"ה שניתנו מלמעלה, וזהו הביטול דה' אחד.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אר"א צדקת פזרונו - ש"פ משפטים תרפ"ט

לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם, וצריך להבין מהו הנתינת מעם על זה שלא ינחם הוא מפני כי לא אדם הוא להנחם, אך הענין הוא דהנה אנו רואים דמי שהוא גדול מחברו יש לו מדת הנצח ביותר, דאדם קטן הגם שרוצה כך אעפ"כ אם יעשה לו חבירו היפך רצונו לא יהי' בניצוח על זה כלל, אבל אדם גדול אם יעשה חברו היפך רצונו או מתעורר אצלו מדת הנצחון לנצח את חברו, ולהראות לו כי הצדק עמו דוקא, וכל מי שהוא גדול יותר הנה יותר יהי' אצלו מדת הנצחון, וכמו שאינו דומה מדת הנצחון דשר קטן למדת הנצחון של שר גדול, ובפרט המלך שהוא גדול על כל השרים הנה מדת הנצחון שלו הוא בחזק גדול, וכמו שאנו רואין במוחש דכאשר המלך חפץ להוציא הנצחון שלו מהכח אל הפועל הוא מכובד גם את אוצרותיו והיינו דכל סגולות אוצרי המלך אשר קבץ ואסף במשך שנים רבות נוסף על העושר רב ומופלא שקיבצו המלכים אשר לפניו הוא יכול לכבוז בשביל לנצח את המלחמה ולהשלים רצונו, דכל זה הוא רק בשביל לנצח, אבל לצורך הנהגת המלוכה אינו נוטל מזה מאומה, ורק בשביל לנצח את אויביו ומנגדיו הוא מכובד כל אוצרותיו, שהדוגמא מזה יובן למעלה, דהרי מלכותא דארעא הוא מעין מלכותא דרקיע, והיינו שלמעלה יש ג"כ בחי' אוצר כמ"ש יפתח ה' לך את אוצרו הטוב, וכמו שאנו מבקשים מאוצר מתנת חנם חנונו, וענין האוצר הוא, דהנה יש בחינת השתלשלות שהוא בחי' עלה ועלול כמו שכל ומדות מחשבה ודבור ונקראים השתל' כמו שלשלת שהמבעות אחוים ודבוקים זה בזה שהם בערך זה לזה, וראשית השתלשלות הוא בחינת חכמה, ועל זה אמר אנת הוא דאפיקת עשר תקונים וקריין להון עשר ספירן לאנהנא בהון עלמון, אבל הנה יש בחי' שלמעלה מהשתל' ועל זה כתיב ישת חשך סתרו כו', דאור הוא גילוי ומה שלמעלה מגילוי נק' חשך וסתר, וזהו בחי' אוצרו הטוב, וזהו כי לא אדם הוא להנחם, שכאדם היינו סדר השתל' בזה שייך ניהומים אבל למע' מהשתל' הוא בחי' גבוה מאד שם אינו שייך ניהום כלל, וכדי לנצח את המלחמה נמשך מבחי' אוצרו הטוב שהוא למעלה מהשתלשלות.

קיצור. צמאה לך נפשי כמה לך בשרי דוקא בארץ ציה ועיף, ואמר מורנו הבעש"ט נ"ע דהלואי בזמן הבית

(ו) וזהו דכתיב צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים, דדוקא בארץ ציה זו אדום (כדאי' בשו"ט) ועיף מרוב צער ויסורים, ירחמנו השי"ת, הנה שם דוקא הוא גדול הצמאון ללמוד התורה וכמאמר נפשנו עיפה לדברי תורה ואין מניחים אותנו, וזהו כן בקדש חזיתך, ופירש רבינו בעל השמחה נ"ע בשם מורו הקדוש הבעש"ט נ"ע הלואי בקדש שהוא זמן הבית חזיתך בתשוקה גדולה כון, והיינו דבזמן הגלות אז התשוקה לתורה וקיום המצות הוא יותר מכמו בזמן הבית, ומעם הדבר הוא לפי שע"י ריבוי המניעות ועכובים של המנגדים מתעורר כח הנצחון עד מסירת נפש בפועל ממש, דהכח דמס"נ הרי ישנו בכאו"א מישראל ובאנשים פשוטים הוא מתגלה בנקל יותר וכמ"ש אני ישנה ולבי ער, דהגם דאני ישנה בגלותא אבל ולבי ער דכל אחד מישראל לבו ער ללמוד תורה ולהחזיק לומדי תורה ולעמוד בתוקף גדול נגד המעבירו על דת ר"ל, רק שלפעמים אינם יודעים בני ישראל שזהו העברה ר"ל על דת לואת הנה היודעי תורה ועוסקים בעבודה האלקית הנק' עיני העדה, דכשם שע"י העינים האדם ניצל מליפול ח"ו בכור שחת הנה כמו"כ בעלי תורה הן מנינים לישראל ומראים להם הדרך האמתית בקיום התומ"צ, ובוה יובן מה שבנין ירושלים הוא ע"י מדת הנצח דוקא, דהנה ארו"ל (תענית דמ"ז ע"א) מאי הר המור', חד אמר הר שיצאה ממנו הוראה לישראל, תורה לישראל, רש"י, וחד אמר הר שיצא ממנו מורא לאומות העולם, ששומעין גדולת ישראל וירושלים ומתפחדין עליהם, רש"י, ואיתא בתוספות בשם המדרש (בראשית פנ"ו) דשם ירושלים הוא על שם שלם שקראה מלכי צדק מלך שלם, ואברהם קראה יראה והיינו ירושלים ולכן אין נותנים וי"ד אחר הלמד, ואם כן פירוש ירושלים הוא יראה שלם שהוא שלמות היראה. וביאור הענין הוא, דהנה ארו"ל (שבת דל"א ע"ב) אין להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנאמר ועתה ישראל מה הוי' אלקיך שואל מעמך כ"א ליראה כו', וכתיב ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה, שכן בלשון יוני קורין לאחת הן, ופרש"י הן יראת ה' כו', ויודה היא היראה בעולם, וזהו דכתיב בזאת יבא אהרן ואיתא בזהר דא תרעא לאעלאה, כי העיקר הוא בחי' יראה וירושלים הוא שלימות היראה, וזה בא ע"י מדת הנצח דוקא, דהנה כתי' וגם נצח ישראל

ה' תשוקה כזו לתורה ומצות כמו בזמננו, וזהו דבנין ירושלים שהוא יראה שלם הוא על ידי מרת הנצח דוקא, דמי שהוא גדול יותר הנצחון שלו הוא בתוקף יותר שבשביל ניצוח זה נותנים לו כחות מאוצר העליון.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שיחת שמחת תורה, תרצ"ה

הקב"ה אומר לעם ישראל, שלקח את התורה, התורה היא בתי יחידתי, לפרוש ממנה אינני יכול, לומר לכם אל תטלוה – איני יכול, עשו לי טובה גדולה ובכל מקום היותכם, עשו לי חדר קטן שגם אני לא אפרד מבתי היחידה.

עשירות הרגש והרצינות הגלומה במאמר זה, אינה ניתנת להתבטא במלים, במיוחד כפי שהמאמר מוסבר ומואר באור תורת החסידות.

תורה היא שכל וחכמה, אך זהו שכל אלקי, הבנה אלקית. פעם⁵ דובר על ההבדל שבין שכל אנושי לבין שכל אלקי.

על תורה כתוב⁶ "ותורה אור", תורה מאירה את דרך החיים שעל האדם לעבור בעולם הזה. תורה מלשון הוראה, התורה היא מורת הדרך בדרכי החיים בכל הדברים.

כל שכל מחייב מדה שהיא ה"בכך" של השכל, במילא מובן שכל "בכך", כל מדה, הוא לפי ערך השכל. זה ההבדל בין המדות הבאות מן השכל האנושי לבין המדות הבאות מהתורה שהיא שכל אלקי. חוקי בני אדם באים מהחיים ואילו חוקי האלקים עושים חיים.

תורה היא אמנם שכל אלקי, אך זהו השכל האלקי שנמסר לאדם בהשגה ממש. זהו משמעותו של המשל, הקב"ה אומר שהתורה היא בתו יחידתו – תורה היא שכל – אך השכל הוא שכל אלקי, להיפרד ממנה אין כל אפשרות, לומר שלא "לקחת" אותה בשכל אנושי – גם כן אי אפשר, שהרי התורה צריכה לבוא בהשגה, אלא צריכים לעשות חדר מיוחד לנותן התורה, צריכים לזכור תמיד שהתורה היא חכמתו ורצונו יתברך.

ג. בשבת סליחות תקע"ט החל הרבי האמצעי לומר המאמר "להבין ענין ראש השנה" שנדפס בספר "עטרת ראש".

כרגיל היה הרבי האמצעי אומר בשבת פעמיים

א. בשמיני עצרת מעניקים אור עצמי בכלים, אלא שהכלים חתומים וסגורים מכל צד ופינה ויש לפתוח אותם. במה פותחים את הכלים החתומים והסגורים? הרי זה על ידי שרוקדים בפשיטות בשמחת תורה. כלומר, רוקדים בשמחת תורה מפני שזה שמחת תורה, התורה שמחה, נותן התורה יתברך שמח, ובכוח התמימות פותחים את הכלים החתומים שבהם נמצא האור העצמי.

במדרש¹ מובא: "משל למלך שהיתה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה, ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו, אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך, אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך, קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי" – "כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, נתתי לכם את התורה, לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים, בית אחד עשו לי שאדור בתוכי".

כל זה מהווה הקדמה ופתח דבר לפסוק² "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

כל יהודי שחונך בחינוך המלא אור של הדור הישן, אצל מלמד ירא שמים, שבכניסתו ל"חדר" ספג הילד סיפורי מעשיות מהתורה הקדושה, ובמוחו הקטן, התמים והטהור של הילד, התפתח ציור בית המקדש, המשכן, אהרן עם האורים ותומים, המצנפת והציץ, המעיל והפעמונים, משה רבנו וקרני ההוד כו' וכו' וככל שהילד בגר התפתח בו כוח הציור יותר ויותר – מרגיש את העדינות העשירה והבלתי מוגבלת הגלומה במשל האמור.

ב. התורה היא בתו יחידתו של הקב"ה ועם ישראל הוא הבן היחיד שלו. והבן היחיד הוא בן מלך – כל ישראל בני מלכים הם³ – הלוקח את הבת היחידה של הקב"ה, ככתוב⁴ "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", אומרת הגמרא⁵ אל תקרא מורשה אלא מאורסה.

(1) שמות רבה פל"ג, א.

(2) שמות כה, ח.

(3) שבת סז, א. בא מציעא ק"ג, ב. זח"ג כח, רכג, ונה. תד"א"ז טז.

(4) דברים לג, ד.

(5) פסחים מט, ב.

(6) שיחת שמחת תורה תר"ץ.

(7) משלי ו, כג.

חסידים פשוטים אלה, היו משליכים עצמם בריקוד ההתלהבות שהיו רוקדים אחרי אמירת חסידות, והיו שבויים בשלהבת הדביקות הקדושה, כמו החסידים הגדולים ביותר, המשכילים והעובדים, שכן חסידים תמימים ופשוטים אלה, הרגישו חיות בפסוקים ובמאמרי רז"ל שהיו מוכרים להם, כמו גדולי המשכילים במה שהם הבינו.

את נפילת הרוח הפנימית והעמוקה שהיתה לבעל הכשרונות הגדול ר' אפרים מסמיליאן כלפי יהודים חסידים פשוטים אלה, יש לראות מהמסור השכל שאמר ר' אפרים לר' אבא מצאשניק:

"יותר מיובל שנים של יגיעה בחסידות, והלואי והשכלה או השגה חסידית היתה נקלטת באותה חיות כפי שה"חסידות" של חיים ב"ר אליהו נקלטת אצלר".

ה. ר' חיים ב"ר אליהו היה עגלון בעיירה קרופקע, שבמשך למעלה מחמשים שנה היה נוסע כל שנה לליובאוויטש. היה יהודי פשוט, אך בעל מדות טובות גדול. כל פסוק ומאמר רז"ל ששמע מהרבי במאמרי החסידות, היו אצלו בבחינת חסידות, היה לומד את הפסוק או את מאמר חז"ל בעבר-יטיטש וחוזר עליו, ובמשך כל השנה עד לבואו שוב לליובאוויטש היה חוזר על ה"מאמרים" ששמע בליובאוויטש.

ר' חיים ב"ר אליהו היה מרגיש את התחייבותו בתור חסיד, שנוסף על שהיה נוהג ב"מאמרים" שלו כפי שנוהגים החסידים המשכילים במאמרים שלהם, היה חוזר על המאמרים שלו תמיד, בהיותו בביתו וכישרו במושב העגלון בהיותו בדרך – היה מאסף יהודים פשוטים בני גילו ומספר להם את אשר ראה אצל הרבי בליובאוויטש וחוזר בפניהם החסידות ששמע. היה מדבר בהתלהבות גדולה, היה קצת בעל מנגן, ואחרי חזרת החסידות היה מנגן ניגון ויוצא בריקוד עם חבריו.

כך היה נוהג ר' חיים ב"ר אליהו העגלון בהיותו בעיירתו קרופקע, וכך היה נוהג בהיותו בדרך כשהיה עוצר בפונדקים שבדרך עד לארשע, וכך היה נוהג בבואו לארשע.

בעגלון זה, ביהודי חסיד פשוט זה, מקנא החסיד ר' אפרים, המשכיל והעובד הגדול ובעל הכשרונות, ונפל ברוחו לנוכח עבודתו הפשוטה והתמימה של ר' חיים ב"ר אליהו העגלון.

בעל הכשרון הגדול משמע לעצמו דברי תוכחה, לומד מוסר-השכל מהעגלון העני דל השכל, ומגיע לידי מסקנה שבעל עגלה דל-השכל מעשיו מרובים מחכמתו, ואילו המשכיל – חכמתו מרובה ממעשיו.

כשהחסיד ר' אבא סיפר לי סיפור זה, היה זה ארבעים שנה אחרי שהוא שמע הדברים מהחסיד ר' אפרים. אך

חסידות, ולעתים קרובות – שלש פעמים בשבת אחת, כל פעם במשך שלשת רבעי שעה עד שעה. באותה שבת סליחות שחלה בפרשת תבוא, ובשבת פרשת נצבים, בראש השנה ובשבת תשובה תק"פ – אמר הרבי את כל המאמר. הסדר אצל הרבי האמצעי היה שביום כיפור היה חסידות שלש פעמים, בערב יום כיפור בבוקר אחרי תפלת שחרית – בערב יום כיפור היו מתפללים בהשכמה – במוצאי יום כיפור ולמחרת יום כיפור לפני התפלה, ובמשך פעמים אלו אמר הרבי כל המאמר שנדפס ב"עטרת ראש" שער יום כיפור.

מאמרי הרבי האמצעי מבוארים מאד, כל ענין בא באריכות ובהסבר, ובדיבור היה זה יותר באריכות מאשר בכתיבה.

באותה תקופה חיה תורת החסידות. מאות חסידים, קשישים, אברכים ואנשים בשנותיהם האמצעיות, למדו חסידות בשקידה גדולה, חיו בהשכלה של חסידות.

החסיד ר' אבא צאשניק סיפר לי, שהכיר את ר' אפרים מסמיליאן בשנותיו הקישיות. ר' אפרים היה אחד מבעלי הכשרון הנדירים, "ראש פתוח", בעל המצאה גדול, בעל השגה רחבה, בעל העמקה עצום, תפסן גדול ופה מפיך מרגליות. רעיון שעבר דרך פיו של ר' אפרים יצא כפנינה. נוסף על כך היה "עובד", היה עסוק כמה שעות בכל יום בתפלה.

ד. פעם אחת בקיץ בשעה עשר בבוקר, אחרי התפלה – חסידים בדורות עברו כשהיו מתפללים באריכות, היו מתחילים להתפלל בשעה חמש לפנות בוקר ובשעה תשע-עשר היו אחרי התפלה – הלך ר' אפרים לאכסנייתו לאכול משהו, פגשוהו כמה אברכים ושאלוהו במאמר החסידות שנאמר בשבת, ור' אפרים ענה להם.

ר' אפרים יכול היה לענות רק כפי דרכו. כשמישהו שואל אותו הן בנגלה והן בחסידות – נגלה וחסידות היו אצל ר' אפרים דבר אחד, נגלה הבין על פי חסידות וחסידות הבין על פי נגלה – הרי בראש ובראשונה היה מסביר לשואל את שאלתו, שהלז ידע את אשר אין הוא מבין, אחרי שהיה מבהיר לשואל את קושייתו, היה מסביר לו את הענין, עד שהענין היה ברור לשואל בלי שום קושיות.

אהבה וחובה מיוחדות היו לר' אפרים כלפי אברכים שרצו להבין דברי חסידות.

החסידים הפשוטים והתמימים שהיו באים לליובאוויטש לראות את הרבי, לשמוע חסידות, וכיהודים פשוטים לא הבינו את החסידות שאמר הרבי, רק את הפסוק המוכר להם מהתורה או מהתהלים, או מאמר חז"ל מוכר מפרקי אבות, מאגדות "עין יעקב", או משל רגיל, ששמעו מהרבי, זאת הם ידעו, בהם חיו ובאלה שימחו את עצמם.

אך מיד לאחר מכן היה חוזר בקיצור על מה שאמר, וכשראה שהמאזינים מבינים את הדברים היה ממשיך הלאה.

כך היתה דרכו של ר' אפרים, ובדברו עם האברכים עברו את כל העיירה ויצאו לשדה. השיחה כבשה אותם כל כך עד שלא חשו שהיום חלף לו ושהשמש החלה לשקוע, והם התחילו למהר לתפילת מנחה.

זה נקרא לחיות בחסידות, משכיל ובעל כשרון בלתי רגיל כזה לומד מוסר השכל מעגלון חסיד פשוט ותמים, לבו נשבר בקרבו ונופל במצב רוחו מכך, מדבר במשך יום קייצי ארוך הסברים חסידיים בשכחו שעדיין לא טעם מאומה – זה נקרא לחיות בחסידות.

בשעה שסיפר את סיפורו היה ר' אבא משולהב מהתרגשות ובעיניו נראו דמעות כשזכר על שברון ורוחו של ר' אפרים בשעה שדיבר אתו.

ו. כשהאברכים פגשו בר' אפרים, כשהלך מה"מנין" לאכסניתו, ושאלוהו במאמר החסידות שנאמר בשבת, התבונן ר' אפרים והחל להסביר לאברכים את שאלתם. האברכים היו מלאי התפעלות מעומק שאלותיהם שעד להסברתו של ר' אפרים לא ידעו בעצמם מה שאין הם מבינים, ורק אז חשו בתשוקתם הגדולה להבין לאמתו של מאמר השבת.

אחרי הקדמתו של ר' אפרים בביאור הקושיא, החל להסביר את כל הענין כדרכו, באריכות ובבהירות רבה,

~ רשימת המאמר ~

הרבי הרי"צ

ראוי ה'יה ל'יחד פ'רק מ'יחד ל'טפוסו של אדם פ'שוט ופ'שר זה, אפ'ר חי תקופ'ה ש'למה ב'ליובאוויטש. הוא ב'א ל'שרת א'ת ה'וד כ"ק אאזמו"ר ה'רב ה'קדוש ה'רב צ'מח צ'דק, עוד ט'רם ה'ל'דת ה'וד כ"ק אאזמו"ר ה'רב ה'קדוש מ'זהר"ש – ע'ד ח'רף תרנ"ח.

ב'מספ'ר ש'נים יש ל'חשוב פ'י ש'שים ופ'בע ש'נים ה'י יוס'ף מ'רדכי ב'בית ר'בינו, ואם פ'י ה'יה אדם פ'שוט, ומ'לקה ב'כמה ח'סרונות, אפ'ל מה ש'ראה ב'עיניו ופ'מע ב'אזניו – הוא ר'כוש גדול וע'שר ב'לתי אפ'שרי ל'הכתב ע'לי ג'ליון.

מ'דה אחת ט'ובה ה'יתה בו, אפ'ר ה'יה מ'ספ'ר ד'ברים פ'הויתן. ב'על זפ'רון נפ'לא ה'יה, על פ'ל דב'ור וד'ב'ור, מ'עש'ה, או מ'קרה, ה'יה מ'זפ'יר ש'ם ה'מקום, ה'זמן, ופ'מות ה'אנשים. הכל ב'דיוק ג'מור, פ'אלו בו פ'יום ה'יה ה'דבר ה'הוא.

עב'ודתו ה'יתה ש'רות פ'שוטה, ל'הסיק ה'תנורים ופ'נקות ה'חדרים, אפ'ל זה ג'רם לו אפ'ר ב'כל ע'ת ה'י ב'א ב'לי ש'ום ש'אלה, ר'אה מ'ה ש'ראה, ופ'מע מה ש'מ'דברים.

ה'רבה סב'לתי מ'יוסף מ'רדכי זה ב'שתי הש'נים ה'מרוצים, אפ'ל ב'גלל זאת, ה'רבה ה'רבה מ'אד ש'מעתי מ'מנו. ה'ספורים קבועים ב'מוחי וקלוטים ב'דמי, וא'דע נ'אמנה פ'י פ'נים ה'מה ומ'ד'קים ב'יותר, א'ן א'ין ה'מקום וא'ין ה'זמן ג'ורמים ל'רש'מם, ופ'טח י'בא ע'ת ב'עזרת ה' י'תב'רף.

* * *

פ'תאום י'צא ה'משרת מ'ענדל¹⁷³, ויאמר לי פ'י אפ'א ק'ורא אותי ל'כנוס א'ליו ה'תד'רה. אם פ'י ל'רגע נ'תבלב'לתי, אפ'ל ת'כף ומ'יד נ'רגעתי ואל'ף ב'שמחה גדולה.

ב'אין אמר וד'ברים, ע'מ'דתי אפ'ל מ'טת אפ'א. פ'ניו ה'ל'בנות, ע'יפותו, ופ'לישות פ'חו ד'כאוני ע'ד

¹⁷³ נזכר בספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 149. תש"ג ע' 74. תש"ז ע' 142. וש"נ.

למאד, עד כי שמעתי קולו החלש שואל: "יוסף יצחק, מה אתה עושה? האם אתה לומד? מה למדת במשך הזמן הזה? השמרת ללכת להתפלל בצבור?"

"בכל יום יום" – עניתי – "הלכתי להתפלל בצבור ג' פעמים ביום. גם למדתי. אבל הזהירו אותי למעט בדבור, שלא להפריע מנוחתך. כל משך הימים לא נתנו לי לכנוס לחדרך, ונרא אני שלא אגרום אשר ישלחוני מפה".

שחוק קל נראו על שפתי אבא. "מעתה לא יעצרו בערך מלכנוס אלי. האם שתית טיי?" – שואל אבא.

באתי בין המצרים. לדבר שקר – מלבד שלא חפצתי, הנה נראתי. הלא אבא חסיד וצדיק, ויודע בודאי הכל, ואיך אפשר לפניו? להגיד את האמת – גם כן לא חפצתי. ואפשר כי בדברים הנוגעים אל הצדיקים בעצמם אין מגלים להם. בה ברגע נזפרתי במעשה מכירת יוסף, שיצחק ידע והעלים מעקב¹⁷⁴.

גמגמתי ולא ידעתי מה לענותו, וכדבר בעתו, ברגע זה נכנסה כבוד אמי מורתי הרבנית תי' החדרה וכוס חלב בידה, ותאמר כי הרופאים צוו לשותות כשלישה פוסות בלילה זו עד השנה.

"טוב" – עונה אבא – "עד כמה שיהיה אפשר, אשתה" – והעמיד את הכוס – "ויוסף יצחק יגיש לי כאשר יתקור במעט, ואשתה".

לשמע הדברים האלה נתרפאו כל תחלואי. ענג וקורת רוח עבר וחלף בכל גוי. אנכי אשרת את אבא! אנכי אשר זה כ"א שעות רצתי אל האהל, בכיתי, בקשתי רחמים, עתה זכיתי לראות כי האלקים קבל תפילתי, תפלת בן יחיד האוהב את אביו אהבה בלתי מגבלת.

ובפנימיות לבבי, נהנה הנני הנאה מרבה על אשר עוד לא טעמתי מאומה ומשמש את אבא מתוך תענית, מעיק לי ומתנרא הנני שלא ישאל אבא עוד הפעם אם שתיתי טיי, אבל קורת רוח שהנני משמש את אבא מגרשת כל יראה.

וכפול ענגי, כי הנני משמש את אבא מתוך תענית: ומה עשו הרשע שחפץ להרוג את אחיו התם יעקב אבינו, כשמשמש את אביו לבש בגדים יקרים, שלא האמין שמירתם רק לאמו¹⁷⁵, ומכל-שכן אני – בן חסיד וצדיק – שראוי אני לבוא למדרגה זו, לשמש את אבא מתוך תענית וטהר לב.

מהיום ההוא והלאה, הכר שנוי גדול בכריאותי של אבא, ומיום ליום מתחזק כחו, עד כי בסוף השבוע התר לשבת על כסא, ורב היום הנני בחדרו של אבא על פי בקשתי, דבר שגורם לי ענג גדול.

בכ"ד טבת התיר לו הרופא ברודא, אשר יכול הוא לצאת לחדר השני ולהגיד קדיש, כי כן היה מנהגו אשר בכ"ד טבת ה' מגיד קדיש. גם ביום ההוא כתב חסידות (והוא המאמר "מזמור שיר ליום השבת"¹⁷⁶, שעליו כתוב פתב יד קדשו: נאמר בשבת יארציט י"ג תשרי, ונכתב בכ"ד טבת).

174) ראה פירוש רש"י וישב לו, לג.

175) ראה בראשית רבה פס"ה, טו. פסיקתא רבתי ספכ"ד.

מן הַעֲתָהּ הִיא וְהִלָּאָה, הִפְרוּ בִּי סִימְנֵי גְדֻלוֹת. לָאֵט לָאֵט הִנְנִי עוֹזֵב מַעֲשֵׂה נַעֲרוֹת, עוֹזֵב הִנְנִי הַמְשַׁחֵק עִם בְּנֵי דוֹדָתִי דְבוּרָה לָאָה, מִתְחִיל הִנְנִי לְמֵאֵס בְּחִבְרָתָם, וּמִתְקָרֵב הִנְנִי אֶל הַחֲסִיד ר' חֲנוּךְ הַעֲנְדִיל ז"ל, אֲשֶׁר אָבָא מִחֻבְּבוֹ, וּמִפְּלִיג בְּשִׁבְחַ מְדוּתָיו הַבְּאוֹת מִדְּרָכֵי חֲסִידוֹת יְסוּדֵיִם.

הַחֲסִיד הַלְּזָה, הוּא אֶחָד הָאִישִׁים אֲשֶׁר רָאוּי הוּא לְפָרֵק מִיָּחָד בְּתוֹלְדוֹת דְּבָרֵי יָמֵי מִשְׁפַּחְתָּנוּ הַרומָמָה, הֵן מִצַּד אִישִׁיוֹתוֹ הַפְּרָטִית, וְהֵן מִצַּד הַתִּיַּחְסוּתוֹ וְקִרְבָּתוֹ לְבֵית מִשְׁפַּחְתָּנוּ, אֲשֶׁר כָּאֲרָבָעִים שָׁנָה הָיָה כְּמוֹ בֶּן בֵּית, וְנוֹטֵל חֵלֶק גְּדוֹל בְּרֵאשׁ כָּל עֲנִיָּן פְּרָטִי הַמְתִּיחַס לָנוּ, וּבְעֶזְרַת־הַשֵּׁם עוֹד אֲשׁוּב לְדָרְךָ זֶה.

מִצָּב מִשְׁפַּחְתָּנוּ, כְּבוֹד אִמִּי זְקֵנָתִי, דוֹדֵי הַרז"א, אָבָא, דוֹדֵי הַרמ"מ, אָף כִּי כָּלָם הָיוּ סְמוּכִים עַל שְׁלֹחָנָה שֶׁל כְּבוֹד אִמִּי זְקֵנָתִי, אָבָל כָּל אֶחָד הָיָה גֵר בְּדִירָה מִיָּחָדָת, וְאִם כִּי הוֹצָאָה אַחַת לְכָלָם, אָבָל הַפִּיס רִיק הוּא, כְּכֹר כְּלוֹ כָּל הָעֶסְקִים, וְנִשְׁאַרוּ דוֹדֵי בְּעָלֵי חוֹב גְּדוֹלִים וְנִשְׁבֵּר מִטָּה לְחֻמָּם, וְגַם זֶה יָבֹא בְּפָרֵק מִיָּחָד.

הַדַּחֵק שָׁרַר בְּבֵית בְּתַלְקָף עֲזוֹ, וְאִם כִּי הָאוֹרְחִים מְקוֹרְבֵינוּ הַבָּאִים בְּלִתֵּי מְרָגִישִׁים הֵמָּה בְּזָה, כִּי בֵּית כְּבוֹד אִמִּי זְקֵנָתִי פְּתוּחַ הוּא לְרוֹחָה, וְהַסֵּדֵר הוּא כְּרָגִיל, קְרוֹבִים בָּאִים וְקְרוֹבִים נוֹסְעִים, אָבָל גְּרֵי הַבֵּית יוֹדְעִים זֹאת הֵיטֵב.

גַּם אֲנִי הַבְּנָתִי כִּי הַמִּצָּב לֹא טוֹב הוּא.

רָגִיל הוּא אָבָא לְתַת לִי חֲמִשָּׁה קָאפ' עֲבוּר לְמוֹד פֶּרֶק מִשְׁנִיּוֹת בְּעַל־פֶּה – וּבְכָל יוֹם הָיִיתִי מִתְלַמֵּד פֶּרֶק אֶחָד – וּרְגִילָה הִיא כְּבוֹד אִמִּי מוֹרְתִי הַרְבֵּנִית תִּי' לְתַת לִי חֲמִשָּׁה קָאפ' בְּכָל יוֹם, וְזֶה זְמַן נִכּוֹן אֲשֶׁר לֹא קִבְּלָתִי. אֲנִכִּי לֹא בְּקִשְׁתִּי, אָבָל אוֹת גְּמוּרָה הָיָה לִי עַל הַמִּצָּב הַשׁוֹרֵר.

מַעַת שֶׁהִבְרִיא אָבָא, סֵדֵר חֲדָשׁ נִהְיָה בְּלִמּוּדֵי, אֲשֶׁר בְּכָל שָׁבוּעַ בְּיוֹם ה' אָבָא בָּא לְחַדֵּר, שׁוֹהָה כְּשֶׁעָזָה וְחִצִּי יוֹתֵר, וּבּוֹחֵן אוֹתִי בְּפִנֵּי הַמְּלַמֵּד ר' נִיסָן בְּמָה שְׁלִמְדָתִי בְּמִשְׁךְ הַשָּׁבוּעַ, וּבְכָל יוֹם בְּעָרֵב – אַחֲרֵי גְמִירַת זְמַן הַלְמוּד בְּחַדֵּר – עָלִי לְחַזוֹר לְפָנֵי אָבָא אֶת הַפֶּרֶק הַחֲדָשׁ אֲשֶׁר לְמִדְּתִי בְּיוֹם הַהוּא, וְאָגֵב הָיִיתִי חוֹזֵר לְפָנָיו בְּעַל־פֶּה מִמָּה שֶׁהִנְנִי בְּקִי.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

בעזה"ש"יית להשתדל לנסוע עם בני ביתם יחיו לארה"ב
באמעריקא או להמדינות הסמוכות [א]ליהן.

מלאתי ידי ידידי תלמידי היקר והכי נעלה מתלמידי
תומכי תמימים ווי"ח אי"א הרב מו"ה ר' בנימין שי
גאראדעצקי הנמצא כעת בפאריז צרפת לבוא כדי לסדר
בפריז בשמי לשכה לעזרת הפליטים וסידורים.

תלמידי התמימים ואניש יחיו הרוצים להשתמש
בהצעתני האמורה יפנ[ו]ן ללשכה אשר בפריז במכתב מפורט
ולענות על כל השאלות כפי הגליון המצורף לזה. והשי"ת
יעזר להם ולבני ביתם יחיו להסתדר בדבר טוב בגוי"ר.

בי"ה, ט"ו כסלו, תשי"ז
ברוקלין

אל ידידנו אניש ותלמידי תומכי-
תמימים ותלמידי תלמידינו, ה' עליהם
יחיו

שלום וברכה.

במענה על שאלתם של תלמידי התמימים והחסידיים
וכל ידידינו אניש יחיו הפליטים במדינת אייראפע לאיזה
מדינה ימשיכו דרכם, הנני בזה להודיעם אשר צריכים

הָאֱלֹהִים בֵּי"ת שֶׁל יְהוּדִים

בפּרשׁת תּשׂא ישׁ מִמֶּשׁ דְּבַר וְהַפּוּכּוֹ. בְּהַתְחַלָּה מְסַפֵּר כִּיצַד מִשֶּׁה קִבַּל מֵהַשֵּׁם אֶת הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים, הַמּוֹרִים עַל הַמַּעֲלָה שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל, אֲךָ מִיַּד אַחַר כֵּן מְסַפֵּר עַל חֲטָא הַעֲגָל - הִירִידָה הַגְּדוּלָּה שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל - שֶׁבַעֲקֻבוֹתָיו שָׁבַר מִשֶּׁה אֶת הַלּוּחוֹת, וּבְהַמְשָׁךְ כָּבַר מְסַפֵּר עַל הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיִּים שֶׁבָּאוּ בַעֲקֻבוֹת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

מִסְבִּיר הַרְבֵּי, שֶׁהָעוֹלָם מִתְחַלֵּק לְאֱלֹהִים, בֵּי"ת, גִּימ"ל: א. אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֵיךָ - הַתּוֹרָה שֶׁקִּדְמָה לְעוֹלָם וּמִבְטָאֵת אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. ב. בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים - הַבְּרִיאָה שֶׁל הָעוֹלָם. ג. גְּאֻלָּה - הַתְּכַלִּית שֶׁל הָעוֹלָם וְהַבְּרִיאָה כְּלָה, לְהַבִּיא אוֹתָם לְמַצֵּב שֶׁל גְּאֻלָּה.

וְכֵן גַּם בַּפְּרָשָׁה שְׁלֵנוּ, הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים מְבַטְּאִים אֶת הַתּוֹרָה וְהָאֱלֻהוֹת שֶׁמַּעַל הָעוֹלָם. אַחַר כֵּן, חֲטָא הַעֲגָל מְבַטָּא אֶת הִירִידָה לְעוֹלָם וְהַחֲטָאִים. וְהַלּוּחוֹת הָאַחֲרוֹנִים מְבַטְּאִים אֶת הָרַעֲיוֹן שֶׁל הַתְּשׁוּבָה, וְהַגְּאֻלָּה שֶׁמְגִיעָה אַחֲרֵי הַתְּקוּן וְהַזְכוּת שֶׁל הָעוֹלָם.

מִתְחִילִים מֵאֱלֹהִים

בְּנוֹגַע לְעִבּוּדָה וְהַתְּנַהֲגוֹת שְׁלֵנוּ, מִסְבִּיר הַרְבֵּי, בְּכָל יוֹם ישׁ לָנוּ אֱלֹהִים, בֵּי"ת וְגִימ"ל:

מִיַּד כְּשֶׁאֲנוּ קוֹמִים בַּבֶּקֶר, אֲנוּ אוֹמְרִים, וְאֶפְלוּ יְלָדִים קְטַנִּים, "מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ . . שֶׁהַחַזְרַת בֵּי נִשְׁמַתִּי". הַ"מוֹדָה אֲנִי" זֶה הָאֱלֹהִים שֶׁמְחַבֵּר בֵּין יְהוּדֵי לְקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלִכֵּן אֶפְשָׁר לְהַגִּיד "מוֹדָה אֲנִי" אֶפְלוּ לְפָנֶי נְטִילַת יָדַים, כְּשֶׁהִידִים עֲדִין לֹא טְהוּרוֹת, כִּי שׁוֹם טְמֵאָה שֶׁבְּעוֹלָם לֹא יְכוּלָה לְגַעַת בְּקִשָּׁר הַפְּשׁוּט שֶׁבֵּין יְהוּדֵי לְקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וּבְהַמְשָׁךְ לְכֵן אֲנוּ אוֹמְרִים אֶת בְּרֻכּוֹת הַשַּׁחַר וּמִתְפַּלְלִים לְהַשֵּׁם.

בֵּי"ת

בְּשֶׁלֶב הַשְּׁנִי שֶׁל הַיּוֹם, יְהוּדֵי מְסִים אֶת הַתְּפִלָּה, וְאִם הוּא יְכוּל גַּם לְמוּד לְאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה, וְאֵז הוּא יוֹצֵא לְעִבּוֹד לְפָרְנִסְתּוֹ, וּמְזַכֵּךְ אֶת הָעוֹלָם, עַל יְדֵי שֶׁהוּא מִתְנַהֵג כְּמוֹ יְהוּדֵי, עַל פִּי הַתּוֹרָה וְהַמְצֻוֹת. הוּא מִתְנַהֵל בִּישָׁר וּבְקָאוֹנָה, אִינוּ מְרַמֶּה חֲלִילָה, וּמְקַדֵּשׁ שֵׁם שְׁמִים בְּהַתְּנַהֲגוֹת שְׁלוֹ.

גִּימ"ל

בְּשֶׁלֶב הַשְּׁלִישִׁי וְהָאַחֲרוֹן שֶׁל הַיּוֹם, יְהוּדֵי עוֹשֶׂה חֲשָׁבוֹן נֶפֶשׁ מֵהַתְּנַהֲגוֹת שְׁלוֹ בְּמִשְׁךְ כָּל הַיּוֹם, וּבוֹחֵן אִם עָבַד אֶת הַשֵּׁם כְּמוֹ שֶׁצִּוְּיָהּ, וְאֵז הוּא שׁוֹב מוֹסֵר אֶת עֲצָמוֹ לְהַשֵּׁם, "בְּיָדְךָ אֶפְקִיד רוּחִי".

בְּדוֹר שְׁלֵנוּ, אוֹמְרֵי הַרְבֵּי, אֲנוּ כָּבַר נִמְצְאִים בְּשֶׁלֶב הַשְּׁלִישִׁי וְהָאַחֲרוֹן שֶׁל הָעִבּוּדָה וְאֲנוּ צְרִיכִים כָּבַר לְהַבִּיא אֶת הַגְּאֻלָּה הָאֱמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה בַּפְּעַל מִמֶּשׁ. אֶת הַכּוֹחַ לְזַכֵּךְ אֶת הָעוֹלָם וְלְהַבִּיא כָּבַר אֶת הַגְּאֻלָּה בַּפְּעַל מִמֶּשׁ, אֲנוּ מְקַבְּלִים מֵהָאֱלֹהִים, "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֵיךָ".

(מַעֲבֹד ע"פ שִׁיחַת פְּרֻשַׁת תּשׂא תשנ"ב. מִתּוֹךְ 'נִשְׁמַתָּא דְאוֹרִייתָא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת תשא

הַמִּנְגֵּה וְאֶת־כַּלְיָה וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: ^{כח} וְאֶת־
 מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כַּלְבָּלָיו וְאֶת־הַפִּיר וְאֶת־
 כַּנּוֹ: ^{כט} וְקִדְשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים כָּל־
 הַנִּגְעָה בָהֶם וְקִדְשׁ: ^ל וְאֶת־אֹהֶרֶן וְאֶת־בְּנָיו
 תִּמְשַׁח וְקִדְשְׁתָּ אֹתָם לְכַתֵּן לִי: ^{לא} וְאֶל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹר לֵאמֹר שְׁמֵן מִשַּׁח־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
 זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם: ^{לב} עַל־בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִיָּסַד
 וּבִמְתַפְנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כִּמְהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ
 וְיִהְיֶה לָכֶם: ^{לג} אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כְּמֹהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן
 מִמֶּנּוּ עַל־זֶרֶק וּנְכַרְתָּ מֵעַמּוּי: ^{לד} וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה קַח־לָךְ סָמִים נָטָף וּשְׁחַלְתָּ וְחִלְבֵּנָה
 סָמִים וּלְבִנָּה זָכָה כֹּד בְּכֹד יִהְיֶה: ^{לה} וְעָשִׂיתָ
 אֹתָהּ קְטֹרֶת רִקַח מַעֲשֵׂה רִקַח מִמֶּלֶח מִחֹר
 קֹדֶשׁ: ^{לו} וְשַׁחֲקֵתָ מִמֶּנָּה הֲדִקְ וְנִתְתָה מִמֶּנָּה
 לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֵהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אוֹעֵד לָךְ שְׁמָה
 קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: ^{לז} וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר
 תַעֲשֶׂה בְּמִתְפַנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה
 לָךְ לַיהוָה: ^{לח} אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְּמוֹהָ לְהָרִיחַ
 בָּהּ וּנְכַרְתָּ מֵעַמּוּי: ^{לט} לֹא וַיִּדְבֹר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^מ רֵאָה קִרְאתִי בְשֵׁם בְּצִלְאֵל
 בֶּן־אוּרִי בֶן־חֹר לְמִטָּה יְהוּדָה: ^{מא} וְאַמְלֵא אֹתוֹ
 רוּחַ אֱלֹהִים בְּחַכְמָה וּבְתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־
 מְלָאכָה: ^{מב} לְחֹשֶׁב מַחֲשַׁבַת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב
 וּבְכֶסֶף וּבְנַחֲשָׁת: ^{מג} וּבְחֶרֶשֶׁת אֲבָן לְמִלְאֵת
 וּבְחֶרֶשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה: ^{מד} וְאַנִּי הִנֵּה
 נֹתְתִי אֹתוֹ אֶת אֶהֱלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמֵךְ לְמִטָּה־דָן
 וּבְלָב כָּל־חַכְמֵי לֵב נֹתְתִי חַכְמָה וְעָשׂוּ אֶת
 כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ: ^{מה} אֵת וְאֵהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֶן
 לַעֲדֹת וְאֶת־הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֶת כָּל־כְּלֵי
 הָאֵהֶל: ^{מו} וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כַּלְבָּלָיו וְאֶת־הַמִּנְגֵּה

ל וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{מז} כִּי תִשָּׂא
 אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְפַקְדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ
 כְּפָר נִפְשׁוֹ לַיהוָה בְּפָקֶד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם
 גִּגִּף בְּפָקֶד אֹתָם: ^{מח} זֶה וְיִתְּנוּ כָּל־הָעֵבֶל
 עַל־הַפְּקָדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה
 לַיהוָה: ^{מט} כָּל הָעֵבֶל עַל־הַפְּקָדִים מִבְּנֵי
 עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה:
^נ הָעֶשִׂיר לֹא־יִרְבֶּה וְהִדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית
 הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־
 נַפְשֹׁתֵיכֶם: ^{נא} וְלִקְחֵתָ אֶת־כֶּסֶף הַכְּפָרִים מֵאֵת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִתְתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֵהֶל מוֹעֵד
 וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר
 עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: ^{נב} (יִשְׂרָאֵל) וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: ^{נג} וְעָשִׂיתָ פִּיזוֹר נַחֲשָׁת וּכְנֹז נַחֲשָׁת
 לְרַחֲצָה וְנִתְתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֵהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
 וְנִתְתָּ שְׁמָה מַיִם: ^{נד} וְרַחֲצוּ אֹהֶרֶן וּבְנָיו מִמֶּנּוּ
 אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: ^{נה} כִּבְאֵם אֶל־אֵהֶל
 מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמָתוּ אוֹ בְּגָשְׁתָם אֶל־
 הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁרֶת לְהַקְטִיר אִשָּׁה לַיהוָה: ^{נו} וְרַחֲצוּ
 יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמָתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חֵק־
 עוֹלָם לֹא וּלְזָרְעוֹ לְדֹרֹתָם: ^{נז} עֲשֵׂה וּבְחַזֵּק וַיִּדְבֹר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{נח} וְאִתָּה קַח־לָךְ בְּשָׂמִים
 רֹאשׁ מִרְ־דָרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְמֹן־בִּשְׂמֵם
 מַחְצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמֵאוֹת וּקְנֵה־בִשְׂמֵם חֲמִשִּׁים
 וּמֵאוֹת: ^{נט} וְקִדְּהָ חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 וְשִׁמֵן זֵית הַיֵּין: ^ס וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שְׁמֵן מִשַּׁח־קֹדֶשׁ
 רִקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רִקַח שְׁמֵן מִשַּׁח־קֹדֶשׁ
 יִהְיֶה: ^{סא} וּמִשַּׁחַת כּוֹ אֶת־אֵהֶל מוֹעֵד וְאֶת אָרוֹן
 הָעֵדֻת: ^{סב} וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כַּלְבָּלָיו וְאֶת־

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִדְעֵנוּ מִהֵיְהִי לֹא: וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים אֶהְרֶן פָּרְקוּ נִזְמוֹי הַזֶּהֱב אֲשֶׁר בְּאֹזְנֵי
 גִּישְׁכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלַי: וַיִּתְּפְּרוּ
 כְּלֵי־הָעֵם אֶת־נִזְמוֹי הַזֶּהֱב אֲשֶׁר בְּאֹזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ
 אֶל־אֶהְרֶן: וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיַּצַּר אֹתוֹ בַּחֶרֶט
 וַיַּעֲשֶׂהוּ עֲגֹל מִסֶּכֶה וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל
 אֶהְרֶן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לִפְנֵי וַיִּקְרָא אֶהְרֶן וַיֹּאמֶר חַג
 לַיהוָה מִחֶר: וַיִּשְׁפִּימוּ מִמַּחֲרַת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת
 וַיִּגְשׂוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֵאכֹל וְשָׂתוּ וַיִּקְבְּמוּ
 לַצַּחֲק: פ וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּדַבֵּר כִּי
 שָׁחַת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֵעֵלִית מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ה סְרוּ
 מִהַר מִן־הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתֶם עֲשׂוּ לָהֶם עֲגֹל
 מִסֶּכֶה וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי
 אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵעֵלֹךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה
 וְהִנֵּה עִם־קִשְׁי־עֲרֹף הוּא: וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִּי
 וַיִּחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלְמָ וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגֹי
 גְדֹל: וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי וַיֹּאמֶר
 לָמָּה יְהוָה יִיחַר אַפְּךָ בְּעַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדֹל וּבְיַד חֲזָקָה: ז לָמָּה
 וַיֹּאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרַעַה הוֹצֵאתָם לְהַרְג אֹתָם
 בַּהָרִים וּלְכַלְתֶּם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוֹב מִחֶרֶן
 אַפְּךָ וְהִנַּחֶם עַל־הַרְעָה לְעַמְּךָ: ח זְכֹר לְאַבְרָהָם
 לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם כִּד
 וַתְּדַבֵּר אֱלֹהִים אֶרְבָּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכֹכְבֵי
 הַשָּׁמַיִם וְכֹל־הָאֶרֶץ הוֹאֵת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵתֶן
 לְזַרְעֲכֶם וְנִחְלוּ לְעַלְמ: ט וַיִּנַּחֶם יְהוָה עַל־הַרְעָה
 אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: פ וַיִּפֶן וַיִּרְד מֹשֶׁה
 מִן־הָהָר וַשְׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת בִּידוֹ לַחַת פְּתָבִים
 מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם פְּתָבִים: ט וְהִלַּחַת
 מַעֲשֶׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמְּכַתֵּב מִכְּתָב אֱלֹהִים
 הוּא חֲרוֹת עַל־הַלַּחַת: י וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל

הַהֲהָרָה וְאֶת־כָּל־פְּלִיָּה וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטָרֶת:
 ט וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כְּלוֹי וְאֶת־הַכִּיּוֹר
 וְאֶת־כְּנֹז: וְאֵת בְּגָדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ
 לְאֶהְרֶן הַכֹּהֵן וְאֶת־בְּגָדֵי כְּנֹז לְכַהֵן: י וְאֵת
 שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטָרֶת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ כָּל
 אֲשֶׁר־צִוִּיתָךְ יַעֲשׂוּ: פ י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: י וְאֵתָּה דַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֵד
 אֶת־שִׁבְתֵּתִי תִשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בִּינִי וּבִינֵיכֶם
 לְדַרְתֵּיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מִקְדַּשְׁכֶם:
 י וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־הַשִּׁבְתָּ כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם
 מִחֻלְלֵיהָ מוֹת יוֹמָת כִּי כֹל־הַעֲשֶׂה כָּה מְלֹאכָה
 וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרָב עַמִּיה: ט שֵׁשֶׁת
 יָמִים יַעֲשֶׂה מְלֹאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שִׁבְתָּ
 שְׁבִתוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָה כֹּל־הַעֲשֶׂה מְלֹאכָה בַּיּוֹם
 הַשִּׁבְתָּ מוֹת יוֹמָת: ט וְשִׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
 הַשִּׁבְתָּ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשִּׁבְתָּ לְדַרְתֶּם בְּרִית
 עוֹלָם: י בִּינִי וּבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעַלְמ
 כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשִׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
 הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפַּשׁ: ט

~ נקודות משיחות קודש ~
 זֶה יִתְּנוּ . . מִחֻצֵי הַשָּׂקָל (ל, יג)
 נתינה זו מחדירה בנותן את התחושה שאינו אלא
 'מחצית', ואין לו שלמות בלי המחצית השנייה - הקב"ה.
 וכדיעו, שהקב"ה וּבְכִנְסָת יִשְׂרָאֵל הֵם שְׁנֵי 'חֻצָאִים', שְׂכָל אֶחָד
 מֵהֶם הוּא 'פְּלָג גּוֹפָא' כְּכִיכּוֹל (כִּי הַנֶּשֶׁמָה הִיא "חֵלֶק אֶלְקָה
 מִמַּעַל"). וְכַתּוּרַת הַרְבּ הַמְּגִיד עַל הַפְּסוּק "עֲשֶׂה לָךְ שְׁתֵּי
 חֻצּוֹצְרוֹת": חֻצּוֹצְרוֹת - חֻצָאֵי צוּרוֹת. שְׁתֵּי חֻצּוֹצְרוֹת -
 הַקְּב"ה וּבְכִנְסָת יִשְׂרָאֵל, שְׁבִיחַד הֵם צוּרָה שְׁלֵמָה.
 (לקוטי שיחות, כרך לא עמ' 132)

שני ייתן אל־מֹשֶׁה כְּכֹלֵתוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ בְּהַר
 סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת לַחַת אֶבֶן פְּתָבִים
 בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים: לֵב י וַיִּרָא הָעָם כִּי בִשֵׁשׁ
 מִשֶׁה לָרְדַת מִן־הָהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל־אֶהְרֶן
 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם | עֲשֶׂה־לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר
 יִלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי־זֶה | מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֵלָנוּ

הָעַם בְּרָעָה וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה
 בַּמַּחֲנֶה: ^ח וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל
 עֲנֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עֲנֹת אֲנֹכִי שְׁמַע: ^ט וַיְהִי
 כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא אֶת־הָעֶגְלָה וּמִחֻלַּת
 וַיַּחֲרִיף אֶת־מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַח מִיָּדוֹ אֶת־הַלַּחַת וַיִּשְׁבֵּר
 אֹתָם תַּחַת הַהָר: ^י וַיִּקַּח אֶת־הָעֶגְלָה אֲשֶׁר עָשָׂה
 וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזֶל עַל־פְּנֵי
 הַמַּיִם וַיִּשָּׂק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{יא} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֶל־אֶהֱרֹן מַה־עָשִׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי־הִבַּאתָ
 עָלָיו חַטָּאת גְּדוֹלָה: ^{יב} וַיֹּאמֶר אֶהֱרֹן אֶל־יַחֲזֵר אָף
 אֲדַנֵּי אֶתָּה יִדְעָתָ אֶת־הָעָם כִּי בָרַע הוּא:
^{יג} וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲשֵׂה־לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ
 כִּי־זָה | מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֲלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 לֹא יָדַעְנוּ מַה־הָיָה לוֹ: ^{יד} וַאֲמַר לָהֶם לָמָּי זָהָב
 הַתְּפָרָקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי וְאֶשְׁלַכְהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֶגְלָה
 הַזֹּאת: ^{טו} וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרַע הוּא
 כִּי־פָרַעַה אֶהֱרֹן לְשִׁמְצָה בְּקַמְיָהֶם: ^{טז} וַיַּעֲמֹד
 מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לִיהוָה אֵלָי
 וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי: ^{יז} וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־
 אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ
 עַל־יָרְכוֹ עֲבְרוּ וּשְׂבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה
 וְהָרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ
 אֶת־קָרְבּוֹ: ^{יח} וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי־לֵוִי כַּדְּבַר מֹשֶׁה וַיַּפֵּל
 מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כֶּשֶׁלֶשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ:
^{יט} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֵלֹאֹי יִדְכֶם הַיּוֹם לִיהוָה כִּי אִישׁ
 בָּכְנוּ וּבִאֲחִיו וְלָתַת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה: ^כ וַיְהִי
 מִמַּחֲרַת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם חַטָּאתֶם
 חַטָּאת גְּדוֹלָה וְעַתָּה אֵעֲלֶה אֶל־יְהוָה אוּלַי
 אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטָּאתְכֶם: ^{כא} וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
 וַיֹּאמֶר אֲנִי חָטָא הָעָם הַזֶּה חַטָּאת גְּדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ
 לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: ^{כב} וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתֶם
 וְאִם־אֵין מַחְנֵי זָא מִסִּפְרָךְ אֲשֶׁר פְּתַבְתָּ:
^{כג} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חַטָּאתִי

אֲמַחְנוּ מִסִּפְרָי: ^א וְעַתָּה לָךְ | נָחָה אֶת־הָעָם אֶל
 אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מֵלֹאכֵי יִלְךְ לִפְנֵיךָ וּבַיּוֹם
 פָּקְדֵי וּפְקֻדָּתֵי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם: ^ב וַיִּנָּף יְהוָה
 אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הָעֶגְלָה אֲשֶׁר עָשָׂה
 אֶהֱרֹן: ^ג לָג « וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לָךְ עַל־הַ
 מַזֵּה אֶתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הֵעֲלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
 וְלַעֲקֹב לֵאמֹר לִזְרַעְךָ אֶתְנַנֶּה: ^ד וְשַׁלַּחְתִּי לִפְנֵיךָ
 מֵלֹאךְ וּגְרַשְׁתִּי אֶת־הַפְּנִיעֵנִי הָאֲמֹרִי וְהַחֲתִי
 וְהַפְּרוֹזִי הַחַיִּי וְהַיְבוּסִי: ^ה אֶל־הָאֶרֶץ זִכַּת חֶלֶב
 וּדְבַשׁ כִּי לֹא אֵעֲלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עִם־קִשְׁה־עֵרָף
 אֶתָּה פֹּן־אֲכַלְךָ בְּדַרְךָ: ^ו וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדְּבַר
 הַרַע הַזֶּה וַיִּתְאַבְּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֲדִיו עָלָיו:
^ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 אַתֶּם עִם־קִשְׁה־עֵרָף רַגַע אֶחָד אֵעֲלֶה בְּקִרְבְּךָ
 וּכְלִיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֲדִיךָ מֵעֲלִיךָ וְאֲדַעַה מֶה
 אֵעֲשֶׂה־לָּךְ: ^ח וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵדִים
 מִהַר חוֹרֵב: ^ט וּמֹשֶׁה יָקַח אֶת־הָאֹהֶל וּנְטָה־לוֹ |
 מַחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן־הַמַּחֲנֶה וּקְרָא לוֹ אֹהֶל
 מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מִבְּקֵשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל
 מוֹעֵד אֲשֶׁר מַחוּץ לַמַּחֲנֶה: ^י וְהָיָה כִּצְאֵת מֹשֶׁה
 אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל־הָעָם וּנְצַבּוּ אִישׁ פֶּתַח
 אֹהֶלוֹ וְהִפְיִטּוּ אַחֲרָי מֹשֶׁה עַד־בָּאוּ הָאֹהֶלָה:
^{יא} וְהָיָה כָּבֹא מֹשֶׁה הָאֹהֶלָה יֵרֵד עִמּוֹד הָעֲנָן
 וְעִמּוֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְדַבֵּר עִם־מֹשֶׁה: ^{יב} וַרְאָה
 כָּל־הָעָם אֶת־עִמּוֹד הָעֲנָן עִמּוֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם
 כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֶלוֹ: ^{יג} וַדַּבֵּר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּנִים אֶל־פְּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ
 אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֵׁעַ
 בְּנֵי־נֹוֹן זָעַר לֹא יִמִּישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~

שני לוחות העדות (לא, יח)

לחת קתיב, שקייו שתייהן שוות (רש"י)

כלומר: הלוח השני, שבו מופיעות מצוות לא-תעשה,

עָלֶיךָ עַד-עֲבָרֶיךָ: ַ וְהִסְתַּרְתִּי אֶת-כְּפִי וְרָאִיתִי
אֶת-אַחֲרָי וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ: ַ פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְרָאִיתִי אֶת אַחֲרָי וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ (לג, כג)

לכאורה היה צריך לומר רק "וְרָאִיתִי אֶת אַחֲרָי", וסוף הפסוק מיותר. ויש לומר, שבקשתו של משה נתמלצה במקצת על-כל-פניו: הוא אכן זכה לראות גם "פני", אבל רק בדרך השגת השלילה' - "לא יראו". זה הרמז בכתוב: "וְרָאִיתִי אֶת אַחֲרָי וּפְנֵי (תזכה לראות הן את "אחוריי" והן את "פניי") לא יראו (אבל ראית "פני" תהיה רק באופן של השגת השלילה).

(ספר השיחות תשמ"א ח עמ' 299)

חמישי לד א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה פֶּסַלְךָ שִׁנִּי לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשָׁנִים וְכִתְבְּתֵי עַל-הַלְחָת אֶת-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל-הַלְחָת הַרְאשָׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: ַ בַּיְהִי נֶכּוֹן לַבָּקָר וְעֹלִית בְּבֹקֶר אֶל-הָר סִינִי וּנְצַבְתָּ לִּי שָׁם עַל-רֹאשׁ הָהָר: ַ וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם-אִישׁ אֶל-יֵרֵא בְּכָל-הָהָר גַּם-הַצֹּאן וְהַבָּקָר אֶל-יִרְעוּ אֶל-יְמוֹל הָהָר הַהוּא: ַ וּפֶסַל שִׁנִּי לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשָׁנִים וַיִּשְׁלַם מֹשֶׁה בְּבֹקֶר וַיַּעַל אֶל-הָר סִינִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שִׁנֵּי לַחַת אֲבָנִים: ַ וַיִּרַד יְהוָה בַּעֲנָן וַיִּתְיַצַּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: ַ וַיַּעֲבֵר יְהוָה | עַל-פְּנֵי וַיִּקְרָא יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אַרְךָ אַפַּיִם וְרַב-חֶסֶד וְאֱמֶת: ַ וַיַּצֵּר חֶסֶד לְאַלְפִים נֶשָׂא עֵן וּפְשַׁע וְחַטָּאת וְנָקָה לֹא וְנָקָה פֶקֶד | עֵן אֲבוֹת עַל-בָּנִים וְעַל-בָּנִים בָּנִים עַל-שְׁלֹשִׁים וְעַל-רַבָּעִים: ַ וַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקַּד אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ: ַ וַיֹּאמֶר אִם-נָא מִצְּאֹתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יִלְדֵ-נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבְּנוּ כִּי עַם-קָשָׁה-עֲרַף הוּא וְסָלַחְתָּ לְעֹונָנוּ וְלַחַטָּאתָנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

פֶּסַל לָךְ (לד, א)

הפסלת יהיה שלך, ומשם נגזר משה הרבה (רש"י) עשירותו של משה היתה תוצאה של תורתו (שהרי עקר הממצב היה לשם עשיית לוחות הכרית), והינו שנתנה לו

אינו נחות בערכו מהלוח הראשון, המכיל מצות עשה (וגם "לא יהיה לך" ו"לא תשא" הם הסתעפות של מצות עשה, "אנכי"). שכן, גם קיים מצות לא-תעשה, העדר העשייה ושלילה, הוא ענן חיובי: חבור האדם עם הקב"ה ('מצוה' מלשון צומא וחבור).

(שיחת ש"פ תשא תנש"א)

שלישי י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה רְאֵה אֵתְּהָ אֲמַר אֵלֵי הַעַל אֶת-הָעַם הַזֶּה וְאֵתְּהָ לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר-תִּשְׁלַח עִמִּי וְאֵתְּהָ אֲמַרְתָּ יְדַעְתִּיד כְּשֵׁם וְגַם-מִצְּאֹת חֵן בְּעֵינַי: ַ וְעַתָּה אִם-נָא מִצְּאֹתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְנִי נָא אֶת-דְּרָכְךָ וְאֲדַעַךְ לְמַעַן אֲמַצְאֶחֵן בְּעֵינֶיךָ וְרָאֵה כִּי עִמָּךְ הִנְוִי הַזֶּה: ַ וַיֹּאמֶר פְּנֵי יִלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ: ַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם-אֵין פְּנִיךָ הַלְכִים אֶל-תַּעֲלֶנּוּ מִזֶּה: ַ וּבַמָּחָ | יוֹדַע אִפּוֹא כִּי-מִצְּאֹתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעִמָּךְ הֲלוֹא בְּלִכְתְּךָ עִמָּנוּ וּנְפַלְנִנוּ אֲנִי וְעִמָּךְ מִכָּל-הָעַם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה: ַ פ

~ נקודות משיחות קודש ~

אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה (לג, טו)

מבאר בחסידות, שבמשקן לא היה האש של מעלה בדמות אריה, היינו "פני אריה אל הימין", כי משה לא רצה במלאך, אלא "ותצא אש מלפני ה' ". וזה מתאים לפרוש רש"י כאן: "על ידי מלאך אל תעלנו מזה". אבל בהר (ח"ג לב, ב) נאמר "ותצא אש, דא אוריא"ל . . . ואתחזי כארזה". ויש לומר, שזהו לפי פרוש פרגום יונתן: אל תעלנו מזה בפנים של זעם.

(לקוטי שיחות, כרך יא עמ' 347)

רבי י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה גַּם אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵעֲשֶׂה כִּי-מִצְּאֹת חֵן בְּעֵינֶי וְאֲדַעַךְ בְּשֵׁם: ַ וַיֹּאמֶר הָרָאִי נָא אֶת-כְּבֹדְךָ: ַ וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל-טוֹבֵי עַל-פְּנֶיךָ וְקִרְאֹתִי בְּשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחִנְתִּי אֶת-אֲשֶׁר אֲחִן וְרַחַמְתִּי אֶת-אֲשֶׁר אֲרַחֵם: ַ וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לְרַאֵת אֶת-פְּנֵי כִּי לֹא-יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי: ַ וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי וְנְצַבְתָּ עַל-הַצּוּר: ַ וְהָיָה כַּעֲבֵר כְּבֹדִי וְשַׁמְתִּיד בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׁפְתִּי כַּפִּי

אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:
 כה לֹא־תִשְׁחַט עַל־חַמֵּץ דִּם־זִבְחֵי וְלֹא־יִלֵּין לִבְקָר
 זֶבַח חַג הַפֶּסַח: כו רֹאשִׁית בַּבּוּרִי אֲדַמְתָּךְ תָּבִיא
 בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשַׁל גְּדֵי בַחֲלָב אִמּוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה (לד, כג)

כל דבר מתחלק לשלושה: ראש, תוף, סוף, ובקלות, זהו ענין תורה - יסוד הכל והתחלת הכל; עולם - בריאת העולם והעבודה בו; גאולה - גמר ושלמות הכל. לפי זה יש לרמוז: פסח - גלוי מלמעלה, "התבואה מתבכרת בבשולה". שבועות - עבודת האדם, "בבורי קציר חטים". סכות - שלמות העבודה, "חג האסיף", אסיפת כל ישראל ואסיפת כל נצוצות הקדשה בעת הגאולה.

(ספר השיחות תשנ"ב ב עמ' 427)

שביעי כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּתַב־לְךָ אֶת־
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי א הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה פָּרַתִּי
 אִתָּךְ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: כח וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה
 אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וַיִּמֵּי
 לֹא שָׁתָה וַיִּכְתַּב עַל־הַלְחָת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית
 עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרִים: כט וַיְהִי בְּרֹדֶת מֹשֶׁה מִהָר סיני
 וַיֵּשֶׁב לַחַת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרֹדֶתוֹ מִן־הַהָר
 וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ:
 ל וַיֵּרָא אֶהָרָן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן
 עוֹר פָּנָיו וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁתֹּת אֱלֹוִ: לא וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם
 מֹשֶׁה וַיֵּשְׁבוּ אֱלֹוִ אֶהָרָן וְכָל־הַנְּשָׂאִים בַּעֲדָה
 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם: לב ואַחֲרֵי־כֵן נִגְשׂוּ כָל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוֶם אֶת כָּל־אִשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהָר
 סִינַי: לד וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל־פְּנֵיו
 מִסּוּהָ: לה וּבָבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר
 אֶת־הַמָּסוּהָ עַד־צֵאתוֹ וַיֵּצֵא וּדְבַר אֶל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֶת אִשֶׁר יְצִוָה: לו וַרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
 פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו מֹשֶׁה וְהִשִּׁיב מֹשֶׁה
 אֶת־הַמָּסוּהָ עַל־פְּנָיו עַד־בֹּאָ לְדַבֵּר אִתּוֹ: סס

קל"ט פסוקים, חננאל סימן.

הרחבה גשמית כדי שיוכל ללמד בהרחבה. ומספר על רבנו-תם, שבזמנים ידועים הניח לפניו בעת הלמוד 'תל של זהובים' כדי לפעל הרחבת הדעת.

(לקוטי שיעור, כרך יח עמ' 39)

שישי י וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲנֹכִי כָרַת בְּרִית נֹגֵד כָּל־עַמּוּךְ
 אֲעִשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ בְּכָל־הָאָרֶץ
 וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־אִתָּה בְּקִרְבּוֹ
 אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה פִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה
 עִמָּךְ: כא שְׁמַר־לְךָ אֶת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם
 הַנֵּנִי גֵרֵשׁ מִפְּנֵיךָ אֶת־הָאֲמֹרִי וְהַפְּנֵעֵנִי וְהַחֲתִילִי
 וְהַפְּרֹוִי וְהַחֲוִי וְהַיּוֹסִי: כב הַשְּׁמַר לְךָ פֶּן־תִּכְרַת
 בְּרִית לַיּוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתָּה כִּי עָלְיָהּ
 פְּוִיֶיהָ לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבְּךָ: כג כִּי אֶת־מוֹבַחְתֶּם
 תִּתְצוּן וְאֶת־מִצְבֹּתֶם תִּשְׁבְּרוּן וְאֶת־אֲשֶׁרִיו
 תִּכְרֹתוּן: כד כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר כִּי יְהוָה
 קָנָא שְׂמוֹ אֵל קָנָא הוּא: כה פֶּן־תִּכְרַת בְּרִית
 לַיּוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנּוּ א אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וּזְבַחוּ
 לְאֱלֹהֵיהֶם וְקָרָא לָךְ וְאִכְלַת מִזְבַּחוֹ: כו וְלִקְחַת
 מִפְּנֵתָיו לְבַנְיָד וְזָנּוּ בְּנֵתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ
 אֶת־בְּנֵיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן: כז אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא
 תַעֲשֶׂה־לָּךְ: כח אֶת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמַר שְׁבַעַת
 יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתָךְ לְמוֹעֵד הַדָּשׁ
 הָאֵכִיב כִּי בַחֲדָשׁ הָאֵכִיב יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם:
 כט כָּל־פֶּטֶר רַחֵם לִי וְכָל־מִקְנֶדֶת תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר
 וְשֶׂה: ל וּפֶטֶר חֲמוֹל תִּפְדֶּה בָשָׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה
 וְעַרְפָּתוֹ כָּל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יִרְאוּ פְּנֵי
 רִיקָם: לא שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
 תִּשְׁבֹּת בַּחֲרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת: לב וְחַג שְׁבַעַת
 תַעֲשֶׂה לְךָ בַּבּוּרִי קֶצֶר חֲטִים וְחַג הָאֶסֶף
 תִּקּוּפַת הַשָּׁנָה: לד שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאָה
 כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי הָאָדָם א יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
 כה כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֵיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ
 וְלֹא־יִחַמְדוּ אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לְרֹאוֹת

חצי קריש

מפטיר ^ל וַיְכַל מֹשֶׁה מְדַבֵּר אֲתֶם וַיִּתֵּן עַל־פְּנֵי
מִסּוּחַ: ^ו וַיִּבְנֵא מֹשֶׁה לְפָנָי יְהוָה לְדַבֵּר אֵתוֹ
יְסִיר אֶת־הַמִּסּוּחַ עַד־צֵאתוֹ וַיֵּצֵא וּדְבַר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצִוָה: ^ז וַרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהִשִּׁיב
מֹשֶׁה אֶת־הַמִּסּוּחַ עַל־פְּנָיו עַד־בָּאוּ לְדַבֵּר
אֵתוֹ: ססס

וַיִּתְגַּדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אִמֵּן בְּעֵלְמָא דִּי בְרָא כְרְעוּתָהּ
וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנָהּ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ.
אִמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֵנְלָא
וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אִמֵּן: אִמֵּן יְהִי שְׁמֵה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי
עָלְמַי. יְתַבְרַךְ: יְהִי שְׁמֵה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַי.
וְתַבְרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר,
וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵה דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אִמֵּן לְעֵלְא מִן
כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא, הַשְּׁבַחְתָּא וְנַחְמְתָּא, דְאִמְרִין
בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אִמֵּן: אִמֵּן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מְאִשְׁר. דְרַכְיָה דְרַכֵּי־נַעַם, וְכַל־נְתִיבְתִיָּה שְׁלוֹם. אַרְבָּה יָמִים בְּיָמֵינָהּ,
בְּשִׂמְלֵהָ עֵשֶׂר וְכַבּוּד. יי חַפְצָא לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:
מדִּיקִים לְגַלּוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגַד הַתֵּפֶר, שֶׁמְקוּם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבַנְט חוֹגְרִים
בְּתַחֲלִיל שְׁלֵישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בְּתוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).
שולחן ערוך אדמו"ר הוֹקֵן, חֶלֶק ב סִימֵן רַפְד סַעֲיָף יֵא

שי למורא
כא) אֲתֶם פּוֹסְחִים, פְּחַר הַיָּהּ
אֲשֶׁר פַּעַם יִצְחָק לְצַד יָמִין וּפַעַם עַל צִד
שְׂמֹאל. עַל שְׁתֵּי הַפְּעוּסִים, עַל שְׁתֵּי
הַמְּחַשְׁבוֹת. פַּעַם אַחֲרֵי ה' וּפַעַם אַחֲרֵי

הפטרה לפרשת כי תשא לקריאה בציבור
ולשמו"ת במלכים־א יח

**יח כ וַיִּשְׁלַח אַחֲאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים אֶל־הַר הַכְּרֹמֶל: כֵּא וַיִּנְשׂ אֱלֹהֵהוּ אֶל־כָּל־**

עטרת מורים
כ וַיִּשְׁלַח אַחֲאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי אֵין מֵאֱלֹהִים אֶבֶל הַנְּבִיאִים
לֹא פִּאָה לְכֹן וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים
אֶל־הַר הַכְּרֹמֶל שְׂלֵא בְּטוֹבְתָם:
כֵּא וַיִּנְשׂ אֱלֹהֵהוּ אֶל־כָּל־הָעָם
וַיִּאמֶר עַד־מָתַי אֲתֶם פּוֹסְחִים

על־שתי הסעפים כחצר הנה אשר פעם ינטח על ימין, ופעם על שמאל, עד
 מתי תהיו נזמים במחשבותיכם אם־יהוה האלהים לכו אחריו ואם־
 תפעל לכו אחריו ולא־ענו העם אתו דבר: כב ויאמר אלהיו
 אלה־העם יש לכם יתרון פי אני נותרתי נביא ליהוה לבדו כי מאה
 הנביאים אשר התביאים עובדיה, לא היו

ידועים להם ונביאי הפעל ארבע־
 מאות וחמשים איש וגראה עתה
 תפלת מי תתקבל: כג ויתגור־לנו
 שנים פרים לחרנו ויבחרו להם
 הפר האחד המוכר וינתחוו
 ויחמכוהו לאכרים שיהיו המתעסקים
 רבים וישומו על־העצים ואש לא
 ישומו ואני אעשה | את־הפר
 האחד שאני לבדי ונתתי על־
 העצים ואש לא אשים:

כד וקראתם ראשונה בשם
 אלהיכם ואני אקרא בשם־יהוה
 ויהוה האלהים אשר־ענה באש
 על ידי הורדת האש הוא האלהים
 ויען כל־העם ויאמרו טוב הדבר
 כי הם היו מסתפקים באמת ורצו
 לעמוד על הברור: כה ויאמר
 אלהיו לנביאי הפעל בחרו לכם
 הפר האחד המוכר ויעשו
 ראשונה כי אתם הרבים וקראו
 בשם אלהיכם ואש לא תשימו:
 כו ויקחו את־הפר אשר־נתן
 להם ויעשו ויקראו בשם־הפעל
 מהבקר ועד־הצהרים לאמר
 תפעל עננו ואין קול ואין ענה
 ויפסחו על־המוזבח דלנו על המזבח
 וזה היתה מדרש עבדתם אשר
 עשה: כז ויהי בצהרים ויהתל
 בהם אלהיו ויאמר קראו בקול־
 גדול הלא כיר־אלהים הוא אבל
 עדן לא שמע כיר־שית וכיר־שית לו
 מדרש הוא בעת עם מי וכי־ברך לו
 או אולי הוא בדרך, ולמדתם המקום לא
 ישמע ולזה קראו בקול גדול אולי ישן
 הוא ויקץ משנתו: כח ויקראו
 בקול גדול ושמעו לדברי אלהים, עם
 כי אמר בהתל ולעג ויתגדרו שרטו
 בשרם כמשפטם בחרבות

הפעל ולא ענו העם אתו דבר, שלא היו יודעים להבחין (כב) נותרתי
 נביא לה' לבד, כי מאה הנביאים שהתביא עובדיהו לא היו ידועים להם.
 (כה) כי אתם הרבים, והוא מדרש המוסר שהרבים ויבחרו ויעשו ראשונה.
 (כו) אשר נתן להם, שהיה הפר נשקט מהם כדי שלא יקרב לעבודת־יהוה.

וקרה לו תחת כנפיו של אלהיו אמר
 לו, לה, בשנכם ותקדש הקב"ה
 ויפסחו על המזבח אשר עשה,
 דלנו על המזבח אשר עשה אחאב או
 מי שעשאו. וזה היה מדרש עבדתם.
 (כו) כי אלהים הוא, הרי אתם
 אומרים שהוא אלהים. כי שית, שמא
 יש לו דבר עם ויעצו עשיו. וכי שוג,
 שמא משיג ורודף הוא עשיו בפלחמה.
 וכי דרך לו, שמא הוא בדרך רחוקה.
 (כח) ויתגדרו, שרטו בשרם.
 כמשפטם, כפי שהיה מנהגם.
 (כט) ויתנבאו, עשו את עצמם כאילו
 מדרגים בנבואה שטרד האש. ואין
 קשב, שאין מי שיקשב להם, כי אינו
 אלוה. (ל) גשו אלי, וקראו שאני
 מערים שום הערקה בדרך. וירפא

העם ויאמר עד־מתי אתם פסחים
 על־שתי הסעפים אם־יהוה האלהים
 לכו אחריו ואם־תפעל לכו אחריו
 ולא־ענו העם אתו דבר: כב ויאמר
 אלהיו אל־העם אני נותרתי נביא
 ליהוה לבדי ונביאי הפעל ארבע־
 מאות וחמשים איש: כג ויתגור־לנו
 שנים פרים ויבחרו להם הפר האחד
 וינתחוו וישומו על־העצים ואש לא
 ישומו ואני אעשה | את־הפר האחד
 ונתתי על־העצים ואש לא אשים: כד וקראתם בשם אלהיכם
 ואני אקרא בשם־יהוה והיה האלהים אשר־יענה באש הוא
 האלהים ויען כל־העם ויאמרו טוב הדבר: כה ויאמר אלהיו
 לנביאי הפעל בחרו לכם הפר האחד ויעשו ראשונה כי אתם
 הרבים וקראו בשם אלהיכם ואש לא תשימו: כו ויקחו
 את־הפר אשר־נתן להם ויעשו ויקראו בשם־הפעל מהבקר
 ועד־הצהרים לאמר תפעל עננו ואין קול ואין ענה ויפסחו
 על־המוזבח אשר עשה: כז ויהי בצהרים ויהתל בהם אלהיו
 ויאמר קראו בקול־גדול כיר־אלהים הוא כיר־שית וכיר־שית לו
 וכי־דרך לו אולי ישן הוא ויקץ: כח ויקראו בקול גדול
 ויתגדרו כמשפטם בחרבות וברמחים עד־שפודדם עליהם:
 כט ויהי בעבר הצהרים ויתנבאו עד לעלות המנחה ואין־קול
 ואין־ענה ואין קשב: ל ויאמר אלהיו לכל־העם גשו אלי ויגשו
 ויקרמום עד־שפודדם עליהם: מט ויהי בעבר הצהרים ויתנבאו עשו את עצמם כאילו מדרגים בנבואה שטרד האש עד לעלות המנחה כי אז
 נלאו ולא התנבאו עוד ואין־קול ואין־ענה ואין קשב לפי שאין מי שקשב להם כי אינו אלוה: ל ויאמר אלהיו לכל־העם גשו אלי לראות שאין הערקה

את מזבח ה' החרום, בנה מזבח והזכיר לישראל שיהיה מזבח ה' עולה על לבם ושגור בפייהם. שהיה הרום וכמל שמו והזכרתו מפי כל עשרת השבטים. פרוש אחר, שהיה שם מזבח שבנה שאול המלך, ומלכי ישראל חרסו את כל המזבחות והבמות שנגעשו לשם שמים, ובנה אליהו ותקן את המזבח שהיה הרום.

לב) כבית סאתים זרע, קשעור מקום זרעת סאתים זרע, כדי שילכו בה המים, להגדיל הנס, כמבאר להלן. (והוא שמה של מאה אמה על המשים אמה). לד) ויצקו, וישפכו, שגו, שפכו פעם שניה. שלשו, שפכו פעם שלישית. לו) ענני ה' ענני, ענני בהורדת האש, ענני אחר כך בנתינת המטר. ורו"ל אמרו, ענני באש ובמים (בהורדת האש על המזבח ובנתינת המטר), ענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם. הסבת את לבם אחרנית, תסבב את לבם אשר היה אחרנית לפנות מקדך עד עכשיו, שעל ידי הנס היה נסבו אליך את לבם. לט) ויפלו על פניהם, להשתחוות לה.

וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹשׁוּ וַיִּשְׁלְשׁוּ: לֹא וַיִּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לְמִזְבֵּחַ וְגַם אֶת־הַתְּעֹלָה מִלֵּא־מַיִם: לו וַיְהִי | בַּעֲלֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלֵיהֶוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וַיִּשְׂרָאֵל הַיּוֹם יוֹדֵעַ כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וְאֲנִי עֲבָדְךָ וּבְדַבְרְךָ עָשִׂיתִי אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: לז עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי וַיִּדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הִסַּבְתָּ אֶת־לִבָּם אַחֲרָיִת: לח וַתִּפֹּל אִשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הַתְּעֹלָה וְאֶת־הַעֲצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הָעֶפְרָ וְאֶת־הַמָּוֶם אֲשֶׁר־בַּתְּעֹלָה לַחֲכָה: לט וַיֵּרָא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

בסוף לחכה: יבשה ושרפה הכל, כמלפס בלשון, וחס עד שלא נשאר בתעלה שום לחות: לט וירא כל העם ויפלו על פניהם להשתחוות לה ויאמרו: יהוה הוא האלהים יהוה הוא האלהים:

כדיה. ויגשו כל העם אליו וירפא את מזבח יהוה החרום שהמזבח הזה בנה שאול, וחרס על ידי עובדי העל: לא ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב לתזכיר וכות ישראל אביהם אשר היה דברי יהוה אליו לאמר (בראשית לב כח) ישראל יהוה שמו:

כָּל־הָעָם אֵלָיו וַיִּרְפָּא אֶת־מִזְבֵּחַ יְהוָה הַחָרוּם: לא וַיִּקַּח אֵלֵיהֶוּ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שְׁבַטֵי בְנֵי־יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יְהִי שְׁמוֹ: לב וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ תְּעֹלָה כְּבֵית סָאתִים זֶרַע סָבִיב לְמִזְבֵּחַ: לג וַיַּעַרְךָ אֶת־הָעֲצִים וַיִּנְתַּח אֶת־הַפָּר וַיֵּשֶׁם עַל־הָעֲצִים: לד וַיֹּאמֶר מִלֵּאוּ אַרְבַּעַה כַּדִּים מַיִם וַיִּצְקוּ עַל־הַתְּעֹלָה וְעַל־הָעֲצִים וַיֹּאמֶר שְׁנוֹ וַיִּשְׁלְשׁוּ: לה וַיִּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לְמִזְבֵּחַ סָבִיב מְקוֹם הַמַּעֲרָה וְגַם אֶת־הַתְּעֹלָה מִלֵּא־מַיִם: לו וַיְהִי | בַּעֲלֹת הַמִּנְחָה מִנַּחַת הָעֵרֶב וַיִּגַּשׁ אֵלֵיהֶוּ הַנָּבִיא לְהַתְּפִיל וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וַיִּשְׂרָאֵל הַיּוֹם יוֹדֵעַ כִּי־אַתָּה הָאֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וְאֲנִי עֲבָדְךָ וּבְדַבְרְךָ עָשִׂיתִי אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: לו עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי וַיִּדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הִסַּבְתָּ אֶת־לִבָּם אַחֲרָיִת: לח וַתִּפֹּל אִשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הַתְּעֹלָה וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הָעֶפְרָ וְאֶת־הַמָּוֶם אֲשֶׁר־בַּתְּעֹלָה לַחֲכָה: לט וַיֵּרָא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

כְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּצַמֵּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצַדִּיק: נַצַּמֵּן,

אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברך, ודבר אחד מדברך אחר לא ישוב ריקם,
 כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:
 רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו.
 ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה
 יבוא ויגל לפנינו, על פסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את
 כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי,
 מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
 אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
 מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
 אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

וְכָל־חֲכָמֶיךָ לֵב בְּכֶם יָבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה: ^{יא} אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אֹהֲלוֹ וְאֶת־
 מִכְסָּהוּ וְאֶת־קַרְסָּיו וְאֶת־קַרְשָׁיו וְאֶת־בְּרִיחָו וְאֶת־
 עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו: ^{יב} אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־בְּדִיּוֹ וְאֶת־
 הַפְּרָת וְאֶת פְּרֹכֶת הַמָּסָךְ: ^{יג} אֶת־הַשְּׁלֶחַן וְאֶת־
 בְּדִיּוֹ וְאֶת־כִּלָּיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים: ^{יד} וְאֶת־
 מִנְרַת הַמָּאֹר וְאֶת־כִּלָּיהָ וְאֶת־נֹרְתֶיהָ וְאֶת שֶׁמֶן
 הַמָּאֹר: ^{טו} וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בְּדִיּוֹ וְאֶת
 שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מִסְךְ
 הַפֶּתַח לַפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן: ^{טז} אֶת א מִזְבַּח הָעֹלָה
 וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־בְּדִיּוֹ וְאֶת־כִּלָּי־
 כִּלָּיו וְאֶת־הַכִּפֹּרֶת וְאֶת־כַּנּוֹ: ^{יז} אֶת קַלְעֵי הַחֹצֵר
 וְאֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת מִסְךְ שַׁעַר הַחֹצֵר:
^{יח} אֶת־יִתְדֵי הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֵי הַחֹצֵר וְאֶת־

לח ^א וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהִים הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
 לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם: ^ב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה
 וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן
 לַיהוָה כֹּל־הַעֲשֶׂה כֹּל מְלָאכָה יוּמָת: ^ג לֹא־
 תַבְעֲרוּ אִשׁ בְּכָל מְשַׁכְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת: ^ד פ ^(ל)
^ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר: ^ו קָחוּ מֵאִתְּכֶם
 תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל נָדִיב לְבָו יְבִיאָה אֶת תְּרוּמַת
 יְהוָה זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֵׁת: ^ז וְתִכְלַת וְאַרְגָּמָן
 וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: ^ח וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים
 וְעֹרֹת תַּחֲשִׁים וְעִצֵּי שִׁטִּים: ^ט וְשֶׁמֶן לַמָּאֹר
 וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלַקְּטֹרֶת הַסַּמִּים:
^י וְאֲבָנֵי־שֹהַם וְאֲבָנֵי מְלֵאִים לְאִפֹּד וְלַחֹשֶׁן:

לכהן: ויצאו פלעדת בני ישראל מלפני משה:

מיתריהם: את בגדי השרד לשרת בקדש את בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמ' 1

34 כל כך הרבה מעדר קטן כזה בלא שירגיש בעל הבית. נוסח אחר
 35 בתירוץ זה: ואיבא דאמרי, אמר רבי חסדא, מה ששינוי 'ארבע
 36 וחמש' אין זה באותו אופן, אלא 'ארבעה' היינו מעדר קטן, שירגיש
 37 הבעלים בחסרון ארבעה, ומה ששינוי שלוקחים מהם חמש היינו
 38 מעדר גדול.
 39 מקשה הגמרא על הברייתא: הא נופא קשיא – הברייתא עצמה
 40 קשה מתחילתה לסופה, אמרת ברישא שלוקחין מהם אבע וחמש
 41 צאן או אבע וחמש גידין, ויש לדייק, אבע וחמש אין – לוקחין, אבל
 42 שלש לא. איבא סיפא, אבל לא לוקחין שתי צאן, ויש לדייק, הא
 43 שלש, ונניין – מותר ליקח מהם. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא –
 44 בסיפא שמשמע שלש לוקחים מהם, מדובר בפרייתא – בצאן
 45 בריאות שבעל הבית נותן בהם עניו ומרגיש גם בחסרון שלש
 46 מהם, והא – ברישא מדובר בכחישתא – בצאן כחושות שאינן
 47 חשובות כל כך לבעל הבית ואינו מרגיש בחסרון בפחות
 48 מארבעה:
 49 שנינו בברייתא: רבי יהודה אומר, פיתות לוקחין מהן מדבריות אין
 50 לוקחין מהן כו': מסתפקת הגמרא: איבעיא להו, האם דברי רבי
 51 יהודה, ארישא קאי, ולחומרא – על הרישא של הברייתא אמרם
 52 ולהחמיר הוא בא, או דלמא, אסיפא קאי, ולקולא – או שעל
 53 הסיפא אמרם ובא להקל. מבארת הגמרא את צדדי הספק: האם
 54 ארישא קאי ולחומרא, כלומר, דאמר התנא ברישא לוקחין מהן
 55 ארבעה וחמשה צאן, ועל זה אמר רבי יהודה הני מילי שמותר
 56 ליטול ארבעה וחמשה, בפיתות – צאן הלנות בבית, שבעל הבית
 57 מרגיש בחסרונו, אבל מדבריות – הלנות במדבר ואין בעל הבית
 58 מרגיש בחסרונו, אפילו ארבעה וחמשה לא הותר ליקח מהם, והוא
 59 מחמיר יותר מתנא קמא המתיר גם במדבריות ארבעה וחמשה. או
 60 דלמא, אסיפא קאי ולקולא, כלומר, דאמר התנא בסיפא אבל לא
 61 שתי צאן ולא שתי גידין, ועל זה אמר רבי יהודה הני מילי שאסור
 62 ליקח מהם אפילו שתיים, היינו במדבריות, אבל בפיתות שבעל
 63 הבית מרגיש בחסרונו, אפילו שתיים נמי לוקחין, והוא מיקל יותר
 64 מתנא קמא האוסר אפילו שתיים.
 65 הגמרא מביאה ראייה מברייתא לפשוט את הספק: הא שמעי, דתניא
 66 בברייתא, רבי יהודה אומר, לוקחין פיתות מהן – מהרועים, ואין
 67 לוקחין מהן מדבריות, ונכלל מקום – בין במדבריות ובין בביתות
 68 לוקחין מהן ארבעה וחמשה צאן,

1 ובמכירתן, ואין לחשוש שמא מוכרות שלא ברשות בעליהן. וכן
 2 לוקחין עגלים מן הרועים פשוט, שהוא מקום גידול עגלים,
 3 ורגילים שם הרועים לקנות עגלים כשהם קטנים ולגדלם ולמוכרן.
 4 וכו' – כל אלו שהתירו ליקח מהן, באופן שאמרו לקונה להמין
 5 את המקח, אסור ליקח מהם, שהדבר מוכיח שבגניבה בא לידם.
 6 ולוקחין ביצים ותקנגולין מכל מקום, ואין חוששים שמא גנובים
 7 הם, לפי שאין מכניסים עצמם לחשש גניבה בשביל ריוח מועט
 8 כזה:

גמרא

9 הגמרא מביאה ברייתא המונה כמה אופנים שמותר ליקח מן
 10 הרועים: תנו רבנן, אין לוקחין מן הרועים לא עזים ולא גדיים ולא
 11 גזין – צמר גזול, ולא תלושין של צמר – חתיכות צמר הנחלשות מן
 12 הרחלות מעט מעט. אבל לוקחין מהן בגדי צמר תפורין, מפני שהן
 13 שפוחין, שאפילו אם עשאו ממצמר שגנבו מבעל הבית כבר קנאו
 14 בשינוי. ולוקחין מהן חלב ונבינה פמדר, שאין דרך הבעלים לטרוח
 15 ללכת וליטלם, והוא מניחם לרועה, ולא בישוב, שעל הרועה
 16 להביאם לבעל הבית וחוששין שמא גנבם. ולוקחין מהן אבע וחמש
 17 צאן, או אבע וחמש גזין, שאין הרועה יכול לגנוב כל כך הרבה
 18 ללא שבעל הבית ירגיש בכך, אבל לא שתי צאן ולא שתי גזין,
 19 שיתכן שהבעלים לא ירגישו בכך. רבי יהודה אומר, פיתות – צאן
 20 שבבית, כלומר שחוזרות לבליה ללון בבית בעליהם לוקחין מהן,
 21 שהרי בעל הבית יודע את מנינם והרועה לא יגנוב מהם, אבל
 22 מדבריות – צאן הלנות במדבר אין לוקחין מהן, לפי שאין בעל
 23 הבית יודע את מנינם. כלל של דבר, כל דבר שהרועה מוכר ובעל
 24 הבית מרגיש בו – מבין שנחסר, לוקחין מהן, אבל דבר שהרועה
 25 מוכרו ואין בעל הבית מרגיש בו, אין לוקחין אותו מהן.
 26 מבארת הגמרא את דברי הברייתא: אמר רב, לוקחין מהן אבע
 27 וחמש צאן, אבע וחמש גזין. שואלת הגמרא: השתא יש לומר
 28 ארבעה ונניין, חמשה מיבעיא, כלומר, אחרי שאמרה הברייתא
 29 שמותר לקנות מהם ארבעה, כל שכן שמותר לקנות חמשה, ומדוע
 30 הוצרכה הברייתא לומר זאת בפירוש. משיבה הגמרא: אמר רבי
 31 חסדא, מה שאמרה הברייתא 'ארבע וחמש' אין כוונתה 'ארבעה
 32 או חמשה', אלא 'ארבעה מתוך חמשה', שאם הוא רועה עדר של
 33 חמש צאן מותר ליקח ממנו ארבע מהם, שבדאי אינו יכול לגנוב

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמ' 1

12 שלא כדקין, החסרנו לניזק ממון, ואם נחייב את המזיק שלא כדקין,
 13 החסרנו לו ממון, אבל היבא דליבא דררא דמונא – אבל במקום
 14 שאין חסרון ממון כמו במציאת טלית, לא אמר סומכוס את דבריו
 15 וגם הוא מודה שיחלקו בשבועה.
 16 מקשה הגמרא: ולא קל וחומר הוא – וכי אין ללמוד בקל וחומר,
 17 שאם בשור שנגח את הפרה אמר סומכוס שיחלקו בלי שבועה, כל
 18 שכן שבמציאת טלית יהיה הדין כך. שהרי ומה היתם – ומה שם
 19 בשור שנגח את הפרה שכשחולקים בלי שבועה, ודאי דאיבא
 20 דררא דמונא למר ואיבא דררא דמונא למר – שיש הפסד ממון
 21 לזה או לזה,

1 המזיק וגם הניזק אינם יודעים בודאות מתי הפרה ילדה, אבל בכרי
 2 וכרי – אם שני הצדדים טוענים טענת ודאי, כמו במציאת טלית
 3 שכל אחד טוען שודאי לו שהוא הגביה את הטלית תחילה, בזה
 4 לא אמר סומכוס את דבריו וגם הוא מודה שחולקים בשבועה.
 5 מקשה הגמרא: ולרבה בר רב הונא דאמר, אמר סומכוס שממון
 6 המוטל בספק חולקים, אפילו בכרי וכרי – כששניהם טוענים טענות
 7 ודאי, מאי איבא למימר – כיצד נוכל לתרץ את דברי משנתנו עם
 8 שיטת סומכוס. מתרצת הגמרא: אפילו תימא – גם אם תאמר
 9 שמשנתנו סוברת כסומכוס, יש לחלק דבי אמר – שבאיזה מקרה
 10 אמר סומכוס שממון המוטל בספק חולקים, דווקא היבא דאיבא
 11 דררא דמונא – במקום שיש הפסד ממון, שאם נפטור את המזיק

לוח זמנים לשבוע פרשת תשא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ה ז'		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
18:16	17:19	18:06	18:02	17:40	17:36	12:23	12:24	09:57	10:00	08:58	09:01	08:24	08:28	06:06	06:13	באר שבע (ח)
18:15	17:07	18:05	18:00	17:41	17:36	12:22	12:23	09:57	10:00	08:57	09:01	08:23	08:27	06:06	06:13	חיפה (ח)
18:14	17:02	18:04	18:00	17:43	17:38	12:21	12:22	09:56	09:59	08:56	09:00	08:22	08:26	06:05	06:12	ירושלים (ח)
18:16	17:17	18:06	18:01	17:40	17:35	12:23	12:24	09:58	10:01	08:58	09:02	08:24	08:28	06:07	06:14	תל אביב (ח)
18:27	17:21	18:14	18:05	17:41	17:31	12:37	12:38	10:16	10:20	09:18	09:24	08:34	08:40	06:33	06:45	אוסטריה, וינה (ח)
20:38	19:42	20:27	20:35	19:59	20:08	14:04	14:06	11:23	11:22	10:17	10:14	09:39	09:36	07:06	06:59	אוסטרליה, מלבורן (ק)
18:30	17:25	18:17	18:09	17:45	17:36	12:39	12:40	10:18	10:22	09:20	09:26	08:37	08:43	06:34	06:45	אוקראינה, אודסה (ח)
18:01	16:56	17:48	17:39	17:15	17:06	12:11	12:12	09:50	09:54	08:52	08:59	08:09	08:15	06:07	06:19	אוקראינה, דוניצ'ק (ח)
18:12	17:06	17:59	17:50	17:26	17:16	12:22	12:23	10:01	10:06	09:04	09:10	08:19	08:26	06:19	06:30	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)
18:38	17:30	18:24	18:14	17:49	17:39	12:47	12:48	10:27	10:32	09:30	09:37	08:44	08:51	06:46	06:58	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
18:30	17:22	18:17	18:07	17:42	17:32	12:40	12:41	10:20	10:25	09:23	09:29	08:37	08:43	06:39	06:51	אוקראינה, קייב (ח)
19:00	18:05	18:50	18:47	18:26	18:23	13:05	13:06	10:38	10:40	09:37	09:40	09:06	09:09	06:44	06:49	אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
18:56	17:53	18:44	18:36	18:14	18:06	13:05	13:06	10:44	10:48	09:45	09:51	09:04	09:10	06:59	07:10	איטליה, מילאנו (ח)
19:00	18:12	18:52	18:53	18:29	18:31	12:56	12:57	10:25	10:26	09:22	09:23	08:54	08:55	06:23	06:24	אקוודור, קיטו (ח)
20:06	19:12	19:56	20:03	19:29	19:37	13:38	13:39	10:58	10:57	09:52	09:50	09:16	09:13	06:42	06:37	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:07	20:09	20:55	21:05	20:25	20:35	14:30	14:31	11:47	11:46	10:41	10:38	10:00	09:57	07:28	07:21	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:40	17:41	18:29	18:23	18:01	17:54	12:48	12:50	10:25	10:28	09:26	09:31	08:48	08:53	06:37	06:46	ארה"ב, בולטימור (ח)
18:29	17:30	18:18	18:11	17:49	17:42	12:38	12:39	10:14	10:18	09:16	09:21	08:37	08:42	06:27	06:36	ארה"ב, ברוקלין (ח)
18:30	17:30	18:19	18:12	17:49	17:42	12:38	12:39	10:15	10:19	09:16	09:21	08:38	08:43	06:28	06:37	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
19:06	18:05	18:54	18:47	18:24	18:17	13:14	13:15	10:51	10:55	09:53	09:58	09:13	09:19	07:05	07:15	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:57	18:03	18:47	18:43	18:23	18:18	13:03	13:04	10:38	10:40	09:38	09:41	09:04	09:08	06:45	06:52	ארה"ב, הווסטון (ח)
18:27	17:31	18:17	18:12	17:50	17:45	12:34	12:35	10:09	10:12	09:09	09:14	08:35	08:39	06:18	06:26	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:58	18:05	18:48	18:45	18:24	18:20	13:03	13:04	10:36	10:39	09:36	09:39	09:04	09:07	06:43	06:48	ארה"ב, מיאמי (ח)
18:25	17:25	18:14	18:07	17:44	17:37	12:34	12:35	10:11	10:14	09:12	09:17	08:33	08:38	06:24	06:33	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
18:54	17:54	18:42	18:36	18:13	18:06	13:02	13:03	10:39	10:42	09:40	09:45	09:02	09:07	06:51	07:00	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
18:24	17:23	18:12	18:05	17:43	17:35	12:32	12:34	10:10	10:13	09:11	09:16	08:32	08:37	06:23	06:32	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:28	18:39	19:19	19:23	18:56	19:00	13:15	13:17	10:41	10:41	09:37	09:36	09:07	09:06	06:33	06:31	בליז, ב'ה-פס (ח)
19:15	18:06	19:01	18:51	18:25	18:15	13:24	13:25	11:05	11:10	10:07	10:14	09:21	09:27	07:24	07:37	בלגיה, אמטוויפן (ח)
19:15	18:06	19:01	18:51	18:26	18:16	13:25	13:26	11:05	11:10	10:07	10:14	09:21	09:28	07:24	07:36	בלגיה, בריסל (ח)
19:08	18:17	18:58	19:04	18:38	18:44	12:50	12:51	10:13	10:13	09:09	09:08	08:37	08:36	06:03	06:00	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:55	18:05	18:46	18:51	18:22	18:27	12:38	12:39	10:01	10:01	08:57	08:56	08:25	08:24	05:51	05:48	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
18:33	17:26	18:19	18:09	17:45	17:34	12:42	12:43	10:23	10:28	09:26	09:33	08:39	08:45	06:42	06:55	בריטניה, לונדון (ח)
18:41	17:32	18:27	18:16	17:49	17:38	12:51	12:52	10:32	10:37	09:35	09:43	08:46	08:53	06:53	07:07	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
18:39	17:28	18:25	18:14	17:49	17:38	12:49	12:50	10:29	10:34	09:32	09:40	08:44	08:51	06:50	07:03	גרמניה, ברלין (ח)
18:58	17:50	18:44	18:35	18:10	18:00	13:07	13:08	10:47	10:52	09:50	09:57	09:04	09:11	07:06	07:18	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:11	18:20	19:01	19:07	18:43	18:49	12:51	12:52	10:13	10:13	09:08	09:07	08:36	08:34	06:02	05:58	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:17	18:26	19:08	19:06	18:44	18:42	13:21	13:22	10:53	10:55	09:52	09:54	09:22	09:24	06:57	07:01	הודו, מומבאי (ח)
19:13	18:23	19:04	19:02	18:41	18:39	13:17	13:18	10:49	10:51	09:48	09:50	09:18	09:20	06:53	06:57	הודו, פונה (ח)
18:16	17:11	18:03	17:55	17:31	17:21	12:26	12:27	10:05	10:09	09:07	09:13	08:24	08:30	06:22	06:33	הונגריה, בודפשט (ח)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת החוככים		ניצאת שבת
			מג"א		אדמו"ר								
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:42	06:33	08:47	08:42	09:26	09:21	10:23	10:19	12:43	12:42	17:46	17:53	18:34
יוון, אתונה (ח)	07:03	06:55	09:12	09:07	09:49	09:44	10:47	10:43	13:08	13:07	18:14	18:20	18:59
מולדובה, קישינב (ח)	06:53	06:42	08:51	08:45	09:34	09:28	10:30	10:25	12:48	12:47	17:43	17:52	18:37
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:58	06:54	09:21	09:19	09:52	09:49	10:52	10:50	13:19	13:18	18:40	18:42	19:14
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	06:09	06:17	08:39	08:43	09:23	09:26	10:30	10:32	13:14	13:12	19:13	19:02	19:47
נפאל, קטמנדו (ח)	06:33	06:27	08:50	08:47	09:23	09:19	10:22	10:20	12:47	12:46	18:01	18:05	18:40
סין, בייג'ין (ח)	06:55	06:46	09:01	08:56	09:39	09:34	10:37	10:33	12:57	12:56	18:01	18:07	18:47
סנגפור, סנגפור (ח)	07:15	07:14	09:46	09:45	10:15	10:13	11:17	11:16	13:48	13:47	19:20	19:19	19:50
פולין, ורשא (ח)	06:32	06:19	08:21	08:14	09:09	09:02	10:04	09:59	12:19	12:18	17:07	17:18	18:08
פרו, לימה (ח)	06:10	06:11	08:44	08:44	09:14	09:14	10:17	10:17	12:52	12:51	18:32	18:29	19:01
צרפת, ליון (ח)	07:27	07:17	09:27	09:21	10:09	10:03	11:05	11:01	13:24	13:23	18:21	18:29	19:13
צרפת, פריז (ח)	07:42	07:30	09:36	09:30	10:21	10:14	11:17	11:12	13:34	13:33	18:28	18:38	19:23
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:09	06:07	08:39	08:37	09:07	09:06	10:09	10:08	12:39	12:38	18:10	18:09	18:40
קנדה, טורונטו (ח)	07:01	06:51	09:04	08:58	09:44	09:39	10:41	10:37	13:01	12:59	18:03	18:11	18:51
קנדה, מונטריאול (ח)	06:40	06:30	08:40	08:35	09:22	09:16	10:19	10:14	12:37	12:36	17:36	17:44	18:27
קפריסין, לניקה (ח)	06:21	06:13	08:32	08:28	09:08	09:03	10:06	10:03	12:29	12:28	17:37	17:42	18:20
רוסיה, לובאנובויטש (ח)	07:57	07:43	09:40	09:33	10:31	10:24	11:26	11:20	13:39	13:38	18:23	18:35	19:28
רוסיה, מוסקבה (ח)	07:32	07:17	09:13	09:05	10:06	09:58	10:59	10:54	13:13	13:12	17:57	18:10	19:02
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:10	06:59	09:07	09:01	09:50	09:44	10:46	10:42	13:04	13:03	17:59	18:08	18:54
שווייץ, ציריך (ח)	07:15	07:04	09:12	09:06	09:55	09:49	10:51	10:47	13:09	13:08	18:08	18:17	18:58
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:37	06:34	09:03	09:01	09:32	09:30	10:33	10:32	13:01	13:00	18:26	18:27	18:59

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל אויב וכל ארץ ולסמים וחסות רעות בדרך ומכל פורענות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

כפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב